

Regeringens proposition

1978/79: 150

med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1979/80, m. m. (kompletteringsproposition);

beslutad den 23 april 1979.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

INGEMAR MUNDEBO

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen.

Det förslag till statsbudget för budgetåret 1979/80 som lades fram i årets budgetproposition kompletteras med hänsyn till senare inträffade förändringar rörande såväl inkomst- som utgiftssidan av budgeten. I samband därmed redovisas en förnyad beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår. Denna ger vid handen att totalbudgetunderskottet för *budgetåret 1978/79* skulle minska med 2 376 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i årets budgetproposition. Sålunda förutses nu ett underskott om ca 42,3 miljarder kr.

För *budgetåret 1979/80* beräknades i budgetpropositionen ett underskott om ca 45 miljarder kr. De nya beräkningarna visar ett underskott av ca 48,2 miljarder kr.

I särskilda bilagor redovisas den reviderade finansplanen 1979 och det reviderade budgetförslaget 1979/80.

Vidare redovisas bl. a. en reviderad nationalbudget för år 1979, en sammanfattning av 1978 års långtidsutredning och remissyttrandena häröver samt en långtidsbudget för budgetåren 1979/80—1983/84.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-04-23

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Mundebo, Wikström, Wahlberg, Hansson, Lindahl, Winther, De Geer, Blix, Tham, Bondestam

Föredragande: statsrådet Mundebo

Proposition med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1979/80, m. m. (kompletteringsproposition)

Statsrådet Mundebo anför: Regeringen har i årets budgetproposition (prop. 1978/79: 100) förelagt riksdagen ett förslag till statsbudget för budgetåret 1979/80. På de punkter där förslaget upptog endast beräknade belopp har regeringens förslag sedermera redovisats i särskilda propositioner. Även i övrigt har regeringen i olika propositioner lagt fram förslag som påverkar statsbudgeten för nästa budgetår.

Enligt bestämmelserna i 3 kap. 2 § riksdagsordningen skall regeringen — förutom förslaget till statsbudget i budgetpropositionen — avge ett särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för det kommande budgetåret i den s. k. kompletteringspropositionen. Detta förslag bör nu lämnas till riksdagen. I samband därmed bör regeringen redovisa sin bedömning av den ekonomiska politiken i en reviderad finansplan. Likaså bör en reviderad nationalbudget tillställas riksdagen. En sammanfattning av 1978 års långtidsutredning och remissyttrandena över den bör också presenteras för riksdagen i detta sammanhang.

Statsrådet Mundebo föredrar de delar av förslaget till kompletteringsproposition som tillhör ekonomi- och budgetdepartementens verksamhetsområden. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Mundebo hemställer att regeringen i en gemensam proposition förelägger riksdagen vad han har anfört för de åtgärder som han har hemställt om.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för de åtgärder som han har hemställt om.

Regeringen förordnar att de anföranden och förslag som har upptagits i underprotokollen skall bifogas propositionen som *bilagorna 1 och 2* med underbilagor.

EKONOMIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-04-23**Föredragande:** statsrådet Mundebo**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser reviderad finansplan m. m.**

REVIDERAD FINANSPLAN

1 Den internationella utvecklingen

Den bild som i finansplanen i januari i år gavs av den internationella ekonomin under 1978 står sig i allt väsentligt. Preliminära utfallssiffror visar att produktionstillväxten i OECD-länderna sammantaget uppgick till ca 3,5 %. Arbetslösheten låg kvar på en i stort sett oförändrat hög nivå. Det generellt låga kapacitetsutnyttjandet i näringslivet verkade fortsatt dämpande på industrins investeringar.

Den relativt svaga konjunkturutvecklingen 1978 kan också avläsas i en långsam ökning av världshandelns volym, vilken uppgick till endast 5 %. Men framför allt kom den till uttryck i en kraftig dämpning av prisuppgången i den internationella handeln. Världshandelspriserna ökade nämligen med endast ca 3 %, varvid en direkt nedgång i priserna på många råvaror registrerades i genomsnitt för året. Mot slutet av 1978 blev prishilden ånyo störd genom krisen i Iran som inte endast fick oljepriserna att stiga snabbt. För länderna i OECD-området ledde emellertid den skiljaktiga prisutvecklingen mellan råvaror och industrivaror över året till en avsevärd förbättring i bytesförhållandet gentemot omvärlden. Detta är i sin tur den huvudsakliga förklaringen till den förstärkning som uppnåddes i industriländernas samlade bytesbalans. Efter ett underskott på ca 25 miljarder dollar 1977 kom nämligen området sammantaget till i stort sett balans i fjol.

Till bilden hör emellertid att den inhemska inflationen i genomsnitt för industriländerna inte visade någon motsvarande dämpning och att obalanserna i betalningarna inom OECD-området kvarstod i väsentlig utsträckning. I Förenta staterna exempelvis visade prisstegringstakten i stället en uppgång samtidigt som bytesbalansunderskottet ökade ytterligare. Detta bidrog till ett kursfall för dollarn. I de traditionellt valutastarka länderna —

Japan och Förbundsrepubliken Tyskland – växte de externa överskotten parallellt med att valutakurserna gick upp och prisutvecklingen dämpades.

De externa obalanserna samt utvecklingen på pris- och valutaområdena verkade i hög grad styrande vid utformningen av den ekonomiska politiken i många länder. Viktigast härvidlag var den gradvisa åtstramning som kom till stånd i Förenta staterna under hösten 1978 och den ytterligare expansion av den inhemska efterfrågan som samtidigt vidtogs i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. Med undantag för i första hand Storbritannien bibehölls i många andra industriländer en restriktiv inriktning av politiken.

Den nuvarande inriktningen av den ekonomiska politiken i de större länderna bör resultera i en mer balanserad konjunkturbild i världsekonomin. Politiken bidrar nämligen till en saxningsrörelse bestående i å ena sidan en dämpning av den inhemska efterfrågans tillväxt i Förenta staterna och å andra sidan en motsvarande uppgång i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. Denna utveckling av den inhemska efterfrågan motvägs till en del i samtliga tre länder av de effekter som de tidigare nämnda valutakursförändringarna får på utrikeshandeln.

En utveckling efter dessa linjer har kunnat registreras under de senaste månaderna. I Förenta staterna har tendenser till en dämpning av aktiviteten visat sig i bl. a. ett fall i de ledande konjunkturindikatorerna. Å andra sidan har sysselsättningen fortsatt att stiga. Också i Förbundsrepubliken Tyskland har sysselsättningen utvecklats gynnsamt. Ett annat positivt tecken är ett förbättrat förtroendeklimat inom näringslivet. Detta ökar förhoppningarna om en uppgång i investeringsverksamheten. För Japans del håller den svaga trenden i exporten i sig, samtidigt som den inhemska konjunkturen utvecklas ganska positivt.

Den bedömning av den internationella konjunkturutvecklingen under 1979 som jag redovisade i finansplanen ligger mot denna bakgrund i stort sett fast. Den genomsnittliga produktionstillväxten i OECD-området beräknas sålunda bli ungefär oförändrad jämfört med 1978. Den förutsedda dämpningen i Förenta staterna väntas bli förhållandevis mjuk. Samtidigt

Tabell 1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa länder och länderområden 1976—1979

Årlig procentuell volymförändring

	1976	1977	1978	1979
Förenta staterna	6,0	4,9	3,9	2—3
Japan	6,0	5,2	5,6	4,5—5,5
Förbundsrepubliken Tyskland	5,7	2,6	3,4	3,5—4,5
Frankrike	4,6	3,0	2,9	3—4
Storbritannien	2,3	1,6	3,2	2—3
Italien	5,7	1,7	2,0	3—4
Norden	2,8	0,1	2,4	ca 4
Västeuropa	4,3	2,2	2,8	ca 3,5
OECD totalt	5,2	3,7	3,7	ca 3,5

Källor: För 1976, 1977 och 1978: OECD. För 1979: Ekonomidepartementet.

finns det skäl för en relativt optimistisk bedömning av den västeuropeiska konjunkturen. Av särskild betydelse är här den positiva utvecklingen i den västtyska ekonomin som jag nyss pekat på och som får gynnsamma effekter på övriga länder i Västeuropa. För Japans del väntas tillväxten i totalproduktionen fortgå i tillfredsställande takt.

Efter den kraftiga uppgången i världshandeln 1976 har måttliga ökningstal registrerats de båda senaste åren. Mot bakgrund av den fortsatt dämpade tillväxt i industriländernas totalproduktion som förutses också för 1979, är heller ingen snar förbättring att vänta. Världshandelns volym bedöms i år sålunda öka med 5 à 6%. Dock sker en klart gynnsam omsvängning i handelns länderfördelning med hänsyn till Sveriges exportinriktning. Länderna i Västeuropa, med vilka vi har ett stort handelsutbyte, väntas nämligen öka sin import snabbare än genomsnittet. Av stor betydelse är förbättringen i det västtyska konjunkturläget, vilket ökar avsattningsmöjligheterna för svenska produkter. Likaså av stor betydelse är den något starkare tillväxten i våra nordiska grannländer, vilket väntas leda till en förbättring av vår tidigare svaga export dit.

Utsikterna för den realekonomiska utvecklingen i omvärlden under 1979 ger sålunda anledning till en viss optimism från svensk synpunkt. Det finns emellertid inslag i bilden som dels gör de kortsiktiga prognoserna osäkra, dels manar till försiktighet beträffande förväntningarna i ett lite längre tidsperspektiv. Jag avser då främst utvecklingen på prisområdet, vilket på sistone aktualiserats av prishöjningarna på olja, samt obalanserna i betalningarna mellan industriländerna.

Den begränsning av råoljeproduktionen som skett i Iran får konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen i industriländerna främst via effekter på prissidan. Även om nu oljeproduktionen och exporten från Iran kommit igång och Saudi-Arabien delvis kompenserat bortfallet torde man få räkna med ett inte helt obetydligt bortfall jämfört med tidigare normalsituation. Men de besparingsåtgärder länderna i det internationella energiorganet (IEA) inom OECD enats om bör tillsammans med lageranpassningar förhindra att oljetillgången blir en direkt restriktion för produktionen i konsumentländerna.

Den omedelbara effekten av bristsituationen är prishöjningar på olja utöver de som beslutades inom OPEC i december 1978. Detta beslut innebar successiva höjningar under 1979, så att prisnivån på råolja uttryckt i dollar i genomsnitt för året skulle ligga 10% över nivån för 1978. Prisbilden under första kvartalet i år har varit mycket splittrad vad avser såväl leveranser från olika producenter som olika kvaliteter på olja. Priset på råoljeleveranser beräknas dock i genomsnitt ha legat mindre än 5% över den nivå som bestämdes i december. För raffinerade produkter har priserna varit avsevärt mer uppdrivna. Det beslut som fattades av OPEC-länderna i mars innebär att den prishöjning på råolja som skulle ha gjorts den 1 oktober i år, dvs. till drygt 14% över decembervivån i fjol, tidigare-

lades med ett halvår. Den nya prisnivån är vidare en miniminivå, som de enskilda producentländerna kan överskrida. Vid nästkommande OPEC-möte i början av sommaren torde prisfrågan ånyo diskuteras.

Det är mot denna bakgrund givetvis utomordentligt svårt att i nuvarande läge förutse var den genomsnittliga prisnivån på råolja slutligen hamnar i år. Införandet av högre priser sker i viss mån successivt allt efter som nya kontrakt sluts. Detta verkar återhållande på den genomsnittliga prisuppgången för året. I samma riktning verkar den fortsatt relativt dämpade efterfrågan på olja till följd av den förutsedda, fortsatt måttliga produktionstillväxten i industriländerna. Stor betydelse för råoljeprisets utveckling under loppet av 1979 får också de lagerdispositioner i distributions- och konsumentleden som inträffar under året.

Prisuppgången på råolja uttryckt i dollar i genomsnitt för 1979 har schablonmässigt satts till 17 %, vilket motsvarar ca 12 % uttryckt i nationella valutor i importländerna. Detta kommer att driva upp priserna i den internationella handeln, vilken värdemässigt till ca en femtedel utgörs av råolja och oljeprodukter. Det finns emellertid skäl betona att de prishöjningar på råolja det här är fråga om inte alls kan jämföras med vad som hände vintern 1973–1974 då råoljepriset fyrdubblades.

För vissa andra råvaror, främst metaller, har priserna stigit markant sedan mitten av 1978. Delvis kan detta förklaras som en återhämtning från den realprissänkning som tidigare skett till följd av att kursfallet för dollarn inte då kompensades genom en motsvarande prishöjning. Delvis kan det vara fråga om spekulativa prisrörelser med anknytning till bl. a. oron på oljemarknaden och kriget i Sydostasien. Livsmedelspriserna däremot har visat en mycket lugn utveckling till följd av goda skördar två år i rad. Priserna på industrivaror i internationell handel väntas stiga med sammantaget ca 6 % i genomsnitt för 1979, dvs. en fördubbling jämfört med i fjol. Också för den inhemska prisutvecklingen i OECD-länderna föreligger vissa negativa tecken. Dels väntas produktivitetstillväxten utvecklas fortsatt svagt, dels visar löneökningarna en acceleration i några länder. Genomsnittligt för industriländerna torde därför inte någon ytterligare förbättring i prisutvecklingen vara att vänta i år. De stora skillnaderna i inflationstakt mellan olika länder kan likaledes väntas bestå eller rentav öka. Detta skapar givetvis osäkerhet i fråga om valutakursutvecklingen och kan bidra till en allmän restriktivitet i den ekonomiska politiken i många länder.

Som jag tidigare nämnt uppnådde OECD-länderna ungefär balans i de löpande betalningarna gentemot förra året. Vad gäller utsikterna för 1979 påverkas bilden av höjningen av oljepriset. Som en grov regel gäller att varje procentenhets ökning av oljepriset leder till att OPEC-ländernas inkomster stiger med ca 2.5 miljarder dollar och att OECD:s samlade bytesbalans försvagas med ca 1 miljard dollar. Den prishöjning på olja i genomsnitt för 1979 som antagits i det föregående innebär således ingen drastisk försämring av områdets totala bytesbalans. Den kan dock motver-

ka tendenserna till en bättre jämvikt mellan olika länders bytesbalanspositioner. Anpassningen av under- och överskott i bytesbalanserna inom gruppen av industriländer kvarstår som ett utomordentligt besvärande problem.

I fjol ökade överskotten i Japan, Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz, samtidigt som Förenta staterna och flertalet mindre länder registrerade stora underskott. De olika ländernas målsättningar beträffande bytesbalansutvecklingen är inbördes oförenliga. Överskottsländerna vill av rädsla för inflationen i allmänhet inte föra en alltför expansiv efterfrågepolitik som medför lägre bytesbalansöverskott. Samtidigt strävar underskottsländerna efter att reducera sina underskott eftersom dessa begränsar deras ekonomisk-politiska handlingsfrihet. Man kan därför inte bortse från risken att fortsatta starka oljeprisstegringar samt till följd därav ökade obalanser i betalningarna mellan industriländerna och ökat inflationstryck skulle på sikt kunna dämpa tillväxten i världsekonomin.

Den ojämna fördelningen av under- och överskott i bytesbalanserna och den skiljaktiga inflationsutvecklingen i de stora länderna lag bakom den oro som tidvis rådde på valutamarknaderna under 1978. Kraftiga förskjutningar i växelkurserna skedde mellan å ena sidan dollarn och å den andra yenen, D-marken och schweizerfrancen. För att stabilisera utvecklingen och söka upprätthålla dollarns värde beslutade de amerikanska myndigheterna i november i fjol om en rad åtgärder. Viktigast var beslutet om emission av obligationer i utländska valutor och om utnyttjande av dragningsmöjligheterna i Internationella valutafonden. Dessutom utökades de s. k. swap-avtalen med Japan, Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz. Totalt skapades genom dessa åtgärder möjlighet att mobilisera motsvarande 30 miljarder dollar i utländska valutor. Omfattande interventioner inom denna ram förekom under tiden fram till årsskiftet. Dollarkursen har sedan åtgärderna beslutades varit tämligen stabil, och valutamarknaden har präglats av lugn.

Av betydelse för valutautvecklingen var också beslutet i december 1978 inom EG att upprätta ett europeiskt monetärt system, EMS. Ikraftträdandet skedde först i mars i år. Bakgrunden till skapandet av detta system var bedömningen att kortsiktiga fluktuationer i växelkurserna i sig verkar hämmande på den ekonomiska tillväxten. Beslutet innebär sålunda att deltagande länder stabiliserar sina inbördes växelkurser. Storbritannien har valt att tills vidare stå utanför interventionsmekanismen i EMS. Norge som var associerat till det tidigare valutasamarbetet i Västeuropa, den s. k. valutaormen, valde också att stå utanför det nya systemet. Förutom åtagandet att upprätthålla stabila växelkurser innehåller EMS utbyggda kreditfaciliteter för de deltagande länderna och syftar till uppbyggandet av en monetär fond inom två år.

Jag har tidigare understrukt vikten av att ge Internationella valutafonden ökade möjligheter att finansiera medlemsländernas bytesbalansun-

derskott. En principöverenskommelse om en allmän höjning av medlemsinsatserna föreligger nu. I prop. 1978/79: 158 föreslås riksdagen godta den ökning som angetts för Sveriges del. Den nu aktuella höjningen beräknas täcka valutafondens behov av ökade permanenta medel under de närmaste fem åren. Med tanke på att behovet av krediter för betalningsbalansstöd kan komma att öka, är det av särskild vikt att valutafondens del av detta stöd ökar.

2 Konjunkturer och ekonomisk politik under 1978 och början av 1979

1978 präglades av två huvuddrag i den ekonomiska utvecklingen. Effekterna av devalveringen och de övriga ekonomisk-politiska åtgärder som vidtogs under 1977 gav tydligt avläsbara resultat under första delen av fjolåret. Därmed blev det också möjligt, och lämpligt, att ge den ekonomiska politiken en mer expansiv inriktning fr. o. m. mitten av 1978.

Det är i dag helt klart att devalveringen fick åsyftad effekt på vår konkurrenskraft och den ekonomiska utvecklingen. Detta tillsammans med det ansvarsfulla löneavtalet på den privata arbetsmarknaden för 1978 och 1979 skapade förutsättningar för de marknadsandelsvinster på hemmamarknaden och exportmarknaderna som de svenska företagen gjort. Genom en avsevärd kostnadsanpassning påbörjades en exportledd tillväxt. Utlandsefterfrågan dominerade efterfrågeexpansionen under 1978. Trots en svag utveckling av den inhemska efterfrågan steg BNP med 2,8 %, dvs. mer än som angivits i tidigare beräkningar.

Det var nödvändigt att i samband med devalveringen 1977 hålla tillbaka den privata konsumtionen som under tidigare år vuxit i en takt som inte var långsiktigt försvarbar. En sådan återhållsamhet var också väsentlig för att skapa förutsättningar för en nödvändig löne- och prisstabilitet och för att minska bytesbalansunderskottet.

Eftersom en avsevärd del av produktionskapaciteten var outnyttjad fortsatte investeringarna att falla kraftigt även under 1978. Under 1975 och 1976 ökade industrins lager kraftigt. Härtill bidrog det statliga lagerstödet vars huvudsyfte var att stödja sysselsättningen. Under 1977 kunde därför en stor del av efterfrågan tillgodoses genom försäljning från lager. Produktionen pressades därmed neråt. Under 1978 upphörde totalt sett dessa efterverkningar av överlagren även om vissa branscher hade, och i viss mån fortfarande har, alltför stora lager i förhållande till sin försäljningsvolym.

Successivt under första delen av 1978 framträdde allt tydligare tecken på att omläggningen av politiken under 1977 hade lett till åsyftat resultat. Exporten ökade, underskotten i utrikeshandeln omvandlades till ordentliga överskott, inflationen bromsades upp. Samtidigt uppträdde emellertid

vissa tendenser till ökad arbetslöshet. Dessa möttes dock med kraftiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Grunden för den orientering i expansiv riktning som inleddes i och med andra halvåret 1978 var en strävan att öka kapacitetsutnyttjandet i ekonomin och utnyttja landets produktiva resurser.

För att få igång en sådan utveckling avskaffades den allmänna arbetsgivaravgiften fr. o. m. den 1 juli 1978. I stabiliseringsprogrammet från hösten 1977 hade förutskickats att den allmänna arbetsgivaravgiften skulle avskaffas i två steg. Detta innebar en stimulanseffekt på 3 600 milj. kr., på årsbasis, eller 1 % av BNP, under andra hälften av året. Denna sänkning i kombination med en aktiv prispolitik bidrog i hög grad till att inflationstakten blev 2 procentenheter lägre än den prisgräns på 7,25 % som stipulerats i LO-PTK-SAF-avtalet. Löntagarna fick härigenom således 2 % högre reallön än vad som denna avtalsklausul garanterade. Denna högre reallönenivå har givetvis en positiv inverkan även i framtiden. Borttagandet av arbetsgivaravgiften bidrog samtidigt till att öka Sveriges internationella konkurrenskraft.

Även för 1979 gavs den ekonomiska politiken en försiktigt expansiv inriktning. Ett stimulanspaket på sammanlagt ca 2 miljarder kr. genomfördes fr. o. m. den 1 januari 1979. Huvuddelen bestod av en marginalskattesänkning och en kraftig höjning av barnbidraget.

Under sommaren och hösten 1978 började flera tecken visa sig på att utvecklingen i Sverige definitivt vänt till det bättre. Orderingången fortsatte att öka och en markerad omsvängning i industriproduktionen inträdde. Överlagrens produktionsnedhållande verkan hade nu begränsats så mycket att industriproduktionen kunde stiga för att kunna tillgodose den ökande efterfrågan.

En väsentlig förutsättning för att ekonomin i balanserad takt skulle kunna återgå till ett högre kapacitetsutnyttjande var att uppgången kom relativt snabbt så att inte långsiktigt konkurrenskraftig kapacitet slogs ut. Dessutom måste en uppgång successivt spridas till flera områden i ekonomin för att på sikt kunna nå en balanserad tillväxt av olika delar av efterfrågan. Det var därför angeläget att tillväxten även kom att omfatta andra delar av ekonomin än utrikeshandelssektorn. Borttagandet av arbetsgivaravgiften bl. a. gav en betydande stimulans till den privata konsumtionen. Denna torde ha ökat med drygt 2 % i volym under andra halvåret. Tillgängliga siffror över försäljningsutvecklingen under de första månaderna 1979 tyder på en fortsatt konsumtionstillväxt, om än inte i samma takt som under andra halvåret i fjol.

Men det var inte bara för export och konsumtion som en uppgång kunde registreras under 1978. Bostadsbyggandet som minskat sedan 1972 började på nytt öka redan mot slutet av 1977, en utveckling som fortsatte under 1978. Även övriga investeringar svängde om i positiv riktning så att de totala investeringarna ökade med ca 1,5 % under andra halvåret.

Tabell 2 Försörjningshalans 1977 och 1978

	Miljarder kr. 1978, löpande priser	Procentuell volymförändring, 1975 års priser	
		1977	1978
<i>Tillgång</i>			
BNP	394,5	-2,4	2,8
Import	92,6	-4,8	-7,0
Summa tillgång	487,1	2,9	0,7
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	77,2	-2,8	-4,2
Näringsliv	32,8	-6,1	-16,7
Därav: industri	13,0	-17,1	-18,2
Statliga myndigheter och affärsverk	9,8	-5,4	9,7
Kommuner	15,3	8,5	1,2
Bostäder	19,3	-2,5	18,3
Lagerinvestering	6,7	(3,2) ¹	(1,3) ¹
Privat konsumtion	206,8	0,9	-0,9
Offentlig konsumtion	115,2	2,7	3,9
Statlig	35,3	0,7	1,2
Kommunal	79,9	3,7	5,1
Tjänstenetto	..	..	..
Export	98,2	0,4	7,8
Summa efterfrågan	487,1	-2,9	0,7

¹ Lagerinvesteringarnas förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

De stimulansåtgärder som sattes in under det andra halvåret 1978 åstadkom således att en ökad tonvikt lades vid expansion av den inhemska efterfrågan. Denna steg därigenom med 1–1,5 %, eller närmare 3 % i årstakt, mot en betydligt svagare ökning under första delen av året. Större delen av denna efterfrågetillväxt kom den svenska produktionen till godo. Importen föll med närmare 5 % under första delen av året för att därefter i stort sett öka i en i förhållande till efterfrågan i landet normal takt. För 1978 kan därmed betydande andelsvinster på hemmamarknaden noteras för de svenska företagen. Vid en så snabb uppgång i den inhemska efterfrågan som varit fallet under de senaste tre kvartalen är det dock också rimligt att detta, som f. n. sker, åtföljs av en uppgång även på importsidan utan att detta äventyrar de långsiktiga andelsvinsterna.

Huvuduppläggningsen av den ekonomiska politiken under större delen av 1977 och första hälften av 1978 var att föra en generellt restriktiv efterfrågepolitik vilken förenades med omfattande selektiva insatser för sysselsättningen inom olika orter, regioner och företag. Detta torde vara den enda framkomliga vägen om man samtidigt skulle åstadkomma å ena sidan en kostnadsanpassning och inflationsdämpning och å den andra sidan hålla uppe sysselsättningen. Den kraftigt ökade selektiva politiken skall i första hand ses som ett sätt att under extremt ogynnsamma förhållanden någorlunda väl uppfylla dessa mål. Ett mål har också varit att rädda industriell

produktionskapacitet under en besvärlig anpassningsfas. De vidtagna stimulansåtgärderna under 1978 och början av 1979 var ett led i att förskjuta tyngdpunkten i den ekonomiska politiken i riktning från selektiv till generell politik.

Enligt de nu föreliggande nationalräkenskaperna för hela 1978 steg den totala produktionen, BNP, med 2.8 % under 1978. Det är en upprevidering jämfört med de preliminära tal som redovisades i finansplanen i januari i år. Industriproduktionen som fallit sedan början av 1975 vände uppåt från mitten av 1978. Ökningen mellan årsgenomsnitten 1977 och 1978 blev drygt 1 %. Under andra halvåret 1978 ökade industriproduktionen dock med inte mindre än 6 %. Produktionsuppgången skedde först i basindustrierna skog och stål. I enlighet med det traditionella konjunkturmönstret vände produktionen uppåt i verkstadsindustrin ca ett halvår senare.

Den ekonomiska politiken skapade således förutsättning att successivt höja kapacitetsutnyttjandet i ekonomin. Därigenom kunde, tillsammans med omfattande arbetsmarknads- och näringspolitiska insatser, de tidigare tendenserna till en ökning av arbetslösheten brytas. Sysselsättningen ökade och arbetslösheten sjönk under senare delen av året och under de första månaderna av 1979. Under de senaste tre kvartalen har arbetslösheten kunnat dras ner med närmare 30 000 personer, säsongvariationer undantagna.

Genom att industrin i särskilt hög grad, delvis som en följd av insatta stödåtgärder, upprätthållit en högre sysselsättning än vad produktionsnivån motiverade, fortsatte sysselsättningsminskningen där under andra halvåret 1978. Detta har å andra sidan medfört att produktivitetsstegringen blev avsevärd under den aktuella perioden eftersom industriproduktionen ökade. Kostnadstrycket i ekonomin har därmed avtagit. Detta har varit en kraftigt bidragande orsak till att inflationen dämpades avsevärt under loppet av 1978. Under andra halvåret steg priserna i en takt som för ett helt år skulle motsvara något mera än 5 %. Detta innebar en halvering av inflationstakten från 1977. Till en del underlättades prisstabiliseringen av den långsamma uppgången i den internationella prisnivån. Detta förklarar dock icke att inflationstakten i Sverige föll starkt jämfört med genomsnittet för OECD-länderna.

Utvecklingen under 1978 ledde till en betydande förbättring i bytesbalansen. Nettot mellan export och import av varor, handelsbalansen, förbättrades med 10 miljarder kr. Härav kan drygt 7 miljarder kr. hänföras till utrikeshandelns volymutveckling. Tjänste- och transfereringsbalanserna försämrades dock även om det under året förbättrade fraktläget medförde ett stigande sjöfartsnetto. Totalt sett stannade bytesbalansens saldo på ett underskott om knappt 4 miljarder kr., vilket kan jämföras med ett motsvarande underskott om 12,5 miljarder kr. 1977. En avsevärd förbättring åstadkoms således under fjolåret.

I finansiellt avseende motsvaras detta av ett ökat sparande inom landet.

Tabell 3 Betalningsbalans 1977 och 1978

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978
Handelsbalans	-4 568	5 573
Tjänste- och transfereringsbalans	-11 187	-12 841
Korrigeringspost	3 300	3 300
Bytesbalans	-12 455	-3 968
Kapitalbalans	12 596	5 389
Restpost	4 678	1 641
Valutareservens transaktionsförändring	4 819	3 062
Förändring p.g.a. kursrörelser	1 196	-1 356
Valutareservens totala förändring	6 015	1 706

Huvudsakligen har detta ökade sparande uppkommit inom företagssektorn och kommunerna medan statens underskott ökat, bl. a. som en följd av arbetsmarknads- och industripolitiska insatser. Kommunerna ökade sitt finansiella sparande 1978 samtidigt som konsumtionen steg med över 5 % i volym.

Företagen uppnådde också en bättre balans mellan intäkter och kostnader under 1978. Vinstläget förbättrades mot slutet av 1978. Ökningen skedde från en mycket låg nivå. Den kraftiga ökningen i företagens finansiella sparande sammanhängde i hög grad med den starka lagerneddragningen.

Kreditpolitiken inriktades på att åstadkomma en balanserad kreditexpansion. Ökningen i budgetunderskottet neutraliserades genom höjningar av likviditetskvoterna. Eftersom företagens kreditefterfrågan var svag kunde en viss ökning av utlåningen till hushållen ske. Detta bidrog till den ökning av den privata konsumtionen under senare delen av året som jag tidigare redovisat. Kreditpolitiken bidrog härmed till att åstadkomma den önskvärda reala expansionen. Eftersom bytesbalansen förbättrades kunde kreditpolitiken utformas mera fritt i förhållande till bytesbalanshänsynen. Sålunda sänktes diskontot i flera steg under året.

Under 1977 vidtogs de nödvändiga ekonomisk-politiska åtgärderna för att föra Sverige ut ur den ekonomiska krisen. 1978 blev det år då utvecklingen vände efter flera års stagnation och nedgång. Vi fick igång en exportledd expansionsprocess. Därmed lades grunden för full sysselsättning för en fortsatt god tillväxt, ett på sikt förbättrat bytesbalansläge och en rimlig pris- och kostnadsutveckling.

3 Den ekonomiska politiken 1979

3.1 Målen för och inriktningen av den ekonomiska politiken

Målen för den ekonomiska politiken är full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning, regional balans och jämvikt i bytesbalansen.

Under de tre år som gått sedan regeringsskiftet hösten 1976 har den ekonomiska politiken inriktats på att ta Sverige ur den mycket allvarliga ekonomiska kris som landet råkat in i. Inflationstakten har halverats, bytesbalansunderskottet har reducerats kraftigt och Sverige har åter hakat på den internationella ekonomiska tillväxten. För 1979 förutses en snabbare BNP-ökning än genomsnittet för OECD-länderna för första gången sedan 1974. Det har skett en påtaglig förbättring i arbetsmarknadsläget sedan hösten 1978.

Den svenska konjunkturuppgången som inleddes vid mitten av 1978 har fortsatt under första kvartalet 1979. Den utvecklas nu på bred front. Den bedömning som jag redovisade i finansplanen för svensk ekonomis utveckling under 1979 ligger till sina huvuddrag fast. BNP-ökningen väntas uppgå till drygt 5 % mellan 1978 och 1979. Exporten av varor kan beräknas stiga med ca 8 %. Den starka omsvängningen i den inhemska efterfrågan leder till en kraftig uppgång i importen med ca 9.5 % men Sveriges konkurrenskraft har förstärkts och svensk industri torde i år fortsätta att återvinna marknadsandelar både på export- och hemmamarknaden.

Även om den samlade tillväxten i OECD-länderna inte kan väntas bli högre 1979 än de tre föregående åren så ökar marknadstillväxten för svenska varor genom att tyngdpunkten i den internationella konjunkturen förskjuts mot Västeuropa. Den amerikanska konjunkturen är på väg att bromsas upp, dock inte i den takt som många tidigare förutsåg. Irankrisen och den därmed utlösta starka oljeprisstegringen innebär risker för den internationella konjunkturen. Oljeprisstegringen kan hejda utvecklingen mot en utjämning av bytesbalansunderskotten i OECD-länderna. Detta kan på sikt tvinga fram starkare ekonomisk restriktivitet i underskottsländerna. Samtidigt kan den högre inflationstakten förorsaka en åtstramning av politiken även i överskottsländerna. Man kan därför inte bortse från risken av en uppbromsning av den internationella konjunkturen mot slutet av 1979 och under 1980. För 1979 bedömer jag dock att det internationella läget inte motiverar någon nedrevidering av tidigare prognoser för den svenska exporten.

Snabbt stigande internationella priser och vinster i näringslivet kan också få ett genomslag på den inhemska pris- och kostnadsnivån. På sina håll har uttryckts farhågor för att själva takten i den svenska konjunkturuppgången är så hög att den äventyrar prisstabiliteten. Först skall därvid konstateras att svensk ekonomi alltjämt arbetar med ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande. Enligt konjunkturbarometern i mars i år angav endast en tredjedel av företagen att de arbetade med fullt kapacitetsutnyttjande. Industrin har först nu slutat att minska antalet sysselsatta. Det finns alltjämt ett stort antal människor utanför den reguljära arbetsmarknaden. Därför bör det finnas förutsättningar att tillgodose en väsentligt högre efterfrågan på arbetskraft.

Även om uppgången uttryckt som procentuell tillväxttakt är stark sker

den således från ett utgångsläge med stor outnyttjad kapacitet. Uppgången i ekonomin under andra halvåret 1978 var mycket snabb. Mycket talar för att ökningstakten planar ut under loppet av året.

Det har varit nödvändigt att ge ekonomin en tillräcklig stimulans i inledningsskedet om man skall uppnå en självgenererande uppgång i konjunkturen, där stigande investeringar så småningom tar över rollen som den viktigaste expansionsfaktorn. Nu föreliggande investeringsenkäter tyder också på en snabbare återhämtning av industriinvesteringarna än vad jag tidigare räknade med. Faran av att ge ekonomin en för liten expensionskraft är som man kunnat konstatera i flera länder att ekonomin aldrig riktigt kommer in i en självbärande tillväxtprocess som leder till stigande investeringar och full sysselsättning.

Det är också viktigt att uppgången i ekonomin blir tillräckligt stark för att utlösa de betydande möjligheter till produktivitetsökningar som alltjämt finns i svenskt näringsliv. Produktiviteten i svensk industri beräknas kunna öka med 7,5 % i år genom volymökningar och inte genom neddragning av sysselsättningen. Denna produktivitetsökning skapar förutsättningar för en fortsatt förstärkning av Sveriges konkurrenskraft och av nödvändiga förstärkningar av företagens på många håll urholkade finansiella ställning. Även i den skyddade sektorn väntas produktiviteten stiga snabbare vilket håller tillbaka kostnadsökningarna och verkar dämpande på prisstegringarna.

Även om vinstuppgången i näringslivet beräknas bli relativt stor under 1979 så sker den från en utomordentligt låg nivå. Vinstnivån kommer enligt vad man nu kan se att ligga väsentligt under genomsnittsnivån i tidigare konjunkturykler inom industrin. För 1979 beräknas bruttoöverskottets andel av förädlingsvärdet (inkl. kapitalförslitning) uppgå till 22 à 23 %, vilket kan jämföras med ett genomsnitt på drygt 30 % 1970–1974.

Företagen har under de gångna årens lönsamhetskris tvingats minska det långsiktiga utvecklingsarbetet som skall lägga grunden för den industriella tillväxten under 1980-talet. Det är nödvändigt att den förbättrade lönsamheten används för sådana långsiktiga insatser för att utveckla nya produkter, nya produktionsmetoder och nya marknader samt till att sänka de relativa priserna och öka konkurrenskraften. Det är också viktigt att företagen kan öka soliditeten. Den ekonomiska krisen har visat hur farligt det är, inte minst för möjligheten att garantera de anställda en tryggad sysselsättning, när företagen arbetar med alltför litet eget kapital. Som jag betonat i den nyligen framlagda kapitalmarknadspropositionen är det därför angeläget att nyemissionsvolymen ökar. Under 1979 har det skett en betydande uppgång i nyemissionerna. Det är angeläget att förutsättningar skapas för att denna uppgång fortsätter.

Jag anser således att den ekonomiska politiken under 1979 är väl avvägd. Det finns inte skäl att redan nu vidta finanspolitiska åtstramningsåtgärder. Dessa får erfarenhetsmässigt ett snabbt genomslag på aktiviteten i ekono-

min och skulle riskera att i ett alltför tidigt skede av konjunkturuppgången bryta återhämtningen i ekonomin innan ett rimligt kapacitetsutnyttjande nåtts. De växande spänningarna på arbetsmarknaden mellan efterfrågan och utbud och den risk för pris- och kostnadsutvecklingen som onekligen ligger i detta får icke bli ett skäl att driva en politik som permanentar undersysselsättningen i ekonomin.

Huvuduppgifterna för den ekonomiska politiken under 1979 är för det första att höja kapacitetsutnyttjandet i ekonomin och bereda sysselsättning på den reguljära arbetsmarknaden för personer som är arbetslösa eller är i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. För det andra gäller det att förhindra att Sverige på nytt råkar in i en accelererande pris- och kostnadsutveckling.

Sysselsättningen har stadigt förbättrats. Antalet kvarstående lediga platser har ökat väsentligt under 1979. Genom omfattande arbetsmarknadspolitiska satsningar har arbetslösheten kunnat hållas nere. Det innebär emellertid att antalet personer utanför den reguljära arbetsmarknaden alltjämt är stort.

Detta ställer nya krav på arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Det är utomordentligt angeläget – inte bara sett från en totalekonomisk balanssynpunkt – att människorna som i dag befinner sig utanför den reguljära arbetsmarknaden kan erbjudas trygga sysselsättningstillfällen i den ordinarie produktionen. Risker är annars betydande att antalet personer utanför den reguljära arbetsmarknaden i en kommande lågkonjunktur blir ännu högre.

Det är viktigt att under uppsvingsåren klara de stora nödvändiga omställningarna på arbetsmarknaden. Det är också en förutsättning för att klara en fortsatt stabilisering av prisutvecklingen. Regeringen har därför vidtagit en rad arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att underlätta de nödvändiga omställningarna.

För att hålla uppe sysselsättningen och förhindra ett alltför starkt fall i den ekonomiska aktiviteten under lågkonjunkturen har det krävts en betydande underbalansering av budgeten. Den underbalanseringen är större än den någonsin varit, men Sverige har heller aldrig i modern tid genomgått en så allvarlig ekonomisk kris.

De växande budgetunderskotten leder ofrånkomligen till stigande likviditet i den svenska ekonomin. Under loppet av 1979 kan man räkna med att den reala likviditeten tenderar att stiga något för snabbt. Detta skapar risker för en inflationistisk utveckling när ekonomin åter närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande. Regeringen föreslår därför som jag senare skall redovisa nya kreditpolitiska åtgärder under 1979 för att bromsa upp likviditetsökningen.

Det är dock viktigt att kreditpolitiken utformas så att man inte bryter den inledda uppgången i näringslivets investeringar. Förlitar man sig i allt för hög grad på traditionella kreditpolitiska medel riskerar man en för svag investeringsutveckling med på sikt lägre produktivitetsökning. Detta kan

försvåra stabilisering av prisutvecklingen. Det tar också relativt lång tid innan en kreditpolitisk åtstramning återverkar på den reala ekonomins utveckling.

Därför måste den ekonomiska politiken inriktas på ett växelspel mellan kredit- och finanspolitik. Tyngdpunkten i den på sikt nödvändiga åtstramningen av den ekonomiska politiken måste läggas på finanspolitiken. Under 1980 och 1981 kommer det med hänsyn till budgetutvecklingen och till den förutsedda allmänna utvecklingen av svensk ekonomi att vara nödvändigt att öka statens inkomster.

Som närmare redovisas i det följande finns det inte anledning att redan nu låsa sig för storleken eller formerna för de skattehöjningar som kan bli nödvändiga att besluta om senare under året. Osäkerheten om den internationella konjunkturutvecklingen bortom 1979 är stor. En åtstramning måste självfallet motiveras utifrån den reala utvecklingen i ekonomin. Beslut om skattehöjningar bör inte grundas på budgetunderskottets absoluta storlek utan på överväganden om produktionsresurserna i samhället räcker till för att möta den framkommande efterfrågan, bytesbalansens utveckling och nödvändigheten att långsiktigt stabilisera pris- och kostnadsutvecklingen.

De betydande budgetunderskott som vuxit fram under ett antal år har främst tillkommit genom återhållsamhet med skattehöjningar, en svag utveckling av skatteunderlaget samt stora utgifter för industri- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder och för stöd till utsatta grupper. De alternativa förslag till åtgärder som framförts skulle inte på något avgörande sätt ha påverkat budgetbalansen.

Förutsättningarna för att uppnå en reellt sett god tillväxt under kommande år är gynnsamma som jag närmare redovisar i kalkylen för 1980–1981. Problemen ligger på den finansiella sidan. Det gäller att uppnå en lugn löne- och prisutveckling samtidigt med den nödvändiga finanspolitiska åtstramningen. Alla partier och arbetsmarknadens parter bör ha ett starkt gemensamt intresse att klara dessa problem med hänsyn till den avgörande betydelse det har för den framtida välbefinnandens utvecklingen i vårt land.

I ett senare avsnitt redovisas kalkyler över ett tänkbart utvecklingsalternativ för ekonomin under 1980 och 1981 som torde ligga väl inom det totala resursutrymmet inom ekonomin. För att realisera detta krävs bl. a. att hushållens privata konsumtion 1980 inte ökar med mer än 2 å 2,5 %. De finanspolitiska krav som en sådan utveckling ställer bestäms i första hand av den eljest troliga utvecklingen av hushållens reala disponibla inkomster. Dessa bestäms i sin tur, förutom naturligtvis av den allmänna pris- och löneutvecklingen, av storleken på sänkning av marginalskatterna.

Dessutom betyder de relativt omfattande transfereringsökningarna som sker till hushållen relativt mycket för hushållsinkomsternas utveckling. I andra hand påverkas den privata konsumtionen också av förändringar i

hushållens sparkvot. Mycket talar för att sparkvoten kommer att falla något vilket ställer krav på ökat finansiellt sparande i den offentliga sektorn.

Den skatteomläggning som regeringen lagt förslag om i riksdagen innebär att hushållen utöver inflationsskyddet får en sänkning av de statliga direkta skatterna. Förslaget om ökat stöd till kommunerna gör det också möjligt för många av dessa icke minst vad gäller landstingen att sänka kommunalskatten. I andra fall kan en höjning utebli. Löntagarna kommer därför att få en med hänsyn till utrymmet för privat konsumtion rimlig höjning av realinkomsterna även vid låga nominella lönehöjningar. Därför borde det vara möjligt att öka de lönebaserade avgifterna utan att därmed allvarligt riskera en samlad lönekostnadsutveckling som ånyo äventyrar Sveriges internationella konkurrenskraft. Regeringen är beredd att överväga även andra bredbasiga skatteformer. En särskild utredning har tillsatts för att skyndsamt utreda den s.k. produktionsfaktorsskatten och andra bredbasiga skatter. Målet är att finna de former för skatteökningar som får minst negativa verkningar på konkurrenskraft och inflationstakt.

Nödvändigheten att begränsa den privata konsumtionstillväxten 1980 till ungefär i linje med det långsiktiga utrymmet för privat konsumtion bestäms dock inte enbart av hänsyn till kapacitetsbegränsningar i den svenska ekonomin utan är också en konsekvens av de restriktioner som kravet på en långsiktig bytesbalansjämvikt innebär. Det är utomordentligt viktigt att resursutrymmet i ekonomin reserveras för ökade investeringar och en fortsatt förbättring i bytesbalansen.

Bytesbalansunderskottet beräknas uppgå till ca 6,3 miljarder kr. 1979. Detta är en försämring jämfört med föregående år. Med hänsyn till den starka uppgången i den inhemska efterfrågan är detta naturligt. Den stora förbättringen i bytesbalansen 1978 kan till drygt hälften förklaras av ökad konkurrenskraft medan resten i huvudsak förklaras av den låga inhemska efterfrågan. Försämringen i bytesbalansen mellan 1978 och 1979 är således inte ett uttryck för en försvagad konkurrenssituation utan för ett återvändande till en mer normal balans mellan efterfrågekomponenterna. Sverige fortsätter att vinna marknadsandelar 1979 vilket minskar det underliggande bytesbalansunderskottet. Det ökade underskottet beror också på den extra starka oljeprishöjningen. Även för kommande år får man räkna med att stigande oljepriser tenderar att öka underskottet i bytesbalansen. Strukturrellt har Sverige således alltså ett betydande underskott.

Pris- och kostnadsutveckling

Inflationen nådde i februari 1979 det lägsta tolv månaderstalet (5,6 %) sedan 1972. Det ligger väsentligt under den genomsnittliga ökningstakten i OECD-området under samma period. Flera faktorer har bidragit till den starka nedgången i inflationstakten. Löneavtalet för 1978 och 1979 har legat på en förhållandevis måttlig nivå. Löneglidningen har kunnat hållas

ner. Därtill kommer effekten av borttagandet av den allmänna arbetsgi-
varavgiften på 2 % från den 1 juli 1978.

I årets finansplan antogs att konsumentprisindex skulle stiga med 5 à 6 %. Med hänsyn till att de internationella prisstegringarna blivit starkare än beräknat antar konjunkturinstitutet nu att prisstegringen under loppet av 1979 kommer att uppgå till 6,1 %. Därvid har beaktats effekterna av de nya oljeprishöjningar som OPEC-länderna beslutat och att prisökningarna på flera internationella råvaror blivit starkare än beräknat.

Prisstegringarna under årets första tre månader ligger på 2,1 % vilket ligger väl i linje med en prisstegring på totalt 6 % under loppet av året. Priserna på varor och tjänster inom den skyddade sektorn svarar för ca 2/3 av konsumentprisindex. Dessa priser har ökat i relativt måttlig takt. Den ökning i den skyddade sektorns produktionsvolym som nu sker höjer produktivitetsökningstakten. Detta bidrar till att dämpa pris- och kostnadsutvecklingen i ett läge där kapacitetsutnyttjandet alltfjänt är lågt.

En viktig faktor bakom den förhållandevis försiktiga inflationsprognosen är den lugna prisutvecklingen på livsmedel. De internationella livsmedelspriserna har hittills inte visat några tendenser till att stiga och de svenska livsmedelspriserna har höjts mycket litet som följd av den återhållsamma kompensationen till jordbruket den 1 januari innevarande år.

Det är regeringens bestämda avsikt att söka hålla prisökningen inom den i löneavtalet mellan SAF-LO-PTK angivna gränsen på 5 % mellan dec. 1978 och okt. 1979. Självfallet försvåras detta av prisökningar utifrån. De starka oljeprisökningarna får stora återverkningar på den svenska ekonomin. Utan ytterligare stora internationella prisökningar bedömer jag det emellertid alltfjänt realistiskt att inflationen inte skall överstiga 6 % under loppet av 1979, vilket innebär en prisökning på mindre än 5 % t. o. m. oktober 1979. För att klara prismålet krävs dock den största återhållsamhet med prishöjningar från företagets sida. En fortsatt intensiv prisövervakning är nödvändig. Det krävs också stor återhållsamhet med kommunala och statliga taxehöjningar.

Det svenska kostnadsläget fortsätter att förbättras i förhållande till omvärlden under loppet av 1979. Lönekostnaderna i industrin beräknas stiga med ca 8 %. Om produktivitetsökningen som förutsatts skulle uppgå till 7,5 % betyder det en lägre ökning i lönekostnaden per producerad enhet än i konkurrentländerna. Under 1979 skulle således finnas förutsättningar att återställa en stor del av vad som ännu återstår av den relativa kostnadsförsämring som drabbade Sverige under 1975 och 1976. I beräkningarna har förutsatts att industrin i första hand använder det förbättrade konkurrensläget till att sänka sina relativa priser.

Efterfrågans inriktning

Det starka omslaget i den svenska konjunkturen föregående år var exportlett. Ökningen av nettoefterfrågan från utlandet uppgick till inte

mindre än 4,5% av BNP. Den inhemska efterfrågan utvecklades däremot svagt. I år fortsätter exporten visserligen att öka i snabb takt, men importvolymen beräknas stiga ännu snabbare. Den utländska nettoefterfrågan avtar således som drivande kraft i efterfrågeexpansionen. I år sker det i stället en stark återhämtning i den inhemska efterfrågan se följande tablå.

Bidrag till BNP-tillväxten 1976–1979

	1976–1977	1977–1978	1978–1979
Privat konsumtion	–0,5	–0,5	1,5
Statlig konsumtion	0,1	0,1	0,1
Kommunal konsumtion	0,6	0,9	0,7
Bruttoinvesteringar	–0,6	–0,9	1,5
Lagerinvestering	–3,2	–1,3	1,4
Nettoefterfrågan från utlandet ¹	1,2	4,5	–0,1
Bruttonationalprodukten	–2,4	2,8	5,1

¹ Export av varor och tjänster ./ Import av varor och tjänster.

Av särskild betydelse är det mycket kraftiga lageromslaget. För första gången på tre år kommer lagerinvesteringarna att ge ett positivt bidrag till efterfrågan. Alltjämt fortsätter dock den totala lagervolymen att minska fastän i betydligt mindre omfattning än under 1978. Sverige är nu på väg att äntligen normalisera relationen mellan lager och produktion.

Den privata konsumtionen har beräknats stiga med 2,8%, dvs. samma antagande som gjordes i årets finansplan. Konjunkturinstitutet har med anledning av att inflationsprognosen reviderats upp kommit till att ökningen i hushållens disponibla inkomster stannar vid 2,3% 1979. Institutet har därför reviderat ned sin tidigare prognos för den privata konsumtionen från 3,5 till 3,1%. Osäkerheten om de reala disponibla inkomsternas utveckling är stor. Därtill kommer svårigheterna att förutse hushållens sparkvot. Jag anser inte att det finns tillräckligt starka skäl att förändra prognosen för den privata konsumtionens ökning på 2,8% mellan 1978 och 1979, som gjordes i årets finansplan. Det skulle innebära vid den nuvarande kalkylen för hushållens reala disponibla inkomster att sparkvoten, som tidigare antogs förbli oförändrad, skulle sjunka något.

För att begränsa en eventuell nedgång i sparkvoten vill jag föreslå att ytterligare ansträngningar görs för att stimulera hushållens sparande. Jag vill därför förorda att ytterligare ansträngningar görs att öka statens upplåning från hushållen genom en ökad emissionsvolym av sparobligationslån. Det är önskvärt att framöver hålla den privata konsumtionen inom de ramar som det långsiktigt finns utrymme för. Så stora svängningar i den privata konsumtionens tillväxttakt som vi haft i Sverige 1974–1978 är inte önskvärda. Det gör det svårare att uppnå en lugn prisutveckling och skärper svårigheterna på arbetsmarknaden.

Den statliga konsumtionen beräknas liksom tidigare öka i relativt begränsad takt under 1979, eller med 1%. Den kommunala expansionen ökade med mer än 5% 1978 och beräknas 1979 komma att ligga klart över

de 3 % som fastställdes i överenskommelsen mellan regeringen och de båda kommunförbunden. Tillväxten i den offentliga konsumtionen innebär en årlig sysselsättningsökning på mellan 40 000 och 50 000 personer.

Industrins investeringar har fallit med nära 30 % mellan 1976 och 1978. Industriinvesteringarna bestäms i huvudsak av kapacitetsutnyttjande och av vinstnivån. Den stora nedgången i bägge dessa storheter förklarar mer än väl nedgången i industriinvesteringarna. Den senaste investeringsenkäten i februari i år inom industrin tyder emellertid på en markant omsvängning i industriinvesteringarna. Konjunkturinstitutet räknar med en investeringsuppgång 1979 med hela 7 % inom industrin. Denna investeringsenkät tyder på att omsvängningen i industriinvesteringarna kan komma snabbare än vad jag tidigare förutsåg i årets finansplan. Normalt kommer uppgången i industriinvesteringarna relativt sent i konjunkturuppgången. Förklaringen kan vara att industrins produktionsuppgång har blivit något starkare än som förutsågs. Regeringens investeringsstimulerande åtgärder får därför också ett större genomslag på företagens beteende.

Under innevarande år är dels investeringsfonderna generellt frisläppta, dels har företag rätt till extra investeringsavdrag (investeringsbidrag). Investeringsavdraget (investeringsbidraget) gäller för maskiner t. o. m. utgången av 1979 och för byggnader t. o. m. 31 mars 1980. Enligt min uppfattning finns det inte skäl att förlänga investeringsavdraget ytterligare. Det betyder sannolikt att företagen kommer att söka tidigarelägga en del av sina investeringar som de planerar för 1980.

Tyngdpunkten i investeringsökningen ligger på maskinsidan, vilket kan vara ett uttryck för att företagen nu vidtar omfattande rationaliseringsinvesteringar och är försiktiga med långsiktiga kapacitetsutvidgande investeringar. Om inga allvarliga störningar sker i den internationella ekonomiska tillväxten och den svenska ekonomin kan man räkna med att det under 1980 och 1981 sker en förskjutning av tyngdpunkten mot kapacitetsökande investeringar. Mycket talar för att investeringsuppgången dessa år kan bli relativt kraftig.

Bostadsbyggandet beräknas komma att uppgå till en igångsättning av ca 60 000 lägenheter under 1979. Det är något lägre än vad som förutsågs i slutet av förra året. Den kalla vintern medförde att igångsättningen blev relativt låg under årets första månader. Den av höstriksdagen antagna propositionen (prop. 1978/79: 66) om finansiellt gynnsamma lån till hyresfastigheter för reparations- och underhållsarbeten har medfört klart lägre hyreshöjningar under 1979 än vad som annars varit nödvändiga. Trots starkt stigande bostadsbyggnadskostnader har genomslaget på hyresnivån kunnat begränsas. Oljeprishöjningen kommer dock att medföra än starkare höjning av boendekostnaderna än vad som tidigare förutsetts, vilket verkar dämpande på bostadsefterfrågan. Några finansieringssvårigheter för nya projekt har dock icke förelegat.

3.2 Finanspolitiken

Under den ekonomiska krisperiod som Sverige är på väg ur har det varit nödvändigt att bedriva en relativt expansiv finanspolitik. Detta har lett till starkt växande budgetunderskott. Bakom denna utveckling ligger faktorer både på utgiftssidan och på inkomstsidan av budgeten.

I fråga om utgifterna har det krävts stora satsningar på industri- och arbetsmarknadspolitiken för att klara sysselsättningen inom drabbade regioner och företag. De automatiska utgiftsökningarna i första hand för bostadspolitik, barnomsorg och pensioner är en annan mycket viktig förklaring till den snabba utgiftsökningen. De olika utgiftsbesluten har oftast fattats under ett stort mått av parlamentarisk enighet.

Det är framför allt transfereringarna till hushåll, kommuner och företag som växer mycket snabbt. Däremot har tillväxten i statens utgifter för konsumtion och investeringar hållits nere på en låg nivå.

En stor del av förklaringen till det växande budgetunderskottet är emellertid att statens inkomster ökat mycket långsamt. I fasta priser sjönk inkomsterna totalt sett över perioden 1976–1978 för att stiga med ca 2,5 % innevarande år. Denna svaga inkomstutveckling beror delvis på den långsamma tillväxten i skatteunderlaget som till övervägande del utgörs av löner och privat konsumtion. Den snabba ökningen i reallönerna under 1975 och 1976 tillsammans med en hög tillväxt i privat konsumtion gav staten snabbt växande inkomster dessa år trots att BNP-tillväxten stagnerade. Därigenom bröts den tendens till stigande budgetunderskott som inleddes 1974. När det sedan blev nödvändigt att strama åt den inhemska efterfrågan och reallöneutvecklingen bromsades upp har detta slagit tillbaka mycket kraftigt på statens inkomster. En liknande utveckling ligger bakom de starkt ökande budgetunderskotten som även registrerats i många andra länder.

En annan viktig orsak till den svaga inkomstutvecklingen har varit att det under dessa år, trots den snabba utgiftsökningen, funnits starka skäl att undvika en fortgående snabb skattehöjning. Detta skulle avsevärt ha försvårat avtalsuppgörelserna och drivit upp de nominella lönerna med försämrad internationell konkurrenskraft som följd. En sådan utveckling skulle – förutom att leda till ökad arbetslöshet m. m. – i sin tur tenderat att åter öka budgetunderskottet, varför stora skattehöjningar i viss mån även skulle motverka sitt saldoförbättrade syfte.

Högre skatter hade sannolikt också inneburit en väsentligt lägre privat konsumtion, vilket skulle fått allvarliga konsekvenser för aktivitetsnivån i hela ekonomin och för sysselsättningen.

Man kan givetvis alltid diskutera avvägningen mellan generella och selektiva åtgärder. I den mån staten inte tagit på sig utgifterna för stöd till olika grupper i samhället och för selektiva arbetsmarknads- och industripolitiska insatser hade det varit nödvändigt att genom allmänna skattesänk-

ningar stimulera ekonomin. Annars hade den ekonomiska aktiviteten fallit till en oacceptabelt låg nivå. I det utsatta läge som svensk ekonomi befunnit sig har det dock enligt min uppfattning inte varit varken möjligt eller lämpligt att uteslutande förlita sig på generella stimulansåtgärder. Sådana har naturligtvis varit nödvändiga och har också genomförts. Lat mig i första hand peka på devalveringen och på slopandet av den allmänna arbetsgivaravgiften. Omfattande selektiva insatser och transfereringar har emellertid också varit nödvändiga under dessa år bl. a. för att få rimliga fördelningspolitiska effekter och för att skydda de svagare grupperna i samhället.

Den finanspolitiska åtstramning som blir nödvändig när resursutnyttjandet i den svenska ekonomin successivt normaliseras måste ske både genom en stark återhållsamhet med utgifter och genom ökade skatter. Svårigheterna att genom höjda skatter väsentligt öka statsinkomsterna har emellertid blivit allt mer uppenbara. Skattehöjningarna kan försvåra bl. a. en stabilisering av pris- och kostnadsnivån. Därför är begränsningar av ökningstakten i utgifterna också nödvändiga om det skall finnas ett utrymme för en rimlig utbyggnad av samhällsservicen på prioriterade områden. Jag återkommer härtill vid min anmälan av det reviderade budgetförslaget.

Under 1979 kommer den statliga konsumtionen att ge ett mycket begränsat bidrag till den totala efterfrågeökningen i samhällsekonomin. Som framgår av tabell 4 beräknas den statliga konsumtionen växa med ca 1 % i volym från 1978 till 1979. Även tillväxten i de statliga myndigheternas investeringsvolym väntas bli måttlig. Huvudförklaringen till att de statliga utgifterna i fasta priser växer med 6,5 % 1979 är sålunda den kraftiga ökningen av inkomstöverföringar från staten till övriga sektorer. Förutom transfereringar till hushåll och statsbidrag till kommuner kräver industri- och arbetsmarknadspolitiska satsningar betydande utbetalningar under 1979. Vidare sker en snabb real ökning av räntorna på statsskulden. Detta

Tabell 4 Statens inkomster och utgifter 1977—1979

	Milj. kr., löpande priser			Årlig procentuell volymförändring		
	1977	1978	1979	1976— 1977	1977— 1978	1978— 1979
1 Inkomster	93 911	95 125	103 300	6,4	-8,4	2,4
2 Utgifter	106 042	120 350	136 400	3,4	2,6	6,4
varav: Transfe- rer- ringar	71 397	81 800	95 170	5,9	3,6	-9,8
Konsumtion	29 970	33 350	36 315	0,5	0,9	1,1
Investering	3 179	4 040	4 315	-3,9	17,4	0,8
3 Finansiellt sparande	-12 131	-25 225	-33 100	..	..	..
4 Finansiella trans- aktioner	5 619	7 875	11 340	..	..	..
5 Totalsaldo	-17 750	33 100	-44 440	..	..	..

beror inte endast på den snabbt ökande statsskulden utan även på att den långa räntan nu ligger väsentligt över inflationstakten.

Statsinkomsterna beräknas åter stiga reallt 1979. Den reala ökningen av statsinkomsterna under 1979 blir emellertid klart lägre än tillväxten i bruttonationalprodukten. Även om inkomstutvecklingen med viss eftersläpning kan väntas stiga snabbare när konjunkturuppgången blir mera markerad, står det klart att en dämpning av statsutgifternas tillväxt måste ske under kommande år för att begränsa de av allt att döma nödvändiga skattehöjningarna.

Budgetunderskottet beräknas kalenderåret 1979 komma att uppgå till drygt 44 miljarder kr. Trots att ytterligare utgifter tillkommit i huvudsak för insatser inom industri- och sysselsättningspolitiken är budgetunderskottet under kalenderåret 1979 av ungefär samma storleksordning som jag redovisade i årets finansplan. Detta beror främst på att utbetalningarna av tidigare beslutade anslag skett i en långsammare takt än tidigare planerades. Jag återkommer i det reviderade budgetförslaget till en närmare redovisning av statens utgifter och inkomster.

Kommunerna

Den kommunala volymutvecklingen har under de senaste åren varit föremål för överläggningar mellan regeringen och de båda kommunförbunden. I den under 1977 träffade överenskommelsen, som avsåg utvecklingen 1978 var parterna eniga om att en uppbromsning av den kommunala konsumtionsökningen måste ske. Kommunförbunden ställde sig bakom kraven på en mycket restriktiv prövning av alla utgifter i kommunernas och landstingskommunernas budgetarbete inför 1978 och en översyn av de kommunala flerårsplanerna. I juni 1978 träffade regeringen en ny överenskommelse med kommunförbunden. För första gången enades parterna därvid om en preciserad riktpunkt för den kommunala konsumtionens volymökning, nämligen 3 % per år under 1979 och 1980.

Det finns nu anledning att följa upp efterlevnaden av dessa båda överenskommelser. Under 1977 ökade den kommunala konsumtionen enligt nationalräkenskaperna med drygt 3,5 % i volym. Som framgår av den reviderade nationalbudgeten 1979 beräknas motsvarande tal för 1978 uppgå till drygt 5 %. Bedömningen för 1979 visar en kommunal konsumtionsökning om ca 4 %. Landstingskommunerna beräknas därvid ha en något snabbare utbyggnadstakt än kommunerna under dessa år. Det kan noteras att bedömningen för 1979 ligger något i underkant jämfört med kommunförbundens egna bedömningar för innevarande år. För både 1978 och 1979 är den kommunala konsumtionsutvecklingen snabbare än vad jag förutsåg i årets finansplan.

I den kommunala konsumtionen ingår också de insatser i form av beredskapsarbeten som sker i kommuner och landstingskommuner för att motverka främst ungdomsarbetslösheten. Antalet beredskapsarbeten ökade

kraftigt under loppet av 1978. Ca en procentenhet av den kommunala konsumtionsökningen detta år kan hänföras till ökningen av antalet beredskapsarbeten. Under 1979 bör insatserna i form av beredskapsarbeten successivt kunna minska. Antalet beredskapsarbeten kan dock genomsnittligt beräknas ligga på samma nivå 1979 som 1978 och påverkar därför inte siffermässigt den kommunala volymökningen 1979.

För att få en bedömning av den långsiktiga, mer permanenta utbyggnaden av verksamheten i kommuner och landstingskommuner bör konsumtionsutvecklingen beräknas exklusive effekterna av förändringar i antalet beredskapsarbeten. En sådan beräkning ger vid handen att den kommunala verksamheten har ökat ca 4 % per år 1976–1979. Den uppbromsning av ökningstakten som regeringen och kommunförbunden har varit ense om har uppenbarligen inte fått något genomslag i kommunernas och landstingskommunernas budgetarbete. Jag har senast i propositionen om den kommunala ekonomin tidigare i år betonat att jag i och för sig har förståelse för att anpassningen av den kommunala verksamheten till en lägre expansionstakt tar viss tid och måste ske successivt. Enligt nu föreliggande bedömningar tycks emellertid någon anpassning till en dämpad volymexpansion överhuvudtaget inte ha skett 1978 och 1979.

Jag har i propositionen om den kommunala ekonomin förordat en vidareutveckling av de överläggningar mellan stat och kommun som har ägt rum under senare år. För att detta skall te sig meningsfullt är det dock nödvändigt att överenskommelserna också får genomslag i kommunernas och landstingskommunernas faktiska handlande. Det är således mycket angeläget att budgetarbetet i kommuner och landstingskommuner inför 1980 ges en sådan inriktning att överenskommelsens riktlinjer för volymutvecklingen detta år infrias. Även mot bakgrund av ett mer långsiktigt samhällsekonomiskt perspektiv är en dämpning av den offentliga konsumtionens volymtillväxt ofrånkomlig, till vilket jag senare återkommer.

Jag övergår nu till att diskutera den finansiella situationen i kommuner och landstingskommuner. Från 1977 till 1978 förbättrades den kommunala sektorns finansiella sparande med ca 6 miljarder kr. Av det totala överskottet i finansiellt sparande 1978 på ca 3,5 miljarder kr. faller merparten på landstingskommunerna. I överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden avseende 1978 var parterna ense om att de kommunala utdebiteringshöjningar som kunde bli nödvändiga borde begränsas så långt som möjligt. Trots detta höjdes det kommunala skatteuttaget 1978 med totalt 1,86 kr/skr, vilket är den största höjningen sedan 1952. Detta förklarar att den kommunala ekonomin, trots den mycket snabba konsumtionsökningen detta år, kunde konsolideras kraftigt.

Det kan antas att den omotiverat stora kommunalskattehöjningen 1978 också skapade ett finansiellt överutrymme i många kommuner och landstingskommuner 1979. Trots en begränsad höjning av medelutdebiteringen, totalt 31 öre/skr, är det möjligt att öka den kommunala konsumtionen långt

utöver den överenskomna riktpunkten för volymtillväxten. I den reviderade nationalbudgeten beräknas den kommunala sektorn få ett positivt finansiellt sparande om ca 1.9 miljarder kr. 1979.

Vid en bedömning av kommunernas finansiella situation måste hänsyn tas till de förslag om kraftigt ökade överföringar till den kommunala sektorn fr. o. m. 1980 som jag har lagt fram för riksdagen tidigare i år. I propositionen föreslås framför allt en omfattande reformering av skatteutjämningsystemet. Reformen bör genomföras i två steg. Det första steget innebär ökade bidrag med drygt 1.4 miljarder kr. 1980.

Jag har nyss betonat att det är mycket angeläget att den kommunala konsumtionens volymutveckling begränsas till 3 % 1980. Under förutsättning att detta sker och att pris- och löneutvecklingen blir fortsatt lugn kan den kommunala sektorns inkomster och utgifter beräknas bli i stort sett lika stora 1980, även om den kommunala medelutdebiteringen hålls oförändrad jämfört med innevarande år.

De kommuner och landstingskommuner som får kraftigt förstärkta inkomster genom förslagen i den kommunalekonomiska propositionen bör inrikta sig på att sänka skattesatsen. Med tanke på de stora överskott från 1978 som ett stort antal landstingskommuner får ta upp i budgeten för 1980 bör i första hand ett flertal landsting ha möjlighet att genomföra skattesänkningar. Även ett antal kommuner bör emellertid få en gynnsam finansiell situation 1980.

Finansiellt sparande och finanspolitiska effekter

Ett viktigt underlag bl. a. för kreditpolitikens uppläggning är en analys av utvecklingen av det finansiella sparandet i olika sektorer och i hela ekonomin. Definitionsmässigt överensstämmer den totala sparkvoten i ekonomin med underskottet i bytesbalansen. Detta förbättrades kraftigt mellan 1977 och 1978. Under 1979 kan – som jag tidigare berört – en viss försämring av bytesbalansen förutses. Det totala finansiella sparandet och dess fördelning på olika sektorer framgår av tabell 6.

Som framgår av tabell 5 visar den konsoliderade offentliga sektorn en försämring av sin sparandebalans. Efter ett läge med finansiell balans 1977 beräknas den offentliga sektorn uppvisa ett underskott på ca 15 miljarder

Tabell 5 Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1977—1979

Miljarder kr.

	1977	1978	1979
Staten	12	- 25	33
Socialförsäkringssektorn	+ 15	+ 15	+ 16
Summa	+ 3	- 10	- 17
Kommuner	- 3	+ 4	+ 2
Totalt	0	- 6	- 15

kr. 1979. Detta är samma nivå som redovisades i årets finansplan. Det finansiella sparandeunderskottet motsvarar drygt 4,5 % av BNP. I internationell jämförelse är detta inte ett exceptionellt hög siffra.

Försämringen i den offentliga sektorns finansiella sparande är nästan helt att hänföra till den statliga budgeten. Sparöverskotten i socialförsäkringssektorn har inte som tidigare räckt till att uppväga försämringen i statens finansiella sparande. Kommunernas finansiella sparande väntas förbli positivt också under 1979 även om det innebär en nedgång jämfört med den mycket höga nivån 1978.

Hushållssparandets andel av de disponibla inkomsterna väntas sjunka något från 1978 till 1979. Beloppsmässigt sker dock en viss sparandeökning. För bostadssektorns del förutses det finansiella sparandeunderskottet öka ytterligare från 1978 till 1979. För företagen beräknas utvecklingen under 1979 medföra en kraftig förbättring av den finansiella situationen från bottenläget 1977.

Ett sparandeunderskott för 1979 inom den offentliga sektorn av den storlek som jag nyss angivit måste accepteras mot bakgrund av att det reala resursutnyttjandet fortfarande är på en låg nivå i ekonomin. Sparandeunderskottet i den offentliga sektorn har sin motsvarighet i det ökade finansiella sparandet i hushålls- och företagssektorn. Särskilt vill jag betona att hushållssparandet trendmässigt stigit under den senaste tioårsperioden och nu ligger på en historiskt sett hög nivå. Det finns underliggande långsiktigt verkande faktorer som positivt påverkat hushållssparandet. Bl. a. har tillväxten i antalsmässiga kollektiva pensionsförsäkringar bidragit till att höja sparkvoten med ca 2 procentenheter under 1970-talet. Regeringen har också sökt genom olika sparstimulerande åtgärder aktivt stödja hushållssparandet. En hög sparkvot i hushållssektorn betyder en trendmässig förändring i den finansiella sparbalansen för hela ekonomin. Ett högt hushållssparande ställer mindre krav på sparandet inom den offentliga sektorn. Utvecklingen av budgetunderskottet får till en del ses mot denna bakgrund.

De stora skillnaderna mellan sparandeöverskott och sparandeunderskott i olika sektorer ställer krav på kreditmarknadens funktionssätt. Det krävs en smidig anpassning av kreditpolitiken för att undvika att den likviditet-

Tabell 6 Finansiellt sparande 1977—1979

Miljarder kr.

	1977	1978	1979
Hushåll	18	19	19
Bostäder	-7	-11	-13
Näringsliv	-24	-6	3
Offentlig sektor	1	-6	-15
Summa	-12	-4	-6

Anm. Siffrorna är avrundade till hela miljarder kr.

Tabell 7 Finanspolitiska effekter 1976—1979

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1976	1977	1978	1979
Staten	1,1	2,2	3,4	1,8
varav direkt effekt	0,2	-0,2	0,3	0,2
Kommunerna	0,4	0,2	-1,0	1,1
varav direkt effekt	0,5	0,9	0,8	0,9
Socialförsäkringssektorn	-0,2	0,4	0,5	0,2
Totalt	1,3	2,8	2,9	3,1

sökning som budgetunderskottet ger upphov till får inflationistiska effekter. Jag återkommer senare till denna fråga.

Jag vill härutöver understryka att en långsiktig förbättring av vår bytesbalans kräver att det inhemska sparandet ökar. När investeringsaktiviteten i näringslivet ökar mera påtagligt kommer en fortsatt sparbrist inom den offentliga sektorn av nuvarande omfattning inte längre att vara acceptabel. Budgetpolitiken måste således successivt anpassas när ekonomin kommer närmare fullt kapacitetsutnyttjande.

Jag övergår nu till att kommentera nationalbudgetens beräkningar av den offentliga sektorns effekt på bruttonationalprodukten. Som framgår av tabell 7 beräknas den offentliga sektorn ha en stimulerande inverkan på ekonomin både 1978 och 1979. Under 1978 kan den expansiva effekten från staten till största delen hänföras till statens inkomstsida mot bakgrund av bl. a. skatteomläggningarna och borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften. Vidare drogs de statliga investeringarna upp relativt kraftigt 1978 och ligger 1979 kvar på en hög nivå. Därigenom har getts ett betydande stöd till sysselsättningen inom byggnadsanläggningsverksamheten. För statens del är den totala stimulanseffekten påtagligt mindre 1979, vilket är ett uttryck för den inriktning som budgetpolitiken har givits.

För den kommunala sektorns påverkan på samhällsekonomin förutses däremot en markerad omsvängning i expansiv riktning. Detta beror delvis på den stora kommunala skatteuttagshöjningen 1978 och delvis på systemet för utbetalning av kommunalskattemedel. Detta fick en påtagligt återhållande effekt på hushållens efterfrågan. För 1979 är de kommunala skattehöjningarna väsentligt lägre (0,31 kr.). Det betyder att kommunerna får en mer expansiv inverkan på ekonomin 1979.

3.3 Kreditpolitiken

Kreditmarknadsläget kännetecknades såväl under 1978 som under inledning av 1979 av en ökning av bankernas och allmänhetens likviditet. Denna ökning hade sin grund i statens budgetunderskott. Som framhölls i finansplanen skulle likviditetsökningen inom banksystemet ha kunnat leda till en betydande ökning av bankernas utlåning, vilket i så fall skulle lett till en

ytterligare påspädning av likviditeten i ekonomin. För att motverka en sådan utveckling höjde riksbanken likviditetskvoten flera gånger under 1978. Till följd av den fortsatta likviditetsökningen under inledningen av 1979, genomförde riksbanken med verkan fr. o. m. mars en ytterligare anpassning av likviditetskraven.

Kreditpolitiken inriktades under 1978 på att säkerställa näringslivets och särskilt då industrins behov av rörelsekrediter. Företagens kreditefterfrågan förblev emellertid svag. Orsakerna till detta var främst att lageravvecklingen frigjorde likvida medel, samtidigt som de fasta investeringarna drogs ner och vinstnivån upphörde att sjunka. Under inledningen av 1979 var företagens kreditefterfrågan fortsatt svag. Många företag återbetalar skulder för att stärka sin soliditet. I takt med att företagens fasta investeringar nu ökar torde kreditefterfrågan åter börja stiga. Tendenser i den riktningen kan dock till en del motverkas av att många företag fortsätter att avveckla sina lager, samtidigt som vinstsituationen förbättras.

Företagens svaga kreditefterfrågan under 1978 fick till följd att bankerna kunde öka sina krediter till hushållen. Därigenom fick den privata konsumtionen en viss stimulans. Även under inledningen av 1979 torde hushållens kreditefterfrågan ha tillgodosetts i relativt stor utsträckning. Bostadssektorns finansiering löpte under inledningen av 1979 lika friktionsfritt som under 1978.

Under 1978 förbättrades bytesbalansen kraftigt. Därigenom blev det möjligt att gradvis sänka diskontot och övergå till en något lättare kreditpolitik. Denna politik medförde tillsammans med den växande likviditeten inom företagen att den privata sektorns medel- och långfristiga nettoupplåning utomlands blev väsentligt mindre än 1977. De kortfristiga handelskrediterna torde under 1978 ha lett till ett visst valutautflöde. Några indikationer på att dessa tendenser skulle ha förändrats under inledningen av 1979 föreligger inte. Även det med betalningsbalansutvecklingen sammanhängande behovet av statlig utlandsupplåning blev avsevärt lägre 1978 än 1977. Upplåningen minskade från ca 9 miljarder kr. till drygt 2 miljarder kr. Valutareserven ökade efter att hänsyn tagits till kursförändringen med 1,7 miljarder kr.

Den reala likviditeten i ekonomin sjönk under 1977 mycket kraftigt. Den likviditetsökning som skedde under loppet av 1978 innebar därför endast ett närmande till en mer normal likviditetssituation i företagssektorn. På grund av säsongmönstret i statens inkomster och utgifter tenderar likviditetsutvecklingen i ekonomin bli mindre expansiv under den första än under den andra hälften av kalenderåret. Ökningen av den reala likviditeten i ekonomin bör mot bakgrund av detta och mot bakgrund av den snabba tillväxt som nu sker i ekonomin, kunna bli relativt begränsad under första halvåret i år.

Kommunernas starkt förbättrade finansiella ställning har varit en viktig bidragande faktor bakom likviditetsökningen i ekonomin. Under 1978 steg

kommunernas inlåning i bankerna med inte mindre än 6 miljarder kr. eller med 72 %. Detta betyder att utrymmet på kreditmarknaden för kommunerna måste hållas inom mycket snäva gränser vilket ökar utrymmet för staten.

Kreditpolitiken bör under 1979 liksom tidigare inriktas på att underlätta företagens investeringar. I takt med att företagens kreditefterfrågan stiger bör hushållens kreditmöjligheter begränsas. Som framhölls i finansplanen finns det anledning att räkna med en klar uppgång i den privata konsumtionen under 1979, varför någon extra stimulans i form av ökad nettoutlåning till hushållen inte är nödvändig. Totalt räknar riksbanken med en ökning av utlåningen till allmänheten av ungefär samma omfattning som under 1978.

Under andra halvåret i år och under 1980 kommer statsbudgeten att lämna ett mycket expansivt bidrag till likviditetsutvecklingen i ekonomin. Om effekterna av detta inte aktivt motverkas skulle inflationistiska tendenser kunna uppkomma under 1980, särskilt som ekonomin då åter kan förutses ha närmat sig ett högt kapacitetsutnyttjande.

Mot denna bakgrund är det angeläget att statsskuldspolitiken inriktas på att i ökad utsträckning finansiera det statliga budgetunderskottet utanför banksystemet. Möjligheterna till statsupplåning utanför bankerna har förbättrats genom att räntedifferensen mellan långa statsobligationer och diskontot under 1978 vidgades till 3,25 %.

Det finns en risk för att stora budgetunderskott som man söker finansiera helt på kapitalmarknaden genom mycket höga räntenivåer leder till att önskvärd investeringsverksamhet trängs undan. Jag vill dock understryka att det varit angeläget för att få en väl fungerande kapitalmarknad att efter flera år av negativ realränta på obligationslån uppnå en positiv realränta på 3 à 4 %. Detta underlättar för t. ex. AP-fonden och andra pensionsfonder att värdesäkra sina pensioner och upprätthålla ett högt sparande. Den hittillsvarande höjningen av realräntan på långa lån skall därför endast ses som ett återställande av en långsiktigt mer normal realräntenivå. Självfallet ökar dock en positiv real låneränta företagens avkastningskrav på totalt arbetande kapital.

De stigande vinsterna och den begränsade investeringsuppgången under 1979 i näringslivet innebär att det sker en inte obetydlig likviditetsökning som sannolikt kommer att tas i bruk för väsentligt högre investeringar och ökat behov av omsättningskapital under kommande år. För att undvika en alltför kraftig uppbyggnad av likviditet i företagssektorn under 1979 och 1980 är det emellertid önskvärt att nu i viss utsträckning söka binda den överlikviditet som kan finnas i många företag utan att därför nämnvärt hämma investeringsverksamheten. Jag har därför funnit det lämpligt att komplettera de normala formerna för statens upplåning med ett upplåningssystem där denna negativa effekt så långt möjligt begränsas.

Jag föreslår att ett system nu införs för att suga upp likviditet hos

företagen genom insättningar på särskilt konto i riksbanken. Systemet skall vara öppet för företag som har rätt att göra avsättningar till investeringsfonder, dock ej banker och andra kreditmarknadsinstitut. För att fondavsättningar skall vara avdragsgilla vid inkomsttaxeringen krävs för aktiebolag att 46 % av det avsatta beloppet betalas in på ett räntelöst konto i riksbanken. Enligt förslaget skall företagen kunna öppna ett särskilt sidoordnat konto (konto för likviditetsutjämning) på vilket de kan betala in likvida medel med rätt till särskild ränteförmån på belopp som motsvarar två gånger summan av investeringsfondavsättningarna 1979 och 1980. På dessa konton erhåller företagen ränta som är anpassad till vad som betalas vid insättning av större belopp i bank. Det ankommer på riksbanksfullmäktige att fatta närmare beslut om räntesättningen på dessa konton. På medel som finns inestående på kontona och som inte överstiger den angivna nivån erhåller företagen dessutom en skattefri årlig bonusränta på 2 %. Insättningarna på konton måste ske före utgången av 1979. Medel kan tas ut i förväg efter viss uppsägningstid som riksbanksfullmäktige fastställer. Den skattefria bonusen beräknas för den tid beloppen faktiskt står inne dock längst till utgången av mars 1981.

De årliga avsättningarna till investeringsfonder har under senare år uppgått till drygt 2 miljarder kr. Om man utgår från att avsättningarna under 1979 och 1980 kommer att uppgå till ungefär samma belopp skulle den högsta gränsen för inbetalningar av likvida medel som ger rätt till bonusränta uppgå till ca 8 miljarder kr. Självfallet kommer dock inte alla företag vilja eller kunna utnyttja systemet varför insättningar som ger rätt till bonusränta torde stanna vid ett lägre belopp. Systemet föreslås träda i kraft den 1 juli 1979. Lagtexten och specialmotivering till denna har jag tagit in i en särskild handling som torde fogas protokollet i detta ärende (bilaga 1.3). Jag får hänvisa till denna bilaga. Ett liknande system med skattefri ränta för indragning av företagens likviditet användes 1960 och förlängdes sedan att gälla även 1961.

Genom att koppla systemet till investeringsfondsavsättningarna begränsas den negativa effekten på investeringar som en alltför hög avkastning på finansiella placeringar annars skulle kunna medföra. Fondavsättningen sker i syfte att användas för investeringar. Om investeringsfonderna är frisläppta, vilket är fallet under 1979 så bör inte någon uppskovseffekt uppstå. Under hösten 1979 måste beslut fattas om eventuell förlängning av frisläppet av investeringsfonderna för 1980. Detta beslut måste fattas mot bakgrund av den bedömning som då görs av den allmänna utvecklingen i ekonomin. Om det bedöms önskvärt med fortsatt stimulans till investeringar kan fondfrisläppet förlängas. Likviditetsindragningen får därvid ingen återhållande effekt på investeringsvolymen.

Skulle det finnas behov att begränsa likviditeten i ekonomin även 1981 kan naturligtvis beslut fattas 1980 att förlänga systemet. Någon upptrappning av förmånerna i ett sådant läge bedömer jag inte som nödvändig.

Huvudsyftet är att dra in likviditet och för detta krävs en avkastning som ligger något över vad som kan erhållas på annat håll.

Den statliga upplåningen som sker via det här föreslagna likviditetsindragningssystemet minskar i motsvarande grad statens övriga upplåning. Nettokostnaden för staten blir den eventuella skillnad i räntekostnaderna, inkl. skatteeftergiften, som kan komma att föreligga mellan de olika upplåningsformerna. Frågan om anslag för betalning av bonusräntan får tas upp i samband med förslaget till statsbudget för budgetåret 1980/81.

Ökade ansträngningar bör också göras för att låna upp pengar direkt hos hushållen genom försäljning av premie- och sparobligationer. Nettoemissionerna av premielån uppgick 1978 till ca 2 miljarder kr. och torde 1979 kunna höjas till åtminstone 3 miljarder kr. Därtill bedömer jag det möjligt att öka emissionen av sparobligationslån under loppet av 1979. Den samlade upplåningen i dessa former bör under 1979 kunna stiga till inemot 5 à 6 miljarder kr.

Det är svårt att närmare ange hur stora belopp som det föreslagna systemet för likviditetsindragning kan dra in till riksbanken. Riksbanken kan i viss utsträckning styra omfattningen härav genom den i övrigt förda kreditpolitiken. Den samlade inlåningen från allmänheten kan uppskattningsvis bli av storleksordningen 7–10 miljarder kr.

Genom att bytesbalansunderskottet under 1979 beräknas bli ett par miljarder kr. högre 1979 än 1978 måste utlandsupplåningen öka. Bruttobehovet av utlandsupplåningen bestäms dock inte bara av bytesbalansunderskottets storlek utan också av kravet på amorteringar eller inlösen av gamla lån och av den kapitalexport som sker framför allt i form av exportkreditgivning och nettot av de kapitalflöden som de utländska och svenska direktinvesteringarna ger upphov till. Staten avser att svara för en ökad andel av det totala upplåningsbehovet. Vid nu föreliggande prognoser beräknar jag att statens upplåning kommer att uppgå till 5 à 6 miljarder kr. Den privata sektorns upplåning i utlandet kan samtidigt beräknas bli något lägre än 1978. Vissa åtgärder har bl. a. vidtagits för att möjliggöra för företagen att tidigare lägga återbetalningarna av de stora utlandslån som togs upp 1974 och 1975. Genom att staten tar på sig en ökad andel av utlandsupplåningen begränsas likviditetsökningen i ekonomin.

Statliga företag och institutioner svarar för en inte obetydlig andel av den privata sektorns utrikes upplåning ofta med statsgaranti. De privata företagens upplåning avser också ofta en omfinansiering av tidigare lån vilket det inte finns utrymme att klara på den svenska kapitalmarknaden. Den privata upplåningen blir därför sannolikt relativt betydande utan att några speciella åtgärder vidtas.

I nedanstående tabell anges hur staten finansierade sitt budgetunderskott under 1978 och en mycket grov kalkyl över hur det beräknade underskottet på 44 miljarder kr. kan komma att finansieras under 1979. Den stigande realräntan har ökat placeringskapaciteten hos kapitalinstitu-

Tabell 8 Finansiering av budgetunderskotten 1978 och 1979

Nettobelopp. Miljarder kr.

	1978	1979 ¹
Riksbanken	5,0	5
Banker	14,9	13—17
Kapitalmarknadsinstitut	8,0	10
Allmänheten	3,3	7—10 ²
Summa Sverige	31,2	38—39
Utlandet	2,0	5—6
Totalt (Statens utgiftsöverskott)	33,2	44

¹ Detta är en mycket grov kalkyl som kan komma att revideras successivt under 1979. Upplåningen i bankerna är en residualpost.

² Här ingår den likviditetsindragning till riksbanken som redovisas i texten.

ten. Statens upplåning i riksbanken svarar i huvudsak mot ökningen i utelöpande sedelmängd. Denna utgör en mycket liten del av den totala penningmängden som inkluderar nästan all inlåning i bankerna. Återstoden, efter avräkning av den något högre upplåningen i utlandet, måste finansieras i bankerna.

Även med den uppläggning av statskuldpolitiken som ovan redovisats kommer en stor del av budgetunderskottet att få finansieras i bankerna, vilket höjer likviditeten i banksystemet och ger ett stort tillskott till allmänhetens likviditet. För att motverka att den ökade likviditeten i bankerna läggs till grund för en alltför kraftig ökning av krediterna måste likviditetskraven även i fortsättningen successivt höjas. Genom ansträngningarna att öka statsupplåningen utanför banksystemet och särskilt genom de speciella likviditetsindragande åtgärderna bör dock den totala tillväxten av penningmängden bli lägre än under 1978. Samtidigt som jag finner det önskvärt att successivt bromsa upp penningmängdstillväxten, vill jag samtidigt varna för de alltför enkla tolkningar om sambandet mellan denna och inflationstakten som ibland görs. Effekterna av en för hög likviditet går i huvudsak via dess påverkan på den reala efterfrågan i ekonomin. Inflationsrisken av ett för högt efterfrågetryck i ekonomin får mötas med en restriktivare ekonomisk politik.

3.4 Sysselsättningspolitiken

Ett av den ekonomiska politikens absolut viktigaste mål är att upprätthålla en hög och jämn sysselsättning. För att förverkliga detta har det varit nödvändigt att kraftigt bygga ut de arbetsmarknadspolitiska insatserna under 1977 och 1978 under den omställningsperiod som näringslivet genomgått. Den svenska ekonomin är nu inne i en uppgående fas. Produktionen ökar relativt snabbt. Antalet lediga jobb inom näringslivet ökar samtidigt som arbetskraftsefterfrågan från den offentliga tjänstesektorn,

särskilt kommunerna, ligger kvar på en fortsatt hög nivå. Totalt sett fanns i slutet av mars 1979 ca 60 000 kvarstående lediga platser.

Antalet arbetslösa personer uppgick i mars i år enligt arbetskraftsundersökningarna till 88 000 personer, 2,1 % av arbetskraften. Av dessa var 23 000 under 25 år. Under början av 1979 sysselsattes i genomsnitt ca 170 000 personer i någon form av arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Av dessa var ca 70 000 i arbetsmarknadsutbildning, 60 000 var sysselsatta i beredskapsarbeten och ca 30 000 i skyddad – eller halvskyddad sysselsättning.

Ungdomarnas och de arbetshandikappades svårigheter utgör ett av arbetsmarknadspolitikens svåraste problem. Insatserna på senare år har i stor utsträckning inriktats på ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden. Av dem som var sysselsatta i beredskapsarbete i februari i år var närmare 70 % under 25 år. Åtgärderna för de handikappade har byggts ut. Bildandet av Stiftelsen Samhällsföretag AB och omorganisationen av den skyddade verksamheten kommer liksom de nyligen beslutade förstärkningarna av åtgärder för att ge handikappade arbete på sikt att innebära att fler människor med olika former av handikapp kan beredas sysselsättning.

Den totala produktionen förutses öka med 4,5 % mätt från produktionsidan. Industriproduktionen väntas öka med ca 7 %. Denna snabba produktionsökning, som började redan under 1978 kan frigöra en del av den produktivetsreserv som byggts upp under lågkonjunkturen bl. a. med hjälp av utbildning i företagen genom den s. k. 25-kronan m. m.

Den totala sysselsättningen ökade med ca 16 000 personer mellan 1977 och 1978. Ökningen låg på den offentliga sektorn och en ökning av antalet sysselsatta i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Även med den relativt snabba produktivitetstillväxten under 1979 väntas produktionsökningen medföra en ökad arbetskraftsefterfrågan. Under loppet av året förutses sysselsättningen öka mycket kraftigt. Sysselsättningen inom industrin minskade under hela 1978. För 1979 förutses en ökning på ca 25 000 personer, därmed skulle den avtappning av sysselsatta inom industrin som pågått oavbrutet under drygt tre år vara bruten. Detta bekräftas också i konjunkturbarometern för mars 1979 där företagen nu för första gången på länge räknar med sysselsättningsökningar under det framförliggande halvåret. För de privata tjänstesektorerna som omfattar bl. a. hela varuhandeln, bank- och försäkringsväsende, fastighetsförvaltning och övriga serviceyrken förutses en ökning på ca 15 000 personer. Sysselsättningsexpansionen väntas fortsätta inom den offentliga tjänstesektorn. För kommunernas del förutses en ökning på 35 000 à 40 000 personer mellan 1978 och 1979 och för statens del en ökning på ca 7 000. Ställer man efterfrågekalkylen på en ökning av arbetskraften på totalt ca 60 000 personer mot en beräknad ökning av arbetskraftsutbudet på ca 45 000 personer kan man således förvänta sig ett klart förbättrat sysselsättningsläge under 1979.

Byggarbetsmarknaden uppvisar en splittrad bild. Många regioner kan

bedömas få en hävdad eller t. o. m. överhettad arbetsmarknad medan bristen på arbetstillfällen inom byggsektorn i vissa andra regioner kan bedömas bli mycket besvärande även under nästa höst och vinter. Det kommer därför sannolikt att behövas speciella stimulansåtgärder även nästa vinter.

När arbetskraftsefterfrågan ökar är det en angelägen uppgift för arbetsmarknadspolitiken att slussa över de personer som nu befinner sig i arbetsmarknadsutbildning och i beredskapsarbeten till den reguljära arbetsmarknaden. Antalet personer som berörs av dessa åtgärder bör som en följd av den stigande efterfrågan på arbetskraft därför kunna bli avsevärt lägre. För ungdomar och andra nyutträdande kommer emellertid omfattande åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken att bli erforderliga även fortsättningsvis. För ungdomar i gymnasieåldern eller som eljest kan bedömas ha bristfällig utbildning bör i första hand utbildningsmöjligheter ställas till förfogande inom det reguljära utbildningsväsendet.

Större ansträngningar måste också göras för att underlätta en inomregional och yrkesmässig rörlighet på arbetsmarknaden. Genom bl. a. förstärkta arbetsförmedlingsinsatser måste konjunkturuppgångens möjligheter att genomföra en nödvändig omstrukturering utnyttjas. Den under senare år mycket omfattande arbetsmarknadsutbildningen har lämnat ett värdefullt bidrag för denna nödvändiga omställning. På liknande sätt har praktik- och beredskapsarbeten givit många ungdomar nya insikter och erfarenheter av arbetsmarknaden. Detta underlättar arbetet med att passa ihop tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Detta innebär att såväl nyutträdande som redan etablerade på arbetsmarknaden kan söka sig till de expansiva näringarna och därmed få tryggare jobb för framtiden. På längre sikt är ett expansivt och rikt differentierat näringsliv en nödvändig förutsättning för att arbete skall kunna erbjudas inom de regioner som i dag brottas med svåra sysselsättningsproblem.

3.5 Industripolitiken

Regeringen lade i mars 1979 fram en industripolitisk proposition med förslag till riktlinjer för den framtida industripolitiken och till åtgärder för att främja industriell tillväxt (prop. 1978/79: 123). I propositionen framhålls att det är av väsentlig betydelse för svensk ekonomi att under åren framöver få till stånd en industriell tillväxt. Grunden härför bör enligt regeringens bedömning vara en väl avvägd ekonomisk politik, som underlättar industrins utveckling. Samtidigt bedöms den nödvändiga industriella tillväxten inte kunna komma till stånd utan strukturförändringar i industrin. En central uppgift för staten är därvid att se till att dessa strukturförändringar sker i socialt acceptabla former.

Som ett viktigt komplement till den allmänna ekonomiska politiken behövs en aktiv industripolitik, som inrymmer offensiva åtgärder. Enligt

de föreslagna riktlinjerna måste dessa vara förhållandevis generella, eftersom metoder saknas för att finna de företag och projekt till vilka de bör riktas. En offensiv industripolitik måste ta sikte på att skapa goda förutsättningar för att många idéer skall få möjlighet att bli prövade på marknaden.

Industripolitiken kan emellertid inte arbeta med endast generella medel. En framgångsrik näringspolitik förutsätter en kombination av generella och selektiva åtgärder. De senare krävs därför att problemen inte är jämnt fördelade mellan olika branscher och landsändar. Riktade åtgärder sätts ibland in för att i enskilda företag eller branscher överbrygga en tillfällig nedgång eller åstadkomma en successiv krympning. Enligt regeringens synsätt är det av största vikt att en ekonomisk politik förs som begränsar behovet av riktade insatser, samtidigt som man dock får räkna med att vissa sådana insatser kommer att behövas även i framtiden.

I propositionen föreslås att de offensiva och utvecklingsstimulerande delarna av industripolitiken byggs ut. Bl. a. föreslås att 300 milj. kr. anvisas för att främja långsiktigt lönsamma men riskbetonade investeringar inom industrin för utveckling av nya produkter, processer eller system. En särskild stiftelse avses administrera dessa medel. I propositionen föreslås också att 47 milj. kr. anvisas för att främja exportsamarbete vid systemleveranser till stora industri- och anläggningsprojekt. De regionala utvecklingsfonderna föreslås bli tillförda ytterligare 300 milj. kr. för kreditgivning för att främja de mindre och medelstora företagens utveckling.

Under de senaste årens svåra omställningsperiod har relativt omfattande riktade industripolitiska insatser varit nödvändiga. Syftet med dessa åtgärder har varit att underlätta omstrukturering och kapacitetsneddragning.

I vissa fall har också betydande hänsyn till arbetsmarknadsmässiga och regionala förhållanden tagits. Insatserna har huvudsakligen varit koncentrerade till basindustrierna och varven.

Trots att en successiv förbättring av industrikonjunkturen ägt rum under 1978 och 1979 har vissa ytterligare åtgärder varit nödvändiga under våren i år.

Den grundliga omstrukturering inom handelsstålindustrin som bildandet av SSAB Svenskt Stål AB innebar har följts upp genom en strukturplan inom bolaget. Ett genomförande av denna plan innebär en kapacitetsneddragning. För att hindra sysselsättningsproblem i samband härmed har regeringen lagt fram förslag om lån till SSAB om 846 milj. kr. för tidigareläggning av vissa investeringar samt lån om totalt 225 milj. kr. för rekonstruktionsändamål (prop. 1978/79: 126).

För att underlätta strukturonvandlingen inom specialstålindustrin och stålgiuteriindustrin har beslut tidigare fattats om statligt stöd i form av lån och garantier. Beslut om dessa medel fattas av den särskilt inrättade strukturdelegationen. Gränges AB och Uddeholms AB har för avsikt att bilda ett bolag för rostfritt stål genom samgående mellan Gränges Nyby AB

och sektorn för rostfritt stål inom Uddeholms AB. En ansökan om lån och lånegarantier från dessa medel föreligger för det nya bolagets räkning. Regeringen har föreslagit att en del – 250 milj. kr. – av det 1977 till Uddeholms AB beviljade villkorslånet får överföras till detta bolag (prop. 1978/79: 194).

Den långvariga lågkonjunkturen har medfört stora förluster för Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB). För 1978 redovisades en förlust före bokslutsdispositioner och skatter på ca 870 milj. kr. Riksdagen har på förslag av regeringen beslutat att staten skall medverka i en finansiell rekonstruktion av LKAB. Bolaget får därför ett tillskott på 700 milj. kr. för att täcka en del av 1978 års förlust och för att möta finansiella påfrestningar som kan uppstå under 1979. Riksdagen har vidare uttalat sig för att LKAB får möjlighet att under perioden 1979–1981 få ett statligt lån för rekonstruktionsändamål om högst 1 100 milj. kr.

Den negativa resultatutvecklingen under 1977 och 1978 har medfört soliditetsproblem och svåra finansiella påfrestningar för flera företag i skogsbranschen. För att likviditetsmässigt underlätta företagens situation beslöt riksdagen våren 1978 om särskilda lånegarantier för skogsindustrin om högst 900 milj. kr. för 1978. Riksdagen har därefter beslutat att lånegarantier skall kunna utgå även under 1979. Under våren 1978 beslöt riksdagen vidare om lån på 400 milj. kr. med villkorlig återbetalningsskyldighet till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB.

Under senare delen av 1978 inträdde en förbättring av marknaden för skogsindustrins produkter och denna har fortgått även under innevarande år. Kapacitetsutnyttjandet inom branschen har ökat och prisutvecklingen har varit gynnsam för flera viktiga produktslag. Trots den lönsamhetsförbättring som därmed kan förväntas inträda kommer de ekonomiska problemen att kvarstå för vissa företag med svag konsolidering. För Södra Skogsägarna AB och Norrlands Skogsägares Cellulosa AB (Ncb) är situationen sådan att en finansiell rekonstruktion av företagen bör ske. Regeringen har därför lagt fram förslag om att staten skall gå in som delägare i de båda nämnda företagen (prop. 1978/79: 207).

Varven är den bransch som krävt de största finansiella insatserna. Beslut har tidigare fattats om att storvarvens kapacitet skall reduceras med 20 % till utgången av 1980. Regeringen har därför under våren 1979 lagt fram förslag om ökat stöd till beställare av fartyg hos svenska varv i form av garantier till ett sammanlagt belopp av 940 milj. kr. och lån med 160 milj. kr. (prop. 1978/79: 211).

På grund av varvskrisen har den finansiella ställningen för landets enda privatägda storvarv – Kockums Varv (Shipyard) AB, ingående i Kockumskoncernen – försämrats markant under de senaste åren. Då det under 1978 stod klart att koncernen inte längre hade förmåga att bemästra sina ekonomiska problem upptog Kockums på hösten förhandlingar med staten i syfte att till staten överlåta varv och andra verksamheter inom

koncernen. Avtal har träffats mellan staten och Kockums om överlåtelse av bl. a. varvet till staten. Förslag om godkännande av avtalet och anvisande av erforderliga medel – ca 2 300 milj. kr. – har lagts fram för riksdagen (prop. 1978/79: 124).

De statliga insatserna för tekoindustrin föreslås fortsätta och även förstärkas enligt det förslag till övergripande plan för budgetåren 1979/80–1981/82 som regeringen har lagt fram. I planen anges vissa nivåer för den produktion av olika tekovaror som behövs av försörjningsberedskapsskäl. De industripolitiska åtgärderna föreslås förlängda under treårsperioden med förstärkta exportfrämjande åtgärder. Vidare föreslås förlängning av det tillfälliga stödet till äldre arbetskraft inom tekoindustrin samt försörjningsberedskapspolitiska åtgärder.

Även vissa insatser inom verkstadsindustrin har varit nödvändiga. Statlig medverkan för att finansiellt rekonstruera Luxor Industri AB, Datasaab AB och Uddcomb Sweden AB har erfordrats.

Betydande industripolitiska insatser har varit nödvändiga under de senaste åren för att rädda långsiktigt värdefull industrikapacitet och klara nödvändig omställning utan omfattande sociala skadeverkningar. Sammanlagt har sedan 1976 beslut fattats om lån och bidrag på ca 25 miljarder kr. Med den allmänna förbättring som nu sker i svensk ekonomi och med den stigande aktivitetsnivån i svenskt näringsliv och förbättrad vinstnivå bör anspråken på statliga stödinsatser successivt kunna begränsas.

4 Den ekonomiska utvecklingen 1979

Den svenska ekonomin är starkt beroende av vad som händer i vår omvärld. Under 1979 sker en märkbar konjunkturuppgång i Västeuropa medan åstrammingspolitiken i Förenta staterna börjar få en dämpande effekt under senare delen av året. Den ökade aktiviteten i Västeuropa är av särskilt intresse för Sverige eftersom drygt 2/3 av vår export går dit. Den ökade importefterfrågan i de nordiska länderna är inte minst viktig i sammanhanget. Betydelsen härav illustreras av att medan världshandeln totalt sett väntas öka med 5 à 6 % i volym kan en ökning av marknaden inom OECD-området för våra bearbetade produkter om 7 % förutses. I vad mån ytterligare exportökningar kan påräknas är beroende av om vi kan fortsätta att erövra marknadsandelar även under 1979.

Enligt konjunkturinstitutets bedömning i den reviderade nationalbudgeten är detta möjligt. Devalveringen gav företagen möjlighet att hålla lägre prisökningar än konkurrenterna och därmed återvinna förlorade marknadsandelar. De gynnsamma verkningarna på försäljningsvolymen av denna prispolitik är skönjbara även 1979. Härtill kommer att en viss ytterligare relativ prissänkning i år förefaller trolig. Statistiken för de första månaderna stöder detta antagande. Jag finner därför ingen anledning avvika från

min bedömning i finansplanen i januari att exportvolymen kommer att öka med 8% (enligt de s. k. nationalräkenskaperens beräkningsmetod). Det innebär att den höga exporttillväxt som vi kunde konstatera i fjol håller i sig även i år. Tyngdpunkten förskjuts dock från råvaror mot mera bearbetade varor såsom verkstadsprodukter.

Den bedömning av den internationella utvecklingen som i dag kan göras tyder således på relativt goda förutsättningar för svensk industri och svensk export. Den totala tillväxten i OECD-området (BNP-ökningen) beräknas till 3.5% även i år. De osäkerhetsmoment som kan finnas ligger främst i *den internationella prisutvecklingen*. En fortsatt oro kring oljepri-serna skulle, förutom det direkta genomslaget på den inhemska prisbildningen, kunna leda till en betydligt mera restriktiv politik i de stora industriländerna med negativa återverkningar på världshandeln.

I finansplanen i januari angav jag en prisstegring på 5 à 6% under året som trolig. Med hänsyn till vad vi i dag vet om den internationella inflationen och kostnads- och efterfrågeutvecklingen här hemma finner jag att en prognos för *prisutvecklingen* om 6% fortfarande står sig. Det innebär att den prisgräns om 5% t. o. m. oktober som årets löneavtal stipulerar, kan hållas.

Jag har tidigare nämnt att en exportökning om 8% i år är trolig. Detta är självfallet av största betydelse för *industrins* möjligheter att fortsätta den uppgång som inleddes i fjol. I år tillkommer den fulla effekten av den draghjälp från den inhemska efterfrågan som de under 1978 beslutade stimulansåtgärderna medverkat till. Efterfrågan här hemma beräknas öka med 5.3% i år vilket skall jämföras med -1.7% 1978.

Inte minst viktigt är att den produktionsdämpande effekten från de alltför stora *lagren* upphört och att efterfrågan nu tillgodoses från den löpande produktionen. Under 1979 ger efterfrågan för lager i stället upphov till en ökad produktion. Mot denna bakgrund beräknas industriproduktionen öka med ca 7% mellan 1978 och 1979.

Som jag tidigare påpekat kan en avsevärd produktionsökning ske utan att sysselsättningen omedelbart behöver öka. Den produktionsökning det här är fråga om är dock så betydande att den kommer att leda till nyanställningar. En sysselsättningsökning på uppemot 25 000 personer inom industrin under loppet av året förefaller trolig. Den s. k. konjunkturbarometern för mars tyder på att företagen räknar med att öka sin sysselsättning inom den närmaste tiden.

Den återvunna expansionen inom industrin leder till att planerna på *nyinvesteringar* nu aktualiseras. Enligt de senaste tillgängliga enkätundersökningarna skulle en investeringsökning på 5-10% kunna vara att vänta. Konjunkturinstitutet räknar med en investeringsökning på 7%. Jag delar denna bedömning.

Även inom andra delar av näringslivet sker nu en uppgång. Byggnadsindustrin kan öka sin produktion med 4% även i år och för handel och

Tabell 9 Försörjningsbalans 1977—1979

	Miljarder kr. 1978, löpande priser	Procentuell volymförändring, 1975 års priser		
		1977	1978	1979
<i>Tillgång</i>				
BNP	394,5	2,4	2,8	5,1
Import	92,6	-4,8	-7,0	9,5
Summa tillgång	487,1	2,9	0,7	6,0
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvestering	77,2	2,8	-4,2	8,0
Näringsliv	32,8	-6,1	-16,7	12,0
därav: industri	13,0	-17,1	-18,2	6,9
Statliga myndigheter och affärsverk	9,8	-5,4	9,7	2,8
Kommuner	15,3	8,5	-1,2	5,8
Bostäder	19,3	-2,5	18,3	5,0
Lagerinvestering	-6,7	(-3,2) ¹	(-1,3) ¹	(1,4) ¹
Privat konsumtion	206,8	-0,9	0,9	2,8
Offentlig konsumtion	115,2	2,7	3,9	3,1
Statlig	35,3	0,7	1,2	1,3
Kommunal	79,9	3,7	5,1	3,9
Tjänstenetto	..	..	..	..
Export	98,2	0,4	7,8	8,0
Summa efterfrågan	487,1	-2,9	0,7	6,0

¹ Lagerinvesteringarnas förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

transportnäringar vänder utvecklingen i positiv riktning. Den ökning av *den privata konsumtionen* som kommer till stånd bidrar självfallet här till i hög grad. Att åstadkomma en sådan expansion har varit ett av motiven bakom stimulansen till den privata konsumtionen. Den i förhållande till tidigare bedömningar något lägre realinkomst som nu förutses ger tillsammans med föreliggande försäljningssiffror för årets första månader ingen anledning revidera min bedömning från i januari att den privata konsumtionen skulle öka med 2,8%. Detta innebär en obetydlig minskning av sparandets andel av hushållsinkomsten.

Däremot ökar den offentliga konsumtionen snabbare än tidigare prognoser förutsatte, och enligt min mening alltför snabbt. *Den kommunala konsumtionen* tycks öka med ca 4% och har därmed inte anpassats till den

Tabell 10 BNP från produktions- och användningssidan 1977—1979

Procentuell volymförändring från föregående år

	1977	1978	1979
BNP från produktionssidan	-1,7	2,0	4,5
därav: varuproduktion	-4,2	1,9	5,9
tjänsteproduktion	0,4	2,1	3,5
BNP från användningssidan	-2,4	2,8	5,1

nivå som överenskommelserna mellan regeringen och kommun- och landstingsförbunden förutsatte. Även de *kommunala investeringarna* ökar i rask takt. Enkätmaterialet tyder på en ökning om närmare 6 % i år.

Bostadshyggandet torde komma att ligga på 60 000 lägenheter. Detta är en viss nedrevidering i jämförelse med finansplanen i januari. Den avgörande orsaken härtill är effekterna av den stränga vintern. Ombyggnadsverksamheten fortsätter dock att öka kraftigt. Den utgör numera 1/4 av de totala bostadsinvesteringarna och bidrar härmed till att bostadsinvesteringarna bedöms öka med 5 % 1979.

Totalt sett ökar *investeringarna* med ca 8 %. Borträknas vissa förändringar i beståndet inom handelsflottan blir ökningen drygt 5 %. Det nya, och glädjande, i bilden är att näringslivets investeringar nu kommit igång. Detta gäller både industri och övrigt näringsliv. Härigenom finns det möjligheter att utvidga kapaciteten så att en balanserad tillväxt kan komma till stånd.

Den samlade produktionen, BNP, bör härvid komma att öka med drygt 5 %, vilket är något lägre än motsvarande bedömning i finansplanen i januari. Konsekvenserna på *arbetsmarknanden* blir dock snarast en något kraftigare efterfrågan på arbetskraft. För industrins del sker en ökning av sysselsättningen under loppet av året och även i den övriga delen av det privata näringslivet sker vissa sysselsättningsökningar. Kommunerna torde ha ett anställningsbehov om ca 40 000 personer.

Totalt sett sjunker därmed arbetslösheten mellan 1978 och 1979 och speciellt stor är denna minskning från nivån vid ingången av året. Detta ger utrymme för en reducering av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det är viktigt att föra över människor från dessa sysselsättningar till den reguljära arbetsmarknaden.

Som jag tidigare nämnt vändes de tidigare underskotten i *handelsbalansen* till ordentliga överskott 1978. Under 1979 leder ökningen av aktiviteten här hemma naturligt nog till en ökad import. Konjunkturinstitutet räknar med en ökning om 10–11 % i volym. Med hänsyn till att jag anser det troligt med en lägre tillväxt av den importkrävande privata konsumtionen och en fortsättning av den av företagen under 1978 förda försiktiga prispolitiken finner jag det motiverat med en något lägre importtillväxt än institutet förutsett. En volymökning av importen om ca 9,5 % medför att vunna marknadsandelar på hemmamarknaden kan försvaras.

Trots återgången på importsidan kan ett betydande handelsbalansöverskott bibehållas, ca 4 3/4 miljarder kr. Underskotten i fråga om tjänster och transfereringar är emellertid betydande, ca 11 miljarder kr. Det innebär dock att försämringen bromsas upp jämfört med tidigare. Bl. a. förbättras sjöfartsintäkterna och räntebetalningarna expanderar inte heller så kraftigt till följd av den lägre utländska upplåningen under fjolåret. *Bytesbalansunderskottet* har beräknats till 6,3 miljarder kr. eller 1,5 % av BNP. Trots återhämtningen av den inhemska efterfrågan har således en avsevärd för-

Tabell 11 Bytesbalans för 1977—1979

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978 prel	1979 prognos
Export av varor	85 678	98 162	113 900
Import av varor	90 246	92 589	109 200
Handelsbalans	-4 568	5 573	4 700
Korrigeringspost för handelsstatistiken	-351	-312	-300
Sjöfartsnetto	2 763	3 529	3 900
Resevaluta	-3 579	-3 800	-3 900
Övriga tjänster, netto	-3 522	-3 446	-3 900
Transfereringar, netto	-6 498	-8 812	-10 100
Korrigeringspost för tjänster och transfereringar	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-12 455	-3 968	-6 300

bättring skett jämfört med 1977 då bytesbalansunderskottet låg på 12,5 miljarder kr. eller 3,5 % av BNP.

5 Utblick mot 1980 och 1981

Liksom de närmast föregående åren har i den reviderade nationalbudgeten kalkyler gjorts över den ekonomiska utvecklingen på 2 1/2 års sikt. Kalkylerna skall ses som en bild av en möjlig utveckling 1980—1981, där försök gjorts att skriva fram nuvarande utvecklingstendenser. Kalkylen bygger på vissa förutsättningar om den internationella utvecklingen och antaganden om den långsiktiga inriktningen av den ekonomiska politiken.

Värdet med kalkylerna ligger i att de ger en utgångspunkt för en konkretiserad diskussion kring de problem för den ekonomiska politiken som vi nu skönjer för i första hand 1980. Nationalbudgeten innehåller en utförligare redogörelse för kalkylerna. Jag tar här upp vissa centrala problem som kalkylerna belyser.

En huvudfråga är om den breda uppgång i den svenska ekonomin som påbörjades 1978 och som nu pågår kommer att fortsätta så att vi efter flera års stagnation får en självbärande tillväxt till rimlig prisstabilitet. Jag vill peka på tre faktorer som avgörande för frågan om en sådan utveckling kommer till stånd. Vi är för det första i hög grad beroende av den internationella utvecklingen. Det är vidare av yttersta vikt att vi i Sverige kan behålla en dämpad utveckling av priser och kostnader. För att kunna genomföra en balanserad återhämtning krävs vidare att vi får en ökad flexibilitet i ekonomin.

Det finns f. n. flera hoppfulla tecken i den internationella ekonomiska utvecklingen, men också betydande osäkerhet och risker, framför allt beträffande prisutvecklingen under den närmaste perioden.

Sett ur vårt eget perspektiv är frågan om den västeuropeiska konjunkturuppgångens varaktighet central. Motorn i denna process är uppgången i den västtyska ekonomin. Denna uppgång leds av en ökning i den privata konsumtionen. Den har kommit till stånd efter att försiktiga stimulansåtgärder satts in av den västtyska regeringen. Det är fortfarande osäkert om den påbörjade uppgången kommer att fortsätta och övergå i en stabil och balanserad konjunkturuppgång. För att detta skall ske krävs att näringslivets investeringar blir ledande i konjunkturuppgången. Det är också viktigt att uppgången inte i väsentlig mån driver upp inflationstakten i den västtyska ekonomin. Om så sker finns en betydande risk att man från regeringens sida dämpar uppgången genom en restriktiv ekonomisk politik. I detta sammanhang innebär de nya oljeprishöjningarna en betydande risk. I den mån dessa skapar ett inflationistiskt klimat är sannolikheten också stor att man i flera av industriländerna lägger om politiken i restriktiv riktning.

Den amerikanska konjunkturuppgången är nu inne på sitt fjärde år. Den nedgång i aktiviteten som allmänt förutspåtts under 1979 har knappt påbörjats. Inflationstakten i den amerikanska ekonomin stiger fortfarande.

Ju högre inflationstakten är desto större blir svårigheterna att dämpa prisökningstendenserna under en kortvarig konjuktur nedgång. Därmed minskar också sannolikheten för en snabb återhämtning i den amerikanska ekonomin. Av största vikt är den närmaste tidens prisutveckling.

Den internationella bild som lagts till grund för 1980–1981 kalkylerna innebär sammanfattningsvis att BNP-ökningen i OECD-området antas uppgå till 3,5 % båda åren. Världshandelsutvecklingen förutses mot denna bakgrund bli relativt dämpad och uppgå till 6 % 1980 och 5 % 1981. Ett positivt inslag i denna bild för Sveriges del är att tyngdpunkten i BNP-tillväxten ligger på våra viktiga exportmarknader i Västeuropa.

Utvecklingen under 1970-talet har för Sveriges del eftertryckligt visat, vilken central roll utvecklingen av våra relativa priser och kostnader spelar för näringslivets konkurrenskraft. En huvudförklaring till den kris, som påbörjades 1975, var den kraftiga ökningen av våra relativa priser och kostnader. På samma sätt har devalveringarna, det ansvarsfulla avtalet på den privata arbetsmarknaden 1978, och den därigenom följande förbättringen av våra relativa priser och kostnader varit ett nödvändigt villkor för att den nuvarande uppgången skulle komma till stånd.

För att vägen till balans skall kunna fullföljas måste de uppnådda positionerna på pris- och kostnadsområdet konsolideras och helst förbättras ytterligare 1980 och 1981. Det ligger därmed ett ansvar på arbetsmarknadens parter att sluta ett avtal som håller sig inom de ramar som samhälls ekonomin medger samtidigt som den ekonomiska politiken måste skapa betingelser som möjliggör ett sådant avtal. Det är bl. a. mot denna bakgrund man får se den proposition om sänkta marginalsatser som i vår förelagts riksdagen. En aktiv prispolitik är också ett naturligt element i en ekonomisk politik som syftar till att hålla prisstegringarna nere.

I kalkylerna förutsätts att avtalet sker på en nivå som medger konsolidering av vår internationella konkurrenskraft och som möjliggör en fortsatt dämpad prisutveckling om högst 6 % per år.

Man har på olika håll pekat på företagens vinstökningar under 1978 och 1979 som en tänkbar inflationsorsak på samma sätt som 1974 års vinstökning. Man måste emellertid komma ihåg att den vinstökning vi nu ser sker från en mycket låg nivå. Nettodriftsöverskottet var sålunda omkring noll 1978 och vi ligger fortfarande långt från en vinstandel som är tillräcklig för att på lång sikt generera expansion och förnyade investeringar samtidigt med en finansiell konsolidering så att företagen kan möta en framtida lågkonjunktur.

Konjunkturuppgångens längd är i hög grad beroende av hur långt från kapacitetstaket industrin befinner sig. I.U. 78 räknade med att produktivtetsreserven i industrin uppgick till omkring 12 % 1977, samtidigt som den underliggande produktivitetsökningen bedömdes uppgå till ca 4,5 % per år. Om detta är en realistisk beräkning så skulle ett betydande gap kvarstå även efter de produktivitetsökningar på 8 % 1978 och 7,5 % 1979 som vi nu räknar med. Denna bild understöds delvis av de uppgifter angående kapacitetsutnyttjandet som företagen lämnat i den senaste konjunkturbarometern. För att kapacitetsgapet skall kunna utnyttjas krävs emellertid en hög grad av flexibilitet i ekonomin. Vi har nu börjat se flaskhalsfenomen. Med tanke på att vi alltjämt befinner oss långt från ett beräknat fullt kapacitetsutnyttjande är detta ett oroande tecken på den bristande flexibilitet som f. n. präglar den svenska ekonomin. En annan indikation på detta är att vi samtidigt har en hög nivå av arbetssökande och att antalet kvarstående lediga platser ökar.

Kalkylen grundas alltså på en bedömning om en relativt låg flexibilitet i den svenska ekonomin och om en dämpad internationell utveckling. I kalkylen sker därför en uppbromsning av tillväxttakten i ekonomin 1980 och 1981. En sammanfattning av kalkylerna i form av en försörjningsbalans 1978–1981 ges i tabell 13 och bytesbalansutvecklingen framgår av tabell 14. I kalkylerna ligger också en sysselsättningsökning över de båda åren med totalt ca 100 000 personer.

Som framgår av tabellen ökar i kalkylen BNP med 4,2 % 1980 och 3 % 1981. Detta ger för perioden 1977–1981 en BNP-tillväxt på 3,8 %, vilket något överskrider BNP-tillväxten i LU:s huvudalternativ. När det gäller resursanvändningen ligger ökningen i offentlig konsumtion över utvecklingen i LU medan den privata konsumtionen å andra sidan ligger under LU-trenden. Kalkylerna pekar mot en utveckling av konsumtionens fördelning som ligger mellan LU:s huvudalternativ och LU:s offentligt expansiva alternativ (alt. V). Jag återkommer till denna avvägning i samband med diskussionen av utvecklingen på längre sikt. När det gäller bytesbalansutvecklingen ligger vi 1981 sämre än LU:s mål på 5 miljarder kr. 1983.

Jag vill emellertid i detta sammanhang peka på att de snabba förbättring-

Tabell 12 Försörjningsbalans 1978—1981

	Miljarder kr. 1978	Procentuell volymförändring		
		1978— 1979	1979— 1980	1980— 1981
BNP	394	5,1	4,2	3,0
Import av varor	93	9,5	7,7	6,0
Bruttoinvestering	77	8,0	3,7	2,9
därav: industri	13	6,9	9,0	9,0
stat	10	2,8	0,5	0,5
kommun	15	5,8	2,0	2,0
bostäder	19	5,0	6,4	2,0
Lagerinvestering ¹	-7	1,4	1,4	-0,4
Privat konsumtion	207	2,8	2,2	2,0
Statlig konsumtion	36	1,3	1,1	1,0
Kommunal konsumtion	80	3,9	3,0	2,5
Tjänstenetto ¹	-4	0	0	0
Export av varor	98	8,0	7,6	7,0

¹ Förändring i procent av BNP.

arna av bytesbalansen mellan 1977 och 1978 gör att vi kan räkna med lägre skuldbörda 1983 än vad LU har kalkylerat med. Detta innebär att kravet på handelsbalansen reduceras något i jämförelse med LU:s kalkyler. Andra faktorer som oförutsedda höjningar av oljepriset och andra råvaror kan emellertid verka i motsatt riktning.

Mot bakgrund av de senaste årens utveckling kan den bild av de närmaste årens ekonomiska utveckling som ges i tabell 13 förefalla ljus. Utvecklingen är emellertid långt ifrån problemfri. Utan att göra en närmare analys vill jag peka på svårigheterna att i det uppgångsklimat som ekonomin befinner sig i hålla den inhemska konsumtionsökningen inom de ramar som anges i kalkylerna. Dessa tal får snarast uppfattas som en indikation på det utrymme som kan vara rimlig att sikta på om vi skall klara de

Tabell 13 Bytesbalans 1978—1981

Milj. kr., löpande priser

	1978	1979	1980	1981
Export av varor	98 200	113 900	128 600	143 800
Import av varor	92 600	109 200	123 400	136 700
Handelsbalans	5 600	4 700	5 200	7 100
Tjänstenetto	4 000	-4 200	-4 600	-4 900
därav: sjöfartsnetto	3 500	3 900	4 100	4 200
resevaluta	-3 800	-3 900	-4 500	-5 000
Transfereringsnetto	8 800	-10 100	-11 400	-12 200
därav: räntor m. m.	-3 800	-4 300	4 700	-5 200
gåvobistånd	-3 000	-3 600	-4 200	4 500
Omräkningspost	3 300	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-3 900	-6 300	-7 500	-6 700

långsiktiga stabiliseringsmålen. De angivna tillväxttalen för såväl privat som offentlig konsumtion kräver en betydande finanspolitisk stramhet för att realiseras. Jag har redan tidigare berört de problem detta kan ge ur prisstabiliseringssynpunkt.

Bytesbalansunderskottet 1981 ligger trots flera år av god exportutveckling på en hög nivå. En särskild osäkerhetsfaktor vid beräkningen av bytesbalansunderskottets storlek är antagandena om oljeimportens storlek och oljeprisets utveckling.

Mot bakgrund av kalkylerna ser jag som en självklar uppgift för den ekonomiska politiken att så långt möjligt skapa förutsättningar för att den nu påbörjade konjunkturuppgången får en styrka och en varaktighet som möjliggör en återgång till en mer balanserad ekonomisk utveckling.

Förutsättningarna för detta bör vara relativt goda om vi undviker att ånyo försätta svensk ekonomi i det läge som gjordes under åren 1975–1976. Därvid skapas också förutsättningar för att den uppgång i industriinvesteringarna som ligger i kalkylen fortsätter även efter 1981, vilket är angeläget för att uppnå den förnyelse som krävs i svensk industri.

6 Utvecklingen på längre sikt

1978 års långtidsutredning (LU 78) behandlar den ekonomiska utvecklingen i Sverige fram till 1983. Liksom tidigare utredningar är LU 78 en expertutredning. Syftet med utredningen är bl. a. att genom en analys av utvecklingstendenserna i ekonomin på lång och medellång sikt ge ett underlag för den ekonomiska politiken.

LU 78 präglas av den mycket stora obalansen i den svenska ekonomin under i första hand 1975 och 1976.

Det har sålunda inte tett sig fruktbart att utföra LU 78 som en avstämning av 1975 års långtidsutredning. Därtill har förändringarna i ekonomin efter 1975 varit alltför omfattande.

En annan metodologisk effekt av balansbrist är att utredningen inte har studerat den ekonomiska utvecklingen under normalt kapacitetsutnyttjande. I stället har det faktiska läget 1977 varit utgångspunkt för utredningens kalkyler. Det innebär också att utredningen har fått ta ställning till kapacitetsutnyttjandets utveckling under perioden. I själva verket har detta varit en huvudfråga för utredningen.

Den politiska utgångspunkten för utredningens arbete har varit de mål för den ekonomiska politik som har angivits i finansplanen. De centrala målen är sålunda full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning, regional balans och jämvikt i bytesbalansen. Den närmare innebörden av dessa mål diskuteras i utredningen. För att målen skall uppfyllas krävs att balansproblemen i ekonomin löses. Utredningen har därför sett som sin centrala uppgift att belysa betingelser-

na för att den svenska ekonomin i ett medelfristigt perspektiv skall nå extern balans och fullt kapacitetsutnyttjande.

Remissinstanserna delar i huvudsak utredningens uppfattning angående de centrala politiska målen. Man delar genomgående även utredningens uppfattning att balansproblemen i ett medelfristigt perspektiv måste stå i centrum för den ekonomiska politiken.

En i vissa delar avvikande uppfattning framförs av LO. Landsorganisationen vill för sin del sätta ökad välfärd och arbete åt alla som de centrala målen för den ekonomiska politiken. De av LU angivna målen kan sedan härledas ur dessa övergripande målsättningar. LO anser vidare för sin del att bytesbalansmålet överbetonats av LU. Enligt organisationen har långtidsutredningen överdrivit farorna av en stor och fortgående utländsk upplåning. Jag delar inte LO:s uppfattning på denna punkt vilket jag senare skall återkomma till.

Den metod utredningen valt för att belysa frågeställningen har varit att studera en ekonomisk utveckling som är sådan att balansproblemen löses. Utredningen konstaterar att möjligheterna att nå balans i ett medelfristigt perspektiv i hög grad är beroende av en rad yttre omständigheter och av utseendet på vissa centrala ekonomiska samband. Många av dessa analyseras ingående av utredningen. Jag skall här endast peka på ett par viktiga faktorer.

Den första är den internationella ekonomiska utvecklingen. Utredningen belyser på flera sätt det mycket starka internationella beroende som präglar vår ekonomi. En god internationell utveckling kan i mycket hög grad underlätta den ekonomiska politikens uppgift att nå balans i den svenska ekonomin. En svag och deflationistisk internationell utveckling kan å andra sidan göra denna uppgift svår eller nära nog omöjlig.

Utredningen analyserar tre olika scenarios för den internationella utvecklingen. I det scenario som ligger till grund för utredningens huvudalternativ sker en viss internationell uppgång. Denna är emellertid inte tillräcklig för att ge fullt kapacitetsutnyttjande i OECD-området 1985. Detta scenario innebär en BNP-tillväxt i OECD-området på 4 % samt en världshandelstillväxt på 6,4 %. Den ekonomiska politiken i industriländerna skulle i detta scenario präglas av försiktig expansion. LU bedömer detta som en trolig utveckling mot bakgrund av behovet i industriländerna att pressa ned den mycket höga arbetslösheten. Det finns å andra sidan anledning att anta att en expansiv ekonomisk politik kommer att bedrivas med försiktighet. Skälet till detta är främst den påtagliga svårigheten industriländerna har när det gäller att bemästra inflationsproblematiken.

Remissinstanserna finner genomgående utredningens bedömning rimlig om än något optimistisk. Den senare gäller emellertid inte Institutet för internationell ekonomi som snarast finner LU:s bedömning av den internationella utvecklingen för pessimistisk.

En central fråga i det medelfristiga perspektivet är produktionskapacite-

tens utveckling. Av stor betydelse för utredningen har också varit att bedöma hur stor del av produktionskapaciteten som är outnyttjad i utgångsläget.

Utredningens bedömning sammanfattas i tabell 14. Där framgår att arbetskraftsutbudet mätt i timmar enligt utredningens bedömning kommer att minska med 0,1 % om året. Bakom denna siffra ligger en ökning av antalet personer i arbetskraften med 0,9 % om året, dvs. ca 39 000 personer om året och en nedgång i den genomsnittligt arbetade tiden med 1 % om året. Nettotillskottet av arbetskraft uppkommer huvudsakligen genom en kraftig ökning av antalet kvinnor på arbetsmarknaden. Den trendmässiga produktivitetsökningen bedöms av utredningen uppgå till 3 % om året. BNP-gapet i utgångsläget bedöms uppgå till ca 5 %. Därmed skulle en produktivitetstillväxt på 3,0 % per år vara möjlig i ett femårsperspektiv. Samtidigt skulle det vara möjligt att öka BNP från produktionssidan med 3,7 % om året.

Den ekonomiska kris som lett fram till de kraftiga obalanserna 1977 har i mycket stor utsträckning varit industrins kris. Efter att vi här under hela efterkrigstiden haft tillväxttal i produktivitet i storleksordningen 5 à 6 % upphörde produktivitetstillväxten helt och hållet 1975–1977. Utredningen har delat upp sin bedömning av den framtida produktivetsutvecklingen i industrin i två steg.

Dels har den trendmässiga produktivitetstillväxten bedömts och dels har utredningen gjort en uppskattning av det s. k. produktivetsgapet 1977. Tillsammans ger dessa bedömningar underlag för en bedömning av den maximalt möjliga produktivitetstillväxten under perioden.

Det finns enligt utredningen flera faktorer som talar för en nedgång i industrins trendmässiga produktivitetstillväxt. Ett huvudskäl till denna bedömning är att vi inte längre har den flexibilitet i ekonomin som vi hade under 1950- och 1960-talen.

Attityden gentemot rörlighet på arbetsmarknaden har sålunda ändrats under senare år. Detta förklaras till viss del av den kraftiga ökningen av dubbelarbetet i familjen, vilket av flera skäl skulle försvåra flyttning av familjen. Av betydelse är också den nya lagstiftningen på arbetsmarknaden, liksom det växande skattetrycket.

Tabell 14 BNP-utvecklingen 1965—1983

Årliga tillväxttakter

	1965— 1970	1970— 1974	1974— 1977	1977— 1983	1977— 1983 ¹
BNP från produktionssidan	3,8	3,0	0,3	3,7	2,9
Sysselsättning i timmar	−0,5	1,2	−0,3	−0,1	−0,1
Produktivitet	4,3	4,3	0,7	3,8	3,0

¹ Anger utvecklingen rensad för förändring av produktivetsreserven.

Det råder en bred enighet om att skatterna och speciellt då de höga marginalsatterna minskar flexibiliteten i ekonomin genom att de kraftigt försvagar de ekonomiska incitament som kan finnas till rörlighet på arbetsmarknaden. Sammantaget räknar utredningen med att den trendmässiga produktivitetstillväxten i industrin kommer att ligga kring 4,5 à 5 %, vilket utgör en betydande nedgång jämfört med 1950- och 1960-talen.

När det gäller produktivitetsreserven i industrin uppgår denna enligt utredningen till 12 à 14 %. Därmed skulle enligt LU den maximala produktivitetstillväxten i industrin uppgå till 7,1 %. Utredningen framhåller att ett villkor för att denna utveckling skall kunna realiseras är att vi får en god ökning av efterfrågan på industriprodukter, så att industriproduktionen kan öka. Ett annat villkor är enligt utredningen att rörligheten på arbetsmarknaden ökar i jämförelse med vad som gällt under de senaste årens ekonomiska stagnation.

Remissinstanserna finner genomgående den ökning av arbetskraftsutbudet som ligger i LU:s huvudalternativ kraftig. Många remissinstanser poängterar att de finner den kalkylerade ökningen av det kvinnliga arbetskraftsutbudet önskvärt. Samtidigt understryker man vikten av att åtgärder vidtas för att detta ökade utbud skall kunna realiseras. När det gäller utredningens bedömning av den möjliga produktivitetstillväxten koncentrerar remissinstanserna sitt intresse till utredningens bedömning av industriproduktivitetsutveckling. I utredningens analys bestäms denna av olika komponenter: Produktivitetsreserven, tillsammans med den underliggande trendmässiga produktivitetstillväxten, ger den potentiella produktivitetstillväxten. Vid en given potentiell produktivitetstillväxt bestäms den utveckling som vi faktiskt kommer att få av i hur hög grad den möjliga produktivitetstillväxten tas i anspråk. Detta beror i sin tur på yttre faktorer som den internationella ekonomiska utvecklingen men också på vilken ekonomisk politik som förs. Flera remissinstanser anser att industrins produktivitetstillväxt i LU:s huvudalternativ ligger i överkant.

Remissinstanserna tar inte ställning till de anförda faktorerna var för sig. Men de skäl som anförts pekar genomgående på att remissinstanserna ser själva realiserandet av den potentiella produktivitet som den kritiska punkten. Man pekar exempelvis på svårigheterna att nå den grad av rörlighet på arbetsmarknaden och den investeringsutveckling som krävs för att produktivitetsreserven skall realiseras. Jag avser att återkomma till dessa frågor.

Mot bakgrund av målen för den ekonomiska politiken och de förväntade ekonomiska betingelserna diskuterar LU flera alternativ för den ekonomiska utvecklingen fram till 1983. Utredningens huvudalternativ är uppbyggt så att balans i utrikesbetalningarna nås vid fullt kapacitetsutnyttjande.

Utredningens huvudalternativ (alt. I) ger ett scenario för den ekonomiska utvecklingen där de uppsatta ekonomisk-politiska målen uppfylls inom

ramen för de ekonomiska betingelserna som kan väntas råda under perioden 1977–1983. Bland dessa betingelser märks bl. a. att världshandelsvolymen antas växa med 6,4 % per år under prognosperioden och att den underliggande potentiella produktivitsutvecklingen i industrin beräknas uppgå till endast 4,5 % per år. Frigörelsen av utgångslägets stora produktivitsreserv innebar emellertid att den realiserade produktivitsökningen uppgår till drygt 7 % per år, dvs. ungefär samma storleksordning som under hela 1960-talet.

I alternativet nås det uppsatta bytesbalansmålet genom en relativt kraftig exporttillväxt och en dämpad importutveckling. Mot bakgrund av den måttliga världshandelstillväxten och den beräknade höjningen av den inhemska aktivitetsnivån kan denna utveckling inte komma till stånd utan en förskjutning av de svenska relativpriserna. Med de i utredningen förutsatta priselasticiteterna för våra export- resp. importvaror beräknas detta kräva en årlig sänkning i relativpriserna på 1,8 % – för hela prognosperioden en sammanlagd förändring med 11 % från 1977. Det skall ställas mot den relativprissänkning på bearbetade varor på ca 5 % som erhållits mellan 1977 och 1978, främst till följd av genomförda devalveringar. Den ytterligare relativprisförbättring som krävs förutsätts bli genomförd genom en återhållsam kostnadsutveckling och genom utnyttjandet av den förbättring i kostnaden per producerad enhet som möjliggörs av att produktivitsreserven tas i anspråk.

Utredningens analyser aktualiserar flera viktiga avvägningsproblem, samtidigt som de belyser de krav som kommer att ställas på den ekonomiska politiken om de uppställda målen skall kunna nås. Jag skall här punktvis diskutera några av de problem utredningen pekar på.

Avvägningen mellan offentlig och privat konsumtion belyses av alt. I

Tabell 15 Vissa nyckeltal för alternativen I–V, 1977–1983

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	I	II	III	IV Högtill- växt- scenariot	V
Offentlig konsumtion	2,2	1,7	3,1	2,7	3,2
Privat konsumtion	1,8	1,3	2,6	2,3	1,4
Industriinvesteringar	4,7	1,8	3,0	3,7	3,7
Industriproduktivitet	7,2	6,1	7,2	7,2	7,2
Export – varor och tjänster	7,9	6,4	6,4	7,5	7,4
Import – varor och tjänster	4,0	3,5	4,4	4,6	3,8
Arbetslöshet 1983 ¹	80 000	120 000	80 000	80 000	80 000
Bytesbalansens saldo 1983 ²	-5 000	-5 000	-19 700	-5 000	-5 000

¹ Antal personer. Friktionsarbetslösheten (den arbetslöshet som är förenlig med full sysselsättning) har i LU 78 uppskattats till 60 000–90 000 personer. Alla alternativ utom alternativ II har alltså full sysselsättning.

² Milj. kr., löpande priser.

och V. I båda alternativen nås de uppställda balansmålen. I alt. I är fördelningen av tillväxt mellan privat och offentlig konsumtion relativt jämn medan alt. V innebär en obruten fortsättning av 1970-talets tillväxt-trend i den offentliga konsumtionen. Flera remissinstanser anser att en snabbare utveckling av den offentliga konsumtionen än i huvudalternativet är sannolik. Sålunda pekar såväl statskontoret, RRV och Svenska kommunförbundet på alt. V som den mest sannolika utvecklingsvägen. TCO betecknar huvudalternativets ramar för den offentliga utvecklingen som alltför snäva och anser en snabbare offentlig expansion önskvärd. En liknande ståndpunkt anges av SACO/SR. Svenska kommunförbundet liksom Landstingsförbundet ser båda stora svårigheter när det gäller att förverkliga huvudalternativets tillväxttakter vad gäller den kommunala sektorn.

Flera remissinstanser pekar å andra sidan på farorna av de skattehöjningar som följer på en snabbare offentlig expansion. Detta gäller exempelvis SAF och Industriförbundet, som i sitt remissvar anger huvudalternativets expansion i offentlig sektor som alltför kraftig. Man menar också att skattekONSEKVENSerna av huvudalternativet är otillräckligt belysta i LU.

Ett annat centralt avvägningsproblem gäller takten i kapitalbildningen. Utredningens kalkyler visar att trots en uppgång i investeringarnas tillväxttakt så ligger investeringarnas andel av BNP vid slutet av 1983 på en historiskt sett låg nivå. Mot denna bakgrund pekar bl. a. TCO och LO på behovet av en uppgång i kapitalbildningen under 1980-talet. De flesta remissinstanserna delar vidare utredningens uppfattning att det är av stor betydelse att vi under de närmaste åren får en kraftig uppgång i industriinvesteringarna. Många tvivlar emellertid på att en så kraftig investeringsutveckling skall komma till stånd.

Av avgörande betydelse för denna fråga är vinstutvecklingen. Utredningen utgår här från kapitalmarknadsutredningens analyser och bedömningar. Utredningen finner att det är nödvändigt att vinstandelen stiger kraftigt från 1977 års mycket låga nivå. Ett minimum är enligt utredningen en återgång till de vinstnivåer vi hade i början av 1970-talet.

Flera remissinstanser anser denna vinstuppgång för låg. Detta gäller exempelvis Sveriges industriförbund och SAF, Stockholms Handelskammare och Institutet för internationell ekonomi. Sveriges riksbank liksom SACO/SR anser LU:s bedömning av den erforderliga vinstuppgången som i huvudsak riktig. Den bedömning som det här är fråga om måste ske med utgångspunkt dels från de krav som den erforderliga investeringsutvecklingen ställer, och dels från vinstutvecklingens fördelningsmässiga konsekvenser. TCO för sin del finner sålunda det svårt att acceptera LU:s fördelningspolitiska konsekvenser när det gäller vinstuppgången. LO framhåller i sitt remissvar att organisationen inte kan medverka till att vinstökningen drivs så långt att så gott som hela den nödvändiga kapitalbildningen självfinansieras med företagens vinster.

LU pekar på att det finns ett behov av ökad rörlighet på arbetsmarknaden om produktivitetsreserven skall kunna frigöras och om vi skall kunna klara de fortgående strukturella omvandlingarna av vårt näringsliv. De remissinstanser som uttalar sig på denna punkt delar genomgående utredningens uppfattning. SACO/SR vill se utredningens ståndpunkt som en uppfordran till landets politiker. TCO pekar på den stora betydelsen som den frivilliga rörligheten har. Samtidigt pekar man liksom AMS på bostadsbristen som ett hinder mot ökad geografisk rörlighet.

Jag har nu redogjort för några av huvudpunkterna i LU 78 och för remissinstansernas ställningstaganden på dessa punkter.

För min egen del vill jag framföra följande. LU skall bl. a. utgöra ett underlag för den ekonomiska politiken. Jag anser det därför riktigt och naturligt att utredningen som sin utgångspunkt tar de centrala målsättningarna för den ekonomiska politiken. Jag delar i huvudsak utredningens synsätt när det gäller målen för den ekonomiska politiken och finner det nödvändigt att under den närmaste femårsperioden lösa de ekonomiska balansproblem som utredningen angivit.

Några remissinstanser har menat att bytesbalansmålet tillmätts alltför stor vikt av utredningen. Det är emellertid icke möjligt eller lämpligt att i längden basera den ekonomiska politiken på en strategi som innebär en stor och fortgående utlandsupplåning. Detta torde ingen bestrida. Om vi därför inte löser våra externa balansproblem nu, innebär det endast att vi skjuter anpassningsproblemen framför oss. Det finns inget som talar för att anpassningen kommer att kunna genomföras lättare efter 1983. Snarare är det så att den outnyttjade kapacitet vi har i ekonomin för närvarande gör att anpassningen nu kräver mindre uppoffringar än om den uppskjuts till ett läge då anpassningen får ske inom ramen för en måttlig trendmässig BNP-tillväxt. Jag vill också peka på de stabilitetsproblem vad gäller i första hand växelkurser och priser som uppstår vid ett kraftigt bytesbalansunderskott. Ett stort bytesbalansunderskott minskar manöverutrymmet för den ekonomiska politiken. Med ett stort bestående underskott i bytesbalansen är det svårt att möta en konjunkturnedgång med expansiv ekonomisk politik eftersom underskotten då ökar ytterligare. Detta är en erfarenhet flera av underskottsländerna gjort under de senaste årens stagnation i den internationella ekonomin. Genom att det försvårar bedrivandet av en expansiv ekonomisk politik äventyrar ett strukturellt underskott möjligheterna att hålla full sysselsättning i ekonomin. Ett stort underskott kan också medföra risk för framtvingade devalveringar, vilket försvårar möjligheterna att hålla en rimlig prisstabilitet i ekonomin.

Möjligheterna att uppfylla målen för den ekonomiska politiken är i hög grad beroende av vad jag i det föregående kallat yttre faktorer, såsom internationell utveckling, produktivitetsutveckling. Utredningen betonar den stora osäkerhet som ligger i bedömningen av dessa faktorer. Som jag tidigare påpekat är den internationella bilden osäker redan i ett ettårsper-

spektiv. Denna osäkerhet gäller i än högre grad utvecklingen på medellång sikt.

Många remissinstanser har menat att LU:s syn på den internationella utvecklingen är optimistisk. Sett i ett längre perspektiv innebär LU-prognoserna emellertid en relativt dämpad utveckling. Även mot bakgrund av det låga kapacitetsutnyttjandet i OECD-länderna kan LU:s internationella perspektiv förefalla dämpat.

Det finns emellertid faktorer som talar mot att vi skulle få en snabb tillväxt i industriländerna under de närmaste åren. Det har sålunda i många länder visat sig mycket svårt att få ned inflationstakten, vilket gör att den ekonomiska politiken får en restriktiv inriktning. Den allmänna osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen är också en tillväxthämmande faktor. I ett klimat av osäkerhet är det svårt att få igång en investeringsutveckling som kan bära upp en stabil tillväxt. Det finns därför, som också LU understryker, anledning att ha hög beredskap för en svagare internationell utveckling än den som ligger i LU:s huvudalternativ.

När det gäller produktionskapaciteten vill jag liksom utredningen skilja mellan å ena sidan tillgänglig produktionskapacitet och å andra sidan utnyttjandet av denna kapacitet.

Jag finner utredningens bedömning av den tillgängliga kapaciteten rimlig. Många bedömare har sålunda angivit ett BNP-gap 1977 i storleksordningen 5 å 7 % som troligt. En liknande samstämmighet kring ca 12 % har funnits när det gäller industrins produktivitetsreserv. Jag delar utredningens bedömning att det finns en betydande produktivitetsreserv i utgångsläget. Den konjunkturuppgång vi nu är inne i har också visat att när efterfrågan ökar kan vi snabbt få mycket kraftiga produktions- och produktivitetsökningar. Det gäller nu att vi tar vara på de möjligheter som finns och satsar på en utveckling som ger vår industri en god och bestående internationell konkurrenskraft. Endast härigenom kan sysselsättningen på längre sikt tryggas.

Utredningens huvudalternativ, som jag redogjort för ovan, anger en väg där vi når fullt kapacitetsutnyttjande samtidigt som vi löser våra externa balansproblem. Flera av remissinstanserna anser att huvudalternativet ger en alltför optimistisk prognos över de kommande årens utveckling.

Som framhålls i utredningen skall inte huvudalternativet uppfattas som en prognos. Det anger endast en möjlig väg att lösa våra balansproblem.

Som flera av remissinstanserna framhållit finns i det utvecklingsförlopp som här anges många svåra spänningar. LU visar således att även om det är möjligt att lösa våra balansproblem så är det en mycket svår uppgift som ställer stora krav på den ekonomiska politiken. Dessa svårigheter kan vara så stora att vi under de närmaste åren bör räkna med ett mindre resursutrymme att fördela än det som ligger i utredningens huvudalternativ. Vi måste sålunda under de närmaste åren även under gynnsamma omständigheter räkna med en dämpad tillväxt i privat och offentlig konsumtion.

Vi måste sålunda under de närmaste åren arbeta för en lugn pris- och kostnadsutveckling i Sverige och vi måste skapa sådana betingelser att vi får ett konkurrenskraftigt näringsliv. Jag återkommer till de krav som detta kommer att ställa på den ekonomiska politiken. Först vill jag emellertid diskutera några av de prioriteringsproblem som aktualiseras av LU.

Som jag tidigare sagt anser flera remissinstanser att den låga tillväxten för offentlig sektor som ges i LU:s huvudalternativ inte är möjligt att uppnå och ej heller önskvärd. Enligt min mening är också tillväxten hos den offentliga sektorn i detta alternativ mycket begränsad både sett i ett historiskt perspektiv och i relation till befintliga behov. Samtidigt måste man emellertid också beakta att vid ett givet resursutrymme innebär en ökad offentlig konsumtion att den privata konsumtionen måste dras ner ytterligare och vi måste räkna med att denna neddragning får komma till stånd genom höjda skatter. Denna avvägningsproblematik belyses i utredningen genom ett särskilt mera offentligt-expansivt alternativ än huvudalternativet.

Av den relativt låga ökningstakten i den privata disponibelinkomsten är dessutom en betydande del av ökningen redan in-tecknad av transfereringar. Utredningen pekar sålunda på att 0,5 % i årlig ökningstakt redan har in-tecknats i pensionsökningar. Därtill kommer ytterligare 0,5 % i övriga transfereringar. Eftersom den reala disponibla inkomsten för hushållen ökar med 1,5 % i huvudalternativet innebär detta att den reala lönesumman efter skatt här ökar med 0,5 % per år. Detta motsvarar den årliga sysselsättningsökningen varför reallönen efter skatt per sysselsatt i huvudalternativet inte ökar alls 1977–1983.

Ökar anspråken ytterligare för offentlig sektor innebär detta att real-lönen efter skatt per sysselsatt kommer att sjunka under perioden. Bilden kan se något ljusare ut för återstoden av perioden genom den anpassning av reallönerna som skedde 1978, men det står ändå helt klart att en sådan utveckling skapar betydande svårigheter på arbetsmarknaden. Det är bl. a. mot dessa svårigheter behoven i offentlig sektor får vägas.

Ett annat avvägningsproblem inom ramen för ett givet resursutrymme gäller kapitalbildningstakten. I LU ökar kapitalbildningen kraftigt till 1983. Huvuddelen härav svarar emellertid mot en förbättring av bytesbalansen, varför realkapitalbildningen sker relativt långsamt. Vissa remissinstanser har mot denna bakgrund pekat på behovet att under 1980-talet höja investeringskvoten.

Den investeringskvot som LU arbetar med för 1983, nämligen 20 %, är också historiskt sett låg, varför den teoretiskt sett svarar mot en relativt låg framtida tillväxt. Det finns emellertid anledning att understryka att det inte finns några entydiga samband mellan investeringskvot och tillväxt. En stor del av de totala investeringarna är bostadsinvesteringar och offentliga investeringar. Behovet av dessa investeringar påverkas i hög grad av demografiska och strukturella faktorer. Det mycket kraftiga bostadsbyggandet

under 1960-talet kunde sålunda till stor del hänföras till demografiska faktorer samt till den kraftiga urbanisering som då skedde. Det är i varje fall inte självklart att behov av motsvarande storleksordning kommer att göra sig gällande under 1980-talet.

Jag vill i detta sammanhang också peka på den icke-materiella kapitalbildningens betydelse för den framtida välståndsutvecklingen. Den senaste tidens diskussion kring vår industriutveckling har belyst den vikt vår utbildningsnivå och vår teknologiska kompetens har för vår välståndsutveckling. Vidare har man på flera håll i debatten pekat på det starka behovet av investeringar i forskning och utveckling (FoU). När det gäller vår framtida industristruktur finns det mycket som talar för att Sveriges framtida komparativa fördelar kommer att finnas just inom branscher som kräver en hög teknologisk kompetens och betydande insatser av FoU-investeringar. Dessa överväganden skulle ge vid handen att de immateriella investeringarna i kunskapskapital kommer att växa i förhållande till de materiella investeringarna. Det är endast härigenom som de materiella investeringarna kan få en sådan avkastning att de på sikt är tillväxtskapande.

Det är alltså svårt att ange något bestämt mål för de materiella investeringarnas storlek i förhållande till BNP. De analyser som görs i LU 78 angående ekonomins utveckling fram till 1990 indikerar emellertid att det i ett längre perspektiv kan finnas behov av en viss ökning av investeringskvoten om vi vill bibehålla en trendmässig BNP-tillväxt av storleksordningen 2,5 à 3 %.

Det råder en bred enighet bland remissinstanserna när det gäller behovet av en snabb uppgång i industriinvesteringarna även om det finns olika bedömning av önskvärda och möjliga takter i uppgången. Jag har diskuterat dessa frågor i kapitalmarknadspropositionen. Som jag där framhållit kräver en fortsatt höjning av den allmänna levnadsstandarden att industrin genom offensiva investeringar bygger ut sin kapacitet och förbättrar produktiviteten. För att företagen skall vara beredda att genomföra de nödvändiga investeringarna måste emellertid också investeringarnas avkastning stå i ett rimligt förhållande till den risk som investeringarna medför och kostnaden för lånekapital. Av stor betydelse för företagens förmåga att satsa på nya och riskfyllda projekt är att företagen har en god soliditet. För att nedgången i företagens soliditet skall kunna brytas är det viktigt att företagen får en god lönsamhet men också att utbudet av riskvilligt kapital ökar. Företagen skall i ökad utsträckning kunna skaffa nytt riskvilligt kapital genom nyemissioner. Det är mot denna bakgrund jag i kapitalmarknadspropositionen föreslagit inrättandet av en femte AP-fond.

Allmänt gäller som en nödvändig förutsättning för att uppnå en rimlig investeringstakt att räntabiliteten på totalt kapital är högre än låneräntan. Detta kan inte uppnås utan en betydande uppgång i företagens vinster. Samtidigt som det är angeläget att industrins lönsamhet förbättras är det

enligt min mening viktigt att av stabiliserings- och fördelningspolitiska skäl undvika alltför höga vinstnivåer. För att vi skall få en god investeringsutveckling krävs emellertid att vi i varje fall som LU angivit återfår den lönsamhet som företagen hade i början av 1970-talet. Detta är en försiktig bedömning, vilket bl. a. framgår av utredningens kalkyler som visar att en sådan vinstutveckling ej är tillräcklig för att höja företagens soliditet.

Också i jämförelse med föregående långtidsutredning (LU 75) framstår denna bedömning som försiktig. Med tanke på den mycket låga vinstnivån i utgångsläget blir ändå den relativa ökningen kraftig. Flera remissinstanser har därför uttryckt tvivel på att vinstökningen kan komma till stånd och man efterlyser den ekonomiska politik som möjliggör vinstökningen. Till detta vill jag säga att den låga vinstnivån 1977 i mycket hög grad är betingad av den låga aktiviteten i företagssektorn. LU pekar på den centrala roll produktivitetsreservens frigörelse har när det gäller att återställa företagens konkurrenskraft. Vid en snabb uppgång i produktion, produktivitet och kapacitetsutnyttjande sker också en snabb uppgång i vinsterna. Detta har också visat sig under slutet av 1978 och början av 1979.

Återställandet av vinstnivån är därför inte i och för sig en lång mödosam process utan en naturlig del i det uppgångsförlopp som beskrivs i LU och som vi nu är inne i. Man kan emellertid inte, vilket flera remissinstanser påpekat, bortse från de fördelningspolitiska problem en sådan process skapar.

Det ligger naturligtvis i löntagarnas intresse att lönsamhet och företagsparande ökas eftersom det leder till fler och tryggare jobb, ekonomisk tillväxt och ökad lönebetalningsförmåga på sikt. Men en kraftigt höjd lönsamhet kan inte accepteras om följden blir en ensidig förmögenhetsökning för företagens nuvarande ägare med därtill hörande stark ägarkoncentration.

Fördelningen av aktiekapitalet betyder visserligen ganska litet för den totala förmögenhetsfördelningen i landet. Men en stark koncentration av kapitalet får betydande återverkningar på maktförhållandena i näringslivet och ökar svårigheterna att klara ansvarsfulla lönerörelser.

Rätt utformade löntagarfonder eller medborgarfonder kan vara en väg att minska konflikten mellan lönsamhets- och utjämningskraven. Genom att bredda ägandet skulle man lättare kunna få tolerans för en stabilt högre lönsamhet och ett ökat företagssparande, vilket i sin tur stärker marknads ekonomin.

För att vid en uppgång i kapacitetsutnyttjandet undvika inflationsdrivande flaskhalsproblem ställs stora krav på arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Dess uppgift är bl. a. att underlätta anpassningen på arbetsmarknaden, vilket är en förutsättning för en positiv omvandling av det svenska näringslivet. När människor frivilligt går över från en produktion på tillbakagång till jobb med framtidsutsikter så bidrar de till den omstrukturering som är nödvändig om vi skall kunna få långsiktig balans i ekonomin och förbättra välfärden.

Det är då också rimligt att vi minskar kostnaderna och ökar fördelarna för den enskilde av en sådan frivillig förändring. Förändringar måste styras med hänsyn till viktiga sociala mål. De institutioner som byggts upp inom ramen för den svenska arbetsmarknadspolitiken är till stor del inriktad på att befrämja en flexibel arbetsmarknad, vilket är till gagn såväl för den enskilde som samhället i stort. För att klara de uppgifter som arbetsmarknadspolitiken ställs inför det också angeläget att arbetsgivarnas krav på de arbetssökandens kvalifikationer anpassas till det rådande arbetskraftsutbudet. Genom regionalpolitiska insatser skapas också ökade sysselsättningsmöjligheter i regioner som har att kämpa med naturliga svårigheter. Jag ser det också även fortsättningsvis som en viktig uppgift för arbetsmarknadspolitiken att hjälpa människor över till de nya jobben.

7 Avslutning

Den konjunkturuppgång som inleddes under 1978 fortsätter nu på bred front i den svenska ekonomin. Uppgången har varit exportledd. Sveriges konkurrensläge har väsentligt förbättrats. Svensk industri återvinner nu marknadsandelar både utomlands och på hemmamarknaden. Samtidigt med förbättringen i konkurrenskraften har inflationstakten pressats ner till en nivå som ligger klart under den som gäller i genomsnitt för OECD-länderna.

Industriproduktionen som fallit sedan början av 1975 började åter stiga vid mitten av 1978. Under 1979 beräknas den stiga med ca 7%. Det stigande kapacitetsutnyttjandet och förbättrade vinstutvecklingar har ökat investeringsviljan i industrin.

Industriinvesteringarna intar en nyckelroll i svensk ekonomi. De är nödvändiga för en fortsatt kapacitetsutbyggnad och för att skapa nya arbetstillfällen i stället för de som faller bort vid tillbakagående industrier. Först i den senare fasen av konjunkturåterhämtningen i den svenska ekonomin kunde man räkna med en uppgång i industriinvesteringarna. Omsvängningen i industriinvesteringarna kommer tidigare och med större kraft än som jag tidigare förutsåg. Detta vittnar om en ökad tillförsikt i näringslivet om att svensk ekonomi är på väg mot en långsiktig uthållig tillväxt.

Grunden för den starka återhämtningen i svensk ekonomi som nu sker lades genom de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtogs 1977 och 1978. Genom devalveringarna, borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften och ett ansvarsfullt löneavtal har den svenska industrins konkurrenskraft stärkts väsentligt. Genom den nödvändiga åtstramningspolitiken anpassades den privata konsumtionen till en nivå varifrån den åter kunde tillåtas stiga ungefär i takt med det långsiktiga utrymmet. Samtidigt har underskot-

tet i bytesbalansen reducerats, vilket är en förutsättning för en långsiktig stabilisering av prisutvecklingen och för att uppnå en jämn uthållig tillväxt.

Vid sidan av dessa åtgärder genomförde regeringen en synnerligen omfattande arbetsmarknads- och industripolitisk satsning i syfte att mildra strukturomvandlingens effekter. Därigenom förhindrades en mycket kraftig ökning av arbetslösheten samtidigt som strukturomvandlingen styrdes in i socialt acceptabla banor. Detta måste gälla också fortsättningsvis.

Den ekonomiska politikens hittillsvarande framgångar får dock inte undanskymmas att vi står inför flera allvarliga problem. Alltjämt är arbetslösheten för hög och ett stort antal människor befinner sig utanför den reguljära arbetsmarknaden. Särskilt allvarlig är den höga arbetslösheten hos ungdomen. Regeringen har därför gjort stora insatser för att minska arbetslösheten hos ungdomen. Den har också sjunkit. Det kommer att krävas stora ansträngningar även i fortsättningen både på utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken för att underlätta utträde i yrkeslivet.

Efterfrågan på arbetskraft ökar nu. Antalet kvarstående lediga platser har ökat markant. Den växande obalansen på arbetsmarknaden ställer stora krav på arbetsmarknadspolitiken. Regeringen har också genomfört en betydande förstärkning av arbetsmarknadspolitiken, bl. a. i syfte att underlätta för den enskildes frivilliga rörlighet. Kan vi inte lösa dessa problem försvåras en stabilisering av pris- och kostnadsutvecklingen och ett fullt utnyttjande av den produktions- och välfärdspotential som finns i vår ekonomi. Den av regeringen framlagda propositionen om regionalpolitiken syftar till att skapa jämnare utveckling av sysselsättningstillfällen inom landet och motverka koncentration av näringslivet till vissa områden.

Sverige är ett litet land vars ekonomi i hög grad bygger sitt välbefinnande på internationell handel. Därför måste vi successivt anpassa oss till förändringar som sker i världsekonomin. Fortgående omställningar inom näringslivet blir därför nödvändiga även i framtiden. Vi måste utnyttja uppgången i ekonomin att lösa många av de strukturella problem som kommit i dagen under krisåren. En aktiv industripolitik är ett viktigt stöd i denna omställningsprocess.

Förskjutningen av tyngdpunkten i den internationella konjunkturen från Förenta staterna till Västeuropa ger Sverige draghjälp i konjunkturåterhämtningen under 1979. Det finns dock många osäkra inslag i den internationella konjunkturbilden särskilt på lite längre sikt. De av Iran-krisen utlösta snabba prisstegringarna på olja ökar obalansen i världen mellan starka och svaga ekonomier, mellan rika och fattiga länder. Detta ökar osäkerheten om den långsiktiga globala ekonomiska tillväxten. Den snabba uppgången i de internationella priserna gör det svårare att hålla nere inflationstakten. Jag bedömer dock förutsättningarna för att hålla inflationstakten under de 5 % som stipuleras i löneavtalet fram till oktober i år som goda. Prisutvecklingen hittills under första kvartalet ger stöd för den uppfattningen.

För att hålla uppe den ekonomiska aktiviteten har det varit nödvändigt att föra en relativt expansiv finanspolitik. Stora satsningar har gjorts inom industri- och arbetsmarknadspolitiken. Betydande insatser har också gjorts för att upprätthålla de inkomstsvaga gruppernas och pensionärernas standard. Trots stor återhållsamhet i statens egen konsumtion har därför belastningen på statsbudgeten blivit stor.

Trots den snabba ökningen av statsutgifterna har det varit angeläget att iaktta stor återhållsamhet med statliga skattehöjningar. Borttagande av den allmänna arbetsgivaravgiften har stärkt konkurrenskraften och underlättat avtalsrörelserna. Härtill har också indexregleringen av den statliga inkomstskatten och sänkningen av marginalsatten bidragit. En långsam höjning av det totala skatteuttaget i förening med den långsamma tillväxten i skatteunderlaget är huvudförklaringen till att statens inkomster utvecklats svagt. Tillsammans med den snabba utgiftsökningen har detta medfört kraftigt ökade budgetunderskott.

För att få ett rimligt perspektiv på budgetunderskottet bör man dock se till den konsoliderade sektorns totala finansiella sparandeunderskott. Detta beräknas uppgå till 3,5 % av BNP 1979, vilket sett i ett internationellt perspektiv inte är någon exceptionellt hög siffra.

För 1979 anser jag att det nu redovisade budgetunderskottet är rimligt med hänsyn till det allttjämt låga kapacitetsutnyttjandet i ekonomin. Finanspolitiken ger därigenom det stöd till den positiva utvecklingen i svensk ekonomi som jag redovisat i det föregående. På sikt är dock, som jag närmare redogör för i det reviderade budgetförslaget, de stora budgetunderskotten inte acceptabla. Någon mer väsentlig förbättring i budgetbalansen kommer heller inte automatiskt till stånd även när ekonomin uppnått fullt kapacitetsutnyttjande.

Det kommer därför att ställas krav på en mycket stark återhållsamhet med framtida utgiftsbeslut. Inför 1980 förutser jag också, när ekonomin når ett bättre kapacitetsutnyttjande, att skattehöjningar behövs. De förslag till sänkning av marginalsatterna och den kommunala skatteutjämningen som jag framlagt i proposition till vårriksdagen måste finansieras. Därutöver kommer sannolikt att krävas ytterligare inkomstförstärkningar för att uppnå den reala utveckling av den privata konsumtionen som är förenlig med jämvikt i ekonomin. Med hänsyn bl. a. till den osäkerhet om den internationella konjunkturutvecklingen som råder anser jag dock att beslut om omfattningen och formerna för skatteuttaget bör fattas under hösten 1979.

En sänkning av marginalsatterna framstår i dag som den mest angelägna skattereformen. De höga marginalsatterna leder till allvarliga snedvridningar inom ekonomin. De påverkar människors villighet att ta på sig de krävande uppgifter som behövs för hela ekonomins utveckling. De försvårar också möjligheterna att uppnå en rimlig löneutveckling.

Långtidsutredningen visar att utrymmet för privata konsumtionens till-

växt blir mycket begränsat under kommande år. Även den offentliga konsumtionens tillväxt måste begränsas. De ökande resurserna måste i betydande utsträckning användas för att öka den industriella basen och till en neddragning av bytesbalansunderskottet.

Detta kräver en stark tillväxt i exportindustrin. Industrins internationella konkurrenskraft får därför inte äventyras. Avgörande för den svenska ekonomins utveckling på längre sikt blir om vi lyckas att inom ramen för ansvarsfulla avtal garantera löntagarna en real standardökning samtidigt med en nödvändig finanspolitisk åtstramning. Alla parter i samhället bör ha ett starkt intresse i att medverka till en rimlig lösning.

Det är ofrånkomligt att stora budgetunderskott som varit nödvändiga för att hålla uppe den ekonomiska aktiviteten i ekonomin samtidigt leder till en betydande ökning i likviditeten i ekonomin. Detta kan när ekonomin åter närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande under loppet av 1980 öka risken för en inflationistisk utveckling. Det ankommer i första hand på finanspolitiken att åstadkomma den åtstramning i ekonomin som kan bli nödvändig. Ökade ansträngningar måste dock göras för att successivt minska likviditetstillväxten i ekonomin. Jag har tidigare redovisat förslag i detta syfte.

Den ekonomiska politiken under 1977–1979 har fört svensk ekonomi en god bit på väg ut ur krisen. Denna målmedvetna politik måste fortsätta om vi skall lösa de problem som jag angett. Målen är full sysselsättning, god ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet, jämvikt i bytesbalansen, rättvis inkomstfördelning och regional balans.

Det är min övertygelse att en god ekonomisk tillväxt är en nödvändig förutsättning för att möta önskemålen om fortsatt välbästande, utbyggnad av det sociala trygghetssystemet, barnomsorgen och äldreomsorgen. I ett samhälle med stigande materiell standard ställer människorna krav på ökad livskvalitet i vid mening som inte enbart kan formuleras i ekonomiska termer. Ofta nog handlar det emellertid om önskemål och krav som har ekonomiska konsekvenser, t. ex. kortare arbetstid, bättre arbetsmiljöer, förbättrad offentlig verksamhet osv. För att kunna möta dessa och andra berättigade krav på ett mänskligare samhälle krävs ekonomiska resurser och en ekonomi i balans. Genom solidariska insatser kan vi långsiktigt uppnå dessa mål och därigenom lägga grunden för ett bättre samhälle.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas såsom bilagor:

Reviderad nationalbudget 1979 (*bilaga 1.1*)

Sammanfattning av 1978 års långtidsutredning och remissyttrandena (*bilaga 1.2*)

Förslag till lag om konto för likviditetsutjämning jämte specialmotivering (*bilaga 1.3*)

8 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående.

dels att antaga inom ekonomidepartementet upprättat förslag till

2. lag om konto för likviditetsutjämning.

BUDGETDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-04-23**Föredragande:** statsrådet Mundebo**Anmälan till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1979/80 såvitt avser utgifter och beräkning av statens inkomster, m. m.**

REVIDERAT BUDGETFÖRSLAG

1 Det reviderade budgetförslaget för budgetåret 1979/80

1.1 Inledning

Det budgetförslag regeringen i januari 1979 presenterade för riksdagen *tog sin utgångspunkt i att samhällsekonomisk balans utgör en grundläggande förutsättning för en tryggad sysselsättning och målmedveten reformpolitik. Tillväxten av såväl den privata som den offentliga konsumtionen måste hållas tillbaka för att möjliggöra en ökad satsning på export och investeringar. Härtill kom vad gäller den offentliga konsumtionen att redan ett fullföljande av tidigare åtaganden innebar att det statsfinansiella utrymmet var kraftigt intecknat. Min slutsats var att utrymmet för nya reformåtaganden som ytterligare begränsar den framtida handlingsfriheten var mycket litet. Såväl samhällsekonomiska som kreditmarknadspolitiska överväganden talade för att den erforderliga handlingsberedskapen på det finanspolitiska området i första hand borde avse restriktiva åtgärder. De riktlinjer för budgetpolitiken som angavs i budgetförslaget har i hög grad fortsatt giltighet. De avvägningsproblem som där diskuterades har i flera stycken ökat i styrka.*

Vad gäller utformningen av budgeten för budgetåret 1979/80 har förändringar skett såväl vad gäller utgifts- som inkomstsidan. På flera viktiga områden har propositioner lagts fram som berör budgetens utgiftssida. Riksdagsbehandlingen av regeringens förslag har resulterat i vissa förändringar. Vidare har förslag till skatteförändringar lagts fram. Slutligen har riksrevisionsverket presenterat en förnyad beräkning av budgetens inkomster.

1.2 Statsutgifterna

I budgetförslaget beräknades de totala statsutgifterna för budgetåret 1979/80 komma att uppgå till ca 172 miljarder kr. Nu föreliggande beräkningar slutar på ca 178 miljarder kr., dvs. en ökning med ca 6 miljarder kr. Huvudparten av denna ökning avser åtgärder på närings- och arbetsmarknadspolitikens områden och har haft till syfte att minska strukturomvandlingens negativa effekter. En bred enighet råder om att insatser av detta slag varit nödvändiga och några förslag om att insatserna i enskilda fall bort vara mindre har med något enstaka undantag inte väckts. Motioner i riksdagen med anledning av regeringens förslag har i själva verket regelmässigt gått i utgiftshöjande riktning.

Jag avser att senare vid min anmälan av särskilda frågor återkomma med en mera detaljerad redogörelse för vad som ligger bakom den uppräknings av statsutgifterna för budgetåret 1979/80 som skett jämfört med budgetförslaget. Jag vill dock redan nu peka på att de beräkningar av kommande utgiftskrav regeringen gjorde i januari i stora drag visat sig ligga i linje med de bedömningar som nu kan göras. Härutöver har de strukturella problemen i vissa branscher och företag visat sig vara av mer djupgående och allvarlig karaktär än vad som då fanns anledning att räkna med. Åtgärder i syfte att värna om dessa företags fortlevnad och utveckling har visat sig nödvändiga att tillgripa i högre grad än vad som förutsågs. Som exempel på sådana insatser kan nämnas stöd till LKAB, Svenskt Stål AB och Luxor Industri AB. Härtill kommer att stödåtgärder till delar av skogsindustrin och till varvsindustrin nu förutses bli mer omfattande än vad som tidigare fanns anledning att räkna med.

Jag övergår nu till att redovisa de statsfinansiellt mer betydande särpropositioner som framlagts under våren 1979. De flesta av dessa berör som nämnts sysselsättning och näringspolitik.

Regeringens politik är att trygga sysselsättningen och långsiktigt stärka näringslivets konkurrenskraft. I regeringens *regionalpolitiska proposition* föreslås riktlinjer för regionalpolitiken som i stort bygger på de principer riksdagen lade fast år 1976. Förslagen följer i allt väsentligt de riktlinjer som under bred parlamentarisk enighet föreslagits av de utredningar som propositionen bygger på. Det regionalpolitiska stödet till näringslivet förstärks. En ram om 7 400 milj. kr. föreslås för femårsperioden 1979/80–1983/84. För budgetåret 1979/80 föreslås en uppräknings med ca 600 milj. kr. Särskilda satsningar i syfte att ge varaktig sysselsättning görs i den *Norrhotten-proposition* som har lagts fram. Förslagen beräknas kosta ca 1 000 milj. kr.

Industripolitiska insatser har en framskjuten plats i regeringens politik. Sysselsättningspolitiskt motiverade åtgärder av akut karaktär utgör fortfarande en betydande del av industripolitiken. De offensiva industripolitiska instrumenten har dock byggt ut och kommer under de närmaste åren att

bli allt viktigare för att främja det svenska näringslivets möjligheter att konkurrera. Regeringens industripolitik redovisas i den *industripolitiska propositionen*. Ökade anslag i syfte att stärka industriell verksamhet, speciellt vad avser småföretag och export, föreslås om närmare 600 milj. kr.

I en särskild proposition föreslås att Statsföretag AB får ett tillskott av 835 milj. kr. för att genomföra en finansiell rekonstruktion m. m. av *LKAB*. Näringsutskottet har sedermera föreslagit att ytterligare ett tillskott om högst 1,1 miljard kr. garanteras för att täcka *LKAB:s* beräknade förluster under åren 1980 till 1982. Riksdagen har ställt sig bakom näringsutskottets förslag. Som jag senare återkommer till har jag beaktat detta ställningstagande i min beräkning av anslaget till oförutsedda utgifter.

Inom sysselsättningspolitiken har åtgärder som syftar till att förbättra och bredda människors möjligheter till arbete hög prioritet. I en nyligen avlämnad proposition föreslås ett finansieringssystem för *skyddat arbete*. Bl. a. anvisas 1000 milj. kr. för verksamheten budgetåret 1979/80.

Förslag har, som förutskickades i budgetpropositionen, lagts fram angående *nya dagpenningklasser inom arbetslöshetsförsäkringen, ADB i arbetsförmedlingen, tekoindustrin och Kockums*.

Sedan budgetpropositionen lades fram har åtgärder av i flera fall betydande omfattning visat sig vara nödvändiga för att stödja vissa företag. För tidigareläggningar av investeringar inom *Svenskt Stål AB* föreslås drygt 1 miljard kr. Även för *varvsindustrin* krävs nu extra insatser i form av förlängt och utvidgat beställarstöd. Förslag läggs vidare fram angående statligt minoritetsägande i *Södra Skogsägarna AB* och majoritetsägande i *Norrlands Skogsägares Cellulosa AB*. Totalt föreslås stöd till dessa två *skogsägarföretag* om 1,1 miljard kr.

Även i övrigt har behov uppkommit av statliga stödinsatser till företag med finansiella problem. För rekonstruktion av *Luxor Industri AB* föreslås sålunda 175 milj. kr. Förslag har vidare förelagts riksdagen att anvisa ytterligare medel i syfte att täcka statens andel av förlusterna i *Datsaab AB* vad avser verksamheten under år 1978.

Till den *kommunalekonomiska propositionen* återkommer jag strax.

Utöver de nu berörda propositionerna har det i enlighet med budgetpropositionen lagts fram ett antal viktiga förslag på vissa andra områden med effekter på statsbudgeten. Exempel på sådana propositioner är förslag angående föräldraförsäkringen, trafikpolitiken, högskoleväsendet, studie-stödet, skogspolitiken och energipolitiken.

1.3 Statsinkomsterna

Regeringen har tidigare i vår lagt fram ett förslag om reformering av inkomstskatten som utgör en fortsättning av det långsiktiga reformarbete på inkomstbeskattningens område som inleddes år 1977. Besluten om sänkt

inkomstskatteskala och om att införa ett inflationsskydd för den statliga inkomstskatteskalan utgör grunden för nu föreslagna marginalsattesänkningar för flertalet heltidsarbetande fr. o. m. inkomståret 1980.

I propositionen tas även finansieringsfrågorna upp till behandling. Innan jag berör detta område vill jag något redogöra för effekterna av regeringens proposition om den kommunala ekonomin. Budgetåret 1979/80 påverkar dessa förslag primärt budgetens utgiftssida, medan de åren därefter även får betydande effekter på inkomstsidan och dessutom är nära kopplade till propositionen om reformering av inkomstskatten. Det faller sig därför naturligt att behandla dessa två propositioner i ett sammanhang.

Regeringen har i propositionen om den kommunala ekonomin lagt fram en rad förslag som syftar till att främja den kommunala sektorns utveckling inom ramen för samhällsekonomisk balans. Statens ökade insatser avser i första hand kraftiga förstärkningar av skatteutjämningsbidragen till kommuner och landstingskommuner.

Sammantaget innebär reformförslagen i de två nu nämnda propositionerna en försvagning av statsfinanserna med närmare 1,7 miljard kr. budgetåret 1979/80. I nuvarande statsfinansiella läge måste reformeringen av inkomstskatten och av de statliga bidragen till den kommunala ekonomin finansieras med skattehöjningar. Sålunda har regeringen föreslagit höjningar såväl av energiskatten som av stämpelskatten vid förvärv av fast egendom. Vidare har regeringen föreslagit dels att värdet av bilförmån skall ingå i underlaget vid beräkning av socialförsäkringsavgifter, dels att egenföretagare skall erlägga barnomsorgsavgift. Innan man preciserar utformningen av de åtgärder som bör väljas för att täcka resterande finansieringsbehov bör emellertid resultatet av den pågående utredningen om olika former av bruttoskatter avvaktas. Jag har vid min beräkning av statsinkomsterna för budgetåret 1979/80 förutsatt att även resterande finansieringsbehov täcks.

1.4 Saldoutvecklingen

De förändringar av totalbudgeten för vilka jag nyss redogjort sammanfattas i tabell 16. Som framgår av tabellen förutses för innevarande budgetår en minskning med ca 2,4 miljarder kr. av underskottet jämfört med beräkningen i budgetpropositionen. För budgetåret 1979/80 beräknas budgetunderskottet nu komma att uppgå till ca 48 miljarder kr. att jämföra med tidigare beräknade ca 45 miljarder kr. Delvis är dessa förändringar en följd av förskjutning av vissa utgifter mellan budgetåren.

Totalt beräknas statsinkomsterna nu till ca 118 miljarder kr. för budgetåret 1978/79 och till ca 130 miljarder kr. för budgetåret 1979/80. Jämfört med beräkningarna i budgetförslaget förutses sålunda statsinkomsterna nu bli 1,5 resp. 2,8 miljarder kr. högre vilket främst förklaras av en snabbare tillväxt av lönesumman.

Tabell 16. Totalbudgeten 1978/79–1979/80
(Milj. kr.)

	1978/79		1979/80	
	Budget-prop. 1979	Ny beräkning	Budget-prop. 1979	Ny beräkning
Inkomster	116 209	117 686	126 819	129 626
Utgifter	160 877	159 978	171 869	177 829
Saldo	–44 668	–42 292	–45 050	–48 203

Även på utgiftssidan innebär de nya beräkningarna förändringar i förhållande till vad som redovisades i budgetförslaget. Totalt räknar jag med att utgifterna, jämfört med budgetpropositionen, minskar med 900 milj. kr. budgetåret 1978/79 och ökar med 6 miljarder kr. påföljande budgetår. Uppräkningen av statsutgifterna för budgetåret 1979/80 kan synas omfattande. Förklaringen härtill kan, som jag tidigare nämnt, i stor utsträckning hänföras till finansiella kriser i vissa företag. Medelsbehovet för dessa insatser har visat sig bli större än vad som tidigare framstod som sannolikt. Vidare har beslutade utgifter för bl. a. industripolitiska insatser som tidigare beräknades komma att belasta innevarande budgetår kassamässigt förskjutits till budgetåret 1979/80. Således har min beräkning av reservationsmedelsförbrukningen för budgetåret 1979/80 justerats upp samtidigt som förbrukningen under budgetåret 1978/79 räknats ner.

Den saldiförsämring som sålunda uppkommer inger oro. Härtill kommer att omfattande krav rests i riksdagen på ytterligare kostnadskrävande insatser, inte minst på det industripolitiska området. Detta understryker ytterligare vad jag tidigare anfört vid min anmälan av budgetförslaget angående det ansvarstagande som är oundgängligen nödvändigt vid riksdagens behandling av regeringens budgetproposition. Detta gäller i lika hög grad de särpropositioner och de motioner som framlagts under våren 1979.

2 1979 års långtidsbudget

Jag har tidigare redogjort för bedömningarna av den ekonomiska utvecklingen i första hand under åren 1979 och 1980. De samhällsekonomiska perspektiven på längre sikt har kommenterats med utgångspunkt i långtidsutredningen. Med detta avsnitt är det min avsikt att med utgångspunkt i den långtidsbudget som fogas till det reviderade budgetförslaget som bilaga 2.1 komplettera bilden med de statsfinansiella perspektiven.

Långtidsbudgetarbetets syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. En sådan kartläggning utgör ett underlag för en analys av de statsfinansiella förutsättningarna under den framförliggande femårsperioden. I syfte att

bättre belysa dessa kompletteras långtidsbudgeten, som endast omfattar statsbudgetens inkomster och utgifter, med vissa beräkningar rörande socialförsäkringssektorn. Även den kommunala utvecklingen berörs. Avsikten är att långtidsbudgeten på detta sätt skall kunna utgöra ett bättre underlag för bedömningar av den samlade offentliga sektorns sparandeutveckling på något längre sikt.

Långtidsbudgeten är varken en plan eller en prognos över statsutgifternas eller statsinkomsternas utveckling. På utgiftssidan innefattas endast en beräkning av de resurser som krävs för att olika verksamheter skall kunna bedrivas i enlighet med de beslut som statsmakterna redan har fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. I långtidsbudgeten görs alltså inga försök att förutse eller rekommendera vilka beslut som statsmakterna skall fatta under perioden.

Vad gäller statsinkomsterna grundas beräkningarna på oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån inte förändringar beslutats eller förutskickats. Detta innebär bl. a. att den av regeringen föreslagna förändringen i inkomstbeskattningen har beaktats liksom beslutade och av regeringen föreslagna höjningar av socialförsäkringsavgifter. Vidare har en fullständig finansiering av reformdelen av inkomstskatteförslagen och den kommunalekonomiska reformen förutsatts. Långtidsbudgeten grundas vad gäller åren 1979–1981 på samma antaganden rörande priser, löner och tillväxt i samhället som presenteras i den reviderade finansplanen. Vad gäller perioden därefter har schablonmässigt lönesumman förutsatts stiga med 7 % årligen och den allmänna prisnivån med 4 % om året. En årlig realtillväxt av bruttonationalprodukten för denna period om 3 % har förutsatts.

Statsinkomsternas årliga procentuella tillväxt under den framförliggande perioden skulle enligt långtidsbudgetkalkylen komma att uppgå till 7,6 %. Den förutsedda inkomstillväxten i löpande priser för perioden efter år 1980 sammanfaller i stort med den som beräknades i förra årets långtidsbudget. Statsinkomsternas absoluta nivå ligger emellertid på en högre nivå än i förra långtidsbudgeten, vilket främst beror på att den faktiska lönesumman 1979/80 beräknas överstiga vad som antogs föregående år.

Tabell 17. Statsinkomsternas utveckling 1973/74–1983/84

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74– 1977/78	1979/80 (milj. kr.)	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80– 1983/84
Inkomstskatt	+21,8	55 700	+7,4
Mervärdesskatt	+17,5	32 600	+7,5
Övriga inkomster	+10,3	41 326	+8,0
Summa	+16,2	129 626	+7,6

På utgiftssidan innebär långtidsbudgetens grundkalkyl en framräkning av statsutgifterna med utgångspunkt i en oförändrad pris- och lönenivå. Mätt på detta sätt blir statsutgifternas stegringstakt exkl. statsskuld-räntorna enligt långtidsbudgetkalkylen 0,3 % årligen under den framför-liggande femårsperioden. Takten i de framtida utgiftsökningarna ligger på i stort sett samma nivå som den ökningstakt som redovisades i förra årets långtidsbudget. Ett förverkligande av långtidsbudgeten skulle innebära en påtagligt dämpad utgiftsutveckling jämfört med den hittills genomförda. Under budgetåren 1973/74–1977/78 ökade statsutgifterna exkl. statsskuld-räntorna i genomsnitt med 5,3 % om året i oförändrat pris- och löneläge.

Tabell 18. Statsutgifternas utveckling 1973/74–1983/84

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74– 1977/78	1979/80 (milj. kr.)	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80– 1983/84
Oförändrat pris- och löneläge exkl. statsskuldräntor	+ 5.3	165 529	+0.3
Löpande priser exkl. statsskuldräntor	+ 17.6	165 529	+4.3
Löpande priser inkl. statsskuldräntor	+ 18.0	178 829	+5.9

I löpande priser beräknas den årliga genomsnittliga ökningen av statsut-gifterna under långtidsbudgetperioden komma att uppgå till 5,9 % att jämföra med 18,0 % under perioden 1973/74–1977/78.

Den framtida ökningstakt som framkommer ligger något under vad som redovisades i förra årets långtidsbudget. Utgiftsnivån för budgetåren 1978/79 och 1979/80 beräknas emellertid nu ligga väsentligt över den nivå som framgick av 1978 års långtidsbudget. Orsaken till denna högre utgifts-nivå jämfört med beräkningarna för ett år sedan ligger huvudsakligen i att beslut har fattats och förslag har presenterats som inte kunde beaktas i 1978 års långtidsbudget. Som exempel kan nämnas regeringens förslag om en kommunalekonomisk reform och beslut om höjda barnbidrag. Delvis förklaras nivåhöjningen även av att lönerna för de statsanställda uppvisat en snabbare ökningstakt än enligt de antaganden som låg till grund för förra årets långtidsbudget.

Eftersom statsskuldräntorna förväntas stiga snabbare än övriga statsut-gifter blir den årliga genomsnittliga ökningen för statsutgifterna exkl. statsskuldräntorna något långsammare än för de totala statsutgifterna, eller 4,3 %.

Den starka automatik som utgifterna i långtidsbudgeten är ett uttryck för beror i allt väsentligt på beslut som har fattats i parlamentarisk enighet och gällt sedan länge. Den kan illustreras av följande överslagsvisa kalkyl. I genomsnitt ökar utgifterna i löpande priser årligen under långtidsbudget-
5 Riksdagen 1978/79. I saml. Nr 150. Bilaga 1 och 2

perioden med knappt 12 miljarder kr. Infriande av utfästelser inom områden som folkpension, bostadspolitik och familjepolitik svarar för respektive 1,6, 1,2 och 0,6 miljarder kr. av denna ökning. Fullföljandet av försvars- och biståndspolitikerna svarar för resp. 0,7 och 0,4 miljarder kr. Ett bibehållande av skolväsendet på beslutad kvalitetsnivå resulterar i årligt ökade utgifter om 0,7 miljarder kr. och bidragen till kommunerna medför ökade utgifter om 0,8 miljarder kr. Drygt 2 miljarder kr. består huvudsakligen av ökade kostnader för de av staten betalade lönerna, som antagits följa med den allmänna löneutvecklingen. Härtill kommer årligen ökade statsskuld-räntor om 4,0 miljarder kr. till följd av budgetunderskottens storlek.

För att belysa hur de statliga utgifterna direkt och indirekt ställer anspråk på samhällets reala resurser är det av intresse att studera utvecklingen såväl av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna som av transfereringarna och de finansiella transaktionerna. Statens direkta anspråk på resurser skulle enligt årets långtidsbudget såvitt gäller statlig konsumtion komma att öka med endast 0,3 % årligen i fasta priser under perioden fram t. o. m. budgetåret 1983/84. Detta innebär en något lägre ökningstakt än i förra årets långtidsbudgetkalkyl och är en effekt av att den restriktiva prövning vad gäller statlig konsumtion som genomförts under de senaste åren fullföljts. De statliga investeringsutgifterna skulle enligt långtidsbudgeten komma att minska, vilket sammanhänger med beräkningstekniken. I princip återspeglas endast gjorda åtaganden, vilket leder till en systematisk underskattning av investeringsutgifternas framtida utveckling.

Tabell 19. Statsutgifternas utveckling 1973/74 – 1983/84. Konsumtion, investeringar och transfereringar
(Milj. kr., oförändrat pris- och löneläge)

	Procentuell andel av budgetens ut- gifter 1979/80	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80 (milj. kr.)	Genomsnittlig procentuell för- ändring 1979/80 – 1983/84
<i>Statlig konsumtion</i>	25,5	+ 3,9	45 400	+ 0,3
<i>Statliga investerings- utgifter</i>	5,1	+ 0,5	9 100	– 2,5
<i>Transfereringar</i>	62,6	+ 7,8	111 400	+ 3,6
Till hushåll	22,7	+ 3,2	40 400	+ 0,7
Till kommuner	19,3	+ 5,0	34 400	+ 1,8
Till företag	11,9	+ 33,1	21 100	+ 1,2
Internationella	1,8	+ 16,0	3 200	+ 4,0
Statsskuldräntor ¹	6,7	+ 14,3	12 300	+ 17,9

¹ Deflaterade med konsumentprisindex

Resursfördelningen och resursutvecklingen i samhället påverkas indirekt av statsbudgetens transfereringsutgifter. Liksom i tidigare långtidsbudgetkalkyler uppvisar dessa en betydligt snabbare expansionstakt än de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna. Gjorda åtaganden på folkpensioneringens, biståndspolitikens och bostadspolitikens områden är

här av stor betydelse. Den betydande ökningen av utgifterna för stats-skuldräntor bidrar också starkt till den högre ökningstakten.

Till följd av långtidsbudgetens beräkningsmetodik borde man kunna förvänta sig att budgetunderskottet successivt skulle minska. Denna metodik innebär bl. a. att utgifterna för näringspolitiska satsningar förutsatts minska kraftigt. Härtill kommer att inkomsterna växer relativt sett snabbare än utgifterna. Den saldiförbättring som följer av dessa omständigheter är emellertid inte tillräcklig för att väga upp transfereringarnas utgiftsautomatik och de växande statsskuldräntorna.

Variationer i de antaganden rörande den framtida pris- och löneutvecklingen m. m. som legat till grund för långtidsbudgetkalkylen påverkar inte i avgörande grad saldoutvecklingen. Om antagandena ändras så att ökningstakten av lönesumman resp. priserna förutsatts ligga på en högre eller lägre nivå med bibehållen reallönestegring påverkas såväl statsbudgetens inkomstsida som dess utgiftssida med i stort sett oförändrade budgetunderskott som resultat. Om skillnaden mellan lönesummeökning och inflation antas bli mindre och reallöneutvecklingen följaktligen ogynnsammare blir följden något ökande budgetunderskott. Av långtidsbudgetkalkylen kan emellertid dras slutsatsen att de statliga budgetunderskotten blir bestående på i stort sett nuvarande niva med de förutsättningar som gällt. Realistiska alternativa antaganden rörande den framtida ekonomiska utvecklingen rubbar inte i någon avgörande grad denna slutsats.

Tabell 20. Totalbudgetens utveckling 1978/79 – 1983/84
(Milj. kr., löpande priser)

	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Inkomster	117 686	129 626	142 600	153 200	163 200	173 700
Utgifter	159 978	177 829	190 800	202 100	212 100	223 900
Saldo	-42 292	-48 203	-48 200	-48 900	-48 900	-50 200

Långtidsbudgeten innehåller numera även ett avsnitt om den finansiella utvecklingen i socialförsäkringssektorn. Vidare belyses statens finansiella sparande, dvs. statsbudgetens saldo med avdrag för finansiella transaktioner såsom långivning och aktieteckning. Eftersom de samhällsekonomiska effekterna av saldiförändringar inom socialförsäkringssektorn och vad avser statsbudgeten i väsentliga hänseenden sammanfaller bör staten och socialförsäkringssektorns finansiella sparande ses tillsammans.

Statens negativa finansiella sparande beräknas växa något i nominella termer och beräknas uppgå till 40 300 milj. kr. budgetåret 1983/84 (tabell 21).

Tabell 21. Statens finansiella sparande 1978/79–1983/84
(Milj. kr., löpande priser)

1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
-33 000	-36 200	-39 100	-39 200	-39 200	-40 300

Under den framförliggande perioden förutses socialförsäkringssektorns överskott, som helt domineras av AP-fonden, öka ungefär i takt med den antagna prisutvecklingen. Sparandet kan beräknas uppgå till 19,9 miljarder kr. budgetåret 1983/84. Statens och socialförsäkringssektorns sammanlagda finansiella sparande enligt långtidsbudgetkalkylen framgår av följande tabell.

Tabell 22. Statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande 1978/79–1983/84

(Milj. kr., löpande priser)

	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Staten	-33 000	-36 200	-39 100	-39 200	-39 200	-40 300
Socialförsäkringssektorn	+15 400	+16 400	+17 200	+17 900	+18 900	+19 900
Summa	-17 600	-19 800	-21 900	-21 300	-20 300	-20 400

Staten och socialförsäkringssektorn utvisar sammantagna ett betydande sparandeunderskott under långtidsbudgetperioden. Till följd av den föreslagna höjningen av ATP-avgiften förväntas en liten förbättring de sista åren i långtidsbudgetperioden. Eftersom kommunerna av institutionella skäl över en längre period visar ett finansiellt sparande som ligger kring noll innebär detta att den offentliga sektorns negativa sparande under långtidsbudgetperioden kvarstår.

Tabell 23. Statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparandeunderskott i procent av BNP

(Löpande priser)

1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
4,2	4,3	4,3	3,9	3,5	3,2

Ställda i relation till den antagna tillväxten av bruttonationalprodukten utvecklas statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande enligt långtidsbudgetkalkylen på det sätt som framgår av tabell 23. Mätt på detta sätt minskar sparandeunderskottet något under långtidsbudgetperioden.

Det finansiella sparande som framkommer i långtidsbudgeten kan även jämföras med motsvarande beräkning i långtidsutredningen (LU). I LU:s huvudkalkyl anges att ett positivt finansiellt sparande för den konsoliderade offentliga sektorn om ca 1 miljard kr. skulle vara konsistent med den av LU förutsatta relativt gynnsamma reala utvecklingen. Detta sparande är ca 20 miljarder kr. högre än enligt långtidsbudgetens kalkyl.

Differensen mellan långtidsbudgetens och LU:s kalkyler beror i huvudsak på tre faktorer: LU har antagit vissa skatteökningar, som inte ingår i långtidsbudgetkalkylen. LU bygger på en ett år äldre utgiftsbedömning än långtidsbudgeten. Slutligen skiljer sig LU:s antaganden främst beträffande lönesummans utveckling något från långtidsbudgetens mera schablonmäs-

siga utgångspunkter. Dessa tre faktorer ger en skillnad i finansiellt sparande om ca 25 miljarder kr. Att differensen mellan L.U och långtidsbudgeten endast blir drygt 20 miljarder kr. beror på att LU inte kunde beakta den höjning av ATP-avgiften som regeringen föreslagit och som verkar i motsatt riktning.

3 De statsfinansiella perspektiven på längre sikt

De betydande insatser för arbetsmarknads- och industripolitik som varit ofrånkomliga under de senaste åren har i hög grad präglat utvecklingen av statsutgifterna. Härtill kommer att de automatiska effekterna av redan fattade beslut, framför allt i fråga om inkomstöverföringar av olika slag, verkat starkt pådrivande på utgiftsutvecklingen. Inkomstunderlaget har också utvecklats långsamt. Totalt sett har detta medfört stora budgetunderskott. I den konjunktursituation som rått under senare år har dessa stora budgetunderskott varit förenliga med och i vissa avseenden varit en förutsättning för en stabil samhällsekonomi. Samtidigt som budgetunderskotten kan ses som ett uttryck för att finanspolitiken varit relativt expansiv bör betonas att stor restriktivitet har iakttagits vad gäller den statliga konsumtionen, dvs. statens egen direkta efterfrågan på varor och tjänster.

När kapacitetsutnyttjandet i den svenska ekonomin nu successivt återgår till en mer normal nivå är emellertid budgetunderskott av den storleksordning som anges i långtidsbudgeten inte acceptabla. En alltför kraftig underbalansering av statsbudgeten i en situation med ett högre kapacitetsutnyttjande i ekonomin än f. n. skulle medföra risker för störningar i den samhällsekonomiska balansen.

Budgetpolitiken måste således konsekvent inriktas på att nedbringa budgetunderskottet. Detta är en inriktning som samtliga partier också ställt sig bakom vid behandlingen av budgetförslaget i finansutskottet.

Handlingsberedskapen på det statsfinansiella området inför 1980 måste enligt min mening avse såväl inkomstförstärkande åtgärder som effektiva åtgärder för att bromsa upp utgiftsexpansionen. Regeringen avser i höst återkomma med förslag till åtgärder för att förstärka statens inkomster. Det är emellertid för tidigt att nu precisera omfattning och utformning av de nödvändiga åtgärderna. Den konjunkturpolitiska utvecklingen bör avvaktas innan underlag finns att bedöma hur omfattande inkomstförstärkningar som behöver vidtas. Vad beträffar åtgärdernas utformning bör bl. a. utredningen om olika former av bruttoskatter avvaktas. I utredningens uppdrag ingår att överväga bl. a. den s. k. allmänna produktionsfaktorskatten, mervärdesskatten samt arbetsgivaravgifter.

Den nödvändiga minskningen av budgetunderskotten kan emellertid enligt min mening inte uppnås enbart med hjälp av inkomstförstärkande åtgärder eftersom alltför stora skattehöjningar riskerar att ge upphov till nya problem bl. a. i vad avser kostnads- och prisutvecklingen.

Det är således oundgängligt att begränsa statsbudgetens utgiftsexpansion. Jag vill i detta sammanhang erinra om att förvaltningsutredningen f. n. undersöker hur metoderna för omprövning av tidigare åtaganden skall kunna förbättras. Utredningen väntas avge sitt huvudbetänkande under år 1979. Jag vill i detta sammanhang något beröra statsbudgetens utgiftsstruktur. Som framgår av min redovisning tidigare utgör de *statliga konsumtionsutgifterna* ca 45 miljarder kr. Härav utgör rena förvaltningskostnader endast en mindre andel. Besparingar genom rationaliseringsåtgärder inom statliga myndigheter är självfallet utomordentligt angelägna. Under senare år har också omfattande åtgärder vidtagits för att begränsa kostnadsutvecklingen för den statliga förvaltningen. Betydande rationaliseringseffekter har också uppnåtts. I det budgetförslag för budgetåret 1979/80 som regeringen lämnat till riksdagen har besparingsalternativ legat till grund för anslagsberäkningen för flertalet myndigheter. Jag har också kunnat konstatera, att ansträngningarna att begränsa kostnaderna och genomföra direkta besparingsåtgärder har mött betydande förståelse från berörda myndigheters sida.

Det är enligt min mening nödvändigt att även fortsättningsvis genomföra så långtgående besparingar inom den statliga förvaltningen som inryms inom ramen för en fortsatt effektiv myndighetsutövning. Detta innebär bl. a. att produktivitetsvinster fullt ut måste tas till vara för att begränsa kostnadsutvecklingen. Kraven på myndigheternas planerings-, budgeterings- och styrningsrutiner skärps härigenom. Eftersom de rena förvaltningskostnaderna emellertid numera utgör en relativt begränsad andel av de totala utgifterna kan den besparingspotential som här finns inte ensamt bidra till en avgörande minskning av budgetunderskottet.

Statens investeringsutgifter, som domineras av affärsverkens investeringar, belöper sig till ca 9 miljarder kr. Dessa utgifters tidsmässiga förläggning måste självfallet anpassas till de statsfinansiella och konjunkturpolitiska förutsättningarna. Några betydande långsiktiga besparingar torde dock vara svåra att uppnå på detta område utan negativa återverkningar för den långsiktiga samhällsekonomiska avkastning som är syftet med den statliga investeringsverksamheten.

Den tredje typen av statsutgifter, *transfereringarna*, svarar för drygt 111 miljarder kr. eller ca 63 % av de totala utgifterna. Transfereringsutgifterna uppvisar dessutom en betydligt snabbare utveckling än konsumtions- och investeringsutgifterna. Detta beror framför allt på automatiken i åtagandena.

Vad gäller utvecklingen av den fjärde typen av statsutgifter – *finansiella transaktioner* – har denna under de senaste åren i hög grad präglats av de betydande insatser som gjorts till stöd för finansiellt svaga företag. Som jag tidigare redovisat kommer insatser av denna storleksordning inte att vara förenliga med strävandena att långsiktigt minska budgetunderskottet.

Samhälleliga behov och prioriteringar förändras över tiden. Det är där-

för nödvändigt att ha en öppen attityd till förändringar på budgetens utgiftssida. I det finanspolitiska perspektiv som avtecknar sig bör diskussionen gälla hur vi på effektivast möjliga sätt skall disponera de resurser som redan kanaliseras via statsbudgeten. Omprövning av löpande program och omdisposition av tillgängliga resurser måste då ske i syfte att öka den samlade välfärden. Härvid bör breda parlamentariska samförståndslösningar eftersträvas.

De budgetpolitiska utsikterna innebär självfallet också att största återhållsamhet måste iakttas när det gäller att ställa krav på och besluta om nya reformåtaganden för de närmaste åren. Automatiken i de åtaganden som redan gjorts är sådan att allt tillgängligt utrymme redan är in-tecknat. Varje nytt åtagande måste därför finansieras med inkomstförstärkningar eller besparingar.

Den inriktning av budgetpolitiken som jag nu angivit är ett nödvändigt inslag i en ekonomisk politik som syftar till att långsiktigt återställa balansen i vår ekonomi. Jag har tidigare vid min diskussion av långtidsutredningens överväganden konstaterat att den produktionstillväxt som kan åstadkommas de närmaste åren väsentligen måste avdelas för ökad export och ökade investeringar. Utrymmet för en ökning av privat och offentlig konsumtion blir därmed mycket begränsat. Såväl erfarenheterna under de senaste åren som långtidsbudgetens kalkyler visar att det bör vara möjligt att kraftigt hålla tillbaka den statliga konsumtionens utveckling utan att angelägna samhällsbehov därför behöver eftersättas. En framgångsrik politik förutsätter emellertid också att den kommunala konsumtionens tillväxt kan bringas ned och begränsas till de områden som enligt eniga politiska bedömningar måste prioriteras dvs. barnomsorg, äldre-vård och långtidssjukvård. Härav följer att utrymmet för vidgade insatser på andra områden måste bli ytterst begränsat. Jag räknar med att en sådan begränsning av den kommunala konsumtionen kan ske på frivillighetens väg. Om detta inte visar sig möjligt måste andra åtgärder komma i fråga.

Såväl långtidsbudgeten som långtidsutredningen visar entydigt att det stora underskottet i statens sparande måste bringas ned. Endast härigenom kan vi konsolidera samhällsekonomin och säkerställa en ekonomisk-politisk handlingsfrihet som gör det möjligt att även på längre sikt värna om sysselsättningen och tillgodose angelägna gemensamma behov.

4 Särskilda frågor

4.1 Konsolideringsfond för televerket

I 1979 års budgetproposition (prop. 1978/79: 100 bil. 9, s. 205) framhöll chefen för kommunikationsdepartementet vikten av att televerket har tillräckliga möjligheter till resultatutjämning mellan åren. En konsolidering

genom särskilda avsättningar i verkets bokslut under ekonomiskt goda år borde således kunna återföras när resultatet försämras. Chefen för kommunikationsdepartementet förordade därför att det, som ett komplement till de konsolideringsmöjligheter televerket redan har, upprättas en särskild konsolideringsfond för verket. Förslag i frågan aviserades till kompletteringspropositionen.

För egen del vill jag nu anföra följande. I prop. 1976/77: 130 med förslag till riktlinjer för modernisering av det statliga budgetsystemet behandlade jag bl. a. vissa frågor som främst berör förmögenhetsredovisningen för affärsverk och likartade verksamheter. I anslutning härtill tog jag också upp affärsverkskommitténs förslag om att inrätta särskilda resultatutjämningsfonder för affärsverken. Jag anförde därvid att jag inte var beredd att föreslå någon generell möjlighet för verken att göra bokslutsdispositioner i konsolideringssyfte. Tillskapandet av sådana möjligheter bör, enligt min mening, prövas från fall till fall.

Televerkets rörelseresultat har under 1970-talet varierat avsevärt. Under några år i början av decenniet översteg resultatet förräntningskravet och verket gjorde i det sammanhanget särskilda avskrivningar med totalt ca 348 milj. kr. i konsolideringssyfte. Beloppet inlevererades till statskassan i form av återbetalning av statskapital. De senaste åren har resultatet försämrats och förräntningskravet har utan större taxehöjningar kunnat uppnås endast genom upplösning av televerkets lagerreserv. Detta har dock haft en negativ inverkan på verkets likviditet.

Televerket har alltså under 1970-talet haft vissa möjligheter att utjämna resultatet mellan åren. De nuvarande möjligheterna är emellertid, enligt min mening, otillräckliga och efter samråd med chefen för kommunikationsdepartementet finner jag att det finns skäl för att de bör kompletteras. Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen tidigare medgivit att en konsolideringsfond inrättas för postverket (prop. 1975/76: 100 bil. 1, FiU 1975/76: 20, rskr 1975/76: 173). I sådana fall då verksamhetsårets resultat överstiger gällande förräntningskrav bör, efter särskild prövning av regeringen, televerket kunna få avsätta skillnaden mellan faktiskt resultat och förräntningskrav till en särskild konsolideringsfond. Vid regeringens prövning måste, för att det faktiska resultatet skall kunna fastställas, givetvis också beaktas televerkets övriga konsolideringsmöjligheter. Avsättningen bör i bokslutet redovisas som en konsolideringsfond i balansräkningen och motsvarande medel kunna användas som rörelsekapital i verket och härvid tillgodoföras den rörliga kredit som verket disponerar i riksgäldskontoret. Konsolideringsfonden bör sedan vid behov, efter särskild prövning av regeringen, kunna utnyttjas i resultatförstärkande syfte. På detta sätt ökar möjligheterna att tidsmässigt anpassa framtida erforderliga taxehöjningar till växlande marknadsförutsättningar. Det bör ankomma på regeringen att fastställa de närmare reglerna för konsolideringsfonden för televerket.

4.2 Avskrivning av lån

Genom beslut av riksdagen (prop. 1977/78:180, NU 1977/78:74, rskr 1977/78:360) anvisades våren 1978 under fonden för låneunderstöd ett lån om 400 milj. kr. med villkorlig återbetalningsskyldighet till Norrlands Skogsägarers Cellulosa AB (NCB). Syftet med lånet var att medverka till att lösa de akuta ekonomiska problem som hade uppstått i företaget. Det ankom på regeringen att besluta om den närmare utformningen av villkoren för lånet. Bl. a. skulle regeringens beslut om utbetalning av lånet grundas på den analys och de förslag som en för ändamålet tillkallad kommitté, skogsägarföretagskommittén (I 1978:02), lade fram. Lånet har sedermera ställts till företagets förfogande genom beslut av regeringen den 29 juni 1978, den 14 december 1978 och den 22 mars 1979. Lånet har enligt regeringens beslut hittills löpt med 10,5 % ränta. Upplupen ränta som inte har betalats har lagts till lånet. I prop. 1978/79:207 föreslår regeringen riksdagen åtgärder i syftet att uppnå en finansiell rekonstruktion av såväl NCB som Södra Skogägarna AB. Förslagen innebär bl. a. att staten förvärvar aktier i de båda företagen. Enligt överenskommelsen skall staten även efterge sin fordran på NCB jämte upplupen ränta enligt det tidigare nämnda villkorslånet. Ifrågavarande villkorslån är inte avskrivet i riksbokföringen.

Efter samråd med chefen för industridepartementet vill jag anföra följande.

Att efterge villkorslånet innebär en sådan väsentlig ändring av lånevillkoren jämfört med vad som förutsågs i prop. 1977/78:180 att riksdagen bör godkänna ändringen. Om riksdagen godtar att lånet efterges medför det att den i riksbokföringen upptagna tillgångsposten inte motsvaras av någon reell tillgång. Till följd härav skall tillgångsposten enligt gällande budgetprinciper skrivas av mot fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster. Då behållningen på fonden inte beräknas räcka till för en sådan avskrivning bör ytterligare 400 milj. kr. tillföras fonden budgetåret 1978/79.

4.3 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m.

Regeringen har av riksdagen bemyndigats att för budgetåret 1978/79, om arbetsmarknadsläget kräver det, besluta om utgifter intill ett sammanlagt belopp av 2000 milj. kr. (prop. 1977/78:100 bil. 2, FiU 1977/78:16, rskr 1977/78:227).

I prop. 1978/79:100 bil. 2 redovisades de åtgärder som under budgetåret 1978/79 t. o. m. den 28 december 1978 hade vidtagits med stöd av finansfullmakten.

För tiden därefter har regeringen utnyttjat finansfullmakten vid ytterligare fyra tillfällen, nämligen den 1 februari, den 1 mars, den 15 mars och 20 april 1979.

Genom beslutet den 1 februari 1979 utnyttjades fullmakten inom

kommunikationsdepartementets område för byggande av statliga vägar (190 milj. kr.).

Genom beslutet den 1 mars 1979 ställdes med stöd av finansfullmakten sammanlagt 570 milj. kr. till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande. Av beloppet avsåg 500 milj. kr. beredskapsarbeten, särskilt för ungdomar, och 15 milj. kr. detaljplaneringsbidrag för bostadsbyggande. Resterande belopp, 55 milj. kr., avsåg vissa tidigare aviserade järnvägsarbeten, syftande till att motverka effekterna av produktionsminskningen vid AB Svenska Varv (jfr. prop. 1978/79: 49, NU 1978/79: 17, rskr 1978/79: 115).

Genom beslutet den 15 mars 1979 utnyttjades fullmakten för tidigare-läggning av beställningar hos svenska varvsföretag till ett belopp av 6 470 000 kr.

Genom beslutet den 20 april 1979 utnyttjades fullmakten för byggande av statliga vägar i Värmlands län (65 milj. kr.) samt för byggande av skolor (7 790 000 kr.), likaledes i Värmlands län.

I min redovisning i årets budgetproposition om hur finansfullmakten hittills hade utnyttjats under budgetåret 1978/79 konstaterade jag att 1 670 milj. kr. återstod att disponera under detta budgetår. Riksdagen har sedermera i anledning av förslag om anslag för ifrågavarande ändamål på tilläggsbudget (prop. 1978/79: 101 bil. 5) anvisat 130 milj. kr.

Genom de nämnda besluten den 1 februari, den 1 och 15 mars samt den 20 april 1979 har ytterligare 839 260 000 kr. tagits i anspråk. För budgetåret 1978/79 återstår således av finansfullmakten $(1\,670\,000\,000 + 130\,000\,000 - 839\,260\,000 =)$ 960 740 000 kr. Regeringen har i prop. 1978/79: 125 hemställt om anslag om sammanlagt 960 milj. kr. till följd av beslut med stöd av finansfullmakten.

Jag vill slutligen erinra om att regeringen på mitt förslag har berett riksdagen tillfälle att ta del av nya former för en samlad redovisning av utnyttjandet av finansfullmakten (prop. 1978/79: 100 bil. 2). Regeringens avsikt med det nya systemet, som avses gälla fr. o. m. budgetåret 1979/80, är att riksdagen genom en samlad redovisning av finansfullmakten och övriga konjunktur- och arbetsmarknadspolitiskt motiverade bemyndiganden skall få en bättre överblick än hittills över hur olika bemyndiganden har utnyttjats.

Jag övergår nu till att behandla frågan om en förlängning av det s. k. tillfälliga sysselsättningsbidrag som kan utgå till vissa företag med dominerande ställning på orten med 75 % av företagets lönekostnader och sociala avgifter (prop. 1976/77: 95, AU 1976/77: 26, rskr 1976/77: 281). Bidraget får enligt riksdagens bemyndigande beviljas längst till utgången av juni månad i år utom såvitt gäller företag inom gruvindustrin samt special- och handelsstålindustrin som i vissa fall kan beviljas bidrag till utgången av kalenderåret 1979. Under första halvåret 1979 har 75 %-bidrag beviljats i ett mycket begränsat antal fall.

Den förbättring i det arbetsmarknadspolitiska läget som jag räknar med

skall fortsätta under nästa budgetår, bör enligt min mening leda till minskade utgifter inom arbetsmarknadspolitikens område i förhållande till innevarande budgetår. Även framdeles krävs emellertid en fortsatt hög handlingsberedskap. Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet anser jag dock att en generell förlängning av ifrågavarande bidrag inte behövs. Uppkommande fall av personalbegränsningar i företag bör i allmänhet komma att beröra ett mindre antal anställda och därmed inte leda till större svårigheter än att de kan bemästras med hjälp av de medel som i övrigt står till förfogande inom arbetsmarknadspolitikens ram. Med hänsyn bl. a. till de utfästelser som enligt riksdagens beslut har gjorts beträffande sysselsättningen vid de mindre och medelstora varvsföretagen kan det emellertid inte uteslutas att ett bidrag motsvarande 75 %-bidraget i enstaka fall kan behövas även under åtetstoden av år 1979. Regeringen bör därför inhämta riksdagens bemyndigande att även under andra halvåret 1979 få bevilja sådant bidrag i de fall då detta framstår som oundgängligen nödvändigt för att förhindra sådana uppsägningar som kan befaras leda till allvarliga störningar på en lokal arbetsmarknad eller eljest strider mot gjorda utfästelser.

4.4 Totalbudgeten budgetåren 1978/79 och 1979/80

Totalbudgetens utgiftsanslag budgetåren 1978/79 och 1979/80

I årets budgetproposition beräknade jag totalbudgetens utgiftsanslag, dvs. bortsett från förändringar i anslagsbehållningar och i disposition av rörliga krediter, till 164 366 milj. kr. för *budgetåret 1978/79*. I detta belopp ingick de i propositionerna 1978/79: 83 och 1978/79: 101 upptagna anslagen på tilläggsbudget II. Riksdagen har sedermera beslutat i dessa frågor. I det följande redovisar jag de ytterligare propositioner med anslagskonsekvenser för innevarande budgetår som lagts fram. I intet fall hade riksdagen fattat beslut före utgången av mars 1979.

I prop. 1978/79: 87 har regeringen föreslagit att staten skall lämna finansiellt stöd till Loussavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) om totalt 835 milj. kr., varav 135 milj. kr. avser sysselsättningsfrämjande åtgärder. Regeringen har i prop. 1978/79: 104 föreslagit att ca 114 milj. kr. anvisas för att finansiellt rekonstruera Uddcomb Sweden AB. I prop. 1978/79: 106 har vidare föreslagits att anslag för exportkreditbidrag förs upp med formellt belopp. Dessutom har regeringen i prop. 1978/79: 124 föreslagit att 570 milj. kr. anvisas för Kockums varvsrörelse m. m. I prop. 1978/79: 125 har begärts anslag på tilläggsbudget III för egentliga statsutgifter om ca 1 765 milj. kr. Regeringen har vidare i prop. 1978/79: 126 föreslagit att ca 95 milj. kr. anvisas för tidigareläggningar av vissa investeringar m. m. inom Svenskt Stål AB (SSAB). Regeringen har i prop. 1978/79: 127 föreslagit att 100 milj. kr. anvisas till åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten. Vidare har i prop. 1978/79: 165 angående den svenska kapitalmarknaden

föreslagits att till teckning av aktier i AB Industrikredit skall anvisas 18 milj. kr. Slutligen har i prop. 1978/79: 189 begärts anslag om 57 milj. kr. för medelstillskott till Datasaab AB. Sammanlagt har sålunda beslutats resp. föreslagits utgiftsanslag för budgetåret 1978/79 om 167 920 milj. kr. I detta belopp ingår anslaget till oförutsedda utgifter med 7 miljarder kr. Exkl. detta anslag uppgår således utgiftsanslagen till 160 920 milj. kr.

Riksrevisionsverket har med skrivelse den 3 april 1979 överlämnat beräkning över utfallet av statens budget för innevarande budgetår (bilaga 2.2). Verket har beräknat de totala statsutgifterna, exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 162 813 milj. kr. Därvid har verket utgått från att anslaget till oförutsedda utgifter inte kommer att belastas. Verket har emellertid inte kunnat beakta vad som föreslås i de nyss redovisade propositionerna 1978/79: 124, 126, 127, 165 och 189, vilka innehåller förslag om anslag om sammanlagt 840 milj. kr. Om även detta belopp tas med i beräkningen innebär verkets utgiftsprognos att utgiftsanslagen på budgeten belastas med 2 733 milj. kr. mer än vad jag nyss redovisade, vilket tar sig uttryck i att förslagsanslag merbelastas.

I budgetpropositionen upptogs de totala statsutgifterna för *budgetåret 1979/80*, exkl. förändringar av anslagsbehållningar och i dispositionen av rörliga krediter, till 170 369 milj. kr.

I olika propositioner, som har förelagts riksdagen före den 1 april 1979, och genom beslut som riksdagen har fattat fram till nämnda dag, har anslag tagits upp som innebär en utgiftsökning i förhållande till budgetpropositionen med 5 200 milj. kr. Jag återkommer inom kort med en hänvisning till den bilaga, där dessa propositioner m. m. redovisas. Regeringen har efter utgången av mars 1979 lagt fram dels prop. 1978/79: 207 om förvärv av aktier i Södra Skogsägarna AB och Norrlands Skogsägares Cellulosa AB, dels prop. 1978/79: 211 om stöd till beställare av fartyg. I dessa två propositioner begärs anslag om 1 100 milj. kr. resp. 160 milj. kr.

I budgetpropositionen upptogs anslaget till oförutsedda utgifter med 7 000 milj. kr. för tilläggsbudgetar, för ett antal särskilda propositioner samt för att hålla en viss beredskap inom industri- och arbetsmarknadspolitikens område. Eftersom förutsedda propositioner nu lagts fram är det motiverat att räkna ned anslaget. Med hänsyn bl. a. till att en fortsatt beredskap inom industri- och arbetsmarknadspolitiken är nödvändig bör anslaget till oförutsedda utgifter föras upp med 4 000 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Jag har därvid beaktat riksdagens beslut angående förlusttäckning för LKAB för åren 1979–1981. Medelsbehov utöver anvisade och föreslagna anslag kan förutses även för insatser till förmån för skogs- och varvsnäringarna. Beträffande villkoren för belastning av anslaget till oförutsedda utgifter får jag hänvisa till vad jag anförde i budgetpropositionen (prop. 1978/79: 100 bil. 19).

Jag vill i detta sammanhang anmäla även följande fråga.

De samlade biståndsanslagen föreslogs i budgetpropositionen uppgå till 4 370 milj. kr. för budgetåret 1979/80, vilket innebar en ökning med 500 milj. kr. jämfört med budgetåret 1978/79. Utgångspunkten för anslagsberäkningen var att biståndsanslagen skulle uppgå till något mer än innevarande budgetårs nivå på 1,014 % av bruttonationalprodukten till marknadspris. Anslagsberäkningarna i budgetpropositionen för nu berörda anslag kom att understiga den förutsatta nivån med ca 45 milj. kr. Chefen för utrikesdepartementet kommer under 1979/80 års riksmöte att lägga fram förslag som innebär att de samlade biståndsanslagen når det belopp som förutsattes i budgetpropositionen.

Dessa 45 milj. kr. kommer att föreslås bli tillförda anslagsposten Katastrofer m. m. inom anslaget till bilateralt utvecklingssamarbete. Medlen kommer att föreslås bli disponierade enligt de allmänna riktlinjer som gäller för denna anslagspost. De samlade biståndsanslagen skulle därmed uppgå till 4 415 milj. kr., anslaget till bilateralt utvecklingssamarbete till 2 881,1 milj. kr. och anslagsposten Katastrofer m. m. till 216,9 milj. kr.

Underskottet på riksgäldsfonden upptogs i budgetpropositionen för budgetåret 1979/80 till 12 800 milj. kr. Belastningen på detta anslag är i huvudsak beroende av budgetsaldot närmast föregående budgetår, men är även i någon mån beroende av budgetsaldot under det budgetår för vilket anslaget är anvisat. Som jag tidigare har anfört vid min behandling av budgetsaldots utveckling förutses budgetunderskottet för innevarande budgetår komma att minska jämfört med beräkningarna i budgetförslaget samtidigt som budgetunderskottet för budgetåret 1979/80 ökar jämfört med mina beräkningar i budgetpropositionen. Detta, tillsammans med vissa andra förhållanden, medför att underskottet på riksgäldsfonden för budgetåret 1979/80 torde komma att bli lägre än vad som beräknades i budgetpropositionen. Jag har under hand inhämtat att riksgäldskontoret numera beräknar underskottet till 12 300 milj. kr. Underskottet på riksgäldsfonden bör följaktligen tas upp med detta belopp. De ändringar i staten för fonden som föranleds härav torde få företas av finansutskottet.

Jag har låtit upprätta en specifikation över föreslagna och beslutade anslagsförändringar på statsbudgeten i förhållande till budgetpropositionen (bilaga 2.5). Specifikationen täcker perioden fram till utgången av mars och de övriga förslag som jag nyss nämnde särskilt. På grundval av dessa uppgifter beräknar jag utgiftsanslagen inkl. anslaget till oförutsedda utgifter på totalbudgeten för budgetåret 1979/80 till 173 329 milj. kr. Eventuella förslag och beslut i övrigt efter den 31 mars 1979 torde få beaktas av riksdagens vederbörande utskott.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1979/80

Anslagen till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1979/80 var i årets budgetproposition i viss omfattning upptagna med beräknade belopp beroende på att motsvarande investeringsanslag inte hade begärts definitivt.

Jag får nu anmäla det slutliga behovet av avskrivningsmedel för dessa punkter och för därefter tillkomna ytterligare investeringar.

Under *statens allmänna fastighetsfond* föreslogs i budgetpropositionen till utbyggande av karolinska sjukhuset ett anslag om 55 milj. kr. I prop. 1978/79: 107 har för detta ändamål slutligt begärts 58 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 29 milj. kr.

I prop. 1978/79: 82 har till byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde begärts ett anslag om 135 milj. kr. Detta är 5 milj. kr. mer än i budgetpropositionen föreslagna 130 milj. kr. Avskrivningsanslaget bör föras upp med 67,5 milj. kr.

Under *statens utlåningsfonder* har i prop. 1978/79: 153 till studiemedelsfonden föreslagits ett anslag om 82 milj. kr. utöver i budgetpropositionen föreslagna 1 429,5 milj. kr. Jag tar därför upp avskrivningsanslaget av totalt 1 511,5 milj. kr.

I prop. 1978/79: 146 har till statens fiskredskapslånefond begärts ett anslag av 500 000 kr. Dessa lån är räntefria under två år och löper därefter med en ränta som motsvarar två tredjedelar av gällande diskonto. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 257 000 kr.

Under *fonden för låneunderstöd* har i prop. 1978/79: 167 till lån till Areprojektet föreslagits ett anslag av 30,3 milj. kr. Med hänsyn till villkoren för lånet bör det skrivas av helt. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 30,3 milj. kr.

I prop. 1978/79: 145 har till försörjningsberedskapslån begärts ett anslag av 85,4 milj. kr. Detta är 21,3 milj. kr. mer än i budgetpropositionen föreslagna 64,1 milj. kr. Lånen är ränte- och amorteringsfria under avtalstiden och skrivs av vid avtalstidens slut förutsatt att företaget har uppfyllt sina åtaganden. Anslaget bör skrivas av helt. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 85,4 milj. kr.

I prop. 1978/79: 112 har till lån till investeringar för kommersiell service begärts 8 milj. kr. Detta är 2 milj. kr. utöver i budgetpropositionen föreslagna 6 milj. kr. Vissa lån avses bli ränte- och amorteringsfria. Den hitillsvarande erfarenheten av långivningen tyder på att avskrivningsbehovet schablonmässigt kan beräknas till 50 %. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 4 milj. kr.

Under *fonden för statens aktier* har i prop. 1978/79: 130 föreslagits ett anslag av 2 milj. kr. för teckning av aktier i Allmänna svenska utsädesaktiebolaget. Av detta belopp utgör 1,2 milj. kr. överkurs. Det i förhållande till aktiernas nominella värde överskjutande beloppet bör skrivas av. Jag tar upp ett avskrivningsanslag av 1,2 milj. kr.

I prop. 1978/79: 192 har föreslagits ett anslag av 100 milj. kr. för förvärv av aktier i Luxor Industri AB. 20 milj. kr. utgör överkurs. Det i förhållande till aktiernas nominella värde överskjutande beloppet bör skrivas av. varför jag tar upp ett avskrivningsanslag av 20 milj. kr.

I prop. 1978/79: 207 om förvärv av aktier i Södra Skogsägarna AB och

Norrlands Skogsägares Cellulosa AB föreslås dels att 500 milj. kr. anvisas för förvärv av aktier i Södra Skogsägarna AB dels att 600 milj. kr. anvisas för förvärv av aktier i Norrlands Skogsägares Cellulosa AB. Av dessa belopp utgör 300 milj. kr. resp. 200 milj. kr. överkurs som bör skrivas av, varför jag tar upp avskrivningsanslag av 300 milj. kr. resp. 200 milj. kr.

Totalbudgetens inkomster budgetåren 1978/79 och 1979/80

Riksrevisionsverket har med särskild skrivelse den 3 april 1979 lämnat reviderade inkomstberäkningar för budgetåren 1978/79 och 1979/80. För en närmare redogörelse för dessa beräkningar får jag hänvisa till verkets skrivelse (bilaga 2.3).

Avgörande för beräkningen av statsinkomsternas utveckling är de antaganden som görs om inkomstutvecklingen i samhället. Med ledning av tillgänglig statistik har riksrevisionsverket utgått från att den totala lönesumman ökade med 8,1 % mellan åren 1977 och 1978. Verket har beräknat den totala lönesummans ökning till 8,6 % mellan åren 1978 och 1979. För första halvåret 1980 har ökningen satts till 8 % i årstakt.

Riksrevisionsverkets antaganden överensstämmer i huvudsak med dem som återfinns i den reviderade finansplanen och jag har i mina beräkningar haft samma utgångspunkter. Detta innebär att antagandena om ökningen av lönesumman har justeras upp med en halv procentenhet för år 1979 och med en procentenhet för år 1980 jämfört med vad som angavs i budgetpropositionen.

Riksrevisionsverket har beräknat inkomsterna under inkomstiteln *skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m.m.* till 49 200 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 57 200 milj. kr. för nästkommande budgetår. Detta innebär ökningar med 1 200 milj. kr. resp. 2 700 milj. kr. jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen. Därvid har verket schablonmässigt räknat med att den kommunala utdebiteringen höjs med 25 öre/skattekrona år 1980. Med hänsyn till den finansiella förstärkning av kommunernas ekonomi som förslagits i prop. 1978/79: 95 finns det inte anledning att räkna med en dylik ökning av den genomsnittliga kommunala utdebiteringen. Vidare har regeringen i prop. 1978/79: 202 föreslagit dels att socialförsäkringsavgiften till barnomsorgen skall innefatta även egenavgifter, dels att bilförmån skall inräknas i avgiftsunderlaget för arbetsgivaravgifter. Som jag strax återkommer till gör jag också vissa förändringar i riksrevisionsverkets beräkning av inkomstiteln pensionsmedel m.m. Dessa ändringar påverkar även nu behandlad inkomstitel. Med hänsyn till de förhållanden jag redovisat finns anledning att räkna ned verkets uppskattning av inkomstiteln med 1 500 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Som jag tidigare denna dag har erinrat om avser jag att under hösten 1979 föreslå åtgärder syftande till att uppnå en fullständig finansiering av reformförslagen i prop. 1978/79: 160 om fortsatt reformering av inkomst-

skatten, och i prop. 1978/79: 95 om den kommunala ekonomin. Den totala kostnaden för reformeringen av inkomstskatten och av de statliga bidragen till kommuner och landstingskommuner uppskattas för budgetåret 1979/80 till knappt 1,7 miljarder kr. För denna finansiering bör, som i annat sammanhang förutskickats, följande åtgärder inräknas.

Genom de förslag som redan har lagts fram dels om höjningar av stämpelskatten vid förvärv av fast egendom och tomträtt samt av energiskatten, dels om att socialförsäkringsavgiften till barnomsorgen skall innefatta även egenavgifter och om att bilförmån skall inräknas i avgiftsunderlaget för arbetsgivaravgifter, beräknas budgetens inkomstsida komma att tillföras närmare 700 milj. kr. budgetåret 1979/80. Därmed återstår ca 1 miljard kr. för vilka finansiering skall anvisas. Som jag tidigare denna dag anfört avser jag att återkomma till denna fråga i höst. Redan nu bör emellertid detta belopp beräkningsmässigt tas upp i inkomstberäkningen. Utan att nu ta ställning till formen för denna inkomstförstärkning för jag t. v. upp 1 000 milj. kr. under här behandlad inkomsttitel.

Sammanlagt justerar jag med andra ord ned verkets beräkning med 500 milj. kr. till 56 700 milj. kr. för budgetåret 1979/80. För budgetåret 1978/79 finner jag inte anledning att avvika från verkets beräkning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den proposition (prop. 1978/79: 210) regeringen lagt fram angående ändrade regler för beskattning av företag. Förslagen i denna proposition innebär bl. a. en möjlighet för olika kategorier av rörelseidkare att bygga upp obeskattade reserver och att jämna ut inkomster mellan olika år. De berör vidare koncernbeskattning och s. k. kedjebeskattnig inom bolagssektorn. De nya reglerna avses i huvudsak bli tillämpliga vid 1981 års taxering. Vissa avsättningar till investeringsreserver m. m. skall dock kunna göras redan med avseende på 1979 års inkomster. Jag räknar dock inte med något nämnvärt bortfall av statsinkomster budgetåret 1979/80 till följd av förslagen.

Beräkningarna av inkomsterna på inkomstskatttiteln baseras på förutläggningen av ett oförändrat procenttal, dvs. 100, för uttagande av preliminärskatt för budgetåret 1979/80. Enligt 12 § lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt skall varje år bestämmas med vilka procenttal av grundbeloppen den statliga inkomstskatten skall ingå i preliminärskatten för kommande budgetår. Procenttalet för den första hälften av budgetåret 1979/80 skall vara detsamma som under innevarande budgetårs senare hälft. I lagen (1978: 431) om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminärskatt för budgetåret 1978/79 har detta procenttal satts till 100 för budgetåret 1978/79. För tiden den 1 juli—den 31 december 1979 blir uttagsprocenten densamma. Jag föreslår att uttagsprocenten även för tiden den 1 januari — den 30 juni 1980 fastställs till 100. Förslag till lag härom har utarbetats inom budgetdepartementet (bilaga 2.8).

Regeringen har i prop. 1978/79: 154 föreslagit riksdagen vissa förändringar i den årliga fordonsskatten från den 1 september 1979. De av riksrevi-

sionsverket beräknade inkomsterna under inkomstiteln *vägrafikskatt* bör därmed räknas upp med 3 milj. kr. till 3 273 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Verkets beräkning av inkomsterna under inkomstiteln för innevarande budgetår ansluter jag mig till.

Riksrevisionsverket har beräknat inkomsterna under inkomstiteln *pensionsmedel m. m.* till 1 766 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och till 1 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Mot bakgrund av de stora överskotten på inkomstiteln redovisade jag i årets budgetförslag (prop. 1978/79: 100 bil. 2) att jag avsåg att låta se över redovisningen av inkomster och utgifter på denna inkomstitel. Orsakerna till överskotten ligger bl. a. i att redovisningen av utgifterna under inkomstiteln bygger på ett föråldrat avgiftsunderlag och att vissa personalsjukpenningar redovisas som inkomst trots att motsvarande utgifter inte belastar inkomstiteln. Regeringen har på mitt förslag uppdragit åt riksrevisionsverket att närmare utreda detta förhållande. Resultatet av denna utredning redovisas i riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning. Enligt verket leder en övergång till löpande debitering av inkomsterna, på samma sätt som sker för den privata sektorn, till att överskottet på inkomstiteln budgetåret 1979/80 minskar från 1 852 milj. kr. till 1 milj. kr. Orsakerna härtill är att inkomsterna under inkomstiteln avser två halvår under det att utgifterna såvitt gäller olika socialförsäkringsavgifter – utom socialförsäkringsavgiften till den allmänna tilläggs-pensioneringen som redan i dag uppbärs löpande – avser tre halvår, och att avgifterna baseras på ett aktuellt underlag.

Om systemet med löpande uppbörd redan hade gällt skulle överskottet på inkomstiteln för budgetåret 1979/80 kunna överslagsvis beräknas till 1 715 milj. kr., varifrån bör dras de personalsjukpenningar om ca 310 milj. kr., som inte motsvaras av utgifter under inkomstiteln. Överskottet skulle således uppgå till ca 1 400 milj. kr. Därvid bör beaktas att riksrevisionsverket inte tagit hänsyn till den av regeringen föreslagna höjningen av socialförsäkringsavgiften till den allmänna tilläggs-pensioneringen.

Beträffande överföringen av olika typer av socialförsäkringsavgifter från inkomstiteln, exkl. socialförsäkringsavgiften till den allmänna tilläggs-pensioneringen, till andra inkomstitlar och fonder finner jag nuvarande ordning mindre rationell. Det är enligt min mening bättre att löpande överföra preliminära avgifter från inkomstiteln och sedan slutreglera efter utgången av uppbördsåret. Till följd av lönekostnadspålaggets konstruktion bör i framtiden övervägas om en överföring kan ske definitivt i samband med att lönekostnadspålagget redovisas månatligen. Jag avser att senare föreslå regeringen de författningsförändringar som är erforderliga för en löpande preliminär överföring av vissa socialförsäkringsavgifter från inkomstiteln pensionsmedel m. m. till övriga inkomstitlar och fonder. För affärsverken bör en omläggning av uppbörden av socialförsäkringsavgifter anstå så att verken hinner anpassa sin ekonomi till den ändrade uppbörden. Omläggningen avser väsentligen omföringar mellan olika inkomstitlar. Med hän-

6 Riksdagen 1978/79. I saml. Nr 150. Bilaga 1 och 2

syn härtill anser jag att omläggningen till löpande debitering kan ske med beaktande av endast en tolv månadersperiod.

I detta sammanhang bör även vissa andra frågor som rör lönekostnadspålägget tas upp. Lönekostnadspålägget innehåller ingen komponent för personalsjukpenningar. Avgifterna till den allmänna sjukförsäkringen för statligt anställda utanför affärsverken bestrids centralt från inkomstiteln pensionsmedel m. m. dels med uppburet lönekostnadspålägg, dels med de genom s. k. arbetsgivarinträde uppburna personalsjukpenningarna. Beräkningarna av myndigheternas anslag görs så att anslagen skall räcka till för att klara vikariat under en normal personalfrånvaro. Anslagsmässiga problem kan dock uppkomma vid mindre myndigheter om personalfrånvaron är onormalt stor. Detta har uppmärksammats av utbildningsutskottet vad gäller forskningsanslagen (UbU 1975/76: 10). Riksdagen har på utskottets förslag (rskr 1975/76: 37) hemställt om åtgärder i syfte att komma tillrätta med den belastning som en onormal personalfrånvaro kan medföra.

Jag vill med anledning härav i korthet redogöra för de möjligheter som finns att undanröja eventuella anslagsmässiga olägenheter av onormal sjukfrånvaro. Inom universitetsväsendet avsätts centralt vissa medel för att täcka onormal sjukfrånvaro, från vilka berörda institutioner kan få ersättning om ett produktionsbortfall inte kan accepteras. För myndigheter med förslagsanslag prövar regeringen eventuella framställningar om överskridanden och tar härigenom ställning till om produktionsbortfallet kan accepteras eller inte. I vissa fall, där problemen är kända redan då anslagen budgeteras, tas vid lönekostnadsberäkningen särskild hänsyn till långtidssjukskriven personal. Nuvarande ordning fungerar i huvudsak bra. Jag har dock med hänsyn till önskemål som framställts från skilda håll övervägt andra åtgärder, bl. a. ett direkt arbetsgivarinträde för myndigheterna och ett därav följande höjt lönekostnadspålägg. Detta skulle emellertid medföra ett så betydande administrativt merarbete för försäkringskassorna att en omläggning inte bör ske. I stället bör övervägas att ytterligare förenkla avräkningen mellan försäkringskassorna och staten av personalsjukpenningar i syfte att undvika onödigt krångel. Med hänsyn till vad jag har anfört finner jag därför inte anledning att ändra nuvarande ordning för reglering av myndigheternas produktionsbortfall vid onormal sjukfrånvaro. De enstaka problem som kan uppstå bör kunna lösas genom tillämpning av någon av de befintliga metoder jag har redovisat.

Lönekostnadspålägget utgår f. n. med 39% av utbetalade löne-medel. Regeringen har föreslagit höjning av socialförsäkringsavgiften till den allmänna tilläggspensioneringen samt vissa andra socialförsäkringsavgifter. Detta kunde i och för sig motivera att lönekostnadspålägget höjdes. Enligt min mening är överskottet på inkomstiteln pensionsmedel m. m. tillräckligt för att trygga framtida pensionsutbetalningar varför någon höjning av pålägget inte nu behövs.

Då jag till skillnad från riksrevisionsverket räknar med enbart tolv måna-

ders belastning vid löpande överföring budgetåret 1979/80 föreslår jag att inkomstiteln pensionsmedel m. m. för budgetåret 1979/80 förs upp med 1715 milj. kr., vilket är 1714 milj. kr. mer än riksrevisionsverket har beräknat. Riksrevisionsverkets beräkning för budgetåret 1978/79 kan jag ansluta mig till.

Efter samråd med berörda statsråd vill jag anföra följande angående inkomster från statens kapitalfonder.

Beträffande inkomster under statens affärsverksfonder har riksrevisionsverket beräknat inkomsterna från *statens vattenfallsverks fond* till 1230 milj. kr. för budgetåret 1978/79 samt till 1325 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Beträffande budgetåret 1978/79 ansluter jag mig till verkets beräkningar. För budgetåret 1979/80 utgår riksrevisionsverkets inkomstberäkningar bl. a. från antagandet att kärnkraftaggregaten Ringshals 3 och Forsmark 1 tas i kommersiell drift i november 1979 resp. januari 1980. Med hänvisning till att beslut inte är att förutse om att ytterligare aggregat tas i drift i avvaktan på resultatet av en folkomrösning om kärnkraftens framtida användning finner jag anledning att för mina inkomstberäkningar utgå från antagandet att ingen kraftproduktion kommer att ske vid dessa aggregat under budgetåret 1979/80.

Det saknas enligt min bedömning f. n. underlag för att närmare ta ställning till konsekvenserna härav för vattenfallsverkets rörelseresultat. Det är dock sannolikt att det kommer att röra sig om betydande resultatförsämringar. I avvaktan på att detta mera exakt kan fastställas, anser jag det rimligt att schablonmässigt justera ned riksrevisionsverkets beräkningar

Tabell 24. Justering av riksrevisionsverkets beräkning av totalbudgetens inkomster
(1000-tal kr.)

	1978/79		1979/80	
	Riksrevisions- verket (rev. beräkning)	Förändring enligt föredraganden	Riksrevisions- verket (rev. beräkning)	Förändring enligt föredraganden
A. Skatter, avgifter m. m.				
I Skatter:				
Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgif- ter m. m. (A I I a)			57 200 000	- 500 000
Vägförbruksskatt			3 270 000	+ 3 000
II Uppbörd i statens verksamhet:				
Pensionsmedel m. m.			1 000	+ 1 714 000
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I Statens affärsverksfonder:				
Statens vattenfallsverk			1 325 000	- 200 000
Domänverket			35 000	+ 10 000
Summa förändring på driftbudgeten enligt föredraganden		0		+ 1 027 000
C. Beräknad övrig finansiering			3 593 185	- 150 000
Summa förändring enligt föredraganden		0		+ 877 000
Summa inkomster	117 685 618	117 685 618	128 748 898	129 625 898

med 200 milj. kr., vilket ungefär motsvarar avkastningen av det belopp med vilket de båda aggregaten ingår i vattenfallsverkets statskapital. Jag beräknar således inkomsterna för budgetåret 1979/80 till 1 125 milj. kr.

Inkomsterna under *domänverkets fond* beräknas av riksrevisionsverket till 35 milj. kr. för budgetåret 1978/79. Jag ansluter mig till denna beräkning. I avvaktan på att statsmakterna fastställer avkastningskrav för budgetåret 1979/80 har riksrevisionsverket beräknat ett oförändrat belopp på 35 milj. kr. Härutöver bör emellertid, enligt min mening, hänsyn tas till förslaget (prop. 1978/79: 125 bil. 11) att bevilja domänverket förlagslån om 500 milj. kr. för inköp av skogsmark. Räntan på detta kapital kommer inledningsvis att uppgå till 4%. Det kan inte med säkerhet förutsägas i vilken takt förlagskapitalet kommer att disponeras, varför jag schablonmässigt beräknar att ett belopp om 10 milj. kr. kommer att inflyta som ränta budgetåret 1979/80. Sammantaget beräknar jag därmed inkomsterna under denna fond till 45 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Jag övergår nu till att redovisa de ändringar i riksrevisionsverkets beräkningar som jag förordar beträffande *beräknad övrig finansiering*. Jag har därvid samrått med chefen för kommunikationsdepartementet.

Riksrevisionsverket har för budgetåret 1979/80 beräknat avskrivningar inom statens järnvägars fond till 371 milj. kr. Med hänsyn till att regeringen i prop. 1978/79: 99 om en ny trafikpolitik har föreslagit riksdagen att SJ för

Tabell 25. Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1979/80

Fond		Investerings- anslag	Finansiering			
			Avskrivning inom fon- derna	Övriga kapital- medel inom fon- derna	Avskrivning från drift- budgeten	Investe- ringsbe- myndigande
I.	Affärsverksfonderna	4 242 701 000	2 727 700 000	19 004 000	78 303 000	1 417 694 000
II.	Statens allmänna fastighetsfond	839 274 000	95 738 000	553 000	298 776 000	444 207 000
III.	Försvarets fas- tighetsfond	576 600 000	42 800 000	22 000 000	341 018 000	170 782 000
IV.	Statens utlå- ningsfonder	6 843 705 000	—	—	1 523 946 000	5 319 759 000
V.	Fonden för låneunderstöd	3 137 604 000	—	190 029 000	184 900 000	2 762 675 000
VI.	Fonden för statens aktier	1 202 000 000	—	—	521 200 000	680 800 000
VII.	Fonden för för- lag till stats- verket	75 000 000	—	58 700 000	—	16 300 000
VIII.	Fonden för be- redskapslagring	98 324 000	—	—	—	98 324 000
IX.	Diverse kapital- fonder	300 050 000	268 240 000	1 950 000	952 000	28 908 000
	Summa kr.	17 315 258 000	3 134 478 000	292 236 000	2 949 095 000	10 939 449 000
			Avgår kapitalåterbetalning:			
			Oreglerade kapitalmedelsförluster			1 000 000
			Övrig kapitalåterbetalning			16 471 000
			Länemedel			10 921 978 000

budgetåret 1979/80 avlastas kostnader för kapital bundet i fasta anläggningar motsvarande 150 milj. kr. i minskade avskrivningar bör ifrågavarande avskrivningar tas upp med endast 221 milj. kr.

De av mig förordade avvikelserna från riksrevisionsverkets inkomstberäkningar sammanfattas i tabell 24. Inkl. dessa uppgår totalbudgetens inkomster enligt de förnyade inkomstberäkningarna till 117 686 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och till 129 626 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Detta är 1 477 milj. kr. resp. 2 807 milj. kr. mer än vad som angavs i årets budgetproposition.

Jag har i det föregående redogjort för förändringarna i förhållande till budgetpropositionen i fråga om begärda investeringsanslag för budgetåret 1979/80. De begärda investeringsanslagen uppgår nu till 17 315 milj. kr. De för finansiering av dessa investeringar beräknade avskrivningsmedlen som bör anvisas på driftbudgeten uppgår till 2 949 milj. kr. De medel som inom resp. kapitalfond är tillgängliga för finansiering av investeringarna, dvs. avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom fonderna, beräknar jag till 3 427 milj. kr. På grundval härav beräknar jag investeringsbemyndigandena till 10 939 milj. kr. Kapitalbudgetens utgifter och dessas finansiering framgår av tabell 25.

Beräkning av anslagsbehållningarnas utveckling budgetåren 1978/79 och 1979/80

I årets budgetproposition beräknades medelsbehållningarna på reservations- och investeringsanslag öka med 37 milj. kr. under *budgetåret 1978/79*. I sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår har riksrevisionsverket – mot bakgrund av nya uppgifter rörande myndigheternas bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling – bedömt att anslagsbehållningarna kommer att öka med 3 140 milj. kr. Av detta belopp avser ca 900 milj. kr. anslaget till sysselsättningsskapande åtgärder. Jag får i övrigt hänvisa till riksrevisionsverkets beräkningar för innevarande budgetår (bilaga 2.2). Som tidigare har framgått av min redovisning har riksrevisionsverket inte kunnat beakta samtliga propositioner med anslagskonsekvenser för budgetåret 1978/79. Dessa propositioner upptar anslag med ett sammanlagt belopp av 840 milj. kr. Vid en samlad bedömning finner jag det inte sannolikt att de totala statsutgifterna kommer att bli större än vad som anges i riksrevisionsverkets senaste beräkning. Sålunda räknar jag, efter samråd med chefen för industridepartementet, med att förbrukningen på vissa varvsanslag blir lägre än vad verket angett och att dessa utbetalningar istället kommer att ske under nästa budgetår. Schablonmässigt kan detta belopp uppskattas vara i samma storleksordning som de regeringsförslag verket ej kunnat beakta. Jag räknar med andra ord med att uppbyggnaden av anslagsbehållningar under budgetåret 1978/79 blir 840 milj. kr. större än vad riksrevisionsverket prognosticerat (tabell 26).

Tabell 26. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1978/79

(Milj. kr., ökning +, minskning -)

	Anslags- behållning 1978-06-30	Beräknad förändring 1978-06-30 - 1979-06-30			
		Riksrevi- sionsverket (dec 1978)	Budgetprop. 1979	Riksrevi- sionsverket (ny beräkning)	Föredra- ganden
Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)	10 904	+ 1 058	+ 1 058	+ 2 898	+ 3 738
Kapitalbudgeten	5 659	- 1 021	- 1 021	+ 242	+ 242
Summa	16 563	+ 37	+ 37	+ 3 140	+ 3 980

För *budgetåret 1979/80* underströk jag i budgetpropositionen svårigheterna att göra en bedömning av anslagsbehållningarnas utveckling och räknade med att 1 miljard kr. skulle förbrukas under budgetåret. Mot bakgrund av den stora uppbyggnad av anslagsbehållningar som nu beräknas äga rum under budgetåret 1978/79 finns anledning att justera denna prognos.

Anslagsbehållningarna på arbetsmarknadsdepartementets anslag beräknas uppgå till ca 2,7 miljarder kr. vid utgången av budgetåret 1978/79. Detta innebär en uppbyggnad med ca 1,2 miljard kr., vilket är avsevärt mer än under tidigare budgetår (se tabell 27). Behållningarna hänför sig väsentligen till anslaget för sysselsättningsskapande åtgärder. En betydande del av dessa medel torde komma att utbetalas budgetåret 1979/80. Å andra sidan har jag, som jag tidigare redovisat vid min beräkning av anslaget till oförutsedda utgifter, räknat med att det kan bli aktuellt att anvisa medel för arbetsmarknadspolitiska insatser på tilläggsbudget nästkommande budgetår. Med hänsyn härtill finner jag det rimligt att räkna med en reservationsmedelsförbrukning om 1 miljard kr. budgetåret 1979/80 på arbetsmarknadsdepartementets anslag (se tabell 28). Den genomsnittliga reservationsmedelsuppbyggnaden för budgetåren 1978/79 och 1979/80 överensstämmer därmed väl med den genomsnittliga uppbyggnaden de fem tidigare budgetåren.

Tabell 27. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1972/73 - 1978/79

(Miljarder kr.)

Huvudtitel	1972/73 Utfall	1973/74 Utfall	1974/75 Utfall	1975/76 Utfall	1976/77 Utfall	1977/78 Utfall	1978/79 Ber. utfall
Arbetsmarknadsdepartementet ¹ 0,69 ²		0,72 ²	0,46	1,08	1,44	1,49	2,72
(förändring under budgetåret)		(+0,03)	(-0,26)	(+0,62)	(+0,36)	(+0,05)	(+1,23)
Industridepartementet ¹ 0,62		0,55	0,53	0,70	2,11	7,31	8,62
(förändring under budgetåret)		(-0,07)	(-0,02)	(+0,17)	(+1,41)	(+5,20)	(+1,31)
Övriga huvudtitlar 4,81		5,65	6,04	6,78	6,43	7,76	9,20
(förändring under budgetåret)		(+0,84)	(+0,39)	(+0,74)	(-0,35)	(+1,33)	(+1,44)
Summa	6,12	6,92	7,03	8,56	9,98	16,56	20,54
(förändring under budgetåret)		(+0,81)	(+0,11)	(+1,52)	(+1,42)	(+6,58)	(+3,98)

¹ Anslagen till lokaliseringsslan och statens hantverks- och industrilånefond har samtliga år hänförs till industridepartementet.

² Motsvarande delar av dåvarande inrikesdepartementet.

Inom industridepartementets område har mycket betydande anslagsbehållningar byggts upp under budgetåret 1977/78. Av de ca 8,6 miljarder kr. i anslagsbehållningar som beräknats inestå under denna huvudtitel vid slutet av innevarande budgetår återfinns ca 4 miljarder kr. på anslag till stöd för varvsnäringen och ca 2 miljarder kr. på anslag till stöd för stål- och skogsföretag. Andra anslag med stora medelsbehållningar är anslagen till lokaliseringsslån och till energibesparande åtgärder i näringslivet, vilka vid slutet av budgetåret tillsammans beräknas uppvisa ca 1 miljard kr. i behållning. I övrigt fördelar sig behållningarna på ett stort antal anslag. En betydande andel av de uppkomna behållningarna på anslag till varvsindustrin samt till stål- och skogsföretag torde komma att förbrukas under budgetåret 1979/80. Å andra sidan bör vissa anslag som anvisats för budgetåret 1979/80 komma att uppvisa reservationsmedelsuppbbyggnader under detta budgetår. Därtill kommer att jag vid min beräkning av anslaget till oförutsedda utgifter räknat med vissa medel för ytterligare industripolitiska insatser. Detta förhållande bör beaktas vid beräkningen av anslagsbehållningarnas utveckling budgetåret 1979/80. Även det förhållandet bör beaktas att prognoser som gjorts senare år visat sig systematiskt ha överskattat utbetalningstakten för industripolitiska anslag. Med beaktande av samtliga nyss redovisade faktorer beräknar jag reservationsmedelsförbrukningen under industrihuvudtiteln till 3 miljarder kr. budgetåret 1979/80.

Anslagsbehållningarna på övriga huvudtitlar återfinns på ett mycket stort antal anslag. Som framgår av tabell 27 har de ökat i stort sett varje budgetår. Budgetåren 1977/78 och 1978/79 är den uppnådda resp. beräknade ökningstakten dock högre än tidigare år. Den förväntade tillväxten i behållningar innevarande budgetår hänför sig i första hand till anslagen till byggande av statliga vägar, vissa energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet och lånefonden för bostadsbyggande. På vart och ett av dessa anslag beräknas behållningarna öka med ca 400 milj. kr. under budgetåret 1978/79. Utvecklingen av anslagsbehållningarna under de här aktuella huvudtitlarna påverkas av ett stort antal faktorer och är därför i vissa fall ännu svårare att prognostisera än behållningarna på tidigare behandlade huvudtitlar. Schablonmässigt och med hänsyn till den relativt sett stora

Tabell 28. Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1979/80
(Miljarder kr.)

Huvudtitel	Beräknad anslagsbehållning 1979-06-30	Beräknad förändring 1979-06-30– 1980-06-30	
		Budgetprop. 1979	Föredraganden
Arbetsmarknadsdepartementet	2,72		–1,0
Industridepartementet	8,62		–3,0
Övriga huvudtitlar	9,20		±0,0
Summa	20,54	–1,0	–4,0

uppbyggnad som erhållits resp. förutses för budgetåren 1977/78 och 1978/79 räknar jag med oförändrade anslagsbehållningar under budgetåret 1979/80 för dessa anslag.

Sammanlagt beräknar jag med andra ord att 4 miljarder kr. av anslagsbeställningarna kommer att förbrukas under budgetåret 1979/80. Jag vill dock framhålla att dessa beräkningar måste omges med betydande osäkerhetsmarginaler.

Styrning av anslagsbehållningarna

Anslagsbehållningarnas storlek gör det motiverat att även behandla frågan om regeringens kontroll över dessas utveckling. Anslagsbehållningarna vid ingången och utgången av budgetåret 1978/79 redovisas i tabell 29.

Tabell 29. Anslagsbehållningarna budgetåret 1978/79
(Milj. kr.)

	1978-06-30 Utfall	1979-06-30 Prognos
<i>Driftbudgeten</i>	<i>10 904</i>	<i>14 642</i>
Justitiedepartementet	40	43
Utrikesdepartementet	1 922	2 037
Försvarsdepartementet	9	1
Socialdepartementet	327	259
Kommunikationsdepartementet	2 118	2 533
Ekonomidepartementet	10	11
Budgetdepartementet	35	35
Utbildningsdepartementet	260	255
Jordbruksdepartementet	286	226
Handelsdepartementet	8	43
Arbetsmarknadsdepartementet	1 491	2 721
Bostadsdepartementet	940	1 366
Industridepartementet	3 386	5 016
Kommundepartementet	41	33
Riksdagen och dess verk	31	63
<i>Kapitalbudgeten</i>	<i>5 659</i>	<i>5 901</i>
Affärsverksfonderna	863	672
Fastighetsfonderna	512	476
Statens utlåningsfonder	274	699
Fonden för låneunderstöd	3 565	3 686
Fonden för statens aktier	180	180
Fonden för förlag till statsverket	51	1
Fonden för beredskapslagring	19	27
Diverse kapitalfonder	194	161
Summa	16 563	20 543

De beloppsmässigt stora anslagsbehållningarna beror främst på att vissa reservations- och investeringsanslag har anvisats av riksdagen enligt *täckningsprincipen*, dvs. hela beloppet har anvisats vid ett tillfälle trots att utgifterna under anslaget fördelar sig på mer än ett budgetår. Om samtliga anslag i stället anvisades enligt den för flertalet anslag tillämpade *förbrukningsprincipen* skulle stora anslagsbehållningar i en del fall kunna undvikas. När det gäller vissa anslag på arbetsmarknads- och industripolitikens

område är det emellertid av praktiska skäl mer lämpligt att anvisa anslag enligt täckningsprincipen. Jag vill i detta sammanhang också peka på att finansfullmaktens konstruktion är sådan att anslag som är en följd av utnyttjandet av den måste beräknas enligt täckningsprincipen.

Som framgår av tabellen finns betydande anslagsbehållningar inom utrikes-, kommunikations-, arbetsmarknads-, bostads- och industridepartementens områden. Beträffande dessa anslagsbehållningar vill jag anföra följande.

Anslagsbehållningarna inom utrikesdepartementets område utgörs av belopp på vissa biståndsanslag. Dessa medel är i icke ringa omfattning genom avtal och överenskommelser uppbundna i förhållande till enskilda u-länder och vissa internationella organisationer. Härvid inträffar inte sällan senareläggningar av utbetalning av biståndsmedel genom minskat medelsbehov på grund av förseningar i biståndsprojekt m. m.

Anslagsbehållningarna inom kommunikationsdepartementets område hänför sig i huvudsak till att vissa anslag till vägväsendet avser kalenderår. Beräkningsmässigt uppgår alltså reservationen till halva beloppet av dessa anslag. Jag vill erinra om att regeringen har möjligheter att, om konjunkturen kräver det, genom administrativa beslut minska förbrukningen av väganlagen liksom omvänt att finansfullmakten kan utnyttjas för att öka aktiviteten inom vägsektorn.

Anslagsbehållningarna inom arbetsmarknadsdepartementets område består i allt väsentligt av reservationer under anslaget till beredskapsarbeten och åtgärder för arbetsanpassning. Reservationernas storlek beror dels på att anslagen anvisas enligt täckningsprincipen dels på att ambitionerna att snabbt få igång beredskapsarbeten inte alltid är genomförbara. Det ligger i anslagens natur att medelsförbrukningen anpassas till konjunkturen.

Inom bostadsdepartementets område består anslagsbehållningarna av i huvudsak ännu inte utbetalade belopp för energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet. Om det skulle bli aktuellt att i konjunkturreglerande syfte vidta åtgärder inom byggnadssektorn är andra metoder än reglering av förbrukningen av anslagsbehållningarna att föredra.

De största anslagsbehållningarna finns inom industridepartementets område. Här gäller att de till en mindre del avser energibesparande åtgärder inom näringslivet och till övervägande del avser bidrag till statliga företag (LKAB och Svenska Varv AB) och beställarstöd för fartygsköp. För energibesparande åtgärder gäller vad jag tidigare har anfört rörande energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet. För bidragen till de statliga företagen gäller att de utbetalas enligt en av regeringen och riksdag fastställd plan och utbetalning sker efter regeringsbeslut i varje särskilt fall. På liknande sätt regleras utbetalningen av beställarstöd. Regeringen har alltså direkt eller indirekt kontroll över dessa anslagsbehållningar.

Affärsverkens anslagsbehållningar utgörs av de s. k. konjunkturmarginalerna. Affärsverkens anslag beräknas regelmässigt med en tio-procentig

marginal för att möjliggöra en eventuell tidigareläggning av projekt av sysselsättningsmässiga eller andra skäl. Genom bestämmelser i regleringsbrev är affärsverkens förbrukning av investeringsmedel begränsad och anslagsbehållningarnas utnyttjande är följaktligen beroende av regeringens beslut. Med hänsyn till den konjunkturbedömning som jag har redogjort för är det mindre sannolikt att dessa konjunkturmarginaler kommer att användas under budgetåret 1979/80.

Anslagsbehållningarna under fonden för låneunderstöd består i allt väsentligt av olika typer av lån till företag med finansiella problem. För samtliga lån gäller att de utbetalas enligt en mellan staten och företagen överenskommen plan. Utbetalning sker efter beslut av regeringen i varje särskilt fall. Någon risk för okontrollerad förbrukning av anslagsbehållningar föreligger alltså inte.

Av min redogörelse framgår att regeringen i och för sig besitter erforderliga instrument för att bestämma reservationsmedelsförbrukningen. Det är emellertid i många fall i strid med anslagens syfte att löpande styra medelsförbrukningen, såsom har framgått av vissa av de exempel jag har nämnt. Följaktligen är det, som jag tidigare har redovisat, svårt att förutse förändringar i anslagsbehållningarna. Vid en avvägning mellan kravet på en effektiv myndighetsutövning och möjligheterna att använda anslagsbehållningarna som ett instrument i konjunkturpolitiken överväger i de flesta fall det förstnämnda intresset.

En icke avsedd förbrukning av större omfattning av anslagsbehållningar på enskilda anslag kan dock förhindras. För de anslag som jag inte har berört i det föregående vill jag nämna att enligt gällande budgetprinciper förfogar regeringen över uppkomna reservationer, om inte en delegering till myndigheterna har gjorts. En uppkommen reservation kan alltså inte förbrukas utan att regeringen direkt eller indirekt genom delegering till myndigheterna godtagit att så sker. För att ytterligare höja handlingsberedskapen avser jag att ta initiativ till att i regleringsbreven under reservations- och investeringsanslag införa begränsningar för medelsförbrukningen om inte särskilda skäl talar däremot. Detta innebär att befogenhetsfördelningen mellan regeringen och myndigheterna när det gäller att utnyttja uppkomna medelsreservationer görs klarare. Riksdagens befogenheter när det gäller beslut om anslag berörs inte härav. Jag har för avsikt att noggrant följa utvecklingen av reservationsmedelsförbrukningen för att vid behov vidta erforderliga åtgärder.

Beräkning av dispositionen av rörliga krediter budgetåren 1978/79 och 1979/80

Budgetutfallet och därmed statens upplåningsbehov påverkas av förändringar i dispositionen av rörliga krediter hos riksgäldskontoret, vilka krediter enligt riksdagens beslut ställs till förfogande för vissa myndigheter och bolag. I budgetpropositionen antogs det disponerade beloppet komma att

öka med 377 milj. kr. under *budgetåret 1978/79*. Riksrevisionsverket har i sin beräkning av budgetutfallet för innevarande budgetår tagit upp en ökning av det disponerade beloppet med 305 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå riksrevisionsverkets bedömning.

För *budgetåret 1979/80* räknade jag i budgetpropositionen kalkylmässigt med en ökning av de ianspråktaga beloppen om 500 milj. kr. Jag finner ingen anledning att frångå denna bedömning. Jag vill dock ånyo erinra om den osäkerhet som gäller vid detta slag av beräkningar.

4.5 Totalbudgetens saldo budgetären 1978/79 och 1979/80

I årets budgetproposition beräknades statsutgifterna för *budgetåret 1978/79* till 160,9 miljarder kr. Detta var i enlighet med riksrevisionsverkets budgetprognos från december 1978. Betydande ytterligare anslagsbelopp har beslutats eller föreslagits sedan decemberprognosen. Dessa uppvägs dock dels av att verket i decemberprognosen avsatte 2 miljarder kr. för ytterligare oförutsedda utgifter, dels av att anslagsbehållningarna nu beräknas öka med betydande belopp, medan de i den tidigare nämnda prognosen förväntades bli i stort sett oförändrade under budgetåret. I den nu aktuella beräkningen över budgetutfallet (bilaga 2.2) förutser riksrevisionsverket sålunda att utgifterna kommer att bli 899 milj. kr. lägre eller ca 160 miljarder kr. I detta belopp ingår emellertid inte, som jag tidigare påpekat, vissa senare framlagda anslagsförslag om totalt 840 milj. kr. Å andra sidan väntas, som jag också tidigare har behandlat, anslagen till varvsnäringen komma att utbetalas något långsammare än vad verket räknar med. Vid en samlad bedömning finner jag det därför rimligt att ansluta mig till verkets utgiftsberäkning för budgetåret 1978/79.

Riksrevisionsverket beräknar de samlade statsinkomsterna för budgetåret 1978/79 till 117,7 miljarder kr. Detta är 1,5 miljard kr. mer än enligt verkets prognos från december 1978. Väsentligen beror denna förändring på att den totala lönesumman och aktiebolagens taxerade inkomster nu antas öka snabbare mellan åren 1978 och 1979. Jag har ingen erinran mot riksrevisionsverkets nya inkomstberäkning för innevarande budgetår.

Med dessa utgångspunkter skulle totalbudgeten för budgetåret 1978/79 visa ett underskott om 42,3 miljarder kr. eller 2,4 miljarder kr. mindre än i verkets prognos från december 1978. I detta sammanhang bör beaktas att riksgäldskontorets redovisning av kassamässigt utfall för statens verksamhet – som i huvudsak avser de transaktioner som konstituerar statsbudgetens saldo – för innevarande budgetårs tre första kvartal visar ett underskott om ca 39 miljarder kr. Erfarenheterna från senare budgetår ger vid handen att hittillsvarande utfall kan peka mot att budgetunderskottet för budgetåret 1978/79 snarare torde komma att understiga än överstiga riksrevisionsverkets nuvarande beräkning. Jag finner dock inte skäl att avvika

från denna beräkning, som grundar sig på uppgifter inhämtade från myndigheterna.

Utgifterna för *budgetåret 1979/80* beräknades i budgetpropositionen till 171,9 miljarder kr. Nu beräknar jag utgifterna till 177,8 miljarder kr. (tabell 30). Ökningen förklaras huvudsakligen av ökade utgifter för industripolitiska insatser. Detta sammanhänger, som jag tidigare påpekat, med att de strukturella problemen i vissa branscher visat sig vara av mer djupgående och allvarlig karaktär än vad som tidigare fanns anledning att räkna med. Vidare förklaras utgiftsökningen av att en betydande förbrukning av anslagsbehållningar nu beräknas ske under nästkommande budgetår. Detta förklaras till en väsentlig del av att utbetalningar från vissa anslag nu beräknas ske under budgetåret 1979/80 i stället för, som antogs i budgetpropositionen, under innevarande budgetår. Detta är också en av orsakerna till att underskottet i statsbudgeten innevarande budgetår enligt nuvarande prognoser förutses bli lägre än vad som tidigare antogs.

I budgetpropositionen beräknades statsinkomsterna nästa budgetår till 126,8 miljarder kr. Nu uppskattas de bli 129,6 miljarder kr. Denna ökning om 2,8 miljarder kr. hänför sig i allt väsentligt till den statliga inkomstskatten och orsakas av den tidigare berörda nivåhöjningen budgetåret 1978/79.

Tabell 30. Utvecklingen av totalbudgetens saldo 1977/78–1979/80

(Milj. kr.)

	1977/78	1978/79		1979/80		Förändring	
	Utfall	Budget-prop.	Ny beräkning	Budget-prop.	Ny beräkning	Från utfall 1977/78 till ny beräkning 1978/79	Från ny beräkning 1978/79 till ny beräkning 1979/80
Inkomster	112 113	116 209	117 686	126 819	129 626	+ 5,0	+ 10,1
Utgifter	137 292	160 877	159 978	171 869	177 829	+ 16,5	+ 11,2
Saldo	–25 179	–44 668	–42 292	–45 050	–48 203		

Enligt nuvarande beräkning förutses som framgår av tabellen inkomsterna öka med 5 % till budgetåret 1978/79 och med 10,1 % till nästa budgetår. För utgifterna blir dessa ökningstal 16,5 % resp. 11,2 %.

Sammanfattningsvis innebär beräkningarna att budgetunderskottet för budgetåret 1979/80 ökar med 3,2 miljarder kr. till 48,2 miljarder kr. jämfört med beräkningarna i budgetpropositionen. Samtidigt minskar, som jag redan redovisat, underskottet innevarande budgetår med 2,4 miljarder kr. Till viss del förklaras förändringarna jämfört med beräkningen i budgetpropositionen av att utgifter förskjutits från innevarande till nästa budgetår.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som bilagor:

Långtidsbudget för perioden 1979/80–1983/84 (*Bilaga 2.1*)

Riksrevisionsverkets beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1978/79 (*Bilaga 2.2*)

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1979/80 (*Bilaga 2.3*)

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1979/80 (*Bilaga 2.4*)

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1979/80 (*Bilaga 2.5*)

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1979/80 (*Bilaga 2.6*)

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1979/80 sedan budgetpropositionen (*Bilaga 2.7*)

Lagförslag (*Bilaga 2.8*)

5. Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat i det föregående.
2. till *Avskrivning av nya kapitalinvesteringar* för budgetåret 1979/80 anvisa följande reservationsanslag, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Socialdepartementet:

<i>Utbyggande av karolinska sjukhuset</i>	29 000 000

Utbildningsdepartementet:

<i>Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde</i>	67 500 000

Statens utlåningsfonder

Utbildningsdepartementet:

<i>Studiemedelsfonden</i>	1 511 500 000

Jordbruksdepartementet:

<i>Statens fiskredskapslånefond</i>	257 000

Fonden för låneunderstöd

Jordbruksdepartementet:

<i>Lån till Åreprojektet</i>	30 300 000

Handelsdepartementet:

<i>Försörjningsberedskapslån</i>	85 400 000

Industridepartementet:

<i>Lån till investeringar för kommersiell service</i>	4 000 000

Fonden för statens aktier

Jordbruksdepartementet:

<i>Teckning av aktier i Allmänna svenska utsädesaktiebolaget</i>	1 200 000

Industridepartementet:

<i>Förvärv av aktier i Luxor Industri AB</i>	20 000 000

<i>Förvärv av aktier i Södra Skogsägarna AB</i>	300 000 000

<i>Förvärv av aktier i Norrlands Skogsägares Cellulosa AB</i>	200 000 000

3. godkänna min beräkning av förändringarna i anslagsbehållningarna för budgetåret 1979/80.
4. godkänna min beräkning av förändringarna i dispositionen av rörliga krediter för budgetåret 1979/80.
5. antaga inom budgetdepartementet upprättat förslag till lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1979/80.
6. godkänna min beräkning av driftbudgetens inkomster för budgetåret 1979/80 enligt den vid detta protokoll fogade specifikationen.
7. godkänna förslaget till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1979/80.
8. på kapitalbudgeten beräkna den mot investeringsplanen svarande inkomsttiteln *Lånemedel* till 10 921 978 000 kr.,
9. med ändring av förslag i prop. 1978/79:100 bil. 19, till *Oförutsedda utgifter* för budgetåret 1979/80 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 000 kr. att stå till regeringens förfogande för de ändamål och på de villkor jag har förordat i det föregående.
10. med ändring av förslag i prop. 1978/79:100 bil. 21, för *Riksgäldsfonden* på driftbudgeten för budgetåret 1979/80 ta upp ett underskott av 12 300 000 000 kr.,

dels att

11. medge att en konsolideringsfond för televerket får inrättas i enlighet med vad jag har förordat i det föregående.

12. godkänna att lånet med villkorlig återbetalningsskyldighet till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB får efterges.
13. utöver vad som föreslås i prop. 1978/79: 125 till *Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster* på tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 anvisa ett anslag av 400 000 000 kr.,
14. godkänna vad jag har förordat i det föregående rörande tillfälligt sysselsättningsbidrag till vissa företag med dominerande ställning på orten.

Tabellförteckning**Reviderade finansplanen**

	Sid.
1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa länder och länderområden 1976–1979	2
2 Försörjningsbalans 1977 och 1978	8
3 Betalningsbalans 1977 och 1978	10
4 Statens inkomster och utgifter 1977–1979	20
5 Finansiellt sparande i den offentliga sektorn 1977–1979	23
6 Finansiellt sparande 1977–1979	24
7 Finanspolitiska effekter 1976–1979	25
8 Finansiering av budgetunderskotten 1978 och 1979	30
9 Försörjningsbalans 1977–1979	37
10 BNP från produktions- och användningssidan 1977–1979	37
11 Bytesbalans för 1977–1979	39
12 Försörjningsbalans 1978–1981	42
13 Bytesbalans 1978–1981	42
14 BNP-utvecklingen 1965–1983	45
15 Vissa nyckeltal för alternativen I–V, 1977–1983	47

Reviderade budgetförslaget

16 Totalbudgeten 1978/79–1979/80	63
17 Statsinkomsternas utveckling 1973/74–1983/84	64
18 Statsutgifternas utveckling 1973/74–1983/84	65
19 Statsutgifternas utveckling 1973/74–1983/84. Konsumtion, investeringar och transfereringar	66
20 Totalbudgetens utveckling 1978/79–1983/84	67
21 Statens finansiella sparande 1978/79–1983/84	67
22 Statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande 1978/79–1983/84	68
23 Statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparandeunderskott i procent av BNP	68
24 Justering av riksrevisionsverkets beräkning av totalbudgetens inkomster	83
25 Kapitalbudgetens utgifter och finansiering budgetåret 1979/80	84
26 Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1978/79	86
27 Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1972/73–1978/79	86
28 Beräknad förändring i anslagsbehållningarna under budgetåret 1979/80	87
29 Anslagsbehållningarna budgetåret 1978/79	88
30 Utvecklingen av totalbudgetens saldo 1977/78–1979/80	92

Reviderad nationalbudget 1979

DEN REVIDERADE NATIONALBUDGETEN 1979

Inledning

Den reviderade nationalbudgeten för 1979 som härmed läggs fram är utarbetad inom ekonomidepartementet och konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika verk och institutioner. Vidare har utredningsrådet hörts. Dess ledamöter bär dock ej något ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Nationalbudgeten består av tre delar. I den första delen, kapitel 1, sammanfattar ekonomidepartementet det ekonomiska läget och konjunkturutvecklingarna. Den andra delen, kapitel 2–9, behandlar utvecklingen t. o. m. 1979 inom olika områden mera i detalj. I den tredje delen redovisas vissa kalkyler över en tänkbar utveckling 1980 och 1981. Dessa kalkyler har utförts inom ekonomidepartementet.

Kapitlen 3 Utrikeshandeln, 6 De enskilda konsumenternas ekonomi, 7 Investeringarna och 9 Kreditmarknaden har sammanställts inom konjunkturinstitutet. Institutet har även sammanställt avsnitten om gruvor, mineralbrott och tillverkningsindustri samt skogsbruk i kapitel 4. Av ett bihang som följer efter kapitel 10 framgår även i tablåform vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomidepartementet resp. konjunkturinstitutet. Vidare redovisas prognostal för olika delsektorer enligt ekonomidepartementets och konjunkturinstitutets bedömningar.

Ansvaret för bedömningen av Sveriges ekonomi 1979 vilar på ekonomidepartementet där arbetet med nationalbudgeten letts av statssekreteraren Lars Wohlin och t. f. departementsrådet Sune Davidsson.

1 Sammanfattande översikt¹

1.1 Den internationella bakgrunden

Drygt fem år har nu gått sedan oljekrisen 1973 och den fyrdubbling av oljepriserna som då ägde rum. Till en betydande del har den internationella utvecklingen sedan dess varit präglad av en strävan till anpassning till den nya situation som då inträdde. På många håll yppades farhågor för de finansiella problem som utjämnningen mellan länderna av de ojämnt fördelade bytesbalansunderskotten skulle ge upphov till.

Möjligheten att åstadkomma en "recycling" av de uppkomna OPEC-överskotten tillbaka till underskottsländerna i och utanför OECD-området präglade debatten vid denna tid. Så här i efterhand kan man konstatera, att de rent betalningstekniska problemen nog inte kan anses ha spelat en så avgörande roll. Det är i stället andra frågor som kommit i förgrunden.

Åtminstone de närmast följande åren efter 1973 präglades av att prisstabiliseringen i flera av de största industriländerna prioriterades högt och att låga tillväxttal, under 1975 även negativa sådana, och därmed hög arbetslöshet tolererades. Förloppet kan också tolkas så att man i dessa länder ansåg att oljeprishöjningen och vad som därmed följde hade så genomgripande följder för de faktiska utvecklingsbetingelserna i de egna näringslivssektorerna att den möjliga tillväxttakten sänkts ordentligt i jämförelse med tidigare trender. Mycket av den internationella debatten i och mellan länderna kom att handla om huruvida detta var riktigt eller ej.

Denna utpräglade försiktighet illustreras av att under 1974 t. o. m. 1977 ökade den inhemska efterfrågan i de fyra största europeiska länderna och Japan med bara drygt 1 % per år volymmässigt. Eörenta staterna utgör ett viktigt undantag, där tilläts den inhemska efterfrågan sedan omläggningen av politiken 1975 öka med i genomsnitt över 5 % per år. Det är där i första hand den privata konsumtionen och bostadsbyggandet som burit upp tillväxten. Under 1978 har även näringslivets investeringar visat tydliga tecken till att få fart igen.

I ett flertal mindre OECD-stater med i viss mån andra ekonomisk-politiska prioriteringar än de större länderna försökte man överbrygga

¹ I detta kapitel presenteras ekonomidepartementets bedömning av det ekonomiska läget och av konjunkturutsikterna. Här (till skillnad från vad som är fallet i de specialkapitel som utarbetats inom konjunkturinstitutet) beaktas också effekterna av de ekonomisk-politiska förslag som lagts fram i den reviderade finansplanen. I de följande kapitlen 2 t. o. m. 9 redovisas mera ingående utvecklingen inom olika områden. I kapitel 10 redovisas en tänkbar utveckling 1980 och 1981.

omställningsperioden efter oljekrisen genom att upprätthålla en relativ hög inhemsk efterfrågan. Samtidigt försämrades dock dessa länders relativa pris- och kostnadssituation så att konkurrenskraften försvagades och de förlorade marknadsandelar i världshandeln.

Sedan ett till ett och ett halvt år har ånyo skett betydande förändringar i inriktningen av den ekonomiska politiken i de ledande marknadsekonomierna. Under våren och sommaren 1978 växte fram allt mera av en allmän insikt bland de stora länderna att gemensamma och samordnade aktioner var nödvändiga. Dessa aktioner skulle innebära en mera expansiv politik i överskottsländerna medan länder som påbörjat en förbättring av bytesbalans och inflationstakt skulle inrikta sig på en mera begränsad tillväxt. Länder med fortsatta problem i dessa hänseenden skulle främst inrikta sig på att åstadkomma en förbättring.

Det är nu också möjligt att se vissa resultat av denna förskjutning i den ekonomiska politiken. Under 1978 ökade den inhemska efterfrågan med 4,5 % i de fyra största europeiska länderna och Japan. I de mindre länderna sänktes däremot tillväxten i inhemsk efterfrågan. Härigenom har åtminstone en början till en bättre balans i efterfrågetillväxten åstadkommits. Tillgängliga prognoser tyder på att denna skillnad i relativ intensitet i efterfrågetillväxt står sig även under 1979.

En annan viktig perspektivförskjutning som inträtt under de senaste 1–2 åren gäller de relativa kostnaderna. Undersökningar har visat att fram t. o. m. 1976 hade bara obetydliga incitament till en minskning av ojämnheten i bytesbalansläget åstadkommits genom växelkursförändringar. De i och för sig avsevärda förändringar i nominella växelkurser som ägt rum hade bara kompenserat för skillnader i inflationstakt. Någon real utjämning av kostnadsskillnaderna hade i praktiken inte åstadkommits. Detta kan uttryckas så att några förändringar i de "reala" växelkurserna inte ägt rum.

Sedan 1976 har sänkningar i de reala växelkurserna på 5–15 % ägt rum i Förenta staterna, Canada och Italien medan Förbundsrepubliken Tyskland och Japan genomgått reala apprecieringar på 15–20 %. Även i Storbritannien har en real appreciering ägt rum på ca 10 %.

En viss optimism skulle därmed kunna uttryckas om sannolikheten för att en jämnare bytesbalansstruktur skall kunna åstadkommas inom en inte alltför avlägsen framtid. En reservation måste dock göras för de verkningar som de senaste oljeprishöjningarna kan tänkas få.

Under fjolåret ledde den fortgående snabba efterfrågeökningen i Förenta staterna och den därmed förbundna tilltagande inflationstakten till en stark press nedåt på dollarn. Ekonomisk-politiska åtgärder vidtogs, som närmare framgår av kapitel 2, främst i form av en skärpning av penningpolitiken. Den amerikanska ekonomin gick dock ut ur 1978 med god fart och det är först några månader in på 1979 som tecken till en dämpning visat sig. Sker avmattningen i den amerikanska ekonomin i ej alltför snabb takt är möjlig-

heterna goda för att en "mjuklandning" kan genomföras utan långtgående konsekvenser för produktion och sysselsättning. Här har bedömts att en sådan utveckling är möjlig. De indikationer som föreligger för första kvartalet stöder ett sådant antagande. Tillväxten i Förenta staterna väntas därmed uppgå till ca 2,5 % 1979.

Avmattningen i Förenta staterna motverkas av en uppgång i Västeuropa. Av särskild betydelse är att de tecken till en förstärkning av läget i Förbundsrepubliken Tyskland som syntes under hösten tycks ha bekräffats av de senaste månadernas utveckling. Expansionen bärs främst upp av den privata konsumtionen men även näringslivets investeringar synes allt mer kunna få en positiv utveckling. En trolig BNP-tillväxt på 4 % i Förbundsrepubliken Tyskland får självfallet spridningseffekter på många andra västeuropeiska länder.

I Japan har som följd av förändringar i den ekonomiska politiken och valutakursen en förskjutning från utrikeshandelssektorn till inhemsk efterfrågan påbörjats. Härigenom begränsas bytesbalansöverskottet.

Totalt sett skulle den utveckling som skisserats ovan leda till en BNP-tillväxt i hela OECD-området på 3,5 %, således en tillväxt av ungefär samma storlek som i fjol men med tyngdpunkten förskjuten från Förenta staterna mot Västeuropa. En sådan tyngdpunktsförskjutning medför att världshandeln ökar något snabbare än i fjol eller 5–6 %.

Utvecklingen på litet längre sikt är dock långt ifrån problemfri. Det är naturligt att frågor om oljeförsörjning och oljepriser skjuts fram i förgrunden i detta sammanhang. Under de månader som exportproduktionen från Iran på tidigare 5,5 milj. fat per dag föll bort ersattes detta endast till viss del av en ökad produktion från Saudi-Arabien. När exportproduktionen i Iran nu kommit upp till ca 3 milj. fat om dagen synes den extra produktionen från Saudi-Arabien falla bort. Det torde således vara realistiskt att räkna med ett bortfall på 2–3 milj. fat per dag, vilket motsvarar drygt 5 % av förbrukningen inom OECD-området.

För att ge en referenspunkt för denna siffra kan nämnas att det bortfall som de oljeproducerande länderna under oljekrisen 1973/1974 till en början angav som riktpunkt var 25 %. I och för sig realiserades inte detta bortfall men torde ändå ha varit bestämmande för de stora industriländernas politik.

De renodlade försörjningsproblemen torde därför inte vara av alltför allvarlig art. Det är snarare effekterna på prissidan som är av vikt. OPEC-beslutet i december 1978 skulle ha inneburit en trappstegsvis prishöjning av priset på råolja på 14,5 % under loppet av 1979 räknat i US-dollar. Till följd av de politiska oroligheterna i världen, bl. a. i Iran, under de första månaderna i år kom priset i praktiken att ligga 9 å 10 % och inte 5 % över nivån fjärde kvartalet 1978 som OPEC-beslutet i december innebar. Vid det senaste OPEC-mötet i slutet av mars i år beslöt de oljeproducerande staterna att tidigarelägga den prisökning som planerats för hela 1979. Det

innebar att prisnivån redan från andra kvartalet 1979 skulle ligga 14,5% över nivån vid slutet av 1978. Avgörande för den *faktiska* prisnivån blir om oljemarknaden kommer att te sig sådan att de angivna prisnivåerna, eller högre, kan uppnås. Det är också möjligt att tänka sig att marknadssituationen blir sådan att inte heller den av producenterna beslutade nivån kan hållas.

Konjunkturinstitutet har gjort vissa skattningar av oljeprisnivån 1979. Om hänsyn tas till att prisnivån på råolja under det första kvartalet legat över det officiella priset samt med ett antagande om att producentländerna även skall kunna erhålla ett visst sådant pålägg även under resten av året skulle prisstegringen i dollar uppgå till ca 17% mellan årsgenomsnittet. Omräknat i nationella valutor motsvarar detta 12% och i svenska kronor ca 13,5% givet oförändrade valutakurser från månadsskiftet februari/mars 1979.

För raffinerade produkter steg priserna snabbt mot slutet av 1978 och in på 1979. Det förefaller rimligt att förutsätta att det sker en normalisering åtminstone en bit in på 1980. Därmed skulle priserna falla under loppet av 1979.

Det är självfallet utomordentligt svårt att förutse vilka konsekvenser situationen på oljemarknaden kan komma att få på den internationella konjunkturen. Enligt *en* tänkbar utvecklingslinje kan genomslaget av de höjda oljepriserna och de övriga råvaruprishöjningarna under första kvartalet på de inhemska prisnivåerna leda till en åtstramning av politiken i flera länder av omtanke om prisstabiliteten. I detta sammanhang utgör därför t. ex. den höga inflationstakten i Förbundsrepubliken Tyskland de senaste fyra månaderna ett oroande tecken. För Förenta staternas del slår en oljeprishöjning kraftigt på bytesbalansen med åtföljande försämring av handelsbalansen.

Vilken roll strävandena att lägga om energipolitiken i Förenta staterna för att minska beroendet av importerad olja kan få är idag inte möjligt att bedöma med någon högre grad av säkerhet. Ett problem är att omläggningen på kort sikt i första hand leder till oljeprishöjningar som späder på inflationen och där de konsumtionsdämpande effekterna samt resultaten av ökade incitament för inhemsk energiproduktion visar sig först på längre sikt.

En åtstramning av politiken i flera av de stora tongivande länderna skulle få negativa effekter på tillväxt och världshandel främst under 1980. De tillväxttal som här angivits för 1980 och 1981 skulle då sannolikt te sig som höga.

Ett mera positivt synsätt kan dock också anläggas. Det är möjligt att de råvaruprishöjningar som visat sig under de första månaderna i år varit kraftigt uppblåsta av en förväntningsbild som nu inte ser ut att realiseras. Härtill kommer att trycket på oljemarknaden dämpas när eldningssäsongen upphör och lagren inte omedelbart behöver fyllas på. I ett sådant

perspektiv borde det vara möjligt att prisläget lättar i varje fall tills vidare. Benägenheten att vidta åtstramande ekonomisk-politiska åtgärder i syfte att stävja tendenserna till ökad inflation skulle då bli mindre. Sannolikheten för att förändringarna i reala växelkurser och i relativ tillväxttakt för den inhemska efterfrågan i de olika ekonomierna skall kunna fortsätta att verka i utjämnande riktning ter sig då också betydligt högre. De förutsättningar som här gjorts om utvecklingen under 1979 och 1980 torde i varje fall kräva att det mera pessimistiska alternativet inte realiserats.

1.2 Tillbakablick på den svenska utvecklingen

När den reviderade nationalbudgeten utformades för ett år sedan hade tecken på att en vändning till det bättre var på väg börjat komma allt tätare. Handelsbalansen hade vänt från månatliga underskott på en halv miljard kr. under de tio första månaderna 1977 till överskott på 300–400 milj. kr. per månad från oktober 1977. Orderingången i svensk industri från exportmarknaden hade börjat öka mot slutet av 1977 och nu började även hemmamarknaden visa vissa tecken till aktivitet. Inflationstakten dämpades kraftigt efter de första två månaderna av året. Eftersom företagen hade övertalig arbetskraft i förhållande till det faktiska behovet för den löpande produktionen kunde en stigande efterfrågan tillgodoses utan sysselsättningsökning. Den svaga, eller rentav vikande, arbetskraftsefterfrågan medförde tendenser till uppgång i arbetslösheten under våren. Detta möttes dels med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dels med en generell stimulans genom att den allmänna arbetsgivaravgiften helt togs bort fr. o. m. den 1 juli 1978.

När man nu ser tillbaka kan man konstatera, att produktionstillväxten för 1978 blev betydligt bättre än man kunde förutse för ett år sedan. Följande tabell anger vilka delar av efterfrågan, uttryckt i procent av BNP, som utvecklats annorlunda än prognosen man då räknade med.

	Enl. RNB 78	Enl. RNB 79
Privat och offentlig konsumtion	0	0,5
Bruttoinvesteringar	-0,2	-0,9
Lagerförändring	-1,6	-1,3
Summa inhemska efterfrågan	-1,7	-1,7
Nettoefterfrågan från utlandet	2,5	4,5
Summa BNP-tillväxt	0,8	2,8

Även om sammansättningen av efterfrågan här hemma avviker en del från RNB 78 visar utfallssiffrorna att totalt sett förändrades efterfrågan inom landet så som då antogs. En betydande avvikelse föreligger däremot för utrikeshandelssektorn. En högre exporttillväxt och en mera dämpad import bidrog med så mycket som 2 % ytterligare till den totala tillväxten i

ekonomin. Denna positiva effekt åstadkoms främst genom att företagen utnyttjade de möjligheter till relativprissänkning som devalveringen gav så att de kunde börja få igång en volymexpansion igen. Detta gällde både på export- och hemmamarknad. På hemmamarknaden bidrog också den återhållna efterfrågan genom sjunkande privat konsumtion och investeringar samt den fortgående lagerminskningen till att hålla tillbaka importen.

Det torde vara av särskilt intresse att koncentrera uppmärksamheten på vad som hände under andra halvåret 1978. Det var då som utvecklingen mot en uppgång blev fullt avläsbar på flera områden. När den exportledda tillväxten mot slutet av 1977 och början av 1978 lagt grunden för en uppgång var det möjligt att låta denna uppgång få en vidare spridning så att kapacitetsutnyttjandet kunde stiga snabbare. Detta kunde bara ske genom att även den inhemska efterfrågan tilläts expandera. Härvidlag innebar borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften en betydande stimulans genom den lägre inflationstakt som följde. Under andra halvåret steg inflationen i en årstakt på bara något över 5%. Vidare blev en i viss mån ökad utlåning till hushållen möjlig under hösten vilket bidrog till att ytterligare stimulera den privata konsumtionen. Denna steg med 2,2% under andra halvåret efter att ha minskat under 1 1/2 år. Eftersom den privata konsumtionen utgör ungefär hälften av BNP var detta av stor vikt för den totala tillväxten.

Även investeringsutvecklingen bottnade under första halvåret. Därefter ökade de fasta investeringarna nära nog i takt med BNP. Bidragande härtill var bostadsbyggandet. Påbörjandet av nya lägenheter hade börjat öka

Tabell 1: 1 Försörjningsbalansens utveckling 1975–1978

Procentuell volymförändring, 1975 års priser

	1975–1976	1976–1977	1977–1978
<i>Tillgång</i>			
BNP	1,2	-2,4	2,8
Import	8,1	-4,8	-7,0
Summa tillgång	2,6	-2,9	0,7
<i>Efterfrågan</i>			
Bruttoinvestering	-1,2	-2,8	-4,2
Näringsliv	2,4	-6,1	-16,7
därav: industri	0,2	-17,1	-18,2
Statliga myndigheter och affärsverk	-0,2	-5,4	9,7
Kommuner	-3,5	8,5	-1,2
Bostäder	-8,8	-2,5	18,3
Lagerförändring	(-0,8) ¹	(-3,2) ¹	(-1,3) ¹
Privat konsumtion	4,0	-0,9	-0,9
Offentlig konsumtion	4,4	2,7	3,9
Statlig	0,6	0,7	1,2
Kommunal	6,3	3,7	5,1
Tjänstenetto	· ·	· ·	· ·
Export	5,5	0,4	7,8
Summa efterfrågan	2,6	-2,9	0,7

¹ Förändring i procent av föregående års bruttonationalprodukt.

redan mot slutet av 1977 och detta fick sin fulla effekt på investeringsvolymen under 1978. Dessutom ökade ombyggnadsverksamheten kraftigt, till stor del stödd på energibesparande åtgärder.

Lagren hade dock en fortsatt dämpande effekt under hela året. Denna effekt t. o. m. skärptes under andra halvåret. Till den tidigare neddragningen av färdig- och insatsvarulager kom även en nedgång av lagren av varor i arbete. Detta gällde främst verkstadsindustrin. Ätminstone inom denna bransch, men även andra delar av den bearbetande industrin, finns det dock fortfarande utrymme för en lagerminskning av färdigvaror.

Tabell 1:2 Förändring i BNP-komponenterna i procent av bruttonationalprodukten föregående år 1976–1979

1975 års priser

	1976	1977	1978	1979
Privat konsumtion	2,1	-0,5	-0,5	1,5
Statlig konsumtion	0,0	0,1	0,1	0,1
Kommunal konsumtion	1,0	0,6	0,9	0,7
Bruttoinvesteringar	-0,2	-0,6	-0,9	1,5
Lagerförändring	-0,8	3,2	-1,3	1,4
Summa inhemsk efterfrågan	-2,1	-3,6	-1,7	5,2
Nettoefterfrågan från utlandet ¹	-0,9	1,2	4,5	-0,1
Bruttonationalprodukten	1,2	-2,4	2,8	5,1

¹ Export av varor och tjänster ./ import av varor och tjänster.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån samt beräkningar utförda inom ekonomidepartementet.

Inom råvaruindustrierna hade lageravvecklingen påbörjats tidigare och där var lagren betydligt mer normaliserade vid utgången av 1978.

Det torde vara relativt tydligt att de gångna årens erfarenheter av den lagerstödspolitik som påbörjades 1975 medfört att företagen nu är mycket försiktiga med någon ny lageruppbyggnad. Konsekvensen härav är att företagen i den nuvarande konjunkturuppgången strävar efter att få ner sina befintliga lager till så låg volym som möjligt. Därigenom finns det en viss risk att de dröjer alltför länge med en i förhållande till den kommande produktionen behövlig påbyggnad av t.ex. insatsvarulager. Upptäcker företagen detta för sent kan en då påbörjad lageruppbyggnad komma olämpligt i tiden nära inpå ett fullt kapacitetsutnyttjande.

Den här skildrade utvecklingen medförde att efterfrågan inom landet ökade med närmare 4% i årstakt under andra halvåret. Huvuddelen av denna efterfrågeökning kom den svenska produktionen tillgodo. Visserligen ökade importen men i betydligt lägre takt än vad traditionella samband mellan efterfrågan och import skulle ge anledning tro.

En betydande del av efterfrågan hade till en början kunnat tillgodoses genom lageravveckling men under andra halvåret steg den svenska industriproduktionen raskt, ökningen uppgick till drygt 3%. Tillväxten var snabbast inom de råvaruproducerande branscherna. Som en följd av den

ökande produktionen började också sysselsättningsläget förbättras. Arbetskraftsefterfrågan ökade och antalet lediga platser steg med ca 10 000 under hösten.

Den kraftiga omsvängningen i export- och importutvecklingen gav ett ordentligt omslag i handelsbalansens saldo under 1978. Omslaget kan beräknas till ca 10 miljarder kr. varav ungefär 7 miljarder kr. beror på utrikeshandels volymmässiga utveckling.

Vid en jämförelse med en prognos för 1978 som gjordes i den reviderade nationalbudgeten för ett år sedan finner man en avsevärd positiv avvikelse. Mot ett då beräknat överskott i handelsbalansen om 900 milj. kr. står ett faktiskt utfall om över 5,5 miljarder kr. I den då gjorda prognosen förutsattes en kraftig förbättring av handelsbalansen i fasta priser. Detta skulle då motverkas av en försämring i bytesförhållandet på 2,8 %, dvs. importpriserna skulle öka så mycket snabbare än exportpriserna. Att importpriserna skulle öka var en naturlig och åsyftad konsekvens av devalveringen. I själva verket blev försämringen i bytesförhållandet något större, 3,8 %. Trots detta förbättrades handelsbalansen så mycket mera än beräknat beroende på det kraftigt positiva volymutfallet.

Tjänstebalansen uppvisar också ett lägre underskott än tidigare beräknat. Förklaringen ligger på ett bättre utfall i fråga om både sjöfartsnetto, resevaluta och övriga tjänster. Även i detta sammanhang spelar förändringen i konkurrenskraft en viktig roll för att förklara utvecklingen.

Totalt sett uppgick bytesbalansunderskottet 1978 till knappt 4 miljarder kr. eller drygt 1 % av BNP. Detta är ett avsevärt bättre utfall än vad som förutsågs i den reviderade nationalbudgeten för ett år sedan. Med jämförbara beräkningsmetoder uppskattades bytesbalansunderskottet då till drygt 2,5 % av BNP.

Tabell 1:3 Betalningsbalans för 1977–1978

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978 prel.
Export av varor	85 678	98 162
Import av varor	90 246	92 589
Handelsbalans	-4 568	5 573
Korrigerig av handelsstatistiken	- 351	- 312
Sjöfartsnetto	2 763	3 529
Resevaluta	-3 579	-3 800
Övriga tjänster, netto	-3 522	-3 446
Transfereringar, netto	-6 498	-8 812
Korrigeringspost för tjänster och transfereringar	3 300	3 300
Bytesbalans	-12 455	-3 968
Kapitalbalans	12 596	5 389
Restpost	4 678	1 641
Valutareservens transaktionsförändring	4 819	3 062
Förändring p. g. a. kursrörelser	1 196	-1 356
Valutareservens totala förändring	6 015	1 706

1.3 Utvecklingen under 1979

Sverige går in i 1979 i en uppåtgående konjunktur. Den bedömning av den reala tillväxtbilden som görs i den reviderade nationalbudgeten avviker relativt obetydligt från den som skisserades i den preliminära nationalbudgeten för 1979 i januari.

Vid en förnyad genomgång av de aktuella utvecklingstendenserna förefaller därmed en BNP-tillväxt på drygt 5% trolig. Inte heller för de olika inslagen i efterfrågan har någon väsentlig förskjutning i perspektivet inträtt.

Diskussionen om det internationella läget i avsnitt 1.1 ovan ger inte underlag för någon omprövning i förhållande till tidigare bedömning. Varken den totala BNP-tillväxten i OECD-området eller världshandeln bedöms idag väsentligen annorlunda. Däremot visar sig de farhågor för den internationella prisutvecklingen som uttalades i den preliminära nationalbudgeten ha ett visst fog för sig. Prisstegringarna på råolja och oljeprodukter utgör det tydligaste exemplet. Här har också prisstegringarna kommit tidigare under året än som antogs i januari. Även vid en kraftig internationell prisuppgång är det dock inte troligt att följdverkningarna för den reala tillväxten under 1979 blir särskilt långtgående. Däremot påverkas i så fall bilden av 1980 i negativ riktning.

Varken marknadsutvecklingen eller konkurrenskraften bedöms f. n. så annorlunda att det finns anledning frånga den prognos för exportvolymen om 8% 1979 som gjordes i den preliminära nationalbudgeten. Det material som därefter blivit tillgängligt, exempelvis i form av exportenkäter, skulle snarast ge underlag för en något mera optimistisk bedömning. Det bör observeras att bakom en exporttillväxt på 8% döljer sig en betydligt högre siffra för bearbetade industrivaror, ca 11% med de beräkningsmetoder som nationalräkenskaperna tillämpar. Fartygsexporten fortsätter att minska och för råvarorna gäller att exporttillväxten närmast begränsas av restriktioner i fråga om utbudet av skogsråvaror.

Företagens prissättning kan förtjäna en särskild kommentar. Som tidigare påpekats använde företagen det utrymme som devalveringen skapade till att sänka sina relativa priser både på export- och hemmamarknad. Det är naturligtvis svårt att bedöma i vad mån det kommer att ske en fortsatt sänkning av relativpriserna. Det är möjligt att företagen i samband med snabbare prisrörelser internationellt och i ett bättre efterfrågeläge skulle vara mera benägna att ta ut vad marknaden erbjuder. Stöd för detta skulle då närmast vara att finna i de kvalitativa omdömen om prisutvecklingen som företagen avger i den s. k. konjunkturbarometern samt i vissa exportenkäter. Det är dock svårt att finna stöd för detta i den faktiska utvecklingen.

Det är här av vikt att skilja mellan absolut och relativ prisutveckling. Det är ostridigt att råvaruprisstegringarna varit betydande under andra halvåret 1978 och de första månaderna 1979. Men dels innebär detta uppgångar

från en låg nivå, dels innebär det knappast, med vissa undantag, att de svenska priserna stigit relativt till konkurrenternas. Ser man till den för svensk export betydelsefulla exporten av bearbetade varor finner man för den viktigaste gruppen, verkstadsprodukter, att företagen snarare sänkt sina relativa priser. Tar man importpriset för verkstadsvaror som ett mått på den internationella prisnivån finner man nämligen att medan denna under 6-månadersperioden t. o. m. februari i år steg med ca 8,5 % i årstakt, steg de svenska exportpriserna med 6 % i årstakt. Något direkt stöd för att företagen skulle försämra sina relativa priser är således inte helt lätt att finna.

Den relativa prishöjning på 1 % för bearbetade varor som konjunkturinstitutet antagit beror till en del på att den svenska exporten har en större andel av papper och järn och stål än vad som förekommer i världshandeln. Papper och järn och stål stiger snabbare i pris än övriga bearbetade varor 1979. Den genuina relativprisstegring som institutet räknar med uppgår därmed till ca 0,5 %. Här har dock, mot den tidigare angivna bakgrunden, förutsatts att en viss fortsatt relativprissänkning kommer till stånd även 1979.

Som framgått av avsnitt 1.2 började den privata konsumtionen öka under senare delen av 1978. I den preliminära nationalbudgeten antogs att disponibla inkomster och priser kunde förväntas öka i en sådan takt att konsumtionsökningen fortsatte. Förutsättningarna i fråga om löneutvecklingen var redan då väl kända genom tvåårsavtalet för 1978 och 1979.

Tabell 1: 4 Försörjningsbalans 1977–1979

	Miljarder kr. 1978, löpande priser	Procentuell volymförändring, 1975 års priser		
		1977	1978	1979
<i>Tillgång</i>				
BNP	394,5	-2,4	2,8	5,1
Import	92,6	-4,8	-7,0	9,5
Summa tillgång	487,1	2,9	0,7	6,0
<i>Efterfrågan</i>				
Bruttoinvestering	77,2	-2,8	-4,2	8,0
Näringsliv	32,8	-6,1	-16,7	12,0
därav: industri	13,0	-17,1	-18,2	6,9
Statliga myndigheter och affärsverk	9,8	-5,4	9,7	2,8
Kommuner	15,3	8,5	-1,2	5,8
Bostäder	19,3	-2,5	18,3	5,0
Lagerförändring	-6,7	(-3,2) ¹	(-1,3) ¹	(1,4) ¹
Privat konsumtion	206,8	-0,9	-0,9	2,8
Offentlig konsumtion	115,3	2,7	3,9	3,1
Statlig	35,4	0,7	1,2	1,3
Kommunal	79,9	3,7	5,1	3,9
Tjänstenetto	..	..	..	..
Export	98,2	0,4	7,8	8,0
Summa efterfrågan	487,1	-2,9	0,7	6,0

¹ Förändring i procent av föregående års BNP.

Härtill har lagts köpkraftsförbättringar genom justering från den 1 januari av skatteskalan och transfereringsökningar. Sålunda höjdes barnbidragen till 2 500 kr. per barn och år. Att den reallt behållna inkomsten nu beräknas öka med 2,3% mot tidigare 2,8% förklaras av att konjunkturinstitutets prisprognos justerats uppåt.

Med en lägre utveckling för de disponibla inkomsterna vore det rimligt att också vänta sig en lägre konsumtionsnivå. Hur stor konsumtionsökningen blir är dock beroende av hur stor andel av inkomsterna som hushållen vill sätta av för sparande. Eftersom sparkvoten, dvs. sparandets andel av inkomsterna, sjönk något under fjolåret och eftersom hushållens reala tillgångar synes ha återställts i snabbare takt än väntat, kan det finnas anledning räkna med att sparkvoten sjunker något. Enligt konjunkturinstitutets ovan nämnda beräkning skulle den reallt disponibla inkomsten öka med 2,3%. Utgående från denna bedömning och med en viss begränsad sparkvotsänkning är det rimligt att stanna för en konsumtionsprognos av ungefär samma storleksordning som enligt den preliminära nationalbudgeten, dvs. 2,8%. Det är härvid att märka, att enligt den beräkning av fördelningen av den disponibla inkomsten över året som konjunkturinstitutet gjort skulle ökningstakten vara snabbare under första halvåret, ca 3,5%. Detta innebär att försäljningsökningar inom detaljhandeln på 3 à 3,5% som f. n. rapporteras åtminstone från vissa delar av handeln skulle vara väl förenliga med en oförändrad sparkvot. Den privata konsumtionen lyftes således upp snabbt under andra halvåret 1978, ökningen planar därefter ut under loppet av 1979 så att den vid ingången av 1980 torde ligga på ca 2% i årstakt.

Inom den offentliga konsumtionens område bibehålles en oförändrad låg tillväxt för den statliga konsumtionen. Detta gäller däremot inte för den kommunala konsumtionen. Under 1977 bringades volymtillväxten ner till drygt 3,5%. Under fjolåret uppgick ökningen emellertid till 5,1%. Den sysselsättningsmässigt motiverade ökningen av de kommunala beredskapsarbetena förklarar bara till en del detta återupptagande av en mycket snabb expansion. Som underlag för en bedömning av utvecklingen under 1979 föreligger en del enkätmaterial. Detta skulle i och för sig kunna tolkas så att en fortsatt volymtillväxt om bortåt 4,5% planeras i kommunerna. Här har dock materialet tolkats så att konsumtionsökningen stannar strax under 4%. Detta förutsätter att beredskapsarbetena trappas ner i betydande grad under loppet av året.

Under 1979 vänder investeringsutvecklingen. Detta gäller både fasta investeringar och lagerförändringen. Under 1978 började bostadsbyggan- det öka igen och detta fortsätter i en takt om ca 60 000 lägenheter i år jämte en omfattande ombyggnadsverksamhet. Av särskilt intresse är att närings- livets investeringar tycks vända i positiv riktning. Det förnyade enkät- material som nu föreligger har av konjunkturinstitutet tolkats så att en investeringsökning om 7% i volym inom industrin vore att räkna med i år.

Tabell 1: 5 BNP från produktions- och användningssidan 1977–1979

Procentuell volymförändring, 1975 års priser

	1977	1978	1979
BNP från produktionssidan	-1,7	2,0	4,5
därav: varuproduktion	-4,2	1,9	5,9
tjänsteproduktion	0,4	2,1	3,5
BNP från användningssidan	-2,4	2,8	5,1

Detta skulle innebära en mycket kraftig uppgång av maskininvesteringarna under loppet av året, investeringarna i byggnader och anläggningar sjunker fortfarande.

Även inom övriga delar av näringslivet sker nu en återhämtning av investeringarna. Detta gäller även handeln och servicenäringarna där bl. a. omsvängningen till en volymökning av konsumtionen förefaller ha stimulerat fram en ökad investeringsbenägenhet. Tillsammans med fortsatt stigande bostadsinvesteringar och ökande kommunala investeringar skulle den totala investeringsverksamheten öka med ca 8 % varav ca 2,5 procentenheter kan hänföras till den omsvängning från en mycket omfattande till en mindre omfattande utförsäljning av begagnat tonnage som aviserades i den preliminära nationalbudgeten.

Lagerminskningen har nu förts så långt att takten i denna börjar avta under 1979. Härigenom ger lagerutvecklingen för första gången på 4 år ett positivt bidrag till produktionen, ca 1,5 % av efterfrågan uttryckt som andel av BNP härrör från omsvängningen på lagersidan.

Det som här redovisats innebär att efterfrågan inom landet ökar i snabb takt eller över 5 %. En så snabb återhämtning kan inte ske utan att importen ökar. De prognoser som nu gjorts över olika delar av efterfrågan avviker i mycket ringa utsträckning från motsvarande prognoser i januari. Den bedömning av den troliga importökningen som då gjordes står sig också vid en förnyad prövning. En importtillväxt på drygt 9 % innebär en något lägre importbenägenhet än tidigare samband skulle ge anledning förvänta. Anledningen är i främsta hand av svenska företag vidtagna relativprissänkningar.

Vid en så betydande uppgång i utnyttjandegraden i den svenska ekonomin är det svårt att undgå en temporär tillbakagång i den yttre balansen. Den angivna utvecklingen i fråga om export och import innebär att handelsbalansen reallt försämras med drygt 900 milj. kr. i 1978 års priser. Till följd av en förändring i bytesrelationerna stannar försämringen i löpande priser vid 800 milj. kr. Tillsammans med en fortsatt försämring av tjänste- och transfereringsbalanserna ger detta ett bytesbalansunderskott på 6,3 miljarder kr. eller 1,6 % av BNP. Det är i detta sammanhang värt att lägga på minnet att de beräknade prishöjningarna på råolja och oljeprodukter höjer importnivån vid oförändrad förbrukning med över 2 miljarder kr. Eftersom en viss ökning av importen av raffinerade produkter förutses stiger oljenotan med 3 miljarder kr.

Tabell 1: 6 Bytesbalans för 1977–1979

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978 prel.	1979 prognos
Export av varor	85 678	98 162	113 900
Import av varor	90 246	92 589	109 200
Handelsbalans	-4 568	5 573	4 700
Korrigerig av handelsstatistiken	-351	-312	-300
Sjöfartsnetto	2 763	3 529	3 900
Resevaluta	-3 579	-3 800	-3 900
Övriga tjänster, netto	-3 522	-3 446	-3 900
Transfereringar, netto	-6 498	-8 812	-10 100
Korrigeringspost för tjänster och transfereringar	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-12 455	-3 968	-6 300

Oljepriserna är självfallet av utomordentligt stor betydelse när det gäller inflationens utveckling under 1979. Vid en bedömning utifrån olika kostnadsposters utveckling kan konsumentpriserna antas öka med 6 % under loppet av året. Därmed skulle den indexklausul som årets avtal innehåller undgå att utlösas även om marginalen blir knapp. Vid kraftigare internationella prISRörelser än vad som här förutsatts blir det dock utomordentligt svårt att hålla den angivna prisutvecklingen. Skulle konjunkturinstitutets beräkning av oljeprisutvecklingen under året visa sig vara riktig utgör de internationellt bestämda prisernas *direkta* bidrag till den svenska prisstegringen 2 procentenheter.

Däremot finns det anledning se med en viss tillförsikt på den inflation som härrör ur inhemska källor. Fortfarande var den outnyttjade kapaciteten i ekonomin betydande vid årets början vilket framgår av den gynnsamma produktivitetsutveckling som uppnått. De mycket höga tal som statistiskt rapporterats för 1978 torde dock till en del ha haft speciella förklaringsgrunder såsom den femte semesterveckans införande. Det är rimligt att räkna med en hög produktivitet också under 1979, vilket i kombination med begränsade lönekostnadsökningar ger en fördelaktig kostnadsbild under året. Även från de skyddade sektorerna, såsom jordbruket, blir tillskottet till konsumentprisökningen relativt lågt.

Det finns i detta sammanhang anledning dröja något vid frågan om hur stor den outnyttjade kapaciteten i svensk ekonomi är. Det finns källor som tyder på en relativt hög grad av outnyttjad kapacitet. Av tillfrågade företag i konjunkturbarometern anger endast drygt 1/3 av företagen att de i mars hade ett fullt kapacitetsutnyttjande. Jämförelser med tidigare trender skulle också tyda på en omfattande grad av outnyttjad kapacitet. Härtill kan läggas en registrerad snabb produktivitetsökning inom industrin under 1978 samt den hittills i år uppmätta låga inflationstakten.

Å andra sidan anförs ökande svårigheter att rekrytera personal samt över huvud taget en trögrörlighet på arbetsmarknaden. Vidare säger det

förhållandet att ett visst antal företag i konjunkturbarometern anger att de har outnyttjad kapacitet inget om *hur* stor den är. Även vid tolkningen av de angivna höga produktivitetsökningstalen bör som tidigare sagts en viss försiktighet iakttas.

Vid en samlad bedömning av olika tendenser torde det vara rimligt att stanna för att det vid årets början fanns en inte oväsentlig outnyttjad kapacitet men att denna i betydande grad kommer att tas i anspråk under förutsättning att den här skisserade efterfråge- och produktionsutvecklingen också realiseras.

Finansiell utveckling

1979 blir ett mycket särpräglad år i den bemärkelsen att det är under få perioder som en så snabb uppgång i efterfrågan ägt rum. Det har uttalats farhågor för att den finansiella utveckling som kan beräknas åtfölja ur den reala utvecklingen för 1979 i kombination med en förväntad inflationstakt skulle i sig bära fröet till en inflationistisk utveckling åtminstone på litet sikt.

Det kan vara lämpligt att starta en redovisning av den finansiella bilden utifrån en uppställning av de finansiella sparandena i ekonomin, se tabell 1:7.

Att ett negativt bytesbalanssaldo bibehålles under 1979 innebär att den inhemska ekonomin totalt sett uppvisar ett lika stort sparandeunderskott. De sektorer som bidrar med ett positivt nettosparande är hushållen samt under 1979 även näringslivet. Inom bostadssektorn redovisas ett sedvanligt negativt sparande vilket ökar under 1978 och 1979 till följd av den stigande investeringsvolymen. Inom den offentliga sektorn ökar också sparandeunderskottet, statens roll i denna utveckling redovisas i följande avsnitt.

Här skall uppmärksamheten främst ägnas åt kommuner samt näringsliv. De farhågor för den finansiella utvecklingen som nyss omnämndes har nämligen främst underbyggts av antaganden och förutsägelser om näringslivssektorn.

Tabell 1: 7 Finansiellt sparande 1977–1979

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978	1979
Bytesbalans	–12 500	–4 000	–6 300
Hushåll	18 400	18 900	19 100
Näringsliv	–24 400	–6 400	1 600
därav: icke-finansiella företag	–31 000	–16 500	–9 000
Bostäder	–7 200	–10 600	–12 500
Offentlig sektor (inkl. socialförsäkringssektorn)	700	–5 900	–14 500
Summa	–12 500	–4 000	–6 300

Anm. Den av bytesbalansdelegationens undersökning föranledda korrigeringen av bytesbalansen har preliminärt lagts på det finansiella sparandet i de icke-finansiella företagen i näringslivet.

Det är i och för sig också så att de gjorda beräkningarna tyder på att sedan 1977 har betydande förändringar skett i näringslivets finansiella sparande. För de s. k. icke-finansiella företagen, dvs. näringslivet exkl. banker, försäkringsbolag m. m. äger en förbättring på 22 miljarder kr. rum mellan 1977 och 1979. Huvuddelen av denna förbättring inträffade dock 1978. Denna förbättring sammanhängde i hög grad med frigörandet av det i lager bundna kapitalet och en låg investeringsnivå. Detta ger också en antydning om svagheten i att endast se till förändringar i finansiella sparanden utan att relatera dem till utgångsläge eller aktivitetsnivåer. Det torde vara relativt oomstritt att vinstnivån i näringslivet var mycket låg 1977. Detta år var t. o. m. bruttosparandet negativt enligt tillgänglig statistik, dvs. produktionen täckte inte ens sina löpande kostnader. Det är från denna bottennivå som förbättringarna skett.

Med de förutsättningar om priser, kostnader och produktivitet som anges i den reviderade nationalbudgeten kan en förbättring av bruttoöverskottet inom industrin på kanske 7 miljarder kr. ske mellan 1978 och 1979. Därmed skulle bruttovinstmarginalen (inkl. kapitalförslitning) uppgå till i storleksordningen 22 % av förädlingsvärdet vilket är lägre än under något av lågkonjunkturåren i början av 1970-talet. Omräknas dessa värden till avkastning på insatt kapital blir sannolikt jämförelsen ännu oförmånligare för 1979.

Härill bör läggas att den vinstuppgång som sker 1979 äger rum samtidigt med att investeringsplanerna börjar aktiveras samt att ett ökande finansiellt behov för lagerupphyggnad anmäler sig. Dessa observationer har även sin tillämplighet på den ökande likviditet inom industrin som observerats. Av kapitel 9, diagram 9:5, framgår tydligt att industrins reala likviditet, dvs. dess likviditet satt i relation till produktionsaktiviteten i slutet av 1978 inte ens nådde upp till den nivå som rådde under den s. k. "mini-boomen" 1976, långt mindre var i närheten av 1973 års värden. Den snabbt stigande ekonomiska aktiviteten kommer under 1979 att absorbera en betydande del av den i absoluta tal ökande likviditeten. För att gardera sig mot de risker som kan finnas för en på sikt alltför stor likviditetsökning lägger regeringen fram förslag om åtgärder ägnade att absorbera sådan tillfällig överlikviditet.

Av det angivna diagrammet framgår också att det kan finnas anledning rikta uppmärksamhet mot en annan sektor, nämligen kommunerna. Dessa uppnådde redan 1978 en finansiell situation som innebar att deras reala likviditet steg över ett trendmässigt normalläge. Deras likviditet, mätt som inlåning i bankerna, ökade med 6 miljarder kr., motsvarande siffra för industrin var 3 miljarder kr. Trots en så starkt ökad volymmässig tillväxt som 5 % under fjolåret var det således möjligt för kommunerna sett som en enhet att därutöver avsätta 6 miljarder kr.

Vid den antagna kommunala konsumtionsökningen om knappt 4 % i år får kommunerna ett ytterligare förbättrat finansiellt läge, deras finansiella

sparande uppvisar ett positivt saldo om ca 2 miljarder kr. Den finansiella ställningen mellan olika kommuner varierar dock starkt.

Finanspolitikens effekter

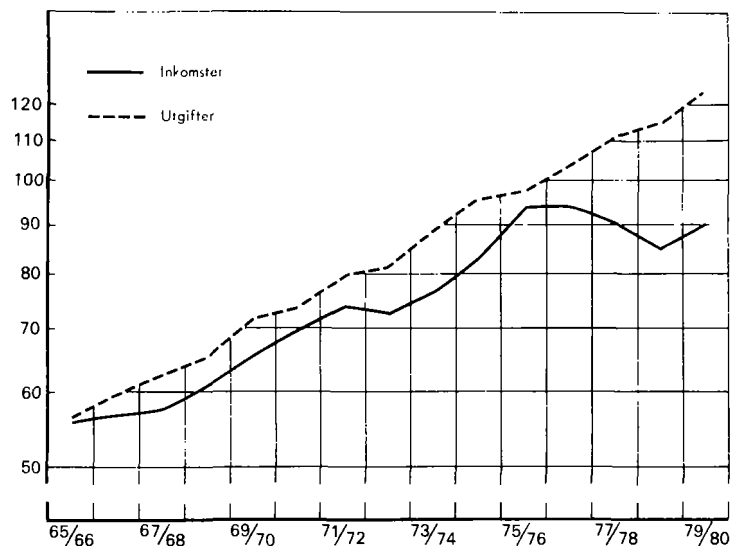
I nationalbudgeten redovisas sedan flera år beräkningar av finanspolitikens effekter på ekonomin. I en sådan analys försöker man beräkna vad beslutade förändringar i skatter eller avgifter samt i utgifter för konsumtion eller transfereringar har på hela ekonomin. I tabell 8:6 i kapitel 8 har dessa effekter av såväl statens som kommunernas åtgärder angivits som bidrag till den totala efterfrågan i procent av BNP. I dessa beräkningar har hänsyn inte enbart tagits till den direkta efterfrågeökning som offentlig konsumtion och investering ger upphov till utan även den indirekta effekt på konsumtionen i hela ekonomin som följer av hushållens ökade inkomster. Som framgår av tabellen ger de statliga åtgärderna ett väsentligt lägre bidrag till den totala efterfrågan i ekonomin 1979 än 1978. Den samlade offentliga sektorn inkl. kommunerna kan dock beräknas vara något mer expansiv 1979 än 1978. Detta beror bl. a. på att kommunerna i hög grad koncentrerat sina skattehöjningar till 1978, varefter dessa blir jämförelsevis måttliga i år.

Beräkningarna av de finanspolitiska effekterna rymmer många svårigheter. En särskild svårighet är t. ex. att mäta de samhällsekonomiska effekterna på BNP av de omfattande industripolitiska insatserna där jämförelsealternativet, dvs. att ingen åtgärd vidtagits är svår att fastställa. En annan svårighet är att uppskatta effekten av att lagerstödet avvecklades under 1977. Ungefär 1/3 av lagernedskärningen på 3 % av BNP 1977 har hänförts till den åtgärden, medan resten antagits skulle ha kommit till stånd i vilket fall som helst. Detta antagande har kraftigt inverkat på beräkningen av de finanspolitiska effekterna för detta år.

Den typ av beräkningar av de finanspolitiska effekterna som här redovisas tar endast hänsyn till hur statens och kommunernas beslut om skatter och utgifter påverkar inkomstbildningen i ekonomin. Det står naturligtvis helt klart att skatter och transfereringar också påverkar pris- och lönebildningen. Höjning av skatter och avgifter kan inverka på pris- och lönekostnadsnivån och därmed på inflationstakt och landets konkurrenskraft. De kan också få långsiktiga effekter på resursfördelningen i samhället. Även via dessa effekter påverkas naturligtvis inkomstutvecklingen i ekonomin fastän det ofta sker med längre tidseftersläpning. Därför bör en analys av finanspolitiken även omfatta de totala statsutgifternas utveckling och de långsiktiga skattekrav som därigenom ställs.

Diagram 1:1 Statsbudgetens reala inkomster och utgifter budgetåren 1965/66–1979/80

1978/79 och 1979/80 enligt det reviderade budgetförslaget 1979
1975 års priser. Deflaterat med BNP-deflatorn. Log. skala

I diagram 1:1 har utvecklingen av statens totala utgifter och inkomster sedan budgetåret 1965/66 inritats. Utgifter och inkomster per budgetår är deflaterade med förändringen i prisdeflatorn för BNP resp. år.

Utgifterna och inkomsterna för budgetåren 1978/79 och 1979/80 är preliminära och de som angivits i reviderad nationalbudget 1979.

Som framgår av diagrammet har utgiftsvolymen sedan mitten av 1960-talet vuxit i det närmaste i oförändrad takt över hela perioden eller med ca 6 % per år. Mellan budgetåren 1965/66 och 1976/77 ökade utgifterna med ca 5,7 % per år och mellan 1976/77 och 1979/80 skulle vid nu gällande beräkningar utgiftsökningen uppgå till ca 6,1 % per år i fasta priser.¹ Trots således mycket stora extraordinära satsningar på arbetsmarknads- och industripolitiska åtgärder och ökade transfereringar för att stödja inkomstsvaga grupper under krisåren så har således utgiftsökningstakten knappast stigit under den senaste treårsperioden. Detta sammanhänger främst med en stor återhållsamhet med statens egna utgifter för konsumtion och investeringar.

Utgifterna i diagram 1:1 omfattar således alla statens utgifter: konsumtion, investeringar, transfereringar till hushåll, kommuner, företag, utlandet, räntebetalningar och utlåning. Utgiftsvolymen har vuxit drygt dubbelt så snabbt som BNP. Långsiktigt är det nödvändigt att statens inkomster växer i ungefär samma takt som utgifterna. Annars växer budgetunderskotten så småningom till en ohälsosam nivå.

¹ Motsvarande volymtillväxt mellan kalenderåren 1966–1976 och 1976–1979 ger 5,7 % resp. 5,9 % i genomsnitt per år.

Även om det långsiktigt föreligger ett krav på parallellitet mellan utgifternas och inkomsternas utveckling kan detta samband modifieras av vissa strukturella förändringar i ekonomin. Staten måste söka bestämma sitt finansiella sparande utifrån hur stort sparandet är i resten av ekonomin och den allmänna aktivitetsnivån. Kravet på statens sparande kan i allmänhet sättas lägre om sparandet i företags- eller hushållssektorn är högt. Det trendmässigt stigande hushållssparandet under 1970-talet har inneburit att kravet på det offentliga nettosparandet mildras.

En annan faktor som påverkar sambandet mellan utgifter och skatter är statens växande utlåning. Innebörden av ökad statlig utlåning är bl. a. att anspråken på kapitalmarknaden från de sektorer som lånar från staten t. ex. industrin blir mindre. I stället ökar statens egen upplåning.

Som framgår av diagrammet är en huvudförklaring till det starkt växande budgetunderskotten att statens inkomstutveckling varit exceptionellt svag de senaste åren. I reala termer sjönk inkomsterna både 1977 och 1978. Detta beror för det första på att staten inte höjde skatterna i samma takt som under den tidigare perioden. Den allmänna arbetsgivaravgiften har tagits bort samtidigt som den statliga direkta skatteskalen sänkts för att upphäva de automatiska skattehöjningar som följer av inflationen. Fr. o. m. 1979 har också en automatisk indexreglering av skatteskalen införts. Dessutom har första steget i en sänkning av marginalsatterna tagits. Dessa minskningar har motverkats av höjda socialavgifter och höjd moms. Slutresultatet har ändå varit att skattehöjningarna har bromsats upp.

För det andra sammanhänger det med den svaga utvecklingen av statens skatteunderlag, vilket till helt övervägande del utgörs av löner och privat konsumtion. 1973 och 1974 steg det statliga budgetunderskottet kraftigt. De starka reallöneökningarna under 1975 och 1976 på över 10 % per år i genomsnitt gav dock staten snabbt växande inkomster, vilket starkt bidrog till det förhållandevis måttliga budgetunderskottet 1976. Under dessa år steg också den privata konsumtionen kraftigt vilket gav högre momsin-täkter. De faktorer som utlöste kostnadskrisen och bytesbalansunderskottet resulterade således samtidigt i en exceptionell uppgång i statsinkomsterna. När sedan reallöneutvecklingen och den privata konsumtionen bromsades upp för att klara återställandet av balansen i svensk ekonomi har det kraftigt slagit tillbaka på statens inkomster.

Självfallet hade det inte varit bättre att höja skatterna för att på så sätt söka begränsa statens underskott. Tvärtom har dessa underskott varit en förutsättning för att förhindra att aktiviteten i ekonomin inte fallit alltför starkt.

Kalkylerna i långtidsbudgeten visar att man inte kan räkna med att budgetunderskotten automatiskt minskar när ekonomin återvänt till fullt kapacitetsutnyttjande. När ekonomin åter närmar sig ett högt kapacitetsutnyttjande måste som anges i finansplanen det ske en finanspolitisk åt-

stramning. Detta måste dels ske genom en begränsning i utgifternas tillväxttakt, dels genom höjda skatter eller avgifter. Graden av finanspolitisk åtstramning som kan bli nödvändig under de närmaste åren måste bedömas bl. a. utifrån vilken real utveckling i samhället som är möjlig och önskvärd. I nästa avsnitt presenteras en utvecklingsväg för svensk ekonomi som kan tjäna som utgångspunkt för sådana överväganden.

1.4 Utvecklingen 1980–1981

För tredje året i rad presenteras i den reviderade nationalbudgeten en diskussion av den ekonomiska utvecklingen på 2 1/2 års sikt. Denna diskussion genomförs i form av en konsistent kalkyl över den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. Denna kalkyl skall inte uppfattas som en prognos, utan snarast som ett räkneexempel som fångar upp de tendenser som man kan se i den ekonomiska utvecklingen. Dessa kalkyler kan därmed utgöra ett underlag för en mera konkret diskussion av de problem som man kan bedöma bli klart dominerande i den svenska ekonomin 1980 och 1981.

En utgångspunkt för kalkylen är en bedömning av den internationella utvecklingen. Efter oljekrisen 1973 drabbades industriländerna av en djup recession. Efter bottenläget 1975 har industriländerna uppnått en relativt stabil tillväxt som under de tre senaste åren uppgått till ca 3,5 % BNP-tillväxt per år. Detta är klart lägre än under 1950- och 1960-talen åtminstone vad gäller Västeuropa. Det finns mycket som talar för att vi inte kommer att återfå en sådan högre tillväxttakt under de närmaste åren. Ett skäl till detta är att de interna inflationsproblemen förefaller ha försvärats i flera länder under de senaste åren. Dessa problem förstärks ytterligare av oljeprishöjningarna. Risker är betydande att man i många länder kommer att möta den nya situationen med en relativt restriktiv ekonomisk politik, vilket kommer att verka tillbakahållande på tillväxten.

Å andra sidan finns goda förutsättningar för att den internationella tillväxten även i fortsättningen kan upprätthållas vid den måttliga tillväxttakt som gällt de senaste åren. Förskjutningar av tyngdpunkten i den internationella konjunkturen är sannolika vilket påverkar Sveriges marknadstillväxt. Huvudentagandet är således en BNP-tillväxt på 3,5 % per år 1980 och 1981. Under 1980 förutsätts att världshandelstillväxten uppgår till

Tabell 1: 8 Bruttonationalproduktens utveckling i OECD-området 1977–1981
Årlig procentuell volymförändring

	1977	1978	1979	1980	1981
Förenta staterna	4,9	4	2,5	2	3,5
Japan	5,2	5,5	5	4	5,5
Västeuropa	2,2	2,5	3,5	4,5	3,5
OECD-totalt	3,7	3,5	3,5	3,5	3,5

Tabell 1:9 Försörjningsbalans 1978–1981

Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
BNP	2,8	5,1	4,2	3,0
Import av varor	-7,0	9,5	7,7	6,0
Summa tillgång	0,7	6,0	4,9	3,6
Privat konsumtion	-0,9	2,8	2,2	2,0
Offentlig konsumtion	3,9	3,1	2,4	2,9
Bruttoinvestering	-4,2	8,0	3,7	2,4
Lagerinvestering ¹	-1,3	1,4	1,4	0,4
Tjänstenetto	· ·	· ·	· ·	· ·
Export av varor	7,8	8,0	7,6	7,0
Summa efterfrågan	0,7	6,0	4,9	3,6

¹ Lagerinvesteringarnas förändringar i procent av föregående års BNP.

6% och att Sverige får en relativt god marknadstillväxt som följd av att konjunkturuppgången fortsätter i Västeuropa. 1981 antas det ske en viss uppbromsning i Västeuropa och en viss förstärkning av den amerikanska konjunkturen. Det ger en något lägre världshandelstillväxt det året.

Den svenska exporten av varor beräknas kunna öka med 7 à 8% som framgår av försörjningsbalansen i tabell 1:9. Dessa relativt höga exporttal förutsätter att Sverige återvinner marknadsandelar i begränsad utsträckning även 1980 och 1981 för bearbetade varor exkl. fartyg. Till en del är detta en varusammansättningsseffekt då svensk verkstadsindustri förutses få en starkare exportutveckling 1980 som följd av den förbättrade investeringskonjunkturen i Västeuropa. Exportsiffrorna påverkas också i väsentlig mån av den nedpressande effekten av att det starka fallet i fartygsexporten successivt ebbar ut när denna export får allt mindre andel av den totala exporten.

Importen är härledd ur de antaganden som gjorts om de olika efterfrågekomponenterna som anges i tabell 1:9. För importutvecklingen ligger ett antagande om en viss fortsatt återvinning av marknadsandelar även på hemmamarknaden.

Den privata konsumtionen har antagits öka med 2,2% 1980 och 2% 1981. Detta har bedömts vara en rimlig avvägning mellan å ena sidan önskemål om en fortsatt real standardförbättring för de aktiva grupperna och kraven på att skapa utrymme för en förbättring i bytesbalansen och stigande investeringar. Samtidigt förutsätts att den offentliga konsumtionen bromsats upp. Detta gäller i huvudsak för kommunerna där expansionstakten förutsätts bli väsentligt lägre medan den statliga konsumtionen i stort sett ligger kvar på samma måttliga tillväxttakt som under senare år. Varken antaganden om privat eller offentlig konsumtion skall betraktas som prognoser vid oförändrad politik utan mer som en markering av den riktning som måste eftersträvas ifall de långsiktiga balansmålen skall nås.

Industriinvesteringarna har antagits stiga relativt snabbt både 1980 och

Tabell 1:10 Bytesbalans 1978–1981

Milj. kr., löpande priser

	1978	1979	1980	1981
Export av varor	98 200	113 900	128 600	143 800
Import av varor	92 600	109 200	123 400	136 700
Handelsbalans	5 600	4 700	5 200	7 100
Tjänstenetto	-4 000	-4 200	-4 600	-4 900
därav: sjöfartsnetto	3 500	3 900	4 100	4 200
resevaluta	-3 800	-3 900	-4 500	-5 000
Transfereringsnetto	-8 800	-10 100	-11 400	-12 200
därav: räntor	-3 800	-4 300	-4 700	-5 200
gävböstand	-3 000	-3 600	-4 200	-4 500
Omräkningspost	3 300	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-3 900	-6 300	-7 500	-6 700

1981. Trots den höga tillväxttakten är detta en försiktig prognos. Ökningen sker från en starkt nedpressad nivå. Det är därför svårt att bedöma styrkan i det omslag vi nu får. Det är inte osannolikt att investeringsökningen blir starkare än som här förutsatts.

Underskottet i bytesbalansen stiger 1980 främst därför att förbättringen i handelsbalansen blir väsentligt mindre än 1979 bl.a. på grund av den kraftiga uppgången i industriinvesteringarna, som har relativt högt import-innehåll, samtidigt som underskotten i tjänste- och transfereringsbalansen fortsätter att växa. Bytesbalansunderskottet 1981 skulle dock åter bli mindre genom den lägre inhemska efterfrågetillväxten.

Sammantaget innebär antagandena att Sverige skulle uppnå en BNP-tillväxt på 4,2 % 1980 och 3,0 % 1981. Industriproduktionen skulle enligt kalkylerna växa med 5 % 1980 och 1981.

Uppbromsningen av tillväxttakten i ekonomin sammanhänger endast i någon mån med förutsättningen om den något lägre marknadstillväxten för svensk export 1981. Den beror främst på att vi här förutsatt att när ekonomin åter börjar närma sig fullt kapacitetsutnyttjande kommer tillväxten i den inhemska efterfrågan att begränsas av att bl. a. en restriktivare finanspolitik. Detta gäller som redovisats såväl i privat som offentlig konsumtion. Därtill kommer att bidraget från lagerinvesteringarna antagits bli något lägre.

Det är naturligtvis svårt att närmare precisera när ekonomins tillväxttakt bromsas upp av kapacitetsrestriktionerna. Kapacitetsutnyttjandet inom industrin är av den senaste konjunkturbarometern att döma alltför lågt. Även om denna bild sannolikt relativt snabbt kommer att förändras borde det dock finnas betydande kapacitetsreserver att ta i anspråk även efter utgången av 1979.

Det finns emellertid å andra sidan tecken på inflexibilitet och bristande anpassningsförmåga i den svenska ekonomin som kan försvåra ianspråkta-

gandet av hela den tekniskt sett outnyttjade kapaciteten. Man ser sålunda redan nu exempel på företag som har svårt att rekrytera arbetskraft. En annan indikation på inflexibilitet är utvecklingen av antalet lediga platser i förhållande till antalet arbetslösa. Det finns risk att det tar lång tid att komma tillrätta med obalansen på arbetsmarknaden. Flaskhalsproblem och överhettningstendenser kan därför komma att visa sig i ett tidigare skede av konjunkturuppgången än vi tidigare varit vana vid. Mot bakgrund av dessa överväganden baserar 1980–1981-kalkylerna på ett relativt försiktigt produktivitetsantagande. Produktiviteten inom industrin har antagits stiga med 5 % 1980 och drygt 4 % 1981.

Dessa antaganden innebär att sysselsättningen i industrin mätt i antal personer skulle växa med sammanlagt ca 30 000 personer under 1980–1981. Sysselsättningen i offentlig sektor skulle fortsätta att växa med ca 35 000 personer per år.

Den ekonomiska krisen har i hög grad varit en kostnadskris. Vi är också på väg att ta oss ur krisen genom en anpassning av våra relativa priser och kostnader. Skall de angivna exportökningstalen nås krävs att konkurrenskraften ytterligare stärks. Utgångspunkten i 1980–1981-kalkylerna har således varit att det är möjligt att åstadkomma en dämpad pris- och kostnadsutveckling de två närmaste åren. Kalkylerna anger ett utrymme för en real ökning av hushållens konsumtion med drygt 2 % och därmed också ett utrymme för en viss ökning av löntagarnas privata standard, vilket bör underlätta stabiliseringspolitiken.

De här presenterade kalkylerna täcker en betydande del av den period som behandlades i LU 78. Av flera skäl är det inte meningsfullt att genomföra en systematisk avräkning av dessa kalkyler gentemot LU. Ett skäl till detta är att vi nu har en annan bild av utgångsläget 1977 än den som LU arbetade med. Ett annat skäl är att LU inte gör någon konjunkturprognos och att 1983 antas vara ett år med normalt kapacitetsutnyttjande. Detta hindrar inte att det är av intresse att göra vissa grova jämförelser mellan LU och de föreliggande kalkylerna.

I LU förutsattes en något snabbare tillväxt i världshandeln än som ligger bakom 1980–1981-kalkylerna. Det är naturligtvis främst Irankrisen och den därmed utlösta starka prisstegringen på olja som motiverat den något försiktigare bedömning som gjorts för de närmaste två åren.

När det gäller konsumtionsutvecklingen kan man konstatera att den privata konsumtionen i 1980–1981-kalkylerna ökar med 1,5 % per år 1977–1983 medan motsvarande ökningstakt för den offentliga konsumtionen är 2,8 % per år. Den siffran kan jämföras med konsumtionsutvecklingen i LU:s huvudalternativ och i LU:s offentligt-expansiva alternativ.

Utvecklingen här framgår av nedanstående tablå.

	Alt. I	Alt. V
Privat konsumtion	1,8	1,4
Offentlig konsumtion	2,2	3,2

Som framgår av tablåen pekar 1980–1981-kalkylerna på en utveckling som är mer offentligt-expansiv än huvudalternativet, men som ligger under den förlängning av 1970-talets tillväxttrend för offentlig konsumtion som ligger i alternativ V. Förlängs utvecklingen i 1980–1981-kalkylerna får vi en skatteutveckling som ligger i överkant av LU:s huvudalternativ. Detta förstärks av att de offentliga transfereringsutgifterna enligt vad vi nu kan se ligger klart över LU.

Kalkylerna pekar alltså på att skatteuttaget, om nuvarande tendenser vad gäller offentliga utgifter förlängs, kommer att öka snabbare än i LU:s huvudalternativ. Vi har i ett tidigare avsnitt pekat på vissa av de problem en sådan utveckling för med sig.

En snabbare ökning i offentlig konsumtion betyder att förutsättningarna för och kravet på en lika snabb utbyggnad av den industriella kapaciteten som LU förutsatte i sitt huvudalternativ blir mindre. Konkurrensen från den offentliga sektorn om de inhemska resurserna blir starkare och det blir svårare att uppnå samma konkurrenskraftsförbättring som förutsätts i LU:s huvudalternativ. Den lägre ökningstakten i industriproduktionen tillsammans med det förhållandet att de nödvändiga omställningarna på arbetsmarknaden och inom industrin tar relativt lång tid i anspråk leder till en försiktig bedömning av produktivitetstillväxten de båda närmaste åren.

När det gäller bytesbalansutvecklingen kan vi konstatera att den snabba förbättringen mellan 1977 och 1978 i något har ändrat förutsättningarna för LU:s kalkyler. Ackumulationen av utlandsskulden fram till 1983 blir därmed inte så kraftig som i LU, vilket något mildrar kraven på handelsbalansen. Detta gör i sin tur att bytesbalanskravet klaras även vid en något lägre industriexpansion än den som ligger i LU:s huvudalternativ.

I LU:s huvudalternativ anges en väg till balans i den svenska ekonomin i ett femårsperspektiv. I huvudalternativet liksom i alternativ V nås såväl extern balans som fullt kapacitetsutnyttjande genom en exportledd tillväxt. En sådan utveckling har påbörjats 1978 och den fortsätter enligt vad vi nu kan se i form av en bred konjunkturuppgång 1979. BNP-tillväxten i huvudalternativet angavs till 3,7% i genomsnitt per år 1977–1983. Enligt här redovisade kalkyler skulle BNP-tillväxten för perioden 1977–1981 uppgå till ca 3,8% per år.

Även med beaktande av de avvikelser från förutsättningarna i LU:s huvudalternativ som har indikerats framstår dock förutsättningarna som goda att nå en relativt hög real tillväxt i ekonomin. Frågan om den svenska

ekonomin åter skall kunna gå in i ett mer balanserat tillväxtförlopp ligger inte främst på den reala sidan utan sammanhänger med möjligheterna att de finansiella problemen kan lösas. För den ekonomiska utvecklingen 1980 och 1981 är det av avgörande betydelse att den nödvändiga finanspolitiska åtstramningen hanteras på ett sådant sätt att man uppnår en pris- och lönekostnadsutveckling som inte verkar destabiliserande på ekonomins reala utveckling.

UTVECKLINGEN INOM OLIKA OMRÅDEN

2 Det internationella läget

2.1 Sammanfattande översikt

Utvecklingen 1978

Konjunkturutvecklingen i industriländerna 1978 präglades av en fortsatt måttlig tillväxttakt. Sålunda steg totalproduktionen i OECD-länderna med genomsnittligt 3,5 % – en ökning i samma storleksordning som tillväxten av produktionskapaciteten. Detta innebär att en betydande del av de produktiva resurserna förblev underutnyttjade. Därmed kvarstod den i många länder höga arbetslösheten. En annan konsekvens av det låga kapacitetsutnyttjandet var den fortsatt svaga ökningen av näringslivets investeringar i flertalet länder. Ytterligare en aspekt på den relativt långsamma produktionstillväxten var den internationella handels dämpade utveckling. Handeln ökade med endast ca 5 % 1978.

Tabell 2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1976–1979
Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD-om- rådets to- tala BNP (%) ¹	1976	1977	1978	1979 ²
<i>De sju stora länderna</i>					
Förenta staterna	38,9	6,0	4,9	3,9	2–3
Japan	14,1	6,0	5,2	5,6	4,5–5,5
Förbundsrep. Tyskland	10,6	5,7	2,6	3,4	3,5–4,5
Frankrike	7,9	4,6	3,0	2,9	3–4
Storbritannien	5,1	2,3	1,6	3,2	2–3
Italien	4,0	5,7	1,7	2,0	3–4
Canada	4,1	4,9	2,7	3,5	3,5–4,5
<i>Norden</i>					
Danmark	0,9	5,4	1,8	1,5	2–3
Finland	0,6	0,3	0,5	2,0	4–5
Norge	0,7	5,8	4,1	3,0	2–3
Sverige	1,6	1,5	– 2,4	2,8	5,1
<i>Vissa andra OECD-länder</i>					
Belgien	1,6	5,5	1,2	1,8	2,5–3,5
Nederländerna	2,2	4,6	2,3	2,4	2,5–3,5
Schweiz	1,3	– 1,3	2,7	1,5	0,5–1,5
Österrike	1,0	5,2	3,5	1,5	2,5–3,5
OECD-Europa	40,6	4,3	2,2	2,8	ca 3,5
OECD-totalt	100,0	5,2	3,7	3,7	ca 3,5

¹ 1977 års priser och växelkurser.

² Ekonomidepartementets bedömningar.

Källa: OECD.

Ser man till konjunkturutvecklingen under loppet av 1978, kan man konstatera en förbättring mellan första och andra halvåret. I Förenta staterna tilltog sålunda expansionstakten ytterligare mot slutet av året, och i Västeuropa fortsatte en gradvis förbättring av konjunkturläget. I Japan däremot mattades produktionstillväxten av mellan de båda halvåren i fjol.

Den hävdade expansionen i den amerikanska ekonomin alltsedan recessionen 1974–1975 har visat en betydande livskraft. Den privata konsumtionen har varit den dominerande drivkraften i återhämtningen, men också bostadsbyggandet har bidragit kraftigt till uppgången i efterfrågan. Däremot släpade näringslivets investeringar länge efter i förhållande till övriga efterfrågekomponenter, och först under 1978 ägde en klar förstärkning rum i detta hänseende. Ökningen i bruttonationalprodukten förra året uppgick till ca 4 %. Parallellt med den gynnsamma produktionsutvecklingen har arbetslösheten successivt reducerats. En ökning av sysselsättningen med nära 2 milj. personer 1978 har medfört att arbetslöshetstalet pressats ned under 6 %.

Den ekonomiska tillväxt som registrerats i Japan för 1978, ca 5,5 %, innebär ingen större avvikelse från den utvecklingstakt som rått under de föregående två åren. Emellertid har en betydelsefull omsvängning skett beträffande utvecklingen av den inhemska resp. den externa efterfrågan. Den senare har på grund av i första hand yenens tidigare successiva appreciering försvagats avsevärt, medan den inhemska efterfrågan under årets lopp vunnit i styrka. Denna utveckling är i hög grad ett resultat av de expansiva ekonomisk-politiska åtgärder som satts in under de senaste två åren och som främst kommit till uttryck i kraftigt ökade offentliga investeringar.

Också i Förbundsrepubliken Tyskland har utrikessektorn, till följd av bl. a. valutans gradvisa appreciering, utövat en negativ inverkan på totala efterfrågans tillväxt. Samtidigt har den inhemska konjunkturen förbättrats. Av särskild betydelse för uppgången i den inhemska efterfrågan var den kraftiga tillväxten i bostadsbyggandet, och mot slutet av 1978 visade även näringslivets investeringar en gynnsammare utveckling. Detta bidrog till att föra upp produktionstillväxten för året till totalt ca 3,5 %. I Frankrike däremot var investeringsverksamheten återhållen. Här var det i stället den privata konsumtionen och exporten som utgjorde drivkraften bakom produktionstillväxten på 3 %. Samma ekonomiska tillväxt uppnåddes i Storbritannien. En mycket snabb ökning av hushållens inkomster resulterade i en ökning av den privata konsumtionen med över 5 %. Också industrins investeringar steg i en snabb takt, vilket i hög grad förklaras av verksamheten inom oljesektorn.

För de mindre länderna i Västeuropa är bilden splittrad. De fortsatt stora bytesbalansunderskotten har tvingat flera av dem att fasthålla vid – och i vissa fall rentav förstärka – en restriktiv ekonomisk politik, med en långsam produktionsutveckling som följd. I andra länder, däribland Sveri-

ge och Finland, har en ljusning i konjunktursituationen inträtt under 1978.

Till skillnad från utvecklingen i Förenta staterna kunde i Västeuropa inga större framgångar noteras i kampen mot arbetslösheten. Begränsade förbättringar i vissa länder såsom Förbundsrepubliken Tyskland och Storbritannien uppvägdes av ett försämrat arbetsmarknadsläge på andra håll. I Frankrike liksom i våra nordiska grannländer steg arbetslöshetssiffrorna. Inom OECD-området totalt sett skedde en smärre sänkning av arbetslöshetssiffrorna under loppet av 1978.

Tabell 2:2 Konsumentprisernas utveckling 1975–1978

Årlig procentuell förändring

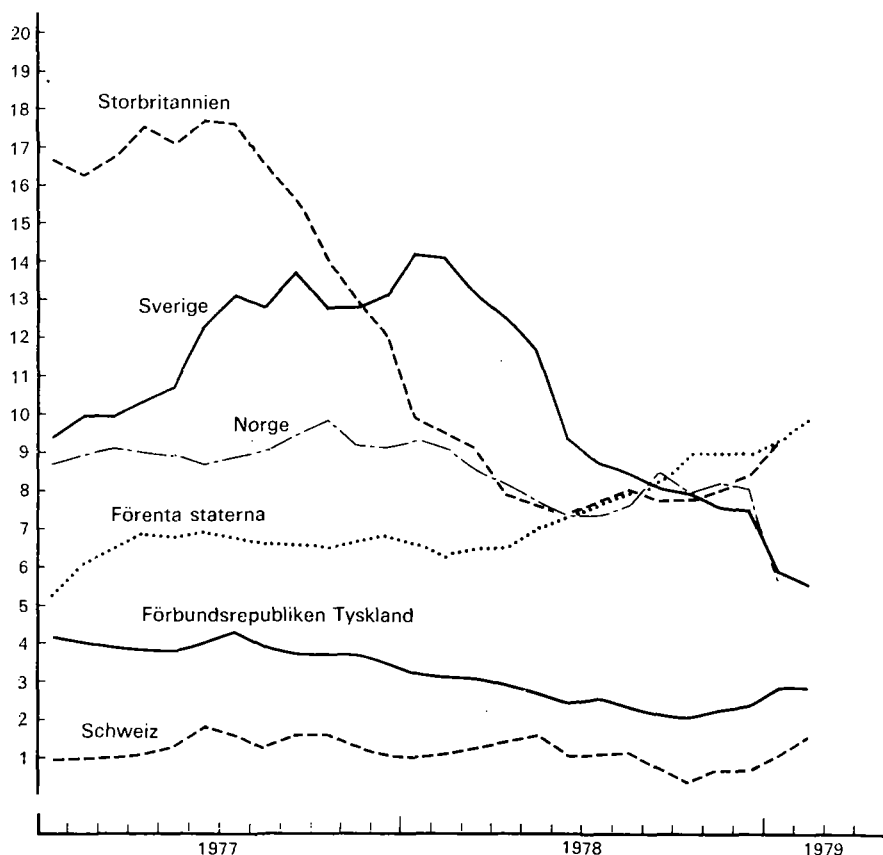
	1975	1976	1977	1978	dec 1976– dec 1977	dec 1977– dec 1978
Förenta staterna	9,1	5,8	6,5	7,6	6,8	9,0
Japan	11,8	9,3	8,1	3,8	4,8	3,5
Förbundsrep. Tyskland	6,0	4,5	3,9	2,6	3,5	2,4
Nederländerna	10,2	8,8	6,4	4,1	5,4	3,9
Schweiz	6,7	1,7	1,3	1,1	1,1	0,7
Frankrike	11,7	9,6	9,8	8,9	9,0	9,7
Storbritannien	24,2	16,5	15,9	8,3	12,1	8,4
Italien	17,0	16,8	17,0	13,0	15,0	11,6
Canada	10,8	7,5	8,0	9,0	9,5	8,4
Belgien	12,8	9,2	7,1	4,4	6,3	3,9
Österrike	8,4	7,3	5,5	3,6	n. a.	3,7
Sverige	9,8	10,3	11,4	9,8	13,0	7,4
Norge	11,7	9,1	9,1	8,4	9,1	8,1
Finland	17,9	14,4	12,6	7,8	11,9	5,9
Danmark	9,6	9,0	11,1	9,9	12,2	7,1
OECD-totalt	10,7	8,0	7,9	6,9	7,3	7,3
OECD-Europa	12,1	9,6	9,3	6,9	8,2	6,5

Källa: OECD.

Denna nedgång av arbetslösheten inträffade parallellt med ett starkt ökat utbud av arbetskraft. I kombination med den långsamma produktionstillväxten innebar detta att produktivitsutvecklingen inom OECD-området totalt sett blev anmärkningsvärt svag under 1978. Detta gäller särskilt i Förenta staterna där ökningen i produktiviteten var endast marginell. Den svaga produktivitsutvecklingen var en bidragande orsak till den bestående höga inflationstakten i många länder. Genomsnittligt för OECD-länderna dämpades visserligen prisstegringarna något 1978 och uppgick till drygt 7 % mätt i konsumentledet. Men det bör noteras att industriländernas bytesförhållande gentemot övriga världen förbättrades avsevärt under året. Den underliggande inflationstakten inom OECD-området torde därför inte ha förbättrats. I några länder, med Förenta staterna som det viktigaste exemplet, skedde en uppgång i prisökningstakten.

Den ogynnsammare prisutvecklingen i Förenta staterna i kombination med kvardröjande stora underskott i bytesbalansen, liksom förväntningar

Diagram 2:1 Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder 1977–februari 1979

Källa: OECD och nationell statistik.

om en fortsatt negativ utveckling i dessa avscenden, bidrog till att förtroendet för dollarn sviktade. Under perioden september 1977–oktober 1978 präglades valutamarknaderna av stor osäkerhet med återkommande stora förändringar i kurserna mellan å ena sidan dollarn och å andra sidan yenen, D-marken och schweizerfrancen. För att stabilisera valutakursen vidtog de amerikanska myndigheterna i november 1978 en rad åtgärder. På det externa planet bestod dessa i att avsevärda resurser i utländska valutor mobiliserades för att genom stödköp upprätthålla dollarkursen. Sedan dess har omfattande interventioner förekommit på valutamarknaderna, vilka bidragit till att stabilisera kursutvecklingen.

Kursförskjutningarna mellan de större ländernas valutor har lett till betydande förändringar i konkurrenskraften. Medan sålunda den amerikanska har förbättrats, har den japanska, och i viss mån den västtyska, försvagats. Effekten härav på bytesbalanserna undanskymms dock tills vidare av de åtföljande förändringarna i bytesförhållandet. Detta innebar att

det japanska överskottet liksom det västtyska blev bestående under 1978. Samtidigt noterades ett fortsatt mycket stort bytesbalansunderskott i Förenta staterna. För många av de övriga OECD-länderna förbättrades externbalansen under 1978. Frankrike, Storbritannien och Italien uppvisade samtliga överskott. För Italiens del uppgick överskottet till ca 6 miljarder dollar. Efter flera år av besvärande stora bytesbalansunderskott kunde många av de mindre industriländerna notera en viss förbättring under fjolåret. OECD-området totalt sett uppnådde 1978 ett mindre överskott i den samlade bytesbalansen gentemot omvärlden, efter avsevärda underskott de två föregående åren. Denna utveckling förklaras i allt väsentligt av den nämnda förbättringen i områdets bytesförhållande.

Tabell 2:3 Bytesbalansutvecklingen i vissa länder 1975–1978

Miljarder dollar

	1975	1976	1977	1978
Förenta staterna	11,5	4,3	-15,3	-16,4
Japan	-1	3,8	10,9	16,6
Förbundsrep. Tyskland	4	3,8	3,7	8,3
Nederländerna	1,5	2,8	0,2	-2,2
Schweiz	2,5	3,5	3,4	4,3
Frankrike	0	-6,0	-3,3	3,1
Storbritannien	-3,5	-1,5	0,5	0,2
Italien	-0,5	-2,8	2,3	6,3
Canada	-5	-3,8	-3,9	-4,1
Belgien-Luxemburg	0,5	-	-0,7	-0,1
Övriga OECD	-9,5	-20,4	-25,4	-13,7
OECD-totalt	-6,5	-18,8	-27,6	2,3
OPEC-länderna	34,5	39,3	31,5	11,0
Icke oljeproducerande utvecklingsländer	-32,5	-26,5	-24	-34

Källa: OECD.

De externa balansproblemen samt den fortsatt ogynnsamma utvecklingen på prisområdet verkade för många länder styrande vid utformningen av den ekonomiska politiken. Så t. ex. skedde en viss åtstramning av penningpolitiken i Förenta staterna, samtidigt som finanspolitikens expansiva element minskades i betydelse. Å andra sidan ökade pressen på länder med låg inflationstakt och stora bytesbalansöverskott att stimulera den inhemska efterfrågan. Behovet av en sådan stimulans skall också ses mot bakgrunden av kravet att kompensera det bortfall i efterfrågan som följer av valutakursuppgången. Den japanska regeringen fortsatte att öka de offentliga investeringarna i en snabb takt, och i Förbundsrepubliken Tyskland beslutades under hösten om skattesänkningar. Dessa trädde i kraft först fr. o. m. årsskiftet, men bedöms ha förbättrat förtroendeklimatet i ekonomin redan dessförinnan. Också i Storbritannien vidtogs sänkningar av inkomstskatterna, vilket ytterligare bidrog till den kraftiga konsumtionsökningen. I flera andra länder bibehölls en restriktiv inriktning av den ekonomiska politiken.

Utsikter för 1979

Under de inledande månaderna i år visade konjunkturindikatorerna i de större länderna på en skiljaktig utveckling. I Förenta staterna visade sig flera tecken på en förestående avmattning, medan en fortsatt hävdad utveckling av den inhemska efterfrågan kunde registreras i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. Dessa tendenser stödjer det antagande som gjordes i den preliminära nationalbudgeten om en omsvängning i tillväxtens fördelning mellan viktigare länder och länderområden under 1979. Där förutsågs att tillväxten i den amerikanska ekonomin efter hand skulle dämpas varigenom ökningen i totalproduktionen skulle begränsas till ca 2,5 %. Vidare antogs att den västeuropeiska konjunkturen skulle förbättras, i hög grad som en följd av en förstärkt aktivitet i Förbundsrepubliken Tyskland. För Japans del innebar prognosen en oförändrad produktionstillväxt jämfört med 1978. Därvid förutsågs en klar uppgång i den inhemska efterfrågan samtidigt som den externa sektorn skulle ge en neddragande effekt på produktionstillväxten.

Tendensen till en dämpning i den amerikanska ekonomiska aktiviteten har hittills visat sig i bl. a. ett fall i de ledande konjunkturindikatorerna. Särskilt bostadsbyggandet präglades av en starkt negativ utveckling. Å andra sidan fortsatte sysselsättningen att stiga. Också i Förbundsrepubliken Tyskland registrerades höga tal för sysselsättningens tillväxt. Ett annat positivt tecken var ett förbättrat förtroendeklimat inom näringslivet. Detta ökar förhoppningarna om en rejäl uppgång i investeringsverksamheten. I Storbritannien var det liksom tidigare detaljhandeln som uppvisade den mest positiva utvecklingen. Å andra sidan kännetecknades här företagens bedömning av framtidsutsikterna av större pessimism i takt med ökade inflationsförväntningar och tilltagande oro på arbetsmarknaden. En motsatt utveckling för förtroendeklimatet inom näringslivet registrerades i Frankrike, vilket främst torde förklaras av den gynnsamma utvecklingen av exportindustrins orderingång. Ett negativt inslag i den franska konjunkturbilden utgjorde de höga och stigande arbetslöshetssiffrorna. För Japans del höll den svaga trenden i exporten i sig, samtidigt som den inhemska konjunkturen utvecklades förhållandevis positivt.

För de tre största länderna förstärks tendenserna till förändringar i konjunkturläget av den ekonomiska politikens inriktning. Den budget som presenterades i Japan i januari kan karaktäriseras som allmänt sett expansiv. Emellertid minskar bidraget till efterfrågan något i jämförelse med förra budgetåret. En fortsatt kraftig expansion förutses dock för de offentliga investeringarna. Målsättningen i Förenta staterna att successivt minska det federala budgetunderskottet innebär att den offentliga sektorn redan i år ger ett mindre bidrag till den totala efterfrågan. Dessutom har räntorna pressats upp till historiskt höga nivåer. I Förbundsrepubliken Tyskland å andra sidan bidrar de från årsskiftet gällande skattesänkningarna till en förstärkt utveckling av den inhemska efterfrågan. Nettoeffekten av det

stimulansprogram som beslutades i fjol beräknas till ca 1 % av den totala produktionen. En viss positiv effekt väntas dessutom utgå även i år från det långsiktiga programmet för s. k. framtidsinvesteringar. I flertalet övriga länder i Västeuropa är den ekonomisk-politiska inriktningen mer restriktiv. Medan den externa balansen minskat i betydelse som restriktion för handlingsfriheten, framstår i många länder den kvardröjande höga inflationstakten som det avgörande hindret för en mer expansiv ekonomisk politik. Detta gäller i hög grad för Frankrike, där finanspolitiken väntas behålla sin allmänt restriktiva prägel trots den höga arbetslösheten. Också i Storbritannien kan oron för en accelererande inflation i samband med den senaste tidens kraftiga löneökningar förutses leda till att finanspolitiken ges en relativt restriktiv inriktning. Den ekonomisk-politiska utformningen i Italien är svårbedömbär. Målsättningen är att föra över resurser från användning för privat konsumtion till investeringssektorn. För våra nordiska grannländer gäller att den restriktiva inriktningen i finans- och penningpolitiken består i såväl Danmark som Norge. I Finland däremot kan en fortsättning av den försiktigt konjunkturstödjande ekonomiska politiken förutses.

De tillförselproblem i fråga om råolja som uppkommit till följd av händelseutvecklingen i Iran får givetvis konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen i industriländerna. Det produktionsbortfall som skett under den tid oljeproduktionen legat helt nere i Iran har ej kunnat kompenseras av andra producenter. Även efter det att produktionen återupptagits kvarstår en viss brist i tillförseln. Mot denna bakgrund har länderna i det internationella energiorganet (IEA) inom OECD enats om besparingsåtgärder syftande till en minskning av oljekonsumtionen med 5 %. Tillsammans med förutsedda lageranpassningar skulle därmed oljetillgången inte utgöra någon direkt restriktion för produktionen i konsumentländerna. Huruvida den relativa bristsituationen får andra konsekvenser än direkta pris effekter är givetvis mycket svårt att förutsäga. En möjlig negativ konsekvens är ett försämrat förtroendeklimat och därigenom en minskad investeringsvilja inom näringslivet. En annan osäkerhet gäller om det ändrade läget kan framkalla restriktiva ekonomisk-politiska åtgärder.

I december i fjol beslöt OPEC-länderna att stegvis höja priset på råolja under 1979. Sammantaget skulle höjningarna innebära en prisökning uttryckt i dollar med 10 % i genomsnitt för året. Den omedelbara effekten av bristsituationen har blivit prishöjningar utöver de planerade. Prisbilden är dock mycket splittrad. Vissa länder valde sålunda att under första kvartalet prismässigt ligga kvar enligt den tidtabell som fastställdes i december, medan andra företog höjningar av varierande omfattning. På den s. k. spotmarknaden för råolja var dock priserna starkt uppdrivna. Under första kvartalet i år beräknas det genomsnittliga priset på råoljeveranser dock ha legat mindre än 5 % över den nivå som bestämdes i december. För raffinerade produkter har priserna varit betydligt mer uppdrivna. Det

beslut som fattades av OPEC-länderna i mars innebär att den prishöjning för råolja som skulle ha gjorts den 1 oktober i år tidigarelades med ett halvår. Den nya prisnivån, som ligger drygt 14 % över decembarnivån ifjol, är en miniminivå, som de enskilda producentländerna kan överskrida om utbuds- och efterfrågeförhållande så tillåter. Vid nästa OPEC-möte i början på sommaren kommer säkert prisfrågan upp till behandling på nytt.

Mot denna bakgrund är det givetvis mycket svårt att i nuvarande läge förutse vilken den genomsnittliga prisnivån på råolja blir i år. Förutom eventuella ytterligare höjningar av priset påverkas det av den takt med vilken högre priser tillämpas i nya leveransavtal. Allmänt gäller att efterfrågan på olja sannolikt blir relativt dämpad till följd av den förutsedda, fortsatt måttliga tillväxten i världsekonomin. Av stor betydelse för oljeprisets utveckling under resterande delen av 1979 blir de lagerdispositioner som sker under året. Schablonmässigt har antagits en prishöjning för råolja uttryckt i dollar med 17 % i genomsnitt för 1979. Uttryckt i nationella valutor i importländerna motsvarar detta en höjning med ca 12 %.

Härtill kommer att priserna även för övriga råvaror sedan en tid tillbaka visat en mer hävdad utveckling. Detta kan delvis förklaras som en återhämtning från den realprissänkning som skedde för många råvaror under 1978, vilken var en följd av att kursfallet för dollarn då inte kompensades genom en prishöjning för råvarorna. Delvis kan det bero på spekulativa prISRörelser med anknytning till bl. a. oron på oljemarknaden. Den förbättring i industriländernas bytesförhållande som uppkom förra året kan därmed komma att förbytas i en försämring under innevarande år. Också vad gäller den inhemska prisutvecklingen i OECD-länderna föreligger negativa tecken. Produktivitetstillväxten väntas fortsatt utvecklas generellt svagt. Dessutom har löneökningarna accelererat i några länder. Särskilt gäller detta för Storbritannien, men också i Förenta staterna har en snabbare löneutveckling kunnat registreras. Däremot ser lönehöjningarna i Japan och Förbundsrepubliken Tyskland ut att bli lägre än vad som tidigare förutsågs. Genomsnittligt för OECD-länderna förutses en ungefär oförändrad inflationstakt i storleksordningen 7–8 %. De stora skillnaderna i inflationstakt mellan olika länder kan befaras kvarstå eller rentav förvärras under året.

Även om OECD-ländernas bytesförhållande kan komma att försämrats i år, är det sannolikt att den jämvikt i bytesbalanserna som uppnåddes i fjol i stort sett kommer att bevaras. Beräkningar inom OECD pekade nämligen på ett visst överskott i medlemsländernas samlade bytesbalanser för 1979 innan hänsyn tagits till de senaste prishöjningarna på olja. Varje procentenhets höjning av oljepriset leder schablonmässigt till en ökning av OPEC-ländernas exportinkomster med 2 à 2,5 miljarder dollar och till en försvagning av OECD-områdets bytesbalans med 1 miljard dollar. Den prisuppgång på olja, utöver den som beslutades i december i fjol, som antagits i det föregående innebär sålunda en jämförelsevis begränsad försvagning av OECD-ländernas samlade externbalans.

Mot denna bakgrund kvarstår anpassningen av under- och överskott mellan skilda industriländer som ett dominerande problem. En viss om än långsam utveckling i riktning mot ökad jämvikt väntas äga rum innevarande år, även om risken finns att oljeprishöjningen motverkar denna tendens. Av särskilt stor betydelse är den nedgång i det amerikanska underskottet som förutses. Det tidigare kursfallet för dollarn liksom den förändring i relativt efterfrågetryck som förutses kan väntas leda till att exporten stiger väsentligt snabbare än importen i såväl reala som nominella termer. En förstärkning av den amerikanska externa balansen skulle verka förmånligt för förtroendet till dollarn och därmed öka förutsättningarna för stabilitet på valutamarknaderna. Också ikraftträdandet av det nya monetära systemet i Västeuropa, EMS, kan väntas få ett stabiliserande inflytande på kursutvecklingen.

De förskjutningar i valutakurserna som tidigare inträffat och de åtföljande förändringarna i konkurrenskraft väntas i år få betydande effekter på utvecklingen av utrikeshandeln för viktigare länder. Sålunda bedöms ett ökande nettobidrag till efterfrågan från utrikessidan motverka dämpningen i den amerikanska inhemska ekonomin. Ett motsatt förlopp förutses för den japanska ekonomin, där bortfallet från den externa sektorn väntas öka. För Förbundsrepubliken Tysklands del bedöms inte bortfallet bli lika stort, eftersom exporten förutses uppvisa en fortsatt gynnsam utveckling bl. a. med hänsyn till att D-markens effektiva appreciering varit ganska begränsad. Vad gäller utvecklingen av de inhemska efterfrågefaktorerna i olika länder, väntas den privata konsumtionen generellt sett kvarstå som ett expansivt element. De fasta investeringarna förutses spela en viktig roll för konjunkturförloppet. I Förenta staterna är en stagnation att vänta efter förra årets snabba uppgång. Detta förklaras huvudsakligen genom en förutsedd nedgång i bostadsbyggandet, men också näringslivets investeringar kommer sannolikt att mattas av. Ett motsatt förlopp torde äga rum i Förbundsrepubliken Tyskland. Bostadsbyggandet förutses här stiga i ungefär samma höga takt som 1978, medan näringslivets investeringar efter hand kan komma att visa en mer expansiv utveckling. En ökning i storleksordningen 7 % framstår som trolig. Också i övriga Västeuropa väntas generellt sett högre tillväxttal för de fasta investeringarna. I Japan förutses en fortsatt uppgång i de fasta investeringarna med över 10 % främst som en följd av de kraftiga ökningarna i de offentliga investeringarna.

För lagerrörelserna förutses inga drastiska förändringar. Ett måttligt positivt bidrag från lagersidan kan väntas i de länder där den slutliga efterfrågan successivt förstärks. I Japan föreligger förutsättningar för ett ordentligt tillskott från lagersidan med hänsyn till att nuvarande nivåer bedöms som för låga vid en fortsatt uppgång i försäljningen. I Förenta staterna förutses ett visst negativt bidrag från lagersidan. Detta bedöms dock bli tämligen begränsat eftersom företagen tidigare fört en försiktig lagerpolitik, vilket kommit till uttryck i en låg lagernivå i förhållande till försäljningen.

För världshandelns utveckling förutses inte några större förändringar jämfört med 1978. En viss förstärkning är dock möjlig i och med att den ekonomiska aktiviteten i de starkt utrikeshandelsberoende europeiska ekonomierna vinner i styrka. Därmed skulle en uppgång i storleksordningen 5 å 6 % kunna ställas i utsikt. För världshandelns priser förutses en uppgång i ökningstakten till följd av den snabbare prisutvecklingen för råvaror. Prisstegringarna torde dock komma att stanna vid något över 6 % i genomsnitt för 1979 uttryckt i nationella valutor.

Sammanfattningsvis innebär ovanstående överväganden en i stort sett oförändrad tillväxttakt för OECD-området totalt sett innevarande år i jämförelse med 1978. Denna genomsnittssiffra bygger på antagandet att den väntade försvagningen i Förenta staterna kompenseras genom en mer hävdad utveckling i Västeuropa. En förutsättning för att den genomsnittliga tillväxten ej skall bli ännu lägre är att nedgången i den amerikanska ekonomin ej blir alltför djup och att den västeuropeiska konjunkturen fortsätter att förstärkas också under senare delen av 1979. Självfallet knyter sig ovanligt stor osäkerhet till prognosen också med hänsyn till oljeprishöjningen och risken för fortsatta störningar i oljeförsörjningen.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

Den långvariga expansionen i den amerikanska ekonomin fortsatte också 1978. Tillväxten i totalproduktionen uppgick till nära 4 %, varigenom en ytterligare nedgång i den höga arbetslösheten till under 6 % möjliggjordes. Liksom föregående år bars konjunkturen upp av en stabil ökning i den privata konsumtionen. Denna förklaras av de kraftiga reala löneökningarna, liksom nedgången i sparkvoten till en historiskt sett mycket låg nivå. Av stor betydelse för konjunkturförloppet var också den väl hävdade investeringsverksamheten. Visserligen mattades takten i bostadsbyggnad av betydligt i förhållande till den kraftiga expansionen 1977, men näringslivets investeringar fortsatte att öka i god takt.

Den positiva reala utvecklingen åtföljdes av en försämring i inflationshänseende, fortsatt stora underskott i bytesbalansen och ett minskat förtroende för dollarn. Mot denna bakgrund skedde efter hand en omorientering av den ekonomisk-politiska kursen. För finanspolitiken visade sig den mer restriktiva framtoningen i ett senareläggande och nedbantning av det tidigare framlagda skattesänkingsförslaget. Paketet innebär sänkta skatter i en omfattning av ca 19 miljarder dollar från 1 januari 1979, varav 13 miljarder kommer hushållen till del. Under loppet av 1978 skedde också en höjning av de nominella räntesatserna, i första hand föranledda av hänsyn till bytesbalansen. För att söka komma till rätta med den accelererande inflationen presenterade administrationen under hösten också riktlinjer för kommande pris- och löneökningar.

När dollarns fall på de internationella valutamarknaderna fortsatte, tillgrip myndigheterna den 1 november omfattande åtgärder för att stabilisera kursen och återställa förtroendet för dollarn. Genom beslut om emissioner av obligationer i utländska valutor, utökade swap-arrangemang med Japan, Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz samt beslut om utnyttjande av dragningsrätten i Internationella valutafonden, skapades möjlighet att använda motsvarande 30 miljarder dollar för att stödja kursen. Omfattande interventioner på valutamarknaden förekom också mot slutet av 1978 och de första månaderna av innevarande år. Detta har bidragit till att dollarkursen uppvisat en förhållandevis god stabilitet.

Den ekonomisk-politiska omorienteringen och det höga nominella ränteläget ökade förväntningarna om en snar avmattning i tillväxttakten. Emellertid tilltog i stället den ekonomiska aktiviteten mot slutet av förra året och den goda trenden höll i sig under de inledande månaderna 1979. Sålunda bidrog flertalet viktigare efterfrågekomponenter till en ökning av totalproduktionen i en årstakt av inemot 6,5 % fjärde kvartalet 1978. Även om en hög aktivitetsnivå upprätthölls under de första månaderna 1979, började dock allt fler konjunkturindikatorer att peka på en förestående nedgång i tillväxttakten. Detta gällde särskilt för bostadsbyggandet, där igångsättandet av nya byggen sjönk drastiskt. Samtidigt som indikatorer för den reala ekonomin på detta sätt pekade nedåt, visade inflationen inga tecken på att avta. Snarare talade flera faktorer, bl.a. de utifrån kommande prisstegringarna på olja och andra råvaror, för en ihållande hög inflationstakt.

Mot bakgrund av de fortsatt snabba prisstegringarna och omsorgen om dollarkursen är någon uppnjukning av penningpolitiken inte att förutse. Dessutom beräknas budgeten för innevarande period trots skattesänkningarna få en viss dämpande effekt på konjunkturförloppet. Också den budget som träder i kraft den 1 oktober har en förhållandevis restriktiv prägel. De offentliga utgifterna väntas reallt öka ca 2,5 % 1979, med reservation för att en mer återhållsam attityd från delstaternas sida kan innebära en något lägre tillväxttakt.

Den privata konsumtionen förutses likaledes uppvisa en ökning i storleksordningen 2,5 % 1979. Flera faktorer talar för en sådan dämpning i jämförelse med föregående år. Den starka konsumtionsutvecklingen under senare tid har delvis skett på bekostnad av en nedgång i sparkvoten, vilket talar för att denna så småningom återgår till en högre nivå. Dessutom innebär den högre inflationstakten en press på hushållens reala disponibla inkomster. Detta gäller naturligtvis i särskilt hög grad om administrations riktlinjer skulle visa sig mer effektiva för lönerna än för priserna.

Ändrade regler för bostadsfinansieringen kommer att få en dämpande effekt på bostadsbyggandet i år. Expansionen i byggnadsverksamheten under senare år har varit mycket omfattande. Från den höga nivå som nåddes redan 1977, skedde en ytterligare uppgång med ca 3,5 % 1978. Nu

tillgängliga indikatorer talar dock för en klar nedgång i nyproduktionen innevarande år. En minskning i en omfattning av ca 7 % ter sig sannolik. Samma negativa utveckling förutses inte för övriga privata investeringar. Kapacitetsutnyttjandets relativt höga nivå, företagens fördelaktiga finansiella situation samt det förbättrade vinstläget talar för att ingen alltför drastisk avmattning äger rum. Utsikterna för en förestående svagare konsumtionsutveckling utgör dock givetvis en återhållande faktor vad investeringsbenägenheten beträffar. En dämpning i expansionsstakten till ca 3 % förefaller därmed trolig. Sammantaget för de privata fasta investeringarna skulle detta innebära i stort sett stagnation innevarande år efter fjolårets ökning med ca 7 %.

Investeringarna i lager väntas få en neddragande effekt på den totala efterfrågan under innevarande år. Något kraftigare efterfrågebortfall på grund av lagerrörelserna är dock knappast att förutse. Företagens lagerpolitik har nu under en längre period kännetecknats av en betydande grad av försiktighet. Sålunda har lagren hållits på en relativt låg nivå i förhållande till försäljningen. Under det sista kvartalet 1978 skedde en markerad nedgång i lagren i samband med den oväntat snabba försäljningsutvecklingen. För 1979 förutses en negativ effekt från lagersidan med endast ett par tiondels procent. Därmed skulle den totala inhemska efterfrågan 1979 stiga med bortåt 2 %.

Från utrikeshandeln förutses ett positivt efterfrågebidrag i år. Dollarns depreciering i effektiva termer under 1978 har inneburit en klar förbättring av konkurrenskraften trots de förhållandevis snabba prisstegringarna. Dessutom gynnas den amerikanska exporten av en förbättrad tillväxt på dess viktigaste marknader. Exporten skulle därmed kunna uppvisa en real ökning på bortåt 10 %. Importen väntas å andra sidan stiga med endast ca 2 %. Utrikeshandelns bidrag till den totala efterfrågan skulle därmed uppgå till över 0,5 %. Den från amerikansk utgångspunkt positiva utvecklingen av handelns volymsida bidrar till en minskning av handelsbalansens och bytesbalansens underskott. Denna effekt motverkas emellertid till en del av en förväntad försämring av bytesförhållandet.

Sammantaget ger ovanstående bild av de olika efterfrågekomponenternas utveckling innevarande år en tillväxt i storleksordningen 2,5 %. Härvid väntas de första månaderna av året visa en relativt god utveckling, varefter en successiv avmattning är att förutse. Även om konjunkturkurvan således pekar nedåt under loppet av året, väntas inte någon drastisk nedgång i den amerikanska ekonomin. Det förutsedda positiva bidraget från utrikeshandeln förutses tillta efter hand och därmed mildra de neddragande tendenserna.

Den långsammare produktionsutvecklingen innevarande år kan innebära ett bakslag i de framgångar som vunnits när det gäller att reducera arbetslösheten. En osäkerhetsfaktor i detta sammanhang är den framtida produktivtetsutvecklingen. Under 1978 ökade sysselsättningen mycket snabbt,

också i förhållande till produktionsutvecklingen, varför produktiviteten kom att öka endast marginellt. I det fall att produktiviteten fortsätter att utvecklas svagt, kan uppgången i arbetslösheten bli tämligen begränsad. En snabbare ökning i produktiviteten skulle däremot innebära efter hand stigande arbetslöshetssiffror.

Japan

En kraftig ökning av den inhemska efterfrågan under 1978 möjliggjorde en produktionstillväxt i den japanska ekonomin med ca 5,5 %. Särskilt snabbt ökade de fasta investeringarna. Den expansiva inriktningen av den ekonomiska politiken tog sig främst uttryck i starkt ökade utgifter för offentliga investeringar, vilka steg med nära 20 % i volym. Som ett resultat av ekonomisk-politiska åtgärder uppvisade också bostadsinvesteringarna en stark expansion. Utvecklingen av den privata konsumtionen fortgick i en stabil takt. Den nedåtriktade trenden i prisstegringarna medförde en klar förstärkning av hushållens köpkraft, varigenom den privata konsumtionen kunde öka med nära 5 %. Sammantaget för den inhemska efterfrågan noteras en tillväxt med ca 6,5 %.

Den gynnsamma tillväxten av den inhemska efterfrågan kontrasterar starkt mot utvecklingen av utrikeshandeln. Apprecieringen av yenen under 1977 och 1978, vilken uppgick till nära 50 % i effektiva termer, innebar en efter hand allt tydligare försämring av den japanska konkurrenskraften. Detta medförde att exporten stagnerade, samtidigt som importen steg i en snabb takt. Den negativa effekten från den externa sektorn på den samlade efterfrågan uppgick till nära 1 %. Trots denna utveckling av handelns volymsida medförde förbättringen av bytesförhållandet att bytebalansens överskott i löpande priser steg kraftigt.

Den inhemska efterfrågan förstärktes mot slutet av 1978. Investeringsverksamheten fortsatte att expandera, och efter hand visade också den privata konsumtionen en snabbare tillväxt. Flertalet konjunkturindikatorer pekade också på att takten i expansionen skulle hålla i sig även under det första halvåret 1979. Särskilt undersökningar av företagens investeringsplaner visade på en ljus bild.

Den budget för nu inledda budgetår (april 1979–mars 1980) som presenterades i januari, innebär en fortsatt konjunkturstödjande politik. Emellertid är de expansiva elementen mindre uttalade jämfört med den ursprungliga budgeten för det just avslutade budgetåret. Från officiellt håll motiveras detta med nödvändigheten av att begränsa budgetunderskottet, vilket beräknas uppgå till ca 40 % av de totala utgifterna. Den japanska budgetpolitiken har en relativt flexibel utformning, och under de två föregående åren har stimulansåtgärder vid flera tillfällen presenterats i form av tilläggsbudgetar. Ett sådant förfarande kan sannolikt komma att upprepas, om så skulle bedömas nödvändigt för att upprätthålla tillväxttakten.

En faktor som skulle kunna minska benägenheten att fortsätta på den

expansiva ekonomisk-politiska kursen, är en eventuell acceleration av prisutvecklingen. Under 1978 dämpades konsumentprisernas ökningstakt till under 4%, och partihandelspriserna sjönk i absoluta tal. Denna utveckling hänger i hög grad samman med yenens appreciering, vilken medfört sjunkande importpriser. Sedan slutet av 1978 har emellertid yenkursen fallit gentemot flertalet valutor, varför den prisstabiliserande effekten härifrån så småningom väntas upphöra. Härtill kommer att den senaste tidens snabba uppgång i råvarupriserna inkl. olja får ett förhållandevis stort genomslag på den interna japanska prisutvecklingen.

Även om inflationstakten skulle öka något under loppet av året, kan man förutse att de nominella löneökningarna kommer att innebära en stabil utveckling av de reala inkomsterna. Dessutom är det möjligt att sparkvoten sjunker något i jämförelse med 1978. Under dessa antaganden ter sig en ökning av den privata konsumtionen med nära 5% sannolik.

Också när det gäller investeringarna väntas en fortsatt god utveckling. De offentliga investeringarna beräknas även innevarande år uppvisa en hög ökningstakt. Näringslivets investeringar ter sig svåra att uppskatta mot bakgrunden av de omfattande strukturproblemen och de negativa impulser som kan spridas via den svaga utvecklingen av exporten. Emellertid indikerar de senaste data över företagens investeringsplaner en förbättring jämfört med 1978. En tillväxt i närheten av 8% skulle därmed kunna ställas i utsikt. För bostadsbyggandet däremot förutses en avmattning. I och med att de särskilda stödåtgärderna efter hand minskar i betydelse förutses en nedgång i expansionstakten. En ökning över fjolåret med närmare 5% förefaller dock trolig.

Under 1978 har en omfattande lageranpassning ägt rum. I och med uppgången i den inhemska efterfrågan – särskilt den privata konsumtionen – befinner sig lagren på en låg nivå i förhållande till försäljningen. Flertalet bedömare tror därför på en lageruppyggnad under 1979, vilken skulle ge ett visst tillskott till den totala efterfrågan.

För den totala inhemska efterfrågan förutses en tillväxt i ungefär samma takt som 1978, eller ca 6,5%. Stor osäkerhet är förknippad med bedömningen av den externa sektorn. Effekterna av det försämrade konkurrensläget väntas göra sig starkt märkbara också under 1979. Härför talar i första hand det faktum att den negativa effekten från utrikeshandeln tilltog i styrka mot slutet av 1978. Bedömningen försvåras emellertid av de särskilda åtgärder i form av frivillig exportbegränsning och extra import som vidtogs under samma period. Under antagandet att den negativa bidraget från utrikesbalansen blir något större än 1978, skulle ökningen i totalproduktionen uppgå till ca 5%. Reservation måste dock göras för att ett större efterfrågebortfall från utrikessidan och mer omfattande negativa spridningseffekter kan leda till en lägre tillväxttakt.

Vad beträffar utvecklingen av efterfrågan och produktion under loppet av 1979, ligger en viss avmattning av tillväxten närmast till hands. Detta

sammanhänger främst med att den offentliga sektorns bidrag till efterfrågan efter hand beräknas minska i betydelse. Konjunkturförloppet under 1979 skulle sålunda i hög grad vara beroende av myndigheternas vilja att tillgripa ytterligare stimulasåtgärder för att undvika en dämpning i den ekonomiska utvecklingen.

Förbundsrepubliken Tyskland

Tillväxten i den västtyska ekonomin 1978 förbättrades något i förhållande till föregående år. Ökningen i totalproduktionen uppgick till ca 3,5 %. En viktig faktor bakom denna uppgång var en mer expansiv inriktning av den ekonomiska politiken. Sålunda bidrog sänkningen av inkomstskatten till en ökning av den privata konsumtionen med närmare 4 %. Dessutom ökades de offentliga investeringarna med ca 7,5 %, vilket tillsammans med ett kraftigt ökat bostadsbyggande hjälpte till att föra upp de totala fasta investeringarnas tillväxt över 6 %.

Den västtyska konjunkturen förstärktes markant under loppet av 1978. Det andra halvåret steg totalproduktionen i en årstakt av närmare 5 %. Ser man enbart till den inhemska efterfrågan framstår förbättringen ännu klarare. Här uppgick ökningstakten det andra halvåret till över 6 %. Uppgången visade sig också i en förbättring på arbetsmarknaden, med en nedgång av arbetslösheten till under 4,5 %. Av särskild betydelse för detta förlopp var den efter hand förstärkta investeringsverksamheten. Under den första hälften av 1978 var det i första hand bostadsbyggandet och de offentliga investeringarna som svarade för tillväxten, men successivt fick också näringslivets investeringar i anläggningar och maskiner en allt viktigare roll. På utrikessidan är det värt att notera, att exporten ökade starkt under de senare månaderna av året, efter att tidigare i det närmaste ha stagnerat. Denna utveckling ägde emellertid rum parallellt med en snabb ökning av importen, varför nettoeffekten kom att bli negativ.

Den gynnsammare utvecklingen på investeringsområdet speglas tydligt i de framåtblickande konjunkturindikatorerna. Förtroendeklimatet inom näringslivet befinner sig enligt de senaste undersökningarna på den högsta nivån sedan oljekrisen 1973. Också produktionsförväntningarna, ökningen av kapacitetsutnyttjandet och det förbättrade vinstläget i företagen talar för att den goda investeringskonjunkturen kommer att hålla i sig. De offentliga investeringarna väntas visserligen inte öka i samma takt som under fjolåret eftersom programmet för s. k. framtidsinvesteringar så småningom minskar i betydelse. Men detta förutses mer än väl kompenseras av den ökande investeringsaktiviteten inom den privata sektorn. För bostadsbyggandets del torde den gynnsamma utvecklingen från förra året fortsätta under 1979. Redan i dagsläget påbörjade och planerade byggen indikerar att en hög tillväxttakt skall kunna upprätthållas. Det förefaller därför sannolikt att fjolårets ökning i storleksordningen 5 % skall kunna upprepas 1979. Sammantaget för de fasta investeringarna kan man förutse en uppgång med ca 6 %.

Den gynnsamma utvecklingen i ekonomin vid ingången av 1979 får ytterligare styrka genom de expansiva ekonomisk-politiska åtgärder som är i kraft under året och som beräknas uppgå till ca 1 % av bruttonationalprodukten. Tyngdpunkten i stimulansprogrammet består i en sänkning av inkomstskatten, vilket talar för en god tillväxt av den privata konsumtionen. Å andra sidan har man beslutat att höja mervärdeskatten med en procentenhet från halvårsskiftet, vilket givetvis kan verka dämpande på konsumtionsutvecklingen. Också en något snabbare inflationstakt kan få en negativ inverkan i detta hänseende. Förra året uppgick ökningen i konsumentpriserna till endast 2,5 %, vilket var lägre än ursprungligen förutsett. Statistiken för prisutvecklingen under de första månaderna av innevarande år visar en klar uppgång. De prisökningar som registrerats ter sig anmärkningsvärt höga för västtyska förhållanden och inger därmed visst bekymmer. Sammantaget förefaller det dock rimligt att räkna med att de reala inkomsterna efter skatt skall utvecklas i ungefär samma takt som under föregående år. Under antagandet om en oförändrad sparkvot, skulle därmed den privata konsumtionen också 1979 kunna öka med bortåt 4 %.

Den offentliga konsumtionen, inräknat delstaterna och kommunerna, steg förra året med ca 3 %. Av tillgängliga utgiftsplaner att döma förutses ingen större avvikelse från denna trend under 1979, åtminstone inte på den federala sidan. Emellertid har erfarenheten från senare år visat att en viss försiktighet är påkallad då det gäller att bedöma utvecklingen av delstaternas och kommunernas utgifter.

Den ovan givna bilden av den slutliga efterfrågans utveckling 1979 innebär en förbättring i jämförelse med 1978. Företagens lagerpolitik har tidigare präglats av ett visst mått av försiktighet. Om den stabila utvecklingen av den privata konsumtionen håller i sig samtidigt som investeringsaktiviteten förstärks, är det sannolikt att en planerad lageruppbyggnad kommer till stånd. Ett visst positivt bidrag från lagerinvesteringarna är därför att räkna med. Totalt för den inhemska efterfrågan förutses en tillväxt med ca 4,5 % eller möjligen något därutöver. Från den externa sektorn är dock en negativ effekt sannolik. Under 1978 steg D-markens värde kraftigt. Trots denna appreciering ökade den västtyska exporten med 5 % 1978, vilket innebar en snabbare ökningstakt än året innan. En viktig förklaring till denna gynnsamma utveckling är de relativt långsamma kostnadsökningarna i näringslivet och sänkta vinstmarginaler. Till följd av uppgången i den inhemska efterfrågan, och då särskilt den privata konsumtionen, ökade emellertid importen i en ännu snabbare takt, eller med ca 7 %. Denna trend förutses bli bestående under innevarande år, varigenom Förbundsrepubliken Tyskland kan ge ett välbehövligt bidrag till den västeuropeiska konjunkturutvecklingen. Inte heller ökningstakten för exporten väntas avvika nämnvärt från den under 1978. Effekterna på konkurrenskraften från D-marksapprecieringen motverkas av de måttliga löneökningarna och den förhållandevis goda produktivitsutvecklingen. Orderin-

gången från exportmarknaderna, och då särskilt från de västeuropeiska länderna, visar på en ihållande tillväxt. En förbättrad utveckling på investeringsområdet i Västeuropa gynnar den västtyska exporten.

Sammantaget beräknas utvecklingen av utrikeshandelssektorn leda till ett visst nettobortfall av efterfrågan också 1979, vilket skulle innebära att totalproduktionen kommer att öka med ca 4%. Det kan emellertid inte uteslutas att utvecklingen kan bli mer gynnsam. Stor betydelse i detta avseende får utvecklingstendenserna under loppet av året. Højningen av mervärdesskatten från halvårsskiftet är en åtgärd som kan dämpa expansionen under senare delen av året. Med hänsyn till den underliggande styrkan i den inhemska efterfrågan förefaller det dock rimligt att antaga, att uppgången i den västtyska ekonomin skall fortsätta även under senare delen av 1979. Härigenom verkar det också sannolikt att arbetslösheten i genomsnitt för året skall kunna hållas under en miljon.

Storbritannien

Betydande förbättringar ägde rum i den brittiska ekonomin i flera avseenden under 1978: trenden i prisstegringarna fortsatte att dämpas, ett överskott i bytesbalansen kunde bevaras och totalproduktionen ökade med över 3% efter de föregående årens svaga tillväxt. Ett särskilt positivt drag i utvecklingen var den kraftigt förbättrade investeringsverksamheten inom näringslivet. Industrin ökade sina investeringar med 7% reallt. Till följd av en restriktiv kreditpolitik visade emellertid bostadsbyggandet en negativ utveckling, och de offentliga investeringarna ökades endast mycket svagt. Uppgången i de totala fasta investeringarna stannade därför vid ca 2.5%. I stället var det den privata konsumtionen som kom att utgöra den viktigaste drivkraften i utvecklingen av den inhemska efterfrågan. Parallellt med nedgången i inflationstakten skedde en acceleration av löneutvecklingen, varför de reala inkomsterna ökade mycket snabbt. Expansionen av den privata konsumtionen, vilken uppgick till strax under 6%, understöddes dessutom av finanspolitiska stimulansåtgärder.

Förutsättningarna att vidmakthålla den expansiva trenden i ekonomin under innevarande år förefaller starkt begränsade. Detta sammanhänger med återgången till en mycket snabb löneutveckling, som efter hand väntas leda till en förnyad uppgång i prisstegringstakten. Under senare hälften av 1978 och början av 1979 steg lönerna i en betydligt högre takt än vad som förutsetts i regeringens inkomstpolitiska program. Dessutom minskade förutsättningarna att begränsa de framtida löneökningarna. Regeringens inkomstpolitik fick inte stöd i parlamentet, varvid möjligheterna att tillämpa sanktioner mot företag som överskrider 5-procentsgränsen för löneökningar bortföll.

Utvecklingen på löneområdet, med åtföljande oro på arbetsmarknaden, fick från slutet av 1978 en negativ inverkan på förtroendeklimatet inom näringslivet. Industrins investeringar som utvecklats gynnsamt tidigare

under året, minskade i absoluta tal det sista kvartalet. Under de inledande månaderna av innevarande år har ytterligare ogynnsamma tecken kunnat iakttas. Uppgången i detaljhandelns försäljning har dämpats, troligen som en följd av en försiktigare attityd hos hushållen inför utsikterna av ökad arbetslöshet och tilltagande inflation. Också orderingången och enkäter avseende företagens produktionsförväntningar tyder på en avmattning.

För att begränsa de inflationsdrivande impulserna av de tilltagande löneökningarna har myndigheterna i första hand tillgripit en stram penningpolitik. Finanspolitiken under det framförliggande året bedöms få en i stort sett neutral effekt på konjunkturutvecklingen. De offentliga utgifterna, särskilt för investeringsändamål, förutses visserligen stiga något mer än föregående budgetår, men detta väntas kompenseras genom ökade skatteintäkter.

Den kommande prisutvecklingen är av central betydelse för utvecklingen i ekonomin 1979. Förra året motverkades lönehöjningarnas prispådrivande effekter av pundkursens stabilitet och en kraftig förbättring av bytesförhållandet. I år kan man i stället förutse att prisimpulser från utrikeshandeln bidrar till att öka den inhemska prisutvecklingen. Under antagande att de genomsnittliga löneökningarna innevarande år uppgår till ca 15 %, kommer inledningsvis en fortsatt stark ökning av hushållens reala inkomster att äga rum. Detta skulle innebära att den privata konsumtionen under tidigare delen av 1979 utvecklades i en snabb takt, även om sparkvoten troligen stiger något. I samband med att inflationen tilltar, sker dock en successiv försvagning av hushållens köpkraft, varför konsumtionsutvecklingen under loppet av året förutses visa en avtagande trend. Osäkerheten i samband med oron på arbetsmarknaden kan också få en negativ inverkan på den privata konsumtionen. Genomsnittligt för 1979 ter sig en konsumtionsökning med ca 3 % sannolik.

De senaste två årens kraftiga tillväxt i industrins investeringar torde mattas avsevärt under 1979. Tecken härpå har redan visat sig, och förväntningar om en snar dämpning i konsumtionsefterfrågan förmodas förstärka denna tendens. Å andra sidan väntas oljesektorn även i fortsättningen öka sina investeringar i en hög takt. Därmed förefaller det troligt att industrins investeringar sammantaget stiger med ca 4 %. Inte heller i år förutses någon förbättring i bostadsbyggandet. Den successiva försvagningen av konsumenternas reala inkomster och ett fortsatt stramt läge på kreditmarknaden är faktorer som talar för en stagnation eller tillbakagång i byggnadsverksamheten för fjärde året i rad. De offentliga investeringarna däremot beräknas stiga snabbare jämfört med fjolåret. Totalt sett väntas de fasta investeringarna visa en ökning i storleksordningen 2 %.

Företagens osäkerhet inför den framtida ekonomiska utvecklingen bedöms också medföra en försiktig attityd när det gäller lagerpolitiken. Lagerrörelserna kan därför väntas få en viss negativ effekt på den totala efterfrågan under 1979. Därmed skulle den inhemska efterfrågans tillväxt i år stanna vid ca 2,5 % i jämförelse med ca 4,5 % 1978.

Utvecklingen av den reala externa balansen förra året ledde till ett nettobortfall i totalefterfrågan i storleksordningen en procentenhet. Om man frånräknar den inhemska oljesektorn hade den negativa effekten varit ca en halv procentenhet större. I år väntas oljeproduktionens positiva effekter på utrikessidan bli ännu mer betydelsefulla. Enligt beräkningar över produktionskapaciteten kan ökad export av olja samt minskat behov av oljeimport innebära ett positivt bidrag om inemot en procentenhet till totalefterfrågan i ekonomin. Frånräknat olja förutses exporten av varor och tjänster stiga med något under 3 %, vilket skulle innebära en oförändrad ökningstakt jämfört med 1978. Konkurrenskraften beräknas visserligen ha försämrats det gångna året till följd av de i förhållande till omvärlden stora kostnadsökningarna och den fortsatt stabila pundkursen, men detta väntas kompenseras genom en snabbare marknadstillväxt. Sammantaget bedöms exporten öka med ca 4 %. För importen förväntas en nedgång i expansionen i takt med att den inhemska efterfrågan mattas av. Härmed skulle den externa sektorns effekt på den totala efterfrågan möjligen kunna bli neutral.

Helhetsbilden av den brittiska ekonomin 1979 innebär en betydande försämring gentemot fjolåret. Tillväxten i genomsnitt för året väntas uppgå till mellan 2 och 3 %. Prognosen är dock behäftad med en hög grad av osäkerhet beroende på de mycket oklara utsikterna för utvecklingen på pris- och lönesidan. En mindre nedgång av de reala inkomsterna än vad som här antagits skulle kunna leda till en temporärt starkare konsumtionsutveckling. Av vikt är emellertid att konjunkturutvecklingen försvagas successivt under 1979. Särskilt markant förutses detta speglas i investeringsverksamheten. Mot den bakgrund som tecknats ovan är det sannolikt att arbetslösheten, som under 1978 minskat till ca 5,5 % åter skulle börja stiga.

Frankrike

Ökningen i den franska totalproduktionen 1978 uppgick till ca 3 %. Härvid steg den privata konsumtionen i en måttlig takt, medan de privata investeringarna, och då särskilt bostadsbyggandet, utvecklades svagt. Den offentliga sektorns utgifter ökade något snabbare än den genomsnittliga efterfrågan. Särskilt de offentliga investeringarna, vilka inkluderar de statliga företagens investeringar, visade en god tillväxttakt. Också exporten utvecklades gynnsamt.

Den återhållna utvecklingen av produktionen visade sig ej vara tillräcklig för att sysselsättningen skulle hålla jämna steg med utbudet av arbetskraft. Inom industrin inträffade en minskning av sysselsättningen i absoluta tal. Vid slutet av 1978 uppgick arbetslösheten till över 6 % av arbetskraften. Även om vissa selektiva åtgärder har satts in för att motverka i första hand ungdomsarbetslösheten, har den allmänna inriktningen av den ekonomiska politiken behållits restriktiv. Detta innebär ett fullföljande av

den ekonomisk-politiska kurs som varit i kraft ända sedan hösten 1976 och som syftar till att gradvis återställa extern balans och dämpa inflationstakten, för att därmed skapa förutsättningar för en gynnsammare real utveckling. På den externa sidan nåddes betydande framgångar under 1978. En ihållande positiv exportutveckling, i kombination med en kraftig förbättring av bytesförhållandet och ett ökat överskott från tjänstesektorn, medförde att bytesbalansen svängde om från ett underskott på 16 miljarder franc 1977 till ett överskott på nära 19 miljarder 1978. Motsvarande framgångar kunde ej noteras då det gäller bekämpningen av inflationen. Ökningstakten i konsumentpriserna låg vid årets slut kvar på en nivå mellan 9 och 10%.

Problemen med den kvardröjande höga inflationstakten medför att någon snar omläggning av den ekonomiska politiken i en mer expansiv riktning knappast förefaller trolig. Den budget som är i kraft för innevarande år innebär ingen större förändring i jämförelse med den ursprungliga budgeten för 1978, utan kan snarare tolkas som en viss åtstramning i förhållande till det faktiska utfallet förra året. Vid bedömningen av konjunkturutsikerna för 1979 får denna återhållsamhet i den ekonomiska politiken ställas mot de tendenser till en något förbättrad privat investeringsaktivitet som kunnat skönjas under den senaste tiden.

En av den ekonomiska politikens målsättningar har varit att förbättra vinstläget inom näringslivet. En sådan förbättring har också kommit till stånd under 1978. Även andra faktorer, såsom den fördelaktiga utvecklingen på exportmarknaden, har bidragit till att förbättra förtroendeklimatet inom näringslivet och öka investeringsbenägenheten. Denna ökade optimism har under den senaste tiden kommit till uttryck i flera oberoende undersökningar av företagens förväntningar. De offentliga investeringarna väntas tillta i förhållande till 1978. Däremot torde bostadbygget fortsätta att visa en svag utveckling.

En förbättrad produktivitet utveckling inom näringslivet och åtföljande minskade styckkostnader har i första hand resulterat i ökade vinster och endast i begränsad utsträckning i lägre priser. Eftersom vinsterna nu nått upp till vad som kan anses som en normal nivå, är det möjligt att en omsvängning kommer till stånd under 1979, så att lägre kostnadsökningar i ökad grad reflekteras i minskade prisstegringar. Detta skulle tala för en något lägre inflationstakt under innevarande år. Att prisstegringstakten skulle kunna pressas ned väsentligt under 9% förefaller dock ej troligt. Lönerna kan förväntas öka i ungefär samma takt som under det gångna året. En viss förbättring av reallönerna skulle därmed åstadkommas. Emellertid fattades i december 1978 ett beslut att förbättra socialförsäkringssektorns finansiella ställning genom avgiftshöjningar, vilket innebär en köpkraftsindragning från hushållen. Därmed torde inte konsumtionsutvecklingen förbättras nämnvärt jämfört med 1978, vilket skulle innebära en ökning med 3% eller något därutöver.

Lagerrörelserna hade under 1978 en i stort sett neutral effekt på den samlade efterfrågan. I nuläget synes lagren befinna sig på en normal nivå i relation till försäljningen, något som också bekräftas i undersökningar av företagens bedömningar. Därmed förefaller lagerinvesteringarna ej heller 1979 få någon större inverkan på efterfrågans utveckling. För den totala inhemska efterfrågan bedöms därför tillväxten stanna vid ca 3,5 %.

Den franska francens externa värde var i stort sett oförändrat i effektiva termer 1978. En viss nedgång under årets första månader, i samband med osäkerheten inför parlamentsvalet i mars, följdes av en återhämtning under andra kvartalet. Det oförändrade läget i effektiva termer innebar en appreciering med ca 9% mot dollarn och en depreciering i förhållande till valutorna i den s. k. ormen. Detta innebär att den i dollar prissatta råvaruimporten blev relativt billigare, samtidigt som exportens konkurrenskraft kunde bevaras i de viktiga avnämjarländerna i Västeuropa. Den fördelaktiga utvecklingen av exporten väntas hålla i sig under innevarande år. Däremot kan man förutse att förbättringen av bytesförhållandet upphör i och med en förutsedd snabb uppgång av importpriserna. Samtidigt torde importen också i volym räknat komma att uppvisa en mer hävdad utveckling. Sammantaget förutses dock ej någon nämnvärd försvagning av den externa sektorn. Nettoeffekten på totalproduktionen väntas bli i det närmaste neutral, och bytesbalansen torde också i år visa överskott.

Ökningen av bruttonationalprodukten 1979 förutses uppgå till ca 3,5 %, således endast en måttlig förbättring i förhållande till 1978. Därmed torde inte några större framgångar kunna vinnas när det gäller att reducera arbetslösheten. Regeringens industripolitik syftar till att öka takten i strukturanpassningen och minska statens reglerande inflytande över näringslivet. Den frisläppning av industripriserna som ägde rum hösten 1978 är ett steg i denna riktning. En snabbare strukturanpassning kan väntas medföra en uppgång av arbetslösheten på kort sikt. På senare tid har också kunnat märkas en tendens hos företagen att söka höja produktiviteten genom att begränsa antalet anställda. Dessa förhållanden talar för att arbetslösheten kan bli ett allt allvarligare socialt problem under 1979.

Den bild av den franska ekonomin som ges ovan innebär ingen väsentlig avvikelse från den jämförelsevis dämpade trend som rått de senaste åren. Detta gäller också för utvecklingen under loppet av 1979, där inga stora förändringar väntas ske mellan första och andra halvåret. En efter hand förbättrad investeringsverksamhet kan dock medföra att tillväxttakten i produktionen ökar något under senare delen av året.

Danmark

Den ekonomiska politiken har sedan 1976 syftat till att dels dämpa pris- och kostnadsökningarna, dels få ned konsumtionstillväxten och därmed importen. Delvis som en följd av det i augusti 1978 införda pris- och lönetaket avtog ökningstakten för konsumentpriserna till ca 7,5 % 1978.

Den avtagande prisstegringstakten var dock främst en effekt av de låga importprisökningarna. Den privata konsumtionen, som svarar för ca 60 % av hela den inhemska efterfrågan, ökade endast marginellt. Ökningen föll nästan helt på grupper som pensionärer, vilka erhåller s. k. priskompensation. För dessa ökade de reala disponibla inkomsterna med ca 3 %, medan vanliga inkomsttagares reala disponibla inkomster minskade. Industrins tveksamhet att investera fortsatte. Den offentliga sektorn däremot utgjorde ett expansivt inslag. Att importen ändå steg med ca 2 % berodde främst på att importvarulagren fylldes på.

I exportökningen på totalt ca 3,5 % döljs avsevärda skillnader mellan en expansiv utförsel av jordbruksprodukter och en dämpad industriexport. Handelsbalansens underskott minskade visserligen men uppgick ändå till ca 16 miljarder danska kr. Likaså reducerades underskottet i bytesbalansen, till ca 7,5 miljarder, trots att den växande utlandsskulden drog mer i räntebetalningar.

Bruttonationalprodukten beräknas ha stigit med ca 1,5 % 1978. Läget på arbetsmarknaden förvärrades under året, och andelen arbetslösa låg nära 9 %.

Trots att förbättringar således noterades under 1978 kvarstår en betydande obalans i ekonomin. Folketinget godtog i slutet av mars 1979 regeringens förslag till en tvåårig förlängning av avtalen på arbetsmarknaden. Automatiken med halvårsvisa indexregleringar av lönerna i förhållande till prisökningarna består. Lönekostnaderna inom den privata sektorn beräknas därigenom öka med drygt 8 % mellan 1978 och 1979 sammantaget för tjänstemän och kollektivanställda, och med drygt 7 % mellan 1979 och 1980. I denna beräkning ingår arbetsgivarens utgifter för bl. a. längre semester och övertid. Inom den offentliga sektorn anges årslönerna, exkl. bl. a. semesterkostnader, komma att öka med 7 % resp. drygt 6 %. Exportprognosen, som totalt sett pekar på en 5-procentig tillväxt 1979, bygger på ökade lönekostnader av angiven storlek som grund för bibehållna marknadsandelar. Förutsedda exportframgångar på de viktiga danska exportmarknaderna i Förbundsrepubliken Tyskland och Sverige väntas ge expansiva effekter på ekonomin. Med ökad export följer i första hand ett bättre kapacitetsutnyttjande och en ökad produktivitet. Så småningom bör detta leda till såväl nyanställningar som ökade investeringar. Den förutsedda tillväxten i näringslivets utbyggnader på ca 5 % 1979 sker från en låg nivå.

Den samlade inhemska efterfrågan väntas i år öka med ca 3 %. Den privata konsumtionen antas stiga med ca 2,5 %, till hälften genererat av ökade realinkomster för pensionärerna. I den officiella prognosen på 5,5 % i konsumentprisökning under 1979 ligger dels löneavtalets 8 %, dels fortsatt modesta importprisstegringar. Byggandet väntas öka med ca 2 %, bl. a. som följd av fjolårets beslut om sysselsättningsskapande åtgärder i denna sektor. Den offentliga sektorn, särskilt kommunerna, blir änyo ett expan-

sivt inslag med en totalt 6-procentig ökning. Den överlag förbättrade inhemska aktiviteten väntas resultera i en importuppgång på ca 4% 1979. Osäkerheten är dock stor vad gäller importpriserna och därmed importens värdemässiga utveckling, bl. a. med tanke på Danmarks fortfarande stora beroende av importerad energi. Men för handelsbalansen avtecknar sig ändå en förstärkning. Underskottet på bytesbalansen antas likväl öka, främst på grund av stigande räntebetalningar på utlandsskulden. Bytesbalansens underskott kan komma att öka till inemot 8 å 10 miljarder danska kr. 1979.

Sammantaget väntas bruttonationalprodukten öka med 2 å 3% 1979. Denna fortsatt måttliga expansion kan knappast vända trenden på arbetsmarknaden totalt sett. Beslutade arbetsmarknadspolitiska insatser kan möjligen förhindra en ytterligare uppgång i andelen arbetslösa.

Finland

De senaste årens ekonomisk-politiska inriktning på att skapa extern balans i ekonomin har givit eftersträlvade resultat snabbare än väntat. Marken devalverades med totalt 18% 1977 och 1978. Tillsammans med en nästan halverad inflationstakt bidrog detta till att väsentligt förbättra industrins konkurrenskraft. Exportökningen på 7% i volym 1978 var till en början främst en följd av återhämtningen i skogssektorn, men efter hand förbättrades utlandsförsäljningen även för andra sektorer. Importminskningen på 5% speglar den fortsatt dämpade inhemska aktiviteten. Trots ökade disponibla inkomster hos hushållen sjönk den privata konsumtionen. Det låga kapacitetsutnyttjandet i industrin verkade fortsatt hämmande på nyinvesteringarna. Industriinvesteringarna avtog totalt med ca 10%, men marginella uppgångar registrerades mot slutet av året. Handelsbalansens överskott uppgick till nästan 3 miljarder mark efter i stort sett balans 1977, och bytesbalanssaldot blev åter positivt.

Bruttonationalprodukten ökade med drygt 2% 1978, vilket medförde att läget på arbetsmarknaden förvärrades. Andelen arbetslösa uppgick till ca 8%.

Också under 1979 är vissa finanspolitiska stimulansåtgärder i kraft. Dessa beräknas addera 1 miljard mark till budgetunderskottet 1979, vilket beräknas uppgå till ca 6 miljarder mark. Åtgärderna, vilka sattes in i samband med inkomstuppgörelsen i början av 1979, omfattar bl. a. skatte- och avgiftslättnader. Sammantaget representerar åtgärderna en stimulans till efterfrågetillväxten motsvarande ca en procentenhet av bruttonationalprodukten. Denna beräknas därmed öka med 4 å 5% 1979. Till skillnad från fjolårets nästan helt exportledda tillväxt, väntas impulserna i år vara mera jämnt fördelade. Produktionstillväxten är sannolikt inte tillräcklig för att mer väsentligt förbättra läget på arbetsmarknaden, även om andelen arbetslösa förväntas minska till under 7% för 1979. Sysselsättningen kvarstår därmed som ett av de allvarligaste problemen i den finska ekonomin.

Inkomstuppgörelsen innefattar avtalsmässiga kontantlöneökningar på 2,25 % 1979 samt bl. a. förbättrade semesterförmåner. Hushållens disponibla inkomster förutses öka med ca 4 %, vilket torde generera en konsumtionstillväxt på ett par procentenheter. En klausul i uppgörelsen öppnar möjligheter till omförhandlingar om prisökningarna överstiger 5 % från februari till oktober 1979.

Fjölårets dämpade inflationstakt berodde dels på att den inhemska efterfrågan utvecklades svagt, dels på sänkta indirekta skatter samt på priskontroller. Dessa faktorer beräknas inte få samma tyngd i år. Å andra sidan har de prishöjande effekterna av devalveringarna slagit igenom. Sammantaget väntas konsumentpriserna — trots kostnadsökningarna knutna till inkomstuppgörelsen — öka endast obetydligt snabbare än i fjol, eller med ca 8 %.

I regeringens åtgärds paket för att stimulera ekonomin ingår bl. a. sysselsättningsskapande byggnads- och anläggningsprojekt. Detta väntas leda till ökad aktivitet inom byggsektorn. Industriinvesteringarna beräknas öka med drygt 10 % 1979 efter att ha fallit både 1977 och 1978, men den totala nivån förblir låg. Nyligen genomförda konjunkturenkäter för industrin anger gradvisa ökningar i såväl orderstockar som i kapacitetsutnyttjande.

Den under de senaste två åren förbättrade konkurrenskraften i näringslivet förväntas i stort sett bestå oförändrad fram till våren 1980, då inkomstuppgörelsen löper ut. Exporttillväxten förutses bli något lägre än 1978 eller 4 %. Den starkare inhemska efterfrågan, med genomslag i både produktion och konsumtion, samt i påfyllnad av råvarulager väntas bidra till en importökning på drygt 6 %. I samma riktning verkar upphävandet per den 1 mars 1979 av kontantbetalningen vid import. Överskotten på såväl handelsbalansen som på bytesbalansen reduceras sannolikt 1979, båda till drygt 1 miljard mark.

Norge

Den utdragna internationella lågkonjunkturen i samband med överbrygningspolitiken 1974–1977, försämrade industrins konkurrenskraft och ledde, via kraftiga importökningar, till stora bytesbalansunderskott. För att komma till rätta med dessa problem inleddes under senare delen av 1977 en omorientering av den ekonomiska politiken mot större restriktivitet.

De insatta åtgärderna påverkade i hög grad den ekonomiska utvecklingen under 1978. Bruttonationalproduktens fördelning på olika sektorer återgick i stort till den som rådde under 1970-talets början. Oljesektorn var den egentliga tillväxtskapande faktorn. Inkl. oljan ökade totalproduktionen med ca 3 %, utan oljesektorns bidrag var ökningen marginell. Exporten av varor och tjänster steg med drygt 9 %, vilket främst var en följd av den kraftiga uppgången för råoljeexporten. Men framsteg noterades också för den s. k. traditionella exporten, bl. a. återvanns marknadsandelar efter

devalveringarna 1978. Till denna utveckling bidrog även de avtagande ökningstakterna för priser och löner. Importen sjönk totalt med nästan 13 %, jämfört med en ökning på 3 % 1977. Omslaget orsakades dels av en nedgång i den privata konsumtionen, dels av lagerneddragningar. Efter oavbrutet stigande underskott i bytesbalansen 1973–1977, vände utvecklingen 1978. Underskottet stannade vid ca 11 miljarder norska kr., efter att 1977 ha uppvisat ett rekordstort underskott på drygt 26 miljarder. Omslaget på varu- och tjänstebalansen betydde att 1977 års underskott på nästan 20 miljarder byttes i ett på ca 2 miljarder 1978. Räntor och transfereringar till utlandet drog emellertid mer än tidigare, ett negativt netto på 9 miljarder 1978 jämfört med drygt 6 miljarder 1977. Den norska nettoutlandsskulden ökade under året med ca 15 miljarder till totalt 100 miljarder norska kr.

Vid ingången till 1979 var arbetslösheten stigande och kapacitetsutnyttjandet i industrin lågt. För att samtidigt nå ökad sysselsättning och extern balans krävs att konkurrenskraften i industrin förstärks ytterligare. Det i september 1978 införda pris- och inkomststoppet gäller till innevarande års slut. Regeringens riktmärke om 4-procentiga ökningar för priser och löner 1979 indikerar dels att bl. a. importprisökningar kompenseras, dels att vissa utfästelser om löneökningar hade gjorts innan stoppet trädde i kraft. Som ett led i att ytterligare stärka konkurrenskraften, beslöts i december 1978 att inte söka associering till det Europeiska Monetära Systemet. Som en konsekvens härav lämnade Norge omedelbart samarbetet inom den s. k. valutaormen. I syfte att nå en stabilisering av den effektiva växelkursen knöts kronan i stället till en korg med valutor från de för norsk utrikeshandel 12 viktigaste länderna.

Den restriktiva penning- och kreditpolitiken får även i år en fortsatt viktig roll för att begränsa den inhemska expansionen. Finanspolitiken väntas bli mer kontraktiv dels för att ytterligare bryta inflationsförväntningarna, dels för att industripolitiken ges en annan inriktning. De tidigare selektiva bransch- och företagsstöden, vilka totalt belastade statsbudgeten med ca 4,5 miljarder resp. med ca 3 miljarder 1977 resp. 1978, skall trappas ned till ca 1,7 miljarder 1979. Tonvikten läggs i stället på att uppmuntra produktion, som bedöms lönsam på medellång sikt. Denna inriktning bedöms öka arbetskraftens rörlighet mellan branscher och regioner, då stödet till enskilda företag av rent sysselsättningsmässiga skäl gradvis skall upphöra.

Takten i de fasta bruttoinvesteringarnas minskning förutses avta 1979, en halvering i nedgångstakten till ca 6 %. Enligt nyligen utförda enkäter har industrins framtidsbedömning stärkts, men outnyttjad kapacitet och dålig lönsamhet kvarstår som hinder för nysatsningar. Arbetslöshetsandelen kan komma att öka något till ca 2 %. Den offentliga sektorns expansion förutses totalt sett avta, men tillväxten i kommunerna ser ut att bli fortsatt hög.

Bruttonationalprodukten antas öka med 2 å 3 % 1979. Oljesektorn väntas ånyo ge tungt vägande impulser, bl. a. i form av ökade exportintäkter. Den traditionella exporten antas bli relativt expansiv, men varvens svåra situation speglas i starkt vikande exportsiffror. Sammantaget pekar exportprognosen mot en nedgång på ca 1 %. Den inhemska efterfrågan förutses främst via en relativt kraftig lageruppbbyggnad ge ett positivt bidrag till bruttonationalprodukten. Importprognoserna för oljesektorn och varven pekar på stora minskningar varför importen totalt sett antas minska med inemot 4 %. Sammantaget antas bytesbalanssaldot försämrats 1979. En stor del av denna försämring väntas härröra från de ökade ränteutbetalningarna på statens utlandsskuld.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Utvecklingen 1978

Den förhållandevis gynnsamma utveckling som kännetecknade den svenska exporten andra halvåret 1977 bestod under 1978. Om man undantar den brant fallande fartygsexporten så beräknas exportvolymen 1977–1978 ha ökat med 9%¹ – en avsevärd förbättring jämfört med 1977 då exporttillväxten helt uteblev. Råvarorna och de stapelbetonade produkterna av de bearbetade varorna såsom papper och stål utgjorde de mest expansiva inslagen i exportutvecklingen 1978, men också för verkstadsprodukter blev exporttillväxten betydande – ca 7 1/2 %.

Det faktum att exportutvecklingen blev så mycket gynnsammare 1978 än 1977 kan inte återföras på utvecklingen av våra exportmarknader. För exporten av bearbetade varor till OECD-området synes marknadstillväxten 1978 ha varit av samma storlek som 1977 – ca 4 %. Den konjunkturförbättring som framträdde i Västeuropa kring årsskiftet 1977/1978 och som fortsatte under 1978, uppvägdes nämligen av att den sammantagna importvolymen i våra nordiska grannländer, vilka tillsammans mottar ca 35 % av den svenska exporten av bearbetade varor, drogs ned med ca 4 % 1977–1978. Detta var en något större minskning än den som ägde rum 1977.

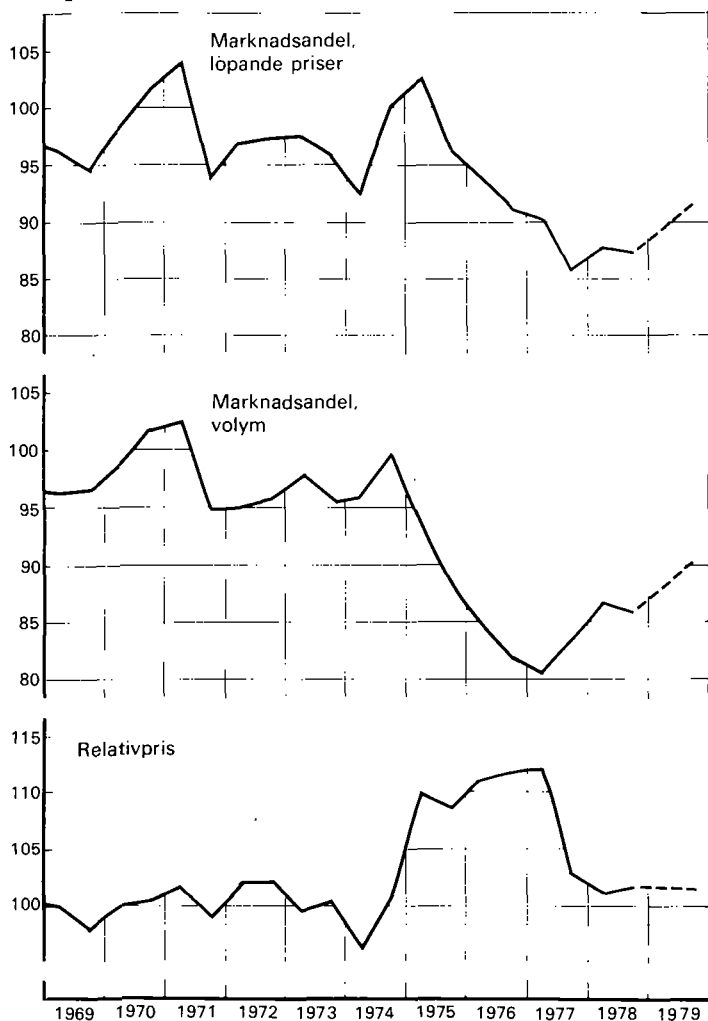
Inte heller för exporten till ländergrupper utanför OECD-området notades någon mer betydande ökning av marknadstillväxten 1978. OPEC-ländernas importtillväxt minskade ånyo kraftigt och synes ha inskränkt sig till ca 5 %. I de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna beräknas importtillväxten ha dragits upp med ett par procentenheter till ca 8 %, medan statshandelsländernas import bedöms ha ökat med 3–4 % efter en minskning i samma storleksordning såväl 1976 som 1977. Marknadstillväxten för den svenska exporten av bearbetade varor till länder utanför OECD-området kan beräknas ha uppgått till drygt 6 % 1978, vilket skulle vara 1/2–1 procentenhet mer än 1977. Marknadstillväxten för exporten av bearbetade varor till samtliga länderområden kan därmed bedömas ha stannat vid ca 4 1/2 % 1978 – obetydligt mer än 1977.

Uppgången i exporttillväxten sammanhängde i stället med en gynnsam utveckling av exportens marknadsandelar. Dessa började öka redan under senare delen av 1977 och andelsvinsterna fortsatte under 1978 även om utvecklingen på olika marknader och för olika varugrupper synes ha blivit

¹ Vid deflatering med Laspeyres' enhetsvärdeindex. Nationalräkenskaperna redovisar en större volymökning, se tabell 3: 4.

Diagram 3:1 Marknadsandelar och relativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1969–1979

Säsongrensade halvårsdata. Index: 1970 = 100

Anm. Relativpriser har angivits med avdrag för en sedan länge konstaterad historisk trend – motsvarande en ökning på ca 0,5% per halvår – som kan vara utslag av systematiska mätfel. I motsvarande grad har marknadsandelen i volym justerats så att den multiplicerad med det justerade relativpriset är lika med marknadsandelen i löpande priser. Se också anm. till tabell 3: 1.

Källa: Se tabell 3: 1.

mycket olikartad under loppet av året. Marknadsandelarna i OECD-området, vilka ökat mycket kraftigt under senare delen av 1977, fortsatte att visa en betydande tillväxt första halvåret 1978. Några ytterligare andelsvinster andra halvåret 1978 – som antogs i den preliminära nationalbudgeten – förefaller emellertid inte ha ägt rum. Exporten av papper och stål förefaller tvärtom ha åsamkats andelsförluster, vilka åtminstone för stål-

exportens vidkommande kan ha varit betydande. Dessa andelsförluster torde delvis kunna ses som något av en reaktion på den bl. a. av lagerutförsäljningar betingade, mycket starka andelsutvecklingen för dessa varugrupper under första halvåret. Det faktum att exporten av såväl verkstadsprodukter exkl. fartyg som s. k. övriga industriprodukter inte synes ha gjort några andelsvinster i OECD-området andra halvåret 1978 är mer ägnat att förvåna. I avvaktan på ytterligare indikationer på i vilken utsträckning exporten förmår återta de stora andelsförluster som gjordes 1974–1977 har det emellertid bedömts rimligt att betrakta den oväntade utvecklingen andra halvåret 1978 som tillfälliga förskjutningar i leveransernas inriktning. En sådan tolkning får ett visst stöd av det sätt på vilket exporten till länder utanför OECD-området har utvecklats. För exporten till dessa länderområden kom nämligen en avsevärd uppdragning att äga rum under loppet av 1978 med mycket kraftiga andelsvinster andra halvåret som följd. Denna utveckling var främst ett resultat av en utomordentligt kraftig ökning av exporten till OPEC-länderna och – ehuru i mindre utsträckning – statshandelsländerna. Sammanfattningsvis beräknas för året 1978 andelsvinsterna ifråga om bearbetade varor ha uppgått till ca 4% för exporten till OECD-området och ca 3% för exporten till länder utanför OECD-området.

Den gynnsamma andelsutvecklingen fr. o. m. senare delen av 1977 torde främst få tillskrivas den kraftiga sänkning av exportens relativa pris som ägde rum andra halvåret 1977. De båda devalveringarna av den svenska kronan i april och framför allt augusti 1977 medförde att exportens relativpris sjönk med ca 8 1/2% från första till andra halvåret 1977 och prissänkningen blev bestående under 1978. Det internationellt sett måttfulla utfallet av 1978 års avtalsrörelse och den mycket starka produktivitetstillväxten i den svenska tillverkningsindustrin 1977–1978 var naturligtvis av stor betydelse i detta sammanhang.

En mycket kraftig ökning av råvaruexporten ägde rum första halvåret 1978. Järnmalmsexporten gynnades bl. a. av en gruvstrejk i Canada. Massaexportens kraftiga ökning betingades delvis av en mycket snabb avveckling av massaindustrins överlager, bl. a. på grund av stora utförsäljningar till utomeuropeiska länder. Andra halvåret synes exporten av råvaror ha varit lägre än första halvåret och för året beräknas ökningen ha stannat vid knappt 11%.

Utsikterna för 1979

OECD-ländernas import av bearbetade varor bedöms växa med 7–8% 1979, vilket är ca 1 procentenhet långsammare än 1978. Den emotsedda ökningen av importtillväxten i Västeuropa antas nämligen inte helt kompensera för den kraftiga dämpning av importtillväxten som förutses komma att ske i Förenta staterna. Den svenska exportens marknadstillväxt väntas bli i det närmaste lika stor som OECD-ländernas totala importtill-

Tabell 3:1 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)¹ till OECD²-området 1971–1979
Procentuella förändringar

	1971– 1972	1972– 1973	1973– 1974	1974– 1975	1975– 1976	1976– 1977	1977– 1978	1978– 1979 prognos
<i>Löpande priser, Skr.</i>								
Marknad	12	25,5	27,5	-0,5	19	17,5	19,5	15
Marknadsandel	-2	-0,5	-0,5	3	-6,5	-5	-0,5	3,5
Export	10	24,5	27	2,5	11,5	11,5	19	19
<i>Volym</i>								
Marknad	9	16	4,5	-6	12,5	4	4	7
Marknadsandel	-4	0,5	0	-8	-9	-2	4	2,5
Export	4,5	17	4,5	-13,5	2	1,5	8	9,5
<i>Pris (enhetsvärde), Skr.</i>								
Marknad	2,5	8	22	6	6	13	15	7,5
Relativpris	2,5	-1	-0,5	11,5	3	-3	-4,5	1
Export	5,5	6,5	21,5	18,5	9	10	10	8,5

¹ SITC 5–8, exkl. 68, 793.

² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Island, Portugal, Spanien och Turkiet.

Anm. Begreppet "marknad" avser importförändringar för de olika länderna sammanvägda med deras andelar i Sveriges export. Härigenom elimineras eventuella förmånliga eller oförmånliga effekter av exportens strukturella ländersammansättning. Marknadens pris avser det implicit beräknade mellan marknad i löpande priser och i volym.

Källor: FN, utrikeshandelsstatistik från OECD, nationella statistikproducenter, statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

växt utan hänsyn tagen till ländersammansättningen, eller ca 7%. Den kraftigt neddragande effekt på exportens marknadstillväxt som de tre senaste åren emanerat från exportens strukturella ländersammansättning skulle följaktligen bli obetydlig 1979. Den sammantagna importen av bearbetade varor i de för den svenska exporten mycket tungt vägande nordiska länderna väntas nämligen komma att öka med 5% eller något därutöver efter en betydande minskning såväl 1977 som 1978. Den ekonomiska tillväxten i Finland väntas öka från 2,5% 1978 till ca 4,5% 1979. Importen av bearbetade varor beräknas växa med 5–6% efter en neddragning med ca 8% 1978. För Norge där importminskningen 1978 snarast förefaller ha varit än mer markerad emotses ett omslag från den mycket kraftiga lager-neddragningen 1978 till en begynnande lagerpåfyllnad 1979. Importen av bearbetade varor väntas härigenom komma att öka med ca 3% trots oförändrad eller t. o. m. något minskad tillväxt i ekonomin. För Danmark har en uppdragning av importtillväxten från ca 3% 1978 till 7–8% 1979 bedömts som sannolik. I de för den svenska exporten viktigaste avnämmländerna utanför Norden – Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland antas importtillväxten bli något under resp. något över 10% 1979. För Storbritannien innebär detta en betydande minskning av importtillväxten jämfört med 1978 medan det för Förbundsrepubliken Tyskland är fråga om en mindre uppdragning.

Prisstegringstakten för bearbetade varor i internationell handel synes ha inskränkt sig till ca 3 1/2% mätt i genomsnittliga nationella valutor 1977–

Tabell 3:2 Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg)¹ till olika länderområden 1973–1979

Export till	Procentuell volymförändring						Andel av totalsumman 1978, %
	1973– 1974	1974– 1975	1975– 1976	1976– 1977	1977– 1978	1978– 1979 prognos	
OECD-länderna ²	4,6	–13,3	2,2	1,7	8,1	9,5	75
Övriga länder	27,8	1,7	–8,0	–4,3	9,1	7,5	25
därav: Östeuropa och Kina	34,6	12,4	–18,2	–12,7	4,5	5	5
OPEC-länderna ³	39,6	60,2	21,2	–9,5	23,6	10	6
Andra länder	23,8	–11,6	–12,1	1,3	5,4	7,5	14
Summa	9,6	–9,5	–0,7	0,1	8,3	9,3	100

¹ SITC 5–8, exkl. 68, 793.² Utom Australien, Nya Zeeland, Grekland, Irland, Portugal, Spanien och Turkiet.³ Qatar, Förenade Arabemiraten, Saudarabien, Kuwait, Irak, Iran, Indonesien, Venezuela, Libyen, Algeriet och Nigeria.

Källor: Statistiska centralbyrån samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

1978. Under senare delen av 1978 förefaller emellertid en viss ökning av prisstegringstakten ha ägt rum. Den långsamma prisstegringstakten under senare delen av 1977 och större delen av 1978 – ca 3 % i årstakt – torde delvis ha varit en följd av en mycket svag prisutveckling för de råvaror och insatsvaror vilkas priser sätts i dollar. Den fortgående deprecieringen av dollarn synes först med en avsevärd tidseftersläpning ha resulterat i en anpassning av dessa priser uppåt. En sådan anpassning förefaller emellertid ha kommit till stånd under senare delen av 1978. För helåret 1979 förutses en väsentligt kraftigare höjning av världsmarknadspriserna än för 1978. Någon fortsatt dämpande effekt på prisstegringstakten till följd av en deprecierande dollar antas inte ge sig tillkänna 1979.¹ Omslaget från ett i det närmaste stabilt oljepris mätt i dollar 1978 till den prishöjning i storleksordningen 15–20 % som nu framstår som trolig kan i sig väntas öka prisstegringstakten med ca 1 procentenhet. Det förefaller vidare realistiskt att räkna med att den emotsedda konjunkturförbättringen i Västeuropa och den fortsatt höga aktivitetsnivå som förutses för Förenta staterna gör det möjligt för företagen att med en mindre defensiv prispolitik än under 1977 och 1978 öka de ännu i de flesta länder starkt nedpressade vinstmarginalerna. Prisstegringstakten för bearbetade varor i internationell handel – mätt i genomsnittliga nationella valutor – har mot denna bakgrund bedömts öka från ca 3 1/2 % 1978 till ca 6 % 1979. I kronor räknat motsvarar prisprognosen ca 7,5 % förutsatt oförändrade växelkurser från prognostillfället.

De svenska företagens kostnadsutveckling synes komma att undergå en fortsatt förbättring 1978–1979. Ökade lönekostnader per producerad enhet och kostnadsökningar för importerade insatsvaror och bränslen väntas

¹ Detta är en rent mekanisk följd av antagandet om oförändrade växelkurser från prognostillfället.

medföra en kostnadsökning kring 4% för de svenska exportföretagen. En relativprissänkning med 3–4% skulle under dessa förhållanden vara möjlig att genomföra vid oförändrade vinstmarginaler. Någon ytterligare relativprissänkning antas emellertid inte ske 1979. Exportens relativpris förefaller snarast ha ökat något under senare delen av 1978 och för 1979 räknas nu med en relativprishöjning med 1%¹ eller något därutöver. En sådan mindre återhållsam prispolitik från de svenska företagens sida 1979 torde i någon mån kunna ses som en fördröjd anpassning till de möjligheter att höja vinstmarginalerna som skapades av de båda devalveringarna 1977. Trots en viss ökning av företagens vinstmarginaler 1977–1978 var dessa fortfarande starkt nedpressade jämfört med nivån under 1970-talets första hälft. Exportprisprognosen vad avser bearbetade varor 1978–1979 – ca 8,5% – beräknas för helåret medge en vinstmarginal som når upp i nivå med de vinstmässigt svagare åren under 1970-talets första hälft.

Relativprissänkningen 1976–1978 torde komma att påverka andelsutvecklingen med viss kraft ännu 1979. Samtidigt väntas en förstärkning av Sveriges relativa efterfrågetryck ske 1979. Förstärkningen antas emellertid bli förhållandevis begränsad, främst till följd av den kraftiga ökning av den ekonomiska aktiviteten som väntas ske i det för svensk export särklassigt viktigaste konkurrentlandet Förbundsrepubliken Tyskland, och förmodas inte komma att få någon mer betydande inverkan av negativt slag på andelsutvecklingen. För exporten av bearbetade varor till OECD-området räknas med en andelsvinst kring 2,5% 1979. Den svaga andelsutvecklingen under senare delen av 1978 liksom den prognoserade mindre relativprishöjningen 1978–1979 skulle i och för sig kunna motivera en något lägre prognos för andelsutvecklingen 1979. Det synes emellertid finnas skäl att räkna med en kraftig andelsvinst för exporten av verkstadsprodukter exkl. fartyg 1978–1979. För dessa torde gälla att det tar en avsevärd tid innan en relativprissänkning får sitt fulla genomslag på exportefterfrågan. Såväl exportenkäten från februari som mars månads konjunkturbarometer vittnar nu om en hög och tilltagande grad av optimism vad gäller exportförsälj-

Tabell 3:3 Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1971–1979

1970 = 100

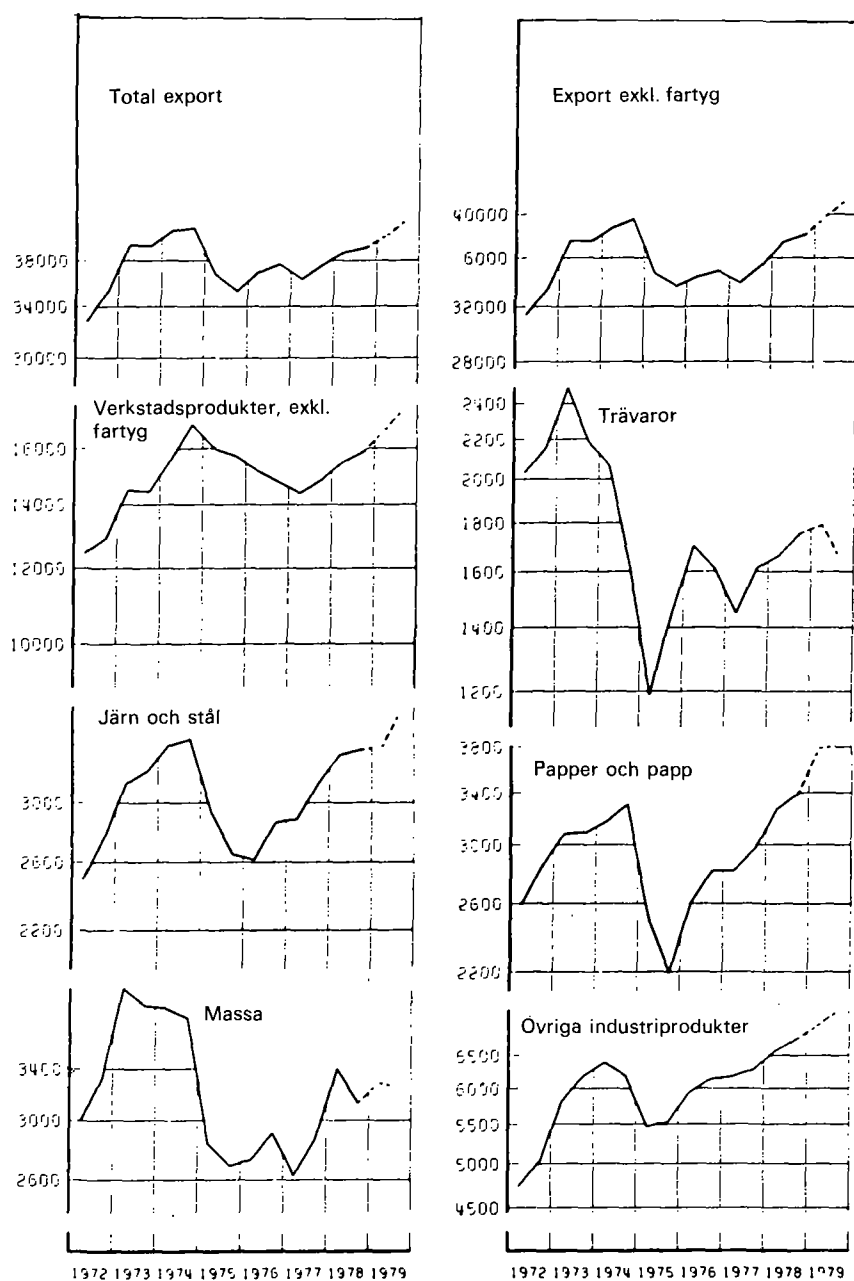
	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979 prognos
US dollar	105	113	133	162	183	184	200	231	257
Genomsnittliga nationella valutor	103	103	110	136	149	158	168	174	184
Svenska kronor	104	105	113	140	147	155	174	202	217

Källor: FN, OECD samt beräkningar och bedömningar inom konjunkturinstitutet.

¹ Om relativpriset i stället anges med avdrag för en sedan länge konstaterad historisk trend – motsvarande en ökning på ca 1% per år – vilken antas vara utslag av systematiska mätfel, så blir den prognossatta relativprisförändringen försumbar.

Diagram 3:2 Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1972-1979

Milj. kr., 1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ningen av verkstadsprodukter. Den andelsvinst kring 4 % som exporten av verkstadsprodukter beräknas ha gjort 1978 bedöms därför kunna upprepas 1979. Sammanfattningsvis innebär ovan gjorda antaganden om marknads-tillväxt och andelsutveckling för exporten av bearbetade varor till OECD-länderna en exportökning med närmare 10 % 1978–1979.

Såväl OPEC-länderna som de icke-oljeproducerande utvecklingsländerna beräknas komma att öka sin import med ca 5 % 1979, medan statshandelsländernas importtillväxt bedöms bli obetydlig. Den svenska exporten av bearbetade varor till dessa länderområden antas komma att öka med ca 8 % innebärande andelsvinster i storleksordningen 3 1/2 %. Totalt beräk-

Tabell 3:4 Exportutvecklingen för olika varugrupper 1977–1979

	Exportvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
	1977	1978	1979	Volym			Pris (enhetsvärde)		
				1977	1978	1979	1977	1978	1979
Jordbruksprodukter och fisk	994	1 099	1 322	-17,5	-5,3	14,0	-1,8	16,8	5,5
Skogsprodukter	170	165	211	-35,9	-5,8	11,0	11,1	3,2	15,0
Mineraliska produkter	1 887	1 978	2 251	-12,2	12,0	5,7	-10,4	-6,4	7,7
därav: järnmalm	1 308	1 407	1 596	-19,9	21,8	6,0	-13,5	-11,7	7,0
Industriprodukter exkl. fartyg	77 155	91 108	108 157	0,7	9,1	7,7	8,7	8,2	10,2
därav:									
livsmedelsprodukter	1 479	1 701	1 865	5,1	2,4	2,0	9,2	12,3	7,5
trävaror	3 845	4 391	5 357	-7,4	11,6	0	14,5	2,3	22,0
massa	4 943	5 216	6 416	-2,6	18,7	0	-7,4	-11,1	23,0
papper och papp	5 734	6 776	8 652	6,7	15,1	14,0	2,8	2,7	12,0
petroleumprodukter	1 195	1 543	1 527	19,3	21,3	-8,0	11,3	6,4	7,6
järn och stål	6 278	7 643	8 954	10,1	12,5	6,5	4,8	8,2	10,0
ickejärnmetaller	1 744	2 117	2 467	17,7	11,6	5,0	8,8	8,8	11,0
verkstadsprodukter exkl. fartyg	37 156	44 368	52 953	-2,6	7,4	10,0	12,2	11,2	8,5
övriga industriprodukter inkl. elektrisk ström	14 780	17 353	19 966	2,7	5,9	7,0	9,0	10,9	7,5
Export exkl. fartyg	80 205	94 350	111 941	-0,1	9,0	7,8	7,9	7,9	10,1
Fartyg	5 474	3 811	2 251	-12,3	-41,8	-46,3	7,5	19,6	10,0
Totalt	85 678	98 161	114 192	-0,9	5,4	5,7	7,8	8,7	10,1
Bearbetade varor exkl. fartyg ¹	63 589	75 863	90 201	0,6	8,4	9,3	9,8	10,0	8,7
Råvaror ²	16 616	18 487	21 740	-3,0	10,8	1,6	1,8	0,4	15,7
Total export enligt nationalräkenskaper- nas beräkningsmetoder ³	85 624	98 161	114 192	0,4	7,8	7,7	6,3	6,3	8,0

¹ Papper och papp, järn och stål, verkstadsprodukter samt övriga industriprodukter utom elektrisk ström.

² Export exkl. fartyg minus de i not 1 nämnda varugrupperna.

³ I nationalräkenskaperna deflateras exportvärdet med Paasche enhetsvärdeindex vilket alltså ger Laspeyres' volymindex. I tabell 3:4 i övrigt återges prisindex Laspeyres och volymindex Paasche. Nationalräkenskapernas uppgifter om den totala exportvolymens förändring visar därigenom regelmässigt en mera positiv volymutveckling.

Anm. 1977 och 1978 års exportvärden enligt utrikeshandelsstatistiken. Uppgifterna för 1979 avser prognoser.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

nas den svenska exporten av bearbetade varor öka med drygt 9 % 1978–1979.

Råvaruexportens ökning 1978–1979 väntas komma att inskränka sig till ca 1 1/2 %. För de i råvaruexporten tungt vägande varugrupperna pappersmassa och trävaror antas bristande utbudskapacitet komma att utgöra en kraftigt återhållande faktor 1979. En systematisk och detaljerad genomgång av bedömningarna och kalkylerna för de olika råvarugrupperna liksom också för de delvarugrupper som ingår i färdigvaruexporten redovisas som vanligt i produktionskapitlet (kapitel 4).

Den totala exporten, exkl. fartygsexporten, förutses växa med knappt 8 % 1978–1979. Utleveranserna av fartyg väntas 1979 ånyo sjunka mycket kraftigt. Räknat inkl. fartygsexporten blir exportprognosen för 1979 drygt 5 1/2 % (drygt 7 1/2 % i nationalräkenskapstermer).

3.2 Importen

Efter flera år med betydande andelsförluster för svensk industri på hemmamarknaden har utvecklingen under 1978 inneburit en vändning så att de svenska företagen kunnat återta en del av de marknadsandelar som tidigare förlorats. Omslaget bidrog sålunda till att importen kom att falla kraftigt under 1978. Om man undantar den brant fallande fartygsimporten så beräknas importvolymen 1977–1978 ha minskat med drygt 6 %. Råvarorna och de mer stapelbetonade varorna som järn- och stål utgjorde expansiva inslag i importutvecklingen medan importen av bearbetade varor sjönk kraftigt. Fartygsimporten minskade samtidigt med nära 60 % i volym 1977–1978. För totala importen kom därmed importminskningen att uppgå till nära 8 %. Enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder föll importen med 7 % i volym från 1977 till 1978.

Utvecklingen under loppet av året företedde emellertid en ojämn bild. Inledningen av 1978 präglades av påfallande svag tillväxt. Importen sjönk därmed kraftigt och mer än vad som kan återföras på den inhemska efterfrågeutvecklingen. Under årets andra hälft förstärktes efterfrågan. Den privata varukonsumtionen steg med närmare 6 % i årstakt och industriproduktionen vände uppåt. Lageravvecklingen tilltog samtidigt och kom därigenom att verka fortsatt återhållande på importen. För den stora delgruppen bearbetade varor kom importen att stiga relativt starkt från första till andra halvåret 1978. För helåret 1978 kom ändå importen av bearbetade varor att minska drygt 7 % jämfört med 1977. Den överimport¹ som i samband med sänkningen av importens relativpriser kunnat registreras under senare år minskade påtagligt. Under 1978 beräknas denna överimport ha minskat till ett par procentenheter.

Denna utveckling torde främst få tillskrivas omkastningen till höjda

¹ Med överimport avses här den import som går utöver vad tidigare samband mellan inhemska efterfrågan och import skulle ge.

relativpriser för importen som nu ägt rum. De båda devalveringarna av den svenska kronan i april och framför allt augusti 1977 medförde att importens relativpris steg såväl 1977 som 1978. Sannolikt har också det låga relativa efterfrågetrycket i den svenska ekonomin verkat dämpande på importefterfrågan under 1978.

Särskilt starkt kom importminskningen från Japan att bli. Den kraftiga apprecieringen av den japanska yenen under 1978 torde härvidlag ha haft stor betydelse. Gentemot kronan beräknas den japanska yenen ha stigit med ca 22 %. Även importen från EG-länderna uppvisade en relativt kraftig tillbakagång 1977–1978. Till stor del utgörs importen från EG-länderna av bearbetade varor men även inslaget av petroleumprodukter är stort. Importen av petroleumprodukter sjönk med hela 20 % mellan 1977–1978 delvis till följd av en ökad inhemsk raffinaderiproduktion. Även den starka neddragningen av den oljebaserade elkraftsproduktionen, som ersattes av ökad vatten- och kärnkraftsproduktion, verkade återhållande på importen av petroleumprodukter. Importen av råolja kom istället att öka starkt eller med drygt 9 1/2 % i volym 1977–1978. En extraordinär lagerpåfyllnad bidrog även till den starka tillväxten av råoljeimporten.

För 1979 förutses en stark tillväxt i importefterfrågan. I synnerhet väntas den snabba ökningen av de mycket importintensiva maskininvesteringarna utgöra en expansiv faktor under 1979. Även övriga efterfrågekomponenter beräknas stiga. Lageravvecklingen väntas komma att dämpas påtagligt under 1979 och därmed verka mindre återhållande på importtillväxten än under 1978. De svenska företagens återhållsamma prispolitik under de senaste åren väntas samtidigt bli mindre accentuerad under 1979. Det ökade utrymmet på hemmamarknaden tillsammans med de möjligheter till priskonkurrens som de båda devalveringarna skapat förmodas leda till något större prisjusteringar uppåt. Importens relativprishöjning 1977 och 1978 bör dock komma att påverka andelsutvecklingen med viss kraft ännu 1979. Samtidigt väntas en förstärkning av Sveriges relativa efterfrågetryck ske 1979. Förstärkningen antas emellertid bli förhållandevis begränsad och därmed inte få någon betydande inverkan på importens andelsutveckling. Importen av bearbetade varor har här skattats öka med 11 1/2 % eller ca 2 procentenheter mindre ökning än efterfrågetillväxten i sig ger anledning räkna med.

För råvaruprodukterna förutses likaså en hög importtillväxt med undantag av råoljeimporten. Råoljeimporten beräknas minska med drygt 5 1/2 % då den inhemska raffinaderiproduktionen förutses falla tillbaka. Den beräknade förbrukningstillväxten av petroleumprodukter 1978–1979 i förening med en höjning av lagernivån förutses därvid komma att medföra en ökning av importen av petroleumprodukter på knappt 14 1/2 % 1978–1979.

Totalt skulle därmed importen öka med knappt 10 % i volym 1978–1979 eller drygt 10,5 % enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder. Exkluderas fartygen, som antas fortsätta falla starkt, skulle importökningen bli drygt 10 %.

Tabell 3:5 Importutveckling för olika varugrupper 1977–1979

	Importvärde, milj. kr.			Årlig procentuell förändring					
	1977	1978	1979	Volym			Pris (enhetsvärde)		
				1977	1978	1979	1977	1978	1979
Jordbruks-, skogsbruksprodukter och fisk	4 891	4 928	5 496	-22,1	1,3	15,0	40,1	-0,6	-3,0
Mineraliska produkter	7 953	8 894	9 928	-1,6	9,8	-0,8	8,1	1,8	12,5
därav: råolja	6 536	7 210	7 716	2,7	9,7	-5,6	8,8	-0,6	13,4
Industriprodukter exkl. elektrisk ström och fartyg	74 842	77 354	93 697	-6,9	-8,0	11,3	12,0	12,4	8,8
därav:									
trävaror, massa samt papper och papp exkl. träfiberplattor	434	435	756	-16,2	-3,9	51,0	10,7	4,4	15,0
petroleumprodukter	8 687	7 333	9 879	-5,8	-19,8	14,4	9,4	5,3	17,8
järn och stål	3 748	4 363	5 593	-26,3	4,9	16,0	10,4	11,0	10,5
ickejärnmetaller	2 105	2 354	2 870	-15,8	2,9	8,0	11,2	8,7	12,9
verkstadsprodukter exkl. fartyg	31 256	32 459	38 729	-8,7	-10,2	11,2	14,1	15,6	7,3
övriga industriprodukter inkl. livsmedelsprodukter, träfiberplattor och elektrisk ström	28 800	30 557	36 005	-1,5	-4,9	9,4	11,3	11,6	7,7
Import exkl. fartyg	87 874	91 323	109 256	-7,6	-6,1	10,2	13,2	10,7	8,6
Fartyg	2 372	1 266	1 085	96,9	-59,4	-23,8	-6,9	31,6	12,5
Total import	90 246	92 589	110 341	-6,3	-7,8	9,8	12,9	11,2	8,6
Bearbetade varor exkl. fartyg	59 110	62 410	74 955	-7,0	-7,1	11,5	12,3	13,6	7,7
Total import enligt nationalräkenskaper- nas beräkningsmetoder	90 222	92 589	110 341	-4,8	-7,0	10,7	11,1	10,3	7,7

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Importprisnivån för totala importen steg med drygt 11 % 1977–1978 efter en uppgång på närmare 13 % från 1976 till 1977. Till följd av de båda svenska devalveringarna under 1977 kom uppgången i priserna att bli särskilt stark från första till andra kvartalet och från tredje till fjärde kvartalet 1977. Under loppet av 1978 kom däremot prisutvecklingen att bli förhållandevis lugn.

En kraftig avvikelse från den allmänna tendensen visade dock kaffepri-
serna som sjönk kraftigt under loppet av 1978. Prisnedgången mellan 1977
och 1978 blev så stor som 22,5 %. För övriga varor inom gruppen jord-
bruks-, skogsbruksprodukter och fisk blev prisökningen närmare 10 %.
Även för denna delgrupp noterades ett prisfall under andra halvåret 1978.
Av livsmedelsprodukterna uppvisade köttet en hög prisstegringstakt under
loppet av 1978 och för hela gruppen livsmedelsprodukter blev prisupp-
gången knappt 12 % 1977–1978. Den internationella prisutvecklingen var
tämmligen lugn för flertalet industriella basråvaror under 1978. Importpris-

ökningen för råolja blev inte högre än 0,5 %. Till viss del kan den dämpade prisutvecklingen hänföras till dollarns svaga kursutveckling under 1978. För petroleumprodukter blev prisökningen något större. Mot slutet av året steg priserna på petroleumprodukter kraftigt.

Importpriserna för bearbetade varor ökade med drygt 13 1/2 % 1977–1978. Under loppet av året dämpades dock prisstegringstakten – för järn och stål fortsatte priserna att stiga starkt under hela 1978. Importpriserna på verkstadsprodukter exkl. fartyg uppvisade den relativt sett starkaste prisuppgången mellan helårsgenomsnitten 1977–1978. Till väsentlig del torde dock den starkaste prisstegringstakten på verkstadsprodukter kunna återföras på den västtyska D-markens kraftigare appreciering gentemot kronan.

För 1978–1979 förutses de svenska importpriserna på jordbruksprodukter och fisk minska med 3 %. Under loppet av 1979 väntas dock priserna stiga varvid kaffepreiserna beräknas stabiliseras under året.

Priserna på råolja och petroleumprodukter väntas däremot öka starkt under 1979. Till följd av Irankrisen kom spotpriserna på petroleumprodukter att stiga drastiskt i början av 1979. Vid OPEC-mötet i mars beslöts därefter om en tidigareläggning av prishöjningar på råolja för 1979 som beslöts i december. Den nya prisnivån fick dessutom karaktären av minimipriser. I beaktande härav och av att prishöjningen inte genast slår igenom i leveranserna beräknas råoljepreiserna stiga med 13 1/2 % mellan årsmedeltalen 1978 och 1979. Priserna på importerade petroleumprodukter väntas samtidigt stiga med närmare 18 %.

Den internationella prisutvecklingen på bearbetade varor förutses bli väsentligt starkare 1979 än under 1978. Prisstegringstakten för bearbetade varor i internationell handel – mätt i genomsnittliga nationella valutor – har bedömts öka med 6 % 1979. I kronor räknat motsvarar prisprognosen ca 7,5 % förutsatt oförändrade växelkurser från början av april räknat. För järn och stål har prishöjningarna antagits bli något större till följd av de speciella förhållanden som råder inom EG.

Prisnivån för den totala importen kan därmed beräknas stiga med drygt 8 1/2 % 1978–1979. Mätt enligt nationalräkenskapernas beräkningsmetoder blir den väntade prisuppgången drygt 7 1/2 %.

3.3 Betalningsbalansen

Bytesbalansen för varor, tjänster och transfereringar visar för 1978 ett negativt saldo som på sannolika grunder kan skattas till ca 4 miljarder kr. I nationalräkenskaperna anges tills vidare ett högre negativt saldo för 1978 på ca 6,5 miljarder kr. Oavsett valet av beräkning innebär detta jämfört med 1977 en förstärkning med ungefär 8,5 miljarder kr. Framställningen närmast härefter följer nationalräkenskaperna. I slutet av detta avsnitt beskrivs på sid. 71 närmare innebörden av den betalningsbalanskalkyl som

Tabell 3:6 Betalningsbalans 1976–1979

Milj. kr., löpande priser

	1976	1977	1978	1979 prognos
Export av varor, fob ¹	80 195	85 678	98 162	114 200
Import av varor, cif ¹	85 300	90 246	92 589	110 300
Handelsbalans	-5 105	-4 568	5 573	3 900
Korrigerig av handelsstatistiken ²	-92	-351	-312	-360
Sjöfartsnetto	3 181	2 763	3 529	3 900
Resevaluta, netto	-3 169	-3 579	-3 800	-3 900
Övriga tjänster, netto	-2 871	-3 522	-3 446	-3 900
Korrigeringspost	800	800	800	800
Bytesbalans för varor och tjänster ³	-7 256	-8 457	2 344	440
Transfereringar, netto	-4 355	-6 498	-8 812	(-9 920) ⁵
därav: räntor och utdelningar	-799	-2 081	-3 776	-4 300
Bytesbalans för varor, tjänster och transfereringar ⁴	-11 611	-14 955	-6 468	(-7 576)⁵
Kapitalbalans	4 014	12 596	5 389	(6 497) ⁵
Restpost	4 971	7 178	4 141	..
Valutareservens transaktionsförändring	-2 626	4 819	3 062	..
Förändring på grund av kursrörelser	486	1 196	-1 356	..
Valutareservens totala förändring	-2 140	6 015	1 706	..

¹ Enligt handelsstatistiken. Ett nytt redovisningssystem för utrikeshandeln har införts fr. o. m. 1977. I syfte att öka jämförbarheten mellan 1976 och 1977 har statistiska centralbyrån numera utfört en beräkning av utrikeshandeln för 1976 enligt det nya redovisningssystemet. Detta har resulterat i uppjustering av *importvärdet* 1976 med 1300 milj. kr. Därmed torde jämförbarhet råda mellan 1976 och efterföljande år medan jämförbarheten mellan 1976 och tidigare år är mera begränsad.

² Nettot av återutförsel och återinförsel, korrigerig av SAS' flygplansimport, i utlandet direktlandad fisk, nettoimport av icke monetärt guld samt rabatter och koncernbidrag i samband med oljeimport.

³ Överensstämmer med saldot mellan import och export av varor och tjänster i nationalräkenskaperas försörjningsbalans bortsett från att korrigeringsposten endast med halva beloppet ingår i försörjningsbalansen. Den resterande hälften korrigerar i nationalräkenskaperas transfereringarna.

⁴ Överensstämmer med riksbankens bytesbalansbegrepp.

⁵ I slutet av juni 1978 beslöt statsmakterna att efterskänka en rad tidigare givna krediter till u-länder till ett värde av en dryg miljard kr. Denna transaktion får konsekvenser för såväl transfereringsnettot som kapitalbalansen såtillvida att den senare förstärks med samma belopp. Formellt belastar hela detta belopp 1978 års bytesbalans, ehuru det redan vid utbetalningen av ifrågavarande krediter torde ha stått klart att dessa till största delen skulle komma att efterskännas. I realiteten har transfereringsnettot därmed felperiodiserats. I huvudkolumnen ovan redovisas transfereringsnetto, bytesbalanssaldo och kapitalbalans exkl. den genomförda avskrivningen av u-landskrediter.

Anm. En enkätundersökning, utförd av statistiska centralbyrån, avseende exporten av tjänster och vissa transfereringar för 1977, visar att dessa underskattats i tidigare statistik. Denna underskattning har beräknats uppgå till ca 3,3 miljarder kr. Vilka konsekvenser en korrigerig av tjänster och transfereringar med detta belopp får för betalningsbalansen beskrivs på sid. 43–44.

Källor: Konjunkturinstitutet och riksbanken.

visar ett lägre saldo för bytesbalansen.¹ Som framgår av tabell 3:6 förklaras bytesbalansens förstärkning 1978 så gott som helt av ett omslag i handelsbalansen; detta uppgår till drygt 10 miljarder kr. För tjänste- och

¹ En enkätundersökning, utförd av statistiska centralbyrån, avseende exporten av tjänster och vissa transfereringar för 1977 visar att dessa underskattats i tidigare statistik. Denna underskattning har beräknats uppgå till ca 3,3 miljarder kr. Nationalräkenskapsenheten inom statistiska centralbyrån har emellertid ännu inte hunnit estimerar någon ny årsserie för bytesbalansen där resultaten från denna enkätundersökning inarbetats.

transfereringsbalansen totalt noteras däremot fortsatt tillväxt i negativ riktning med 1,7 miljarder kr. Kapitaltransaktionerna beräknas 1978 ha givit upphov till en nettokapitalimport på ca 5,4 miljarder kr., vilket är 7,2 miljarder kr. mindre än under 1977. Upplåningen utomlands, som var mycket omfattande 1977, beräknas sålunda, netto räknat, ha gått ned mycket kraftigt 1978. Valutarenserven slutligen beräknas ha ökat med drygt 3 miljarder kr. mätt i transaktionsvärde. De registrerade transaktionerna med utlandet 1978 representerar ett nettoutflöde på ca 1 100 milj. kr. varav följer att det ånyo synes ha uppstått en positiv restpost, på ca 4,1 miljarder kr.

Bytesbalansen väntas 1979 försvagas gentemot 1978 och uppvisa ett relativt stort negativt saldo, ca 9,7 miljarder kr. Denna försvagning faller, som framgår av tabellen, såväl på handelsbalansen som på tjänste- och transfereringsbalansen.

Handelsbalansen

Handelsbalansen visade 1978 ett överskott på ca 5 1/2 miljard kr., vilket var en förbättring med drygt 10 miljarder kr. jämfört med 1977. Den kraftiga omsvängningen av handelsbalansen i positiv riktning får delvis sättas i samband med de båda svenska devalveringarna 1977. Handelsbalansens svaga utfall 1977 torde sålunda i betydande utsträckning ha varit en följd av att de med valutakursjusteringarna förbundna priseffekterna – bytesförhållandet försämrades med ca 4 1/2 % 1976–1977 – blev väsentligt större än volymeffekterna detta år. Försämringen av bytesförhållandet 1977 och den ytterligare försvagning med drygt 2 % som ägde rum 1978 – eller med andra ord den sänkning relativt importprisnivån som under dessa år skedde för priserna på exporten – kom därefter att ge upphov till starka effekter på de reala handelsströmmarna under 1978. För exporten av bearbetade produkter till samtliga länderområden beräknas andelsvinster i storleksordningen 3–4 % ha uppkommit 1978. Andelsvinsterna antas främst ha varit ett resultat av den kraftiga sänkningen av exportens relativpris under 1977 och 1978 men torde också i någon mån få ses såsom delvis fördröjda effekter av de senaste årens successiva försvagning av Sveriges relativa efterfrågetryck. De båda senaste årens kraftigt minskade importvolym torde dock bara delvis ha orsakats av neddragningen av den inhemska efterfrågan. När det gäller 1978 förefaller det som om den svenska industrin – till följd av höjningen av importens relativpris – i icke obetydlig utsträckning kunnat återta tidigare förlorade marknadsandelar på hemmamarknaden.

1979 beräknas handelsbalansens överskott komma att knappas in till inte fullt 4 miljarder kr. Detta innebär en nedrevidering med drygt 1 miljard kr. av den prognos som lades fram i den preliminära nationalbudgeten. Nedrevideringen är främst en följd av väsentligt ökade priser på importen av råolja och oljeprodukter.

Den internationella prisutvecklingen bedöms nu komma att visa en påtaglig acceleration under 1979 och prognoserna för de svenska export- och importpriserna har blivit föremål för en betydande upprevidering. Den förbättring av bytesförhållandet med ca 2 % som motsågs i PNB beräknas nu bli något mindre eller ca 1 1/2 %.

Tjänste- och transfereringsbalansen

Den förbättring av det internationella fraktmarknadsläget för tanktonnaget som kunde skönjas under sommaren 1978 fortsatte också under fjärde kvartalet, under påtaglig inverkan av den dramatiska utvecklingen på oljemarknaden. För Sveriges del innebar detta att uppläggningarna av tankfartyg minskade kraftigt, från 52 % av tanktonnaget den 1 oktober 1978 till 29 % den 1 januari 1979. Ett antal stora tankfartyg gick ut ur upplag och sattes i trafik till frakter som i stort sett täckte driftskostnaderna. När dessa stora enheter plötsligt börjar tjäna in pengar påverkar detta valutaströmmarna i positiv riktning även om fartygen inte ger några nämnvärda täckningsbidrag till sina rederier. Detta torde vara en bidragande förklaring till den kraftiga ökningen av *sjöfartsnettot* 1977–1978, ca 750 milj. kr. enligt preliminära beräkningar. En ytterligare förklaring är ökad lasttillgång för linjerederierna.

Enligt den bedömning av den internationella utvecklingen som framgår av avsnittet härom väntas en något snabbare tillväxt i världshandeln 1978–1979. Vidare förutses även en viss minskning av överskottet på tanktonnage, bl. a. till följd av att ett antal tidigt byggda stortankers har gått till skrotning efter att ha fullgjort kanske bara halva sin planerade tjänstetid. Detta kan för svenskt vidkommande leda till ett större verksamt tonnage. I kombination med antagande om högre fraktsatser blir slutsatsen att *sjöfartsnettot* i löpande priser kan väntas öka också mellan 1978 och 1979.

Nettoutflödet av *resevaluta* uppgick 1978 till 3 800 milj. kr. och ökade därigenom med drygt 200 milj. kr. från 1977. Bruttoutflödet ökade därvid med ca 13 %. Detta var mindre än den vägda relativa prisuppgången för berörda länder under samma tid och torde därför ha inneburit en volymnedgång. Samtidigt visar emellertid luftfartsverkets statistik att antalet resenärer med charterflyg ökat i betydande grad, ca 14 % mellan helåren. Andra faktorer än den mot utlandet riktade turismen kan möjligen förklara den svaga volymutvecklingen av bruttoutflödet av resevaluta.

Efter att ha utvecklats mycket svagt under en följd av år fortsatte inflödet av resevaluta att öka för andra året i följd. Räknat i fasta priser blev ökningen för 1976–1977 ca 17 % och för 1977–1978 ca 13,5 %. Vad som ligger bakom denna förändring är inte till fullo klarlagt, men sannolikt utgör en växande gränshandel i Sverige, främst från norsk och dansk sida, en väsentlig del av förklaringen. Det bör emellertid framhållas att statistiken över resevalutaströmmarna 1977 kan ha påverkats av valutatransaktioner av spekulativ karaktär i samband med devalveringarna. Jämförbar-

heten mellan 1977 och 1978 kan av denna anledning därför vara något nedsatt.

För 1979 väntas flera faktorer få en återhållande effekt på resandet. Dels infördes under 1978 en skatt på charterresor och dels gör kostnadsstegringen i de för svenskt vidkommande viktigaste turistländerna tillsammans med högre oljepriser att priserna på charterresor höjs förhållandevis kraftigt. I löpande priser torde man under sådana förhållanden dock få räkna med fortsatt tillväxt av bruttoutflödet av resevaluta. Samtidigt har inflödet av resevaluta antagits öka ytterligare något. Sålunda har kalkylerats med en lägre ökning av nettoutförseln av resevaluta 1979 än för 1978, ca 100 milj. kr.

Transaktionerna under posten *övriga tjänster* resulterade för 1978 i ett underskott på ca 3 450 milj. kr., vilket i förhållande till 1977 betyder ungefär oförändrad nivå. Det kalkylerade underskottet för 1979 på 3 900 milj. kr. är ett resultat av en i huvudsak trendmässig framskrivning. Posten är ytterst heterogen men domineras och styrs i väsentlig utsträckning av ett fåtal transaktionskategorier. Till dessa räknas transaktioner rörande företagsadministration, provisioner samt entreprenader och montage.

Nettot av *transfereringarna* till och från utlandet resulterade i ett underskott på ca 8,8 miljarder kr., vilket betyder en tillväxt i negativ riktning med 2,3 miljarder kr. från 1977. Gåvobiståndet till u-länder tillsammans med räntebetalningarna i samband med den på senare år mycket omfattande upplåningen utomlands betyder mest för postens utveckling. För 1979 kalkyleras nettot till -10,1 miljarder kr. Det skulle innebära en ytterligare tillväxt i negativ riktning med 1,3 miljarder kr.

Kapitalbalansen

Kapitaltransaktionerna med utlandet beräknas för 1978 ha givit upphov till en nettokapitalimport på 5,4 miljarder kr. Kapitalbalansen har därigenom försvagats med 7,2 miljarder kr. gentemot 1977. Som framgår av följande tablå utgör nedgången i den *långfristiga upplåningen* den främsta förklaringen. I motsatt riktning verkade huvudsakligen resultatet av transaktioner avseende *direkta investeringar* och *övrigt långfristigt kapital*. Till den sistnämnda kategorin räknas främst varvens exportkrediter samt krediter vid import av fartyg och flygplan. De mycket stora fartygsleveranserna till utländska beställare 1977 gav upphov till en omfattande kreditgivning från varvens sida, närmare 3 miljarder kr. Samtidigt medförde den likaledes relativt stora fartygs- och flygplansimporten en betydande kredittagning på tillsammans drygt en miljard kr. Totalt sett uppstod sålunda en nettokreditgivning på drygt 1,8 miljarder kr. När såväl export- som importleveranserna föll drastiskt 1978 föll även nettokreditgivningen. Den beräknas 1978 ha uppgått till endast ca 200 milj. kr.

Kapitaltransaktioner, netto

Milj. kr.

	1978	Förändring 1977–1978
Bankerna	4 645	895
Staten	1 617	–6 655
Långfristig upplåning	2 000	–6 743
Övrigt	–383 ¹	88
Kommuner	588	–112
Privat	–1 461	–1 335
Direkta investeringar	–1 500	1 180
Långfristig upplåning	200	–4 804
Övrig värdepappershandel	–121	1
Övriga långfristiga kapitaltransaktioner	–400	1 661
Kortfristig upplåning för finansiering av export och import	200	540
Övriga kortfristiga kapitaltransaktioner	160	87
Kapitalbalans	5 389	–7 207

¹ Av svenska staten efterskänkta u-krediter på ca 1,1 miljarder kr. 1978 har ej inräknats.

Valutareserven beräknas totalt 1978 ha ökat med 1 700 milj. kr. Förändringen till följd av kursrörelser uppskattas samtidigt ha uppgått till –1 300 milj. kr. och valutareserven mätt i transaktionsvärde skulle därmed ha ökat ca 3 100 milj. kr. Eftersom resultatet av statistiskt kända transaktioner – avseende varor, tjänster, transfereringar och kapital – representerar ett nettoutflöde på ca 1 100 milj. kr. uppstod en positiv *restpost* på ca 4,1 miljarder kr.

Restposten, som ju är ett uttryck för bristerna i den statistiska informationen beträffande transaktionerna med utlandet, har under senare år vuxit starkt i positiv riktning. 1977 uppgick den till ca 7,2 miljarder kr. Det har hittills varit okänt hur restposten fördelar sig på bytesbalansen och kapitalbalans, men eftersom kapitaltransaktionerna – bortsett från korta handelskrediter – i princip täcks av valutaregleringen har misstankarna i första hand riktats mot bytesbalansens poster och då främst tjänster och vissa transfereringar. Statistiska centralbyrån fick därför i början av 1978 i uppdrag att för betalningsbalansdelegationens räkning genom en enkätundersökning i görligaste mån kartlägga dessa transaktionskategorier för 1977. Enkäten, som skall betraktas som en provundersökning och inte heller var heltäckande, visade att värdet av tjänsteexporten samt vissa inflytande transfereringar sådana dessa redovisas i riksbankens statistik väsentligt underskattats. Denna underskattning har med utgångspunkt från enkätresultatet beräknats uppgå till ca 3 300 milj. kr. Nedan redovisas bytesbalansen för 1977–1979 med denna nya omräkningspost. I tabell 3: 6 har däremot fortfarande den tidigare lägre korrigeringsposten på 800 milj. kr. införts. Netto ger sålunda uppställningen nedan ett bytesbalanssaldo som är 2 500 milj. kr. mer positivt än enligt uppställningen i tabell 3: 6.

Milj. kr., löpande priser

	1977	1978	1979 prognos
Handelsbalans	-4 919	5 261	3 540
Tjänstebalans	-4 338	-3 717	-3 900
Transfereringsbalans	-6 498	-8 812	-10 100
Korrigeringspost	—	—	—
Omräkningspost för tjänster och vissa transfereringar	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-12 455	-3 968	-7 160
Kapitalbalans	12 596	5 389	..
Restpost	4 678	1 641	..
Valutareservens transaktions- förändring	4 819	3 062	..

4 Produktionen

4.1 Sammanfattning av industriproduktionens utveckling

Efter drygt tre års nedgång i industriproduktionen skedde en vändning uppåt under sommaren 1978. Avsevärda produktionsuppdragningar genomfördes i basindustrierna redan första halvåret medan produktionen av färdigvaror började stiga först under andra halvåret. Uppgången i industriproduktionen kom enligt konjunkturinstitutets beräkningar att stanna vid ca 1 % räknat mellan helåren 1977 och 1978. Det förtjänar att påpekas att en sådan produktionsutveckling skiljer sig avsevärt från den som redovisas i statistiska centralbyråns industriproduktionsindex. Samstämmigheten mellan institutets beräkningar och de produktionsberäkningar som ingår i nationalräkenskaperna är dock – åtminstone vad gäller produktionsutvecklingen för industrin sammantagen – betydande.

Drivkraften bakom efterfrågeförbättringen under 1978 var framför allt exportefterfrågan medan den inhemska efterfrågans bidrag blev mer betydande först under andra halvåret. Effekterna av efterfrågan på produktionen kom att starkt begränsas av en markant neddragning av producenternas färdigvarulager.

Produktionstillväxten har enligt konjunkturbarometern varit betydande under årets första kvartal och utsikterna för återstoden av året är gynnsamma. Den återhållande effekten av lagerneddragningen ebbat successivt ut. Därigenom får den fortsatta tillväxten av exportefterfrågan liksom den väntade vändningen i privat konsumtion och investeringar ett kraftigare genomslag på produktionen. Totalt sett beräknas industriproduktionen stiga ca 6 1/2 % 1978–1979. Räknat mellan helårsgenomsnittet beräknas tillväxten inom basindustrierna bli starkast men också inom färdigvaruindustrierna väntas produktionsökningen bli högst väsentlig – nära 7 %. Neddragningen av produktionen inom varvsindustrin fortsätter.

4.2 Utvecklingen inom olika delbranscher

Efterfrågesituationen för svensk *järnmalm* genomgick en överraskande snabb förbättring under loppet av 1978. Efter nedgången under 1977 – speciellt andra halvåret – började exporten åter stiga från årsskiftet. Denna ökning som man allmänt befarade skulle mattas mot slutet av året fortsatte emellertid och gav upphov till en avsevärd exportvolymökning. Flera samverkande faktorer bidrog till att järnmalmsefterfrågan i så stor utsträckning kom att riktas just mot Sverige.

Den europeiska stålproduktionen ökade markant första halvåret 1978

vilket i sig medförde en oväntad efterfrågeförstärkning för de svenska järnmalsproducenterna. Därtill kom opåräknade leveranser till såväl den nordamerikanska som den västeuropeiska marknaden genom gruvarbetarstrejken i Kanada och de politiska konflikterna i Mauritania vilket störde de båda ländernas malml leveranser. En del av exportökningen mot slutet av 1978 kan vidare hänföras till dels den låga dollarkursen och dels förväntningar om prishöjningar på järnmalm¹, vilket medförde att stålproducenterna i viss utsträckning tidigare lade malminköp. Sammantaget ökade exportvolymen närmare 22 % 1977–1978 och leveranserna till utlandet uppgick till ca 24 milj. ton. Exportpriserna föll knappt 12 % under samma period. De inhemska malml leveranserna minskade ytterligare något.

För fjärde året i rad drogs järnmalsproduktionen ned och minskningen uppgick till 15 1/2 % 1977–1978. Den oväntade efterfrågeökningen på svensk järnmalm tillsammans med den fortsatta produktionsminskningen medförde att de svenskägda kontinentlagren kunde avvecklas under året. Totalt sett kunde en neddragning av de rekordstora lagren påbörjas under andra kvartalet 1978. Vid årets slut var inhemska och kontinentala lager sammanlagt drygt 6 1/2 milj. ton lägre än vid årets början.

¹ De svenska exportleveranserna av järnmalm är till övervägande del kontrakterade i dollar.

Tabell 4: 1 Industriproduktionens utveckling 1976–1979

Årlig procentuell volymförändring

SNI		1976 def.	1977 prel.	1978 prel.	1979 prognos
2	<i>Gruvor och mineralbrott</i>	-1,7	-12,8	-9,1	18,6
2301	Järnmalsgruvor	-2,8	-18,2	-15,4	25,0
2302	Ickejärnmalsgruvor	10,0	4,3	20,0	6,0
210, 220, 290	Övriga gruvor och mineralbrott	-6,8	5,3	-9,8	5,0
3	<i>Tillverkningsindustrin</i>	-0,8	-4,6	1,5	6,3
33111	Sågverk ¹	-0,1	-4,1	1,3	6,0
34111	Massaindusti	-6,2	-17,6	12,4	16,0
34112	Pappers- och pappindustri	10,9	3,0	12,5	10,0
353, 354	Petroleumraffinaderier m. m. ²	13,8	-1,5	5,6	2,0
371	Järn- och stålverk ³	-8,9	-14,0	1,1	13,5
372	Ickejärnmetallverk	2,2	0,8	1,6	6,0
38 ./ 3841	Verkstadsindustri exkl. varv	-2,3	-6,5	0,5	8,5
3841	Varv ⁴	-4,9	-11,7	-17,5	-15,0
3 resterande	Övrig industrisektor ⁵	1,5	-1,1	2,5	4,0
2, 3	Hela industrin	-0,8	-4,8	1,2	6,6

¹ Inkl. hyvlerier och träimpregneringsverk.

² Inkl. smörjmedels-, asfalt- och kolproduktindustri.

³ Inkl. ferrolegeringsverk.

⁴ Inkl. båtbyggerier.

⁵ Omfattar nu även livsmedelsindustri och träfiberplattindustri. se not sid 86.

Ann. Beräknat utfall för verkstadsindustrin 1977 och 1978 samt för övrigsektorn 1978 enligt konjunkturinstitutet.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

En viss fortsatt förbättring av den internationella stålkonjunkturen är att vänta under 1979 och rimligtvis kommer de europeiska stålproducenterna att höja produktionsnivån något under året. Vissa återtaganden av tidigare förlorade marknadsandelar väntas för de svenska malmproducenterna på några av de mer betydande europeiska marknaderna. Bl. a. till Belgien där omställningen av stålindustrin från högfosfor- till lågfosformalm har senarelagts och där svenska malmproducenter således kan räkna med fortsatt avsättning för sin högfosformalm några år framöver. Till bilden hör vidare att översvämningar i Brasilien medfört att landets malmproducenter har fått svårigheter med leveranserna. Den svenska järnmalmen finner huvudsakligen avsättning på den europeiska marknaden och en måttlig ökning av exportvolymen 1978–1979 förefaller av ovan angivna skäl sannolik. En del prisavtal på den internationella malmmarknaden är nu klara för 1979 och malmpriserna har i dessa fall höjts 7–8 %. Här har antagits att de svenska exportpriserna kommer att stiga i motsvarande grad.

Neddragningen av de svenska malmlagren väntas fortsätta under 1979, men i betydligt mindre omfattning än under 1978 och malmlagren bör vid årets slut ha normaliserats. Med denna lagerutveckling skulle produktionsnivån behöva höjas betydligt – mellan 25 och 30 % 1978–1979.

Under 1978 förbättrades den internationella *trävarumarknaden* ur svensk synpunkt. Huvudsakligen torde detta kunna tillskrivas fjolårets goda trävaruefterfrågan i Förenta staterna, som medförde att det nordamerikanska utbudet i Västeuropa väsentligt minskade under 1978 jämfört med 1977. I de flesta västeuropeiska länder ökade samtidigt trävaruförbrukningen mycket måttligt. Reduceringen av den under 1977 relativt stora kanadensiska trävaruexporten gjorde dock att efterfrågan i Västeuropa i ökad utsträckning kom att riktas mot nordiska leverantörer.

Mot bakgrund av denna marknadsutveckling kom den svenska trävaruexporten att åter stiga under 1978. Totalt sett steg den svenska exporten av sågade och hyvlade trävaror med 11,5 % i volym 1977–1978. Denna ökning inbegriper en i stort sett lika stor procentuell volymtillväxt på marknader utanför Västeuropa.

Det delvisa bortfallet av de kanadensiska exportleveranserna i Västeuropa kunde synbarligen lätt nog kompenseras genom tillförsel från andra exportländer och ledde därmed inte till någon påtaglig åtstramning av marknadsläget. Priströrelserna blev härigenom små under året och de svenska försäljningspriserna höjdes endast i begränsad omfattning. Sammantaget blev exportprishöjningen ca 2,5 % 1977–1978.

Trots det ökande inhemska bostadsbyggandet har trävaruförbrukningen inom landet totalt sett förblivit låg under 1978 och leveranserna till hemmamarknaden blev i stort sett av samma omfattning 1978 som 1977.

Sågverkens totalt sett ökade leveranser medförde ingen nämnvärd uppdragning av produktionsvolymen under 1978. Redan under våren fanns tecken på en besvärande brist på sågtimmer som begränsade möjligheterna

till en ökad sågverksproduktion. Leveransökningarna under 1978 skedde därför huvudsakligen genom uttag ur sågverkens lager. Producentlagren avtappades sålunda kraftigt under 1978 och beräknas vid slutet av året vara neddragna till en mycket låg nivå. Produktionsökningen beräknas härigenom ha stannat vid 2 % 1977–1978.

Aktuella bedömningar av byggnadsverksamheten i Västeuropa pekar på en fortsatt ökad aktivitet totalt sett under 1979. I Förenta staterna kan däremot byggandet förutses komma att sjunka något mot slutet av 1979, även om nivån förefaller bli hög i ett mer historiskt perspektiv. Konkurrensen från kanadensiska leverantörer har under sådana omständigheter inte bedömts få ett avgörande inflytande på den västeuropeiska trävarumarknaden under 1979. Avgörande synes i stället bli i vilken grad övriga större exportländer förmår att kompensera de leveranser som skett från lager under 1978 – såväl hos producenter som importörer – genom en höjd sågverksproduktion 1979. Kännetecknande för utvecklingen i Västeuropa under flera års tid har nämligen varit att en stor del av trävarukonsumtionen tillgodosetts genom omfattande lagerminskningar i producent- och importleden. I jämförelse med leveranserna har sålunda sågverksproduktionen legat på en lägre nivå – totalt sett – under en följd av år. Vid ingången av 1979 torde trävarulagren i såväl förbrukar- som producentled vara så pass små att ytterligare lagerminskningar under 1979 inte synes sannolika.

För Sveriges del hämmas sågverksproduktionen fortfarande under de första månaderna av 1979 av en akut brist på sågtimmer. Denna brist har endast i begränsad omfattning bedömts bli avhjälpt under 1979. Sågverksproduktionen har sålunda bedömts kunna höjas med endast ca 6 % 1978–1979. Inbegripet en beräknad ökning av leveranserna till den inhemska marknaden med ca 4 %, samt en ytterligare mindre neddragning av sågverkens lager, frigör detta för export under 1979 en kvantitet som i stort sett motsvarar vad som skeppades under 1978.

Redan mot slutet av 1978 synes trävarumarknaden ha kännetecknats av vissa tendenser till efterfrågeöverskott. Dessa tendenser synes ha förstärkts under första kvartalet 1979, vilket medfört att försäljningspriserna successivt höjs. Ytterligare höjningar av leveranspriserna är därför att räkna med. Här har antagits att en höjning av de svenska exportpriserna med 23 % 1978–1979 kommer till stånd.

Ännu under 1977 kännetecknades den västeuropeiska marknaden av ett visst kvardröjande överutbud av *papper och papp*. Prisrörelserna var små under året och förbrukarnas inköp anpassades till att enbart motsvara den svagt ökande papperskonsumtionen. Papperslagren bibehölls sålunda på en mycket låg nivå under 1977, efter den omfattande minskning som skedde under 1976. När konsumtionen av vissa papperskvaliteter efterhand ökade i Västeuropa under första halvåret 1978 medförde den knappa lagerhållningen att efterfrågehöjningen omedelbart blev kännbar hos pro-

ducentledet. De kontinentala tillverkarna av framför allt skriv- och tryckpapper erhöll sålunda en starkt ökad ordertillströmning, och produktionsuppdagningar blev allmänt förekommande. En viss lageruppbbyggnad skedde dessutom, sannolikt som ett utslag av förväntningar om höjda papperspriser. Strejker i delar av den amerikanska pappersindustrin i kombination med en fortsatt hög och stigande inhemsk papperskonsumtion bidrog samtidigt till att begränsa det nordamerikanska utbudet på världsmarknaden. De europeiska bruken erhöll sålunda ett ytterligare efterfrågetillskott från utomeuropeiska marknader, främst i Asien, vilket ytterligare förbättrade marknaden för papper i Västeuropa under 1978.

Mot bakgrund av denna marknadsutveckling kom den svenska pappersexporten att stiga kraftigt under loppet av 1978, fränsett en tillfällig och ovanligt låg leveransaktivitet under semesterperioden. I enlighet med efterfrågeutvecklingen på världsmarknaden skedde en särskilt stark utveckling av skriv- och tryckpappersexporten till Västeuropa, medan leveranserna av de volymmässigt mer betydande förpacknings- och omslagsskvaliteterna ökade betydligt kraftigare på de utomeuropeiska marknaderna. Totalt sett ökade den svenska pappersexporten med 15 % 1977–1978.

De mer betydande prishöjningar som kunde genomföras under 1978 var i huvudsak koncentrerade till de grafiska papperskvaliteterna. Prisutvecklingen på den samlade svenska exporten blev härigenom betydligt mindre dramatisk jämfört med den volymmässiga utvecklingen. Handelsstatistikens exportprisindex för papper och papp ökade sålunda med endast 2,5 % i genomsnitt från 1977 till 1978.

Den förhållandevis svaga ekonomiska utvecklingen i Sverige under 1978 medförde en endast måttlig höjning av pappersefterfrågan. Leveranserna för konsumtion inom landet kan sålunda beräknas ha ökat ca 5 % 1977–1978.

Den stigande efterfrågan under 1978 ledde till att produktionen successivt höjdes bland de svenska pappersbruken och produktionsstegringen blev ca 13 % mellan 1977 och 1978. Kapacitetsutnyttjandet höjdes härigenom med mer än 15 % under 1978 och beräknas under fjärde kvartalet ha motsvarat ca 87 % av det teoretiskt möjliga kapacitetsutnyttjandet.

Den utveckling inom den amerikanska ekonomin som tecknas i avsnittet om den internationella bakgrunden bedöms innebära en dämpning av den ekonomiska tillväxttakten 1978–1979. En sådan utveckling kan under loppet av 1979 förmodas innebära en sjunkande tillväxttakt för papperskonsumtionen i Förenta staterna. Återverkningarna härav i form av en ökad nordamerikansk konkurrens i Västeuropa har emellertid inte bedömts komma att utgöra något avgörande inflytande på den västeuropeiska marknadsutvecklingen. Papperskonsumtionen i Västeuropa torde fortsätta att växa i en god takt under 1979. En viss tillbakagång kunde mot slutet av 1978 visserligen märkas för de tidigare under året mest efterfrågeexpansiva grafiska papperskvaliteterna. För den svenska pappersexpor-

tens vidkommande torde emellertid en avmattning här komma att kompenseras av en starkare efterfrågetillväxt för andra papperskvaliteter. Överhuvudtaget synes efterfrågan 1979 ha förutsättningar att utvecklas på ett sätt som bättre överensstämmer med den svenska produktionens starka inriktning på förpacknings- och kartongområdet. Denna bedömning bekräftas av den senaste konjunkturbarometern som visar en fortsatt ökad orderingång från exportmarknaderna. Sammantaget har pappersexporten mot bakgrund av den förväntade efterfrågeutvecklingen bedömts öka ca 14% i volym 1978–1979.

Med tanke på de omfattande prishöjningar som genomförts på pappersmassa väntas exportprisutvecklingen på papper bli betydligt starkare 1979 än 1978. Tendenser till en åtstramning av papperspriserna kunde märkas redan mot slutet av 1978 och dessa tendenser bör förstärkas under 1979. Här har förutsetts en höjning av exportpriserna med ca 12% 1978–1979.

Den förväntade efterfrågan beräknas vid en svag fortsatt minskning av färdigvarulagren leda till en produktionsökning med ca 10% 1978–1979. Trots icke obetydliga kapacitetstillskott 1979 medför den beräknade tämligen kraftiga produktionsuppdragningen ett ytterligare höjt kapacitetsutnyttjande 1979 jämfört med 1978.

Med en stigande pappersproduktion i Västeuropa under första halvåret 1978 steg även förbrukningen av *pappersmassa* successivt. Ett omslag till en viss påfyllnad av massalagren skedde samtidigt i den västeuropeiska pappersindustrin. Detta marknadsförlopp kom att leda till en stark ökning av den västeuropeiska massainporten. Den sedan 1975 betydande obalans mellan utbud och efterfrågan som karakteriserat marknadsbilden i Västeuropa försvann sålunda helt under 1978. Vid årsskiftet 1978/1979 kännetecknades marknaden i stället av tendenser till efterfrågeöverskott.

De svenska exportleveranserna ökade starkt under 1978. En större del av avsättningsökningen skedde dock i början av året på marknader utanför den västeuropeiska, till priser som dessutom betydligt understeg leveranspriserna till Västeuropa. Syftet med den sålunda förda försäljningspolitiken torde för de svenska leverantörernas del ha varit en önskan att så långt som möjligt undvika en alltför stark press nedåt på massapriserna i Västeuropa. Samtidigt föreföll en snabb avveckling av de rekordstora producentlagren som nödvändig för att en uppjustering av massapriserna i nivå med en lönsam drift efterhand skulle bli möjlig. Konkurrensen från nordamerikanska leverantörer i Västeuropa var dessutom mindre besvärande under 1978 till följd av ett gott avsättningsläge i Förenta staterna. I och med att överlagren i den svenska industrin i stort sett hade eliminerats vid halvårsskiftet 1978 fanns förutsättningar för en begynnande uppjustering av exportpriserna. De successiva dollarprishöjningar på pappersmassa som därefter skedde under tredje och fjärde kvartalen, utgjorde i princip en återgång till de prisnivåer som varit rådande före de exportpris-sänkningar som företogs under loppet av 1977. Totalt sett medförde prisut-

vecklingen att under loppet av 1978 att medelprisnivån för pappersmassa enligt handelsstatistiken sjönk ca 11 % mellan årsgenomsnitten 1977 och 1978. Den volymmässiga exportökningen blev närmare 19%.

Stigande efterfrågan och tilltagande lageruttömning föranledde de svenska producenterna att successivt öka sin massatillverkning under första halvåret 1978. Omfattande driftsinskränkningar under semestermånaderna medförde att den uppåtriktade produktionstrenden bröts under tredje kvartalet, för att återigen förnyas under de återstående månaderna av 1978. Massaindustrins kapacitetsutnyttjande har därmed kraftigt höjts under loppet av 1978, men trots detta fattas enligt gängse bedömningar 6–7 procentenheter till full utnyttjandegrad. Produktionsökningen för helåren 1977–1978 stannade vid drygt 12 %.

Efterfrågan på avsalumassa förefaller ha goda förutsättningar att stiga kraftigt även under 1979. Pappersproduktionen i Västeuropa har under 1978 successivt ökat och har, mot bakgrund av den förväntade efterfrågebilden i Västeuropa förutsättningar att utvecklas starkt även under innevarande år. Med tanke på att de kontinentala massaproducenterna uppnådde ett i stort sett fullt kapacitetsutnyttjande mot slutet av 1978 torde dessutom den väntade förbrukningsökningen till större delen behöva täckas av en ökad import under 1979. I Förenta staterna torde emellertid efterfrågan utvecklas betydligt svagare i år jämfört med 1978. En hastig försämring av efterfrågan väntas medföra en ökad nordamerikansk konkurrens i Västeuropa. Sannolikheten härför synes dock liten och efterfrågan bör kunna hållas på en sådan nivå att utbudet på världsmarknaden från den nordamerikanska industrin inte kommer att utgöra någon nämnvärt dämpande effekt på marknadsutvecklingen i Västeuropa.

Möjligheterna att från svensk sida tillfredsställa en ökad efterfrågan är emellertid starkt begränsade. En produktionsökning med drygt 15 % 1978–1979 skulle medföra ett i princip fullt utnyttjande av produktionskapaciteten under 1979 men ändock ge ett leveranstillskott som endast knappt motsvarar lagerneddragningen 1978. Med hänsyn till den förväntade expansiva efterfrågeutvecklingen under 1979 har här förutsatts att en ytterligare mindre lagerminskning kan åstadkommas under 1979. Under sådana omständigheter har exporten av pappersmassa bedömts bli i stort sett oförändrad 1978–1979.

Den väntade efterfrågeutvecklingen på exportmarknaderna väntas medge att ytterligare prishöjningar på pappersmassa genomförs under 1979. De svenska exportpriserna på avsalumassa har sålunda bedömts stiga i genomsnitt ca 23 % 1978–1979.

För skogsbruket beräknas den ovan redovisade produktionsutvecklingen inom skogsindustrierna ha medfört en ökning av den totala rundvirkesförbrukningen med ca 7 % 1977–1978 (se tabell 4:2). Importen av såväl sågtimmer som massaved reducerades samtidigt kraftigt – ca 55 % i volym kan hopkrympningen beräknas till. Det minskade råvarubehovet inom den

Tabell 4: 2 Försörjningsbalans för rundvirke 1977–1979

Fast mått utan bark (barr- och lövträ)

	1 000 kbm	Förändring från föregående år, % resp. 1 000 kbm	
	1977	1978 prel.	1979 prognos
Produktion	45 800	4,0	8,0
sågtimmer	22 500	0,5	4,5
massa- och boardved	21 200	8,0	12,5
övrigt rundvirke	2 100	0,0	0,0
Import	2 865	-53,0	185,0
Summa tillgång	48 665	0,5	13,0
Export	930	-9,0	0,0
Lagerförändring	-970	-3 150	1 665
Förbrukning	48 700	7,0	9,0
sågtimmer	22 620	1,0	6,0
massa- och boardved	24 000	13,5	12,0
övrigt rundvirke	2 080	0,0	0,0
Summa användning	48 665	0,5	13,0

Källa: Konjunkturinstitutet.

norska massaindustrin bidrog till att rundvirkesexporten totalt sett sjönk 9% i volym 1977–1978. Såväl massaveds- som sågtimmerlagren avtapades kraftigt under 1978. Ökningen i avverkningsvolymen kan därmed beräknas ha stannat vid ca 4% 1977–1978.

De produktionsprognoser för skogsindustrierna 1978–1979, som redovisats ovan kräver för att kunna realiseras en ökning av rundvirkesförbrukningen med ca 9%. Vad beträffar utrikeshandeln räknas med ökning av rundvirkesimporten till i nivå med de kvantiteter som importerades åren 1975 och 1976. Detta skulle innebära en knapp tredubbling av rundvirkesimporten 1978–1979. Någon nämnvärd förändring i rundvirkesexporten förutses inte ske 1978–1979. Vid oförändrad lagernivå för rundvirke skulle den ovan bedömda lager- och leveransutvecklingen kräva en markant ökning av avverkningsvolymen under 1979. Ännu under första kvartalet 1979 fanns emellertid tecken på en fortsatt låg avverkningsbenägenhet hos betydande grupper av landets skogsägare. Mot denna bakgrund förefaller en ytterligare reducering av de redan små sågtimmer- och massavedslagren bli nödvändig under 1979 för att skogsindustrins förväntade råvarubehov tillnärmelsevis skall kunna mötas. Regeringen har aviserat förslag om tillfälliga stimulanser för att öka avverkningarna 1979.

Här förutsatt produktions-, leverans- och lagerutveckling utmynnar i ett behov med ca 8% i ökad total avverkning 1978–1979. En ökning av massavedsavverkningen med ca 12% bedöms vara erforderlig och även realiserbar. Avverkningen av sågtimmer beräknas komma att kunna öka med ca 4%. Sammantaget skulle detta innebära en avverkningsvolym

tillräcklig för att här ställd produktionsprognos för sågverken skall kunna realiseras.

Järn- och stålverkens efterfrågeläge förbättrades något under 1978. Orderingången från exportmarknaderna som varit på uppåtgående sedan mitten av 1977 föll kraftigt under första hälften av 1978 men sedan fjärde kvartalet 1978 har en rejäl förstärkning av exportorderinflödet ägt rum. Orderingången från hemmamarknaden har däremot legat på en mycket låg nivå under hela 1978. Orderstockarna har dock stigit men är alljämt synnerligen små. I ton räknat uppgick orderstockarna till omkring 780 000 ton vid slutet av 1978 vilket är endast 45 % av de orderstockar som redovisades vid slutet av 1973.

Exportleveranserna steg inte obetydligt eller med 12,5 % räknat i volym mellan 1977 och 1978. Uppgången i stålexporten har dock i viss utsträckning kommit till stånd genom utförsäljning av produkter som normalt inte exporteras i någon större omfattning. Bl. a. kom den svenska exporten av tackjärn att, i ton räknat, tredubblas från 1977 till 1978. Särskilt starkt utvecklades exporten till USA och statshandelsländerna men även till EG-området noterades en viss ökning. Exporten till flertalet länder inom EG kom dock att stagnera eller t. o. m. minska vilket återspeglar den fortsatt svaga marknadsutvecklingen för stålprodukter inom EG. Enligt preliminära beräkningar ökade stålkonsumtionen inom EG med endast ett par procent 1977–1978 samtidigt som importen av järn och stål från tredje land beräknas ha sjunkit kraftigt. De svenska stålföretagen synes således ha kunnat hävda sig relativt väl på EG-marknaden under 1978. I viss mån kan den svenska exportutvecklingen ha gynnats av den japanska stålindustrins minskade konkurrenskraft i och med yenens kraftiga appreciering under 1978. De stabiliseringsåtgärder som EG vidtagit sedan slutet av 1977 för att stärka den inhemska stålindustrin torde också i viss utsträckning ha fått importörerna att tidigare lägga sina beställningar av svenskt stål. Dessutom infördes under 1978 importkvoter gentemot flertalet länder – huvudsakligen utanför EFTA. Med nära nog samtliga stålproducerande länder ingicks samtidigt prisöverenskommelser. Prisutvecklingen på den svenska järn- och stålexporten kom härigenom att i stort följa den prispolitik som fördes inom EG. Exportpriset på järn och stål har sålunda mellan helårsgenomsnitten 1977 och 1978 stigit med knappt 8,5 %.

Leveranserna till hemmamarknaden förblev svaga under hela 1978. Produktionsutvecklingen inom de stålkonsumerande branscherna, som varit nedåtriktad under 1977, vände dock uppåt under 1978. Förbrukningen av stål kom härigenom att stiga inom flertalet branscher – inom varven fortsatte dock stålförbrukningen att minska kraftigt. Samtidigt fortsatte lagerneddragningarna inom såväl förbrukar- som grossistleden. Trots den svaga efterfrågan på stålprodukter ökade importen under 1978 med hela 5 % jämfört med 1977. De svenska producenterna har således återigen tappat marknadsandelar till importen och det i ovanligt stor utsträckning.

Leveransutvecklingen under 1978 har för järn- och stålverkens del inneburit att produktionen kunnat höjas något. Årsgenomsnittet 1978 kom dock att ligga endast omkring 1 procent över 1977 års med en produktionstakt i slutet av året som var närmare 6 % högre än under 1977. Genom den måttliga produktionsuppdragningen kunde stålverkens lager av färdigvaror reduceras ytterligare. Dessa upplevs enligt den senaste konjunkturbarometern i mars 1979 alltså som något för stora.

Mot bakgrund av bedömningen i det internationella avsnittet om en stigande internationell investeringsvilja bör en fortsatt förbättring av exportleveranserna kunna påräknas 1979. Enligt den av statistiska centralbyrån i februari insamlade exportenkäten för järn och stål räknar dessutom företagen med en värdemässig ökning av exporten 1978–1979 på ca 20 %. Företagen är inställda på en betydande expansion vad gäller den amerikanska marknaden och råvaruländerna. Till statshandelsländerna och Västeuropa förutser företagen däremot en långsammare tillväxt. Genom en förnyad s. k. skriftväxling har Sverige och EG träffat en överenskomst för 1979. Ytterligare restriktioner har lagts på den svenska exporten till EG-området vad beträffar fördelningen på länder. Sannolikt uttrycker den ovan nämnda enkäten de svårigheter som möjligtvis kan uppstå på EG-marknaden under 1979. Med stöd av beräkningar över marknadstillväxt och marknadsandelar har dock exporten av järn och stål antagits stanna vid en ökning på 6,5 % i volym 1978–1979. Samtidigt beräknas exportpriserna stiga med 10 1/2 %, dvs. en något högre ökningstakt än under det senaste året.

Den inhemska förbrukningen av järn och stål väntas öka kraftigt till följd av mer betydande produktionsuppdragningar inom industrin. I samband med produktionsökningarna väntas en uppdragning av förbrukar- och handelslagren kunna ske. Stålbehovet på den svenska marknaden skulle därigenom kunna stiga högst väsentligt. Förutsatt att de svenska stålföretagen inte ytterligare förlorar marknadsandelar till importen innebär ändå ovanstående leveransantaganden att importen kommer att öka med hela 16 % i volym 1978–1979.

Lagerreduceringen i producentledet kommer säkerligen att avta under 1979. Räknar man med en viss fortsatt lagerreducering ger den ovan skisserade leveransutvecklingen utrymme för en större produktionsökning under 1979. Uppdragningen väntas bli så betydande att den genomsnittliga produktionsnivån 1979 ligger omkring 13,5 % högre än 1978 års.

Huvuddelen av *ickejärnmetallverkens* produktion går i form av insatsleveranser till den inhemska industrin. Drygt 1/3 av produktionen finner avsättning på exportmarknaderna.

Exportefterfrågan som tog fart under 1977 fortsatte att öka under 1978 och exportvolymens tillväxt blev ca 11 1/2 % 1977–1978. Den inhemska efterfrågan som minskade under 1977 blev i stort sett oförändrad 1978 som en följd av verkstadssektorns svaga produktionsutveckling. Sektorns fär-

digvarulager drogs ytterligare ned något under 1978. Trots den svaga inhemska marknaden gav efterfrågetillväxten från utlandet utrymme för en uppgång av produktionen med ca 1 1/2 % 1977–1978.

Den inhemska efterfrågan på ickejärnmetaller väntas visa en klar förbättring under 1979. Jämsides med en förutsedd fortsatt ökning av exportvolymen ges utrymme för en märkbart starkare uppdragning av produktionsvolymen 1978–1979 än de båda senaste åren.

Verkstadskonjunkturen har nu klart förbättrats jämfört med det bottenläge man nådde för drygt ett år sedan. Kapacitetsutnyttjandet är dock fortfarande lägre än under någon tidigare lågkonjunktur under 1960- och 1970-talen.

Orderingången från exportmarknaderna har varit på uppåtgående sedan mitten av 1977, men ökningstakten försvagades något andra halvåret 1978. För hemmamarknaden är uppgifterna motstridiga men det mesta tyder på en svag utveckling under 1978 med en viss uppgång först mot slutet av året och med fortsatt tillväxt första kvartalet 1979. Orderstockarna växte rätt kraftigt under 1978, med hela ökningen fallande på exportmarknaderna, men trots detta är enligt konjunkturbarometern företagens omdömen om orderstockarna tämligen negativa ännu i mars 1979.

Exportleveranserna har, med vissa fluktuationer, ökat sedan slutet av

Tabell 4:3 Försörjningsbalans för verkstadsprodukter (exkl. fartyg) 1977–1979
1975 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
	1977	1978 prel.	1979 prognos
Produktion ¹	44 816	0,2	8,9
Import	25 573	–10,2	11,2
Summa tillgång	70 389	–3,6	9,7
Offentlig konsumtion	3 757	–1,6	3,3
Privat konsumtion	7 444	–8,3	11,2
Investeringar	19 298	–11,3	8,1
Export	28 961	7,4	10,0
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	–410	–1 116	100
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	107	–697	777
Varuinsats	11 232	0,0	2,7
industri	4 213	–4,5	0,0
byggnadsverksamhet	5 245	3,2	4,5
övrigt	1 774	1,4	3,5
Summa användning	70 389	–3,6	9,7

¹ Produktionen framkommer som saldot i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser för att erhålla en prognos över industriproduktionsindex.

Källa: Konjunkturinstitutet.

1977. Mätt på helår steg exportvolymen 7,5% 1977–1978. Det synes därför som om svensk verkstadsindustri under 1978 återtagit ca 1/4 av de exportmarknadsandelar man förlorade 1974–1977. Detta torde sammanhånga med den sänkning av den svenska exportens relativpris som skett sedan devalveringarna 1977. Exporten till Västeuropa utvecklades tämligen svagt under 1978 vilket huvudsakligen var en följd av den oväntat låga importen till våra nordiska grannländer. Statshandelsländerna har sedan två år varit stagnerande exportmarknader för svensk verkstadsindustri medan däremot exporten till Nordamerika visat en stabil ökning under samma period. Till Nordamerika var framför allt personbilsexporten stark under 1978 men även exporten av övriga verkstadsprodukter ökade under året. Den kraftigaste ökningen under 1978 visade emellertid exporten till länder utanför OECD-området. Här var dock exportvolymen i utgångsläget särskilt låg efter den snabba nedgången 1976–1977. Exportpriserna steg 1977–1978 enligt handelsstatistiken med drygt 11%.

Leveranserna till hemmamarknaden fortsatte att sjunka 1977–1978. Detta avspeglar dels den svaga efterfrågan på verkstadsprodukter från hushållens sida, främst då nybilsinköpen, dels maskininvesteringarnas fortsatta nedgång.

Importen minskade med drygt 10% i volym 1977–1978 vilket är ca 2% mer än vad nedgången i den inhemska efterfrågan i sig kunde förväntas ha medfört. Importen förlorade därmed marknadsandelar vilket skall jämföras med den trendmässiga uppgång i importandelen som registrerats för perioden 1963–1974. De svenska företagen har sålunda under 1978 i tämligen stor omfattning vunnit tillbaka de hemmamarknadsandelar man förlorade 1975–1976 och 1977–1978. Importpriserna steg 15,5% 1977–1978, framför allt beroende på den snabba ökningen under loppet av 1977.

Exportuppgången tillsammans med den minskade importen medförde att efterfrågan riktad mot svenska producenter ökade 1977–1978. Detta möjliggjorde en lageravveckling inom verkstadsindustrin på totalt ca 1 700 milj. kr. i 1975 års priser. Lagren av insatsvaror och varor i arbete kan sammantagna alltså beräknas ha varit ca 1/2 miljard kr. för stora ultimo 1978 medan överlagren av färdigvaror uppgick till minst 2 1/2 miljarder kr. vid samma tidpunkt. Det får dock bedömas som troligt att en del av dessa överlager utgörs av produkter som är helt eller delvis obsoleta. Trots lagerneddragningen beräknas att produktionsvolymen steg 0,5% 1977–1978, med uppgången helt förlagd till andra halvåret 1978.¹

Enligt senaste konjunkturbarometern steg orderingången från exportmarknaden under första kvartalet 1979 i ungefär den utsträckning företagen väntat samtidigt som man räknar med en kraftig ökning under andra kvartalet. Orderingången från hemmamarknaden ökade enligt marsbarometern

¹ Liksom för 1976–1977 har alltså produktionsutvecklingen enligt industriproduktionsindex ersatts med en alternativ beräkning.

metern för andra kvartalet i följd. Ökningstakten har hittills varit måttlig men för andra kvartalet 1979 förutses en stark uppgång.

Exportleveranserna för 1979 har bedömts dels med hjälp av en enkät till verkstadsföretagen, dels med stöd av konjunkturinstitutets kalkyler över marknadstillväxt och marknadsandelar för den svenska exporten. Dessa kalkyler har denna gång gjorts både för Sveriges totala export av bearbetade varor och för verkstadsexportens huvudgrupp separat (SITC 7). Företagen i enkäten räknar för 1978–1979 med en värdemässig ökning av exporten med 19,4 % och en prisökning på 7,1 % vilket ger en implicit volymökning på 11,5 %. Tidigare enkäter visar dock att företagen konsekvent underskattat prisökningarna jämfört med handelsstatistikens exportprisindex. Exportprisökningen har därför bedömts till 8 1/2 % 1978–1979. Med beaktande av denna prisprognos ger de ovan nämnda beräkningarna över marknadstillväxt och marknadsandelar en lägre volymökning än den som finns implicit i enkäten. Här har räknats med en exportvolymökning på 10 % 1978–1979.

Efterfrågan från hemmamarknaden (exkl. lagerförändring) antas stiga ca 6 1/2 % 1978–1979. Det är för den privata konsumtionen av verkstadsprodukter, främst bilar, och industrins maskininvesteringar som de största ökningarna väntas.

Importen beräknas på grund av eftersläpningseffekter från relativprisförskjutningarna 1976–1978 förlora ytterligare något i marknadsandelar 1978–1979. Även med hänsynstagande till detta antas importen öka med drygt 11 %, till stor del en följd av att största delen av den inhemska efterfrågeökningen beräknas ske för efterfrågekomponenter med högt importinnehåll.

Lagren var vid utgången av 1978 fortfarande mycket för stora fast en betydande lageravtappning skett under året. För 1979 förutses en snabb minskning av färdigvarulagren men trots detta beräknas ett visst behov av lagerminskning kvarstå vid slutet av året. Lagren av varor i arbete antas, liksom lagren av insatsvaror, minska relativt kraftigt första halvåret för att sedan vara oförändrade.

För produktionen synes andra kvartalet 1978 ha varit en vändpunkt efter vilken produktionsvolymen börjat öka. Enligt konjunkturbarometern steg produktionen första kvartalet 1979 samtidigt som man förutser en starkare ökning andra kvartalet. För hela 1979 väntas den ökade efterfrågan ge ett rejält genomslag på produktionen trots den fortsatta lagerneddragningen. Detta är ett resultat av att både exporten och den inhemska efterfrågan beräknas öka samtidigt som importen fortfarande antas utvecklas svagare än normalt. 1978–1979 förutses således en produktionsökning på ca 8 1/2 %.

Varvens orderstockar för leverans under återstoden av 1979 och senare uppgick i mars 1979 till 7,5 miljarder kr. i löpande priser enligt statistiska centralbyråns varvsenkät. Av denna orderstock beräknas fartyg till ett

värde av 3,1 miljarder kr. levereras under återstoden av 1979. Återstående beställningar hänför sig till största delen till 1980. Vid varven kommer dessutom ett antal fartyg byggda i egen regi att färdigställas under 1979.

Fartygsleveranserna minskade mycket kraftigt under 1978 till följd av de senaste årens mycket låga orderingång. Exporten av nybyggda fartyg sjönk med hela 61 % medan däremot leveranserna till svenska rederier ökade något. Totalt sett kom ändå leveranserna att minska med hela 44,5 % i volym 1977–1978. Samtidigt drogs lagren av varor i arbete upp till följd av en betydande lagerökning i form av fartyg byggda i egen regi. Produktionsminskningen kom därmed att stanna vid 17,5 % i volym 1977–1978.

Leveranserna under 1979 har bedömts med hjälp av den ovan nämnda enkäten. Exportleveranserna beräknas sålunda inte uppgå till mer än 42 % av 1978 års export. Däremot beräknas leveranserna till svenska rederier öka starkt. Även under 1979 får man räkna med en fortsatt ökning av varor i arbete till följd av redan påbörjad lagerproduktion. De statliga garantierna för finansiering av sådan produktion utgår dock i och med utgången av 1979. Detta innebär sannolikt att någon lagerproduktion utöver den redan beslutade inte kan påräknas för 1979. Inberäknat den ovan nämnda lagerökningen skulle produktionen komma att minska med uppskattningsvis 15 % i volym 1978–1979.

Industribranscherna inom den heterogena *övrigsektorn*¹ producerar huvudsakligen färdigvaror vilka till en mindre del avsätts på exportmarknaderna men till övervägande delen finner avsättning på den inhemska marknaden. I huvudsak går dessa varor till privat konsumtion och – i form av insatsleveranser – till industrin och byggnadsverksamheten.

Efterfrågeläget för övrigsektorn förbättrades något under 1978, huvudsakligen genom ökad avsättning av övrigvaror utomlands. En gynnsam andelsutveckling gav tillsammans med marknadstillväxten upphov till en exportökning av övrigvaror på ca 6 1/2 % 1977–1978. Den inhemska efterfrågan på övrigvaror utvecklades däremot svagt och den slutliga förbrukningen steg endast 1/2 %. Den offentliga konsumtionen ökade markant medan den privata konsumtionen minskade något. Den svaga produktionsutvecklingen inom tillverkningsindustrin medförde en endast blygsam ökning av förbrukningen av övrigvaror som insats i produktionen. Insatsleveranserna till byggnadssektorn steg däremot betydligt 1977–1978. Den under andra halvåret 1977 påbörjade avvecklingen av övrigvaruproducen-

¹ Sektorn omfattar livsmedelsindustri inkl. dryckesvaru- och tobaksindustri (SNI 31), textil-, beklädnads-, läder- och lädervaruindustri (SNI 32), trähus- och byggnadssnickeriindustri, möbelindustri samt övrig trävaruindustri utom sågverk (SNI 33 exkl. 33111), träfiberplattindustri (SNI 34113), pappers- och pappförpackningsindustri (SNI 3412), övrig pappers- och pappvaruindustri (SNI 3419), grafisk industri (SNI 342), kemisk industri, gummivaru-, plast- och plastvaruindustri (SNI 351, 352, 355, 356), jord- och stenvaruindustri (SNI 36) samt annan tillverkningsindustri (SNI 39).

Tabell 4:4 Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1977–1979
1975 års producentpriser

	Milj. kr.	Förändring från föregående år, % resp. milj. kr.	
		1978 prel.	1979 prognos
Produktion ¹	51 850	3,7	4,1
Import	24 980	–4,8	9,5
Summa tillgång	76 830	0,9	5,8
Offentlig konsumtion	5 890	6,6	4,9
Privat konsumtion	32 900	–0,3	3,4
Investeringar	940	–11,3	8,1
Export	13 730	6,4	6,5
Lagerförändring i industrin (milj. kr.)	–260	130	–10
Lagerförändring i handeln (milj. kr.)	240	–965	930
Varuinsats	23 390	2,0	4,7
industri	5 770	0,4	6,8
byggnadsverksamhet	8 150	3,2	4,5
övriga sektorer	9 470	1,6	3,5
Summa användning	76 830	0,9	5,8

¹ Produktionen framkommer som saldot i balansen och avviker från statistiska centralbyråns årsberäkningar över produktionsutvecklingen. Försörjningsbalansens produktionsförändring för prognosperioden korrigeras därför i enlighet med mönstret för tidigare avvikelser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

ternas färdigvarulager fortsatte under 1978 och minskningen blev betydande första halvåret. En betydligt blygsammare neddragning av lagren företogs andra halvåret. Såväl lagren av insatsvaror som varor i arbete ökade under 1978 medan däremot lagren av övrigvaror inom parti- och detaljhandelsledet drogs kraftigt ner under året.

Importen minskade med knappt 5 % 1978, dels till följd av nedgången i den privata konsumtionen, dels som en följd av den relativa fördyring av importvaror som devalveringen medförde. Exportuppgången samt minskningen av övrigvaruimporten gav därmed utrymme för en höjning av produktionsnivån och produktionstillväxten inom övrigsektorn uppgick till 2 1/2 % 1977–1978.

Konjunktursituationen bör förbättras betydligt under 1979. Trots en relativt måttlig tillväxt på flera betydande exportmarknader kan exporten – genom ytterligare andelsvinster – förväntas växa med ca 6 1/2 % 1978–1979. Hemmamarknaden beräknas vidare utvecklas relativt starkt då den privata konsumtionen av varor väntas stiga med närmare 3 1/2 %. Dessutom väntas förbrukningen av övrigvaror inom byggnadsverksamheten och framför allt inom tillverkningsindustrin öka betydligt. Ett kraftigt positivt lageromslag inom handelsledet väntas därtill bidra till ökad efterfrågan på

övrigvaror under 1979. Genom en viss fortsatt nedskärning av färdigvarulagren inom övrigsektorn väntas lagersituationen ha normaliserats under loppet av året.

Den prognoserade goda inhemska efterfrågeutvecklingen beräknas leda till att importen ökar med 10 % 1978–1979 medan produktionen beräknas stiga med 4 1/2 %.

4.3 Övriga näringsgrenar och den totala produktionen

Efter tre år av mycket svag ekonomisk utveckling började produktionen vända uppåt ungefär vid halvårsskiftet 1978. Som redovisats i kapitel 1 uppskattas bruttonationalproduktens volymtillväxt mätt från användningssidan till 2,8 % mellan 1977 och 1978. Bruttonationalproduktens förändring beräknad från produktionssidan visar en inte fullt så kraftig tillväxt för samma period, ökningen kalkylerad på detta sätt uppskattas till 2,0 %. Det var i första hand exportefterfrågan som bar upp ökningen medan bidraget från den inhemska efterfrågan blev mer betydande först under andra halvåret 1978. Varuexportens volymökning 1977-1978 uppskattas till 7,8 % medan importen, till följd av den svaga konsumtions- och investeringsutvecklingen och den förbättrade svenska konkurrenskraften, beräknas ha fallit med 7 %.

Preliminära beräkningar av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1978 och prognoser för 1979 redovisas i nedanstående tablå. Bedömningarna för 1979 grundar sig på ekonomidepartementets prognoser för den internationella – och den inhemska utvecklingen. På vissa punkter innebär dessa en avvikelse från konjunkturinstitutets prognoser. Motiven för dessa avvikelser har närmare redovisats i kapitel 1.

Produktionen inom *jordbruket* beräknas enligt statens jordbruksnämnd ha ökat med 2,6 % i volym mellan 1977 och 1978. Ökningen av animalieproduktionen dvs. produktion av kött, mjölk, ägg m. m. uppgick till 1 % medan vegetabilieproduktionen (potatis och sockerbetor, spannmål, olje- och köksväxter) steg med drygt 2,5 %. Under 1979 väntas produktionen totalt i jordbruket öka med 2,1 %. Ökningen förutses falla helt på animalieproduktionen medan en viss minskning väntas av vegetabilieproduktionen.

Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten beräknas ha varit ungefär oförändrat mellan 1977 och 1978. För 1979 förutses en ökning på 3 %. Under 1978 var avverkningarna lägre än vad efterfrågeutvecklingen motiverade. Regeringen föreslog i mars i år vissa åtgärder för att stimulera avverkningarna under 1979. Även om produktionen därmed blir högre än prognosen så torde man ändå få räkna med att de redan små lagren av sågtimmer och massaved måste dras ned ytterligare 1979 för att kunna möta skogsindustrins råvarubehov.

Under sommaren 1978 vände den totala *industriproduktionen* uppåt efter att ha fallit under drygt tre års tid. Produktionen inom basindustrierna

steg redan under första halvåret 1978 medan produktionen av färdigvaror började öka först under andra halvåret. För 1979 väntas en ökning på 7 %. Ökningar förutses för samtliga delbranscher utom varven som väntas minska sin produktion med 15 %. Verkstadsindustrin exkl. varv väntas öka med närmare 9 %, massaindustrin med 16 % och järn- och stålverken med drygt 13 %. Därvid har hänsyn tagits till de effekter som följer av prognosavvikelserna mellan ekonomidepartementet och konjunkturinstitutet för 1979.

Kalkylen för *elsektorns* produktion bygger på bedömningar som gjorts av statens industriverk. Mot bakgrund av den ökande industriproduktionen, en fortsatt ökad elanvändning inom hushållen m. m. väntas elproduktionen fortsätta att öka under 1979 om än i långsammare takt än mellan 1977 och 1978.

Sammantaget väntas produktionen inom *byggnadsverksamheten* öka med närmare 4 % 1978–1979. Investeringarna i byggnader och anläggningar förutses totalt stiga med 3,5 %. Därav väntas investeringarna i permanenta bostäder öka med 5 %. För 1979 förutses en igångsättning av 60 000 lägenheter varav 40 000 i småhus. Industrins byggnadsinvesteringar väntas falla även under 1979.

Produktionen inom den *privata tjänstesektorn* ökade ganska måttligt mellan 1977 och 1978. Till följd av att såväl den privata konsumtionen som bruttoinvesteringarna förutses öka 1979 väntas en produktionsökning på drygt 4 % 1978–1979.

Ökningen av den *offentliga tjänsteproduktionen* 1977–1978 uppskattas till 3,5 %. Landstings- och primärkommunernas ökade därvid med 4,3 % medan statens produktion steg med 1,2 % i volym. I kapitel 8 ges en detaljerad beskrivning av den väntade utvecklingen inom den offentliga sektorn. Sammantaget implicerar dessa kalkyler att produktionen inom den offentliga sektorn skulle öka med 2,6 % mellan 1978 och 1979. Staten väntas öka med 1 % och kommunerna med drygt 3 %.

Mot bakgrund av ovan redovisade prognoser för olika näringsgrenar skulle bruttonationalprodukten mätt från produktionssidan öka med 4,5 % mellan 1978 och 1979. Som framgått av kapitel 1 väntas bruttonationalproduktens tillväxt 1978–1979 mätt från användningssidan bli drygt en halv procentenhet högre eller 5,1 %.

	Andel av total pro- duktion, % 1978	Procentuell förändring i produktionsvolymen	
		1977–1978	1978–1979
Jordbruk	2,4	2,6	2,1
Skogsbruk	2,2	0,1	3,0
Industri	29,9	1,2	7,0
Elkraftsproduktion m. m.	2,6	5,7	4,7
Byggnadsverksamhet	7,5	4,2	3,9
Summa varu- och kraftproduktion	44,6	1,9	5,9
Privata tjänster	33,1	1,2	4,1
Offentliga tjänster	22,3	3,5	2,6
Summa tjänsteproduktion	55,4	2,1	3,5
Total produktion	100	2,0	4,5

5 Arbetsmarknaden

5.1 Läget på arbetsmarknaden under 1978 och början av 1979

Under loppet av 1977 och första hälften av 1978 steg den öppna arbetslösheten. En klar förbättring noterades under hösten 1978. I december 1978 och januari 1979 skedde en viss ökning av arbetslösheten. I februari minskade arbetslösheten och låg på 2,2 % av arbetskraften. Den öppna arbetslösheten ligger vid en internationell jämförelse fortfarande på en låg nivå. Detta förklaras av de omfattande arbetsmarknadspolitiska åtgärder som satts in under den utdragna lågkonjunkturen. Bland de olika medel som använts märks: frisläppta investeringsfonder, statliga och kommunala industribeställningar, förstärkningen av AMS resurser, utbildning av permitteringshotad personal (25-kronan), stöd till företag med dominerande ställning på sin ort och bidrag till nyrekrytering av personal. Sammantaget uppgick antalet sysselsatta i beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning, (exkl. utbildning vid permitteringshot), arkivarbetare och sysselsatta i skyddat och halvskyddat arbete m. m. till 138 000 personer under 1978 mot 117 000 under 1977.

Trots det svaga arbetsmarknadsläget ökade sysselsättningen 1977–1978 med ca 20 000 personer. Industrisysselsättningen fortsatte dock att minska under 1978, minskningen uppgick till närmare 36 000 personer jämfört med 1977. Denna sysselsättningsminskning motverkades av en fortsatt expansion i den offentliga sektorn. Sysselsättningsökningen 1978 jämfört med 1977 inom stat resp. kommun uppskattas till 7 800 resp. 50 300 personer. Det innebär en högre ökningstakt än mellan 1976 och 1977.

Arbetskraftsutbud

Utbudet av arbetskraft bestäms av den inhemska befolkningsutvecklingen, in- och utvandringen samt utvecklingen av förvärvsfrekvensen hos olika befolkningsgrupper. Med förvärvsfrekvens avses andelen av en befolkningskategori som tillhör arbetskraften (dvs. antalet sysselsatta och arbetslösa personer dividerat med det totala antalet personer i befolkningskategorin). Under senare år har befolkningstillväxten stagnerat. Under 1978 ökade folkmängden med 0,2 % eller 17 300 personer. Antalet födda fortsatte att minska från 98 000 resp. 96 000 1976 och 1977 till 93 000 1978. Födelseöverskottet var betydligt lägre 1978 än tidigare och uppgick till 3 300. Av befolkningsökningen hänför sig sålunda huvuddelen till en nettoinvandring om 14 000 personer. Invandringsöverskottet har minskat från 1977 med 9 000 till 14 000 personer främst på grund av att invandringen minskade med 8 000 personer.

Den viktigaste bestämmningsfaktorn för arbetskraftsutbudets utveckling är förändringar av förvärvsfrekvensen hos olika befolkningskategorier.

Tabell 5:1 Relativa arbetskraftstalen 1970, 1973–1978

Årsmedeltal (16–74 år)

		1970	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Män		80,6	79,5	79,7	80,0	79,5	78,6	78,3
därav:	16–24 år	67,3	67,9	70,5	72,4	72,9	71,9	70,8
	25–54 år	95,1	94,3	94,5	95,2	95,7	95,5	95,3
	55–74 år	62,8	58,3	56,6	55,4	52,8	50,8	50,4
Kvinnor		52,8	55,2	57,1	59,2	60,0	61,1	62,2
därav:	16–24 år	58,9	60,1	63,5	66,1	67,7	68,0	68,1
	25–54 år	64,5	68,9	71,3	74,2	75,6	77,5	79,3
	55–74 år	29,0	28,9	28,9	29,7	29,9	30,1	30,6
Samtliga		66,7	67,3	68,4	69,6	69,8	69,9	70,2

Källa: Statistiska centralbyrån.

Utvecklingen av förvärvsfrekvenserna för olika åldersgrupper framgår av tabell 5:1.

Under 1978 fortsatte kvinnorna att öka sitt deltagande i arbetslivet. Särskilt markant är detta för gruppen gifta kvinnor som noterar en ökning i förvärvsfrekvensen med 1,3 procentenheter. För de icke-gifta kvinnorna ökade förvärvsfrekvensen med 0,8 procentenheter under 1978. Den lägre ökningen sammanhänger med att gruppen innehåller en relativt stor andel studerande. Minskningen av förvärvsfrekvensen hos männen under 1978 är särskilt tydlig för åldersgruppen 16–19 år och beror till stor del på det svaga arbetsmarknadsläget.

Under 1970–1975, tabell 5:2, ökade antalet personer i arbetskraften starkt. Mot slutet av 1975 och i början av 1976 avtog tillväxten. Från 1976 till 1977 ökade arbetskraften med 25 000 personer eller 0,6%. Ökningen av antalet personer i arbetskraften mellan 1977 och 1978 blev 0,8% eller ca 35 000 personer. I diagram 5:1 illustreras utvecklingen av antalet personer i arbetskraften och antalet sysselsatta under perioden 1974–1978.

Tabell 5:2 Antal personer i arbetskraften 1965–1978

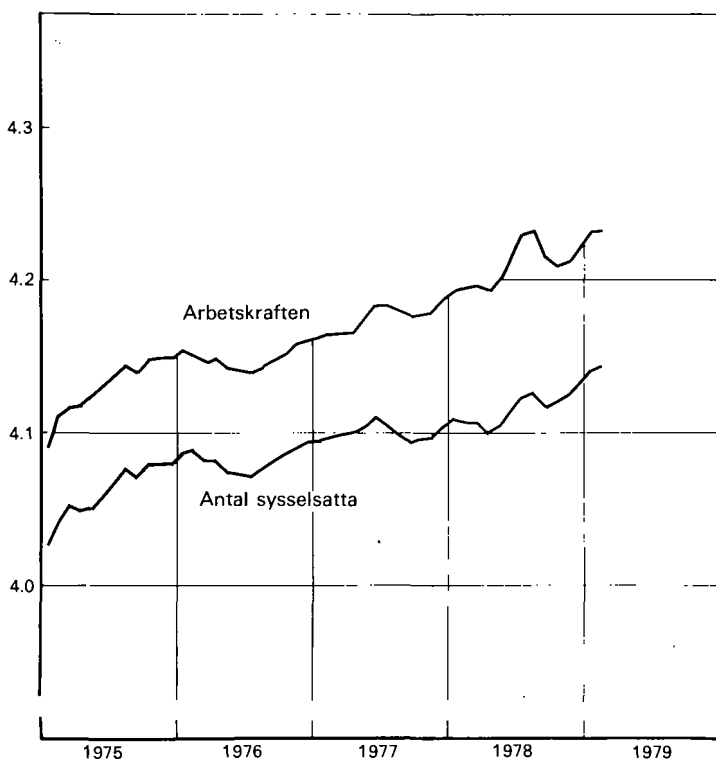
1 000-tal

	1965	1970	1975	1977	1978	Förändring	
						1965– 1970	1970– 1975
Totalt	3 744	3 916	4 129	4 174	4 209	172	213
män	2 365	2 368	2 373	2 349	2 346	3	5
kvinnor	1 379	1 548	1 756	1 824	1 863	169	208
därav:							
kvinnor med barn under 7 år	200	304	350	382	385	104	46

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 5:1 Arbetskraft och sysselsättning 1975–1979

Milj. personer. Säsongrensade månadsdata, 3 månaders glidande genomsnitt

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Mätt i antal timmar minskade arbetskraftsutbudet mellan 1977 och 1978 med 1,3 %. Skillnaden i utveckling mellan utbudet mätt i timmar och i antal personer förklaras av att antal arbetade timmar per person och år minskat framför allt på grund av införandet av den femte semesterveckan under 1978. Effekten av semesterförlängningen beräknas uppgå till -1,5 %. Den ökade andelen kvinnor i arbetskraften sänker timutbudet eftersom medelarbetstiden är lägre än för män. Andra faktorer som förklarar differensen mellan utbud i timmar och personer är ökningen av delpensioneringen – under 1978 uppgick antalet delpensionärer till ca 38 000 – samt minskningen av övertidsarbete.

Arbetskraftsefterfrågan

Som indikatorer på arbetskraftsefterfrågans utveckling kan användas dels statistiken över nyanmälda och kvarstående lediga platser hos arbetsförmedlingarna, dels andelen företag som uppgivit brist på olika kategorier arbetskraft i konjunkturinstitutets kvartalsvisa barometerundersökningar. Analysen av utvecklingen av de lediga platserna kompliceras emellertid av den anmälningsplikt som införts i olika delar av landet. Enligt beräkningar

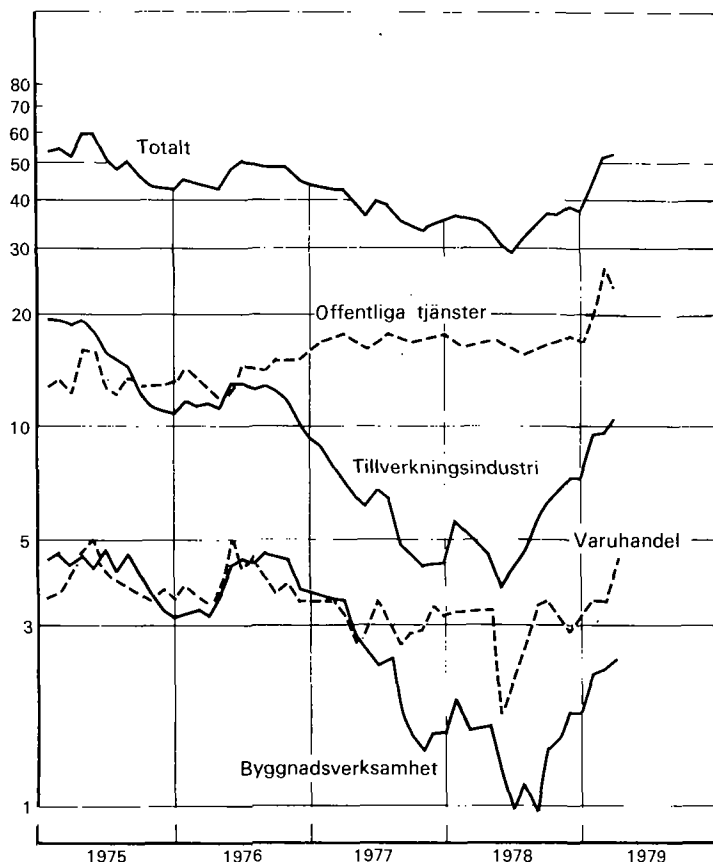
gjorda av AMS skulle detta ha inneburit ett tillskott på över 30 % i antalet nyanmälda platser.

Under 1975, 1976 och 1977 minskade antalet nyanmälda lediga platser och årsmedeltalen låg för de tre åren på en lägre nivå än 1974. Under 1978 skedde en viss stabilisering av utvecklingen. Under första halvåret ökade antalet lediga platser (säsongskorrigerat) och låg i medeltal på en högre nivå än 1977. Tredje kvartalet 1978 innebar en nedgång varefter en stark ökning noterades under årets två sista månader. Genomsnittet för fjärde kvartalet 1978 blev högre än för motsvarande period 1975–1977. Under de två första månaderna 1979 fortsatte ökningen av antalet nyanmälda lediga platser låg i februari 1979 betydligt högre än motsvarande månad 1978. Utvecklingen på delbranschnivå följer i stort detta mönster.

I diagram 5:2 redovisas utvecklingen under perioden 1974–1978 av antalet kvarstående lediga platser på totalnivå samt för fyra delsektorer.

Diagram 5: 2 Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1975–1979

Säsongrensade månadsdata. Log. skala

Anm. Delbranscherna summerar sig inte till totalen då vissa branscher utesluts.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Antalet kvarstående lediga platser ger en indikation på den icke tillgodosedda efterfrågan på arbetskraft. För tillverkningsindustrin låg medelantalet för 1978, säsongskorrigerat, 8% under 1977 års nivå. Under första halvåret 1978 minskade antalet lediga platser och låg nivåmässigt lägre än motsvarande period 1977. Under andra halvåret 1978 har en kraftig ökning ägt rum. Denna utveckling har förstärkts under de två första månaderna 1979. För byggnadsverksamhet noterades en minskning av antalet kvarstående lediga platser under våren och sommaren 1978. Den senare delen av 1978 och början på 1979 har emellertid inneburit en uppgång i antalet lediga platser. Inom sektorn offentliga tjänster ligger årsmedeltalet för 1978 något under 1977. Detta torde bero på att den svaga efterfrågan på arbetskraft under 1978 gjort det lättare att besätta vakanser inom framför allt hälso- och sjukvården. I början på 1979 har en markant ökning ägt rum av antalet kvarstående lediga platser inom hälso- och sjukvården.

Tabell 5:3 Andelen företag som uppgett brist på arbetskraft 1977, 1978 och 1979

Procentuell andel ja-svar

	1977				1978				1979
	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
<i>Brist på yrkesarbetare</i>									
Totala industrin	27	24	21	16	16	18	21	22	28
Trävaruindustri	35	30	29	26	29	31	35	32	31
Massa-, pappers- och grafisk industri	16	15	10	7	7	10	9	12	12
Järn- och stålverk	22	9	4	4	8	6	6	17	29
Verkstadsindustri	32	24	21	14	16	19	23	25	31
Varvsindustri	39	54	53	64	13	12	16	5	30
<i>Brist på byggnads- och anläggningsarbetare</i>									
Betongarbetare	33	28	24	6	1	13	10	21	12
Träarbetare	58	66	57	18	8	23	33	35	32
Murare	11	9	14	3	1	15	4	8	5

Källa: Statistiska centralbyrån.

I tabell 5:3 redovisas bristen på yrkesarbetare inom några industribranscher såsom den mäts i konjunkturinstitutets barometerundersökningar. Under 1978 har bristen på yrkesarbetare börjat öka vilket antyder en förbättring av efterfrågeläget på arbetsmarknaden under 1978. Man kan således observera en klar förbättring av arbetskraftsefterfrågan under loppet av 1978. Vändningen i arbetsmarknadsläget synes ha inträtt i början av hösten.

Sysselsättningen

Den totala sysselsättningen ökade enligt arbetskraftsundersökningarna med 16 000 personer eller 0,4% mellan 1977 och 1978 samtidigt som antalet arbetade timmar minskat med 2,2%. Detta innebär en nedgång av medelar-

betstiden med 2,6 %, vilket förklaras av införandet av femte semesterveckan, ökat deltidarbete, minskat övertidsarbete m. m. Det är framför allt deltidarbetet 20–35 timmar per vecka som ökat markant, den s. k. långa deltiden. Som framgår av tabell 5:4 ligger hela sysselsättningsökningen på gruppen kvinnor medan männen även under 1978 minskade i andel.

Tabell 5:4 Sysselsättningsutvecklingen 1974–1978

Medeltal sysselsatta, 1 000-tal

	1974	1975	1976	1977	1978
Sysselsatta	3 963	4 062	4 088	4 099	4 115
män	2 316	2 342	2 337	2 314	2 297
kvinnor	1 647	1 720	1 751	1 785	1 818
Heltidssysselsatta (mer än 35 tim/v)	3 282	3 313	3 239	3 191	3 152
Deltidssysselsatta (20–34 tim/v)	465	521	603	659	710
Deltidssysselsatta (1–19 tim/v)	216	228	246	249	253

Källa: Statistiska centralbyrån.

Ett branschfördelat material (tabell 5:5) visar på en fortsatt sysselsättningsökning för staten och kommunerna samt de privata tjänsterna. För industrin, som uppvisar en minskad sysselsättning sedan 1975, gick antalet sysselsatta ned mellan 1977 och 1978 med 36 000 personer. Även inom byggnadsverksamheten minskade antalet sysselsatta med ca 12 000 personer.

Tabell 5:5 Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1976–1978

	1978 Antal syssel- satta, 1 000-tal	Procentuell förändring			
		1976–1977		1977–1978	
		Antal syssel- satta	Antal arbets- timmar	Antal syssel- satta	Antal arbets- timmar
Jordbruk och fiske	202	–2,9	–4,6	2,9	–2,0
Skogsbruk	56	–4,3	–6,2	0,4	–4,8
Gruvor och tillverkningsindustri	978	–3,0	–4,4	–3,6	–6,4
El-, gas-, vatten- och värmeverk	29	2,9	2,3	0	–1,5
Byggnadsverksamhet	316	1,4	–0,4	–3,8	–6,7
Privata tjänster ¹	1 345	0,6	–1,3	0,2	–1,6
Staten	308	2,3	0,8	2,6	0,2
Kommuner	891	4,8	2,8	6,0	3,8
Summa	4 125	0,5	–1,4	0,5	–2,3
Korrigeringspost ²	36	–0,1	0	0	0,1
Totalt	4 161	0,4	–1,4	0,4	–2,2

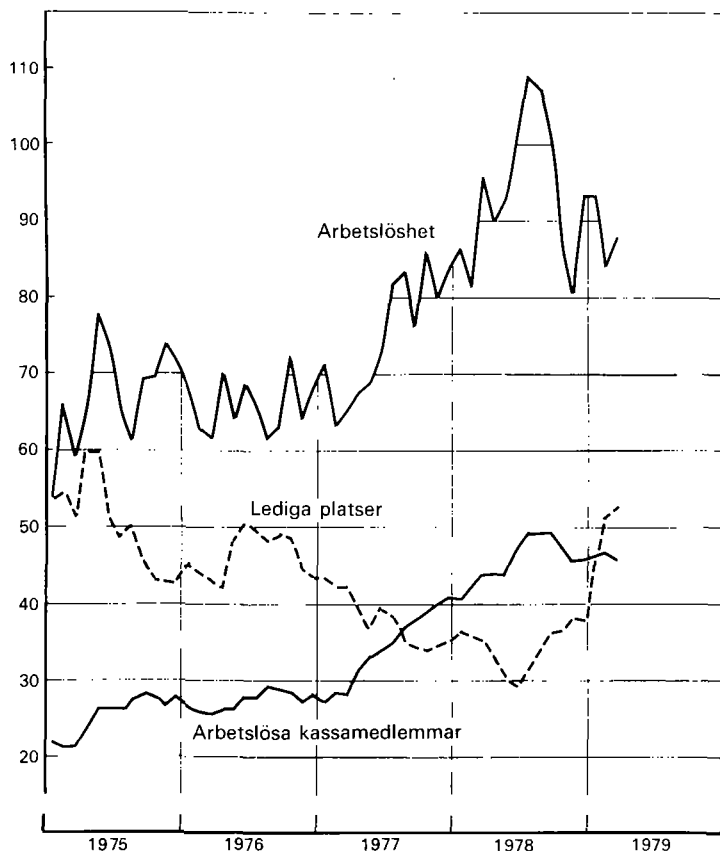
¹ Handel, restaurang- och hotellrörelse, samfärdsel, bank- och försäkringsinstitut, fastighetsförvaltning m. m.

² Den totala sysselsättningsutvecklingen fås från arbetskraftsundersökningarna korrigerade för kalendrisk effekter m. m. för att överensstämma med nationalräkenskapernas definitioner. På senare år har förelegat en ganska stor diskrepans mellan sysselsättningen summerad över de olika näringsgrenarna och arbetskraftsundersökningarna.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 5:3 Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1975–1979

Säsongrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik

Under 1977 ökade den registrerade arbetslösheten (diagram 5:3). Denna utveckling fortsatte under 1978 och nådde kulmen under sommarmånaderna. Under hösten 1978 inträdde en kraftig förbättring av arbetslöshetsläget (tabell 5:6). Mellan tredje och fjärde kvartalet 1978 minskade arbetslösheten, säsongskorrigerat, med 19 000 personer. Under fjärde kvartalet 1978 var enligt arbetskraftsundersökningarna i genomsnitt 84 000 personer arbetslösa, vilket låg något högre än motsvarande period 1977. I december 1978 och januari 1979 ökade arbetslösheten återigen varefter en nedgång har skett under februari. Ungdomsarbetslösheten låg under hela 1978 på en mycket hög nivå jämfört med perioden 1970–1977. Det totala antalet arbetslösa ungdomar var för fjärde kvartalet 1978 32 000 personer, vilket innebär en relativ arbetslöshet på nära 5 %. En mycket hög arbetslöshet bland ungdomar 16–24 år uppvisar personer av utländsk härkomst. För

Tabell 5:6 Arbetslösheten 1976–1979

Års- och kvartalsmedeltal, 1 000-tal (16–74 år)

	1976	1977	1978	1978				1979
				1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.
Arbetslösa, totalt	66	75	94	99	86	106	84	100
16–24 år	26	30	38	35	35	49	32	34
25–54 år	29	36	44	50	41	44	40	49
55–66 år	11	9	5	14	11	13	12	17
Storstadslän	19	23	27	30	24	31	25	29
Skogslän	22	23	28	32	27	30	23	28
Övriga län	26	29	39	38	34	46	36	43
Medelantal veckor i arbetslöshet	15	15	16	16	17	15	18	17
<i>Relativa arbetslöshetsantal (arbetslösa i procent av arbetskraften)</i>								
Totalt	1,6	1,8	2,2	2,4	2,0	2,5	2,0	2,4
16–24 år	2,9	4,4	5,5	5,4	5,1	6,6	4,9	5,2
25–54 år	0,8	1,3	1,6	1,8	1,4	1,6	1,4	1,7
55–66 år	1,6	1,3	1,8	2,1	1,6	1,8	1,7	2,5
Män	1,3	1,5	2,1	2,3	1,9	2,2	1,8	2,2
Kvinnor	2,0	2,2	2,4	2,4	2,2	2,8	2,2	2,5

Källa: Statistiska centralbyrån.

denna grupp låg den relativa arbetslösheten under fjärde kvartalet 1978 på nära 9%.

Av statistiken över arbetslösa kassamedlemmar framgår att det inte enbart är de på arbetsmarknaden nytilträdande grupperna som drabbats av arbetslöshet. Under 1978 var i medeltal ca 45 700 personer arbetslösa mot 33 400 resp. 32 700 under 1977 och 1976. Arbetslösheten (säsongskorrigerad) bland industrikassamedlemmarna har avtagit något sedan mitten av 1978. I genomsnitt var under året 15 300 personer arbetslösa, vilket innebär en relativ arbetslöshet om ca 2,1 %. Detta innebär att arbetslösheten legat på en betydligt högre nivå 1978 än under perioden 1975–1977. Även bland medlemmarna i byggkassan och bland varuhandelns kassamedlemmar har registrerats en hög arbetslöshet. Jämfört med 1977 ligger arbetslösheten i byggkassan i genomsnitt under 1978 nivåmässigt 1,7 procentenheter högre. I tjänstemannakassorna registrerades under 1978 i medeltal 6 100 arbetslösa, vilket motsvarar en halv procent av medlemsantalet. Sammantaget kan konstateras att arbetslösheten nådde sin kulmen under sommarmånaderna och en viss stabilisering av arbetslöshetsläget skedde under det sista kvartalet av 1978 och första kvartalet 1979.

Internationellt sett låg den öppna arbetslösheten i Sverige under 1978 på en låg nivå. Den utdragna lågkonjunkturen har i första hand drabbat industrin och flera av de arbetsmarknadspolitiska insatserna har därför satts in för att stödja sysselsättningen i denna sektor. Bland de olika medel som använts under 1977 och 1978 märks: frisläppta investeringsfonder, statliga och kommunala industribeställningar, utbildning av permitterings-

hotad personal, stöd till företag med dominerande ställning på sin ort och bidrag till nyrekrytering av personal.

I februari 1977 höjdes statsbidragen för utbildning inom företagen av permitteringshotad personal från 8 till 25 kr./tim. för de första 160 timmarna. Utbildning enligt 25-kronan fick snabbt en stor omfattning. Under 1977 sysselsattes i medeltal 41 000 personer i denna form av arbetsmarknadsutbildning. Under 1978 minskade utbildningen enligt 25-kronan i omfattning. I december 1978 sysselsattes 14 200 personer enligt 25-kronorsbidraget mot 39 000 i december 1977. Antalet sysselsatta i övrig arbetsmarknadsutbildning var i stort oförändrat mellan 1977 och 1978 (tabell 5:7). Flera av de extra arbetsmarknadspolitiska insatser som gjorts har varit inriktade på att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Antalet ungdomar i arbetsmarknadsutbildning expanderade kraftigt under 1977 och 1978. Av de 64 100 som sysselsattes i beredskapsarbeten i december 1978 var ca 44 000 under 25 år. Ökningen av beredskapsarbeten låg främst inom tjänstesektorn, ca 60 % av arbetena under 1978 låg inom tjänste- och vårdsektorerna. Arbetsförmedlingarnas resurser förstärktes också under 1977 och 1978 så att rutinerade arbetsförmedlare i högre grad än tidigare kunnat ägna sina krafter just åt ungdomsproblemen.

Den 1 juli 1978 infördes ett s. k. nyrekryteringsbidrag. Syftet med detta bidrag är att förmå företag som avser att öka sin personalstyrka vid en vändning uppåt i konjunkturen att tidigare lägga denna nyanställning. Bidraget utgick med 12 000 kr. per ny heltidsanställd under tredje kvartalet 1978. 8 000 kr. för nyanställningar under fjärde kvartalet 1978 och 4 000 kr. för nyrekrytering under första kvartalet 1979. Intresset för bidraget förefaller att vara ganska stort, vid utgången av oktober 1978 hade preliminära ansökningar från 8 500 företag inkommit avseende en personalökning på 38 000 personer. Drygt hälften av den beräknade personalökningen ligger på tillverkningsindustri men stora ökningar väntas också inom handel samt konsult- och uppdragsverksamhet. I februari 1979 omfattade ansökningarna ca 11 000 företag och den beräknade personalökningen uppgick till 46 000 personer.

Tabell 5:7 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1974–1979
Årsmedeltal, 1 000-tal

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	
						Jan.	Febr.
Arbetsmarknadsutbildning	41	36	42	45	49	62	63
utbildning vid per-							
mitteringshot (25-kronan)	..	..	..	41	29	8	8
Beredskapsarbete	23	17	27	29	45	60	62
Arkivarbete	14	15	15	15	15	16	16
Skyddat och halvskyddat							
arbete m. m.	24	27	29	28	29	30	30
Totalt	102	95	113	158	167	176	179

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Bland övriga åtgärder som vidtagits för att hålla uppe sysselsättningen på vissa orter eller inom vissa branscher märks det s. k. 75 %-bidraget och äldrestödet inom tekoindustrin. Det tillfälliga sysselsättningsstödet (75 % bidrag till lönekostnaden) för företag med dominerande ställning på sin ort omfattade under 1978 ett tjugotal företag och den övertaliga arbetsstyrka som berördes uppgick till ca 4 000 personer. Äldrestödet inom tekoindustrin omfattade under andra halvåret 1978 650 företag som tillsammans representerar 3/4 av den totala sysselsättningen i branschen.

5.2 Arbetsmarknaden under 1979

I avsnittet redovisas först prognosen över utbudet av arbetskraft 1979. Därefter diskuteras en beräkning av förväntad arbetskraftsefterfrågan under 1979 med utgångspunkt i prognoser över produktions- och produktivtetsutvecklingen inom olika näringsgrenar. Den sålunda erhållna utbuds- och efterfrågebilden ger sedan en grov bild av förväntad sysselsättning och arbetslöshet under 1979.

Arbetskraftsutbud

Till grund för arbetskraftsprognosen ligger ett antagande om en ökning av medelfolkmängden mellan 1978 och 1979 på 0,3 %. Detta antagande inkluderar en väntad nettoinvandring på 18 000 personer under 1979. Det relativa arbetskraftstalet för arbetskraften (16–74 år) förutses öka med 0,5 procentenheter så att i medeltal 70,7 % av befolkningen i åldersgruppen 16–74 år skulle befinna sig i arbetskraften under 1979. För de gifta kvinnorna väntas en ökning av det relativa arbetskraftstalet med 1,4 procentenheter och för de icke gifta kvinnorna en ökning med 0,8 procentenheter. För männens del förutses en viss fortsatt minskning. Översatt till antal personer innebär denna befolkningsprognos och antaganden om de relativa arbetskraftstalens utveckling att ökningen av arbetskraftsutbudet 1978–1979 väntas bli ca 45 000 personer. Utbudet mätt i timmar, inkluderande effekter av förändringen i långtidsfrånvaron, förutses bli oförändrat mellan 1978 och 1979. Några av de effekter som drar ned timutbudet är den könsmassiga förskjutningen i arbetskraftens sammansättning, delpensionering, ledighet för småbarnsföräldrar m. m.

Produktion, produktivitet och sysselsättning 1979

I detta avsnitt redovisas prognoserna för produktions- och produktivtetsutvecklingen inom olika näringsgrenar. Utifrån dessa bedömningar erhålls efterfrågan på arbetskraft uttryckt i timmar. Genom att ställa utbudsprognosen mot efterfrågekalkylen kan man få en uppfattning om sysselsättning och arbetslöshet under 1979.

Produktiviteten (mätt som produktion per arbetad timme) ökade snabbt

under 1960-talet. Inom industrin låg ökningen då på ca 7% per år. Under 1970-talet har en förändring skett mot en klart lägre ökningstakt. Den lägre produktivitetstillväxten totalt i samhällsekonomin beror på flera faktorer. Bl. a. riktar sig nu en relativt större del av den samlade efterfrågan mot de tjänsteproducerande näringsgrenarna som erfarenhetsmässigt har en lägre produktivitetsökning än de varuproducerande sektorerna. Den relativt svaga produktivitsutvecklingen inom industrin 1975–1977 (tabell 5:8) sammanhänger bl. a. också med den inriktning som arbetsmarknadspolitiken och i viss mån industripolitiken haft på senare år. Ett viktigt inslag i denna har varit att förmå företagen att i så stor utsträckning som möjligt hålla kvar de anställda i företagen även när efterfrågan minskar.

Tabell 5:8 Produktivitsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1973–1978

Årlig procentuell förändring

	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Jordbruk, fiske	-7,7	18,7	-1,4	4,0	0	4,8
Skogsbruk	12,8	-5,2	0,2	-4,0	-1,7	5,2
Gruvor och tillverkningsindustri	7,5	3,5	-1,9	0,5	-0,6	8,1
El-, gas- och vattenverk	9,4	-2,6	11,2	6,2	-1,3	7,3
Byggnadsindustri	-2,3	1,1	7,1	-1,4	-0,6	11,6
Privata tjänster	5,1	5,8	-1,7	1,4	0,3	2,8
Offentliga tjänster	-0,1	-0,5	0,3	0,3	0,4	0,8
Totalt	4,1	3,3	-0,6	0,7	-0,3	4,4

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den klara förbättring i konjunkturläget som noterades under 1978 förutses fortsätta under 1979. Den totala produktionen väntas öka med 4,5% mellan 1978 och 1979 (tabell 5:9). För industrins del väntas en produktionsökning på ca 7%. Denna snabba ökning gör det motiverat att anta att företagen kan realisera en del av den produktivitspotential som byggdes upp under lågkonjunkturen. Redan under 1978 steg produktionen per arbetad timme relativt kraftigt. Preliminära uppskattningar tyder på en ökning mellan 1977 och 1978 på 8,1%, trots en så pass svag produktionsstillväxt i industrin som ca 1%. Produktivitsstegringen mellan 1978 och 1979 har antagits komma att uppgå till 7,5%. Produktionen inom byggnadsverksamheten 1979 väntas öka i ungefär samma takt som mellan 1977 och 1978, dvs. ca 4%. Bakom denna prognos ligger bl. a. ett antagande om en igångsättning av ca 60 000 lägenheter under 1979. Även ombyggnadsverksamheten väntas fortsätta att öka under 1979. Inom den privata tjänstesektorn förutses, efter en treårsperiod av svag produktionsutveckling, en ökning av produktionen med drygt 4%. Detta sammanhänger bl. a. med den förväntade volymökningen av den privata konsumtionen mellan 1978 och 1979. Volymökningen inom tjänstesektorn medför även att produktiviteten stiger.

Tabell 5: 9 Produktion, produktivitet och sysselsättning 1979

Årlig procentuell förändring avrundad till halva och hela procentenheter

	Produk- tion	Produk- tivitet	Sysselsättning (timmar)
Jordbruk, fiske	2	4	-2
Skogsbruk	3	4	-1
Gruvor och tillverkningsindustri	7	7,5	-0,5
El-, gas- och vattenverk	5	7,5	-2,5
Byggnadsindustri	4	5,5	1,5
Privata tjänster ¹	4	4	0
Offentliga tjänster	2,5	0	2,5
Totalt	4,5	4,0	0,5

¹ Handel, restaurang- och hotellverksamhet, samfärdsel, banker och fastighetsförvaltning m. m.

En schablonmässig översättning av den redovisade sysselsättningsutvecklingen i timmar 1978–1979 till antal sysselsatta personer pekar mot en marginell minskning inom jord- och skogsbruket. För industrins del väntas en i stort sett oförändrad sysselsättning mätt mellan genomsnittslägena 1978 och 1979. Eftersom industrissysselsättningen sjönk kontinuerligt under loppet av 1978 och vänder först under loppet av 1979 så innebär denna prognos att man kan vänta en relativt kraftig sysselsättningsökning på minst 20 000 personer under 1979. Inom byggnadsverksamheten väntas en viss minskning av sysselsättningen under 1979. Efterfrågan på arbetskraft ifrån de offentliga och privata tjänstesektorerna väntas fortsätta att öka 1979. För statens del väntas en sysselsättningsökning på ca 7 000 personer och för kommunernas del en ökning på inemot 40 000 personer. Inom privata tjänsterna pekar prognoserna på en sysselsättningsökning på ca 15 000 personer.

Utbuds- och efterfrågeprognoserna på totalnivå pekar mot ett förbättrat sysselsättningsläge under 1979 och en minskning av den öppna arbetslösheten. När arbetskraftsefterfrågan nu ökar under 1979 hör det finnas goda förutsättningar att successivt minska antalet sysselsatta i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning och att dessutom allmänt främja en ökad rörlighet såväl yrkesmässigt som regionalt på arbetsmarknaden.

6 De enskilda konsumenternas ekonomi

6.1 Sammanfattning

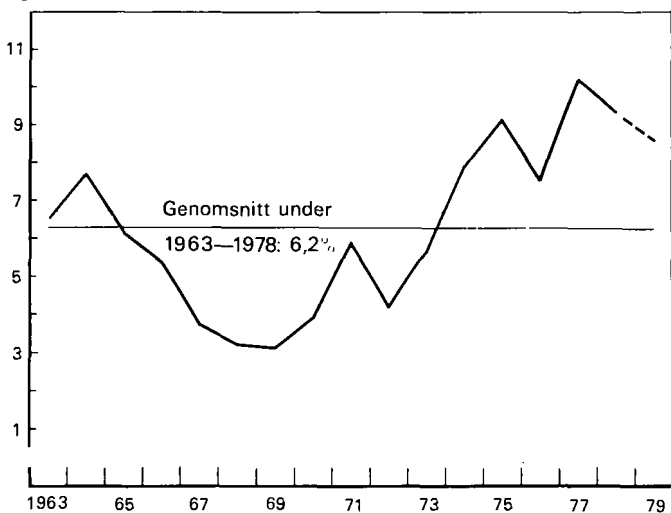
Hushållens disponibla inkomster ökade 1978 med 8 1/2 %, en avsevärt mindre ökning än föregående år (13,3 %). Prisökningstalet för total privat konsumtion blev visserligen något lägre än 1977, men uppgick likväl till drygt 10 1/2 %. 1978 drabbades därigenom de enskilda konsumenterna totalt sett för första gången under efterkrigstiden av en sänkt realinkomst; en nedgång med ca 2 %, varigenom den reallt disponibla inkomsten drogs ner till en nivå obetydligt över 1976 års.

Utvecklingen under loppet av 1978 karakteriserades av en kraftig realinkomstminskning i början av året. Säsongrensat sett sjönk realinkomsten närmare 4 % mellan andra halvåret 1977 och första halvåret 1978, för att därefter stiga drygt 1 3/4 % mellan första och andra halvåret 1978. Även konsumtionsvolymen sjönk första halvåret 1978. Hushållen fortsatte därmed under 1978 den neddragning av konsumtionsvolymen, speciellt beträffande varaktiga varor och livsmedel, som inletts 1977 (se diagram 6:2). Konsumtionen minskade emellertid inte lika mycket från andra halvåret 1977 som inkomsterna, och sparkvoten sjönk med ungefär 2 1/2 procentenheter till 9 1/2 % första halvåret 1978. Andra halvåret sjönk sparkvoten ytterligare något; hushållens konsumtionsutgifter steg drygt 2 %, medan inkomstökningen som nämnts blev 1 3/4 %.

Sammantaget för helåret 1978 minskade den privata konsumtionen i volym med ca 1 %, samma nedgång som 1976–1977. Sparandets andel av den disponibla inkomsten sjönk 1978 med nära en procentenhet till en alltfjämt hög nivå på 9 1/4 % (se diagram 6:1).

Diagram 6:1 Sparkvoten 1963–1979

Sparandet i procent av disponibel inkomst. Helårsdata

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Prognoserna för hushållens inkomster 1979 visar en ungefär lika stor tillväxt som 1978 i faktorinkomsterna (främst löner och enskilda företagares inkomster), dvs. en ökning med ca 8% (se tabell 6:1). Lönesumman beräknas öka något mer än i fjol, 8,6% mot 8,0 1978. Detta innebär att

Tabell 6: 1 Hushållssektorns inkomster och utgifter 1977–1979¹

	Milj. kr.		Procentuell förändring från föregående år		
	1977	1978	1977	1978	1979 prognos
<i>Löpande priser</i>					
1 Faktorinkomster ²	221 342	238 331	9,7	7,7	8,0
Egentliga löner ¹	190 438	206 688	10,2	8,5	8,7
därav: kontant utbetald lönesumma	184 522	199 277	9,9	8,0	8,6
Enskilda företagares in- komster	14 360	15 015	5,4	4,6	6,8
Övriga faktorinkomster	16 544	16 628	8,1	0,5	0,3
2 Inkomstöverföringar till hushåll	69 794	81 950	20,5	17,4	12,5
3 Direkta skatter, avgifter m. m.	85 292	97 043	9,6	13,8	10,6
därav: prel. A-skatt	71 660	82 703	9,3	15,4	10,7
4 Nettoinbetalningar till det offentliga (3–2)	15 498	15 093	–21,9	–2,6	0,2
5 Räntor och utdelningar, netto ⁴	3 666	4 095	28,2	11,7	4,1
6 Övriga transfereringsin- komster och -utgifter, netto	758	622	–3,9	–17,9	2,1
7 Disponibel inkomst (1+2–3+5+6)	210 268	227 955	13,3	8,4	8,5
8 Privat konsumtion	188 813	206 847	9,9	9,6	9,3
9 Sparande (7–8) ⁵	21 455	21 108	54,9	–1,6	0
10 Sparkvot (9:7) ⁶	10,2	9,3	2,7	–0,9	–0,8
<i>1975 års priser</i>					
11 Disponibel inkomst	171 802	168 419	2,1	–2,0	2,3
12 Privat konsumtion	154 273	152 823	–0,9	–0,9	3,1
13 Implicitprisindex för total privat konsumtion (1975 = 100)	122,39	135,35	10,9	10,6	6,0

¹ Hushållssektorn inkluderar, förutom hushållen, de s. k. ideella organisationerna som betjänar hushållen och som inte helt eller huvudsakligen finansieras och kontrolleras av offentliga sektorn. Hit räknas arbetstagarorganisationer, folkbildningsverksamheten, nykterhetsrörelsen, idrottsorganisationer, Röda korset m. m. samt ej statsbidragsberättigade privata sjukhem, barnhem, barnkolonier, semesterhem. Utöver löntagarhushåll ingår hushåll som äger personliga företag, dvs. erhåller sin huvudsakliga inkomst från rörelse.

² Arbetsgivaravgifter till socialförsäkring, fondavsättningar för PRI och andra privata fonder och stiftelser inom icke finansiella företag samt tillräknade pensionsavgifter för statliga och kommunala myndigheter och kommunala affärsverk är ej medtagna som löneförmåner i denna post.

³ Kontant utbetald lönesumma samt arbetsgivaravgifter till privat försäkring.

⁴ Inkl. räntor på privata försäkringsfonder (exkl. skadeförsäkring).

⁵ Inkl. privat försäkringssparande. Detta uppgick 1977 till 7 309 milj. kr. och 1978 till 8 800 milj. kr. Det beräknas 1979 uppgå till ca 10 500 milj. kr.

⁶ Förändring mätt i procentenheter.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

lönsummeprognosen räknats upp 0,5 procentenheter jämfört med den preliminära nationalbudgeten (PNB), bl. a. på grund av en säkrare uppskattning av utfallet av löneutvecklingsgarantierna. Den avtalsmässiga löneökningen 1979 till följd av 1978 och 1979 års löneavtal har nu beräknats till 5,4 %. Däri ingår sålunda utfallet av förtjänstutvecklingsgarantin för arbetare och motsvarande löneutvecklingsgarantier för tjänstemän inom privat och offentlig verksamhet. Därutöver har till avtalskomponenten lagts några tiondels procentenheter som en fördröjd effekt av femte semesterveckans införande 1978. De nu löpande avtalen gäller t. o. m. sista oktober i år. I kalkylen över inkomstutvecklingen har inte inräknats några lönehöjningar fr. o. m. 1 november till följd av nya avtal. Löneglidningen har satts till 2,5 %, och sysselsättningens bidrag till totala lönesummeökningen till 0,4 procentenheter. Timförtjänstökningen (avtalsökning plus löneglidning) tillsammans med de höjda sociala kostnaderna (motsvarande ca 0,4 % på timkostnaden inkl. sociala kostnader) beräknas höja timkostnaderna med knappt 7 1/2 % för industriarbetare och omkring 8 1/2 % totalt sett. För industriarbetarnas del har därvid löneglidningen antagits uppgå till 3 1/2 %.

Beträffande transfereringarna beräknas såväl inkomstöverföringarna från det offentliga till hushållen som hushållens inbetalningar av skatter och avgifter stiga mindre 1979 än 1978. Inkomstöverföringarna till hushållen beräknas öka 12 1/2 % och skatter och avgifter m. m. 10 1/2 %. Jämfört med prognosen i PNB har skatte- och avgiftsinbetalningarna justerats upp till följd av beräknat större skatteunderlag i form av löner och andra beskattade inkomster och höjda avgifter. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga (skatter m. m. efter avdrag av inkomstöverföringar till hushållen) beräknas bli ungefär lika stora 1979 som 1978, ca 15 miljarder kr.

Sammantaget ger kalkylerna för 1979 en tillväxt i hushållens disponibla inkomster på nominellt 8 1/2 %, samma ökning som 1978. Prisstegringstakten förutses bli betydligt lägre än under 1978. Prisökningstalet för den privata konsumtionen har uppskattats till 6 % mellan årsgenomsnittet 1978 och 1979 och realinkomsten skulle därmed öka 1979 med 2 1/4 %. Med hänsyn till den stigande konsumtionsvolymen mot slutet av förra året samt den positiva utvecklingen av detaljhandelns försäljning under de första månaderna i år — bl. a. bilförsäljningens kraftiga ökning — och med beaktande av den förväntade relativt begränsade konsumentprisstegringen förutser institutet att konsumtionen ökar mer än inkomsterna under 1979. Ökningen har satts till drygt 3 %. Sparkvoten minskar därmed ytterligare med 3/4 procentenhet till 8 1/2 %.

I tabell 6:2 redovisas *realinkomstutvecklingen efter skatt uppdelad på olika inkomstslag*. Det bör understrykas att det statistiska underlaget är mycket bristfälligt, varför materialet enbart ger en grov indikation på realinkomstens utveckling för olika inkomstslag och deras relativa betydelse för den totala ökningen i den reallt disponibla inkomsten. Tabellen

Tabell 6: 2 Inkomstutveckling efter skatt 1976–1979
1975 års priser

	Förändring i realinkomsten, %				Bidrag till disponibelinkomstutvecklingen, procentenheter			
	1976	1977	1978	1979 prognos	1976	1977	1978	1979 prognos
Löner	1 1/2	1/2	-5	1 1/2	1	1/2	-2 1/2	1
Driftsöverskott	-5	-7	-2	-2	0	0	0	0
Övriga faktor- och kapitalinkomster ¹	-5 1/2	0	-7 1/2	-4 1/2	-1/2	0	-1/2	-1/2
Pensioner	7	9	3	6	1	1	1/2	1
Beskattade sociala förmåner ²	11 1/2	7	3	4	1/2	1/2	0	1/2
Övriga inkomstöverföringar, netto	6	4	9 1/2	6 1/2	0	0	1/2	1/2
Disponibel inkomst	2	2	-2	2 1/2	2	2	-2	2 1/2

¹ Inkl. nationalräkenskapsens s. k. restposter i inkomstberäkningarna.

² Sjukpenning och föräldrapenning, utbetalningar från arbetslöshets- och arbetsskadeförsäkring och lönegarantifond samt vissa bidrag i samband med arbetsmarknadsutbildning.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

bygger på överslagsmässiga kalkyler över fördelningen av A- och B-skatteuttagen – däribland även skatt på kapitalinkomster m. m. – på inkomstslagen löner, företagarkomster, pensioner och beskattade förmåner.

Nu föreliggande nationalräkenskapskalkyler för 1977 visar en något större ökning av lönesumman än vad som redovisades i PNB. Reallönen före skatt minskade 1977. Reallönen efter skatt ökade emellertid något, på grund av att det reala skatteuttaget sjönk mer än lönesumman. Den vid halvårsskiftet 1976 sänkta folkpensionsåldern påverkade pensionsutbetalningarna detta år och bidrog liksom införandet av delpensionen till att pensionsutbetalningarna ökade kraftigt mellan 1976 och 1977.

1978 beräknas reallönesumman efter skatt ha minskat kraftigt, närmare 5%. Härvid får uppmärksammas att sysselsättningen i timmar har sjunkit drygt 2%, till stor del i anslutning till införandet av den femte semesterveckan. Per arbetad timme blir reallöneminskningen, utifrån det sålunda begränsade timantalet, drygt 2 1/2%. Ökningen av pensionsinkomsterna är väsentligen att hänföra till ökat antal pensionärer, men även till den stigande andelen ATP-pensionärer liksom den minskande andelen pensionärer med enbart folkpension.

Den kraftiga ökningen 1978 av andra inkomstöverföringar än de beskattade orsakades bl. a. av att barnbidrag och studiebidrag höjdes i april 1978. Samtidigt ökade avdragsposten avgiftsinbetalningar till det offentliga relativt litet detta år.

För 1979 beräknas reallönesumman före skatt öka med ca 2 1/2%. Skatteuttaget beräknas öka mer än lönen före skatt, varför ökningen av den realt behållna lönesumman begränsas till 1 1/2%. Pensionärernas inkomster efter skatt förutses öka betydligt mer 1979 än 1978¹.

¹ Beräkningen av skatteuttaget på pensioner är emellertid mycket osäker.

Beträffande relativa bidrag i procentenheter till den samlade ökningen i de reallt disponibla inkomsterna ger tabellen i stort sett samma bild som enligt PNB. Enligt de reviderade lönesummekalkylerna för 1977 ger denna post nu ett positivt bidrag till totala inkomstökningen. Största bidraget 1977 kommer dock från pensionsinkomsterna. Även för 1978 och 1979 redovisas positiva bidrag från pensionerna. Lönesumman förutses dock lämna ett lika stort bidrag till totalökningen av disponibelinkomsten 1979 som pensionsinkomsterna.

6.2 Löner

Från 1977 till 1978 beräknas lönesumman för samtliga anställda ha ökat med 8,0%. Härav svarade löneglidningen för 2,4 procentenheter, medan avtalskomponentens bidrag till lönesummeökningen uppgick till 8,0. I den senare ingår då 2 procentenheter för införandet av den femte semesterveckan. Sysselsättningen gav ett negativt bidrag till lönesummeutvecklingen på ca 2 1/4 procentenheter, varav bortfallet i arbetstimmar på grund av semesterförlängningen beräknas ha svarat för 1,5 procentenheter.

För industriarbetarnas del visar statistiska centralbyråns förtjänststatistik, korrigerad för retroaktiva löneutbetalningar, en timlöneökning mellan 1977 och 1978 på ca 8%. Därav beräknas avtalen ha svarat för knappt 5 procentenheter och löneglidningen för drygt 3. Arbetskraftskostnaderna steg härutöver till följd av införandet av den femte semesterveckan med ca 3,5 procentenheter. Genom borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften sänktes de totala sociala avgifterna mellan 1977 och 1978, vilket drog

Tabell 6:3 Löneutveckling 1969–1979 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare
Årlig procentuell förändring

	Totalt			Industriarbetare				
	Avtal 1	Löneglidning 2	Summa 3 = (1+2)	Avtal 4	Löneglidning 5	Timförförtjänst 6 = (4+5)	Sociala kostn. 7	Timkostnad ¹ 8
1969	4,5	2,3	6,8	4,7	4,5	9,2	1,4	10,7
1970	5,5	3,6	9,1	4,5	7,1	11,6	0,7	12,4
1971	7,1	2,8	9,9	5,1	5,4	10,5	1,2	11,8
1972	8,9	1,9	10,8	8,6	3,0 ²	11,6	0,5	12,2
1973	5,5	2,0	7,5	4,1	4,0	8,1	3,1	11,5
1974	7,4	3,0	10,4	5,0	6,8	11,8	5,1	17,5
1975	12,9	2,1	15,0	10,5	7,5	18,0	3,7	22,4
1976	10,4	2,4	12,8	7,9	5,4	13,3	3,1	16,8
1977	7,5	3,6	11,1	3,7	3,5	7,2	3,4	10,8
1978	8,0	2,4	10,4	4,8	3,2	8,0	-0,7	10,7 ³
1979 prognos	5,7	2,5	8,2	3,5	3,5	7,0	0,4	7,4

¹ Timförtjänsten och de sociala kostnaderna i indexform multiplicerade med varandra.

² Enligt lönesummeberäkningarna. Förtjänststatistiken visar 4,9 för 1971 och 4,3 för 1972.

³ Inkl. kostnad för femte semesterveckan.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

ned timkostnaderna med 0,8 procentenheter. Totalt steg därmed arbetskraftskostnaderna för industriarbetare med ca 10 3/4 % 1977–1978.

Mellan 1978 och 1979 förutses den totala lönesumman öka med 8,6 %. Den avtalsmässiga löneökningen beräknas till 5,4 %. Vidare höjs avtalskomponenten med 0,3 procentenheter som ytterligare effekt av införandet av den femte semesterveckan. Däri ingår bl. a. det statliga semesterlönstillägget samt inom PTK-området höjt semestertillägg. Löneglidningen har satts till 2,5 %, medan sysselsättningen förutses ge ett positivt bidrag till lönesummeutvecklingen på 0,4 procentenheter.

Industriarbetarlönerna beräknas avtalsmässigt öka med ca 3,5 %¹ mellan 1978 och 1979. Förutsatt en löneglidning av samma storleksordning skulle därmed en timlöneökning på ca 7 % vara att vänta för industriarbetarnas del. I januari 1979 höjdes arbetsgivaravgifterna till sjukförsäkringen (1 %), barnomsorgen (0,3 %) och lönegarantin (0,1 %). Borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften den 1 juli 1978 innebär en nivå-sänkning med 1 % mellan helåren 1978 och 1979 och det genomsnittliga uttaget av lagstadgade arbetsgivaravgifter ökar därmed med 0,4 % 1978–1979. De avtalsmässiga avgifterna stiger 0,2 % till följd av höjda avgifter till den särskilda tilläggs-pensioneringen. De höjda sociala kostnaderna motsvarar därigenom 0,6 % av kontantlönen, vilket innebär att timkostnaden inkl. sociala kostnader stiger 0,4 %. Eftersom kontantlöneökningen på 7 % också, p. g. a. det proportionella uttaget av arbetsgivaravgifter, ger en timkostnadsökning på 7 %, skulle den totala timkostnaden för industriarbetare under ovan angivna förutsättningar, stiga med knappt 7,5 % 1978–1979.

6.3 Hushållens disponibla inkomster

Hushållens disponibla inkomster ökade 1977–1978 med 8,4 %. Prisstegringen för totala konsumtionsutgifterna uppgick till 10,6 % mellan års-genomsnitten och realinkomsten minskade sålunda med 2,0 %.

De *totala faktorinkomsterna* ökade från 1977 till 1978 med 7,7 %, en fortsatt dämpning i ökningstakten jämfört med åren 1974–1977. Som framgått av föregående avsnitt steg lönesumman med 8 %, vilket är närmare två procentenheter mindre än 1976–1977. De enskilda företagens inkomster ökade ca 4 1/2 %, också det en lägre tillväxt än under föregående år. Skogsinkomsterna sjönk kraftigt, 20 %, men denna nedgång uppvägdes av ökade driftsöverskott från jordbruk och övrig rörelse.

För 1979 förutses obetydligt högre ökningstakt i de totala faktorinkomsterna än 1978. Prognosen för lönerna resulterar med de i avsnitt 6.2 redovisade antagandena i en ökning av lönesumman med 8,6 %. Drifts-

¹ Höjningar enligt 1978 och 1979 års avtal. Något tillägg för eventuellt tillkommande lönehöjningar fr. o. m. 1979-11-01 till följd av de kommande avtalsförhandlingarna ingår ej.

överskotten från personliga företag väntas öka något mer 1979 än 1978, eller med närmare 7%. Jordbruksinkomsterna antages stiga något mindre än i fjol. Utvecklingen för det enskilda skogsbruket kalkyleras bli mindre ogynnsam 1979 än 1978. För övriga faktorinkomster förväntas en obetydlig ökning.

Tabell 6:4 Inkomstöverföringar till hushåll 1976–1979

Milj. kr., löpande priser

	1976	1977	1978	1979 prognos
Egentliga inkomstöverföringar	14 973	17 663	20 520	22 913
därav: barnbidrag	3 231	3 461	4 014	4 440
bostadsbidrag statligt och statskommunalt ¹	1 718	2 102	2 149	2 479
studiebidrag	707	677	1 129	1 200
arbetsmarknadsutbildning	782	1 349	1 831	1 814
pensioner från stat och kommun	2 404	2 563	2 859	3 187
övrigt	6 131	7 511	8 538	9 793
Socialförsäkringsutfall	42 969	52 131	61 430	69 252
därav: folkpensioner ¹	18 788	22 448	25 676	28 340
ATP	6 913	9 688	12 337	14 865
delpension	74	412	687	883
sjukförsäkring ²	15 693	17 534	19 855	22 088
arbetslöshetsförsäkring	872	1 197	1 798	1 946
arbetsskadeförsäkring	477	581	719	800
övrigt	152	271	358	330
Inkomstöverföringar till hushåll	57 942	69 794	81 950	92 165

¹ Kommunala bostadsbidrag till pensionärer redovisas under posten folkpensioner.

² Inkl. läkemedelsrabatter.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I tabell 6:4 återfinns en detaljredovisning av *inkomstöverföringarna* till hushållen från det offentliga. De egentliga inkomstöverföringarna, dvs. transfereringarna till hushållen från stat och kommun exkl. socialförsäkringssektorn, steg 1977–1978 med 16%. Utbetalningarna av barnbidrag och studiebidrag ökade kraftigt, bl. a. som följd av att bidragsbeloppen höjdes 1 april 1978. Från samma tidpunkt ändrades reglerna för statskommunalt bostadsbidrag så tillvida att de övre hyresgränserna höjdes. På grund av fortgående inkomsthöjning m. m. fick emellertid denna ändring liten effekt på de utbetalade beloppen. De ökade kontrollåtgärder som vidtagits kan också ha verkat dämpande på utbetalningarna, vilka inte ökade nämnvärt 1977–1978. Bidragen till hushållen i samband med arbetsmarknadsutbildning steg 1978 med 35 % från den höga nivån 1977.

Ökningstakten i socialförsäkringsutfallen blev 18%, dvs. lägre än något år under perioden 1974–1977. Detta sammanhänger bl. a. med att öknings- takten för ATP-systemet dämpas genom att nytillkomna pensionärer numera i betydande utsträckning får full pension. Ersättningarna från arbets-

löshetsförsäkringen ökade emellertid avsevärt 1978 på grund av försämrat arbetsmarknadsläge och höjd dagpenning.

För 1979 förutses lägre ökningstakt – ca 12 1/2 % mot 17 1/2 % 1978 – vad gäller inkomstöverföringarna totalt. Ersättningarna till arbetslösa väntas ej stiga i samma omfattning som 1978, och ökningstakten för konsumentpriserna avtar, vilket leder till färre indextillägg till pensionerna.

Transfereringarna från stat och kommun beräknas stiga 1979 bl. a. som följd av höjningen vid årsskiftet av bidragsbeloppen beträffande såväl barnbidrag som bostadsbidrag. Utbetalningarna av barnbidrag förutses öka med 11 % och bostadsbidragen med 15 %. Beträffande bidragen vid arbetsmarknadsutbildning väntas en svag minskning under året. Socialförsäkringsutfallet beräknas öka närmare 13 %. Därvid förutses för pensionsutbetalningarna fortsatt dämpning i ökningstakten – beträffande delpensionerna halverad ökningstakt. Ersättningarna från sjukförsäkring (inkl. föräldraförsäkring) och arbetsskadeförsäkring väntas öka 11 %, vilket är mindre – för arbetsskadeförsäkringens del betydligt mindre – än i fjol. Även utbetalningarna från arbetslöshetskassorna beräknas stiga i avsevärt långsammare takt än under 1978.

Hushållens inbetalningar till det offentliga av *skatter och avgifter m. m.* ökade närmare 14 % 1977–1978. Ökningen i skatteinbetalningarna var därmed betydligt större än tillväxten i hushållens faktorinkomster. Större delen av faktorinkomsterna beskattas, liksom transfereringsinkomster som pensioner och vissa socialförsäkringsförmåner (se tabell 6:2). Inbetalningarna av preliminär A-skatt beräknas ha ökat 15 1/2 % 1978. Detta är en anmärkningsvärt hög ökning i förhållande till den ur tillgänglig statistik kalkylerade ökningen av skatteunderlaget. Detta har för preliminär A-skatt av riksrevisionsverket och konjunkturinstitutet beräknats öka drygt 10 %.¹

Slutskatteregleringen, dvs. skillnaden mellan inbetalningarna 1978 av fyllnadsskatt och kvarsatt och återbäringen till hushållen av överskjutande skatt, blev ca 100 milj. kr. lägre 1978 än 1977 (se tabell 6:5).

Beträffande skatteuttaget 1979 har indexregleringen av såväl skatteskalan som den särskilda skattereduktionen beräknats innebära att uttaget av preliminär A-skatt med drygt 3 3/4 miljard kr. understiger ett beräknat uttag enligt 1978 års skatteskala. Marginalskatteändringarna i den statliga skatteskalen kalkyleras därutöver sänka A-skatteinbetalningarna 1979 med 500 milj. kr. jämfört med inbetalningar beräknade enligt föregående års skatteskala. Den höjda beloppsgränsen för avdrag för underhåll till icke hemmavarande barn har uppskattats ge ett skattebortfall på 50 milj. kr.

¹ Riksrevisionsverkets prognos på slutlig A-skatt 1978 som utgår från detta skatteunderlag, ger till resultat ett överuttag av preliminär A-skatt 1978 på ca 400 milj. kr.; en omsvängning med ca 1,5 miljard från 1977 års underuttag på ca 1,1 miljard. Omkring 900 milj. kr. av denna omsvängning skulle kunna förklaras av de nya regler för preliminärskatteuttag inom varje inkomstskikt, som tillämpades första gången 1978.

6:5 Hushållens direkta skatter och avgifter 1975–1979

Milj. kr., löpande priser

	1975	1976	1977	1978	1979 prognos
1 Prel. A-skatt	56 014	65 568	71 660	82 703	91 574
2 Prel. B-skatt	4 890	5 801	6 755	7 194	8 045
3 Fyllnadsskatt	2 676	3 787	3 729	4 289	4 023
4 Kvarskatt ¹	1 786	2 286	2 619	2 632	2 973
5 Överskjutande skatt	-3 964	-4 331	-5 200	-5 895	-6 112
6 Slutskattereglering (3+4+5)	498	1 742	1 148	1 026	884
7 Övriga skatter och avgifter	4 225	4 685	5 729	6 120	6 783
8 Summa (1+2+6+7)	65 627	77 796	85 292	97 043	107 286
därav: socialförsäkringspremier	1 552	1 965	2 220	2 522	2 798

¹ Influtna delen.

Anm. Kvarskatten avser inkomsten två år tidigare, medan fyllnadsskatten och överskjutande skatten avser inkomsten ett år tidigare.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Den totala effekten av dessa ändringar skulle därmed uppgå till närmare 4 1/2 miljard kr. jämfört med ett beräknat uttag enligt tidigare regler.

I här redovisade kalkyler har antagits att skatteavdraget för sparande på skattesparkonto resp. aktiesparfond inte påverkar inbetalningarna av preliminär A-skatt 1979. Det förutsätts alltså att de som spar på dessa konton inte i någon större utsträckning begär att preliminärskatten 1979 skall jämkas för sådana skatteavdrag.

Januari 1978 höjdes intäktsschablonen för en- och tvåfamiljsfastigheter. Man kan förutsätta att jämningsbeloppen 1979 reduceras för den höjda intäktsschablonen. I kalkylerna har av denna anledning lagts in en ökning av preliminär A-skatt med närmare 500 milj. kr.

Den sammantagna effekten på inbetalningarna av preliminär A-skatt 1979 av sänkt statsskatt, höjd kommunal utdebitering (en höjning med 0.31 kr.) och större inkomstunderlag blir en ökning med närmare 11 %. Även övriga skatter och avgifter till stat och kommun förutses stiga omkring 11 %. Hushållens nettoinbetalningar till det offentliga – dvs. skillnaden mellan inbetalningarna av skatter och avgifter och erhållna transfereringar – skulle därmed bli ungefär lika stora som 1978.

Ovan redovisade beräkningar resulterar sammanlagt i en ökning av hushållens disponibla inkomster i löpande priser med 8,5 % mellan 1978 och 1979. Den genomsnittliga prisstegringen beräknas till 6 %. Den reallt disponibla inkomsten skulle därmed öka 2,3 %.

6.4 Konsumentpriserna

Från december 1977 till december 1978 steg konsumentprisnivån 7,5 % enligt långtidsindex (se tabell 6:6). Detta var avsevärt mindre än prisupp-

Tabell 6: 6 Konsumentprisindex december 1977–december 1978

	Vägnings- tal ¹	Procen- tuell för- ändring dec. 1977– dec. 1978	Inverkan på total- index	Procen- tuell andel av totala ökningen ²
Totalt	1 000,0	7,5	7,5	100,0
Samtliga varor	655,0	7,0	4,6	60,7
Livsmedel	216,0	5,5	1,2	15,8
Alkoholhaltiga drycker och tobak	83,0	2,1	0,2	2,3
Bränsle och drivmedel ³	53,5	15,1	0,8	10,8
Kläder och skor	79,5	5,2	0,4	5,5
Övriga icke varaktiga varor	68,0	10,3	0,7	9,3
Varaktiga varor	155,0	8,2	1,3	17,0
Samtliga tjänster	345,0	8,6	2,9	39,3
Bostad	177,0	6,5	1,1	15,2
Övriga privata tjänster	93,0	10,0	0,9	12,4
Offentliga tjänster	75,0	11,7	0,9	11,7

¹ Förändringar i vägningsstalen sedan den preliminära nationalbudgeten beror på att SCB ändrar vägningsstalen i längtidsindex.

² Beräknat med fyra decimaler.

³ Exkl. kokgas och elström, vilka ingår i offentliga tjänster.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

gången under loppet av 1977 (12,8%). Med avdrag för indirekta skatter och tillägg för subventioner steg prisnivån enligt nettoprisindex december 1977 – december 1978 (korttidsindex) 9,5 %¹ mot 10,8 % under 1977.

Prisutvecklingen för delgrupper i konsumentprisindex redovisas i tabell 6:6. Under 1978 ökade, till skillnad mot 1977, priserna på tjänster mer än varupriserna. Som framgår av tabell 6:7 svarade höjd mervärdeskatt och höjda indirekta varuskatter för 2,6 procentenheter av den totala prisuppgången under 1977. För 1978 beräknas den prisuppdrivande effekten av de höjda indirekta skatterna – höjningarna förra året avsåg skatter på bensin och drivmedel – ha varit betydligt mindre, 0,5 procentenheter. Den kraftiga prisstegringen, 15 %, för gruppen bränslen och drivmedel är till stor del en följd av den höjda energibeskattningen. Av bidraget på 0,8 procentenheter från denna post till totala konsumentprisökningen härrörde som nämnts ca 0,5 procentenheter från höjda skatter.

Bland övriga varor var det förutom de varaktiga endast en del av det icke varaktiga varusortimentet som steg mer än den genomsnittliga varuprisnivån. Livsmedlen steg i pris med 5,5 % och bidrog därmed med 1,2 procent-

¹ Bland indirekta skatter inräknas allmän arbetsgivaravgift. Sänkning av denna avgift med sammanlagt 4 procentenheter 1 januari och 1 juli 1978 fick omedelbart, med den beräkningsteknik som statistiska centralbyrån tillämpar, full inverkan på nettoprisindex (i höjande riktning). Den återhållande inverkan på konsumentpriserna som föranledds av denna kostnadssänkning kan inte förmodas ha varit lika omedelbar och fullständig. Det är under sådana förhållanden troligt att sänkningen av den allmänna arbetsgivaravgiften på begränsad sikt haft höjande inverkan på det kalkylerade nettoprisindextalet.

enheter till den totala prisökningen. Priserna på de livsmedel som påverkas av jordbruksregleringen steg närmare 8% och övriga livsmedel 2,5%. Bland dessa livsmedel ingår bl. a. kaffe som, till skillnad mot 1977, sjönk i pris med drygt 25% under loppet av året. Kaffepri serna drog ner den genomsnittliga konsumentprisnivån 1978 med 0,5 procentenheter.

Tabell 6: 7 Konsumentprisförändringen 1970–1979 uppdelad på komponenter

Längdindex dec. –dec.

	1970–1975		1976	1977	1978	1979 prog- nos
	Totalt	Per år				
Konsumentprisnivåns procentuella uppgång, totalt därav hänförs till:	48,7	8,3	9,4	12,8	7,5	6,1
ändring i indirekta skatter	6,0	1,2	-	2,6	0,5	–
automatiska effekter av indirekta värdeskatte	3,7	0,7	0,9	1,2	0,8	0,7
ändring i internationellt bestämda priser	14,2	2,7	2,4	3,8	1,8	2,0
ändring av jordbrukspriser	2,2	0,4	0,4	0,6	0,5	0,4
ändring av bostadssprissättning	5,9	1,1	2,3	1,6	1,1	1,1
ändring i diverse taxor	2,2	0,4	0,1	0,7	0,6	0,2
trendavvikelse i priserna på färskvaror	0,8	0,2	–0,3	–0,1	0,3	–
restfaktor	13,7	2,6	3,6	2,4	1,9	1,7

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

I tabell 6: 7 redovisas indexhöjningen 1978 liksom den prognoserade prishöjningen 1979 med uppdelning på olika prisstegringskomponenter. Av den totala ökningen av konsumentpriserna på 7,5% under loppet av perioden december 1977–december 1978 beräknas restfaktorn, som innefattar lönekostnadsstegringarnas genomslag inom de från internationell konkurrens skyddade näringsgrenarna, ha svarat för 1,9 procentenheter. Detta värde på restfaktorn är avsevärt lägre än 1976 och 1977 års värden, och även lägre än genomsnittet för perioden 1970–1977. Härvid är att märka att posten eltaxor – vilken nästan i sin helhet ger utslag i restfaktorn – svarade för en uppgång med 0,4 procentenheter.

Den internationella prisutvecklingen, sådan den representeras av priserna vid import till Sverige, beräknas ha bidragit till konsumentprisökningen under loppet av 1978 med 1,8 procentenheter. Prisstegringen på ifrågavarande import beräknas i och för sig till endast 1,6% under 1978 mot 2,2% 1977. Devalveringen hösten 1977 förutsattes emellertid ha slagit igenom på konsumentpriserna med längre tids eftersläpning än vad som gäller beträffande importprisnivån. Devalveringseffekten, som överslagsmässigt beräknats till 2 procentenheter av totala konsumentprisökningen, antages sålunda till ungefär en tredjedel ha påverkat priserna 1977. Återstoden har förutsatts höja prisnivån 1978. I tabell 6: 7 har denna effekt redovisats under posten ökning av internationellt bestämda priser.

Bostadsposten i konsumentprisindex (exkl. bränsle och lyse) bidrog till ökningen av totala prisnivån 1978 med 1,1 procentenheter. Hyrespösten steg med 13,4%, medan kostnaderna för egna hem totalt sett sjönk något.

0,7 %, till följd av att diskontosänkningarna 1978 motvägde höjda kostnader i övrigt.

Genomsnittet för konsumentprisindex 1978 låg 10,0 % över genomsnittet 1977. Vid beräkningen av implicitprisindex för den totala privata konsumtionen enligt nationalräkenskaperna framkommer en högre prisstegring, 10,6 %.

Prisutsikter för 1979

Från december 1978 till februari 1979 har konsumentprisindex stigit 1,6 %, varav höjda bostadskostnader svarade för 0,5 procentenheter, höjda priser på bensin och eldningsolja för 0,2 procentenheter, diverse taxor inkl. avgifter för elström för 0,2 procentenheter samt höjda jordbrukspriser för 0,1 procentenhet. Den totala indexhöjningen mellan februari 1978 och februari 1979 var 5,5 %.¹

Bedömningen av prisutvecklingen 1979 har utgått från nu aktuella prognoser och antaganden angående arbetskraftskostnader och importpriser m. m. Med utgångspunkt från lönekalkylen har de för prisutvecklingen relevanta arbetskraftskostnaderna beräknats öka med ca 9 % i genomsnitt per timme. Lönekostnadernas genomslag i priserna inom de för internationell konkurrens skyddade områdena (exkl. jordbruk och bostadsförsörjning) har för 1979 antagits få ett trendmässigt värde. Därutöver förutsätter prognosen en viss återhämtning av marginalerna. De priskomponenter som innefattas i restfaktorn (inkl. ändring i diverse taxor) väntas under dessa förutsättningar bidra till en fortsatt ökning av konsumentprisnivån med 1,9 procentenheter.

De internationellt bestämda priserna har beräknats dra upp konsumentprisnivån med 2,0 % under loppet av 1979. Jämfört med konjunkturinstitutets prognos i den preliminära nationalbudgeten är detta en uppjustering med 0,9 procentenheter. De ändrade prisutsikterna beror till stor del på prisutvecklingen vad avser råolja och petroleumprodukter. I den prognos som institutet gjorde i november 1978 förutsattes att den genomsnittliga prisstegringen mellan åren 1978 och 1979 för råolja skulle uppgå till drygt 5 %. Den aktuella marknadsutvecklingen har föranlett en uppjustering av denna prognos till 13 1/2 % i svenska kronor räknat, innebärande en prisstegring på olja under loppet av året på ca 23 %. Detta innebär ett antagande om att de oljeproducerande länderna höjer sina priser, i dollar räknat, med 5–10 % utöver de prisstegringar som beslutades i december 1978.

Prognosen över ändring i bostadsprissättningen innebär att denna post väntas höja den totala prisnivån med 1,1 procentenheter. Jämfört med PNB har prognosen höjts något med beaktande av utvecklingen under januari och februari i år.

¹ Procentuell höjning enligt SCB:s officiella indexserie. Jämförelse av indexserien över årsskiftet påverkas av därvid genomförda metod- och viktjusteringar. Om index hade räknats utan metod- och viktförändringar skulle uppgången i stället ha blivit 5,6 %.

Bidraget från ändrade jordbrukspriser har satts till 0,4 procentenheter 1979, något lägre än det totala bidraget från denna post under 1978. Detta innebär, med hänsyn till den begränsade höjningen i början av innevarande år, att jordbruksprishöjningar vid halvårsskiftet skulle dra upp den totala konsumentprisnivån med 0,3 procentenheter, vilket är mer än höjningen vid motsvarande tidpunkt förra året.

Sammantaget leder dessa kalkyler till en konsumentprisstegring från december 1978 till december 1979 på 6,1%. Enligt de här redovisade beräkningarna kan prisstegringen från augusti 1978 till augusti 1979 uppskattas till drygt 6 1/2%, och ökningen räknat från december 1978 till oktober 1979 till 5%.¹

Genomsnittsnivån 1979 för konsumentprisindex beräknas ligga 6,1% över genomsnittet 1978. Implicitprisindex för total privat konsumtion har antagits få en obetydligt lägre ökning av genomsnittsnivån, 6,0%.

6.5 Den privata konsumtionen

Den privata konsumtionen minskade med 0,9% i volym 1978, vilket utgör praktiskt taget samma utfall som angavs i PNB. Det är andra året i rad som konsumtionen sjunker och volymen ligger nu ett par procent under 1976 års nivå.

Säsongrensade halvårsdata visar att konsumtionen föll i en årstakt av 2 1/2 till 3% under såväl de båda halvåren 1977 som första halvåret 1978. En återhämtning inträffade andra halvåret 1978 och konsumtionen ökade då med drygt 2% jämfört med första halvåret, eller med närmare 4 1/2% i årstakt.

Hushållens disponibla inkomster sjönk 1978 med ca 2% i reala termer. Eftersom denna betydande inkomstminskning inte åtföljdes av en lika stor konsumtionsneddragning gav den utslag i en sjunkande sparkvot. Sparandets andel av disponibelinkomsten sjönk således 1978 med nära en procentenhet, från en förhållandevis hög nivå på drygt 10% 1977 (se diagram 6: 1).

Konsumtionsminskningen under 1978 yttrade sig främst i en påfallande nedgång för de varaktiga varorna och turistnettot. Nyinköpen av bilar fortsatte att minska markant om än i något reducerad takt, eller med 16%

¹ 1978 års skattereform innebar bl. a. att skatteskalen gjordes inflationsbeständig genom att den anknyts till en s. k. basenhet som omräknas årligen med ett jämförelsetal. Jämförelsetalet för inkomståret 1980 är det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget augusti 1979 och augusti 1978. Talet skall beräknas med bortseende från de effekter på prisläget som följer av ändringar i uttaget av mervärdesskatt.

Garantiregeln om förhandlingsrätt i 1978 års löneavtal utsäger att om prisutvecklingen med långtidsindex för december 1978 som bas någon gång under januari-oktober 1979 överstiger 5% får löntagarorganisationerna rätt att påkalla förhandlingar.

Tabell 6: 8 Hushållens konsumtionsutveckling 1970–1978

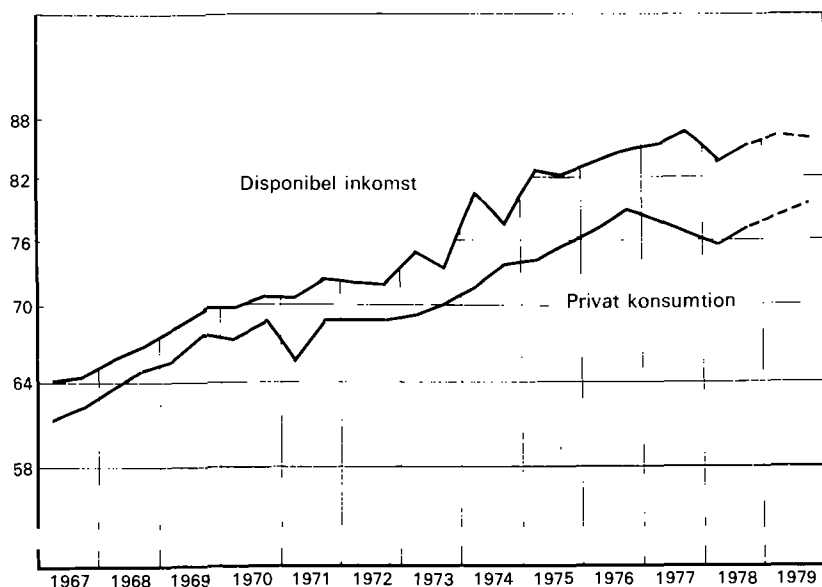
	Milj. kr. 1977, löpande priser	Andel av total konsum- tion	Procentuell förändring, 1975 års priser			
			1970– 1975 ¹	1976	1977	1978
1 Varaktiga varor	18 784	9,9	4,6	8,6	-8,9	-8,4
1.1 Bilar	6 156	3,2	5,7	9,6	-23,3	-16,3
1.2 Övriga	12 628	6,7	4,0	8,0	-0,3	-4,8
2 Delvis varaktiga varor	27 507	14,6	2,3	4,8	2,0	0,3
3 Icke varaktiga varor	79 437	42,1	1,1	4,0	-1,6	0,1
3.1 Livsmedel	49 041	26,0	1,0	3,1	-2,9	-0,4
3.2 Övriga	30 396	16,1	1,2	5,6	0,6	0,9
4 Tjänster	58 998	31,2	2,3	1,6	1,8	0,8
4.1 Bostäder	30 222	16,0	2,2	1,5	1,2	1,0
4.2 Övriga	28 776	15,2	2,3	1,6	2,5	0,5
5 Summa inhemsk konsumtion	184 726	97,8	2,0	3,9	-0,9	-0,6
6 Turistutgifter, netto	4 087	2,2	-2,0	12,7	-2,9	-17,7
7 Hushållens totala konsumtion	188 813	100,0	1,9	4,0	-0,9	-0,9
8 Hushållens disponibla inkomster	210 268		3,1	2,2	2,1	-2,0

¹ Årstakt.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Diagram 6: 2 Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1967–1979

Miljarder kr. 1975 års priser. Säsongsrensade halvårsdata. Log. skala

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

mot 23% året innan (se tabell 6:7). Även konsumtionen av livsmedel fortsatte att sjunka, 0,4%. Inom övriga varugrupper höjdes konsumtionsvolymen obetydligt. Delvis varaktiga varor ökade sålunda med 0,3%, övriga icke varaktiga varor med 0,9%. Även tjänstekonsumtionen steg något, eller med 0,8%. Därvid ökade bostadskonsumtionen med 1%, medan övriga privata tjänster ökade med endast 0,5%.

För de olika varu- och tjänstegrupperna visar den säsongrensade halvårsutvecklingen på konsumtionsnedgång första halvåret 1978 för nästan samtliga grupper, medan en genomgående ökning inträffade andra halvåret, undantaget turistnettot. Konsumtionen av varaktiga varor ökade sålunda med 1% andra halvåret 1978 jämfört med föregående halvår. Delvis varaktiga varor ökade samtidigt med 5%, livsmedelskonsumtionen med 4,1% och den totala tjänstekonsumtionen med 1%. Totalt ökade den privata konsumtionen som ovan nämnts med drygt 2% andra halvåret 1978.

Hushållens disponibla realinkomster beräknas öka med 2 1/4% 1979. Samtidigt väntas en fortsatt konsumentprisstegring i relativt begränsad takt. Under dessa förutsättningar och mot bakgrund av den positiva utvecklingen av konsumtionen under senare delen av 1978 och de första månaderna i år har konsumtionsvolymen bedömts öka med drygt 3% 1979. Sparkvoten skulle därmed minska ytterligare drygt 3/4 procentenheter.

7 Investeringarna

7.1 Sammanfattning av investeringsutvecklingen 1978 samt prognos för 1979

Investeringarna minskade enligt nu föreliggande beräkningar med drygt 4 % i volym 1978. Därvid sjönk maskininvesteringarna med 15 %, medan byggnadsinvesteringarna steg med 4 %. Det var fjärde året i rad som investeringarna minskade och de har nu sammanlagt sjunkit med 7,5 % sedan 1974. Samtidigt låg bruttonationalprodukten 2,5 % högre 1978 än 1974, vilket innebär att investeringarnas andel av BNP fallit från 21,2 % 1974 till 19,2 % 1978.

Nedgången för de totala investeringarna 1978 var helt och hållet hänförlig till det privata näringslivets investeringar (exkl. bostäder). Dessa minskade med hela 18 %, varvid byggnadsinvesteringarna sjönk med 15 % och maskininköpen med 20 %. Investeringarna inom den offentliga delen av näringslivet (dvs. statliga och kommunala bolag samt affärsdrivande verk) blev däremot oförändrade jämfört med 1977. Sammantaget minskade därigenom näringslivets investeringar (exkl. bostäder) med 13 % 1978, varvid den starkaste neddragningen skedde på maskinsidan. Industrins investeringar minskade ytterligare 1978 – med 18 % – och har därmed fallit med en tredjedel sedan 1976.

De offentliga myndigheternas investeringar ökade med 5 % 1978 – i huvudsak hänförligt till de statliga myndigheternas expansiva byggnadsinvesteringar under 1978. Primärkommunernas byggnadsinvesteringar minskade 1978 efter den kraftiga satsningen på daghemsbyggandet 1977. Däremot ökade landstingens byggnadsinvesteringar – framför allt på långtids-sjukvårdens område.

Bostadsbyggandet steg mycket kraftigt 1978 – enligt kalkylerna med 18 %. Nybyggnadsinvesteringarna steg med 12 % och påbörjandet av nya lägenheter från 54 000 1977 till ca 57 000 1978, varvid praktiskt taget hela uppgången hänför sig till flerbostadshus. Ombyggnadsinvesteringarna ökade mycket starkt – med 48 % – till stor del i form av energibesparande åtgärder.

För 1979 har antagits en fortsatt uppgång i påbörjandet av nya bostadshus – till 60 000 lägenheter. Det är framför allt påbörjandet av flerbostadshus som förutses öka. Nybyggnadsinvesteringarna beräknas stiga med 4 % och ombyggnadsinvesteringarna med 8 %, vilket innebär att totala bostadsinvesteringarna skulle stiga med ytterligare 5 % 1979.

Beräkningarna för 1979 för de övriga investeringarna grundar sig i huvudsak på enkätinformation från näringslivet resp. statliga och kommunala myndigheter. Näringslivets investeringar (exkl. bostäder) förutses åter öka

Tabell 7:1 Fasta bruttoinvesteringar 1975–1978 samt prognos för 1979

	Milj. kr. 1978, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1975	1976	1977 ^a	1978	1979
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Permanent bostäder	19 277	-0,1	-8,8	-2,5	18,3	5,0
Nybyggnad	15 149	-7,1	-9,4	-4,6	11,8	4,1
Näringsliv exkl. bostäder	17 323	2,6	-0,9	-7,7	-7,5	0,9
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	946	8,0	6,8	2,3	4,1	0,3
Industri	3 303	10,6	-6,3	-16,8	-27,0	-6,0
Handel m. m.	2 379	-4,1	11,1	-8,7	-11,4	9,1
Offentliga affärsverk	5 991	-1,2	1,5	-6,2	2,3	2,0
Övrigt näringsliv	4 704	2,2	-5,4	-0,8	-1,7	0,2
Offentliga myndigheter inkl. militära ¹	11 415	-1,8	-5,6	6,7	5,9	5,4
Summa	48 015	0,7	-4,7	-2,8	4,3	3,5
Summa exkl. vägar	44 669	1,1	-4,6	-2,1	3,4	4,3
<i>Maskiner m. m.</i>						
Näringsliv	26 454	-2,7	3,3	-3,9	-16,4	15,9
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	2 344	24,0	8,3	-11,1	-19,0	-0,3
Industri	9 710	-1,8	2,9	-17,2	-14,8	11,2
Handel m. m.	4 056	20,9	21,8	4,6	-14,6	12,9
Offentliga affärsverk	2 952	-0,4	1,2	0,7	0,5	5,0
Övrigt näringsliv	7 392	-18,9	-6,4	14,0	-24,0	33,9
därav: handelsflottan	428	-58,0	-88,2	810,3	-89,6	1 154,3
Näringsliv exkl. handelsflottan	26 026	4,5	8,0	-8,4	-12,4	8,5
Offentliga myndigheter	2 470	7,6	6,9	13,2	1,7	4,6
Summa	28 924	-2,1	3,5	-2,8	-15,1	14,9
Summa exkl. handelsflottan	28 496	4,7	8,0	-7,0	-11,3	8,1
<i>Totalt²</i>						
Permanent bostäder	19 277	-0,1	-8,8	-2,5	18,3	5,0
Näringsliv exkl. bostäder	44 000	-0,6	1,7	-5,3	-13,0	10,0
Privat jordbruk, skogsbruk och fiske	3 282	20,3	8,5	-8,6	-13,2	0,0
Industri	13 013	1,6	0,2	-17,1	-18,2	6,9
Handel m. m.	6 435	9,7	17,6	-0,4	-13,5	11,6
Offentliga affärsverk	8 943	-0,9	1,4	-4,0	1,7	3,0
Övrigt näringsliv	12 327	-11,8	-5,8	8,8	-16,3	20,5
Näringsliv exkl. bostäder och handelsflottan	43 349	3,7	4,5	-8,1	-10,4	5,5
Offentliga myndigheter ¹	13 885	-0,3	-3,5	7,9	5,1	5,3
Summa	77 162	-0,5	-1,2	-2,8	-4,2	8,0
Summa exkl. handelsflottan	76 734	2,2	0,5	-4,6	-2,4	5,3

¹ Inkl. offentliga väginvesteringar.² I privat jordbruk osv. innefattas här avelsdjur och i övrigt näringsliv travhästar m. m. Summan av byggnads- och maskininvesteringar överensstämmer därför ej med totala investeringar.³ Utvecklingen 1976–1977 överensstämmer inte med de av SCB redovisade förändringstalen. Detta beror på att vissa tidigare ej redovisade investeringar på kärnkraftens område nu medtagits i investeringsberäkningarna för 1976–1978. SCB har dock endast lagt in dessa revideringar för 1977 och 1978, medan konjunkturinstitutet medtagit de ändrade investeringsbeloppen även för 1976.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Tabell 7:2 Fasta bruttoinvesteringar 1975–1978 samt prognos för 1979 för privat och offentlig sektor

	Milj. kr. 1978, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser				
		1975	1976	1977	1978	1979
Privata						
inkl. bostäder	45 100	-0,3	-0,5	-4,3	-9,6	9,1
exkl. bostäder	29 814	-1,7	1,4	-4,9	-18,4	11,6
därav: exkl. handelsflottan	29 386	4,3	5,2	-8,8	-15,0	4,9
Offentliga						
inkl. bostäder	32 062	-0,7	-2,3	-0,3	4,4	6,5
exkl. bostäder	28 071	1,0	-0,3	0,1	2,7	6,0
därav: statliga	12 785	3,8	3,6	-9,1	8,0	6,3
kommunala	15 286	-1,2	-3,5	8,6	-1,3	5,8
Summa						
inkl. bostäder	77 162	-0,5	-1,2	-2,8	-4,2	8,0
exkl. bostäder	57 885	-0,6	0,7	-2,8	-9,3	8,9
därav: exkl. handelsflottan	57 457	2,9	2,9	-5,1	-7,1	5,4

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

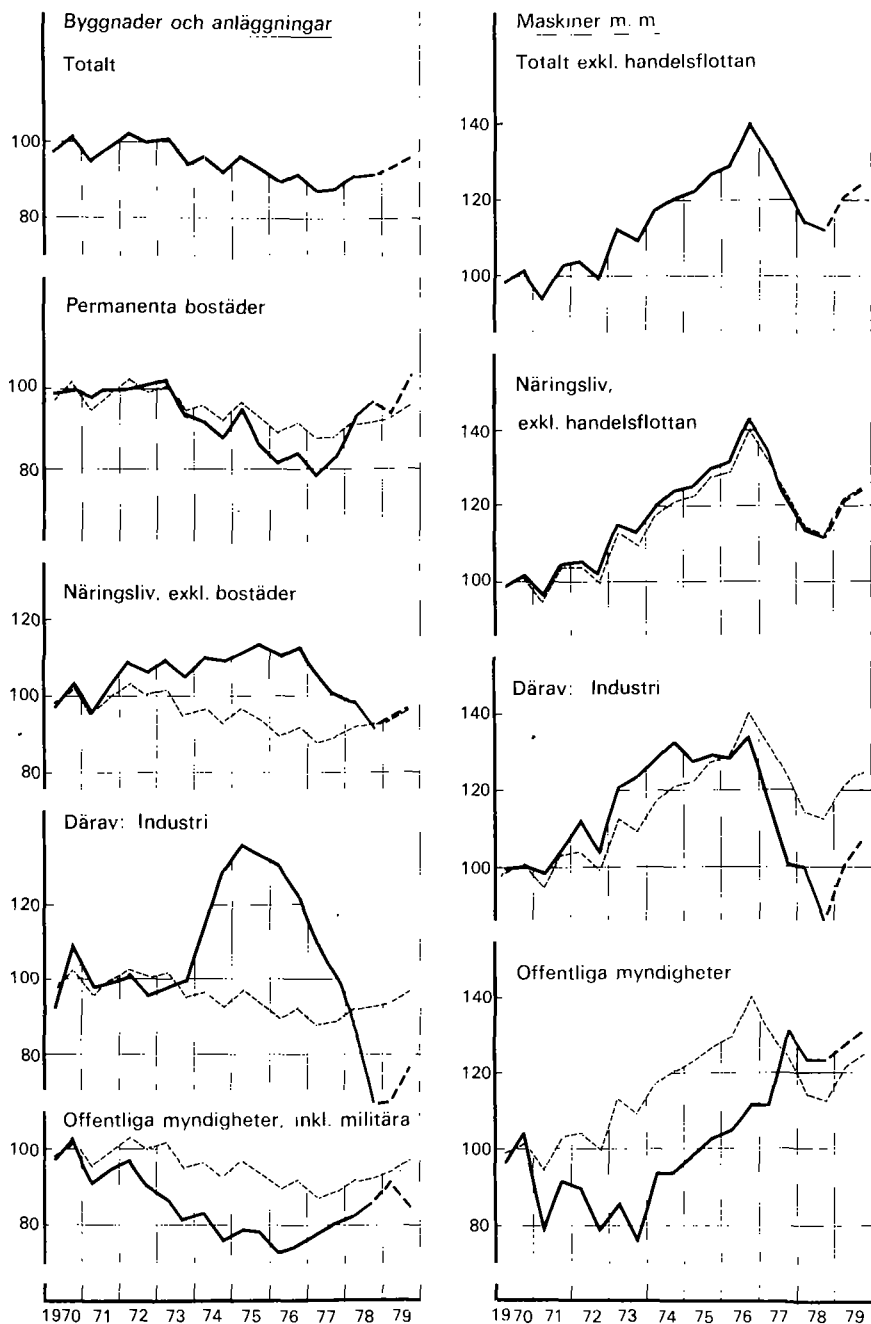
1979 – i det närmaste helt i form av ökade maskininköp; byggnadsinvesteringarna beräknas endast öka svagt. Den förutsedda uppgången i industrikonjunkturen väntas medföra stigande kapacitetsutnyttjande och vinstmarginaler, varför företagens intresse för nya investeringsprojekt åter bör tillta. Företagens investeringsplaner enligt februarienkäten tyder också på en ljusare framtidsbedömning – en märkbar påfyllnad av nya investeringsprojekt har skett sedan i november i fjol. Industriinvesteringarna beräknas öka med 7 % 1979, varvid maskininvesteringarna förutses stiga med 11 % medan byggnadsinvesteringarna beräknas minska med 6 %. En uppgång av handelsinvesteringar 1979 förefaller sannolik mot bakgrund av den förutsedda uppgången i privat konsumtion och bostadsbyggande.

De offentliga myndigheternas investeringar förutses stiga med drygt 5 % 1979 med ungefär samma ökningstakt för byggnadsinvesteringar och maskininvesteringar. Uppgången är helt hänförlig till de kommunala myndigheternas investeringar. Liksom under 1978 förutses en kraftig ökning av landstingens investeringar, men även de primärkommunala myndigheternas investeringar beräknas stiga. Kommunernas expansiva investeringsplaner sådana de anges i kommunenkäten har då nedkorrigerats förhållandevis kraftigt med tanke på att fysiska restriktioner – som t.ex. brist på arbetskraft – i högre grad än under 1978 kan komma att göra sig gällande. Efter den snabba uppdragningen av de statliga myndigheternas investeringar 1978 förutses dessa hållas på ungefär oförändrad nivå 1979.

Sammantaget pekar kalkylerna mot en ökning av totala investeringarna exkl. handelsflottan på drygt 5 % 1979. Byggnadsinvesteringarna beräknas stiga ytterligare – med 3,5 %, och maskininvesteringarna (exkl. handelsflottan) med 8 %.

Diagram 7:1 Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1970–1979

1975 års priser. Säsongsrensade halvårsdata. Index 1970 = 100

Anm. I varje deldiagram är resp. total inlagd som en streckad kurva.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Investeringarna i handelsflottan beräknas öka mycket starkt 1979 – till största delen en följd av att utförsäljningen av begagnat tonnage som var mycket hög under 1978 sannolikt blir avsevärt mindre under 1979. Inberäknas dessa investeringar resulterar detta i en total investeringsökning 1979 på 8 % och en ökning av maskininvesteringarna på hela 15 %.

7.2 Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Bostadsbyggandet vände under 1978 efter att ha minskat under praktiskt taget hela 1970-talet. Enligt preliminära kalkyler ökade bostadsinvesteringarna med 18 %. Nybyggnadsinvesteringarna steg med 12 % och ombyggnadsinvesteringarna med 48 %. Påbörjandet av nya lägenheter ökade från 54 000 1977 till ca 57 000 lägenheter 1978, varvid nästan hela uppgången var hänförlig till flerbostadshus. Inverkan på bostadsinvesteringarna 1978 blev emellertid starkare än vad dessa tal indikerar, genom att uppgången i påbörjandet till övervägande delen skedde mot slutet av 1977 och i början av 1978. Dessutom förklaras investeringsökningen av att våningsytorna för lokaler i flerbostadshus påbörjade 1977 ökade mycket starkt. Ökningen i påbörjandet 1978 kan till stor del ses som en följd av att kreditgivningen till bostadsbyggandet fungerade väsentligt bättre än under 1977. Positiva faktorer i övrigt har varit den snabbare anpassning av lånetaket till byggnadskostnadsutvecklingen som numera sker samt dämpningen i byggnadskostnadsökningarna. För att stimulera igångsättningen av flerbostadshus beslutade regeringen i augusti 1978 att ersätta de s. k. räntetilläggen med räntebidrag för hyres- och bostadsrättslägenheter som påbörjades efter den 31 augusti 1978. Detta innebär att kapitalkostnaderna reducerades i nyproduktionen.

Tabell 7:3 Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1975–1979

	1975	1976	1977	1978 prel.	1979 prognos
<i>Påbörjade</i> ¹					
Flerbostadshus	15 250	14 500	13 700	16 600	19 000
Småhus	36 150	42 650	40 250	40 400	41 000
Totalt	51 400	57 150	53 950	57 000	60 000
<i>Inflyttningsfärdiga</i> ²					
Flerbostadshus	27 450	15 650	14 150	13 550	16 000
Småhus	47 050	40 150	40 750	40 150	40 000
Totalt	74 500	55 800	54 900	53 700	56 000

¹ Ett bostadshus anses bli påbörjat den månad då grundbottenbesiktning äger rum och/eller de egentliga byggnadsarbetena påbörjas.

² Då minst tre fjärdedelar av lägenheterna i ett bostadshus befinner sig i ett sådant skick att de kan tas i bruk anses huset vara inflyttningsfärdigt.

Anm. Samtliga siffror är för 1975–1978 avrundade till närmast hela femtiotal.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Efterfrågan på nybyggda bostäder har successivt minskat under den senaste konjunkturedgången. Det låga bostadsbyggandet 1975–1977 innebär samtidigt att bostadsproduktionen varje år understeg efterfrågan. Av bostadsstyrelsens statistik över antalet outhyrda lägenheter i statsbelånade flerfamiljshus framgår sålunda att dessa minskade med 3 å 4 000 årligen under denna period. En viss brist på bostäder började också lokalt göra sig kännbar under 1977. Under 1978 minskade efterfrågan; till stor del en följd av att nettoinvandringen sjönk från 23 000 personer 1977 till 14 000 personer 1978. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter minskade från 54 900 1977 till 53 700 1978. Det förefaller dock som om bostadsproduktionen 1978 åtminstone vad gäller flerbostadshusen synes ungefärligen ha motsvarat den nytillkommande efterfrågan. Antalet outhyrda lägenheter i statsbelånade flerbostadshus ökade nämligen med 800 mellan 1 mars och 1 september 1978 och uppgick därmed till 12 000 vid den senare tidpunkten.¹

Kommunernas bedömningar enligt den enkät som genomfördes av bostadsstyrelsen i början av 1979 tyder inte heller på någon allvarlig försämring av bostadsmarknadsläget under 1978. Visserligen uppgav hela 40 % av kommunerna i början av 1979 att de bostadssökande först efter lång väntetid kan erhålla bostad, men denna andel var lika hög ett år tidigare. I knappt 35 % av kommunerna kan bostad erhållas efter en väntetid om högst 3–4 månader och i 20 % av kommunerna kan de bostadssökande praktiskt taget genast erhålla bostad. Det föreligger dock stora regionala skillnader – i nästan 60 % av kommunerna i storstadsområdena kan bostad erhållas först efter lång väntetid. För 1979 förutses en försämring av bostadsmarknadsläget inom storstadsområdena, medan för landet som helhet en viss förbättring väntas äga rum.

För 1979 har igångsättningen antagits öka till 60 000 lägenheter varav 19 000 i flerbostadshus. Antalet inflyttningsfärdiga lägenheter beräknas stiga från 53 700 1978 till ca 56 000 1979. Bostadsproduktionen 1979 skulle alltså kunna täcka en viss ökning i efterfrågan till nyproducerade lägenheter. Att en uppgång i efterfrågan kommer till stånd under 1979 verkar sannolikt bl. a. med hänsyn till att hushållens disponibla inkomster åter väntas öka 1979 och att nettoinvandringen förutses stiga. Dessutom kan den högre arbetskraftefterfrågan väntas medföra en ökad regional rörlighet, som i sin tur ger upphov till ökad bostadsefterfrågan.

Ombyggnadsinvesteringarna steg kraftigt under 1978. Av tabell 7:4 framgår att ombyggnadsinvesteringarna 1978 uppgick till drygt 4 miljarder kr. De utgör därmed ungefär en femtedel av de totala bostadsinvesteringarna. Starkast har expansionen varit för ombyggnad med energisparstöd. Efter att ha fallit tillbaka något mot slutet av 1976 och under första halvåret 1977,

¹ Uppgifterna om antalet outhyrda lägenheter avser lägenheter i statsbelånade flerbostadshus färdigställda fr. o. m. 1967 fram till det halvårsskifte som närmast föregick resp. mättillfälle.

Tabell 7:4 Ombyggnadsinvesteringar för bostäder 1975–1979

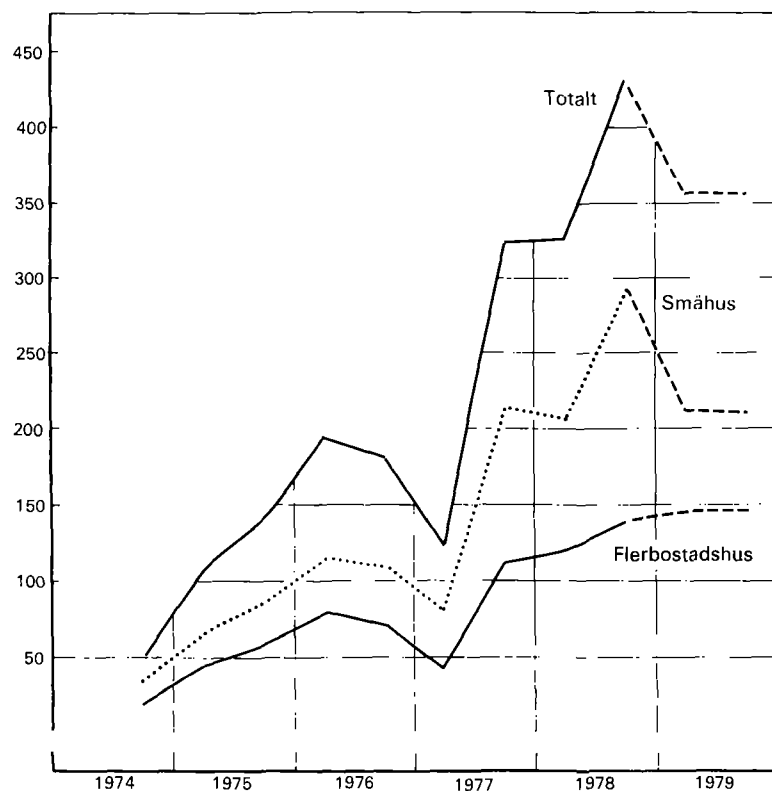
Milj. kr., löpande priser

	1975	1976	1977	1978	1979
Med statligt stöd i form av ¹ :	1 487	1 825	2 193	3 676	4 230
Ombyggnadslån	1 118	1 274	1 498	2 508	3 080
Energisparstöd	250	437	603	1 094	1 100
Förbättringslån	119	114	92	74	50
Utan statligt stöd ¹	403	256	387	452	513
Totalt	1 890	2 081	2 580	4 128	4 743
därav: flerbostadshus	1 058	996	1 087	1 947	2 407
småhus	832	1 085	1 493	2 181	2 336

¹ Med statligt stöd avses här statliga lån och bidrag.

Källa: Konjunkturinstitutet.

ökade dessa återigen kraftig till följd av förbättringarna av låne- och bidragsvillkoren fr. o. m. 1 juli 1977 samt den efterhand utvidgade ramen för lån och bidrag (se diagram 7:2). För budgetåret 1978/79 har till den ursprungliga ramen om 864 milj. kr. lagts hela den planeringsreserv om 400 milj. kr. som kan disponeras av regeringen bl. a. med hänsyn till sysselsätt-

Diagram 7:2 Ombyggnadsinvesteringar för bostäder med energisparstöd 1974–1979
1975 års priser. Halvårsdata

Källa: Konjunkturinstitutet.

ningsläget. Det är således denna utvidgade ram om 1 264 milj. kr. som har beaktats i beräkningarna. För budgetåret 1979/80 har regeringen föreslagit en ram om 1 175 milj. kr. samt en planeringsreserv om 640 milj. kr. För att erhålla en ökad effektivisering av energisparverksamheten har regeringen dessutom lagt förslag om vissa ändringar i stödsystemet.

Bostadsstyrelsen genomförde under 1978 en utvärdering av energisparstödet. Enligt dessa kalkyler kan de åtgärder som fått beslut om energisparstöd under budgetåret 1977/78 totalt beräknas ha medfört en bruttobesparing på 0,62 TWh, vilket motsvarar ca 0,6 % av energianvändningen i bostadshus. Denna besparing är betydligt lägre än den årliga energibesparing för idag stödberättigade åtgärder som förutsattes i energisparplanens expertbilaga (prop. 1977/78: 76). Om energisparplanens målsättning skall kunna uppnås krävs enligt bostadsstyrelsen större årliga investeringar än hittills men dessutom ökad effektivitet hos de stödberättigade åtgärderna. I bostadsstyrelsens undersökning framgick bl. a. att drygt en fjärdedel av investeringarna inte i sig ger någon direkt energibesparing men är en nödvändig förutsättning för vissa energisparåtgärder såsom t. ex. utbyte av fasadskikt vid utvändigt tilläggsisolering.

Mot bakgrund av slutsatserna i bostadsstyrelsens utvärdering av energisparstödet har regeringen föreslagit vissa ändringar i stödsystemet (prop. 1978/79: 115). Bidrag föreslås liksom tidigare normalt utgå med högst 35 % av den godkända kostnaden, dock högst med 3 000 kr. per lägenhet.

Det bör emellertid i motsats till tidigare kunna differentieras med hänsyn till olika typer av åtgärder. Om det krävs av hänsyn till sysselsättningsläget föreslås regeringen vidare kunna besluta att bidrag under viss bestämd tid får utgå med högst 50 % av den godkända kostnaden. Sådant förhöjt bidrag bör kunna ges endast för arbeten som finansieras inom ramen för planeringsreserven. Regeringen föreslår vidare att de räntebidrag som nu utgår till särskilt kostnadskrävande arbeten försättningsvis upphör att gälla för småhusens del. För sådana arbeten bör dock i vissa fall kunna utgå högre bidrag än 3 000 kr. per lägenhet. De föreslagna ändringarna av stödsystemet innebär bl. a. att energisparbidrag normalt inte bör utgå till sådana följdåtgärder som är direkt föranledda av stödberättigade åtgärder, men som inte själva har någon energisparande effekt. Det viktigaste exemplet på sådana är s. k. renoveringsåtgärder, t. ex. utbyte av fasadskikt. För att den eftersträlvade effektiviseringen snabbt skall slå igenom på energisparandet föreslår regeringen att de nya reglerna tillämpas på beslut om energisparstöd som fattas fr. o. m. 11 mars 1979.

Även för lägenheter med ombyggnadslån steg investeringarna kraftigt 1978, medan de fortsatte att falla för lägenheter med förbättringslån. För 1979 förutses en lägre tillväxt av ombyggnadsinvesteringarna än 1978.

Därmed beräknas bostadsinvesteringarna totalt sett öka med 5 % i volym 1978–1979. Nybyggnadsinvesteringarna förutses öka med 4 %. Investeringarna i flerbostadshus kalkyleras därvid stiga med 13 % och småhusin-

vesteringarna med 2%. Ombyggnadsinvesteringarna beräknas stiga med 8% i volym 1978–1979.

Industri

Industrins investeringar stagnerade under 1975–1976 för att sedan falla med 17% 1977. Enligt statistiska centralbyråns senaste enkätundersökning som genomfördes i början av mars, minskade industriinvesteringarna med ytterligare 18% 1978. Byggnadsinvesteringarna minskade med hela 27% och maskininvesteringarna med 15%. Detta innebär att den fortgående neddragningen av investeringarna blev särskilt stark under andra halvåret 1978 – i synnerhet vad gäller byggnadsinvesteringarna. Industriinvesteringarna hade därmed totalt sett för helåret 1978 fallit tillbaka till ungefär samma nivå som 1968. De viktigaste faktorerna bakom denna utveckling torde vara det sedan slutet av 1975 extremt låga kapacitetsutnyttjandet samt den långt nedpressade lönsamheten. Visserligen synes den sedan 1975 fortgående starka minskningen av vinstmarginalerna ha brutits under 1978, men uppgången har dels skett från en så exceptionellt låg nivå och dels sannolikt inträtt så pass sent under året, att den inte nämnvärt påverkat investeringsvolymen 1978. Förbättringen har snarare sin betydelse för företagen som en bekräftelse på att den framtida lönsamheten kan förväntas stiga.

Företagens planer för 1979 enligt februarienkäten pekar nu i okorrigerat skick på en uppdragning av industriinvesteringarna med 3% – i november angavs en minskning på 4%. En stor del av uppjusteringen hänför sig till de statliga industriföretagen, som sedan i november kraftigt uppreviderat sina investeringsplaner för 1979. Dessa upprevideringar kan vara beroende av speciella faktorer och behöver i sig inte betyda att efterfrågebedömningarna ändrats i någon betydande grad sedan november. De privata företagens investeringsplaner tyder dock på en viss stämningsförbättring – en märkbar påfyllnad av nya investeringsprojekt har skett sedan i november. Detta innebär en återgång till ett mera normalt mönster med successiva uppjusteringar av investeringsplanerna mellan på varandra följande enkäter. Sådana uppjusteringar uteblev i stort sett – eller tvärtom nedjusterades investeringsplanerna – vid enkättillfällena under 1977 och 1978, vilket får ses som en följd av successivt nedskruvade förväntningar om efterfrågeutvecklingen.

I tabell 7:5 redovisas företagens planer för 1979 samt planer och utfall för de senaste tio åren. Mönstret mellan planer och utfall tyder på att företagen vanligtvis underskattar investeringarna vid en konjunkturuppgång. De alltför låga nivåerna för kapacitetsutnyttjande och vinstmarginaler gör det emellertid troligt att påfyllnaden av nya investeringsprojekt inte blir lika hög som under 1972–1974. Enligt senaste konjunkturbarometern låg kapacitetsutnyttjandet ännu i mars på en mycket låg nivå. En uppjustering på 4% har bedömts som rimlig och industriinvesteringarna

Tabell 7:5 Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1969–1979

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Planerat i februari samma år ¹	7	8	3	-4	2	3	4	-4	-14	-15	3
Faktiskt inträffad förändring	8	4	1	4	10	11	2	0	-17	-18	(7)
Differens	1	-4	-2	8	8	8	-2	4	-3	-3	(4)

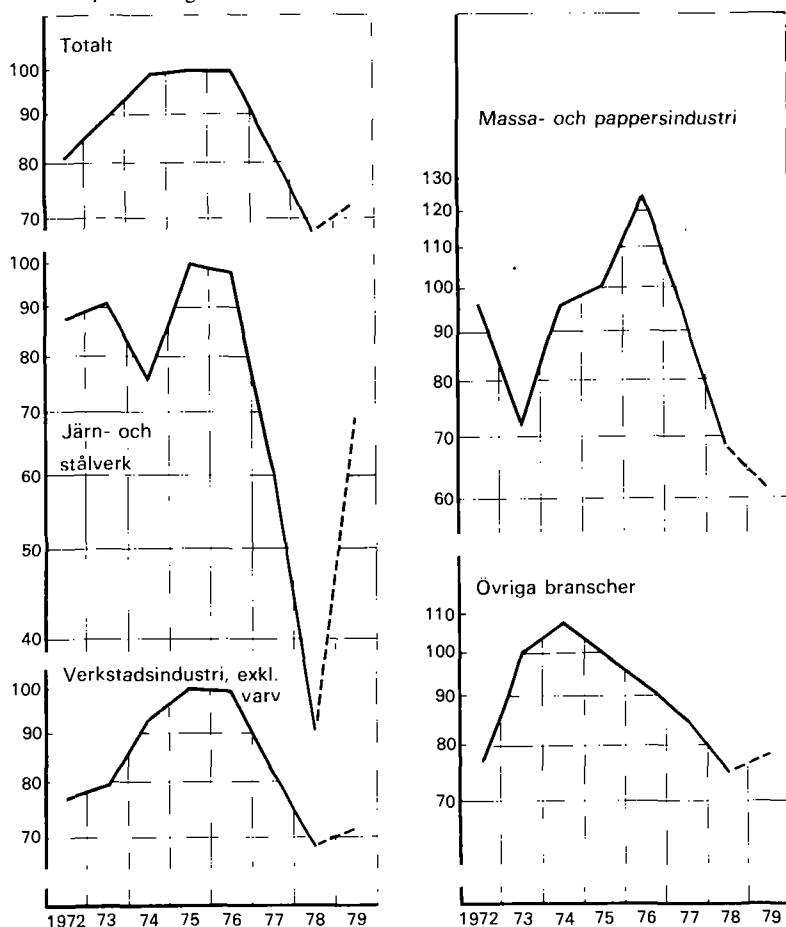
¹ Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och enkätårets utfall. För planförändringen 1978–1979 har använts det preliminära utfallet för 1978.

Anm. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Diagram 7:3 Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1972–1979

1975 års priser. Log. skala. Index 1975 = 100

Anm. De branschvisa prognoserna är något osäkrare än prognosen för totala industrin. Investeringarna i bilar är inkluderade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

förutses således öka med 7% 1979. Därvid har maskininvesteringarna bedömts öka med 11%, medan byggnadsinvesteringarna skulle minska med ytterligare 6%. Detta innebär att såväl maskininvesteringar som byggnadsinvesteringar ökar snabbt under loppet av 1979 – med den kraftigaste tillväxttakten för maskininvesteringarna.

I diagram 7:3 redovisas investeringsutvecklingen för några i investeringshänseende tungt vägande branscher. Branschuppgifterna för 1979 har schablonmässigt uppkorrigerats på samma sätt som ovan angivits för industrin som helhet. Rimligheten i en dylik prognosmetod kan givetvis ifrågasättas, och den förmår endast grovt fånga de enskilda branschernas utveckling. De starkaste minskningarna av investeringarna under 1977 och 1978 ägde rum inom massa- och pappersindustrin och i synnerhet inom järn- och stålverken. Den väntade uppdragningen av investeringsnivån 1979 är till största delen koncentrerad till järn- och stålverken. Inom massa- och pappersindustrin väntas investeringarna sjunka ytterligare 1979, medan en viss uppgång emotses för verkstadsindustrin och övriga branscher.

Handel m. m.

De totala investeringarna inom gruppen handel m. m.¹ beräknas ha minskat med 13,5% i volym från 1977 till 1978. Byggnadsinvesteringarna sjönk med 11,5% och maskininvesteringarna med 14,5%.

Beräkningarna för såväl 1978 som 1979 baseras dels på den enkätundersökning statistiska centralbyrån genomförde i februari i år över faktiska och planerade investeringar inom handels-, bank- och försäkringsföretag, dels på uppgifter som belyser totala kostnader och byggnadstider för igångsatta och planerade byggnadsprojekt inom gruppen privat handel.

Vad gäller den enkättäckta delen av byggnadsinvesteringarna anvisar företagens planer en uppgång av byggandet under 1979. De beräkningar som gjorts utifrån pågående byggnadsprojekt och förväntad igångsättning leder också fram till en ökning av byggnadsinvesteringarna under 1979. Dessa beräkningar grundar sig även på arbetsmarknadsstyrelsens statistik över antalet beviljade byggnadsprojekt inom gruppen privat handel samt på uppgifter om förändringar i den s. k. projektreservens storlek.² Dessutom har den byggnadsinventering som statistiska centralbyrån gjorde i november 1978 använts.

Vid bedömningen av den troliga igångsättningen av byggnadsprojekt under 1979 har även beaktats den förutsedda ökningen av privat konsumtion samt en fortsatt viss tillväxt av bostadsbyggandet. Med hänsyn härtill

¹ Med investeringar inom gruppen handel m. m. avses investeringar i varuhandel, bank- och försäkringsverksamhet, teater, hotell, restauranger, lagerbyggnader samt fastighetsförvaltning.

² Projektreserven definieras som summa byggnadskostnader för ineliggande ej avgjorda ärenden inkomna under senaste 12-månadersperioden.

och med betraktande av tidigare nämnda uppgiftskällor förutses igångsättningen öka med 7% i volym 1978–1979. Byggnadsinvesteringarna inom hela gruppen beräknas under sådana förutsättningar stiga med ca 10% i volym från 1978 till 1979. Inkluderas även den statliga delen erhålls en ökning med drygt 9%.

Beträffande maskininvesteringarna anger företagens planer en viss uppgång av maskininköpen under 1979. Erfarenheterna av relationen mellan planer och utfall visar att planerna regelmässigt underskattar utfallet mycket kraftigt. En relativt måttfull uppkorrigerings har här ansetts motiverad varvid maskininvesteringarna beräknas öka med 13% i volym 1978–1979. Sammantaget skulle därmed de totala investeringarna inom gruppen handla m. m. öka med 11,5% i volym från 1978 till 1979.

Handelsflottan

Investeringarna i handelsflottan, dvs. inköp av nybyggda fartyg från svenska och utländska varv minus nettoutförseln av begagnade fartyg, minskade kraftigt 1977–1978. Räknat i 1975 års priser blev minskningen drygt 1 miljard kr. och den därmed uppnådda investeringsnivån ca 130 milj. kr. Nettoutförseln av begagnade fartyg kom nära nog att fördubblas under 1978 samtidigt som inköpen av nybyggda utländska fartyg minskade drastiskt. Leveranserna av svenskbyggda fartyg kom däremot att öka något. Den svenska handelsflottan, räknat i antal fartyg och dödviktston, har decimerats ytterligare och det för tredje året i följd.

Investeringar i handelsflottan

Milj. kr., 1975 års priser

	1976	1977	1978	1979 prognos
Leveranser av nybyggda fartyg till svenska rederier	1 352	2 161	1 707	2 264
Nettoutförsel av begagnade fartyg	-1 135	-851	-1 578	-646
Summa	217	1 310	129	1 618

Beräkningarna över nyinköpen av fartyg 1979 bygger på två enkäter, en till svenska rederier angående deras beställningar i utlandet och en till de svenska varven. Med ledning av dessa enkäter beräknas leveransvärdet av nybyggt tonnage öka 1978–1979 med närmare 560 milj. kr. i 1975 års priser. Leveranserna från de svenska varven väntas i det närmaste fördubblas medan nyinköpen av utländska fartyg förutses minska ytterligare. En mycket svårbedömd post i kalkylerna över investeringarna i handelsflottan utgörs av exporten av begagnat tonnage. Omstruktureringen av den svenska handelsflottan har under de tre senaste åren lett till en högre avyttring av begagnat tonnage än tidigare under 1970-talet. Detta har skett trots en extremt låg prisnivå på andrahandstonnage. Även under 1979 har

exporten av begagnade fartyg antagits fortsätta att ligga kvar på en förhållandevis hög nivå. Jämfört med extremåret 1978 innebär dock ovanstående nivå en halvering. Investeringarna i handelsflottan skulle därmed komma att öka med drygt 1,5 miljarder kr. 1979 jämfört med 1978.

Statliga investeringar

Enligt ännu preliminära beräkningar ökade de sammantagna statliga investeringarna med 8 % i volym från 1977 till 1978. Investeringsverksamheten steg inom såväl affärsverk, myndigheter som statliga företag¹ (se tabell 7:6). Byggnadsinvesteringarna ökade med 14,5 % i volym 1977–1978 och maskininvesteringarna med 1 %.

Till underlag för beräkningarna över den statliga investeringsverksamheten ligger enkäter från affärsverk, myndigheter och företag insamlade av statistiska centralbyrån kring månadsskiftet februari/mars 1979.

Tabell 7:6 Statliga investeringar 1977 och 1978 samt prognos för 1979

	Milj. kr. 1978, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1977	1978	1979
Statliga affärsverk exkl. industri	5 405	- 6,3	4,7	4,3
Statliga myndigheter inkl. militära	4 039	- 3,9	17,4	0,8
Statliga företag (industri m. m.)	3 341	- 17,9	3,2	16,6
<i>Statliga investeringar, totalt</i>	<i>12 785</i>	<i>- 9,1</i>	<i>8,0</i>	<i>6,3</i>
därav: byggnader	7 093	- 15,0	14,5	- 1,2
maskiner	5 692	- 1,7	0,8	15,6

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Affärsverkens investeringar beräknas ha ökat med 5 % i volym 1977–1978. Byggnadsinvesteringarna steg med 9 % – främst till följd av en kraftig uppdragning av televerkets byggande. Även en viss ökning av statens järnvägars och postverkets byggnadsinvesteringar noterades. Däremot minskade både vattenfallsverkets och luftfartsverkets byggande. På maskinsidan noterades i genomsnitt en svag ökning med 0,5 %.

De statliga myndigheternas totala investeringar steg med 17,5 % i volym 1977–1978. Byggnadsinvesteringarna ökade med 26 %. Ökningen härrör främst från en uppdragning av det byggande som administreras av byggnadsstyrelsen samt en betydande uppgång av det statliga vägbyggandet. Såväl det ordinarie vägbyggandet som det vägbyggande vilket finansieras med beredskapsmedel steg. Även övriga med beredskapsmedel finansierade byggnadsinvesteringar ökade. Däremot minskade maskininköpen något.

¹ De statliga företagens investeringar redovisas i tabell 7:1 dels under Industri vad avser statliga industriföretag, dels under Övrigt näringsliv vad avser övriga statliga företag.

Beräkningarna över den statliga investeringsverksamheten under 1979 baseras på de ovan nämnda enkäterna och utgår sålunda från bedömningar grundade på de särskilda verkens, myndigheternas och företagens uppgifter. Enkätsvaren för andra halvåret 1979 från affärsverk och myndigheter bygger delvis på årets budgetproposition.

De statliga affärsverkens totala investeringar förutses öka med drygt 4 % i volym från 1978 till 1979. Byggnadsinvesteringarna beräknas stiga med 2,5 %. Denna ökning förklaras främst av den fortsatta uppgång som planeras inom televerket och statens järnvägar. Däremot väntas vattenfallsverkets och luftfartsverkets byggnadsinvesteringar fortsätta minska. Maskininvesteringarna beräknas tillväxa med 6 % – huvudsakligen till följd av televerkets planer på en fortsatt kraftig ökning av maskininköpen. Vattenfallsverket avser å andra sidan minska maskininköpen.

Inom myndighetssektorn synes de totala investeringarna öka svagt eller med 1 % i volym 1978–1979. På byggnadssidan förutses det byggande som administreras av byggnadsstyrelsen och försvarets fastighetsfond fortsätta stiga. Dock motverkas denna ökning närmast helt av en väntad nedgång i det statliga vägbyggandet. Maskininvesteringarna beräknas ligga kvar på en i volym oförändrad nivå under 1979.

De totala statliga byggnadsinvesteringarna inberäknat de statliga företagen väntas minska med drygt 1 % i volym 1978–1979. Denna minskning härrör i sin helhet från en neddragning av de statliga företagens byggande. Maskininvesteringarna förutses stiga med 15,5 %. Ökningen är huvudsakligen koncentrerad till de statliga företagen. Sammantaget skulle därmed de totala statliga investeringarna öka med 6,5 % i volym från 1978 till 1979.

Kommunala investeringar¹

Kommunernas investeringar minskade enligt preliminära kalkyler totalt sett med 1 % i volym 1977–1978. Byggnadsinvesteringarna beräknas ha sjunkit med 1,5 %, medan investeringarna i maskiner och inventarier förfaller att ha ökat något. Den starka expansionen inom landstingen förmodade inte fullt ut motverka en inte obetydlig nedgång i både primärkommunernas och de kommunägda företagens investeringar.

Till grund för kalkylerna över investeringsutvecklingen 1978 och 1979 ligger en av statistiska centralbyrån i februari insamlad enkät bland primärkommuner och landsting, samt en enkät avseende de kommunägda företagen. Investeringsuppgifterna i februarienkäten för det passerade året brukar i allmänhet stämma väl överens med det definitiva utfall som senare redovisas. Endast primärkommunernas maskininvesteringar har på basis av tidigare erfarenheter korrigerats nämnvärt, i neddragande riktning.

Primärkommunernas och landstingens byggnadsinvesteringar minskade

¹I detta avsnitt redovisas de kommunala investeringarna exkl. bostäder och industri.

Tabell 7:7 Kommunal investeringar 1977 och 1978 samt prognos för 1979

	Milj. kr. 1978, löpande priser	Årlig procentuell förändring, 1975 års priser		
		1977	1978	1979
Primärkommuner	10 049	11,0	-3,6	3,7
därav: affärsverk	3 458	0,0	-3,4	1,6
myndigheter	6 591	18,0	-3,7	4,8
Landsting	2 836	2,2	11,6	13,8
Övriga	2 379	5,2	-4,3	5,8
Summa	15 264	8,5	-1,2	5,9
därav: byggnader	12 721	8,7	-1,6	5,8
maskiner	2 543	7,5	0,6	6,0

Anm. Med primärkommuner avses här endast borgerliga primärkommuner. Kyrkokommuner, kommunägda företag m. m. innefattas i övriga kommunala investeringar.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

med 2 % i volym 1977–1978. Inom primärkommunerna sjönk byggnadsinvesteringarna med 4 %, vilket bör ses mot bakgrund av den höga investeringsaktiviteten speciellt vad gäller daghemsbyggandet under 1977. Nedgången 1978 uppges av primärkommunerna i huvudsak vara betingad av förseningar när det gäller genomförandet av pågående byggnadsarbeten samt igångsättningen av nya projekt. Till den starka expansionen inom landstingen om 12 % i volym bidrog främst en betydande utbyggnad av långtidssjukvården. På maskinsidan synes primärkommunernas och landstingens sammanlagda investeringar ha ökat med 5 % i volym. Detta innebär att primärkommunernas och landstingens investeringar totalt sett sjönk med 1 % i volym 1977–1978.

Den kommunala investeringsaktiviteten 1979 har liksom tidigare antagits komma att påverkas av den kommande utvecklingen av byggnadskostnaderna och prisutvecklingen i övrigt för investeringsvaror. Eftersom de årsvisa budgetramarna i allmänhet torde vara tämligen snävt fastlagda i nominella belopp kan prisutvecklingen förmodas ha en rätt stark inverkan på investeringsvolymen i kommunerna. I tabell 7:8 redovisas primärkom-

Tabell 7:8 Planerade och faktiska förändringar i de borgerliga primärkommunernas och landstingens totala investeringar 1970–1979

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Planerat i februari samma år	10	–	–2	–8	–4	0	0	14	5	13
Faktiskt inträffad förändring	7	–7	1	–10	–7	–2	–2	10	–1	(6)
Differens	–3	–	3	–2	–3	–2	–2	–4	–6	(–7)

Anm. Planerna är beräknade som kvoten mellan prognosårets rena enkätvärde och föregående års utfall. För planförändringen 1978–1979 har använts det preliminära utfallet för 1978. Uppgifterna inom parentes är prognoserade.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

munernas och landstingens investeringsplaner för 1979 omräknade till procentuell volymförändring tillsammans med planer och faktiska förändringar för några tidigare år. De av kommunerna angivna investeringsplanerna omräknas sålunda till investeringsbelopp i fasta priser. De så omräknade investeringsplanerna bör sedan korrigeras med hänsyn till tidigare konstaterade systematiska över- resp. underskattningar av investeringsvolymen.

Kommunernas investeringsplaner för 1979 anger en betydande investeringsökning. Den torde delvis grundas på kommunernas positiva finansiella utveckling under 1978. Även under innevarande år bedöms kommunernas finansiella situation bli förhållandevis tillfredsställande (se avsnitt 8.3).

Som framgår av tabell 7:8 har kommunerna under ett antal år i februari överskattat sina investeringsutgifter för det innevarande året. Att märka är att den negativa planavvikelsen för 1978 är jämförelsevis stor, vilket torde vara en följd av de förseningar av byggandet som omnämnts ovan. Det har bedömts sannolikt att fysiska restriktioner i högre grad än 1978 kan verka i neddragande riktning vad gäller möjligheterna att realisera kommunernas mycket höga investeringsplaner för 1979. Dessa har därför nedkorrigerats mer än vad som kunde anses motiverat med hänsyn till systematiska avvikelser för tidigare år.

Primärkommunernas och landstingens investeringar har därmed bedömts stiga med 6 % i volym 1978–1979. Därvid väntas samma utveckling för byggnads- och maskininvesteringarna. Inom primärkommunerna synes byggnadsinvesteringarna öka med 4 % och inom landstingen med 14 %. Inkluderas kyrkokommunerna och de kommunägda företagen kan de kommunala investeringarna totalt sett väntas stiga med 6 % i volym 1978–1979.

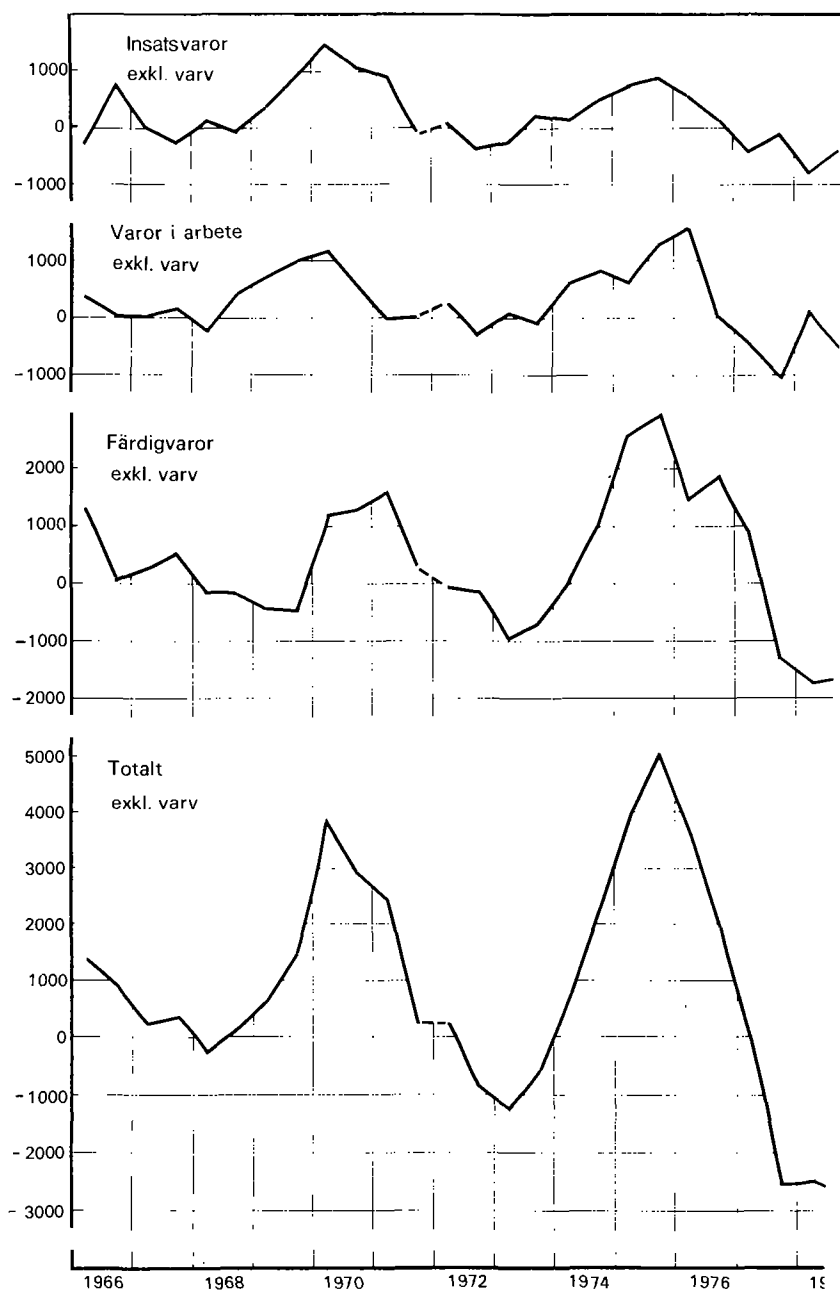
7.3 Lagerinvesteringarna

Den nu pågående lageravvecklingen i den svenska ekonomin tog sin början kring halvårsskiftet 1977 och blev betydande redan under andra halvåret 1977 då en lagerminskning på 2,3 miljarder kr. i 1975 års priser kom till stånd. Lagerneddragningen blev i stort sett lika stor under första halvåret 1978 för att under andra halvåret accelerera. Den intensivaste avvecklingen synes i själva verket skett redan under tredje kvartalet då fallet i lagerstockarna uppgick till drygt 2 miljarder kr. För hela 1978 kom därmed lagren att minska med nära 6 miljarder kr. eller något hundratal milj. kr. mindre än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten i januari i år.

Större delen av lagervariationerna har skett inom *industrin*. Som framgår av vidstående diagram över lagerförändringarna inom industrin exkl. varven kulminerade tillväxten i lagerinvesteringarna andra halvåret 1975.

Diagram 7: 4 Totala industrins lagervolymförändring 1966–1979¹

Milj. kr. 1975 års priser. Säsongrensade halvårsdata

¹Exkl. varvens lagervolymförändringar.

Anm. Fr. o. m. första kvartalet 1972 redovisas lagerinvesteringarna enligt en ny metod, vilket stör jämförelser med tidigare perioder i obestämd omfattning.

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Först under första halvåret 1977 kom emellertid lagertillväxten att upphöra genom att industriproduktionen på ett mer avgörande sätt anpassades till leveranserna. Denna exceptionellt starka lageruppbyggnad var som framgår av diagrammet koncentrerad till färdigvarulagren och i någon mån också till lagren av varor i arbete. Dessa lager kom speciellt under 1976 att påverkas av det statliga lagerstödet men också till en del av företagens egna alltför optimistiska förväntningar om efterfrågeutvecklingen. Fallet i lagren av färdigvaror under andra halvåret 1977 var helt koncentrerad till basindustrierna och i synnerhet till skogs- och stålindustrierna. För verkstadsindustrin liksom i övrigsektorn påbörjades avvecklingen först under första halvåret 1978 för att intensifieras andra halvåret.

Under 1979 beräknas avvecklingen av lagren av färdigvaror och varor i arbete successivt avta. Den fortsatta avtappningen av färdigvaror väntas alltmer koncentreras till verkstadsindustrin. Vad gäller insatsvaror väntas lagerförändringarna bli små för året som helhet: en fortsatt lageravveckling beräknas ske första halvåret följt av en viss uppbyggnad andra halvåret. Sammantaget beräknas lagren i industrin, exkl. varven, därmed minska med 2,6 miljarder kr. 1979.

I och med en sådan lageravveckling 1979 torde industrins lager i stort sett ha normaliserats genomsnittligt sett. Lagren inom främst skogsindustrierna beräknas därvid vara för små medan inom verkstadsindustrin färdigvarulagren åtminstone till en del ännu torde vara större än önskvärt.

Varvens lagerförändringar utgörs nära nog helt av varor i arbete. Dessa beräknas stiga ytterligare något 1979.

Handelsn lager som kunde dras ner kraftigt under 1978 beräknas i år stiga något i anslutning till en väntad ökning av försäljningen. Lagren i jord- och skogsbruk minskade inte obetydligt 1978, i huvudsak ett resultat av en minskning av rundvirkeslagren i skogen. Dessa beräknas fortsätta minska även 1979 samtidigt som avverkningarna stiger. Sammantaget för alla näringsgrenar beräknas en lagerminskning på ca 2 miljarder kr. ske 1979 efter en nedgång på nära 6 miljarder kr. 1978. Lagerinvesteringarnas utveckling 1978–1979 skulle därmed komma att svara för ett positivt bidrag till efterfrågeutvecklingen motsvarande ca 1 1/2 % av BNP.

Tabell 7: 9 Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1975–1979

Milj. kr., 1975 års priser

	1975	1976	1977	1978	1979 prognos
Industri (inkl. el-, gas-, värme- och vattenverk)	9 986	5 573	-2 305	-4 502	-2 075
därav: verkstadsindustri (exkl. varv)	3 507	2 259	-506	-1 691	-1 490
Detaljhandel (inkl. trans- portmedelshandel)	-142	983	460	-887	200
Partihandel	-517	641	-185	-157	560
Jord- och skogsbruk	162	-35	-154	-395	-665
Summa	9 489	7 162	-2 184	-5 941	-1 980

Källor: Konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

8 Den offentliga verksamheten

8.1 Allmänt

Den offentliga sektorns verksamhet har på olika sätt betydelse för utvecklingen inom samhällsekonomin i övrigt. De offentliga utgifter som avser konsumtion och investeringar påverkar direkt den totala efterfrågan i ekonomin. Genom att den offentliga sektorns konsumtion och investeringar tillsammans svarar för ungefär 1/3 av bruttonationalprodukten, har förändringar i den offentliga efterfrågan stor betydelse för produktion och sysselsättning i samhällsekonomin. Vidare påverkar transfereringar och skatter inkomsterna för hushåll och företag och har därmed indirekt en inverkan på efterfrågeutvecklingen också inom den privata delen av ekonomin.

Den offentliga sektorn har också ett inflytande på ekonomin via kreditmarknaden. Således påverkas t. ex. likviditeten i ekonomin i hög grad av statens budgetunderskott och hur det finansieras. Fonduppbyggnaden inom ATP-systemet har vidare stor betydelse för utbudet på kapitalmarknaden. De samband som här gäller kan emellertid inte analyseras fristående från förhållandena på kreditmarknaden i övrigt. Effekterna via kreditmarknaden kommer därför inte att beröras i detta kapitel utan tas upp i kapitel 9.

Den offentliga verksamheten diskuteras i det följande med utgångspunkt från inkomst- och utgiftsöversikter för delsektorerna staten, kommunerna¹ och socialförsäkringssektorn samt för den offentliga sektorn som helhet. Översiktarna ger en viss, partiell belysning av den offentliga sektorns inverkan på samhällsekonomin. Avslutningsvis presenteras i avsnitt 8.6 vissa beräkningar av finanspolitikens effekter på samhällsekonomin under perioden 1974–1979. Dessa beräkningar är baserade på den modell som presenterades och tillämpades första gången i nationalbudgeten 1974.

8.2 Staten

Beräkningarna över statens inkomster och utgifter bygger fram t. o. m. budgetåret 1977/78 på det redovisade budgetutfallet. För innevarande budgetår grundas bedömningarna på riksrevisionsverkets budgetprognoser. I beräkningarna har hänsyn tagits till de riksdagsbeslut som påverkar statens inkomster och utgifter under innevarande budgetår. För andra halvåret 1979 har kalkylerna gjorts med utgångspunkt från det reviderade förslaget till statsbudget för budgetåret 1979/80.

¹ "Kommuner" används i nationalbudgeten som samlad benämning på primärkommuner och landsting.

Tabell 8: 1 Statens inkomster och utgifter 1977–1979

Exkl. statens affärsverk och aktiebolag

	Milj. kr			Förändring, %	
	1977	1978	1979	1977 – 1978	1978 – 1979
<i>Löpande priser</i>					
1 Inkomster	93 911	95 125	103 300	1,5	8,5
1.1 Direkta skatter	32 605	30 245	33 415	–7,0	10,5
1.2 Indirekta skatter	53 099	55 065	59 360	3,5	7,5
1.3 Övriga inkomster	8 207	9 815	10 525	19,5	7,0
2 Utgifter	106 042	120 350	136 400	13,5	13,5
2.1 Transfereringar	71 397	81 800	95 170	14,5	16,5
2.1.1 Till hushåll	10 472	12 950	14 300	23,5	10,5
2.1.2 Till socialförsäkringssektorn	11 809	11 565	12 320	7,0	6,5
2.1.3 Till kommuner	25 625	30 060	34 410	17,5	14,5
2.1.4 Till företag därav: livsmedels- och räntesubventioner	14 408	16 340	20 040	13,5	22,5
2.1.5 Till internationell verksamhet	6 183	6 700	7 275	8,5	8,5
2.1.6 Ränteutgifter	3 010	3 390	3 940	12,5	16,0
2.2 Konsumtion	6 073	7 495	10 160	23,5	35,5
2.3 Realinvestering	29 970	33 350	36 315	11,5	9,0
2.4 Korrektionspost	3 179	4 040	4 315	27,0	7,0
3 Finansiellt sparande	1 496	1 160	600	..	..
4 Utlåning och andra finansiella transaktioner	–12 131	–25 225	–33 100	..	..
5 Totalsaldo	5 619	7 875	11 340	..	..
–17 750	–33 100	–44 440	..	..	..
<i>1975 års priser</i>					
Konsumtion	23 382	23 600	23 865	1,0	1,0
Realinvestering	2 622	3 075	3 100	17,0	1,0

Anm. Redovisningen i tabell 8: 1 skiljer sig gentemot både nationalräkenskaperna och budgetdepartementets beräkningar i budgetpropositionen. Genom bl. a. en anorlunda periodisering av skatteinkomsterna överensstämmer ej budgetsaldot med vad som redovisas i nationalräkenskaperna. Budgetsaldot överensstämmer däremot i stort sett med budgetdepartementets beräkningar. Nivån på såväl inkomster som utgifter ligger emellertid betydligt högre i budgetdepartementets beräkningar genom att socialförsäkringssektorn exkl. AP-fonden finns med på både inkomst- och utgiftssidan.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Som framgår av tabell 8:1 har statsbudgetens underskott försämrats kraftigt till 1979. Delvis förklaras denna utveckling av det allmänna konjunkturläget i ekonomin. Den kraftiga konjunkturedgången 1977 och 1978 har tenderat att minska statsinkomsterna samtidigt som utgifterna varit större än vad de annars skulle ha blivit. Som framgått av tidigare kapitel förutses 1979 karaktäriseras av en hög efterfråge- och produktionstillväxt. De strukturella omdaningar i det svenska näringslivet som nu sker med bl. a. statligt deltagande, tar emellertid ofta lång tid att genomföra. De

statliga utbetalningarna för en rad industripolitiska insatser kommer sålunda att ligga på en hög nivå även under 1979. Vidare kommer arbetsmarknadspolitiken ännu under en del av 1979 att kräva omfattande resurser. Härutöver bidrar ett flertal faktorer till utvecklingen mot mycket stora budgetunderskott.

Statens inkomster har sålunda utvecklats svagt under de senaste åren. Den väsentliga omläggning av skattesystemet som genomförts under treårsperioden 1977–1979 har sammantaget inneburit att statens skatte- och avgiftsuttag stigit mycket litet. Nedgången i de *direkta statliga skatterna* mellan 1977 och 1978 sammanhänger också med att utbetalningarna av kommunalskattemedel ökade starkt 1977 och 1978. Kommunalskattemedlen utgör nämligen en avdragspost bland de direkta skatteinkomster som redovisas i tabell 8:1. Genom den tidsmässiga eftersläpning med vilken kommunalskattemedlen utbetalas till kommunerna, ökar utbetalningarna 1977 och 1978 starkt till följd av den kraftiga löneutvecklingen mellan 1974 och 1976.

Under 1979 medför bl. a. införandet av indexreglerade skatteskalor och vissa marginalskattesänkningar att statens direkta skatter ökar endast måttligt. Utbetalningarna av kommunalskattemedel beräknas dock öka i avsevärt lägre takt 1979 än under de närmast föregående åren.

Mervärdeskatten, som svarar för ungefär hälften av de *indirekta skatterna*, sammanhänger med utvecklingen av den privata konsumtionen och importen. Trots den svaga utvecklingen av den privata konsumtionen under 1978 ökade statens intäkter av mervärdeskatten påtagligt mellan 1977 och 1978 på grund av höjningen av uttaget med 3 procentenheter den 1 juni 1977. Av betydelse för de indirekta skatternas utveckling 1977–1978 är också de höjningar av elskatten och vissa punktskatter som genomfördes under våren 1977 samt höjningen av bensinskatten den 1 maj 1978. Totalt sett beräknas de indirekta konsumtionsskatterna inkl. tullar öka med ca 10% både under 1978 och 1979.

Till de indirekta skatterna i tabell 8:1 räknas också vissa lagstadgade arbetsgivaravgifter, t. ex. den allmänna arbetsgivaravgiften, barnomsorgsavgiften samt vissa andra mindre arbetsgivaravgifter bl. a. arbetarskyddsavgiften. Den allmänna arbetsgivaravgiften sänktes med 2% den 1 januari 1978 och avvecklades helt den 1 juli 1978. Delvis motverkas detta inkomstbortfall genom att vissa andra arbetsgivaravgifter höjdes den 1 januari 1978, bl. a. avgifterna för barnomsorg och sjukförsäkring.¹ Från den 1 januari 1979 höjdes sjukförsäkringsavgiften med 1% och barnomsorgsavgiften med 0,3%. Inklusivt smärre höjningar av vissa andra arbetsgivaravgifter skulle det totala genomsnittliga avgiftsuttaget av lagstadgade arbetsgivaravgifter minska med 1% 1977–1978 och öka med 0,4% 1978–1979.

¹ Sjukförsäkringsavgifterna utgör en inkomst för socialförsäkringssektorn och inräknas inte i statens inkomster i tabell 8:1.

Genom sänkningen av den allmänna arbetsgivaravgiften ökar de totala indirekta skatterna relativt måttligt både under 1978 och 1979. Ökningen beräknas uppgå till ca 3,5 % 1977–1978 och ca 8 % 1978–1979. Med den utveckling av statens övriga inkomster som redovisas i tabell 8:1 skulle därmed de totala statsinkomsterna öka med ca 1,5 % 1977–1978 och 8,5 % 1978–1979. Jämfört med tidigare år är detta relativt låga förändringstal.

Statens utgifter exkl. finansiella transaktioner ökar i betydligt snabbare takt än inkomsterna. Totalt sett beräknas utgifterna öka med 13,5 % både under 1978 och 1979.

Drygt 2/3 av statsutgifterna utgörs av *transfereringar* till övriga sektorer i samhällsekonomin. Transfereringarna till hushållen ökade kraftigt under 1978 bl. a. till följd av höjda barnbidrag och bostadsbidrag. Vidare har utgifterna för arbetsmarknadsutbildning ökat starkt under 1978. En annan faktor av betydelse är att bidragsförskotten räknas som transfereringar till hushåll i stället för transfereringar till kommuner fr. o. m. den 1 oktober 1977.

Fr. o. m. den 1 januari 1979 höjdes barnbidragen med 240 kr. till 2 500 kr. per barn och år. Samtidigt höjdes det statliga bostadsbidraget med 360 kr. till 1 260 kr. per barn och år. Totalt sett väntas de statliga transfereringarna till hushållen öka med ca 10,5 % från 1978 till 1979.

Transfereringarna till företag inkluderar i enlighet med nationalräkenskapernas principer livsmedelssubventioner och räntebidrag till bostäder. Ränte- och livsmedelssubventionerna beräknas under 1979 uppgå till drygt 7 miljarder kr. Som transferering till företag räknas vidare bl. a. lagerstöd, presstödet, transportstöd, bidrag till SJ för icke lönsamma järnvägar och stöd till energibesparande investeringar. Det som framför allt förklarar den starka ökningen av transfereringarna till företagssektorn under senare år är emellertid de särskilda industripolitiska satsningarna på varvsindustrin, stålindustrin, skogsindustrin m. fl. branscher. Till stor del har också de industripolitiska insatserna utgått i form av lån och aktieteckning. Denna del redovisas i tabell 8:1 under posten utlåning och andra finansiella transaktioner.

Totalt sett uppgår genomförda eller beslutade industripolitiska satsningar fr. o. m. år 1976 till ca 25 miljarder kr., varav ca 10 miljarder kr. avser varvsindustrin. De budgetmässiga konsekvenserna sträcker sig flera år framåt i tiden.

Transfereringarna till internationell verksamhet utgörs huvudsakligen av gåvodelen i u-landsbiståndet. För 1979 beräknas gåvobeståndet uppgå till drygt 3,5 miljarder kr. Inklusiva krediter till utvecklingsländer beräknas u-landsbiståndet 1979 uppgå till drygt 4 miljarder kr. Ränteutgifterna på statsskulden ökar f. n. mycket snabbt till följd av de snabbt ökande underskotten i statsbudgeten.

Den *statliga konsumtionen* beräknas öka med 12 och 9 % i löpande priser 1977–1978 resp. 1978–1979. I volym motsvarar detta en ökning på

ca 1 % både under 1978 och 1979. Sysselsättningen i de statliga myndigheterna har under de tre senaste åren ökat med ca 9 000 personer per år. En betydande del av sysselsättningsökningen förklaras emellertid av statliga beredskaps- och praktikarbeten. Under 1979 väntas den statliga sysselsättningsökningen dämpas något; inkl. beredskapsarbeten beräknas antalet sysselsatta öka med ca 6 500 personer från 1978 till 1979.

Investeringsverksamheten inom de statliga myndigheterna beskrivs närmare i kapitel 7. Investeringarna beräknas volymmässigt ha ökat kraftigt 1978 bl. a. till följd av en betydande uppgång av det statliga vägbyggandet. Såväl det ordinarie vägbyggandet som det vägbyggande som finansieras med beredskapsmedel ökade i omfattning. Under 1979 väntas de statliga investeringarna öka endast obetydligt i volym.

Från 1977 till 1978 skulle statens *budgetunderskott* därmed öka med ca 15 miljarder kr. och uppgå till ca 33 miljarder kr. 1978. Under 1979 beräknas budgetsaldot försämrats ytterligare om än inte i samma takt som under 1978. Budgetunderskottet 1979 beräknas sålunda uppgå till ca 44 miljarder kr., vilket motsvarar ca 10 % av bruttonationalprodukten.

Statens egen utlåning – bl. a. i industripolitiskt syfte – och övriga finansiella transaktioner, har i likhet med transfereringarna till företag ökat påtagligt under senare år. Som framgår av tabell 8:1 försämrats underskottet i *statens finansiella sparande* med 13 miljarder från 1977 till 1978. Under 1979 förutses försämringen bromsas upp påtagligt; från 1978 till 1979 väntas det statliga sparandeunderskottet öka med 8 miljarder kr.

8.3 Kommunerna

I juni 1978 träffades en överenskommelse mellan regeringen och de båda kommunförbunden om att riktpunkten för den kommunala konsumtionens volymökning bör vara 3 % per år 1979 och 1980. Inom denna ram bör utbyggnaden av barnomsorg, äldreomsorg och långtidssjukvård prioriteras. Som en följd av överenskommelsen tillskjuter staten ett särskilt bidrag till primärkommuner och landsting 1979 om ca 980 milj. kr., utformat så att det får skatteutjämnande effekt.

Regeringen har i mars 1979 lagt fram en proposition om den kommunala ekonomin. I propositionen föreslås bl. a. en kraftig utbyggnad av skatteutjämnningssystemet i två etapper under åren 1980 och 1981. Det nya systemet tar större hänsyn till olikheterna mellan enskilda kommuner och beaktar bl. a. ålderssammansättningens inverkan på kostnadsläget. Vidare läggs fram förslag som skall ge ökad enhetlighet mellan kommunerna vad avser bostadstilläggen till folkpensionärerna. Vissa specialdestinerade statsbidrag föreslås avvecklade. I propositionen föreslås också att staten helt tar över kostnaderna för bidragsförskotten.

Beslut har också fattats om att staten fr. o. m. 1980 övertar kostnadsansvaret för de skyddade verkstäderna. Dessa drivs f. n. av landstingen och

av vissa primärkommuner. Regionala stiftelser kommer att bildas med staten och landstingen som huvudmän. Drygt 20 000 kommunalt anställda berörs. Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun avses regleras så att denna lämnas oförändrad i samband med omorganisationen av verksamheten.

Tabell 8: 2 Kommunernas inkomster och utgifter 1977–1979

Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

		Milj. kr			Förändring, %	
		1977	1978	1979	1977– 1978	1978– 1979
<i>Löpande priser</i>						
1	Inkomster	93 982	112 820	124 860	20,0	10,5
1.1	Skatter	51 985	64 770	70 510	24,5	9,0
1.2	Statsbidrag	25 625	30 060	34 410	17,5	14,5
1.2.1	Allmänna statsbidrag	6 048	6 720	7 350	11,0	9,5
1.2.2	Speciella statsbidrag	19 577	23 340	27 060	19,0	16,0
1.3	Övriga inkomster	16 372	17 990	19 940	10,0	11,0
2	Utgifter	96 564	109 300	122 950	13,0	12,5
2.1	Transfereringar	14 592	15 840	17 790	8,5	12,5
2.1.1	Till hushållen	7 191	7 570	8 610	5,5	13,5
2.1.2	Till socialförsäkringssektorn	1 727	1 940	2 190	12,5	13,0
2.1.3	Till företag	1 603	1 870	2 160	16,5	15,5
2.1.4	Ofördelat	4 071	4 460	4 830	9,5	8,5
2.2	Konsumtion	69 162	79 850	89 900	15,5	12,5
2.3	Realinvesteringar	12 898	13 820	15 360	7,0	11,0
2.4	Netto av mark- och fastighetsköp	–88	–210	–100	.	.
3	Finansiellt sparande enligt nationalräkenskaper (1–2)	–2 582	3 520	1 910	.	.
4	Finansiellt sparande enligt kreditmarknadsstatistiken	–1 285	+5 784	..	.	.
4.1	Likviditetsförändring (+)	936	6 930	..	.	.
4.2	Utlåning (+)	104	910	..	.	.
4.3	Upplåning (–)	2 325	2 056	..	.	.
<i>1975 års priser</i>						
Konsumtion		51 962	54 630	56 740	5,0	4,0
Realinvestering		10 355	10 290	10 830	–0,5	5,0

Anm. Allmänna statsbidrag omfattar skattebortfallsbidrag, skatteutjämningsbidrag, särskilt bidrag till kommunerna, extra bidrag till kommuner och landsting 1977, generellt bidrag till kommuner och landsting 1978 samt särskilt statsbidrag till kommuner och landsting under 1979. Speciella statsbidrag utgår till bestämda verksamhetsområden.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Sedan den preliminära nationalbudgeten presenterades i januari 1979 har statistiska centralbyrån genomfört en enkät till kommunerna avseende de kommunala inkomsterna och utgifterna 1978 och 1979. Denna enkät har legat till grund för en förnyad bedömning av den kommunala sektorns utveckling. Enkäten visar för primärkommunerna ett bortfall på 9 % vilket ger en speciell osäkerhet åt materialet. Vad gäller statsbidrag och kommunalskattemedel har beräkningarna baserats på uppgifter från riksrevisionsverket och budgetdepartementet. De i tabell 8:2 redovisade utfallen för 1977 och 1978 överensstämmer med nationalräkenskaperna.

Kommunernas totala *inkomster* beräknas 1979 öka med drygt 10 %, vilket innebär en halvering av tillväxttakten jämfört med 1978. Den kraftiga ökningen 1978 var dock en följd av en exceptionellt stor ökning av skatteinkomsterna orsakad dels av det ökade skatteunderlaget till följd av de kraftiga löneökningarna 1976, dels av en mycket stor utdebiteringshöjning.

Under 1979 blir ökningen av *skatteinkomsterna* avsevärt mindre än 1978. Förskotten av kommunalskattemedel för 1979 baseras på skatteunderlaget avseende 1977 års inkomster. Skatteunderlagstillväxten var detta år ca 12 %. Slutavräkningsmedlen år 1979 av ungefär samma storlek som 1978. Den kommunala utdebiteringen höjdes den 1 januari 1979 med i genomsnitt 0,31 kr. till 29,02 kr. Sammantaget medför detta en ökning av skatteinkomsterna med ca 9 %.

Statsbidragen beräknas under 1979 öka med ca 14 %, vilket är en något långsammare ökningstakt än under 1978. Bland de statsbidrag vars tillväxt förklarar ökningen 1979 kan nämnas bidragen till drift av förskolor och fritidshem samt grundskolor. Ökningen av grundskolebidraget är delvis en effekt av att bidragssystemet i ökad utsträckning har schabloniserats. Därmed kommer också eftersläpningen vid utbetalningen av grundskolebidraget att minska. Omläggningen medför att slutregleringsbeloppen för två läsår till stor del kommer att falla på 1979.

De totala kommunala *utgifterna* beräknas 1979 öka med drygt 12 %, vilket är i stort sett samma ökningstakt som under föregående år. *Transfereringsutgifterna* förutses öka något snabbare 1979 än som var fallet 1978, då ökningstakten drogs ner av att administrationen av bidragsförskotten överfördes till försäkringskassorna. Ränteutgifterna, vilka utgör huvuddelen av de ofördelade transfereringsutgifterna, förutses under 1979 i likhet med 1978 öka i en långsammare takt än under tidigare år främst beroende på den mycket goda finansiella situationen inom den kommunala sektorn.

Den kommunala *konsumtionen* ökade 1978 med ca 5 % i volym, vilket innebär en snabbare tillväxttakt än under 1977. Antalet sysselsatta ökade med 6 % eller ca 50 000 personer. En kraftig uppgång i de kommunala beredskapsarbetena kan noteras under 1978 framför allt under årets sista månader. En förutsättning härför har varit de statsbidrag som utgår med 75 % av lönekostnaden. En dominerande del av de sysselsatta i dessa bered-

skapsarbeten var ungdomar under 24 år. Ökningen av de kommunala beredskapsarbetena utgjorde en expansiv faktor i den kommunala konsumtionen och svarade för ca 1 procentenhet av konsumtionsökningen.

Mellan 1978 och 1979 beräknas den kommunala konsumtionen öka med inemot 4 %. Detta innebär att utbyggnaden av den kommunala verksamheten förutses bli mer omfattande än vad som förutsattes i överenskommen med kommunförbunden. Sysselsättningen beräknas öka med 35 000 à 40 000 personer. Antalet sysselsatta i kommunala beredskapsarbeten ligger under första kvartalet 1979 kvar på i stort sett samma nivå som under slutet av 1978. Behovet av beredskapsarbeten beräknas dock minska successivt. Med hänsyn till den höga nivån under inledningen av 1979 beräknas dock, trots en förutsedd minskning under loppet av året, antalet sysselsatta i beredskapsarbeten genomsnittligt under året bli i stort sett av samma storleksordning som under 1978.

Kommunförbundens beräkningar som gjorts utifrån 1979 års budgeter tyder på en något högre volymökning – drygt 4 %. Beräkningarna är dock inte helt jämförbara med de kalkyler som statistiska centralbyrån och ekonomidepartementet har gjort rörande konsumtionens utveckling. Bedömningen av den kommunala konsumtionens utveckling varierar således något beroende på vilka kalkyler som studeras.

I detta sammanhang bör dock framhållas att de mycket goda finansiella förutsättningarna under 1979 kan verka ytterligare pådrivande på den kommunala volymexpansionen. Å andra sidan torde insikten om att skatteunderlagets svaga utveckling 1978–1979 medför en jämförelsevis låg tillväxt av kommunernas skatteinkomster 1980–1981 dämpa utbyggnadsambitionerna. Vidare torde de begränsade möjligheterna till nya utdebiteringshöjningar och svårigheterna att minska en pågående volymexpansion vid en försämrad ekonomisk utveckling verka återhållande på en ytterligare volymökning.

De kommunala myndigheternas och affärsverkens *investeringsvolym* var i stort sett oförändrad mellan 1977 och 1978. Bakom denna utveckling ligger dock en kraftig ökning av landstingens byggnadsinvesteringar och en minskning av primärkommunernas byggnadsinvesteringar. För 1979 förutses en ökning av investeringarna med ca 5 %, främst beroende på landstingens mycket expansiva investeringsplaner. Även primärkommunerna beräknas öka sina investeringar under 1979. För en närmare redogörelse för investeringarna i primärkommuner och landsting hänvisas till kapitel 7.

De ovan redovisade beräkningarna över kommunernas inkomster och utgifter innebär att det *finansiella sparandet* har förbättrats mycket kraftigt mellan 1977 och 1978. Enligt nationalräkenskaperna uppgick det finansiella sparandet 1978 till 3,5 miljarder kr. Landstingen svarade för merparten härav. Kreditmarknadsstatistiken indikerar ett ännu större positivt finansiellt sparande än nationalräkenskaperna. Kreditmarknadsstatistiken, som

har till syfte att belysa kommunernas transaktioner på kreditmarknaden, omfattar dock inte en fullständig redovisning av kommunernas tillgångar och skulder och är därmed inte direkt jämförbar med nationalräkenskapsstatistiken. En bidragande orsak till det stora överskottet är sänkningen av arbetsgivaravgiften under 1978. Vidare torde en lägre inflationstakt än vad som förutsågs vid budgetbehandlingen hösten 1977 haft en positiv inverkan på det finansiella sparandet under 1978.

För 1979 förutses ett fortsatt finansiellt sparandeöverskott på inemot 2 miljarder kr. Det bör understrykas att prognosen gäller hela den kommunala sektorn. Enskilda kommuner eller landsting kan få underskott i sin verksamhet, samtidigt som summan av de kommunala verksamheterna ger överskott.

Den kommunala sektorn förutses nu sålunda för andra året i rad få ett överskott vilket medför en påtaglig konsolidering av den kommunala ekonomin. Under förutsättning att den kommunala konsumtionens volymökning begränsas till de 3 % som angivits som riktpunkt i överenskommelsen med kommunförbunden bör de finansiella problemen bli små även under 1980.

8.4 Socialförsäkringssektorn

Socialförsäkringssektorn är egentligen inte en självständig ekonomisk delsektor. Den är snarare en statistisk konstruktion som svarar mot internationell praxis. Socialförsäkringssektorn består av ett antal försäkringsformer inom det sociala området. Sektorn omfattar allmän sjukförsäkring, föräldraförsäkring, arbetsskadeförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, folkpensionering inkl. kommunala bostadstillägg till folkpensionärer, allmän tilläggspensionering, delpensionsförsäkring, frivillig pensionsförsäkring, lönegarantifond¹ och sjöfolkspensionering.¹ Alla dessa försäkringar finansieras helt eller delvis med avgifter. Arbetsgivarna svarar för den övervägande delen av avgifterna. Sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och folkpensionerna finansieras också i betydande utsträckning över stadsbudgeten. För bostadstilläggen till folkpensionärer bär dock kommunerna i huvudsak kostnadsansvaret.

Pensionsutbetalningarna utgör drygt 60 % av de transfereringar till hushåll som redovisas i tabell 8:3. De beräknas öka med drygt 5 miljarder kr. 1979. Bakom denna ökning ligger, vid sidan av kompensation för prisstegringar, de förbättringar av pensionsförmånerna som riksdagen redan har beslutat om och den successiva ökningen av antalet pensionärer med ATP. Folkpensionens grundbelopp är för ensamstående 95 % av basbeloppet och för pensionärspär 155 %. Basbeloppet är i april 1979 13 100 kr. De

¹ Enligt den ändring av sektorns definition som statistiska centralbyrån genomförde i september 1978.

folkpensionärer som saknar ATP eller har låga ATP-belopp är garanterade en årlig standardökning på ca 4 % genom årliga ökningar av pensionstillskotten. Pensionstillskotten är f. n. 33 % av basbeloppet och höjs den 1 juli 1979 till 37 %.

Sedan juli 1976 har det varit möjligt för anställda mellan 60 och 65 år att ta ut delpension. Vid en reducering av arbetstiden täcker delpensionsförsäkringen 65 % av inkomstbortfallet. Denna möjlighet har kommit att utnyttjas av ett stort och snabbt ökande antal personer. I mars 1979 hade inemot 45 000 personer delpension, vilket motsvarade drygt 20 % av de berättigade. De allra flesta delpensionärer arbetar halvtid. Utbetalningarna beräknas 1979 uppgå till ca 900 milj.-kr. Delpensionssystemet kommer fr. o. m. 1980 även att omfatta egenföretagare. Därigenom får bl. a. småföretagare, jordbrukare och fiskare möjlighet till delpension.

Det samlade uttaget av arbetsgivaravgifter uppgick under andra halvåret 1978 till 32,7 % av avgiftsunderlaget. Socialförsäkringsavgiften till den allmänna sjukförsäkringen höjdes den 1 januari 1979 med 1 procentenhet till 10,6 %. Dessutom höjdes barnomsorgsavgiften och vissa andra avgifter med tillsammans 0,4 procentenheter. Avgiftsuttaget uppgår därigenom 1979 till 34,1 % av avgiftsunderlaget. Avgifternas utveckling sedan 1970 framgår av nedanstående tablå. Uppgifterna i tablåen avser genomsnitt för kalenderår.

Arbetsgivaravgifter

Procent av avgiftsunderlaget

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Socialförsäkringsavgifter	13,2	13,7	13,9	14,0	18,3	22,6	26,0	29,0	30,6	31,6
Övriga i lag reglerade avgifter	1,0	2,0	2,1	4,1	4,1	4,1	4,7	5,8	3,2	2,6
Summa	14,2	15,7	16,0	18,1	22,4	26,7	30,7	34,7	33,7	34,1

Socialförsäkringssektorns *inkomster* beräknas öka med ca 11 % 1979, vilket innebär en långsammare tillväxttakt än 1978. Vid inkomstberäkningen har härvid beaktats effekterna av den föreslagna omläggningen till löpande avgiftsuppbörd fr. o. m. 1 juli 1979 vad avser statliga myndigheter. På grund av tekniken vid omläggningen till det nya uppbördssystemet kommer socialförsäkringssektorn under 1979 att tillföras avgifter avseende tre halvår. Omläggningen medför en tillfällig ökning av avgiftsinkomsterna med ca 1 500 milj. kr. under 1979. Till följd av omläggningen minskar behovet av statsbidrag till folkpensioneringen 1979, varför effekten av omläggningen på socialförsäkringssektorns inkomstsida 1979 netto blir ca 900 milj. kr. eller en inkomstökning motsvarande ca 1 %.

Tabell 8:3 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1977–1979

Löpande priser

	Milj. kr			Förändring, %	
	1977	1978	1979	1977– 1978	1978– 1979
1 Inkomster	69 961	80 310	89 330	15,0	11,0
1.1 Avgifter	47 656	56 460	62 970	18,5	11,5
1.2 Bidrag från stat och kommun	13 536	13 500	14 510	–0,5	7,5
1.3 Ränteinkomster	8 769	10 350	11 850	18,0	14,5
2 Utgifter	54 932	64 990	73 320	18,5	13,0
2.1 Transfereringar till hushåll	52 131	61 430	69 250	18,0	12,5
2.2 Övriga transfere- ringar	1 114	1 520	1 740	36,5	14,5
2.3 Konsumtion m. m.	1 687	2 040	2 330	21,0	14,0
3 Finansiellt sparande	15 029	15 320	16 010	2,0	4,5

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet och statistiska centralbyrån.

Den lägre tillväxttakten i inkomsterna 1979 jämfört med 1978 sammanhänger främst med att avgiftshöjningarna var mindre 1979 och att uppräkningsfaktorn för de preliminära avgifterna är lägre 1979. Dessutom inflöt 1978 betydande belopp i fyllnadsinbetalning av avgifter för 1977 och slutavräkningsmedel för 1976. Samtidigt beräknas statsbidragen öka i snabbare takt 1979, vilket förklaras av att staten under 1979 beräknas finansiera en större andel av folkpensionerna än 1978.

Sektorns totala *utgifter* beräknas 1978 ha ökat med ca 18 %, en öknings-takt som 1979 väntas avta till 13 %. Bakom denna nedgång ligger främst att prisökningarna 1979 beräknas bli väsentligt lägre än 1978, vilket medför en långsammare tillväxt av pensionsutbetalningarna.

Det *finansiella sparandet* inom socialförsäkringssektorn uppgick 1978 till drygt 15 miljarder kr. och beräknas 1979 komma att öka till ca 16 miljarder kr. Ökningen i det finansiella sparandet 1979 förklaras dock helt av den tillfälliga nivåförskjutningen i inkomsterna till följd av tekniken vid den föreslagna övergången till löpande uppbördssystem för statliga myndigheter. Bortser man från effekterna av denna omläggning uppvisar socialförsäkringssektorn emellertid en mindre nedgång i det finansiella sparandet.

8.5 Den totala offentliga sektorn

Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar svarar för drygt 1/3 av bruttonationalprodukten. Den offentliga *konsumtionen* ökade med inemot 4 % i volym från 1977 till 1978. En något långsammare tillväxttakt förutses under 1979 – ca 3 %. Som framgår av tabell 8:4 ökar konsumtionen betydligt snabbare i kommun- och socialförsäkringssektorn än i den

statliga sektorn. Antalet anställda i statliga och kommunala myndigheter uppgick 1978 till inemot 1 160 000 personer, varav knappt 270 000 personer i statliga myndigheter och 890 000 personer i kommunerna. Härtill kommer anställda i statliga affärsverk och aktiebolag samt kommunala bolag. Antalet anställda i offentliga myndigheter beräknas öka med 40 000 à 45 000 personer under 1979.

Tabell 8: 4 Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1977–1979

	Milj. kr. 1978	Volymförändring, %	
		1977–1978	1978–1979
Statlig konsumtion	33 350	1,0	1,0
Kommunal konsumtion	79 850	5,0	4,0
Socialförsäkringssektorns konsumtion	2 010	6,5	5,5
Offentlig konsumtion	115 210	4,0	3,0
Statlig investering ¹	12 790	8,0	6,5
Kommunal investering ¹	15 290	–1,5	6,0
Offentlig investering ^{1,2}	28 110	2,5	6,0
Summa offentlig sektor	143 320	3,5	3,5

¹ Exkl. bostadsinvesteringar.

² Inkl. socialförsäkringssektorns investeringar.

Källor: Ekonomidepartementet, konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket och statistiska centralbyrån.

Tillväxten i de offentliga myndigheternas *investeringar* väntas 1979 bli drygt 4 %, vilket är en något snabbare ökning än under 1978. Den kraftigaste ökningen sker för landstingens investeringar, men även för primärkommunerna förutses en uppdragning av tillväxttakten 1979. Räknar man in även de statliga affärsverken samt statliga och kommunala aktiebolag m. m. blir ökningstakten ca 6 % under 1979 mot ca 2,5 % under 1978.

Sammantaget innebär detta att den offentliga sektorns konsumtion och investeringar inkl. de statliga affärsverkens samt de statliga och kommunala bolagens investeringar under 1979 ökar med ca 3,5 % dvs. samma ökningstakt som under 1978.

I tabell 8:5 redovisas den offentliga sektorns inkomster och utgifter 1977–1979. Transaktionerna mellan de tre sektorerna har eliminerats varför tabellen endast visar transaktioner mellan den offentliga sektorn och samhällsekonomin i övrigt. Det bör också observeras, att endast de statliga och kommunala myndigheterna, inte affärsverken och bolagen, räknas till den offentliga sektorn så som den avgränsas i detta sammanhang.

Under 1977 motvågdes i stort sett de statliga och kommunala finansiella underskotten av överskottet i socialförsäkringssektorn. Därefter har den samlade offentliga sektorn uppvisat starkt ökande sparandeunderskott.

1978 uppgick underskottet i finansiellt sparande till ca 6 miljarder kr. En fortsatt försämring i det finansiella sparandet förutses 1979 med ett samlat sparandeunderskott om ca 15 miljarder kr. i den offentliga sektorn. Denna utveckling förklaras framför allt av den fortgående försämringen av statens

finansiella underskott under 1979. Samtidigt stagnerar emellertid sparandeöverskottet i den allmänna pensionsfonden. Som framgått av avsnitt 8.3 förbättrades däremot kommunernas finansiella sparande påtagligt under 1978. Ett sparandeöverskott förutses även under 1979 inom den kommunala sektorn.

Tabell 8:5 Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1977–1979

Löpande priser

		Milj. kr			Förändring, %	
		1977	1978	1979	1977– 1978	1978– 1979
1	Inkomster	217 719	243 350	267 040	12,0	9,5
1.1	Skatter	137 689	150 080	163 280	9,0	9,0
1.2	Socialförsäkrings- avgifter	47 656	56 460	62 970	18,5	11,5
1.3	Övriga inkomster	32 374	36 810	40 790	13,5	11,0
2	Utgifter	217 403	249 730	282 220	15,0	13,0
2.1	Transfereringar	99 099	115 680	133 500	16,5	15,5
2.1.1	Till hushåll	69 794	81 950	92 160	17,5	12,5
2.1.2	Till företag inkl. livsmedels- och bostadssubven- tioner	16 011	18 210	22 200	13,5	22,0
2.1.3	Till internationell verksamhet	3 010	3 390	3 940	12,5	16,0
2.1.4	Övriga transfere- ringar	10 284	12 130	15 200	18,0	25,5
2.2	Konsumtion	100 791	115 210	128 500	14,5	11,5
2.3	Realinvestering	16 105	17 890	19 720	11,0	10,0
2.4	Korrigeringspost ¹	1 408	950	500	..	..
3	Finansiellt spa- rande	316	–6 380	–15 180	..	..
4	Över statsbudge- ten finansierad utlåning	5 619	7 875	11 340	..	..

¹ Inkl. netto av kommunala mark- och fastighetsköp.

Källa: Ekonomidepartementet.

8.6 Beräkning av finanspolitiska effekter

Metod

Under många år har en enkel modell använts i nationalbudgetarbetet för att belysa de samlade finanspolitiska effekterna inte bara av statsbudgetens förändringar, utan även av förändringar i kommunernas och socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter. Fr. o. m. nationalbudgeten 1974 beräknas de finanspolitiska effekterna med hjälp av en i förhållande till tidigare är något modifierad modell.¹

¹ Modellen är statisk och liknar i sina huvuddrag den som redovisats av Bent Hansen i *Fiscal Policy in Seven Countries 1955–1965* (OECD). F. n. pågår ett utvecklingsarbete på en finanspolitisk effektmodell i samarbete mellan konjunkturinstitutet och ekonomidepartementet.

De *sektoravgränsningar* som har valts för modellberäkningarna skiljer sig något från redovisningen i tidigare avsnitt i detta kapitel. Investeringar i statliga affärsverk och bolag samt kommunala bolag och stiftelser betraktas i detta sammanhang som ingående i den offentliga sektorns utgifter.

Analysen tar sin utgångspunkt i de *reala förändringarna* från föregående år i konsumtion, investeringar, transfereringar, skatter samt övriga inkomster. Beräkningarna visar dessa förändringars effekter på bruttonationalprodukten. I kalkylerna tas endast hänsyn till de effekter som kommer till uttryck under prognosåret. Kvarstående effekter av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet under föregående år beaktas i regel inte heller. Ett undantag görs dock för lagerstödet vilket antas ha haft en positiv effekt på produktionen under stödåret och motsvarande negativa effekt de kommande åren.

Den offentliga sektorns direkta efterfrågan i form av konsumtion och investering betraktas i modellen som en *direkt* effekt på bruttonationalprodukten. Med *indirekta* effekter avses de effekter som förändringarna i de olika delposterna i den offentliga sektorns inkomster och utgifter ger upphov till via hushållens och företagets efterfrågan. Exempelvis betraktas den stimulerande effekt som ökade transfereringar till hushållen har på bruttonationalprodukten som en indirekt effekt. Likaså betraktas den återstramande effekt som ökade skatter har som en indirekt effekt.

Statens inkomster och utgifter påverkas ibland med en tidsmässig eftersläpning i förhållande till de ekonomisk-politiska åtgärdernas verkliga produktionsmässiga effekt. Det gäller exempelvis investeringsavdraget för maskin- och byggnadsinvesteringar. Det stimulerar produktionen under det år avdraget gäller men minskar statens skatteinkomster först under följande år. Med den teknik som tidigare har använts vid effektberäkningarna skulle den stimulerande effekten ha redovisats när statsinkomsterna minskar. De statliga stimulerande åtgärderna som är av denna karaktär är särskilt stora 1976–1979. Därför har fr. o. m. den preliminära nationalbudgeten 1977 ett försök gjorts att på särskilt sätt grovt uppskatta effekten av vissa ekonomisk-politiska åtgärder och fördela denna i tiden så att den redovisas för den period när produktionen påverkas. Det gäller *lagerstöd* och vissa *investeringsstimulerande åtgärder*.

Förändringar i olika delposter av de offentliga inkomsterna och utgifterna ger olika effekter på samhällsekonomin. Genom att göra antaganden om bl. a. de marginella konsumtions- och importbenägenheterna tas i modellen hänsyn till detta förhållande. Till grund för effektberäkningarna ligger således bedömningar av dels importbenägenheterna för privat konsumtion samt för offentlig konsumtion och investering, dels hushållens konsumtionsbenägenhet för olika slags inkomster.

Det aktuella konjunkturläget liksom även efterfrågeökningarnas sammansättning påverkar de marginella importbenägenheternas storlek. För år 1977 och 1978 har den marginella importbenägenheten för privat kon-

sumtion antagits vara något lägre än under tidigare år. Orsaken är nedskrivningen av den svenska kronan som gjort importerade konsumtionsvaror relativt sett dyrare, och att den privata konsumtionen minskat reellt sett. Den marginella importbenägenheten har därför satts till 0,3 1977 och 0,25 1978. För 1979 har den marginella importbenägenheten för privat konsumtion förutsatts uppgå till 0,35. Importbenägenheterna för offentlig konsumtion och investeringar har uppskattats till lägre tal än för privat konsumtion.

Hushållens marginella konsumtionsbenägenhet för 1979 har i likhet med tidigare beräkningar förutsatts vara 0,7. Sålunda bygger resultaten i tabell 8: 6 på att konsumtionsbenägenheten uppgår till 0,7 även under 1977 och 1978. Under dessa år skulle den svaga utvecklingen av privat konsumtion ha kunnat motivera en något högre marginell konsumtionsbenägenhet. För inkomster som härrör från permanenta transfereringar har konsumtionsbenägenheten liksom tidigare antagits vara något högre än för andra inkomster.

Med de antaganden om import- och konsumtionsbenägenheter som redovisats ovan erhålls ur modellen värden på ett antal multiplikatorer. Med tillämpning av dessa multiplikatorer kan den totala effekten av förändringar i den offentliga sektorns verksamhet 1978 och 1979 på bruttonationalprodukten räknas fram. För några av de viktigaste variablerna redovisas multiplikatorerna nedan:

Multiplikatorer

	1978	1979
Byggnadsinvesteringar	1,7	1,5
Maskininvesteringar	1,4	1,2
Offentliga löner	1,9	1,7
Övrig offentlig konsumtion	1,5	1,4
Permanent transfereringar till hushåll	1,1	0,9
Direkta skatter	-1,0	-0,8
Indirekta skatter	-1,1	-0,9

Resultat

I tabell 8: 6 redovisas beräkningar över finanspolitiska effekter för åren 1974–1979. Beräkningarna fram t. o. m. 1977 gjordes i anslutning till de reviderade nationalbudgeterna 1975–1978. Den offentliga sektorn beräknas ha haft en i avtagande grad expansiv effekt på samhällsekonomin under perioden 1974–1976. Under 1977 beräknas den offentliga sektorn ha haft en stimulerande inverkan på ekonomin motsvarande nära 3% av bruttonationalprodukten. Den expansiva effekten beräknas huvudsakligen komma från staten, medan kommunernas inverkan i stort sett skulle ha varit neutral.

Både under 1978 och 1979 beräknas den offentliga verksamheten ha expansiva effekter på ekonomin av ungefär samma storleksordning som

under 1977. Detta återspeglar effekterna av de ökande underskotten i finansiellt sparande som den konsoliderade offentliga sektorn uppvisar under dessa år.

Tabell 8:6 Finanspolitiska effekter 1974–1979

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Staten: direkt effekt	0,0	0,3	0,2	-0,2	0,3	0,2
indirekta effekter	1,5	0,1	0,9	2,4	3,1	1,6
totalt	1,5	0,4	1,1	2,2	3,4	1,8
Kommunerna: direkt effekt	0,4	0,5	0,5	0,9	0,8	0,9
indirekta effekter	0,6	0,6	-0,1	-0,7	-1,8	0,2
totalt	1,0	1,1	0,4	0,2	-1,0	1,1
Socialförsäkringssektorn ¹	0,7	0,4	-0,2	0,4	0,5	0,2
Totalt	3,2	1,9	1,3	2,8	2,9	3,1

¹ Inkl. allmänna pensionsfonden.

Källa: Ekonomidepartementet.

Av tabell 8:7 framgår att den expansiva effekten från staten under 1978 till största delen kan hänföras till statens inkomstsida. De totala statsinkomsterna beräknas i reala termer sjunka med mer än 8% 1977–1978, vilket beräknas innebära en stimulerande effekt på samhällsekonomin motsvarande ca 2,5% av bruttonationalprodukten. Framför allt är det 1978 års inkomstskatteomläggning och eftersläpningen i utbetalningarna av kommunalskatteandel som bidragit till att de direkta skatteinkomsterna 1978 blev lägre än 1977. Till följd av att den allmänna arbetsgivaravgiften avvecklades fr. o. m. den 1 juli 1978 beräknas också de indirekta skatterna minska reellt sett mellan 1977 och 1978. På utgiftsidan är det främst transfereringarna till hushållen och de starkt ökade statliga byggnadsinvesteringarna som svarar för positiva bidrag.

De uppskattningar som gjorts av effekterna från vissa särskilda åtgärder tyder på att åtgärderna i stort sett neutraliserar varandra 1978. Å ena sidan resulterar investeringsstimulerande åtgärder (fondfrisläpp, bidrag och avdrag för investeringar) och vissa industripolitiska insatser i en stimulerande effekt. Å andra sidan har lagerstödet under 1976 och 1977 en återhållande effekt på produktionen under 1978. De till stor del med statliga bidrag uppbyggda lagren under 1975 och 1976 medför nämligen att lagerneddragningen under 1977 och 1978 blir i motsvarande mån större. På samma sätt har även stödet till lagerhållning under 1977 antagits ha en negativ effekt under 1978.

Under 1979 beräknas de negativa effekterna från lagerstödet ha upphört samtidigt som de industripolitiska insatserna väntas fortsätta att öka i omfattning. Den massiva satsningen på industripolitiska åtgärder under tidigare år har betalningskonsekvenser under 1979 samtidigt som ett antal nya beslut tagits under våren 1979. Inkl. effekten av de investeringsstimu-

lerande åtgärder som är i kraft under 1979 har de industripolitiska åtgärderna uppskattats innebära en expansiv effekt motsvarande ca 1 % av bruttonationalprodukten.

Tabell 8: 7 Finanspolitiska effekter 1977–1979

Procent av bruttonationalprodukten i fasta priser

	1977	1978	1979
<i>Staten:</i>			
Inkomster	1,6	2,4	-0,5
varav direkt skatt	2,0	1,5	-0,3
indirekt skatt	-0,4	1,1	-0,2
Utgifter	0,6	1,0	2,3
varav transfereringar m. m.	0,9	0,5	1,8
konsumtion och investeringar ¹	-0,3	0,5	0,5
Summa staten	2,2	3,4	1,8
<i>Kommunerna:</i>			
Inkomster	-2,5	-2,3	-0,9
varav skatter	-1,8	-1,9	-0,3
Utgifter	2,7	1,3	2,0
varav transfereringar	0,2	-0,1	0,2
konsumtion och investeringar ¹	2,5	1,4	1,8
Summa kommunerna	0,2	-1,0	1,1
<i>Offentlig sektor totalt</i>	2,8	2,9	3,1

¹ Direkt och indirekt effekt.

Statens direkta skatteinkomster ökar åter i reala termer från 1978 till 1979, men ökningen blir relativt måttlig främst genom införandet av indexreglerade skatteskalor och sänkningen av marginalsatserna för 1979. Även statens inkomster av indirekta skatter ökar reellt sett under 1979 efter minskningen under 1978. Omsvängningen från minskad privat konsumtionsvolym 1977–1978 till en ökning 1978–1979 medför ökade intäkter från mervärdesskatten och andra indirekta konsumtionsskatter. Vidare medverkar bl. a. höjningen av barnomsorgsavgiften den 1 januari 1979 till ökade indirekta statsinkomster. Den köpkraftsindragning som de reellt sett ökade skatteinkomsterna innebär motverkas emellertid mer än väl av expansionen på utgiftssidan. Det är framför allt de statliga transfereringsutgifterna till företag och kommuner som ökar starkt. Vidare kan nämnas, att de starkt ökande ränteutbetalningarna på statsskulden innebär ett relativt stort inkomstillskott för bl. a. hushållen. Däremot väntas de statliga utgifterna för konsumtion och investeringar endast medföra relativt små finanspolitiska effekter. Sammantaget beräknas den expansiva effekten från staten uppgå till 1,8 % under 1979, vilket är klart lägre än under 1978.

Kommunernas skatteinkomster ökade som nämnts tidigare mycket kraftigt 1978. Härav följde en återhållande inverkan på ekonomin, som inte uppvägdes av de expansiva effekterna från konsumtions- och investerings- sidan.

För 1979 väntas den totala effekten åter bli expansiv. Kommunernas inkomster ökar i långsammare takt och den negativa effekten från inkomstsidan blir klart mindre än under 1978. Konsumtionen och investeringarna beräknas ge en expansiv effekt motsvarande 1,8 % av bruttonationalprodukten. Transfereringsutgifterna, som är betydligt mindre än för staten och socialförsäkringssektorn, ger endast begränsade finanspolitiska effekter. Sammantaget beräknas den expansiva effekten från kommunerna uppgå till drygt 1 % under 1979.

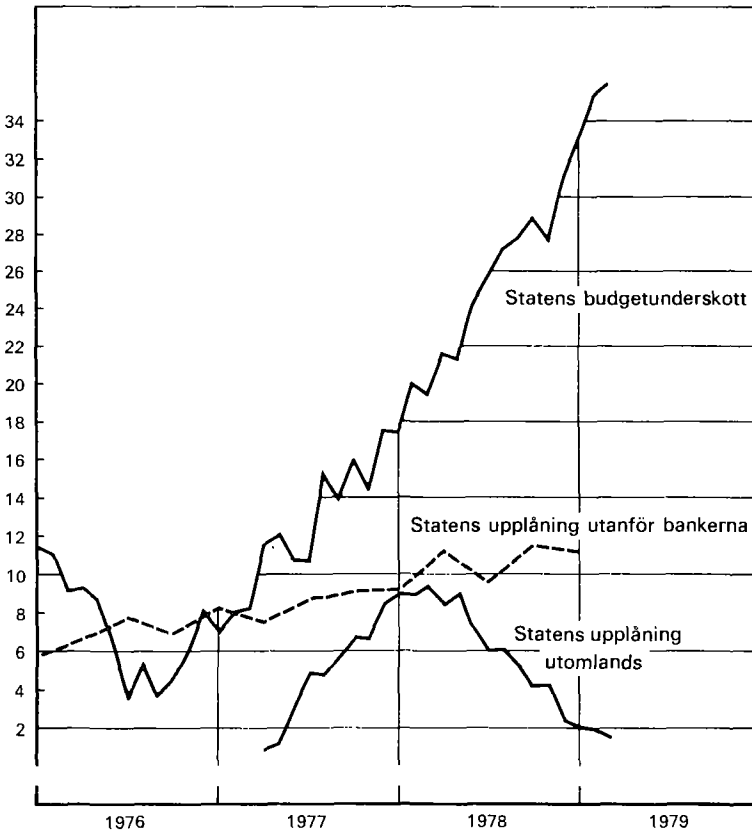
Inkl. effekterna från socialförsäkringssektorn skulle den samlade offentliga sektorns verksamhet under 1979 bidra till bruttonationalproduktens ökning med ca 3,1 procentenheter av den totala ökningen på 5,1 %. Under både 1977 och 1978 har de finanspolitiska effekterna uppskattats till knappt 3 %, vilket skall jämföras med en minskning av bruttonationalprodukten med 2,4 % under 1977 resp. en ökning med 2,8 % under 1978.

9 Kreditmarknaden

Kreditmarknadsutvecklingen dominerades under 1978 helt av statens tilltagande upplåningsbehov (diagram 9:1). Trots en fortsatt betydande statsupplåning utanför banksystemet kom bankerna att i allt högre grad involveras i budgetens finansiering. Härigenom slog en väsentlig del av budgetunderskottet igenom på likviditeten inom såväl banksystemet som samhällsekonomin i övrigt. Penningmängden ökade i snabb takt (diagram 9:2). Allteftersom bankernas likvida tillgångar ökade företog riksbanken successiva höjningar av likviditetskraven i syfte att hålla bankernas möjlighet till kreditexpansion under kontroll. Ökningstakten i affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande, den s. k. övrigutlåningen, var 1978 något lägre än 1977 (diagram 9:6). Denna utveckling

Diagram 9:1 Statens budgetunderskott 1976–1979

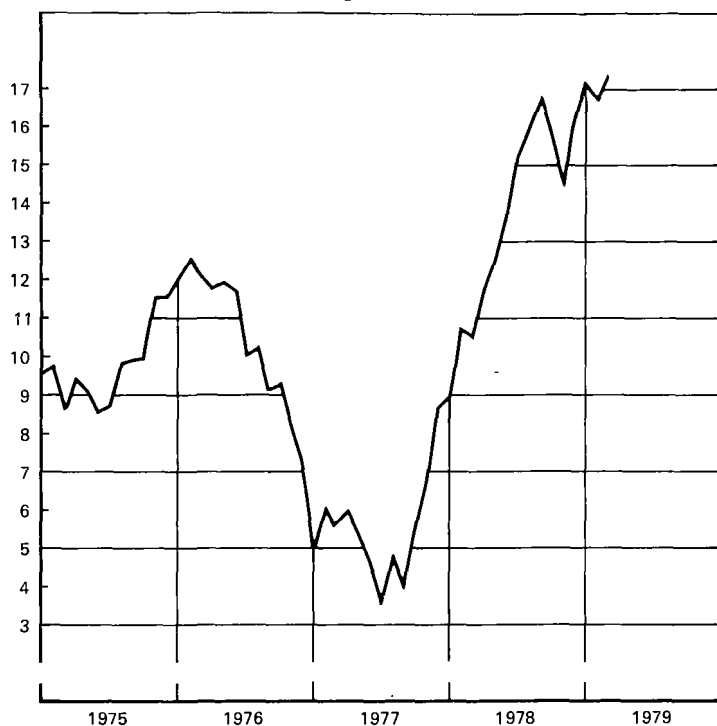
Miljarder kr. 12-månadersförändringar

Källa: Riksgäldskontoret.

Diagram 9:2 Penningmängden 1975–1979

Procentuella 12-månadersförändringar

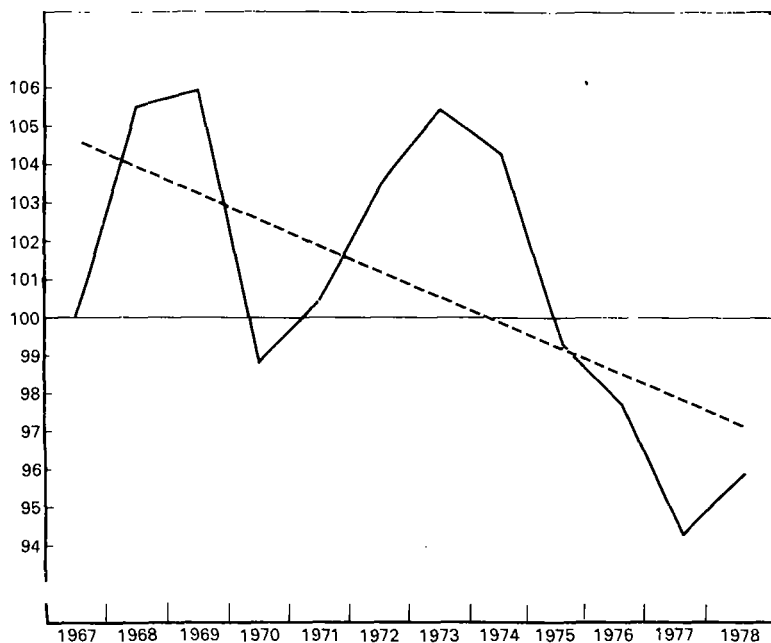

Källa: Riksbanken.

sammanhänge bl. a. med en låg kreditefterfrågan i samband med en svag inhemsk efterfrågan. Bankerna fortsatte under 1978 att bevilja krediter i ungefär samma omfattning som under 1977. De beviljade krediterna togs emellertid ej i anspråk i lika snabb takt som under 1977. Affärsbankernas beviljade men ännu icke utnyttjade krediter kom till följd härav att växa kraftigt under 1978 (diagram 9:8). Denna utvecklingstendens kommer även till uttryck i statistiken över industrins och handelns outnyttjade checkräkningskrediter (diagram 9:8). Den fortfarande låga aktivitetsnivån i den svenska ekonomin och den därmed sammanhängande dämpade kreditefterfrågan från företagen, tillsammans med den starka likviditetstillväxten i Sverige, fick också påtagliga återverkningar på den korta och medelfristiga utlandsupplåningen. Sålunda sjönk takten i bankernas refinansiering av utländska krediter under 1978 (diagram 9:6). Härtill bidrog även ett ökat gap mellan de svenska och internationella räntorna. Även den direkta utlandsupplåningen var lägre 1978 än 1977. Detta gäller för såväl den statliga som den privata delen av utlandsupplåningen. Den minskade statliga utlandsupplåningen motiverades av en förbättring i bytesbalansen samt en stabil valutasituation.

Diagram 9:3 Real likviditet 1967–1978

Index: 1967 = 100

Anm. Den reala likviditeten är definierad som kvoten mellan ett index för penningmängden och ett index för bruttonationalprodukten till löpande priser. Den reala likviditeten har en långsiktigt fallande trend.

Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken och statistiska centralbyrån.

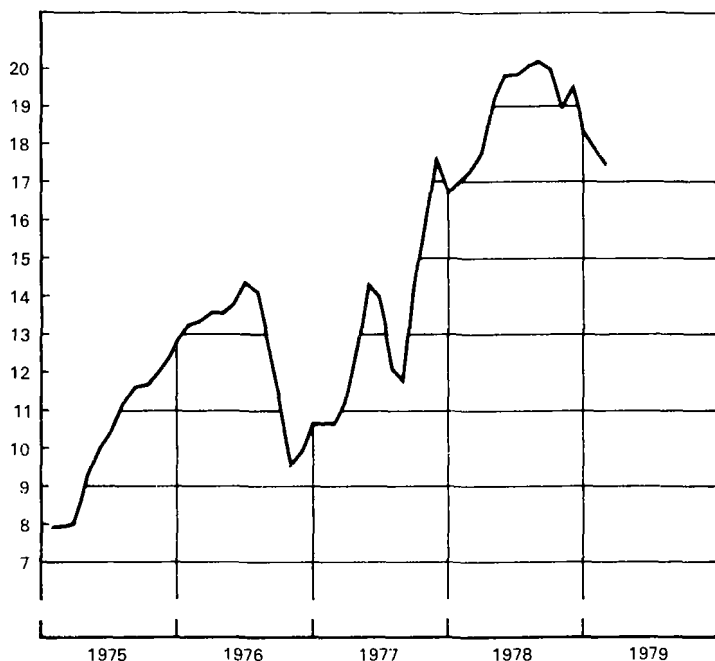
Mot bakgrund av 1977 års låga penningmängdstillväxt framstår det senaste årets snabba ökning av penningmängden ej som oroväckande. Den har närmast lett till en viss återhämtning av den reala likviditeten (diagram 9:3). Om penningmängden skulle fortsätta att växa i samma takt som under 1978 finns det dock risk att detta på längre sikt skulle kunna få balansrubbande konsekvenser för samhällsekonomin.

En fortsatt snabb penningmängdstillväxt skulle bl. a. kunna leda till en kraftig expansion av efterfrågan på varor och tjänster med åtföljande acceleration av importen och härav uppkommande påfrestningar på bytesbalansen. En fortsatt stark ökning av penningmängden skulle också kunna medverka till en tilltagande prisstegringstakt. Vid en snabb likviditetstillväxt inom banksystemet vidgas basen för bankernas kreditkapacitet, vilket kan leda till en förstärkning av statsbudgetens likvidiserande inverkan på samhällsekonomin. Under 1978 slog dock ej inlåningsökningen igenom på bankernas övrigutlåning (diagram 9:6). Detta sammanhänge dels med att företagens kreditefterfrågan var svag, dels med att riksbankens politik inriktades på att öka bankernas medverkan i finansieringen av statens budgetunderskott.

Till följd av de stora outnyttjade produktionsreserverna har riskerna för

Diagram 9:4 Valutareserven 1975–1979

Milj. kr. Stockuppgifter vid slutet av varje månad

Källa: Riksbanken.

en efterfrågeinflation hittills varit begränsade. I takt med att det ekonomiska läget förbättras, ökar de risker som är förknippade med en alltför stor likviditet inom samhällsekonomin. En stark allmän kreditexpansion skulle i ett sådant läge kunna få ogynnsamma återverkningar på bytesbalans, inflation och yttre kapitalrörelser. Den ökade kreditefterfrågan som kan uppkomma till följd av ett ökat behov av rörelsekrediter och en ökad investeringsvilja inom industrin bör därför tillgodoses inom ramen för en måttlig total kreditexpansion.

9.1 Likviditetsutvecklingen

Penningmängden

Efter devalveringen i augusti 1977 ägde ett återinflöde av valutor rum (diagram 9:4). Tillsammans med det omfattande statliga budgetunderskottet resulterade detta i slutet av 1977 i en tilltagande stegringstakt för penningmängden. Under 1978 fortsatte denna takt successivt att stiga och kom under loppet av året att uppgå till 17% (diagram 9:2). Bruttonationalprodukten i löpande priser ökade samtidigt med 12%. Efter en successiv nedgång i den reala likviditeten under de fyra föregående åren, innebar

Tabell 9:1 Penningmängden 1976–1978

Milj. kr.

	1976	1977	1978
<i>Penningmängd, ökning:</i>			
Banktillgodoavanden	6 887	14 689	32 053
Sedlar och mynt	2 035	2 254	3 148
Summa	8 922	16 943	35 201
<i>Tillskott genom:</i>			
Valutareservens förändring	-2 140	6 015	1 706
Statens upplåning i utlandet (ökning = --)	--	-8 904	-2 014
Statens utgiftsöverskott	6 952	17 570	33 167
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = --)	-8 313	-9 247	-11 171
Medel på investeringskonto i riks- banken (ökning = --)	1 147	456	477
Övriga riksbankstransaktioner	-1 646	-2 600	-283
Bankernas utlåning till allmänheten exkl. refinansiering i utlandet	13 729	14 729	16 107
Bankernas nettoförvärv av hypoteks- obligationer	3 943	4 397	6 057
Bankernas fordringar på övriga kredit- institut	-2 582	-1 384	-990
Bankerna, diverse	-2 168	-4 089	-7 855
Summa	8 922	16 943	35 201

Källa: Riksbanken.

detta en viss återhämtning av penningmängden satt i relation till bruttonationalprodukten i löpande priser (diagram 9:3). Under första kvartalet 1979 steg penningmängden i ungefär samma takt som under motsvarande kvartal 1978 eller med ca 8%.

Den beloppsmässiga ökningen av penningmängden var 1978 mer än dubbelt så stor som 1977 eller 35 miljarder kr. (tabell 9:1). Den snabbare tillväxtakten 1978 kunde helt hänföras till statens finansiella transaktioner. Fastän statens upplåning utanför bankerna tilltog blev budgetexpansionens likviditetspåspädning ändock betydande. En minskning av statens upplåning i bankerna på en halv miljard kr. 1977 förbyttes sålunda i en upplåning på 20 miljarder kr. 1978.

Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

En övervägande del av penningmängden utgörs av allmänhetens inlåning i bankerna. Av tabell 9:2 framgår, att tendensen i samhällsekonomin totala likviditetsutveckling 1978 även speglades i inlåningen från samtliga större sektorer. Företagens starka likviditetsförbättring i nominella tal 1978 bekräftas också av statistiska centralbyråns uppgifter om de större industri- och handelsföretagens likvida medel.

Diagram 9:5 ger en samlad bild av de olika samhällssektorernas reala likviditet. Vid skattningen av den reala likviditeten är avsikten att relatera den monetära likviditeten till ett mått på transaktionerna. Valet av deflator

Tabell 9:2 Bankernas inlåning sektorvis 1977 och 1978

Milj. kr., förändring

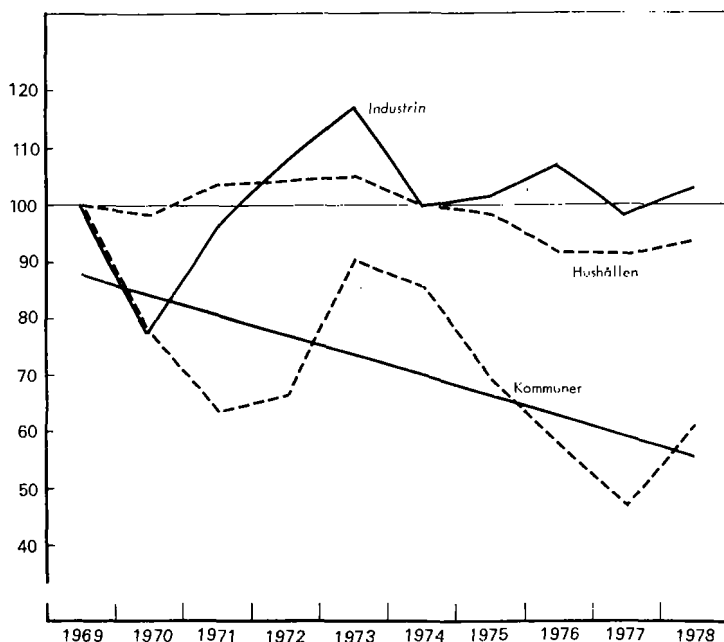
	1977	1978
Staten	91	511
Kommuner	674	6 199
Icke-finansiella företag	2 097	9 145
Hushåll	9 433	13 154
Övrigt	1 836	2 602
Summa	14 131	31 611

Källa: Statistiska centralbyrån.

är något godtyckligt och kan vara missvisande vad gäller trenden. I diagrammet har för kommunernas del deras konsumtion och investeringar valts som deflator. Härvid finner man, att sektorns utgifter trendmässigt har ökat snabbare än dess monetära likviditet. Denna utveckling kan möjligen förklaras av kommunernas minskade behov att hålla kassa i förhållande till sina utgifter. Kommunernas reala likviditet, ställd i relation

Diagram 9:5 Olika sektorsers reala likviditet 1969–1978

Index 1969 = 100

Anm. Den reala likviditeten är för kommuner, industriföretag och hushåll definierad som kvoten mellan ett index för vissa likvida tillgångar och ett realekonomiskt aktivitetsindex. Omvandlingen från monetär till real likviditet har åstadkommit genom en division för kommunernas del med utgifterna för konsumtion och investeringar, för industriföretagens del med industriproduktionen och för hushållens del med den privata konsumtionen, allt i löpande priser.

Källa: Konjunkturinstitutet.

till trenden, framstår enligt diagrammet ej som extremt låg 1977. Under 1978 har även kommunernas reala likviditet ökat och kan nu förefalla större än normalt. Industrins monetära likviditet växte kraftigt 1978. Samtidigt vände de senaste årens produktionsnedgång till en uppgång, vilket begränsade uppgången i företagens reala likviditet.

Bankernas likvida tillgångar

Till följd av statsbudgetens utveckling och finansiering var bankernas likviditetsläge under större delen av 1978 synnerligen lätt (tabell 9:3). Under våren och försummare ledde emellertid säsongmönstret i statens budgetutveckling till en övergående försämring av bankernas likviditetsläge. Samtidigt ökade affärsbankernas innehav av statsobligationer väsentligt i samband med statens langfristiga dubbelemission i juni 1978. Vidgången av marginalen mellan långa och korta räntor utgjorde incitament till förvärv av statsobligationer. Dessa finansierades delvis genom riksbanks-

Tabell 9:3 Bankerna likvida tillgångar 1976–1978

Milj. kr., förändring

	1976	1977	1978
<i>Påverkande faktorer</i>			
Valutareserven	-2 140	6 015	1 706
Statens upplåning i utlandet (ökning = -)		-8 904	-2 014
Statens utgiftsöverskott	6 952	17 570	33 167
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = -)	-8 313	-9 247	-11 171
Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning = -)	-2 035	-2 254	-3 148
Medel på investeringskonton i riksbanken (ökning = -)	1 147	456	477
Kassakvotmedel i riksbanken (ökning = -)	-513	-164	-478
Övriga riksbanksransaktioner	-1 646	-2 600	-283
Summa	-6 548	872	18 256
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksbanken	-2 587	-1 040	3 783
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	-3 455	3 471	858
Statsobligationer	-920	-1 311	13 160
Korta nettofordringar på spar- och för- eningsbanker	634	-909	-2 295
Summa	-6 328	211	15 506
<i>Sparbankernas likvida tillgångar</i>			
Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	-96	12	-14
Statsobligationer	519	-259	469
Korta nettofordringar på affärs- och för- eningsbanker	-744	797	1 868
Summa	-321	550	2 323
<i>Föreningsbankernas likvida tillgångar</i>			
Statsobligationer	-9	-1	-
Korta nettofordringar på affärs- och spar- banker	110	112	427
Summa	101	111	427

Källa: Riksbanken.

lån. Även vid den statliga långfristiga dubbelemmissionen i september 1978 företog affärsbankerna stora placeringar i statsobligationer. Likviditetssläget förbättrades samtidigt, varvid affärsbankerna i viss mån minskade sin skuld i riksbanken och riksgäldskontoret. Trots den goda likviditeten under de tre första kvartalen 1978 kom under samma period ändå bankernas skuld i riksbanken att växa i samband med statsobligationsemissionerna i juni och september. Visserligen emitterade staten även i december 1978 två långfristiga lån enligt samma linje som tidigare under året, dvs. lån med respektive utan ränteändringsmöjlighet. Då emellertid bankernas köp av statsobligationer redan under de två föregående dubbelemmissionerna var omfattande blev deras engagemang i decemberemissionen begränsad. Det lätta likviditetssläget under sista kvartalet 1978 resulterade i en avveckling av skulden till riksbanken. Dessutom placerades överskottsmedel i riksgäldskontoret.

9.2 Kreditinstitutens utlåning

Utlåningen på den organiserade kreditmarknaden växte med 16,5 miljarder kr. 1978 till drygt 85 miljarder kr. (tabell 9:4). Den registrerade svenska upplåningen i utlandet minskade samtidigt med 13 miljarder kr. Expansionen i den inhemska kreditgivningen betingades till största delen av statens ökade upplåningsbehov.

Affärsbankernas köp av statsobligationer var mycket omfattande under 1978 och uppgick till knappt 13 miljarder kr. netto. Kreditgivningen i svenska kronor till de övriga sektorerna totalt stannade dock på 1977 års nivå. Kreditgivningen till bostadssektorn var av ungefär samma storleksordning som 1977. Tillväxten i stocken utestående byggnadskrediter halverades jämfört med 1977 beroende på en snabbare ökningstakt för avlyften än för utbetalningarna av bostadsbyggnadskrediter. Samtidigt och särskilt under andra kvartalet företog affärsbankerna betydande köp av bostadsobligationer. Enligt överenskommelsen om bostadsfinansieringen 1978 förklarade sig affärsbankerna villiga att öka sitt nettoinnehav av bostadsobligationer med ca 3,5 miljarder kr., vilket de med god marginal gjorde.

Som framgår av diagram 9:6 ökade affärsbankernas stock av utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande exkl. refinansiering i utlandet, s. k. övrig utlåning i svenska kronor, i samma takt som 1977. En omfördelning av denna utlåning mellan sektorerna ägde dock rum. Industrins finansieringsbehov skulle i första hand tillgodoses och utlåningen till hushållen vara återhållsam. Företagens kreditefterfrågan blev dock svagare än väntat, varigenom bankernas utrymme för hushållsutlåning ökade. Som framgår av tabell 9:4 kom också affärsbankernas utlåning till företagen i svenska kronor att sjunka 1978, medan den samtidigt växte till hushållen. Bland sådana hushållskrediter ingår även icke prioriterad fastighetsbelåning. Företagens svaga kreditefterfrågan speglades även i af-

Tabell 9:4 Kreditmarknaden 1977 och 1978

Milj. kr., nettobelopp

Långgivare	Låntagare					
	Staten	Kommuner	Bostäder	Företag	Hushåll	Summa
1977						
<i>A. I Sverige</i>						
Riksbanken	-2 347	3	—	-8	26	-2 326
Affärsbanker	2 259	-143	3 945	5 433	3 548	15 042
Spar- och föreningsbanker	-248	177	2 112	1 419	2 921	6 381
Enskilda försäkringsinrättningar	1 531	68	2 958	3 510	—	8 067
Offentliga försäkringsinrättningar	4 253	696	3 640	4 937	—	13 526
Allmänheten	3 218	-75	267	352	—	3 762
Staten	—	—	3 305	1 314	1 000	5 619
Summa	8 666	726	16 227	16 957	7 495	50 071
<i>B. I utlandet</i>						
Genom valutabanker	—	—	—	4 408	—	4 408
Genom mellanhandsinstitut	—	194	—	272	—	466
Övrigt	8 904	528	—	4 498	—	13 930
Summa	8 904	722	—	9 178	—	18 804
C. Totalt A+B	17 570	1 448	16 227	26 135	7 495	68 875
1978						
<i>A. I Sverige</i>						
Riksbanken	5 004	-1	-1	7	14	5 023
Affärsbanker	14 428	438	4 052	3 409	4 818	27 145
Spar- och föreningsbanker	455	-33	2 640	2 094	3 715	8 871
Enskilda försäkringsinrättningar	3 244	174	3 460	4 330	—	11 208
Offentliga försäkringsinrättningar	4 705	336	3 947	3 916	—	12 904
Allmänheten	3 317	247	539	1 039	—	5 142
Staten	—	—	3 700	4 500	1 000	9 200
Summa	31 153	1 161	18 337	19 295	9 547	79 493
<i>B. I utlandet</i>						
Genom valutabanker	—	—	—	2 355	—	2 355
Genom mellanhandsinstitut	—	397	—	458	—	855
Övrigt	2 014	216	—	456	—	2 686
Summa	2 014	613	—	3 269	—	5 896
C. Totalt A+B	33 167	1 774	18 337	22 564	9 547	85 389

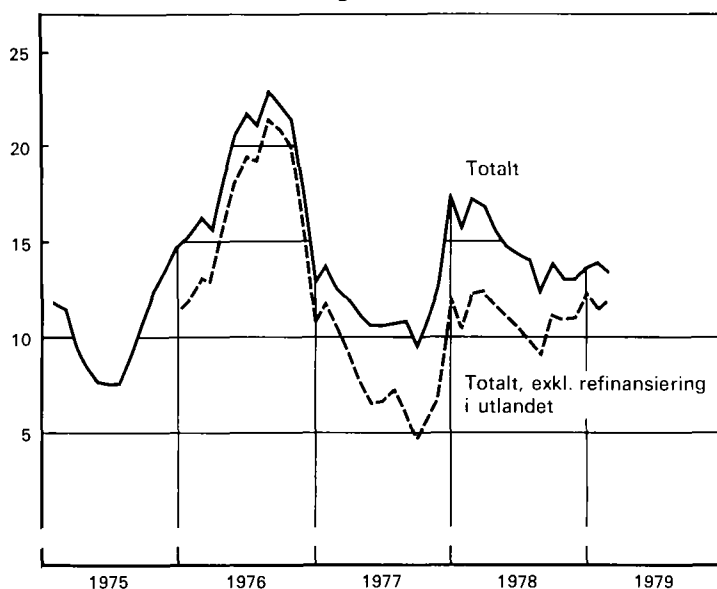
Källa: Riksbanken.

färsbankernas lägre refinansiering utomlands 1978 jämfört med 1977 (diagram 9:6 och tabell 9:4). Affärsbankernas totala övriga utlåning till företagen kom härigenom att bli ca 4 miljarder kr. lägre än 1977 (tabell 9:5).

Spar- och föreningsbankernas kreditgivning 1978 blev ej lika markerad till sin sammansättning som affärsbankernas. Visserligen köpte även spar- och föreningsbankerna statsobligationer. Deras kreditgivning till staten dominerade dock ej, utan även utlåningen till de övriga sektorerna expanderade (tabell 9:4). Avlyften av sparbankernas bostadsbyggnadskrediter ökade under 1978 något snabbare än utbetalningarna av dem, varigenom stocken av utestående bostadsbyggnadskrediter kom att växa i långsammare takt än under 1977. Sparbankerna köpte 1978 bostadsobligationer i

Diagram 9:6 Affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1975–1979

Procentuella 12-månadersförändringar

Källa: Riksbanken.

sådan utsträckning, att deras åtagande gällande bostadsfinansieringen mer än väl uppfylldes. Föreningsbankernas köp av hypoteksobligationer understeg dock det överenskomna beloppet på 350 milj. kr. Som framgår av diagram 9:7 var både sparbankernas och föreningsbankernas övrigutlåning större 1978 än 1977. Huvuddelen av ökningen berörde hushållssektorn (tabell 9:6).

Försäkringsbolagens höjda konsolideringsgrad samt uppbyggnaden av arbetsmarknadsförsäkringarna ökade 1978 bolagens placeringskapacitet. Härigenom växte deras engagemang på obligationsmarknaden väsentligt och i synnerhet nettoköpen av statsobligationer. Även nettoförvärven av

Tabell 9:5 Affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977 och 1978

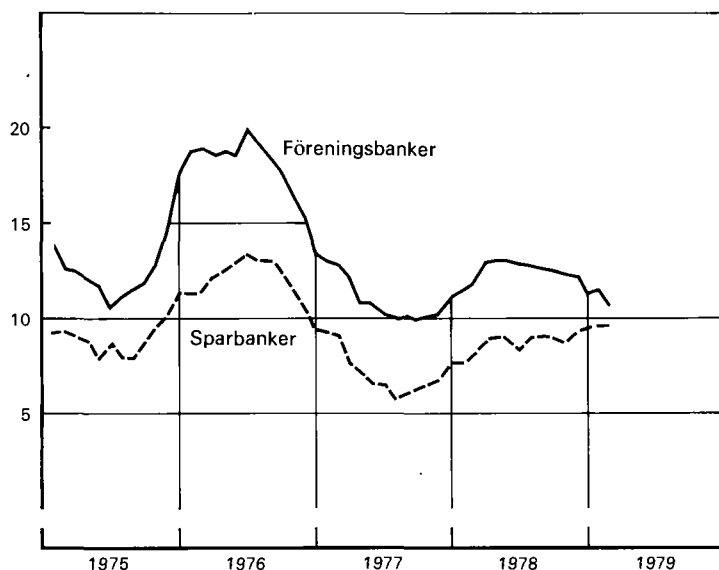
Milj. kr.

	Förändring		Ställning 1978 31 dec.
	1977	1978	
Kommuner	21	524	6 429
Icke-finansiella företag	9 545	5 585	52 193
Hushåll	3 811	5 237	34 808
Övriga sektorer	326	569	4 247
Ej sektorfördelad utlåning	-774	-56	1 219
Summa övrig utlåning	12 929	11 859	98 896

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Diagram 9:7 Spar- och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1975–1979

Procentuella 12-månadersförändringar

Källa: Riksbanken.

bostadsobligationer blev omfattande och översteg betydligt bolagens åtagande vid överenskommelsen om bostadsfinansieringen för helåret 1978.

Allmänna pensionsfondens ränteinkomster har under tidigare år varit tillräckliga för att bestrida pensionsutbetalningarna. Under 1977 skedde en omsvängning såtillvida, att pensionsutbetalningarna för första gången översteg ränteinkomsterna. Denna utveckling accentuerades under 1978. Härigenom måste en del av avgifterna användas för att täcka pensionsutbetalningarna. Ökningen i fondkapitalet kom sålunda att understiga de influtna avgifterna både 1977 och i ännu högre grad 1978. Fondökningen

Tabell 9:6 Spar- och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977 och 1978

Milj. kr.

	Förändring		Ställning 1978 31 dec.
	1977	1978	
Kommuner	488	56	3 131
Icke-finansiella företag	432	715	5 824
Hushåll	3 409	4 573	37 486
Övriga sektorer	48	112	535
Ej sektorfördelad utlåning	-273	-116	864
Summa övrig utlåning	4 104	5 340	47 840

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 9:7 Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1976–1978

Milj. kr., nettobelopp

	1976	1977	1978
<i>Budgetutfallet (nettoutgift = -)</i>	-6 952	-17 570	-33 167
<i>Statsskuldens förändring inom landet</i>			
(ökning = +)	6 952	8 666	31 153
Skattkamarväxlar och korttidslån	-3 218	558	6 950
Korta obligationer	-344	-2 475	25
Långa obligationer	6 341	5 948	21 563
Premieobligationer	2 025	1 700	2 050
Sparobligationer	1 010	1 129	1 117
Övrigt	1 138	1 806	-552
<i>Statsskuldens förändring utom landet</i>			
(ökning = +)	-	8 904	2 014
<i>Totala statsskuldens förändring</i>	6 952	17 570	33 167

Anm. För att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet har riksgäldskontorets och statsverkets kassaförändringar dragits av från skattkamarväxlar och korttidslån.

Källor: Riksbanken och riksgäldskontoret.

uppgick 1978 till drygt 15 miljarder kr., vilket var 450 milj. kr. mer än 1977. Bankernas återlånegivning fortsatte 1978 att öka kraftigt. Deras refinansieringslån i fonden uppgick netto till 1,5 miljard kr. 1978, vilket var en ökning med 400 milj. kr. jämfört med 1977. Fondens kreditgivningskapacitet i övrigt beskars därmed i motsvarande grad. Totalt stannade dess totala kreditgivning på knappt 13 miljarder kr. 1978, vilket var en halv miljard kr. mindre än 1977. Enligt överenskommelse med riksbanken ökade fonden sina placeringar i statsobligationer med ytterligare en halv miljard kr. 1978 jämfört med 1977. Även kreditgivningen till bostadssektorn ökade, medan näringslivets ianspråktagande av fondens kreditkapacitet sjönk. Den minskade kreditgivningen hänförde sig helt till förvärven av obligations- och förlagslån. Denna utveckling återspeglade i huvudsak företagens låga investeringsbenägenhet och deras förbättrade likviditet. Kreditgivningen till kommunerna sjönk också bl. a. till följd av sektorns förbättrade likviditetsläge.

9.3 Den sektorvisa upplåningen

Underskottet i statsbudgeten blev för helåret 1978 33 miljarder kr., vilket var 15,6 miljarder kr. mer än under 1977 (tabell 9: 7). Den statliga utlandsupplåningen var samtidigt väsentligt lägre 1978 än 1977 och uppgick till 2 miljarder kr. Hela utlandsupplåningen ägde rum under första hälften av året. Den starka förbättringen av handelsbalansen föranledde nämligen staten, att under senare delen av året tills vidare upphöra med sin upplåning utomlands. Statens inhemska upplåning ökade således avsevärt eller med 22,5 miljarder kr. 1978. Kapitalmarknadsinstitutionernas innehav av statliga obligationer kom härvid att växa påtagligt. Statens upplåning i

bankerna blev ändå betydande och uppgick till 20 miljarder kr., varav merparten utgjordes av obligationsupplåning i affärsbankerna.

Utifrån de finansiella beräkningarna uppvisade *kommunernas* finansiella sparande ett synnerligen kraftigt omslag i positiv riktning 1978 (tabell 9: 8). Förbättringen var påtaglig redan under första halvåret 1978 med en stark likviditetsförbättring som följde inom såväl primärkommuner som landsting. Kommunernas inkomstöverskott accentuerades avsevärt under andra halvåret 1978 parallellt med att sektorns likvida medel växte i en mycket hög takt. Den markerade förbättringen i det finansiella sparandet tillsammans med en tilltagande upplåning ledde inte bara till en väsentlig likviditetsförbättring utan även till en anmärkningsvärt stor utlåning från både primärkommuner och landsting. Bakom denna utveckling låg båda dessa kommundypers växande köp av kommunobligationer samt lån till kommunägda företag.

Kommunernas nettoupplåning på den inhemska kreditmarknaden växte med knappt en halv miljard kr. 1978 till 1,2 miljarder kr. Det var särskilt affärsbankernas direkta lån till sektorn som växte. Kommunernas upplåning utomlands var av något lägre omfattning än 1977.

Färdigställandet av lägenheter var lägre 1978 än 1977 eller närmare 54 000. Samtidigt ökade igångsättningen av *bostäder* med knappt 6% eller ca 3 000 lägenheter till 57 000. Bostadsinvesteringarnas volymmässiga ökning blev därmed kraftig eller ca 18%. Investeringarnas motsvarande värdemässiga ökning uppgick till runt 31% och behovet av bostadsbyggnadskrediter växte således betydligt 1978. Samtidigt ökade bostadsinstitutionens emissionsaktivitet kraftigt. Sålunda tecknades obligationslån för 14,6 miljarder kr. under 1978 mot för närmare 12 miljarder kr. 1977. Avlyften av utestående bostadsbyggnadskrediter blev av betydande omfattning 1978. Härigenom kunde bankernas utbetalningar av bostadsbyggnadskrediter brutto uppgå till 18,1 miljarder kr. eller 2,5 miljarder kr. mer än 1977.

Tabell 9:8 Kommunernas finansiella sparande 1976–1978

Milj. kr., förändring

	1976	1977	1978
Likvida tillgångar	–627	1 116	6 930
Utlåning	376	118	910
Övriga finansiella tillgångar	1 044	2 196	..
Summa finansiella tillgångar (1)	793	3 430	..
Upplåning totalt	2 262	2 559	2 056
därav: utomlands	1 044	722	613
på svensk kreditmarknad	1 099	726	1 161
övr. inhemsk upplåning	119	1 111	282
Övriga skulder	1 206	2 391	..
Summa skulder (2)	3 468	4 950	..
Finansiellt sparande (1–2)	–2 675	–1 520	5 784

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Tabell 9:9 Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1977 och 1978

Milj. kr., nettobelopp

	1977	1978
Obligationer	10 316	12 577
Direkta lån från bankerna	2 105	1 263
därav: affärsbankerna	1 451	739
spar- och föreningsbankerna	654	524
Lån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	501	797
Staten	3 305	3 700
Summa	16 227	18 337

Källa: Riksbanken.

Som framgår av tabell 9:9 expanderade bostadssektorns nettoupplåning på kreditmarknaden med 2,1 miljarder kr. 1978 till 18,3 miljarder kr. Det var i synnerhet affärsbankerna, sparbänkerna och försäkringsbolagen som företog nettoförvärv av bostadsobligationer i större omfattning.

Företagssektorns inhemska registrerade upplåning växte med 2,3 miljarder kr. 1978 till 19,3 miljarder kr. (tabell 9:10). Det var i huvudsak statens utlåning till företagen som tilltog i hög takt, medan framför allt affärsbankernas direkta lån till sektorn sjönk i samband med låg kreditefterfrågan. Denna gav även utslag i en avsevärt lägre utlandsupplåning hos företagen 1978 än 1977.

Trots att företagens totala registrerade upplåning var lägre 1978 än 1977 byggdes samtidigt deras likvida tillgångar upp i en avsevärt snabbare takt än 1977. Som framgår av tabell 9:2 ökade sektorns banktillgodohavanden i en väsentligt högre takt än 1977. I likviditetsbegreppet ingår dessutom kortfristiga lån och placeringar samt outnyttjade checkräkningskrediter.

Tabell 9:10 Företagens upplåning på kreditmarknaden 1977 och 1978

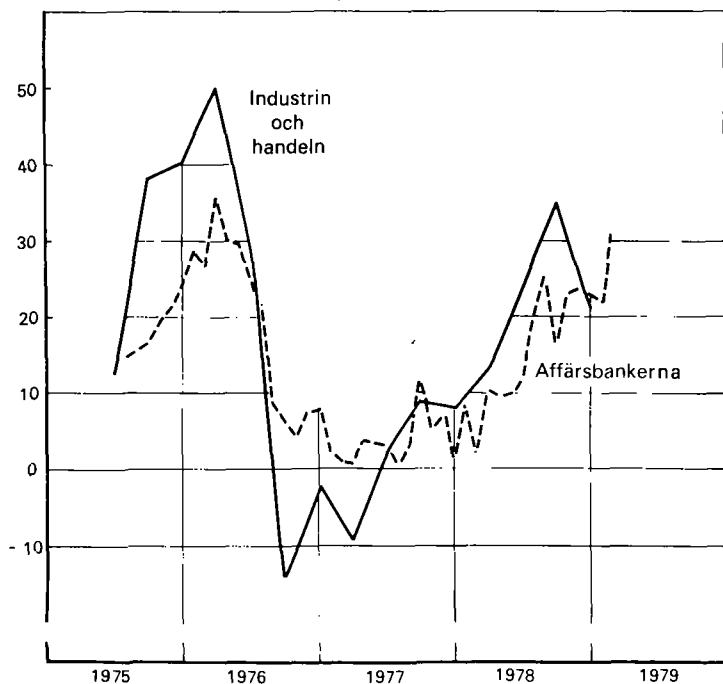
Milj. kr., nettobelopp

	1977	1978
<i>I Sverige</i>		
Obligationer och förlagslån	4 196	3 988
Aktier	1 379	1 023
Direkta banklån	5 608	4 715
därav: affärsbanker	4 682	3 100
Upplåning hos övriga institut	4 460	5 069
Staten	1 314	4 500
Summa	16 957	19 295
<i>I utlandet</i>		
Genom valutabanker	4 408	2 355
Genom mellanhandsinstitut	272	458
Övrigt	4 498	456
Summa	9 178	3 269
Totalt	26 135	22 564

Källa: Riksbanken.

Diagram 9:8 Beviljade men ej utnyttjade utestående checkräkningskrediter 1975–1979

Procentuella 12-månadersförändringar

Källor: Riksbanken och statistiska centralbyrån.

Enligt statistiska centralbyråns statistik över likviditetsutvecklingen inom större industri- och varuhandelsföretag ökade inte bara branschens banktillgodohavanden i snabb takt 1978 utan även deras kortfristiga långivning samt deras beviljade men icke utnyttjade checkräkningskrediter (diagram 9:8). Ur diagram 9:5 kan en kraftig ökning i industrins totala likvida tillgångar konstateras för 1978.

Bakom den omfattande likviditetsuppbyggnaden 1978 låg bl. a. ett omslag i företagens bruttosparande i positiv riktning. Samtidigt förelåg under 1978 en neddragning av deras fasta investeringar med drygt 2 miljarder kr. till 33,8 miljarder kr. Dessutom fortsatte lageravvecklingen i snabb takt och uppgick till 7,2 miljarder kr. jämfört med 2,6 miljarder kr. 1977. Företagens finansiella sparande förbättrades härigenom avsevärt 1978. Sammantaget resulterade företagens svaga investeringsutveckling och snabba lageravveckling i kombination med ett positivt bruttosparande i en förbättrad likviditet och svag kreditefterfrågan 1978.

9.4 Utblick mot 1979

Utifrån de inkomst- och utgiftsprognoser för de olika sektorerna, som presenteras i de övriga kapitlen, framläggs i det följande vissa skattningar för dessa sektors finansiella variabler 1979.

Statens budgetunderskott beräknas fortsätta att öka 1979 till ca 44 miljarder kr. Då bytesbalansen försvagas samtidigt som företagens möjligheter att erhålla krediter på den inhemska kreditmarknaden bör bli relativt goda, kommer statens utlandsupplåning att bli större än under 1978. Statens anspråk på den inhemska kreditmarknaden både vad gäller kapitalmarknaden och bankerna kommer ändå att bli synnerligen betydande 1979.

Kommunernas finansiella sparande förväntas försvagas med ca 1,5 miljarder kr. 1979. Sektorns inkomstöverskott kommer ändå att bli relativt stort. Dess totala upplåning förefaller samtidigt komma att ligga på en relativt låg nivå. Kommunernas finansiella tillgångar torde härvid även 1979 komma att växa i snabb takt.

Under 1979 uppskattas färdigställandet av *bostäder* bli större än 1978 och uppgå till 56 000 lägenheter. Samtidigt beräknas igångsättningen av bostäder öka med drygt 5 % till 60 000 lägenheter. Bostadsinvesteringarnas volymtillväxt väntas bli lägre än 1978. Detta gäller även dessa investeringars värdemässiga ökning, varför behovet av bostadsbyggnadskrediter kan förmodas visa en måttlig tillväxt. I överenskommelsen mellan delegationen för bostadsfinansiering och affärsbankerna, sparbankerna och föreningsbankerna avseende 1979 har kreditinstituten förklarat sig villiga att, med en viss fördelning mellan bankerna, svara för erforderliga byggnadskrediter för statligt belånade projekt.

Överenskommelsen om bostadsfinansieringen 1979 avser även bankernas bidrag till den långa bostadsfinansieringen. Bankerna förklarade sig villiga att liksom 1978 öka sitt nettoinnehav av bostadsobligationer med 6 miljarder kr. med följande fördelning.

Fördelning av nettoökning av bostadsobligationer 1979, milj. kr.

affärsbanker	3 575
sparbanker	2 075
föreningsbanker	350
summa	6 000

Företagens fasta investeringar beräknas öka med drygt 6 miljarder kr. i värde 1978 till ca 40 miljarder kr., vilket sålunda innebär ett ökat finansieringsbehov. Lageravvecklingen fortsätter 1979 men i lägre takt än 1978. Samtidigt kan under 1979 en ökning av sektorns bruttosparande förväntas. Sammantaget innebär detta att en viss förbättring i företagens finansiella sparande kan väntas under 1979. Trots detta finns det anledning att räkna med att företagens kreditefterfrågan kan komma att öka under loppet av 1979. Detta förklaras till en del av att likviditeten är ojämnt fördelad. De företag som vill öka sina investeringar har inte alla en hög likviditet. En bidragande orsak är också att företagens behov av rörelsekrediter ökar i takt med att aktivitetsnivån i ekonomin stiger.

Sammanfattningsvis pekar nu föreliggande beräkningar av de olika realsektorernas inkomster och utgifter på en förskjutning i mönstret för det finansiella sparandet 1978–1979. Statens finansiella underskott beräknas visserligen fortsätta att stiga dock i väsentligt lägre takt än de båda föregående åren. Samtidigt uppskattas kommunernas inkomstöverskott bli något lägre än 1978. Den offentliga sektorns samlade sparandeunderskott väntas öka betydligt långsammare än under 1978. Samtidigt avtar tillväxten i bostadssektorns finansieringsbehov. Å andra sidan torde samtidigt tillväxten i de finansiella företagens – både försäkringsbolagens och bankernas – sparandeöverskott bli mindre accentuerat 1979 än 1978.

Hushållens finansiella sparande väntas uttryckt i nominella termer förbli tämligen oförändrat 1979. Inberäknat en fortsatt sänkning av företagens sparandeunderskott 1979 – men i lägre takt än 1978 – ger utvecklingen av sektorernas finansieringsbehov en indikation på en viss ökning av sparandeunderskottet i den svenska ekonomin 1979. I försörjningsbalansens från den reala sidan uppbyggda prognoser kommer detta till uttryck i ett för året stegrat bytesbalansunderskott. De finansiella sektorkalkylerna bygger i sin angivna utformning på en allmän förutsättning om sträng hushållning med nya krediter speciellt för privata hushållsändamål.

UTBLICK MOT 1980
OCH 1981

10 Utblick mot 1980 och 1981

10.1 Inledning

Utformningen av den ekonomiska politiken bör göras mot bakgrund av en långsiktig bedömning av den ekonomiska utvecklingen. Ekonomisk-politiska åtgärder får i regel effekter på utvecklingen under flera år och det är givetvis av stor vikt att så långt som möjligt kunna beräkna dessa effekter. Den budgetproposition som presenteras i början av varje år avser en period som då ligger endast $1/2 - 1\frac{1}{2}$ år framåt i tiden. Samtidigt utformas regeringens finansplan med utgångspunkt i bedömningar om den ekonomiska utvecklingen som i detalj avser enbart det innevarande kalenderåret.

I likhet med de senaste årens reviderade nationalbudgeter redovisas därför i föreliggande kapitel kalkyler över den ekonomiska utvecklingen på $2\frac{1}{2}$ års sikt. Kalkylerna skall ses som en tänkbar utveckling av Sveriges ekonomi under 1980 och 1981. Mot bakgrund av vissa förutsättningar om den internationella konjunkturutvecklingen har försök gjorts att teckna en bild över utsikterna för den svenska ekonomin under de närmaste åren. Kalkylerna utgör en utgångspunkt för en diskussion kring de problem för den ekonomiska politiken som kan skönjas på 2 å 3 års sikt. Därmed erhålls ett komplement till den årliga långtidsbudgeten och till långtidsutredningarna. 1978 års långtidsutredning (LU 78) som publicerades i december 1978 har nu remissbehandlats. Regeringens syn på den långsiktiga inriktningen av den ekonomiska politiken mot bakgrund av LU 78 redovisas i den reviderade finansplanen 1979.

Utgångspunkten för de beräkningar som redovisas i detta kapitel är den bild av 1979 som tecknas i kapitel I i den reviderade nationalbudgeten. Kalkylerna för 1980 och 1981 är med nödvändighet betydligt osäkrare än bedömningarna för innevarande år. Beräkningsmetoderna beskrivs kortfattat i avsnitt 10.2. Förutsättningar och resultat redovisas i avsnitt 10.3–10.11.

10.2 Metod

Kalkylerna har byggts upp kring två modeller. Den ena beskriver den reala utvecklingen dvs. den volymmässiga förändringen i ekonomins olika delar. Den andra beskriver prisernas och lönernas utveckling.

I den reala modellen är näringslivet uppdelat i fyra branscher, nämligen jord- och skogsbruket, industrin (inkl. gruvor och el-, gas-, vatten- och värmeverk), byggnadsverksamheten och den privata tjänstesektorn. Därtill kommer offentlig sektor uppdelad på staten och kommunerna. Samtliga

delar av den slutliga användningen – privat konsumtion, offentlig konsumtion, bruttoinvesteringar, lagerförändring och export – anges exogent, dvs. som utifrån givna förutsättningar. Leveranserna mellan de olika sektorerna bestäms endogent med hjälp av en "input-output-matris". I modellen beräknas också vilken produktion i olika branscher och vilken import dessa förutsättningar resulterar i. Via antaganden om produktivitsutvecklingen framkommer också sysselsättningens utveckling. Resultaten av modellberäkningarna redovisas i form av försörjningsbalanser, bytesbalanser, etc.

Prismodellen anger bl. a. sambanden mellan internationella priser, inhemska priser, löner och vinster. Modellen ger prisutvecklingen för såväl privat som offentlig sektor. Den privata sektorn är uppdelad i en konkurrensutsatt sektor, vilken schablonmässigt antagits sammanfalla med industrin, och en sektor som är skyddad från utländsk konkurrens. Denna sektor utgörs i modellen av övriga näringslivet. Via priser på import och insatsleveranser tas hänsyn till kostnadsutvecklingen på förbrukningen av varor och tjänster. Förutsättningarna rörande produktivitsutvecklingen i olika branscher är desamma i prismodellen som i den reala modellen. Genom att ange internationella priser, löner och en sannolik vinstutveckling kan de inhemska priserna beräknas i prismodellen.

Såsom framhållits ovan är de båda modellerna inbördes beroende. Därför har flera beräkningsomgångar fått göras innan den bild som redovisas i detta kapitel har kommit fram. Viktiga delar av beräkningarna har också gjorts vid sidan av modellerna. Det gäller exempelvis bestämningen av offentlig konsumtion, bruttoinvestering, lagerförändring och export. Dessa faktorer införs som tidigare nämnts som givna förutsättningar i den reala modellen. De metoder som har använts vid sådana beräkningar beskrivs nedan.

10.3 Den internationella konjunkturutvecklingen

Som framgått närmare av kapitel 2 har återhämtningen från den djupa konjunkturedgången i världsekonomin 1974–1975 varit långsam. Efter ett kortvarigt uppsving 1976 har tillväxten i OECD-länderna genomsnittligt uppgått till ca 3,5%. Denna utvecklingstakt har ej varit tillräcklig för att annat än i begränsad utsträckning reducera en betydande överkapacitet inom produktionen. En hög arbetslöshet har därmed blivit bestående i flera länder.

De betydande bytesbalansunderskotten i många länder och kvardröjande höga inflationstakter har under senare år utgjort faktorer som verkat hämmande på den ekonomiska aktiviteten och begränsat handlingsfriheten för den ekonomiska politiken. När det gäller bytesbalanserna har dock en viss förbättring ägt rum under senare tid. De stora västeuropeiska länderna har lyckats uppnå överskott eller balans i sina utrikes betalningar och flera

av de mindre länderna har väsentligt kunnat reducera sina underskott. Å andra sidan har inflationen åter trätt i förgrunden som ett dominerande problem. De senaste höjningarna av oljepriset liksom en snabbare prisutveckling också för övriga råvaror försvårar möjligheterna att nedbringa inflationstakten. Härtill kommer att den underliggande inhemska prisstegringstakten i flera viktigare länder visat tecken på att tillta.

Särskilt i *Förenta staterna* har prisutvecklingen under senare tid varit otillfredsställande snabb. Detta i kombination med ett stort bytesbalansunderskott och ett vikande förtroende för dollarn har föranlett en successiv skärpning av den ekonomiska politiken. Den period av oavbruten expansion som pågått i den amerikanska ekonomin sedan fyra år tillbaka synes i samband härmed gå mot sitt slut. Flera faktorer talar dock för att dämpningen blir förhållandevis mild. Sålunda förväntas den externa sektorn efter hand ge ett allt större positivt bidrag till efterfrågan. En förbättring av konjunkturläget redan mot slutet av 1980 kan därför anses möjlig. Av central betydelse för utvecklingen blir i vilken utsträckning man kan nå resultat vad gäller att reducera inflationstakten.

Den *japanska konjunkturen* påverkas starkt av förändringar i utrikeshandeln. Efter flera år av exportledd tillväxt har en omsvängning nu ägt rum, så att den externa sektorn ger ett negativt bidrag till efterfrågan. I viss mån har detta kunnat kompenseras med en gynnsammare utveckling av den inhemska efterfrågan till följd av en expansiv ekonomisk politik. Det japanska näringslivet brottas dock med omfattande strukturproblem och det kan därför ej uteslutas att tillväxttakten kommer att bromsas något under de framförliggande ett à två åren.

Flera tecken pekar nu på en förstärkt konjunkturutveckling i Västeuropa. Av särskild vikt är den gynnsammare utvecklingen i *Förbundsrepubliken Tyskland*. Men även i *Frankrike*, *Italien* och några av de mindre länderna kan en uppgång i den ekonomiska aktiviteten noteras. En osäkerhetsfaktor i bedömningen av den västtyska ekonomins utveckling på ett par års sikt utgör den ekonomiska politiken. Om denna läggs om i en restriktiv riktning alltför tidigt riskerar man att den nuvarande uppgången kommer av sig på liknande sätt som skedde 1976. Med reservation för ett sådant förlopp förefaller det dock troligt att den västtyska ekonomin är på väg in i en högkonjunktur som kan väntas kulminera under 1980. En sådan utveckling skulle givetvis få betydande positiva konsekvenser för hela Västeuropa. Inte minst gäller detta för *de nordiska länderna* där tecken på en förbättrad utveckling nu kan skönjas. För *Storbritanniens* del ter sig dock bilden nu snarare mörkare än för några månader sedan. Osäkerheten här gäller framför allt lönestegringarna och den därmed sammanhängande oron för en tilltagande inflationsutveckling.

Ovanstående scenario för utvecklingen i OECD-länderna skulle sammantaget innebära en i stort sett oförändrad tillväxttakt under åren 1979, 1980 och 1981. Emellertid sker en klar förskjutning i tillväxtens fördelning

så att Västeuropa efter hand upplever en tilltagande expansion medan utvecklingen mattas av i Förenta staterna.

Stor osäkerhet råder beträffande bedömningen av världshandelns tillväxt i förhållande till produktionsutvecklingen i världsekonomin. De omfattande strukturproblemen och rådande överkapacitet i industriländerna har medfört att tidigare kända relationer ej gällt under de senaste åren. En relativt försiktig prognos för världshandeln skulle ge en tillväxt på ca 5,5 % 1979, någon förbättring 1980, samt ånyo en viss dämpning 1981.

Utvecklingen för priserna i internationell handel har gått vitt isär vad gäller råvaror och bearbetade varor det senaste året. Medan råvarupriserna visat en fallande tendens, har priserna på bearbetade varor stigit om än i klart dämpad takt. En förändring i detta avseende har redan inletts i och med de oväntat kraftiga oljeprishöjningarna. Också för övriga råvaror förutses nu en snabbare prisutveckling. Denna relativprisförbättring för råvaror synes emellertid vara resultatet av en rad temporära faktorer. Underliggande trender i utbuds- och efterfrågeförhållanden indikerar knappast några dramatiska framtida förändringar i relativpriset mellan råvaror och bearbetade varor under de närmast framförliggande åren. Sammantaget för priserna på bearbetade varor i internationell handel förutses en ökningstakt på 5 å 6 % under perioden 1979--1981.

Tabell 10:1 Bruttonationalproduktens utveckling i OECD-området 1977-1981

Årlig procentuell volymförändring

	1977	1978	1979	1980	1981
Förenta staterna	4,9	4	2,5	2	3,5
Japan	5,2	5,5	5	4	5,5
Västeuropa	2,2	2,5	3,5	4,5	3,5
OECD-totalt	3,7	3,5	3,5	3,5	3,5

Tabell 10:2 Världshandelns volym och priser 1977-1981

Årlig procentuell förändring

	1977	1978	1979	1980	1981
Världshandel, volym	4	5	5,5	6	5
Internationella priser ¹	6,5	4	6	5,5	5

¹ I nationella valutor. Avser bearbetade varor.

10.4 Löner och priser

Som framgått av föregående avsnitt har de internationella priserna förutsatts öka med 5,5 och 5 % för 1980 resp. 1981. Produktiviteten inom den konkurrensutsatta sektorn av det svenska näringslivet, vilken under 1979 väntas stiga med 7,5 %, beräknas under 1980 stiga med 5 % och under 1981 med 4 %. Inom den skyddade sektorn av näringslivet beräknas produktivtetsökningen uppgå till 3 % såväl 1980 som 1981. Timlönerna har schablon-

mässigt antagits öka med 7 % per år. Mot bakgrund av aviserade höjningar av de sociala avgifterna stiger lönekostnadsökningarna snabbare.

Vid den angivna utvecklingen för produktivitet, internationella priser och lönekostnader är utrymmet för vinstförbättringar eller för sänkningar av relativpriset på exportmarknaderna mycket begränsat för företag inom den konkurrensutsatta sektorn. Kalkylerna utgår från att terms-of-trade skall vara oförändrade mellan 1979 och 1981. Exportens konkurrenskraft bör emellertid ändå kunna komma att stärkas något på grund av att företagen genom sitt förbättrade ekonomiska läge får bättre resurser för marknadsföring, större möjligheter att förbättra produktens kvalitet m. m. Den relativt kraftiga investeringsverksamhet som förutses under 1979, 1980 och 1981 kommer också att medföra att företagen på sikt står bättre rustade att möta den internationella konkurrensen.

Huvudresultaten av prisberäkningarna återges i tabell 10:3. För konsumentpriserna pekar kalkylerna på en ökningstakt på 5–6 % per år. Konsumentpriserna skulle därmed öka ungefär lika snabbt som de internationella priserna. Avgörande för om denna prisutveckling skall realiseras är självfallet vilka löneavtal som träffas samt vilken avvägning som företagen gör mellan behovet av ökade vinstmarginaler resp. behovet av ökad konkurrenskraft och återvunna marknadsandelar.

Tabell 10:3 Priser 1978–1981

Årlig procentuell förändring

	1978	1979	1980	1981
Importpriser ¹	10,3	7,7	5	4,5
Terms-of-trade	-3,6	-0,3	0	0
Exportpriser	6,3	7,4	5	4,5
Konsumentpriser	10,0	6,0	6	5

¹ I svenska kronor.

10.5 Export

Prognosen för exporten utgår från de förutsättningar, som angivits i tabell 10:2, nämligen att världshandeln växer med ca 6 resp. 5 % för 1980 och 1981 samt att de svenska exportpriserna inte stiger snabbare än världsmarknadspriserna. Dessutom har hänsyn tagits till effekterna av de relativprisförändringar som har beräknats ske fram till och med 1979.

För exporten av *bearbetade varor* spelar förskjutningar i relativpriserna en väsentlig roll. Stiger priserna på våra exportvaror snabbare än priserna på andra länders exportvaror får vi räkna med en förlust av marknadsandelar för svensk export. På motsvarande sätt vinner svenska exportvaror marknadsandelar vid en sänkning av våra relativa exportpriser. Pristförändringen kan väntas få full effekt först efter en viss tid. Hur stor exportens elasticitet med avseende på relativprisförändringar är (dvs. med hur många procent exporten minskar när relativpriset stiger med en procent)

och hur effekterna av prisförändringen fördelar sig över tiden är mycket ovisst. Vid beräkningarna av exporten 1980 och 1981 har bedömningen gjorts att relativprissänkningen under 1978 och den som antagits ske under 1979 skulle ha en positiv inverkan på Sveriges marknadsandelar under 1980. Tillsammans med en från svensk synpunkt gynnsam varusammansättning av exporten har en andelsvinst på 1 % förutsatts.

Fartygsexporten har beräknats fortsätta att minska med 30 resp. 20 % under 1980 och 1981.

Exporten av *råvaror* har antagits öka med 5 resp. 3 % under prognos-åren. För tjänsteexporten har en ökning om 4,5 resp. 4 % antagits komma till stånd under åren 1980 resp. 1981.

Tabell 10:4 Export 1978–1981

Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
Bearbetade varor	8,4	9,8	7	6
Råvaror	10,8	1,6	5	3
Export av varor enligt handelsstatistiken	5,4	5,7	6	5,5
Export av varor enligt nationalräkenskapernas beräkningar	7,8	8,0	7,6	7,0
Export av tjänster	10,4	6,0	4,5	4,0
Export av varor och tjänster	8,1	7,8	7,2	6,6

10.6 Konsumtion

Den *privata konsumtionen* beräknas som framgår av kapitel 1 öka med 2,8 % under 1979 efter de senaste årens nedgång. Därvid förutsätts en viss nedgång i sparkvoten ske. För 1980 och 1981 har som nämnts tidigare lönerna förutsatts öka med 7 % per år. Med den utveckling av sysselsättningsvolymen som modellkalkylerna ger, skulle lönesumman öka med ca 8 % 1979–1980 och ca 7 % 1980–1981. Inkomstöverföringarna till hushållen har beräknats öka med inemot 10 % per år, vilket är en något långsammare ökning än tidigare. Beträffande hushållens inbetalningar till det offentliga av skatter och avgifter m. m. utgår kalkylerna från det förslag till skatteomläggning för år 1980 som regeringen lade fram under våren 1979.

Med relativt schablonartade framskrivningar av enskilda företagares inkomster, kapitalinkomster m. m. har ökningen i hushållen disponibla inkomster i nominella termer uppskattats till drygt 8 % för 1980 resp. drygt 7 % för 1981. Realt sett innebär detta med den konsumentprisstegring som angivits i avsnitt 10.4 en ökning av de disponibla inkomsterna med drygt 2 % under 1980. För 1981 skulle ökningen i hushållens reala disponibla inkomster bli knappt 2 %.

Under förutsättning om en i stort sett oförändrad sparkvot har den privata konsumtionen i modellkalkylerna antagits öka med drygt 2 % 1979–1980 och ca 2 % 1980–1981. Mot bakgrund av den uppgångsfas som

Sveriges ekonomi nu befinner sig i och som enligt föreliggande kalkyler förutses verka ut under 1980 och 1981, kan den privata konsumtionsökningen variera inom de ramar som anges i kalkylerna. Bl. a. har sparkvoten i liknande konjunkturlägen tenderat att dras ned. De konsumtionsökningstal som anges i kalkylerna får därför snarast ses som en indikation på det utrymme som finns att tillgå under angivna förutsättningar.

Den *statliga konsumtionen* förutses öka med ca 1 % i volym under 1979. Den dämpning av den statliga sysselsättningsökningen som ingår i förutsättningarna för bedömningen av den statliga konsumtionen för 1979, väntas fortsätta under 1980 och 1981 om än i långsam takt. Med en viss fortsatt volymökning av den löpande förbrukningen har ökningen i den totala statliga konsumtionen satts till 1 % i volym både under 1980 och 1981.

Som framgått av kapitel 8 beräknas den *kommunala konsumtionen* öka i snabb takt under 1978 och 1979. Sålunda förutses konsumtionen i primärkommuner och landsting öka med nära 4 % från 1978 till 1979. Detta innebär att den överenskommelse som träffades mellan regeringen och de båda kommunförbunden i juni 1978 om volymutvecklingen av den kommunala konsumtionen kommer att överskridas för 1979. Enligt överenskomsten skulle riktpunkten för konsumtionsökningen vara 3 % per år under 1979 och 1980.

I modellkalkylerna för 1980 och 1981 har förutsatts att en dämpning i expansionen i den kommunala konsumtionsvolymen kommer att ske. Beräkningarna tar hänsyn till den proposition om den kommunala ekonomin som regeringen lade fram i mars 1979. I propositionen föreslås bl. a. en utbyggnad av skatteutjämnningssystemet i två etapper under åren 1980 och 1981. Sammantaget har de överväganden som gjorts medfört att den kommunala konsumtionen beräknas öka med 3 % 1980 och med 2,5 % 1981.

Tabell 10:5 Den totala konsumtionen 1978–1981

Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
Privat konsumtion	-0,9	2,8	2,2	2,0
Statlig konsumtion	0,9	1,1	1,0	1,0
Kommunal konsumtion	5,1	3,9	3,0	2,5
Offentlig konsumtion	3,9	3,1	2,4	2,0
Total konsumtion	0,7	2,9	2,3	2,0

10.7 Investeringar

Industrins investeringar minskade med närmare 40 % mellan 1976 och 1978. Denna utveckling förefaller nu att vara bruten. Investeringsenkäten i februari i år tyder på att företagen avser att öka investeringarna ganska kraftigt redan under 1979. Flera faktorer talar för att denna kapacitetsutbyggnad kommer att fortsätta även under 1980 och 1981.

Exportens tillväxt väntas bli god under de närmaste åren framöver. Kapacitetsutnyttjandet ökar nu i flera branscher och redan under 1979 torde man på flera håll inom näringslivet nå kapacitetstaket. Mot slutet av 1978 ökade arbetskraftens produktivitet kraftigt. Denna utveckling väntas fortsätta under 1979. Den outnyttjade kapaciteten kommer därmed att minska relativt snabbt. Mot bakgrund av den svaga investeringsutvecklingen 1977 och 1978 ligger nu investeringsnivån i början av 1979 på en så låg nivå att kapitalstocken tillväxer mycket långsamt. Den förutsedda uppdragningen av kapacitetsutnyttjandet i takt med att produktionen stiger gör att kapaciteten behöver byggas ut. Ytterligare en faktor som sannolikt kommer att stimulera investeringarna är den förutsedda förbättringen av lönsamheten inom industrin. En viktig förutsättning för denna vinstförbättring är den relativt måttliga kostnadsökning som förutses vad gäller lönekostnaden per producerad enhet och importprisernas ökning för in-satsvaror till industrin.

Sammantaget väntas de ovan redovisade faktorerna leda till en relativt kraftig kapacitetsutbyggnad 1979–1981. Prognosen redovisas i tabell 10:6 och 10:7.

Tabell 10: 6 Industrins investeringar 1978–1981

Årlig procentuell förändring

	1978	1979	1980	1981
Bruttoinvesteringar	-18	7	9	9
Produktion	1	7	5,5	5
Produktivitet	8	7,5	5	4

Investeringarna i jord- och skogsbruket väntas öka något 1980 och 1981. Handels investeringar som sjönk med drygt 12 % mellan 1977 och 1978, väntas under 1979 uppvisa en volymtillväxt på drygt 6 %. Även för 1980 och 1981 förutses, om än i lägre takt, en ökning av investeringarna inom handeln. Investeringarna i permanenta bostäder har beräknats på grundval av ett antagande om en igångsättning på inemot 65 000 lägenheter vardera åren 1980 och 1981. Ökningarna väntas därvid i första hand ligga på flerfamiljshus medan småhusinvesteringarna antas växa något långsammare.

Sammantaget väntas de statliga investeringarna växa med endast 0,5 % under 1980 och 1981. För myndigheterna väntas en minskning av investeringarna medan affärsverkens investeringar förutses öka något. De kommunala investeringarna har förutsatts öka med 2 % vardera åren 1980 och 1981.

Under 1979 väntas avvecklingen av färdigvarulagren och lagren av varor i arbete avta successivt. Förändringarna av insatsvarulagren förutses bli relativt små för året som helhet. I och med utgången av 1979 torde industrins färdigvarulager i stort sett ha normaliserats och den avveckling som

började vid halvårsskiftet 1977 vara avslutad. Den relativt kraftiga produktionsökningen i industrin 1979 och 1980 väntas medföra en kraftig uppbyggnad av insatsvarulagren och lagren av varor i arbete under 1980. Under 1981 väntas färdigvarulagren öka medan företagen förutses minska insatsvarulagren i takt med att produktionstillväxten avtar.

Tabell 10:7 Bruttoinvesteringar 1978–1981

Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
Näringsliv	– 16,7	12,0	3,9	4,4
därav: industri	– 18,2	6,9	9,0	9,0
Statliga myndigheter och affärsverk	9,7	2,8	0,5	0,5
Kommuner	– 1,2	5,8	2,0	2,0
Bostäder	18,3	5,0	6,4	2,0
Totala bruttoinvesteringar	– 4,2	8,0	3,7	2,9

10.8 Produktion

I den reala modellen har produktionsutvecklingen i olika branscher beräknats. Produktionsutvecklingen är i modellkalkylerna en följd av antaganden beträffande tre faktorer. Den första utgörs av förändringar i den slutliga efterfrågan – privat konsumtion, offentlig förbrukning, bruttoinvesteringar, lagerförändring och export. Den slutliga efterfrågan har fördelats på producerande branscher på grundval av historiska mönster och med hänsyn till det aktuella konjunkturläget.

Den andra faktorn är utvecklingen av insatsleveranser mellan olika branscher och förädlingsvärdets andel av bruttoproduktionen. Förädlingsvärdesandelarna och insatskoefficienterna styr i sin tur tillsammans med produktionsutvecklingen efterfrågan i form av insatsleveranser.

Den tredje faktorn är hur stor del av efterfrågan som tillgodoses genom import av varor och tjänster och hur stor del som tillgodoses genom hemmaproduktion. Det bestäms av de importfunktioner som redovisas i avsnittet om importen nedan.

Den produktionsutveckling i enskilda branscher som framkommer i modellen är naturligtvis osäker. Resultaten tyder emellertid på att industriproduktionen skulle öka med ca 5,5 % 1980 och ca 5 % 1981. Bruttonationalprodukten beräknas öka med ca 4 % 1980 och 3 % 1981.

10.9 Sysselsättning

Produktionsutvecklingen i de olika branscherna ger tillsammans med antagande om utvecklingen av produktiviteten 1980–1981 arbetskraftsefterfrågan mätt i timmar. Kalkylerna för efterfrågan på arbetskraft tyder på att antalet sysselsatta skulle kunna öka med sammanlagt ca 130 000 perso-

ner under de två åren 1980 och 1981. Merparten av ökningen förutses falla på tjänstesektorerna. För industrins del innebär utvecklingen att de senaste årens sysselsättningsnedgång bryts. Eftersom industrisysselsättningen minskade fortlöpande under 1978 innebär kalkylerna en relativt stark förbättring av sysselsättningen under loppet av 1979 och en i stort sett oförändrad sysselsättningsnivå under 1980.

Utbudet av arbetskraft har bestämts med utgångspunkt i prognoser för befolkningstillväxt och av utvecklingen av förvärvsfrekvensen för olika befolkningsgrupper. Ökningen av utbudet i antal personer har sålunda beräknats uppgå till ca 100 000 personer under åren 1980 och 1981 och beror främst på en ökning av förvärvsintensiteten. Antal arbetade timmar per person har antagits minska med närmare 1 % per år 1980 och 1981.

En jämförelse mellan det prognoserade utbudet av arbetskraft och den av produktionsutvecklingen härledda efterfrågan av arbetskraft ger att arbetslösheten minskar under 1980–1981 jämfört med 1979. Kalkylerna antyder att arbetslöshetsnivån i genomsnitt skulle uppgå till ca 1,8 % av arbetskraften under perioden 1980–1981. Arbetslöshetsnivån är dock i denna typ av kalkyler mycket känslig för förändringar av viktiga bestämningsfaktorer som produktiviteten i de olika branscherna och medelarbets-tiden per sysselsatt. Den beräknade arbetskraftsefterfrågan och den därav resulterande arbetslösheten vid en antagen utbudsökning måste med hänsyn till beräkningsmetodens osäkerhet tolkas med stor försiktighet. De redovisade resultaten får mot denna bakgrund ses som räkneexempel. I tabell 10: 8 redovisas resultaten.

Tabell 10: 8 Sysselsättning i antal personer 1979–1981

Årlig genomsnittlig förändring

	1979–1981
Näringslivet	30 000
Offentliga tjänster	35 000
Summa sysselsättningsökning	65 000
Summa utbudsökning	50 000

10.10 Import

Som framhållits tidigare förutsätts i modellkalkylerna att exportpriser-nas ökningstakt kan hållas i nivå med den internationella prisstegringen, dvs. att terms-of-trade är oförändrad. Liksom vad gäller exporten kan man räkna med eftersläpande effekter av relativprissänkningarna för svenska varor fram till och med 1979. För 1980 har antagits att en dämpning av importens ökningstakt med ungefär 2 % blir följden av det förbättrade konkurrensläget för svenska företag på hemmamarknaden till följd av relativprisförändringarna t. o. m. 1979. Under 1981 förutses dessa effekter i stort sett ha upphört.

Detta antagande om återtagande av marknadsandelar på hemmamarknaden är en viktig förutsättning i kalkylerna. *Varuimporten* bestäms i modellen via de efterfrågeförändringar som anges exogent om privat konsumtion, investeringar, lagerförändring etc. Vidare påverkas varuimporten av de ökade insatser av importvaror som krävs för den ökande inhemska produktionen. För 1980 och 1981, som väntas karaktäriseras av förhållandevis högt kapacitetsutnyttjande, har därvid förutsatts ett relativt högt importinnehåll. De marginella importbenägenheterna svarar mot de värden som uppmäts under högkonjunkturperioderna 1963–1965, 1968–1970 och 1972–1974. *Tjänsteimporten* bestäms på liknande sätt i modellkalkylerna.

Med dessa förutsättningar genereras i modellkalkylerna en ökning av varuimporten på drygt 7,5 % från 1979 till 1980. Mot bakgrund av den dämpning i den inhemska efterfrågetillväxten som förutses under 1981 blir varuimportens tillväxt något långsammare, ca 6 %.

Tabell 10:9 Importen 1978–1981
Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
Import av varor enligt nationalräkenskapernas beräkningar	-7,0	9,5	7,7	6,0
Import av tjänster	-1,3	4,7	4,7	4,3
Import av varor och tjänster	-6,2	8,8	7,2	5,7

10.11 Sammanfattning

Med den utveckling av export- och importvolymen som framkommit i kalkylerna och med den bild av export- och importpriserna som redovisats i tidigare avsnitt, kan handels- och tjänstebalansernas utveckling 1980 och 1981 beskrivas (se tabell 10:10). Nettot av transfereringarna till utlandet har framskrivits mot bakgrund av bl.a. den förväntade utvecklingen av gävboståndet till utvecklingsländer och räntebetalningarna till utlandet. Den senare posten har ökat starkt i samband med att även staten från och med år 1977 började ta upp lån på de internationella kapitalmarknaderna. De utländska lånens amorteringsperioder innebär att ökande ränteutbetalningar kommer att belasta tjänstebalansen under större delen av 1980-talet.

Som framgår av tabell 10:10 väntas underskotten i tjänste- och transfereringsbalansen fortsätta att öka fram till 1981 om än inte i samma takt som under de senaste åren. Tillsammans uppvisar de ett underskott på drygt 17 miljarder kr. 1981. Det krävs därför mycket kraftiga överskott i handelsbalansen för att Sverige skall uppnå jämvikt i de utrikes betalningarna. Med de förutsättningar som kalkylerna baseras på, förbättras också handelsbalansen påtagligt under prognosperioden. Handelsbalansen skulle sålunda enligt beräkningarna förbättras från ca 4,5 miljarder kr. 1979 till drygt 7

Tabell 10: 10 Bytesbalans 1978–1981

Milj. kr., löpande priser

	1978	1979	1980	1981
Export av varor	98 200	113 900	128 600	143 800
Import av varor	92 600	109 200	123 400	136 700
Handelsbalans	5 600	4 700	5 200	7 100
Tjänstenetto	-4 000	-4 200	-4 600	-4 900
därav: sjöfartsnetto	3 500	3 900	4 100	4 200
resevaluta	-3 800	-3 900	-4 500	-5 000
Transfereringsnetto	-8 800	-10 100	-11 400	-12 200
därav: räntor och utdelningar	-3 800	-4 300	-4 700	-5 500
gävvobistånd	-3 000	-3 600	-4 200	-4 500
Omräkningspost	3 300	3 300	3 300	3 300
Bytesbalans	-3 900	-6 300	-7 500	-6 700

miljarder kr. 1981. Sammantaget innebär kalkylerna bytesbalansunderskott för 1980 och 1981 av ungefär samma storleksordning som 1979. Självfallet är prognosen behäftad med stora osäkerhetsmarginaler.

Avslutningsvis sammanfattas i tabell 10: 11 de olika prognoser som tidigare har redovisats i en försörjningsbalans. Bruttonationalprodukten skulle komma att öka med drygt 4 % från 1979 till 1980 och 3 % från 1980 till 1981. Importvolymen ökar – bl. a. till följd av relativprisförändringarna fram till och med 1979 – enligt kalkylerna betydligt långsammare än exportvolymen. Det utrymme som finns tillgängligt för privat och offentlig konsumtion utan att bytesbalansen försämras, skulle uppgå till omkring 2 % per år under angivna förutsättningar. Bruttoinvesteringarna förutses öka främst genom ett ökat bostadsbyggande och ökade investeringar i näringslivet, särskilt inom industrin. Lagerinvesteringarna väntas ge successivt avtagande tillskott till den totala efterfrågan.

Tabell 10: 11 Försörjningsbalans 1978–1981

Årlig procentuell volymförändring

	1978	1979	1980	1981
BNP	2,8	5,1	4,2	3,0
Import av varor	-7,0	9,5	7,7	6,0
Summa tillgång	0,7	6,0	4,9	3,6
Privat konsumtion	-0,9	2,8	2,2	2,0
Offentlig konsumtion	3,9	3,1	2,4	2,0
Bruttoinvestering	-4,2	7,6	3,7	2,4
Lagerinvestering ¹	-1,3	1,4	1,4	0,4
Tjänstenetto	..	..	..	..
Export av varor	7,8	8,0	7,6	7,0
Summa efterfrågan	0,7	6,0	4,9	3,6

¹ Lagerinvesteringarnas förändringar är beräknade i procent av föregående års BNP.

BIHANG

Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade nationalbudgeten 1979

Av inledningen framgår vilka kapitel och avsnitt som sammanställts inom ekonomidepartementet (E) resp. konjunkturinstitutet (KI). Nedan redovisas detta i tabellform. Härutöver framgår E:s och KI:s bedömningar av utvecklingen inom olika delsektorer.

Sektor	Avsnittet utformat inom	Prognos, %	
		E	KI
Privat konsumtion	KI	2,8	3,1
Offentlig konsumtion	E	3,1	3,1
Bruttoinvesteringar	KI	8,0	8,0
Lagerinvesteringar	KI	(1,4) ¹	(1,4) ¹
Export av varor och tjänster	KI	7,8	7,5
Import av varor och tjänster	KI	8,8	9,7
Bruttonationalprodukt	E	5,1	5,0
Internationell bedömning	E		
Produktion inom gruvor, mineralbrott, tillverkningsindustri och skogsbruk	KI		
Övrig produktion	E		
Arbetsmarknad	E		
De enskilda konsumenternas ekonomi	KI		
Kreditmarknad	KI		
Utblick mot 1980 och 1981	E		
Sammanfattning	E		

¹ Lagerförändring i % av föregående års BNP.

Innehåll

1	<i>Sammanfattande översikt</i>	2
1.1	Den internationella bakgrunden	2
1.2	Tillbakablick på den svenska utvecklingen	6
1.3	Utvecklingen under 1979	10
1.4	Utvecklingen 1980–1981	20
2	<i>Det internationella läget</i>	29
2.1	Sammanfattande översikt	29
2.2	Länderöversikter	38
3	<i>Utrikeshandeln</i>	55
3.1	Exporten	55
3.2	Importen	63
3.3	Betalningsbalansen	66
4	<i>Produktionen</i>	73
4.1	Sammanfattning av industriproduktionens utveckling	73
4.2	Utvecklingen inom olika delbranscher	73
4.3	Övriga näringsgrenar och den totala produktionen	88
5	<i>Arbetsmarknaden</i>	91
5.1	Läget på arbetsmarknaden under 1978 och början av 1979	91
5.2	Arbetsmarknaden under 1979	100
6	<i>De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	103
6.1	Sammanfattning	103
6.2	Löner	107
6.3	Hushållens disponibla inkomster	108
6.4	Konsumentpriserna	111
6.5	Den privata konsumtionen	115
7	<i>Investeringarna</i>	118
7.1	Sammanfattning av investeringsutvecklingen 1978 samt prognos för 1979	118
7.2	Investeringsutvecklingen inom olika områden	122
7.3	Lagerinvesteringarna	133

Bilaga 1.1	Reviderad nationalbudget 1979	187
8	<i>Den offentliga verksamheten</i>	136
8.1	Allmänt	136
8.2	Staten	136
8.3	Kommunerna	140
8.4	Socialförsäkringssektorn	144
8.5	Den totala offentliga sektorn	146
8.6	Beräkning av finanspolitiska effekter	148
9	<i>Kreditmarknaden</i>	154
9.1	Likviditetsutvecklingen	157
9.2	Kreditinstitutens utlåning	161
9.3	Den sektorvisa upplåningen	165
9.4	Utblick mot 1979	168
10	<i>Utblick mot 1980 och 1981</i>	173
10.1	Inledning	173
10.2	Metod	173
10.3	Den internationella konjunkturutvecklingen	174
10.4	Löner och priser	176
10.5	Export	177
10.6	Konsumtion	178
10.7	Investeringar	179
10.8	Produktion	181
10.9	Sysselsättning	181
10.10	Import	182
10.11	Sammanfattning	183
Bihang		
Delprognoser och arbetsfördelning rörande den reviderade national- budgeten 1979		185

Tabellförteckning

1:1	Försörjningsbalansens utveckling 1975–1978	7
2	Förändring i BNP-komponenterna i procent av bruttonational- produkten föregående år 1976–1979	8
3	Betalningsbalans för 1977–1978	9
4	Försörjningsbalans 1977–1979	11
5	BNP från produktions- och användningssidan 1977–1979	13
6	Bytesbalans för 1977–1979	14
7	Finansiellt sparande 1977–1979	15
8	Bruttonationalproduktens utveckling i OECD-området 1977– 1981	20
9	Försörjningsbalans 1978–1981	21
10	Bytesbalans 1978–1981	22
2:1	Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder 1976–1979	29
2	Konsumentprisernas utveckling 1975–1978	31
3	Bytesbalansutvecklingen i vissa länder 1975–1978	
3:1	Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg) till OECD- området 1971–1979	58
2	Sveriges export av bearbetade varor (exkl. fartyg) till olika länderområden 1973–1979	59
3	Världsmarknadspriserna (enhetsvärdeindex) för bearbetade varor 1971–1979	60
4	Exportutvecklingen för olika varugrupper 1977–1979	62
5	Importutvecklingen för olika varugrupper 1977–1979	65
6	Betalningsbalans 1976–1979	67
4:1	Industriproduktionens utveckling 1976–1979	74
2	Försörjningsbalans för rundvirke 1977–1979	80
3	Försörjningsbalans för verkstadsprodukter (exkl. fartyg) 1977– 1979	83
4	Försörjningsbalans för övrig industrisektor 1977–1979	87
5:1	Relativa arbetskraftstalen 1970, 1973–1978	92
2	Antal personer i arbetskraften 1965–1978	92
3	Andelen företag som uppgivit brist på arbetskraft 1977, 1978 och 1979	95

Bilaga 1.1 Reviderad nationalbudget 1979 189

4	Sysselsättningsutvecklingen 1974–1978	96
5	Sysselsättningen inom olika näringsgrenar 1976–1978	96
6	Arbetslösheten 1976–1979	98
7	Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 1974–1979	99
8	Produktivitsutvecklingen inom olika näringsgrenar 1973–1978	101
9	Produktion, produktivitet och sysselsättning 1979	102
6:1	Hushållssektorns inkomster och utgifter 1977–1979	104
2	Inkomstutveckling efter skatt 1976–1979	106
3	Löneutveckling 1969–1979 samt arbetskraftskostnader för industriarbetare	107
4	Inkomstöverföringar till hushåll 1976–1979	109
5	Hushållens direkta skatter och avgifter 1975–1979	111
6	Konsumentprisindex december 1977–december 1978	112
7	Konsumentprisförändringen 1970–1979 uppdelad på komponenter	113
8	Hushållens konsumtionsutveckling 1970–1978	116
7:1	Fasta bruttoinvesteringar 1975–1978, samt prognos för 1979	119
2	Fasta bruttoinvesteringar 1975–1978 samt prognos för 1979 för privat och offentlig sektor	120
3	Lägenheter i påbörjade och inflyttningsfärdiga bostadshus 1975–1979	122
4	Ombyggnadsinvesteringar för bostäder 1975–1979	124
5	Planerade och faktiska förändringar av industrins totala investeringar 1969–1979	127
6	Statliga investeringar 1977 och 1978 samt prognos för 1979	130
7	Kommunala investeringar 1977 och 1978 samt prognos för 1979	132
8	Planerade och faktiska förändringar i de borgerliga primärkommunernas och landstingens totala investeringar 1970–1979	132
9	Lagervolymförändringar totalt och efter näringsgrenar 1975–1979	135
8:1	Statens inkomster och utgifter 1977–1979	137
2	Kommunernas inkomster och utgifter 1977–1979	141
3	Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter 1977–1979	146
4	Den offentliga sektorns konsumtion och investeringar 1977–1979	147
5	Den totala offentliga sektorns inkomster och utgifter 1977–1979	148
6	Finanspolitiska effekter 1974–1979	151
7	Finanspolitiska effekter 1977–1979	152

9:1	Penningmängden 1976–1978	158
2	Bankernas inlåning sektorvis 1977 och 1978	159
3	Bankernas likvida tillgångar 1976–1978	160
4	Kreditmarknaden 1977 och 1978	162
5	Affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977 och 1978	163
6	Spar- och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1977 och 1978	164
7	Statens budgetutfall samt upplåningsformer 1976–1978	165
8	Kommunernas finansiella sparande 1976–1978	166
9	Bostadssektorns upplåning på kreditmarknaden 1977 och 1978	167
10	Företagens upplåning på kreditmarknaden 1977 och 1978	167
10:1	Bruttonationalproduktens utveckling i OECD-området 1977–1981	176
2	Världshandelns volym och priser 1977–1981	176
3	Priser 1978–1981	177
4	Export 1978–1981	178
5	Den totala konsumtionen 1978–1981	179
6	Industrins investeringar 1978–1981	180
7	Bruttoinvesteringar 1978–1981	181
8	Sysselsättning i antal personer 1979–1981	182
9	Import 1978–1981	183
10	Bytesbalans 1978–1981	184
11	Försörjningsbalans 1978–1981	184

Diagramförteckning

1:1	Statsbudgetens reala inkomster och utgifter budgetåren 1965/66–1979/80	18
2:1	Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder 1977–februari 1979	32
3:1	Marknadsandelar och relativa priser för Sveriges export av bearbetade varor till OECD-länderna 1969–1979	56
2	Exportutvecklingen, totalt och för vissa varugrupper 1972–1979	61
5:1	Arbetskraft och sysselsättning 1975–1979	93
2	Vid arbetsförmedlingarna kvarstående lediga platser 1975–1979	94
3	Arbetslösa enligt AKU, arbetslösa kassamedlemmar och kvarstående lediga platser 1975–1979	97
6:1	Sparkvoten 1963–1979	103
2	Hushållens disponibla inkomster och konsumtionsutgifter 1967–1979	116
7:1	Byggnads- och maskininvesteringar, totalt och uppdelat på sektorer 1970–1979	121
2	Ombyggnadsinvesteringar för bostäder med energisparstöd 1974–1979	124
3	Investeringar inom industrin, totalt och uppdelat på branscher 1972–1979	127
4	Totala industrins lagervolymförändring 1966–1979	134
9:1	Statens budgetunderskott 1976–1979	154
2	Penningmängden 1975–1979	155
3	Real likviditet 1967–1978	156
4	Valutareserven 1975–1979	157
5	Olika sektorsers reala likviditet 1969–1978	159
6	Affärsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1975–1979	163
7	Spar- och föreningsbankernas utestående krediter till andra ändamål än bostadsbyggande 1975–1979	164
8	Beviljade men ej utnyttjade utestående checkräkningskrediter 1975–1979	168

1978 års långtidsutredning och remissyttrandena

1978 ÅRS LÅNGTIDSUTREDNING OCH REMISS- YTTRANDENA

1978 års långtidsutrednings huvudrapport (SOU 1978:78), som avlämnades i december 1978, har remissbehandlats. En förteckning över de myndigheter och organisationer m. m. som inkommit med yttranden återfinns i ett appendix till denna bilaga. I det följande presenteras ett sammandrag av huvudrapporten tillsammans med en sammanfattning av remissyttrandena. Med hänsyn till att utredningen täcker ett så vidsträckt område och att remissinstanserna lämnat en mångfald synpunkter har det inte varit möjligt att ge en fullständig översikt över remissinstansernas åsikter. Avsikten har i stället varit att lämna en redogörelse för de centrala tankarna i remissvaren.

I det följande har remissinstansernas synpunkter delats upp på de olika avsnitten i långtidsutredningen. För varje avsnitt återges också huvuddragen i betänkandet. Remissvaren kommenteras inte i detta sammanhang.

Långtidsutredningens uppläggning, metod och politiska utgångspunkter

Långtidsutredningen

Långtidsutredningarnas huvudsyfte är att kartlägga förutsättningarna och möjligheterna för den ekonomiska utvecklingen på medellång sikt. Mot bakgrund av långtidsutredningarnas analyser och remissinstansernas synpunkter ankommer det på regeringen att göra sin värdering av de långsiktiga utvecklingsproblemen och i görligaste mån avge sitt ställningstagande till de väsentligaste ekonomisk-politiska avvägningsproblemen. Långtidsutredningarna har sedan 1950-talet utförts med femårsintervaller i början och mitten av varje decennium. Alltsedan 1965 års långtidsutredning har det vid planperiodens mitt publicerats särskilda avstämningsrapporter. År 1978 skulle det varit dags för en avstämningsrapport för 1975–1980.

Genom att kostnadsutvecklingen och den internationella utvecklingen blivit en annan än den som förutsattes i LU 75 har emellertid prognoserna kommit att mycket kraftigt avvika från den faktiska utvecklingen. Mot denna bakgrund har det tett sig orimligt att försöka utföra en avstämningsrapport för 1975–1980. 1978 års långtidsutredning har därför givits en självständig karaktär.

Liksom i tidigare långtidsutredningar analyseras i LU 78 alternativa utvecklingsvägar för den svenska ekonomin i ett medelfristigt perspektiv.

LU 78 omfattar fem alternativ för utvecklingen 1977–1983. Ett av utvecklingsalternativen har utsetts till huvudalternativ. Det betingas främst av framställningsskäl. Övriga alternativ kan ses som analyser av avvikelser i vissa av huvudalternativets förutsättningar.

En annan viktig skillnad mellan 1978 års långtidsutredning och föregående långtidsutredningar är att LU 78 som startpunkt utnyttjar det faktiska ekonomiska läget under basåret – inte ett s. k. "normalår". Den väsentligaste ekonomisk-politiska uppgiften under prognosperioden är ju att föra ekonomin ut ur ett onormalt läge med outnyttjad produktionskapacitet, försvagad internationell konkurrenskraft, underskott i bytesbalansen samt en svag ekonomisk tillväxt.

Utgångspunkten i LU 78 är att vissa ekonomisk-politiska målsättningar skall uppnås. Ett mycket högt prioriterat mål är att full sysselsättning skall råda. Innebörden av denna målsättning är att arbetskraftsresurserna i ekonomin i princip antas bli fullt utnyttjade. Den öppna arbetslösheten antas sålunda inte överstiga den friktionsarbetslöshet som är nödvändig vid en relativt rörlig arbetsmarknad. Det är givetvis svårt att precisera ett exakt tal för friktionsarbetslösheten. I långtidsutredningen har något schablonmässigt siffran 1,8 % preciserats, vilket motsvarar arbetslösheten 1977.

En annan central strävan är att den stora produktivitetsreserv som föreligger i utgångsläget skall tas i anspråk. Under de allra senaste åren har sysselsättningsmålet upprätthållits bl. a. genom att företagen hållit kvar arbetskraft i högre utsträckning än vad som varit nödvändigt ur ren produktionssynpunkt. Genom att arbetskraft är underutnyttjad – vilket innebär att den faktiska produktionen per arbetstimme är mindre än den som vore möjlig vid högre efterfrågan – har sålunda en produktivitetsreserv uppstått. Särskilt på längre sikt är detta en mycket kostsam väg att nå låg öppen arbetslöshet och ett naturligt mål för den ekonomiska politiken i ett medellångt perspektiv är att produktivitetsreserven frigöres.

En tredje målsättning är att den externa balansen skall förbättras. LU:s kalkyler bygger på en förutsättning om en fortgående förbättring av den externa balansen med sikte på uppnådd balans i mitten av 1980-talet. I kalkylerna har mot denna bakgrund det målsatta underskottet 1983 bestämts till 5 000 milj. kr. Det kan jämföras med att underskottet 1977 med motsvarande definitioner uppgick till 12 920 milj. kr.

En låg inflationstakt är en fjärde målsättning. Den kvantitativa innebörden som detta mål har givits i kalkylerna är en årlig prisökningstakt på 5 à 6 %. Utredningen menar att med hänsyn till den förväntade internationella prisutvecklingen torde det i varje fall sett som ett sexårsgenomsnitt vara mycket svårt att underskrida denna ökningstakt.

En femte viktig ekonomisk-politisk målsättning har för utredningen varit att en viss real standardförbättring måste åstadkommas i såväl privat som offentlig konsumtion. Utredningen konstaterar att om inte detta mål upp-

fylles måste man räkna med att svåra sociala spänningar uppstår. När det gäller offentlig sektor innebär redan gjorda åtaganden och beslut en årlig tillväxt på ca 1,3 % i den offentliga konsumtionen. Betraktar man den privata konsumtionen är en icke obetydlig konsumtionsökning redan in-tecknad av de åtaganden som gjorts gentemot pensionärerna. För att breda löntagargrupper i vanliga inkomstlägen över huvud taget skall kunna få någon ökning i sin privata standard krävs därför en ökning av den totala privata konsumtionsvolymen i storleksordningen över 1 % per år.

Utredningen tillfogar att de ovan angivna målsättningarna måste uppnås inom ramen för en stabil växelkurs.

Ett första steg i utredningsarbetet har varit en kartläggning och kvantifi-ering av de olika delarna i den ekonomiska omgivning i vilken den ekono-miska politiken kommer att verka under den närmaste femårsperioden. En viktig utgångspunkt har härvidlag varit bedömningen av det internationella perspektivet. Denna sker huvudsakligen via material från olika internatio-nella organisationer samt genom det internationella samarbete som lö-pande bedrivs i och vid sidan av dessa. Exportmarknadernas utveckling har speciellt studerats av konjunkturinstitutet. Produktivitets- och inves-teringsutveckling m. m. inom industrin har bedömts av statens industri-verk. Även för övriga sektorer har vissa specialstudier gjorts av bransch-experten etc. För den offentliga sektorn har statens långtidsbudget och kommunernas och landstingens ekonomiska långtidsplaner spelat en vik-tig roll.

I nästa steg har en systematisk avstämning av dessa olika faktorer mot varandra skett i långtidsutredningens modellsystem. Detta innehåller en real del, en prismodell och en finansiell modell. Kärnan i modellsystemet är EMMA-modellen och den databas som byggts upp kring denna modell.

Den reala EMMA-modellen har i LU 78 kompletterats med en aggre-gerad modell, AMMA, vars speciella användningsområde är makroekono-miska avvägningsproblem på medellång sikt. Med hjälp av den aggrege-rate modellen, vilken också integrerats med ovan omtalade prismodell och finansiella modell, har de olika sidoalternativen för den ekonomiska ut-vecklingen t. o. m. 1983 tagits fram.

Även utvecklingen i det längre tidsperspektivet studeras med hjälp av en modell, den s. k. LEMMA-modellen. Den har utnyttjats för att belysa utvecklingen fram till år 1990.

Även om de ekonomiska modellerna är ett viktigt hjälpmedel i långtids-utredningarnas analys är det dock viktigt att komma ihåg att de i första hand är ett instrument för konsistensprövning och sammanjämkning av utredningsmaterial som kommit fram på annat sätt, exempelvis genom sektorstudier eller expertbedömningar. Huvudvikten i utredningsarbetet ligger i framtagandet av sådant material liksom i utformandet av prognoser för de storheter som inte ingår i modellsystemet.

Remissinstanserna

Remissinstansernas allmänna inställning till uppläggningsen av analyserna i LU 78 är överlag positiv. *Sveriges aktiesparares riksförbund* framhåller således att analyserna är av stort pedagogiskt värde. *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* betonar i sitt gemensamma remissvar att långtidsutredningen utgör ett värdefullt bakgrundsmaterial för den ekonomisk-politiska diskussionen.

Institutet för internationell ekonomi framhåller det betydande värdet av att utredningen denna gång klart redovisar de grundläggande antagandena bakom beräkningarna. *Svenska bankföreningen* anser att LU 78 på ett övertygande sätt visar vilken rad av villkor som måste uppfyllas för att den svenska ekonomin skall närma sig de uppställda målsättningarna.

Flera remissinstanser, bl. a. *Sveriges föreningsbankers förbund* och *Stockholms handelskammare*, framhåller att utbytet skulle kunna bli större om den kortsiktiga ekonomiska politiken i större utsträckning samordnades med LU:s arbete så att det medellånga perspektivet i högre grad kom att påverka politikens utformning. I detta sammanhang betonas att LU:s framskrivningar borde göras årligen rullande. Liknande synpunkter framfördes också i anslutning till den föregående långtidsutredningen.

Ytterst få remissinstanser har i detalj behandlat den använda analysmetoden. *Statskontoret* betonar i sitt remissvar att en ytterligare nedbrytning på regional nivå borde arbetas in i modellberäkningarna. Liknande synpunkter framförs från *Landstingsförbundet* och *skolöverstyrelsen*. Remissinstanserna är emellertid medvetna om de tekniska svårigheter som är förknippade med en utvidgning av angivet slag.

Statskontoret tar i sitt remissvar också upp andra förslag till utvidgningar av analysmetoden. Sålunda efterlyses en mer detaljerad analys av de effekter på den privata sektorns produktivitet som en ökad satsning på vissa offentliga delsektorer kan medföra. *Universitets- och högskoleämberetet* saknar för sin del en explicit analys av sambandet mellan utbildning och den ekonomiska tillväxtpotentialen. Flera remissinstanser, däribland *styrelsen för teknisk utveckling* och *skolöverstyrelsen*, anser att större tyngd bör läggas vid det mer långsiktiga analysarbetet. Skolöverstyrelsen anser dessutom att tidsperspektivet för dessa analyser borde förlängas ytterligare för att härigenom erhålla ett bättre planeringsunderlag för utbildningssystemets långsiktiga dimensionering.

Statistiska centralbyrån behandlar i sitt remissvar utförligt frågan om det statistiska underlagsmaterialets brister och begränsningar. Man konstaterar sålunda att brister i det statistiska sifferunderlaget kan leda till en felaktig problembeskrivning liksom att statistikens begränsningar omöjliggör vissa eljest påkallade utvidgningar av analysen. Dessa problem kan i viss utsträckning elimineras genom att ökade resurser avdelas för framtagning av det statistiska underlagsmaterialet.

Ett fåtal remissinstanser påpekar vikten av att olika framåtsyftande utredningar samordnas. *Landsorganisationen* framhåller bl. a. att sysselsättningsutredningens kommande slutbetänkande bör samordnas med LU:s analyser av den allmänna ekonomiska utvecklingen. *Riksrevisionsverket* betonar i sitt remissvar att även om detta strider mot den praxis som är bruklig i långtidsutredningarna, så borde effekterna av planerade men ännu ej genomförda partiella reformer analyseras. Som exempel nämns bl. a. de av den kommunalekonomiska utredningen, KEU, framlagda förslagen till kommunal skatteutjämning m. m.

De ekonomisk-politiska målsättningar som bildat utgångspunkter för LU:s analyser diskuteras relativt utförligt i de olika remissvaren. I stort sett ansluter sig samtliga remissinstanser till de uppsatta målen. Däremot föreligger olika uppfattningar när det gäller målsättningarnas prioritet och siffermässiga precisering.

Sålunda ansluter sig *Kooperativa förbundet* till de centrala mål för den ekonomiska politiken som formuleras av LU men framhåller att det är ett starkt önskemål att inflationstakten kan nedbringas under 6%-nivån och att målsättningen om full sysselsättning bör inkludera ambitionen att reducera den s. k. friktionsarbetslösheten. Man framhåller vidare att det uppställda externbalansmålet bör uppfattas som ett riktmärke och inte som ett ovillkorligt krav.

Socialstyrelsen kritiserar i sitt remissyttrande LU för att full sysselsättningsmålet är alltför snävt definierat. Hänsyn borde tas inte endast till den öppna arbetslösheten, utan även till latent och partiellt arbetslösa, personer i beredskapsarbete eller sysselsatta inom arbetsvården samt personer som av arbetsmarknadsskäl har förtidspensionerats.

Medan *Tjänstemännens centralorganisation* finner det naturligt att målen extern balans och fullt resursutnyttjande ges en hög prioritet säger sig *Landsorganisationen (LO)* inte kunna acceptera jämvikt i bytesbalansen som ett överordnat mål. LO framlägger i sitt remissvar dessutom ett längre principiellt resonemang om de uppsatta målsättningarnas inbördes beroende och betydelse. Enligt LO kan de mål som tas upp av LU 78 återföras på två för arbetarrörelsen helt centrala mål ur vilka andra delmål och politiska ställningstaganden kan härledas. De är dels 1) arbete och välfärd åt alla, samt 2) fördelning av produktionsresultatet, förmögenheter och inflytande på ett rättvist och demokratiskt sätt.

LO konstaterar att av dessa centrala mål för sysselsättning och fördelning följer sedan målen för prisstabilitet, jämvikt i bytesbalansen, regional balans, etc. Exempelvis framhålls att målsättningen om prisstabilitet är avgörande för såväl fördelningspolitiken som det långsiktiga sysselsättningsmålet. En fortgående inflation leder ofta till en orättvis omfördelning av ekonomiska tillgångar och utgör på sikt ett hot mot sysselsättningen och den internationella konkurrenskraften.

De centrala avvägningsproblemen i utredningens huvudalternativ

Långtidsutredningen

Realiserandet av utredningens huvudalternativ bygger naturligtvis primärt på att kalkylernas centrala yttre förutsättningar angående världshandelstillväxt m. m. förverkligas. Det ställer emellertid också krav på att en rad andra betingelser uppfylls.

En av dessa betingelser är att den förbättring av de svenska relativpriserna som krävs för att realisera den nödvändiga exporttillväxten förverkligas. Ungefär hälften av denna relativprisförbättring har redan åstadkommits genom utförda devalveringar. Resten måste komma till stånd genom en återhållsam inhemsk kostnadsutveckling.

Det ställer i sin tur bestämda krav på utvecklingen av löner och vinster. Tillväxten av dessa centrala storheter åvilar emellertid även andra restriktioner. Löneökningarna måste uppnå en viss nivå för att målsättningen om en real standardförbättring i den privata konsumtionen skall kunna realiseras. Näringslivets vinstnivåer måste för sin del öka för att den under prognosperioden nödvändiga investeringsverksamheten skall kunna uppstå. Problemets kärna kan således formuleras på följande sätt: Inom ramen för en begränsad ökning av förädlingsvärdet måste fördelningen mellan löner och vinster anpassas så att löneökningarna tillfredsställer kravet på privata standardförbättringar medan vinstökningarna är av den storleken att den nödvändiga investeringsverksamheten förverkligas.

Bakgrunden till denna anpassningsprocess är den kraftiga förskjutning i förädlingsvärdets fördelning som skedde mellan 1974 och 1977. Under dessa år sjönk förädlingsvärdets vinstandel i den konkurrensutsatta sektorn från 33 % år 1974 till 13 % år 1977. Löneandelen steg i motsvarande omfattning. Industrieföretagens genomsnittliga räntabilitet på eget kapital sjönk till minus 6 %. Som en följd av den kraftiga vinstnedgången och det låga kapacitetsutnyttjandet avstannade industrins investeringsverksamhet. Det höga kostnadsläget ledde till brist på lönsamma projekt. Tillgången på finansiellt kapital torde däremot inte ha lagt några hinder i vägen.

En fundamental förutsättning för att den i huvudalternativet prognosticerade investeringsökningen skall komma till stånd är således att vinstnivåerna höjs och investeringsincitamenten därigenom ökar. I LU 78 redovisas utförliga beräkningar över hur detta påverkar industrieföretagens finansiella sparande, självfinansieringsgrad, soliditet och räntabilitet. Den genomsnittliga vinstandelen i den konkurrensutsatta sektorn måste, enligt LU:s bedömningar, stiga från 1977 års bottennivå om 13 % till ca 22 % år 1983, dvs. ungefär den vinstandel som i genomsnitt uppnåddes under 1970-talets allra första år. Ungefär samma utvecklingsmönster måste följas även i den skyddade delen av näringslivet. Det bör betonas att den omfördelning av förädlingsvärdets fördelning på kapital och arbete som därmed förut-

satts uppstå enbart innebär ett återhämtande av mer normala vinst- och löncandelar. I själva verket ligger den för 1983 förutsatta genomsnittliga vinstandelen nästan tre procentenheter under den vinstandel som i LU 75 förutsattes råda år 1980.

Man kan vidare konstatera att huvudalternativets lönetillväxt medger en klar förbättring av de aktiva löntagarnas privata konsumtionsstandard, vilket framgår av tabell 1. Trots att de utlovade standardhöjningarna till pensionärerna tar en stor del av det privata konsumtionsutrymmet i anspråk medges en total tillväxt av de aktivas privata konsumtionsvolym med sammantaget nära 8 % fram till 1983. Till dessa standardförbättringar skall också läggas att utbyggnaden av det offentliga tjänsteutbudet förutsatts få en sådan inriktning att den bl. a. kraftigt påverkar barnfamiljernas standard.

Tabell 1 Hushållens konsumtionsutveckling enligt huvudalternativet
Miljarder kr., 1975 års priser

	1977	Årlig procentuell förändring	
		1975–1977	1977–1983
Pensionärer	25,2	9,1	4,3
Övriga	130,5	0,8	1,3
Totalt	155,7	2,0	1,8

En annan betingelse för huvudalternativets realiserande är en ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Enligt LU 78 väntas efterfrågan på industri-varor bli kraftigast i de sektorer där graden av outnyttjad kapacitet är relativt låg. Därför kan produktivetsreserven inte realiseras genom att alla företag behåller sina anställda. I stället krävs ett dynamiskt förlopp där sysselsättningen ökar i de expansivare branscherna samtidigt som produktivetsreserven i svagare branscher löses upp genom avgång av anställda. Detta kräver i sin tur att arbetsmarknadspolitiken inriktas på att befrämja rörligheten. Om så ej sker är risken stor för att en efterfrågegenererad uppgång bromsas av flaskhalsproblem på sysselsättningssidan. Den dämpade kostnadsutveckling som är en förutsättning för LU:s huvudalternativ äventyras därigenom. Kravet på ökad rörlighet på arbetsmarknaden accentueras också av de regionala obalanser som kan uppstå.

Ytterligare viktiga avvägningsproblem som måste bemästras gäller produktionsresultatets användning. Realiserandet av LU:s huvudalternativ kräver att en betydande del av produktionen avsätts på exportmarknaderna för att täcka bytesbalansunderskottet. Vidare måste näringslivets investeringsbehov prioriteras under den närmaste femårsperioden. Ett högt kapacitetsutnyttjande är en nödvändig förutsättning för en snabb investeringsutveckling. I den nu aktuella situationen kan en ökning av kapacitetsutnyttjandet endast ske genom att efterfrågan ökar kraftigt. Den ekonomiska politiken måste därför ges en inriktning som underlättar industriexpansionen såväl från efterfrågesidan som från kapacitetssidan. Näringslivets

krav på reella och finansiella resurser för investeringsändamål måste tillgodoses.

Genom reduktionen av bytesbalansunderskottet och de ökade investeringarna reduceras utrymmet för konsumtion högst avsevärt. Detta förhållandevis knappa utrymme måste sedan delas på privat och offentlig konsumtion. För den privata konsumtionens del måste hänsyn tas till redan gjorda bindningar till pensionärerna och att en alltför låg privat konsumtionstillväxt för de aktiva med stor sannolikhet kommer att leda till spänningar på arbetsmarknaden. Genom att den privata konsumtionen således måste medges en viss standardförbättring blir det återstående utrymmet för offentlig konsumtion begränsat. Utrymmet måste delas mellan statlig och kommunal verksamhet. Denna fördelning är en politisk avvägningsfråga som kräver prioriteringar mellan olika konsumtionsändamål. På grund av olika bindningar är emellertid manöverutrymmet inte särskilt stort.

I LU:s baskalkyler preciseras de konsumtionsökningar som följer av olika politiska beslut och åtaganden samt av förändringar i befolkningens åldersstruktur i kombination med kravet på oförändrad standard i det offentliga tjänsteutbudet. För statens del utgår baskalkylen från långtidsbudgeten för perioden 1978/79–1982/83. Den redan in-tecknade ökningen av statlig konsumtionsvolym anges till 0,5 % per år 1977–1983. För kommunal konsumtion har motsvarande ökning beräknats till 1,8 % per år. Den högre ökningstakten för kommunerna betingas huvudsakligen av utbyggnaden av de prioriterade områdena barnomsorg och långtidssjukvård samt av de krav som ställs av bl. a. övrig äldrevård. Mot denna bakgrund är det naturligt att kommunerna tillförs merparten av det begränsade utrymmet för offentlig konsumtionstillväxt.

I LU 78 påpekar att den tillväxt man kalkylerat med för kommunernas del (2,8 % per år) innebär en neddragning i jämförelse med planerna i denna sektor (3,5 % per år). Mot bakgrund av detta och de senaste årens erfarenheter av kommunal expansion måste man konstatera att en sådan anpassning av den kommunala utvecklingen som förutsätts i LU 78 inte kan komma till stånd utan att statsmakterna för en medveten politik för att begränsa den kommunala expansionen.

Även den förutsatta statliga konsumtionsutvecklingen (1 % per år) kommer att ställa stora krav på återhållsamhet med nya utgiftsåtaganden från statsmakternas sida. En stram återhållsamhet betingas också av utgångslägets stora budgetunderskott. På kort sikt kan ett stort budgetunderskott motiveras av stabiliseringspolitiska överväganden. I ett medelfristigt perspektiv kräver emellertid den samhällsekonomiska balansen att budgetunderskottet motsvaras av ett lika stort sparande i övriga sektorer i ekonomin. Men också när detta villkor är uppfyllt kan överflyttningen av finansiellt sparande från offentlig till privat sektor ställa krav på en anpassning av kreditmarknaden och kreditpolitiken för att en likviditetsuppbyggnad inte skall leda till ökad inflation.

Remissinstanserna

Nästan samtliga remissinstanser har i sina remissvar berört de ovan angivna avvägningsproblemen. Intresset har därvid i första hand riktat sig mot kravet på en begränsad offentlig konsumtionstillväxt, kravet på en förskjutning i den funktionella inkomstfördelningen samt kravet på en ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Remissinstansernas synpunkter avseende kravet på ökad rörlighet redovisas i avsnittet om befolkning och arbetskraft nedan. I det följande koncentreras framställningen till de två andra avvägningsproblemen.

Statskontoret framhåller i sitt remissvar att LU har underskattat den offentliga sektorns expansionskraft. Från denna utgångspunkt framhålls att utredningens alternativ V utgör en mer sannolik utvecklingsväg. Även *Svenska kommunförbundet* är inne på samma linje. Man noterar att med hänsyn till den faktiska och prognosticerade utvecklingen för LU-periodens två första år måste ökningen av den kommunala konsumtionen begränsas till 1,9% per år under resten av prognosperioden. Man framhåller att det knappast torde vara möjligt att inom dessa ramar förverkliga det beslutade barnomsorgsprogrammet och klara behoven inom äldreomsorgen utan att standarden sänks inom andra kommunala områden.

Landstingsförbundet anser att LU:s baskalkyler för den offentliga konsumtionstillväxten ger för låga ökningstal. Man hävdar att för landstingens del kan underskattningen uppskattas till 1 à 2 procentenheter per år. En enligt landstingsförbundets uppfattning riktigare baskalkyl skulle ge en större andel av det tillgängliga utrymmet för konsumtion till offentlig verksamhet. Även *riksrevisionsverket (RRV)* anser att utrymmet för den offentliga konsumtionens ökning förefaller väl litet. RRV anser dessutom, liksom *Statskontoret*, att utredningens alternativ V torde vara mera realistiskt när det gäller den framtida offentliga konsumtionstillväxten.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) betonar att det varken är möjligt eller önskvärt att pressa tillbaks den kommunala konsumtionen så starkt som det enligt LU skulle krävas. Motsvarande tankegångar synes ligga bakom *Sveriges köpmannaförbunds* farhågor för att den privata konsumtionens utveckling kommer att bli svagare än vad som beräknats i LU. Även *Kooperativa förbundet* tror att den privata konsumtionsökning som LU har räknat med är överskattad.

SACO/SR understryker i sitt remissvar att det inte är realistiskt att räkna med möjligheten att utan allvarliga spänningar hålla den privata konsumtionen inom den ram som utredningens huvudalternativ anger. SACO/SR menar också att LU har underskattat utvecklingen av det erforderliga offentliga konsumtionsutrymmet. Sammantaget anser SACO/SR att målet om extern balans inte bör ges en så strikt utformning att det medför en så begränsad ökning av konsumtionsutrymmet som i utredningens huvudalternativ.

I motsats till ovan refererade remissinstanser anser *Svenska arbetsgivarföreningen (SAF)* och *Sveriges industriförbund (SI)* att LU:s förutsättning om den offentliga sektorns tillväxt är orealistiskt hög. Remissorganen framhåller i sitt gemensamma remissvar att Sverige under de senaste decennierna har haft en ökning av de offentliga utgifterna som klart överstiger den i övriga OECD-länder och att LU-kalkylen ger anledning till en allvarlig diskussion kring förutsättningarna för att vi skall kunna fortsätta att föra en från omvärlden avvikande politik. Man vill på denna punkt uppmärksamma att utredningens kalkyler innebär krav på en höjning av skatte- och avgiftsuttaget som är så kraftig att de vill ifrågasätta om den går att förverkliga. De framhåller att en omprövning av de offentliga utgiftsprogrammen därför framstår som närmast ofrånkomlig.

SAF/SI framhåller vidare att den årliga tillväxt på drygt 2% för den offentliga konsumtionen som LU räknar med inte heller är så låg som det kan förefalla vid jämförelser med de procentuella tillväxttalen under 1960-talet. Ökningen innebär tvärtom en sysselsättningsökning i absoluta tal av samma storleksordning som under de senaste decennierna.

Därmed lämnar vi de synpunkter som berör avvägningen mellan konsumtion och övrig resursförbrukning samt mellan privat och offentlig konsumtion. I det följande skall i stället intresset koncentreras till de remissynpunkter som framförts avseende kravet på en förbättring av de svenska relativpriserna och det därmed sammanhängande kravet på en förskjutning i den funktionella inkomstfördelningen.

Institutet för internationell ekonomi anser i sitt remissvar att den av LU angivna vinstuppgången i näringslivet är otillräcklig. Man tror inte att en sådan vinstutveckling medger den lönsamhet som företagen kommer att kräva för att öka sina investeringar i den omfattning som LU antar. Man framhåller att den antagna vinstnivån i ett historiskt perspektiv måste betraktas som låg och att den dessutom under hela perioden fram till 1983 skulle ligga under den av LU målsatta nivån. Man anser vidare att vinstuppgången ter sig otillräcklig också av det skälet att företagens soliditet, dvs. förhållandet mellan främmande och eget kapital, 1983 kommer att ligga kvar på samma låga nivå som idag. Man finner det svårt att tro att företagen efter att ha gått igenom en så svår kris som vi haft de senaste åren, skulle vara beredda att ta de finansiella risker som ökade investeringar innebär innan de finansiella buffertarna åter byggts upp.

Institutet för internationell ekonomi framhåller sammanfattningsvis att det i stället torde finnas ett behov av att kompensera de senaste årens vinstkris genom att under en period tillåta övernormala vinster, så att företagen snabbt kan bygga upp sin soliditet igen och få det nödvändiga avstampet för att åter våga göra de nyinvesteringar och de satsningar på forskning och utveckling som kommer att krävas för att introducera ny konkurrenskraftig teknik.

Sveriges industriförbund (SI) och *Svenska arbetsgivarföreningen*

(SAF) anser i sitt gemensamma remissyttrande att den lönsamhetsnivå inom näringslivet som LU ställer upp som riktmärke för 1983 är mycket försiktigt uppskattad. Man framhåller att behovet av en kraftig konkurrenskraftsförbättring för den utlandskonkurrerande delen av svenskt näringsliv inte torde kunna ifrågasättas. Man tillägger att det är angeläget att så mycket som möjligt av anpassningen kommer tidigt under perioden och att på så sätt produktion och investeringar stimuleras i god tid före utredningens slutår.

SAF/SI påpekar vidare att med den breda expansion av industrin som nu krävs för att lösa strukturfrågorna är det sannolikt inte möjligt att pressa fram en produktivitetstegring av den storleksordning som anges i LU-kalkylerna. Därför skulle ett förverkligande av de löne- och prisstegrings-tal utredningen räknat med innebära att den politik som – med parternas aktiva stöd – påbörjats för att få ned inflationstakten i den svenska ekonomin spolierades. Enligt SAF/SI bör målsättningen i stället vara att stegringen i arbetskostnaden per timme under återstoden av prognosperioden skall sänkas.

Stockholms handelskammare understryker i sitt remissvar lönsamhetens fundamentala betydelse för att uppnå de i LU uppställda ekonomisk-politiska målen. Kammaren anser det sannolikt att kraven på vinstförbättringar måste ställas högre än vad långtidsutredningen gjort, bl. a. med hänsyn till den fortgående soliditetsförsämring som skett under hela 1970-talet och som idag utgör en påtaglig spärr för risktagande och investeringar. Sammanfattningsvis hävdar kammaren att vad som för tio år sedan kunde betecknas som "övervinster" idag måste anses som normalt för ett företags långsiktiga lönsamhet och därmed överlevnadsmöjligheter.

Fullmäktige i riksbanken accepterar i stort sett de krav på vinstförbättringar i näringslivet som uppställs i LU:s huvudalternativ. Mot detta ställningstagande har emellertid tre ledamöter i styrelsen (Sträng, Wärnberg och Lundblad) reserverat sig. Reserverna påpekar att en betydande del av vinstökningarna inte skulle användas för investeringar och kapacitetsutbyggnad utan för konsolidering. Enligt deras mening är en sådan utveckling varken möjlig eller önskvärd. Man anser den inte vara möjlig med hänsyn till det sätt på vilket man träffar överenskommelser om löner-na i vårt land. Man anser den inte önskvärd med hänsyn till att den innebär en kraftig inkomstöverföring från löntagarna till företagen och kapital-ägarna. Man framhåller att om utredningens huvudalternativ förverkligas så kommer detta att leda till en ökad förmögenhetskonzentration och ökade klyftor i samhället.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) anser i sitt remissyttrande att den förutsatta vinstutvecklingen står i en bjärt kontrast till den svaga konsumtionsökning som förutsätts komma löntagarna till del. TCO finner det svårt att acceptera långtidsutredningens fördelningspolitiska konsekvenser härvidlag. Jämväl framhåller TCO att investeringskvoten behöver

öka för att möjliggöra en acceptabel tillväxttakt och för att den svenska industrins internationella konkurrenskraft skall kunna upprätthållas och förstärkas. Enligt TCO kan emellertid denna ökning av investeringarna inte finansieras genom att vinsterna stiger ytterligare, utan att detta kommer i direkt konflikt med fördelningspolitiska mål. Man anser i stället att den kollektiva kapitalbildningens roll i kapitalförsörjningen måste öka.

Även *Landsorganisationen (LO)* avvisar i sitt remissvar kravet på ökade vinster i näringslivet. LO framhåller att man inte kan medverka till att vinstökningen drivs så långt att så gott som hela den nödvändiga kapitalbildningen självfinansieras med företagens vinster. LO avvisar denna lösning av såväl fördelningspolitiska som effektivitetsskäl.

LO betonar att en omstrukturering av det svenska näringslivet kommer att få vittgående återverkningar för såväl löntagarna som samhället i stort. Man anser därför att ansvaret för detta inte får ligga på företagen enbart utan såväl samhällsintresset som de anställda måste engageras i denna process. LO framhåller att man sedan länge krävt ökad delaktighet för löntagarna i företagets förmögenhetsökning och ökat medinflytande och medansvar för deras skötsel. Man framhåller att en lösning av balansproblemen genom att ökade resurser tillförs företagen som ägarkapital och därigenom stärker soliditeten och investeringsbenägenheten ter sig betydligt mer acceptabel om den inte samtidigt leder till ökade ekonomiska klyftor i samhället.

Den internationella utvecklingen

Långtidsutredningen

Den ekonomiska utvecklingen i industriländerna har sedan händelserna på oljemarknaden hösten 1973 – våren 1974 karakteriserats av en fortsatt hög inflation, svag produktionstillväxt, hög arbetslöshet, ett betydande om än successivt reducerat bytesbalansunderskott samt en över lag svag investeringsutveckling. Läget och utvecklingstendenserna i de enskilda länderna skiljer sig dock vida.

Den allmänna utgångspunkten för de bedömningar över OECD-ländernas utveckling som görs i LU är att de större länderna kommer att föra en jämfört med förhållandena under utgångsåret för kalkylerna mer expansiv ekonomisk politik. Anledningen härtill är främst behovet av att pressa ned den för närvarande höga arbetslösheten. Olika restriktioner på den ekonomiska politiken – främst då rädsla för en återigen accelererande inflation samt krav beträffande bytesbalansens utveckling – gör det emellertid motiverat att anta att omläggningen blir förhållandevis försiktig. Den förutsatta snabbare expansionen i de större ekonomierna antas göra det möjligt för de mindre länderna att föra en mer expansiv politik än vad som skulle

vara fallet vid en mer ogynnsam internationell utveckling. I många mindre länder som har mycket stora bytesbalansunderskott, bl. a. de nordiska länderna, måste man ändå räkna med en relativt långsam efterfrågeutveckling trots att tillväxten i världsekonomin och den internationella handeln förväntas bli relativt snabb.

Sammantaget innebär de bedömningar beträffande den internationella produktionsutvecklingen som görs i LU:s huvudalternativ en tillväxt i OECD-området som helhet på 4,0 % per år 1977–1983. Tillväxttalen för de mindre OECD-länderna ligger genomgående mycket lågt. En betydande arbetslöshet förutses kvarstå ännu 1983, främst i de västeuropeiska OECD-länderna. Inflationstakten, mätt som BNP-deflatorns tillväxttakt, antas ligga kvar på en förhållandevis hög nivå – 6,3 % per år 1977–1983.

Tillväxten i statshandelsländerna förutsätts dämpas till 5,0 % per år 1977–1983. Utvecklingsländerna (exkl. OPEC-staterna) förutsätts som grupp även fortsättningsvis få en gynnsam produktionsutveckling, 5,8 % per år. OPEC-staternas produktionsvolym väntas öka med 6,0 % per år 1977–1983, dvs. klart långsammare än tidigare under 1970-talet.

Mot bakgrund av bl. a. bedömningarna av produktionsutvecklingen i den internationella ekonomin beräknas världshandeln öka med 6,4 % per år i volym. Ökningstakten i det internationella handelsutbytet i förhållande till produktionstillväxten har därvid bedömts komma att gå ned något jämfört med tidigare år.

Svårigheterna att förutse vilken ekonomisk politik regeringarna i industriländerna kommer att föra under de närmaste åren medför en betydande osäkerhet i bedömningarna av den internationella utvecklingen. I syfte att belysa osäkerhetsmarginalen i bedömningarna redovisas i LU alternativa scenarion för utvecklingen i OECD-området fram till 1980-talets mitt. I ett s. k. full sysselsättningsscenario analyseras de problem och krav som är förenade med en ekonomisk politik, vilken återför länderna till full sysselsättning vid 1980-talets mitt. För att absorbera i dag arbetslös arbetskraft och dessutom bereda nytillkommande på arbetsmarknaden sysselsättning krävs enligt de överslagskalkyler som utförts en produktionstillväxt för OECD-området som helhet på i genomsnitt något över 4,5 % per år 1976–1985, vilket kan jämföras med en BNP-tillväxt i OECD-området om i genomsnitt 2 % per år 1973–1977. Det krävs således en avsevärd acceleration i produktionstillväxten om full sysselsättning skall kunna återställas i OECD-området fram till 1985.

Det kan emellertid inte uteslutas att ett flertal större OECD-länder även fortsättningsvis kommer att föra en restriktiv politik på grund av hänsyn till uppsatta prisstabiliseringsmål eller för att undvika en otillfredsställande utveckling av bytesbalansen. De nuvarande höga arbetslöshetstalen skulle därvid långsiktigt accepteras. De länder som i dag har underskott i sina bytesbalanser skulle då tvingas att föra en ytterligt restriktiv ekonomisk politik. Beräkningarna anger att en fortsättning av den restriktiva politik

som fördes fram till slutet av 1977 skulle medföra att produktionstillväxten 1978–1985 begränsas till 3 à 3,5 % per år. Tillväxten i de länder som i dag tar betydande delar av Sveriges export skulle bli särskilt långsam. En sannolik effekt av en fortsatt långsam ekonomisk tillväxt är en ytterligare sänkning av näringslivets lönsamhet och investeringsnivå. Den öppna arbetslösheten i OECD-området skulle öka. Motståndet mot rationaliseringar och omställningar och därmed också de strukturella stelheterna och inflationsbenägenheten skulle tendera att förstärkas. Vidare måste risken för att länderna tillgriper protektionistiska åtgärder i syfte att rädda arbetstillfällen inom det egna landet bedömas som stor. Världshandelns volymtillväxt skulle under sådana förutsättningar begränsas till ca 5 % per år.

Remissinstanserna

Flera remissorgan framhåller den stora betydelse som bedömningar av den internationella utvecklingen har i analyser av utvecklingsbetingelserna för den svenska ekonomin. Också svårigheterna att i nuvarande läge förutse denna utveckling framhålls.

LO finner det motiverat att *LU* presenterar tre alternativa scenarion för utvecklingen i OECD-området fram till 1980-talets mitt. Den bedömning av den internationella utvecklingen som görs i *LU*:s huvudalternativ kan dock enligt *LO*:s mening vara alltför optimistisk. *LU* borde därför mer utförligt ha analyserat konsekvenserna för den svenska ekonomin även av en svagare internationell utveckling. *TCO* anför att *LU*:s bedömning av den internationella utvecklingen måste betecknas som optimistisk, men inte så optimistisk att den utan vidare kan avfärdas. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* ifrågasätter om optimismen i *LU* beträffande den internationella utvecklingen är berättigad. Vidare finns det enligt förbundet en risk för att prioriteringen av prisstabiliseringsmålet i omvärlden underskattas.

Svenska bankföreningen finner *LU*:s antagande om tillväxten i de västeuropeiska OECD-länderna något för optimistisk.

Sveriges föreningsbankers förbund framhåller att trovärdigheten i *LU*:s antaganden beträffande den internationella utvecklingen är utomordentlig svår att bedöma. Förbundet avstår därför från att värdera sannolikheten i utredningens antaganden i dessa avseenden. *SACO/SR* ifrågasätter inte *LU*:s bedömning av den internationella utvecklingen. Eftersom bedömningarna av denna är den kanske mest påtagliga osäkerhetsfaktorn i *LU* menar *SACO/SR* att det hade varit motiverat med en mer systematisk analys av lågtillväxtalternativet. Enligt *Kooperativa förbundets (KF)* mening kan en utveckling efter de linjer som skisseras i det i *LU* redovisade lågtillväxtscenariot inte uteslutas. Eftersom återverkningarna på den svenska ekonomin vid ett sådant förlopp kommer att bli mycket allvarliga, borde *LU* enligt *KF* ha försökt att räkna utförligare också på detta alternativ.

Med tanke på den växande risken för protektionism anser Bankföreningen att LU:s antagande om att världshandeln skall stiga några procentenheter snabbare än produktionen diskutabelt. *Institutet för internationell ekonomi* anser däremot att LU:s bedömning av världshandeln tillväxt är relativt pessimistisk.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) framhåller att nya drastiska prishöjningar på olja inte är osannolika under den närmaste framtiden. Detta synes enligt LRF:s mening inte i tillräcklig utsträckning ha beaktats i LU:s analyser. De senaste årens internationella utveckling visar att utvecklingsländerna på ett helt annat sätt än vi för något årtionde sedan räknade med kommer att konkurrera med industriländerna på den industriella varumarknaden. På grund av dessa länders väsentligt lägre kostnader för t. ex. arbetskraft kan deras konkurrensöverlägsenhet inom många industrisektorer skapa krissituationer inom motsvarande industrisektorer i vårt land. I långsiktsplaneringen måste man därför räkna med betydande osäkerhetsfaktorer i den industriella expansionen. Dessa frågor synes enligt LRF:s mening inte vara tillräckligt beaktade i LU. Skeendet visar också att utvecklingsländernas areella näringar inte kommer att påverka den internationella handeln med livsmedel, så som man i den svenska långsiktsplaneringen tidigare har beräknat.

Befolkning och arbetskraft

Långtidsutredningen

En grundläggande förutsättning för den ekonomiska utveckling som beskrivs i huvudalternativet i LU 78 är att full sysselsättning även fortsättningsvis kommer att vara ett överordnat mål för den ekonomiska politiken. Utvecklingen av den totala sysselsättningen i LU bestäms därför av den utveckling av de totala arbetskraftsresurserna som kan förväntas under perioden. Denna har i sin tur beräknats med hjälp av en arbetskraftskalkyl som utförts av prognosinstitutet vid statistiska centralbyrån (SCB).

Arbetskraftskalkylen baseras på en befolkningsprognos, samt på antaganden om utvecklingen av förvärvsfrekvenser, arbetstider, frånvaro, etc. Dessa antaganden bygger i huvudsak på de utvecklingstendenser som har kunnat iakttagas under perioden 1970–1977. Hänsyn har dock tagits till att utvecklingen under denna period delvis har påverkats av speciella omständigheter, som inte utan vidare kan antas göra sig gällande i lika hög grad under prognosperioden. Exempel på sådana speciella omständigheter är den generella arbetstidsförkortningen från 42,5 till 40 timmars arbetsvecka som infördes i början av 1970-talet samt de reformer som påverkat frånvaro för studier och för vård av barn m: m.

Den av SCB utförda arbetskraftskalkylen anger den utveckling av den totala arbetsvolymen, mätt i arbetstimmar, som man kan förvänta under

förutsättning att den ekonomiska politiken inriktas på att uppnå full sysselsättning. Fördelningen av denna sysselsättning på de olika produktionssektorerna har däremot beräknats inom ramen för LU:s ekonomiska modellsystem. Därefter har en avstämning gjorts mellan modellresultaten och arbetskraftskalkylen vad gäller antalet sysselsatta män respektive kvinnor. En sådan avstämning är nödvändig beroende på de stora skillnader i proportionen sysselsatta män respektive kvinnor som föreligger mellan olika produktionssektorer. Dessa proportioner förändras visserligen över tiden, men förändringarna är långsamma. De beror huvudsakligen på de yrkesval som görs av de nytillträdande på arbetsmarknaden, vilka endast utgör en liten del av det totala antalet sysselsatta.

Den befolkningsprognos som ligger till grund för arbetskraftskalkylen utgår från förutsättningen att invandringen även under de närmaste åren kommer att överstiga utvandringen. Nettoinvandringen har i prognosen antagits uppgå till 10 000 per år under perioden 1978–1984. I de långsiktiga kalkyler som också ingår i LU har invandringen och utvandringen antagits bli lika stora fr. o. m. 1985.

I befolkningsprognosen har vidare antagits att fruktsamheten – dvs. det genomsnittliga antalet födda barn per kvinna i åldern 15–49 år – kommer att öka från den mycket låga nivån 1,65 år 1977 till 1,8 år 1985 och därefter ligga kvar på denna nivå. Antagandet är självfallet mycket osäkert, men dess inverkan på befolkningsprognosen är i perspektivet fram till 1983 begränsat till barn i åldersgruppen 0–6 år. För övriga åldergrupper har befolkningsprognosen en helt annan precision.

Befolkningsutvecklingen kommer under perioden 1977–1983 att medföra en ökning av antalet personer i arbetskraften. Detta sammanhänger dels med invandringen, dels med förskjutningarna i befolkningens åldersstruktur. De stora födelsekullarna från 1960-talets början kommer upp i yrkesverksam ålder samtidigt som de stora födelsekullarna från 1940-talet kommer upp i åldersintervallet 35–44 år, med de höga förvärvsfrekvenser som kännetecknar denna åldersgrupp.

Förvärvsfrekvenserna – de s. k. relativa AK-talen – väntas under prognosperioden fortsätta att öka mycket starkt för kvinnorna och minska svagt för männen. Ökningen för kvinnorna antas bli nästan lika stark som under den tidigare delen av 1970-talet; endast en mindre avböjning av trenden har förutsatts med hänsyn till att kvinnornas relativa AK-tal i vissa regioner var mycket höga redan i utgångsläget.

Arbetskraftskalkylen innehåller även ett antagande om arbetslösheten. Den förutsatts vara lika stor 1983 som 1977, räknat i procent av antalet personer i arbetskraften. Antagandet, som är rent kalkylmässigt, syftar till att markera att en viss öppen arbetslöshet – som är svår att precisera exakt – är ett ofrånkomligt inslag på en föränderlig arbetsmarknad. I sammanhanget kan också nämnas att den utveckling av det totala antalet sysselsatta som hittills ägt rum under 1970-talet har dominerats av föränd-

ringar i förvärvsfrekvenserna. Den förändring i den öppna arbetslösheten som har förekommit under denna period har i jämförelse härmed endast haft en obetydlig inverkan på sysselsättningen.

Arbetskraftskalkylens antaganden om befolkningutveckling, förvärvsfrekvenser och arbetslöshet innebär sammantaget att det totala antalet sysselsatta ökar med totalt 232 000 personer under prognosperioden, från 4 060 000 år 1977 till 4 292 000 år 1983. Så gott som hela sysselsättningsökningen avser kvinnor; antalet sysselsatta män ökar endast obetydligt.

De totala arbetskraftsresurserna, mätta i arbetstimmar, beror inte endast av antalet sysselsatta utan även av arbetstider, frånvaro och semester. De genomsnittliga veckoarbetstiderna antas i arbetskraftskalkylen komma att minska något under prognosperioden, beroende på en fortsatt ökning av andelen deltidsarbetande och en minskning av andelen övertidsarbetande. Någon generell arbetstidsförkortning förutsätts däremot inte ske. De antagna förskjutningarna i andelen deltids- och övertidsarbete har beräknats genom trendframskrivning av de senaste årens utveckling.

Den andel av de sysselsatta som av olika orsaker — bl. a. sjukdom, värnplikt och tjänstledighet — är frånvarande från arbetet under mer än en arbetsvecka antas i arbetskraftskalkylen komma att öka under prognosperioden. De antagna förändringarna förklaras helt av de reformer som företagits under de allra senaste åren rörande föräldraförsäkringen, rätten till tjänstledighet för studier samt vuxenstudiestöd. För kvinnornas del tillkommer dessutom effekten av att en allt större del av kvinnorna befinner sig i arbetskraften vid det tillfälle då de får barn, vilket automatiskt medför en ökning av andelen kvinnor som är frånvarande på grund av havandeskapsledighet.

Semesterfrånvaron ökade under 1978 till följd av införandet av den femte semesterveckan. Sammantaget betyder de beräknade ökningarna av semesterfrånvaron och den övriga frånvaron samt förändringarna i arbetstidsförhållandena att årsarbetstiden per sysselsatt minskar med i genomsnitt 1 % per år under perioden 1977–1983. Var och en av de tre nämnda faktorerna har enligt kalkylen en ungefär lika stor inverkan på denna förändring i årsarbetstiden.

Antalet sysselsatta personer beräknas som nämnts öka med drygt 230 000 personer under perioden 1977–1983, vilket motsvarar en ökning med 0,9 % per år, samtidigt som den genomsnittliga årsarbetstiden per sysselsatt minskar med 1 % per år. De totala arbetskraftsresurserna mätta i arbetstimmar kommer därmed enligt kalkylen att minska något. I genomsnitt över perioden 1977–1983 uppgår minskningen till 0,1 % per år.

Arbetskraftsresursernas totala storlek är självfallet av mycket stor betydelse för utvecklingen av produktionskapaciteten i ekonomin. En annan omständighet som framhålls i LU 78 är att produktivitetsutvecklingen är beroende av rörligheten på arbetsmarknaden. En viss sådan rörlighet krävs för att produktionsökningen i expansiva och högproduktiva företag

inte skall hämmas av brist på arbetskraft, och för att underlätta produktionsminskningar i tillbakagående och lågproduktiva företag.

Under senare år synes rörligheten på den svenska arbetsmarknaden ha minskat. Delvis torde detta ha rent konjunkturmässiga skäl – rörligheten avtar då efterfrågan på arbetskraft minskar – men det finns även andra, strukturella skäl, som t.ex. ökad kvinnlig förvärvsfrekvens, ökat egna-hemsboende och ökat psykologiskt motstånd mot flyttning. En förutsättning för att produktiviteten i näringslivet skall kunna öka så kraftigt som anges i LU 78 är, vilket tidigare framhållits i denna bilaga, att rörligheten på arbetsmarknaden blir större än den har varit under de senaste åren. Någon exakt precisering av hur mycket rörligheten skulle behöva öka har dock inte kunnat göras. Det bör framhållas att en generell ökning av efterfrågan på arbetskraft i sig tenderar att medföra en icke obetydlig ökning av den frivilliga rörligheten på arbetsmarknaden.

Remissinstanserna

Den allmänna uppläggningsen av LU:s analyser av arbetskraftens och sysselsättningens utveckling kommenteras inte av remissinstanserna. Vad gäller den befolkningsprognos som ligger till grund för arbetskraftskalkylen framhåller *statens invandrarverk* att man räknar med att invandringstrycket kommer att förbli stort fram till 1983. Invandringsöverskottet har under de senaste åren varit betydande – 23 000 år 1977 och 14 000 år 1978 – trots det svåra arbetsmarknadsläget. Invandringens struktur har förändrats på så sätt att den tidigare utpräglade arbetskraftsinvandringen har ersatts av en ökad invandring av flyktingar och anhöriga till tidigare invandrare från länder utanför Norden. Det finns, enligt invandrarverkets uppfattning, inga skäl att tro på en minskad invandring av flyktingar till Sverige, snarare tvärtom. Den fortsatta invandringen kräver, enligt invandrarverkets mening, särskilda insatser inom en rad olika offentliga verksamhetsområden, bl. a. barnomsorg och utbildning.

Även *konjunkturinstitutet* anser att invandringen kan bli större än vad LU har räknat med, främst därför att lönenivån för ungdomar är hög i Sverige. Arbetsgivarna skulle därför, enligt institutets uppfattning, föredra yrkeskunnig eller mera arbetsvan importerad arbetskraft framför svenska ungdomar.

Förvärvsfrekvensernas utveckling berörs endast av *SACO/SR*. Man ställer sig tveksam till möjligheterna att öka kvinnornas förvärvsfrekvens så som förutsätts i LU:s kalkyler om inte mycket kraftiga insatser görs inom arbetsmarknads-, regional- och socialpolitiken.

LU:s behandling av arbetslösheten kommenteras av flera remissinstanser. *Konjunkturinstitutet* anser att LU inte tillräckligt har uppmärksammat ungdomsarbetslösheten, som kan befaras öka på grund av den kraftiga befolkningsökningen i åldrarna 16–19 år. *Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)*

framhåller att det faktum att arbetslösheten är högre bland kvinnor än bland män inte bör betraktas som en helt naturlig följd av att andelen ny tillträdande på arbetsmarknaden är större bland kvinnorna. Man påpekar att det bl. a. finns negativa attityder till sysselsättning av kvinnor på en rad arbetsuppgifter och understryker behovet av fortsatta och utvidgade insatser för att befrämja jämställdheten mellan män och kvinnor på arbetsmarknaden.

Socialstyrelsen anser att LU:s behandling av arbetslösheten innebär en alltför snäv definition av full sysselsättningsmålet. Hänsyn borde tas inte endast till den öppna arbetslösheten, utan även till de latent och partiellt arbetslösa, personer i arbetsmarknadsutbildning, i beredskapsarbete eller sysselsatta inom arbetsvården, samt personer som av arbetsmarknadsskäl har förtidspensionerats. LU borde därför kompletteras med uppgifter om den dolda arbetslösheten. Konsekvenserna av de i LU redovisade alternativen borde också, enligt socialstyrelsens mening, redovisas i termer av antalet personer som önskar men ej kan erhålla arbete på den öppna marknaden.

Socialstyrelsen anser vidare att det är missvisande att rubricera en arbetslöshet på 1977 års nivå som "friktionsarbetslöshet" eftersom man därigenom döljer de allvarliga strukturella problem som präglar dagens arbetsmarknad. Hit hör bl. a. ökningen av arbetslöshetsriskerna för de yngsta åldersgrupperna och förlängningen av arbetslöshetstiderna. *Socialstyrelsen* finner det anmärkningsvärt att LU inte speciellt har analyserat denna typ av strukturella förändringar på arbetsmarknaden.

Utvecklingen av arbetstider och frånvaro kommenteras i allmänhet inte av remissinstanserna. Frågan om en allmän arbetstidsförkortning tas dock upp av *SACO/SR*, som anser att en sådan reform i och för sig vore berättigad, men att ekonomiska förutsättningar härför inte torde föreligga under prognosperioden.

Behovet av politiska åtgärder för att möjliggöra den sysselsättningsutveckling som LU skisserar har uppmärksammats av några remissinstanser. *AMS* påpekar att stora krav ställs på anpassningen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft och därmed på arbetsmarknads- och regionalpolitiken. Man framhåller att en central arbetsmarknadspolitisk uppgift därvid blir att söka undvika att de enskilda individerna drabbas av långa arbetslöshetsperioder. Denna enligt *AMS*:s uppfattning självklara inriktning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna kan i vissa situationer komma i motsatsställning till en på andra grunder motiverad rörlighetspolitik.

SACO/SR betonar vikten av att åtgärder sätts in för att LU:s kalkyler rörande kvinnornas förvärvsfrekvenser skall kunna realiseras. *Svenska kommunförbundet* påpekar att en stor del av den offentliga sektorns utbyggnad betingas av insatser för att undanröja olika förvärvshinder. Behovet av sådana insatser kan, enligt kommunförbundets mening, antas bli mer omfattande ju högre förvärvsfrekvens som eftersträvas. Möjligheterna

att realisera utbudskalkylen blir därmed beroende av om det avsätts tillräckliga resurser för att undanröja olika förvärvshinder.

LU:s förutsättningar beträffande den framtida rörligheten på arbetsmarknaden har kommenterats av flera remissinstanser. Såväl *Institutet för internationell ekonomi* som *Sveriges aktiesparares riksförbund* och *SACO/SR* anser att det finns ett behov av kraftfulla rörlighetsstimulerande åtgärder. Institutet för internationell ekonomi framhåller dock att sådana åtgärder kan komma i konflikt med olika inkomstfördelningsmål, och SACO/SR efterlyser ett arbetsmarknadspolitiskt handlingsprogram där såväl positiva som negativa effekter av ökad rörlighet belyses. SACO/SR stödjer i princip en rörlighetsstimulerande politik som samtidigt tar hänsyn till påtalade negativa konsekvenser. Enligt Aktiespararnas Riksförbund skulle emellertid en mera dynamisk arbetsmarknadspolitik även få andra positiva effekter utöver en stimulans av produktiviteten, t.ex. tryggare anställning, minskad ungdomsarbetslöshet, etc.

Även *Svenska kommunförbundet* anser att det är nödvändigt att stimulera en viss rörlighet, i första hand inom de enskilda regionerna. Förbundet framhåller dock att det samtidigt är viktigt att skapa förutsättningar för sysselsättning där arbetskraften finns. Grunden måste därför vara fortsatta regionalpolitiska insatser för att trygga sysselsättningen i alla delar av landet.

TCO påpekar att rörligheten har ett starkt samband med det allmänna arbetsmarknadsläget, och att den frivilliga rörlighet som förekommer i stor omfattning främst vid högkonjunkturer ofta får mycket positiva resultat för de flyttande. Det är främst den ofrivilliga rörligheten under lågkonjunkturer som ger dåligt utbyte både lönemässigt och i andra avseenden för de flyttande. TCO:s uppfattning är att den minskning av den geografiska rörligheten som förklaras av andra orsaker än den minskade efterfrågan på arbetskraft i huvudsak måste kompenseras genom en kraftigt förstärkt regionalpolitik.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)* understryker regionalpolitikens betydelse, bl. a. för att skapa mer differentierade arbetsmarknader. Enligt AMS:s uppfattning hämmas rörligheten mellan olika yrken och sektorer f. n. av att den ofta förutsätter en mellanregional flyttning med dithörande anpassnings- och omställningsproblem.

Ett speciellt hinder för den geografiska rörligheten är enligt AMS bristen på bostäder. Även *Svenska kommunförbundet* och *TCO* framhåller bostadsbristens roll som rörlighetshinder, i synnerhet för ungdomarna.

Statens invandrarverk påpekar att invandrarna tidigare har varit betydligt mer lätttrörliga på arbetsmarknaden än svenskarna. Denna lätttrörlighet har emellertid upphört, främst beroende på att andelen unga, ensamstående invandrare har minskat. Inte heller *TCO* tror att invandringen kan spela någon mera betydelsefull roll för en ökad rörlighet på arbetsmarknaden.

Kooperativa förbundet framhåller att det kan bli svårt att i socialt acceptabla former uppnå den ökade rörlighet på arbetsmarknaden som utvecklingen i LU:s huvudalternativ kräver. *LRF* framhåller att rörligheten på arbetsmarknaden inte får stå i strid med den regionalpolitiska målsättning som regering och riksdag i andra sammanhang enhälligt har uttalat sig för. Enligt *socialstyrelsens* uppfattning står LU:s synsätt vad gäller arbetskraftens rörlighet inte i överensstämmelse med statsmakternas mål om regional balans. Det är därför, enligt *socialstyrelsens* mening, nödvändigt med en mer allsidig belysning av för- och nackdelar ur såväl samhällets som den enskildes synvinkel med en politik inriktad på att flytta arbetskraften respektive arbetstillfällena.

Produktionskapacitetens utveckling

Långtidsutredningen

Till skillnad från vad som har varit fallet i tidigare långtidsutredningar görs i LU 78 en klar distinktion mellan produktionskapacitetens trendmässiga tillväxt å ena sidan och den produktionstillväxt som är möjlig att uppnå i ett medelfristigt perspektiv med hänsyn tagen till produktivetsreserven i utgångsläget. Denna uppläggning har motiverats av det extrema underutnyttjandet av såväl kapital- som arbetskraftsresurserna i svensk ekonomi under 1977.

Produktionskapacitetens trendmässiga utveckling bestäms tillsammans med arbetskrafts- och realkapitalresursernas utveckling av förändringar i den s. k. teknikfaktorn. I själva verket har teknikfaktorns betydelse ökat under senare år. Under perioden 1960–1965 förklarades ca 70 % av tillväxten i bruttonationalprodukten av en ökning i teknikfaktorn. Under perioden 1970–1974 hade denna andel ökat till ca 85 %.

Teknikfaktorn fångar upp kvalitativa förändringar i produktionsfaktorerna. Det rör sig alltså om flera faktorer än de som vi i dagligt tal syftar på när vi talar om teknisk utveckling. Sålunda kommer t. ex. effekterna av en ökad utbildningsstandard att inkluderas i teknikfaktorn tillsammans med de produktivitetseffekter som är att hänföra till arbetskraftsomflyttningar i riktning mot modernare och mera effektiva anläggningar såväl inom enskilda branscher och regioner som mellan dessa.

I tabell 2 har teknikfaktorns utveckling för hela ekonomin angivits för perioden 1960–1983. Beroende på det extrema underutnyttjandet av resurserna år 1977 har en korrigering gjorts på såväl kapital- som arbetskraftssidan för perioden 1977–1983. När det gäller arbetskraften beräknas produktivetsreserven inom industrin till 14 % av den normala produktivitetsnivån. Kapacitetsreserven på kapitalsidan beräknas för hela industrin till 18 %. Mot bakgrund av den arbetskraftskalkyl som diskuterats ovan

betyder detta att man kan räkna med en ökning av den effektiva sysselsättningen inom hela ekonomin med ca 1/2 procent per år under perioden 1977–1983. Denna ökning beräknas därvid huvudsakligen uppkomma genom ett bättre utnyttjande av de arbetskraftsreserver som tillkommit under lågkonjunkturen.

Tabell 2 Kapital- och arbetskraftsinsats, teknikfaktor och BNP-tillväxt från produktionssidan 1960–1983

Årlig procentuell förändring

	BNP	Kapital-volym	Arbetskrafts-volym	Teknik-faktor
1960–1965	5,3	4,1	0,2	3,7
1965–1970	3,8	4,2	–0,5	2,7
1970–1974	3,0	4,0	–1,3	2,6
1977–1983	3,7	2,9 ^a	0,5 ^a	2,3

^a Korrigerat för underutnyttjande år 1977.

De antaganden som LU gjort om produktionstillväxt, ledig kapacitet, arbetskraftsreserv, sysselsättnings- och investeringsutveckling implicerar tillsammans att teknikfaktorns tillväxt under perioden 1977–1983 skulle bli något långsammare än under första delen av 1970-talet.

Under perioden 1977–1983 beräknas det totala arbetskraftsutbudet i timmar komma att minska med 0,1 % per år. Detta kan antas leda till en ungefär lika stor minskning i den trendmässiga BNP-tillväxten. Investeringsstillväxten i huvudalternativet förutsätts uppgå till 2,8 % per år för ekonomin som helhet med tyngdpunkten förlagd till industri- och bostadsinvesteringarna. Dessa antas växa med 4,7 % respektive 4,1 % per år. Investeringsstillväxten inom den offentliga sektorn förutsätts begränsad till ca 1 % per år. Mot denna bakgrund beräknas tillväxten i ny kapacitet till 2,3 % per år för ekonomin som helhet. Detta ger ett tillskott till den trendmässiga BNP-tillväxten som uppgår till ca 1 % per år. Den implicita förutsättning om teknikfaktorns tillväxt som följer ur LU:s olika bedömningar, slutligen, har ovan angivits till 2,3 % per år. Tillsammans leder dessa faktorer till en trendmässig BNP-tillväxt på ca 3 % per år. Detta är något lägre än den trendmässiga årliga BNP-ökning på 3,5 % som uppnåddes under perioden 1965–1974.

År 1977 befann sig svensk ekonomi i ett läge där såväl kapital- som arbetskraftsresurserna inte utnyttjades fullt ut på grund av en otillräcklig efterfrågan. Man kan uttrycka saken så att ekonomin befann sig i ett läge under den långsiktiga trenden för den möjliga produktionstillväxten. Enligt de bedömningar som gjorts inom LU kommer efterfrågan från speciellt exportmarknaderna att under perioden 1977–1983 medge ett successivt ianspråkstagande av de lediga resurserna. Bruttonationalproduktens tillväxt skulle därför under denna period kunna komma att ligga över den långsiktiga trenden. Uppskattningsvis skulle ett ökat utnyttjande av indu-

strins kapitalutrustning kunna bidra med 0,2 % till den årliga BNP-ökningen samtidigt som ett bättre utnyttjande av de arbetskraftsreserver som tillkommit under lågkonjunkturen skulle kunna bidra med 0,5 %. En BNP-tillväxt på 3,7 % per år skulle således kunna realiseras under perioden 1977 - 1983 enligt långtidsutredningens bedömning.

Tabell 3 BNP-tillväxten 1977-1983 uppdelad på olika komponenter

Årlig procentuell förändring

Kapitalvolym	0,8
Arbetskraftsvolym	-0,1
Teknikfaktor	2,3
Trendmässig BNP-tillväxt	3,0
Ökat kapacitetsutnyttjande	0,2
Effektivare arbetskraftsutnyttjande	0,5
Prognos för BNP-tillväxten	3,7

Remissinstanserna

Flera av de remissinstanser som kommenterat denna del av utredningen ifrågasätter om verkligen en genomsnittlig BNP-tillväxt på 3,7 % per år kan komma att förverkligas under perioden 1977-1983. Vissa remissinstanser anser att utredningen överskattat produktivitetsreserven i utgångsläget och att industriinvesteringarnas utveckling, och därmed tillskottet av ny kapacitet, kan komma att få en mindre gynnsam utveckling än vad LU räknat med i sitt huvudalternativ. Ett annat gemensamt drag i flera remissvar är att man i likhet med LU efterlyser en bättre kartläggning av teknikfaktorns utveckling.

Konjunkturinstitutet konstaterar i sitt yttrande att en ökning av industriinvesteringarna med 4,7 % per år under perioden 1977-1983 i sig kanske inte verkar vara något uppseendeväckande högt tal. Mot bakgrund av att industriinvesteringarna minskade med 18 % under 1977-1978 och endast förväntas öka med ca 3 % under 1979 pekar konjunkturinstitutet emellertid på att en ökningstakt på närmare 12 % per år krävs under resten av prognosperioden för att LU:s kalkyl skall förverkligas. Detta skulle innebära ökningstakter i nivå med den kraftiga investeringsboomen under åren 1957-1961.

Även *fullmäktige i riksbanken* pekar i sitt remissvar på de stora krav på industriinvesteringarna som kommer att ställas mot slutet av prognosperioden. Riksbanken understryker i detta sammanhang, liksom långtidsutredningen, att en förutsättning för denna uppgång i industrins investeringsaktivitet utgörs av en markant förbättring av företagens lönsamhet och därmed av en återhållsam löneutveckling. Riksbanken framhåller att det investerings- och konsumtionsmönster som eftersträvas i LU:s huvudalternativ kan vara svårt att förena med den fördelning av de totala inkomsterna mellan företag och hushåll som utredningen räknar med.

Konjunkturinstitutet framhåller också i sitt yttrande att det finns en risk för att långtidsutredningen kan ha överskattat produktivetsreserven i utgångsläget. Denna har av utredningen i ett första steg beräknats genom att jämföra den faktiska produktivetsnivån år 1977 med den hypotetiska produktivetsnivån enligt en förlängning av den långsiktiga trenden under perioden 1963–1974. I ett andra steg har en schablonmässig nedjustering gjorts. På detta sätt har utredningen sökt ta hänsyn till två faktorer som båda tenderar att minska produktivetsreserven. För det första uppbromsningen i den trendmässiga produktivitetstillväxten förorsakad av bl. a. minskad rörlighet på arbetsmarknaden och en långsammare takt i införandet av ny teknik till följd av investeringstillväxtens uppbromsning sedan 1965. För det andra att vissa verksamheter och produktionsanläggningar hunnit bli ekonomiskt obsoleta till följd av strukturella efterfråge- och konkurrenskraftsförändringar under de senaste lågkonjunkturåren. Konjunkturinstitutet finner det inte uteslutet att LU i sina beräkningar underskattat dessa båda faktorerens negativa effekt på produktivitetsgapets storlek.

Kapacitetsreservens storlek i utgångsläget tas också upp i *statistiska centralbyråns (SCB)* remissvar. Något ställningstagande när det gäller LU:s bedömning görs dock inte. SCB inskränker sig i detta sammanhang till att peka på behovet av förbättrade metoder när det gäller investerings- och kapitalstocksberäkningarna.

Bland de remissinstanser som efterlyser en fördjupad analys av teknikfaktorns utveckling och av den process varigenom realkapitalbildning, teknisk utveckling och utbildning påverkar produktivitet utvecklingen kan nämnas *styrelsen för teknisk utveckling, SACO/SR*, samt *universitets- och högskoleämberget*. En närmare redogörelse för dessa synpunkter lämnas nedan i anslutning till redogörelsen för remissorganens synpunkter på LU:s kalkyler för utvecklingen på längre sikt.

Alternativa utvecklingsvägar

Långtidsutredningen

I LU 78 redovisas fem alternativ för utvecklingen 1977–1983. Ett av utvecklingsalternativen har utsetts till huvudalternativ. Övriga alternativ kan ses som analyser av avvikelser i vissa av huvudalternativets förutsättningar.

I tabell 4 (se sid. 27) redovisas vissa nyckeltal för utvecklingen i de olika utvecklingsalternativen.

Utredningens huvudalternativ (alt. I). Utredningens huvudalternativ (alt. I) ger ett scenario för den ekonomiska utvecklingen där de uppsatta ekonomisk-politiska målen uppfylls inom ramen för de ekonomiska betingelser som kan väntas råda under perioden 1977–1983. Bland dessa betingelser

märks bl. a. att världshandelsvolymen antas växa med 6,4 % per år under prognosperioden och att den underliggande potentiella produktivitetstvecklingen i industrin beräknas uppgå till endast 4,5 % per år. Frigörelsen av utgångslägets stora produktivetsreserv innebar emellertid att den realiserade produktivetsökningen uppgår till drygt 7 % per år, dvs. ungefär samma storleksordning som under hela 1960-talet. I alternativet nås det uppsatta bytesbalansmålet genom en relativt kraftig exporttillväxt och en dämpad importutveckling. Mot bakgrund av den måttliga världshandelstillväxten och den beräknade höjningen av den inhemska aktivitetsnivån kan denna utveckling inte komma till stånd utan en förskjutning av de svenska relativpriserna. Med de i utredningen förutsatta priselasticiteterna för våra export- resp. importvaror beräknas detta kräva en årlig sänkning i relativpriserna på 1,8 % – för hela prognosperioden en sammanlagd förändring med 11 % från 1977. Det skall ställas mot den relativprissänkning på bearbetade varor på ca 5 % som erhållits mellan 1977 och 1978, främst till följd av genomförda devalveringar. Den ytterligare relativprisförbättring som krävs förutsätts bli genomförd genom en återhållsam kostnadsutveckling och genom utnyttjandet av den förbättring i kostnaden per producerad enhet som möjliggörs av att produktivetsreserven tas i anspråk.

Balans genom låg inhemsk efterfrågan (alt. II). I alternativ II antas den ovan påtalade relativprisförbättringen inte kunna realiseras. Exporttillväxten blir härigenom mindre gynnsam vilket bl. a. påverkar den ekonomiska tillväxten. De ekonomisk-politiska ansträngningarna inriktas i alternativet på att uppnå bytesbalansmålet. Härför krävs en stram efterfrågepolitik som begränsar importen. Denna strategi kräver en kraftig begränsning av konsumtionstillväxten. Den möjliga tillväxten i offentlig konsumtion medger inga nya reformer. Samtidigt blir den privata konsumtionstillväxten så låg att när väl gjorda utfästelser till pensionärerna infriats blir utrymmet minimalt för privata standardstegringar för den aktiva generationen.

Flera av de uppsatta ekonomisk-politiska målen uppfylls inte. Genom den nödvändiga ekonomisk-politiska stramheten blir de reala standardförbättringarna i såväl privat som offentlig konsumtion i knappaste laget för att kunna accepteras. Krav på en högre privat standardstegring kan leda till en ökad inflation från kostnadssidan. Det bör också framhållas att bytesbalansproblemet i strukturell mening kvarstår. Det saldo som ges 1983 uppnås utan en återgång till fullt kapacitetsutnyttjande. En därefter kommande uppgång i kapacitetsutnyttjandet kommer automatiskt att leda till att bytesbalansunderskottet åter ökar.

Fullt kapacitetsutnyttjande genom expansiv inhemsk efterfrågan (alt. III). Alternativ III baseras på samma yttre förutsättningar vad avser oförändrade relativpriser etc. som alt. II. Skillnaden utgörs av att i detta alternativ studeras effekterna av en ekonomisk-politisk strategi som i första hand tar sikte på att uppnå fullt kapacitetsutnyttjande vid oförändrade internatio-

nella marknadsandelar. Det måste då ske genom en kraftig expansion av den inhemska efterfrågan. Alternativ III kan därmed sägas belysa vad som händer om vi i stället för den restriktiva politiken i alt. II väljer en expansiv inriktning under i övrigt givna förhållanden.

Av tabell 4 framgår att den nödvändiga expansionen av privat och offentlig konsumtion är kraftig. Där framgår också att denna strategi leder till betydande underskott i bytesbalansen, som i sin tur innebär en direkt risk för en press nedåt på kronan med åtföljande inflationsutveckling.

Avvikelser i den internationella utvecklingen (alt. IV). Alternativen I–III baseras alla på ett antagande om att världshandelsvolymens tillväxt skall uppgå till drygt 6% per år. Detta är en av de för kalkylresultaten mest betydelsefulla förutsättningarna.

I LU 78:s fjärde alternativ studeras effekterna av alternativa antaganden om världshandelsvolymens tillväxt 1977–1983. Alternativet omfattar egentligen två scenarier: ett där världshandelsvolymen växer 1,4% långsammare per år än i övriga alternativ, och ett där den växer 1,1% snabbare. Analysen visar hur starkt beroende den inhemska utvecklingsbildens utseende är av den internationella tillväxthastigheten.

Det står klart att vid den *lägre internationella tillväxtnivån* skulle det vara utomordentligt svårt att i den svenska ekonomin nå såväl extern som intern balans i ett medelfristigt perspektiv. Extern balans vid fullt kapacitetsutnyttjande kan endast nås genom en kraftig exporttillväxt. Vid en svag världshandelstillväxt måste denna i betydande grad nås genom en ökning av våra marknadsandelar för exportvaror, vilket skulle kräva en mycket kraftig sänkning av relativpriserna. Detta skulle i sin tur ställa krav på en utomordentligt återhållsam utveckling av priser och kostnader. Det är mycket som talar för att en sådan utveckling knappast skulle kunna realiseras.

Vid den *högre internationella tillväxtnivån* minskar kravet på svensk exportindustri att vinna marknadsandelar. Därmed krävs inte heller en så kraftig nedgång i relativpriserna som i huvudalternativet. Vi kan ta mera betalt för våra exportvaror och betala mindre för importvarorna. Terms-of-trade blir förmånliga och vi kan tillåta oss en högre inhemsk konsumtion och import än i huvudalternativet.

I detta scenario föreligger inga större problem att realisera ett fullt kapacitetsutnyttjande, hålla full sysselsättning, förbättra bytesbalansen och samtidigt tillgodogöra oss en real standardförbättring i såväl privat som offentlig konsumtion. Däremot ökar de utifrån kommande inflationsimpulserna betydligt kraftigare vid en gynnsammare internationell utveckling, vilket torde kräva en aktiv växelkurspolitik i prisstabiliserande syfte.

Snabb offentlig expansion (alt. V). De totalekonomiska effekterna av en vridning i efterfrågans inriktning mellan privat och offentlig konsumtion fick en utförlig behandling i LU 75. Genom förändringarna i de yttre förutsättningarna och framför allt i utgångslägets problembild har det ändå

ansetts angeläget att i LU 78:s perspektiv belysa även detta avvägningsproblem.

De yttre betingelserna har därvid förutsatts vara desamma som i huvudalternativet. Vid fullt kapacitetsutnyttjande måste den privata konsumtionen dras ner om den offentliga skall öka. Den miskade tillväxten i privat konsumtion reducerar importökningen och därmed kravet på en exportökning för att nå bytesbalansmålet. Produktions- och investeringssidan i ekonomin berörs direkt härav. Industriproduktionens och industriinvesteringarnas tillväxt sjunker. I detta alternativ får vi således en mindre kapitalutrustning i industrin 1983 än i huvudalternativet.

Neddragningen i den privata konsumtionen och finansieringen av den offentliga expansionen förutsätter att skatterna höjs mycket kraftigt. De avsevärda problem som är förknippade härmed behandlas utförligt i utredningen.

Slutsatsen är att det leder till ökad inflation, som tillsammans med den svaga kapitaluppyggnaden äventyrar den långsiktiga ekonomiska tillväxten.

Tabell 4 Vissa nyckeltal för alternativen I–V, 1977–1983

Årlig procentuell förändring, 1975 års priser

	I	II	III	IV Hög- tillväxt- scenariot	V
Offentlig konsumtion	2,2	1,7	3,1	2,7	3,2
Privat konsumtion	1,8	1,3	2,6	2,3	1,4
Industriinvesteringar	4,7	1,8	3,0	3,7	3,7
Industriproduktivitet	7,2	6,1	7,2	7,2	7,2
Export – varor och tjänster	7,9	6,4	6,4	7,5	7,4
Import – varor och tjänster	4,0	3,5	4,4	4,6	3,8
Arbetslöshet 1983 ^a	80 000	120 000	80 000	80 000	80 000
Bytesbalansens saldo 1983 ^b	–5 000	–5 000	–19 700	–5 000	–5 000

^a Antal personer. Friktionsarbetslösheten (den arbetslöshet som är förenlig med full sysselsättning) har i LU 78 uppskattats till 60 000–90 000 personer. Alla alternativ utom alternativ II har alltså full sysselsättning.

^b Milj. kr., löpande pris.

Remissinstanserna

Huvuddelen av remissynpunkterna koncentreras till utredningens huvudalternativ, vilket torde vara en naturlig följd av utredningens allmänna uppläggning i dessa avseenden. Synpunkterna på utredningens huvudalternativ återges utförligt i de övriga avsnitten i denna remissammanställning. Åtskilliga remissinstanser refererar emellertid till de alternativa utvecklingsvägarna i bl. a. sin diskussion av de ekonomisk-politiska avvägningsproblemen. Även dessa synpunkter återges på andra ställen i denna bilaga och i det följande skall vi enbart koncentrera intresset till de remissvar som tar upp en särskild diskussion angående de alternativa utvecklingsvägarna.

Bland de remissinstanser som mera utförligt yttrat sig om de alternativa utvecklingsvägarna märks *Kooperativa förbundet (KF)*. KF anser att LU:s analys av alternativa utvecklingsvägar är ett mycket viktigt underlag när det gäller att bedöma den svenska ekonomins problem och utvecklingspotential framöver. Analysen visar, säger man, mycket tydligt hur beroende vi är av det ekonomiska förloppet i omvärlden och vilken avgörande roll som den konkurrensutsatta delen av näringslivet spelar för vår välbefinningsutveckling.

Om den snabba exportledda industriexpansionen enligt LU:s huvudalternativ inte kan realiseras, anser KF att ingen av utvecklingsvägarna i alternativ I och III ensamt bör ligga till grund för uppläggningspolitiken. I alternativ II blir ökningstakten i privat och offentlig konsumtion alltför låg. Dessutom blir arbetslösheten oacceptabelt hög. I alternativ III blir inflationsriskerna för stora och en oacceptabel åtstramning av hemmamarknaden tvingas fram. KF vill därför, för den händelse det skulle bli aktuellt, förordna en ekonomisk politik som ligger mitt emellan de politiska inriktningarna i alternativen II och III.

KF framhåller vidare att kraven på politiken ytterligare kan komma att skärpas ifall en internationell utveckling i linje med alternativ IV:s lågtillväxtscenario kommer till stånd. Man menar att ett sätt att hålla uppe efterfrågan då kan vara att statsmakterna stimulerar till en importsnål offentlig tjänsteproduktion som syftar till att tillgodose angelägna sociala behov. Sådana satsningar kan exempelvis övervägas inom områdena kollektiva transporter, energiförsörjning, vårdsektorn och bostadssektorn. KF anser det vara önskvärt med en fortlöpande planering från statsmakternas sida för en produktion av denna typ.

SACO/SR framhåller i sitt remissvar att det sätt på vilket långtidsutredningen presenterar alternativen II och III, där utredningen utgår från att det inte sker något återtagande av marknadsandelar, ger sken av att den svenska ekonomin i dessa båda alternativa kalkyler är utsatt för faktorer som ej kan påverkas. I utredningens presentation innebär detta att den ekonomiska strategin jämfört med huvudalternativet måste ändras för att nå åtminstone ett av målen extern balans eller fullt kapacitetsutnyttjande. Men återtagandet av marknadsandelar är ju i högsta grad beroende av inhemska ekonomisk-politiska beslut, framhåller SACO/SR. Möjligheterna att sänka de svenska relativpriserna påverkas ju dels av huruvida arbetsmarknadspolitiken respektive industripolitiken främjar eller hämmar rörligheten på arbetsmarknaden, dels av ekonomisk-politiska åtaganden som skulle underlätta eller försvåra för arbetsmarknadens parter att sluta löneavtal på en nivå som garanterar den svenska industrin en relativ kostnadsförbättring. Detta resonemang implicerar att den ekonomiska politikens inriktning inom vissa områden kan göra det svårt eller omöjligt att återvinna marknadsandelar och därmed skulle den svenska ekonomin beroende på preferenserna för antingen externbalansmålet eller kapacitets-

målet följa utvecklingsvägarna i alternativ II eller III. SACO/SR menar, mot bakgrund av detta resonemang, att utredningen explicit borde ange varför man bygger kalkyler under förutsättning att marknadsandelar ej kan återvinnas respektive under vilka omständigheter man kan förmoda att den ändrade förutsättningen är relevant.

Eftersom antagandet om den internationella utvecklingen är den kanske mest påtagliga osäkerhetsfaktorn i LU:s bedömningar, menar SACO/SR, utan att därför ifrågasätta utredningens bedömning, att det hade varit motiverat med en mer systematisk analys av lågtillväxtscenariot i alternativ IV. Alternativt kunde utredningen ha studerat ett något mindre extremt lågtillväxtscenario mer systematiskt.

SACO/SR instämmer i utredningens bedömning att det offentligexpansiva alternativet V inte synes vara genomförbart med tanke på konsekvenserna för den aktiva generationens privata konsumtionsutrymme. Av särskilt intresse är alternativets skattekonsekvenser och de därmed sammanhängande effekterna på ekonomin i övrigt, framhåller SACO/SR.

SACO/SR vill inför framtida långtidsutredningar föreslå att ytterligare en typ av alternativ redovisas, nämligen ett som analyserar den mest sannolika utvecklingen. Graden av måluppfyllelse i detta "nollalternativ" kunde då bilda underlag för en genomgång av de ekonomisk-politiska beslut som kan tänkas påtagligt förbättra måluppfyllelsen.

Bytesbalans och utrikeshandel

Långtidsutredningen

Med hänsyn till den brist på extern balans som kännetecknade den svenska ekonomin 1977 har bytesbalansens utveckling tillmätts stor betydelse i långtidsutredningens avvägningsdiskussioner. En viktig utgångspunkt för LU:s kalkyler är att bytesbalansen skall förbättras påtagligt under prognosperioden. I beräkningarna förutsätts underskottet i bytesbalansen 1983 uppgå till 5 000 milj. kr., vilket skall jämföras med ett underskott på i det närmaste 13 000 milj. kr. 1977 (efter den i LU 78 gjorda korrigeringen för icke registrerade transfereringar med 2 000 milj. kr.). Den förutsättning om bytesbalansutvecklingen som lagts in i kalkylerna ger grund för återställande av den externa balansen vid mitten av 1980-talet.

Ett av LU:s huvudresultat är att det ej är möjligt att åstadkomma såväl fullt kapacitetsutnyttjande som en förbättring av bytesbalansen utan en fortgående sänkning av de svenska relativpriserna gentemot utlandet. För att uppnå den i kalkylerna förutsatta förbättringen av bytesbalansen krävs att de svenska exportpriserna gentemot utlandet sänks med i genomsnitt 1,8% per år 1977–1983. En stor del av denna sänkning har redan åstadkommits genom de effekter på relativpriserna som devalveringarna 1976 och 1977 bedömts få under prognostiden.

Enligt de skattningar som gjorts av den inhemska och internationella efterfrågeutvecklingen samt exportens och importens priskänslighet möjliggör den i LU 78 antagna relativprisutvecklingen en förhållandevis gynnsam volymutveckling för exporten samtidigt som importen volymmässigt hålls tillbaka. Varuexporten beräknas öka med i genomsnitt 8,6 % per år i volym 1977–1983. Varuimportens volym väntas öka betydligt långsammare eller med 4,2 % per år under samma period. Den beräknade export- och importutvecklingen medför ett överskott på handelsbalansen om 13 500 milj. kr. i löpande priser 1983. Enligt de data som ligger till grund för LU:s kalkyler gav handelsbalansen ett underskott på nära 5 000 milj. kr. 1977. LU:s kalkyler innebär således en förbättring av handelsbalansen med i genomsnitt ca 3 100 milj. kr. per år 1977–1983.

En fortsatt försämring av tjänstebalansen väntas under prognosperioden. Den årliga ökningen av underskottets storlek väntas dock 1977–1983 bli endast hälften så stor som under perioden 1974–1977.

Underskotten på transfereringsbalansen bedöms fortsätta att öka snabbt under prognosperioden, främst som följd av ökande räntebetalningar på grund av utlandsupplåningen och en ökning av u-landsbiståndet. För att motväga försämringen av transfereringsnettot och åstadkomma den minskning av bytesbalansunderskottet till 5 000 milj. kr., som förutsätts i LU:s kalkyler, krävs att varu- och tjänsteutbytet med utlandet ger ett överskott på 5 600 milj. kr. i löpande priser 1983.

Tabell 5 Bytesbalansens utveckling 1970–1983

Milj. kr., löpande priser

	1970	1974	1977	1983	Genomsnittlig årlig förändring		
					1970 – 1974	1974 – 1977	1977 – 1983
Handelsbalans	– 965	– 2 386	– 4 987	13 500	– 355	– 867	3 100
Tjänstenetto	63	348	– 3 823	– 7 900	71	– 1 390	– 700
Summa varor och tjänster, netto	– 902	– 2 038	– 8 810	5 600	– 284	– 2 257	2 400
Transfereringar, netto	– 655	– 2 175	– 4 110	– 10 600	– 380	– 645	– 1 100
Korrigerad bytesbalans	– 1 557	– 4 213	– 12 920	– 5 000	– 664	– 2 900	1 300
Bytesbalans enligt riksbanken	– 1 557	– 4 213	– 14 920	..	– 664	– 3 569	..

Källa: Riksbanken. Prognos enligt ekonomidepartementet.

Remissinstanserna

Fullmäktige i riksgäldskontoret understryker i sitt yttrande att den mycket goda kreditvärdighet som Sverige idag har på de internationella kapitalmarknaderna endast kan upprätthållas så länge som den förda politiken är uppenbart och framgångsrikt inriktad på att långsiktigt förbättra bytesba-

lansen och dämpa pris- och kostnadsstegringarna. Vidare framhålls att förhållandena på de internationella kapitalmarknaderna lätt kan förändras på ett sådant sätt att svårigheter kan uppstå att klara en omfattande utlandsupplåning på rimliga villkor.

I sin kommentar till LU:s bytesbalansberäkningar understryker *riksbanksfullmäktige* vikten av att den enligt nu tillgängliga uppgifter betydande förbättringen av bytesbalansen 1978 och 1979 inte tas som intäkt för att obalansen i utrikesbetalningarna är upphävd. Fortfarande råder ett strukturellt underskott i bytesbalansen som kan komma att framträda vartefter det inhemska efterfrågetrycket och kapacitetsutnyttjandet stiger. Det föreligger således en risk för underskattning av kraven på fortsatt anpassning under kalkylperioden om man inte korrigerar för den betydande skillnad i kapacitetsutnyttjande som råder mellan start- och slutår.

SACO/SR tolkar bytesbalansutvecklingen under 1978 och 1979 så att den nödvändiga anpassningen sannolikt blir lättare än vad LU har räknat med. Detta betyder också att det ackumulerade bytesbalansunderskottet inte blir så stort som LU:s beräkningar anger. Skulle utredningens bedömning visa sig vara den rätta är *SACO/SR* benägen att något skjuta på målet om extern balans.

LO framhåller att en långsiktigt någorlunda balanserad utveckling i betalningsbalansens struktur är en förutsättning för att Sverige skall kunna bibehålla ett ekonomiskt oberoende och förverkliga de sysselsättnings- och fördelningspolitiska målen av produktionsresultatet. Även om den internationella ekonomiska utvecklingen är viktig för Sverige delar dock inte *LO* långtidsutredningens ensidiga betoning av bytesbalansmålet och behovet av en exportinriktad ekonomisk politik. Strikt balans i utrikesbetalningarna behöver inte vara ett primärt mål för den ekonomiska politiken i Sverige. LU har enligt *LO*:s mening inte tillräckligt analyserat innebörden av betalningsbalansens strukturella utveckling och alternativa vägar att lösa de växande spänningarna. LU överdriver enligt *LO*:s uppfattning farorna och den reala bördan av bytesbalansunderskottet. *TCO* menar att bl. a. de stora krav på den ekonomiska politiken och pris- och kostnadsutvecklingen, som LU:s förutsättningar beträffande bytesbalansutvecklingen innebär, medför stor risk för att bytesbalansmålet kommer att framstå som orealistiskt.

Socialstyrelsen anser att existensen av en stor, oförklarad restpost kan innebära att LU 78 utifrån helt felaktiga antaganden om bytesbalansunderskottets storlek kan komma att förorda en överdrivet restriktiv politik. Styrelsen förordar därför att eventuella beslut avseende olika sektors resursutrymme baserade på kalkylerna i LU 78 om möjligt ej fattas förrän betalningsbalansdelegationens utredning om orsaker till och omfattning av det oförklarade valutainflödet slutförts. *SCB* understryker i sitt yttrande att bytesbalansrestriktionen och därmed sammanhängande nettoskuld-sättning till utlandet rymmer en icke obetydlig felmarginal som manar till

extra stor försiktighet vid tolkningen av LU:s prognosresultat. Enligt SCB:s bedömning synes det troligt att LU överskattat bytesbalansunderskotten och därmed bl. a. även behovet av upplåning i utlandet. Bristerna i det statistiska underlaget till betalningsbalansen har alltmer visat sig så allvarliga att de enligt SCB:s mening snarast måste undanröjas.

Riksbanksfullmäktige tar i sin kommentar till LU:s bytesbalanskalkyler också upp beräkningarna av utrikeshandelns utveckling. Vad man kallar för annonseringseffekten av devalveringarna under 1977 kan medföra att återställandet av externbalansen kan gå snabbare än om motsvarande relativprisändring uppkommer genom en successiv prisanpassning. Fullmäktige ifrågasätter om det är realistiskt att förutsätta fortsatta relativpris-sänkningar av den omfattning som enligt LU:s kalkyler krävs för de kommande åren. Samtidigt finns det skäl som talar för att de i LU förutsatta priselasticiteterna för exporten och importen är alltför försiktiga. Vidare reser enligt fullmäktige bytesbalansutvecklingen under 1978 frågan om inte den kalkylerade försämringen av räntenettet ligger alltför högt.

Institutet för internationell ekonomi anser att den i LU förutsatta skillnaden i kapacitetsutnyttjande 1983 mellan Sverige och omvärlden innebär stora risker för att den i LU antagna relativprisutvecklingen inte ska komma till stånd, vilket skulle medföra risker för att den målsatta exportutvecklingen inte kan realiseras.

LO kommenterar i sitt remissyttrande även LU:s antaganden beträffande de konkurrensutsatta näringsgrenarnas förmåga att återta förlorade marknadsandelar. De förändringar av relativa priser och olika länders konkurrenskraft som skett i världsekonomin under 1970-talet kommer enligt *LO*:s mening sannolikt att fortsätta i samma riktning framöver. Frågorna om takten i denna strukturomvandling och om vilka nya områden den kan komma att påverka i vårt eget land blir därför viktiga för vår framtida ekonomiska utveckling och våra möjligheter att vinna ökade marknadsandelar. Till detta kommer att den svenska industrins fortgående internationalisering kan verka dämpande på den svenska exportutvecklingen och uppdrivande av importen. I flertalet industriländer försöker man nu ta sig ur den rådande internationella krisen genom åtgärder som stimulerar exporten och bromsar importen. Då varje enskilt land genom sådana åtgärder försöker öka sina marknadsandelar – både på utlands- och hemmamarknaden blir slutresultatet i flertalet länder obetydligt. Mot denna bakgrund ifrågasätter *LO* om de åtgärder som långtidsutredningen rekommenderar för att vinna ökade marknadsandelar kommer att ge avsett resultat.

Sveriges grossistförbund menar att det vore olyckligt om en sämre exportutveckling än den som förutsätts i LU:s kalkyler togs som intäkt för åtgärder som innebär att man med konstlade medel försöker strypa importen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund framhåller i sitt remissyttrande

att det alltmer ökade omfång som de svenska försäkringsbolagens utlandsverksamhet fått under senare år bör ses som ett positivt bidrag till möjligheterna att förbättra bytesbalansen.

Jordbruk och fiske

Långtidsutredningen

En utgångspunkt för LU:s beräkningar för jordbrukssektorn har varit bedömningen av den totala åkerarealen, vilken ger en ram för produktion av såväl vegetabilier som animalier. Åkerarealen antas 1983 uppgå till 2 930 000 ha, vilket innebär en nedgång med 50 000 ha från 1976. Framstegen inom aveln, utfodringstekniken och växtförädlingen beräknas emellertid även i fortsättningen kunna resultera i bättre avkastning. Jordbruksproduktionen beräknas därför öka något under prognosperioden. Efterfrågan bestäms främst av den inhemska konsumtionsutvecklingen. Produktionen begränsas därmed av avsättningsmöjligheterna.

LU räknar med att produktivitetsökningen 1977–1983 skall vara nästan lika snabb som hittills under 1970-talet, eller 5,5 % per år. Storleksrationaliseringar och nedläggningar av mindre jordbruksföretag beräknas fortgå, men i något lägre takt än hittills under 1970-talet på grund av de åtgärder som riksdagen beslutat om i syfte att stödja familjejordbruken. En fortsatt sysselsättningsminskning med ca 4 % per år har kalkylerats, vilket motsvarar en nedgång med ca 40 000 personer 1977–1983.

Möjligheterna till fortsatta rationaliseringar inom jordbruket sammanhänger i hög grad med investeringsverksamheten. Investeringarna beräknas öka med 1,8 % per år.

Ca 4 200 personer hade 1976 sin huvudsakliga sysselsättning inom fisket. Därtill kom drygt 2 000 binäringsfiskare. Fångstvolymerna har under en längre period minskat och fångstbegränsningar har införts för att förhindra överfiskning. Från 1977 har emellertid tillbakagången hejats. Sillfiskestopp i Nordsjön har medfört goda priser på den svenskfångade sillen.

Den nya inriktningen av fiskeripolitiken tillsammans med den utvidgade fiskegränsen från 1978 torde enligt LU innebära en uppbromsning av den snabba sysselsättningsminskningen under efterkrigstiden. En inte oväsentlig nyrekrytering av fiskare har också skett under de senaste åren.

Remissinstanserna

Lantbruksstyrelsen anser att en viss minskning av den totala åkerarealen är trolig även i fortsättningen. En så stor årlig förbrukning som 2 000 ha för tätorternas expansion synes dock enligt styrelsen inte stå i överensstämmelse med statsmakternas intentioner för fullföljande av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen vad gäller hushållning med jordbruksmarken.

Styrelsen framhåller att betydande osäkerhet vidlåder beräkningarna av arbetsvolymen och produktiviteten i jordbruket. Styrelsen visar med räkneexempel att den minskade sysselsättningen i sektorn i LU:s huvudalternativ kan ge betydande bortfall av sysselsättning även i län med gles befolkning. Det försämrar möjligheterna för dem som arbetar i de areella näringarna och annat näringsliv att få en god service.

Lantbruksstyrelsen framhåller vidare att viljan att investera, inte minst i byggnader, är stark bland lantbrukare. Den av LU beräknade ökningen av byggnadsinvesteringarna med 0,6 % per år förefaller därför vara i underkant. Produktionsutvecklingen är däremot enligt styrelsens uppfattning överskattad.

Statens jordbruksnämnd har inget att erinra mot sakinnehållet i avsnittet om jordbrukets utveckling.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) framhåller att de starka strukturförändringarna inom de areella näringarna medfört att mycket stora resurser i form av arbete och kapital förts över till andra samhällssektorer. LRF reserverar sig mot nyttan i eller sannolikheten av en fortsatt avgång av arbetskraft på det sätt som LU angett. De regionalekonomiska effekterna av en sådan utveckling kan bli mycket negativa. En fortgående rationalisering bör dock som en positiv effekt kunna medföra att arbetstiden kan minska för de lantbrukare som idag har onormalt hög årsarbetsinsats.

LRF vill också fästa uppmärksamheten på att rimlig lönsamhet och tillgång till långfristig kapital är två fundamentala förutsättningar för en progressiv och balanserad utveckling inom jordbruket. En väsentlig ökning av hypoteksorganisationens utlåningskapacitet är därvid ett krav.

Frågan om bättre kreditmöjligheter för att underlätta jordbrukets investeringsverksamhet framhålls också av *Sveriges föreningsbankers förbund*. Flera skäl kan enligt förbundet anföras för en utvidgning av Hypoteksbankens emissionsram. Hypoteksföreningarnas lånekö växer årligen i snabb takt. En särskild utredning bör tillsättas som behandlar lantbrukets kapitalförsörjning i ett längre perspektiv. Förbundet vill vidare framhålla betydelsen av fortsatt rationalisering med hänsyn till ingångna jordbruksavtal. Rationaliseringsverksamheten inom jordbruket förutsätter såväl investeringar i markanläggningar, maskiner och byggnader som tillköp av mark.

Skogsbruk

Långtidsutredningen

Skogsindustrins förbrukning av virke ökade successivt fram till mitten av 1970-talet. Avverkningarna ökade från ca 60 milj. m³ sk. (skogskubikmeter) i början av 1960-talet till i genomsnitt ca 76 milj. m³ sk. per år i början av 1970-talet. Den löpande tillväxten i skogen beräknas f. n. till ca

75 milj. m³ sk. Det innebär att bruttoavverkningarna hittills endast under en kortare period kommit i nivå med tillväxten i skogen.

Skogsindustrins nuvarande kapacitet beräknas — sett över en konjunkturcykel — kräva en årlig virkestillförsel som svarar mot en bruttoavverkning på ca 75 milj. m³ sk., dvs. lika mycket som den beräknade tillväxten vid nuvarande intensitet i skogsvården. Skogsindustrins nuvarande kapacitet sett i relation till virkestillväxten anförs som motiv för en stark restriktivitet gentemot skogsindustrins kapacitetsutbyggnad.

LU har i sina beräkningar beträffande skogsvård, investeringar m. m. inte förutsatt några mer betydande förändringar av hittillsvarande skogstillväxtprogram annat än intensivare skogsvårdsåtgärder av konventionellt slag. Inte heller har någon ökad import av virke under perioden förutsatts. Möjligheterna till ökad import i ett medelfristigt perspektiv har bedömts som osäkra. Importen motsvarar f. ö. endast ca 5 % av avverkningarna inom landet.

Rationaliseringen i skogsbruket har gått snabbt. Efter 1975 har emellertid produktiviteten sjunkit något. Det förklaras till en del av övergången till månadslön för skogsarbetarna, men också av ett lägre kapacitetsutnyttjande. Förutsatt att den produktivetsreserv som finns i utgångsläget kan lösgöras räknar LU med en årlig produktivetsökning på i genomsnitt 5,5 % under perioden 1977–1983. Vad beträffar den långsiktiga underliggande produktivetsutvecklingen talar många faktorer enligt utredningen för en uppbromsning. Någon ytterligare snabb mekanisering av arbetsmomenten torde inte ske fram till mitten av 1980-talet. Skogsvårdsåtgärderna, som är relativt arbetsintensiva, väntas öka. En återgång till ökad gallringshuggning blir nödvändig om skogens produktionsförmåga skall kunna utnyttjas bättre.

Den långsiktiga inriktningen av skogspolitiken har inneburit en restriktiv avverkningspolitik. Enligt LU:s bedömning kan dock den restriktiva politiken medföra svårigheter att få fram tillräckliga virkesmängder till industrin med risk för att en neddragning i produktion och sysselsättning i skogsnäringen måste genomföras de närmaste åren. Därför bör, enligt LU, skogspolitiken utformas så att ett ökat virkesutbud underlättas.

Med hänsyn dels till skogsnäringens stora betydelse för exporten, dels till dess betydelse för sysselsättningen i befolkningssvaga regioner anser LU att avverkningarna bör tillåtas öka till en nivå som genomsnittligt sett ligger något högre (2–3 milj. m³ sk.) än den beräknade tillväxten under åren 1978–1983. Av beräkningstekniska skäl räknar LU med att avverkningarna ökar successivt under perioden varför avverkningsnivån slutåret 1983 synes bli hög, knappt 90 milj. m³ sk. Mot bakgrund av att avverkningarna efter 1974 legat långt under tillväxten motsvarar det genomsnittliga uttaget 1975–1983 ungefär den beräknade tillväxten. De angivna avverkningsnivåerna kommer därför enligt utredningen inte att äventyra skogens långsiktiga produktionsförmåga.

Remissinstanserna

De remissinstanser som kommenterat skogsbruksavsnittet har fäst sig vid den, enligt deras mening, alltför höga avverkningsnivån 1983 och varnar för de problem som kan uppkomma av minskade avverkningar efter 1983. Man har i några fall också pekat på att det f. n. är många faktorer som verkar återhållande på virkesavverkningen, varför det av det skälet torde bli svårt att realisera det angivna virkesutbudet under perioden.

Enligt *skogsstyrelsens* uppfattning finns det inte skäl att tro att dessa faktorer skall ändras så radikalt under tiden fram till 1983 att det av LU beräknade utbudet kommer till stånd. Man framhåller vidare att LU:s kalkylresultat beträffande avverkningarna ligger väsentligt över den nivå som regeringen anser vara rimlig i sitt förslag till ny skogspolitik. För att inte komma i konflikt med det långsiktiga målet för virkesproduktionen måste avverkningarna minskas efter 1983. Detta leder dock enligt skogsstyrelsen till svårlösta problem på arbetsmarknaden. Man betonar att en sådan ryckighet i näringspolitiken inte är önskvärd från samhällsekonomisk synpunkt och att regional balans inte uppnås genom sådana åtgärder. Skogsstyrelsen menar att osäkerheten i kalkylerna innebär att LU:s resultat inte ensamma bör utgöra underlag för beslut om selektiva ekonomisk-politiska åtgärder som berör skogsnäringen.

Domänverket delar LU:s synpunkt att en tillfällig ökning av avverkningen mycket väl kan vara förenlig med den långsiktiga målsättningen för skogsbeståndets tillväxt förutsatt att ökningen sker i bondeskogsbruket. Domänverket framhåller vidare att kostnaderna i skogsproduktionen har ökat markant under senare år, bl. a. till följd av DDT-förbud och stigande krav på naturvårdshänsyn. Domänverket anser det därför mycket angeläget att öka produktiviteten och effektiviteten i skogsbruket. För att hejda kostnadsutvecklingen krävs teknologiska genombrott i såväl avverkning som skogsvård. Detta kräver i sin tur ambitiösa satsningar på forskning och utveckling från samhällets sida. Enligt domänverket kan den fortsatta mekaniseringen av vissa arbetsmoment komma att gå fortare än vad LU har förutsatt.

Konjunkturinstitutet motsätter sig inte att under de närmaste åren tillåta en viss överavverkning för att utnyttja redan befintlig produktionskapacitet inom skogsindustrin, särskilt som avverkningarna de senaste åren legat under tillväxten. I likhet med de övriga remissinstanserna framhålls att problem kan uppstå efter 1983 om avverkningarna då måste minskas.

Svenska skogsarbetareförbundet, som beretts tillfälle att via LO yttra sig över LU, anser att den framtida skogspolitikerna skall inriktas så att skogsnäringen på lång sikt kan ge största möjliga tillskott till vår utrikes-handel och en jämn och trygg sysselsättning för dem som arbetar i branschen. Förbundet förordar en statlig progressiv styrning för skogsnäringen innebärande att man tar tillvara de tillväxtmöjligheter som finns i bran-

schen. Enligt förbundets mening kan de senaste årens minskade avverkningar inte få tas till intäkt för att kortsiktigt öka bruttoavverkningen till 90 milj. m³ sk. De negativa effekterna av en nedtrappning efter 1983 kan inte accepteras.

Industri

Långtidsutredningen

Från 1974 till 1977 minskade både produktionsvolymen och antalet arbetade timmar i industrin med 2,6 % per år. Produktiviteten ökade således inte alls mellan dessa år. Denna för efterkrigstiden unika utveckling innebar att utgångsåret för LU:s bedömningar kom att kännetecknas av ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande vad avser såväl arbetskraft som kapital. Genom en ökning av kapacitetsutnyttjandet skulle man således under de närmaste åren kunna öka produktiviteten utöver den underliggande trendmässiga produktivitetsutvecklingen. LU:s huvudalternativ förutsätter en sådan ökning av kapacitetsutnyttjandet.

I de delar av industrin där anläggningarna är moderna och fullt konkurrenskraftiga i jämförelse med dem som finns i andra länder, bör möjligheterna vara goda att öka produktiviteten genom ökat kapacitetsutnyttjande. I andra delar av industrin har utvecklingen medfört att anläggningarna i stor utsträckning är ekonomiskt obsoleta och där torde produktivitsvinsterna vara svåra att uppnå. I de branscher som beräknas kunna återfå normal konkurrenskraft genom den relativpriskonjunkt som sker i huvudalternativet beräknas också produktivitsreserven kunna tas i anspråk. För de branscher som befinner sig i strukturell obalans har bedömningen varit att produktivitsreserven i sin helhet inte kan frigöras.

För flertalet industribranscher torde man med dessa utgångspunkter kunna räkna med att produktivitsreserven kan frigöras under förutsättning att den prognostiserade efterfrågan realiserar. Det förefaller emellertid enligt LU rimligt att anta att en viss produktivitsförlust redan ägt rum på grund av att aktivitetsnivån varit så låg under en följd av år. Med hänsyn härtill har det realiserbara gapet vad gäller arbetsproduktiviteten för hela industrin beräknats uppgå till 14 %.

LU:s branschvisa bedömning av produktivitsutvecklingen 1977–1983 ger för hela industrin en tillväxt med 7,2 % per år från det faktiska läget 1977. Detta motsvarar en trendmässig ökningstakt på 4,7 % per år sedan avräkning skett för produktivitsgapet i utgångsåret. LU:s bedömning för perioden 1977–1983 förutsätter således att den dämpning av produktivitsutvecklingen som kunnat observeras sedan slutet av 1960-talet kommer att fortsätta. Bakgrunden härtill är bl. a. de tendenser till minskad rörlighet som har kunnat iakttas under senare år. Till en del beror detta på lågkonjunkturen men vissa bakomliggande faktorer är av bestående karak-

tär. LU pekar bl. a. på ökad kvinnlig förvärvsfrekvens, ökat egnahemsbyggande, barnomsorgsproblem och tillgång till skolutbildning på orten som faktorer vilka sannolikt bidragit till en större bundenhet vid bostadsorten.

Mot dessa tendenser till uppbromsning av strukturomvandlingstakten skall ställas de krav på rörlighet som ställs för att målen för bytesbalans, prisutveckling, sysselsättning och standardutveckling skall kunna uppnås. Det torde dock enligt LU vara realistiskt att räkna med en fortsatt uppbromsning av strukturomvandlingstakten under de närmaste fem åren, vilket också påverkar produktiviteten.

Investeringsbehovet inom industrin är till stor del beroende av hur stor del av befintligt kapital som kan utnyttjas vid en efterfrågeökning. Flertalet branscher torde vara tillräckligt konkurrenskraftiga för att vid en relativt snar ökning av efterfrågan även kunna utnyttja merparten av installerat kapital. Detta gäller däremot sannolikt inte för gruvindustri, jord- och stenindustri, järn-, stål- och metallverk, varv samt teko- och gummivaruindustri, där kapitalutrustningen bedöms vara i olika grad ekonomiskt obsolet. Sammanvägt för hela industrin gör LU bedömningen att på kapitalsidan ett kapacitetsgap om 18 % torde kunna slutas vid en efterfrågeökning.

Svensk industri anskaffade under början av 1970-talet och med kulmen 1975 och 1976 en betydande mängd nytt realkapital. Som ovan påtalats stod företagen i flertalet branscher därför 1977 med ett lågt utnyttjande av en modern kapitalutrustning. Det talar för att betydande produktionsökningar skulle kunna bli möjliga utan stora investeringar. Trots det kan betydande investeringsbehov föreligga i vissa branscher, bl. a. till följd av omstruktureringar.

De bedömningar som LU gjort av den nödvändiga investeringsvolymen fram till år 1983 motsvarar en investeringstillväxt från 1977 års nivå på 4,7 % per år i genomsnitt. Det innebär en långsammare tillväxttakt än för perioden 1970–1974 men i absoluta tal ligger den beräknade investeringsvolymen per år under perioden 1977–1983 endast 2 % under nivån 1975. De tungt vägande branscherna verkstadsindustri samt järn-, stål- och metallverk förväntas t.ex. öka investeringarna i snabb takt medan bl. a. skogsindustrin får en mindre nedgång i investeringarna.

Industriproduktionen har beräknats växa med i genomsnitt 6,6 % per år 1977–1983. En snabb tillväxt har bedömts vara möjlig i bl. a. de tungt vägande branscherna skogsindustri, kemisk industri och verkstadsindustri.

En årlig ökningstakt för arbetsproduktiviteten på 7,2 % ger tillsammans med nämnda ökning av produktionsvolymen en minskning av antalet arbetade timmar i industrin som helhet med 0,6 % per år. Räknat i antal sysselsatta personer innebär det dock en ökning på knappt 30 000 personer 1977–1983. Betydande sysselsättningsminskningar kan förutses för tekoindustrin, jord- och stenindustrin samt varven. Å andra sidan förutses verkstadsindustrin (exkl. varv) och den kemiska industrin öka sysselsättningen kraftigt.

Tabell 6 Utvecklingen 1977–1983 av förädlingsvärde (till faktorpris), produktivitet, sysselsättning (tim.), och export inom industrin enligt LU:s huvudalternativ 1975 års priser

	Årlig procentuell förändring			
	Förädlings- värde	Produk- tivitet	Syssel- sättning	Export
Extraktiv industri	5,6	7,8	-2,0	3,6
Skyddad livsmedelsindustri	0,9	2,5	-1,5	2,0
Konkurrensutsatt livsmedels- industri	2,7	4,6	-1,8	8,6
Dryckesvaru- och tobaks- industri	2,6	5,6	-3,0	2,8
Textil- och beklädnads- industri	2,2	4,8	-2,5	3,5
Trä-, massa- och pappers- industri	7,7	9,0	-1,1	7,9
Grafisk industri	3,0	3,5	-0,4	12,0
Gummivaruindustri	9,6	6,4	3,0	10,3
Kemisk industri	10,8	8,9	1,7	15,2
Petroleum- och kolindustri	2,3	3,8	-1,4	2,6
Jord- och stenindustri	4,6	8,0	-3,2	7,5
Järn-, stål- och metallverk	6,6	8,1	-1,4	6,8
Verkstadsindustri exkl. varv	8,3	7,8	0,6	11,3
Varv	-6,1	1,3	-7,3	-5,3
Övrig tillverkningsindustri	9,7	7,1	2,4	13,7
Hela industrin	6,6	7,2	-0,6	8,7

Remissinstanserna

Remissinstanserna uppehåller sig främst vid frågan om industriinvesteringarnas tillväxt. Tveksamhet uttrycks i flera fall om möjligheterna att uppnå den i LU:s huvudalternativ angivna produktivitetstillväxten.

En central fråga är enligt *fullmäktige i riksbanken* om en årlig investeringsökning inom industrin på 4,7% kan realiseras utan kraftfulla ekonomisk-politiska åtgärder. Eftersom kapacitetsutnyttjandet inom industrin fortfarande är lågt och lönsamheten svag finns det enligt fullmäktige knappast någon grund för en snar återhämtning i investeringsviljan. I en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna i fullmäktige framhålls däremot att industriinvesteringarna borde öka snabbare än vad man utgått från i LU. Industriinvesteringarna måste öka på bred front bl. a. för att klara ökade krav på sysselsättningen under 1980-talet. Kraven på ökad kapitalbildning aktualiserar nya former för finansiering. Det hade enligt reservationen varit värdefullt om utredningen diskuterat hur detta skulle kunna ske.

Lantbrukarnas riksförbund vill för sin del inte ifrågasätta det korrekta i LU:s värdering att vår industri väsentligt kan öka produktionsvolymen och därmed exporten genom ett bättre kapacitetsutnyttjande. Men avgörande är då att den ekonomiska politiken utformas riktigt.

Handelsanställdas förbund, som beretts tillfälle att via LO inkomma med yttrande, menar att industrins investeringar är mer problematiska än

vad LU gör gällande. Industrins strukturkris har i liten utsträckning berörts.

Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och *Sveriges industriförbund (SI)* hänvisar i sitt gemensamma yttrande till den granskning av LU 78 som utförts i den av industriförbundets ekonomisk-politiska avdelning publicerade skriften "Önsketänkande eller prognos – kommentarer till långtidsutredningen 1978". Man hänvisar också till att en separat långtidsbedömning för den svenska ekonomin f.n. utarbetas inom Industriens Utredningsinstitut.

En huvudfråga är enligt SAF/SI nödvändigheten av en förbättrad konkurrenskraft för den svenska industrin. En sänkning av det relativa kostnadsläget är angelägen, dels för att förbättra lönsamheten, dels för att möjliggöra en relativ prissänkning på exportprodukterna. Enligt organisationernas uppfattning är den återhämtning av lönsamheten som LU räknar med otillräcklig. Tvärtemot vad LU antyder medför utvecklingen enligt SAF/SI en fortsatt mycket snabb försämring av soliditeten inom industrin. LU:s investeringsantaganden kan därför starkt ifrågasättas.

Det krävs en mycket starkt återhållen svensk lönestegring de närmaste åren enligt de båda organisationerna, om vi under återstoden av perioden skall kunna uppnå den investeringsökning som LU-kalkylen implicerar. SAF/SI anser vidare att de höga värden för produktivitetsförbättringar inom industrin som LU räknat med är orealistiska. LU:s förutsättningar präglas av stor osäkerhet. Produktivitetstalen påverkar starkt såväl de reala som finansiella kalkylerna och får därmed en central roll för kalkylresultaten. Organisationerna pekar på att de också i sitt remissvar på LU 75 varnade för att högt ställda produktivitetsförväntningar skulle skapa förväntningar om en konsumtionstillväxt som sedan inte skulle kunna realiserats.

SAF/SI framhåller också att det är angeläget att anpassningen av kostnadsläget kommer så tidigt under prognosperioden att produktion och investeringar stimuleras i god tid före 1983. SAF/SI ser dock pessimistiskt på möjligheterna att uppnå en nödvändig expansion av industriinvesteringarna, bl. a. med hänvisning till att företagen under senare år uppmärksamats på de faror som en svag finansiell position kan medföra.

En kraftig förbättring av industrins internationella konkurrenskraft behövs enligt *Sveriges aktiesparares riksförbund*. Ytterligare åtgärder behövs utöver den grund som lagts genom devalveringarna för att de svenska relativpriserna skall sjunka. Enligt aktiespararna har LU visat på det självklara sambandet att låg lönsamhet medför minskad soliditet som i sin tur minskar företagens investeringar. Förbundet vill peka på att investeringarnas karaktär också förändras i tider med sänkt lönsamhet.

TCO påpekar att samhällsekonomin problem i stor utsträckning hänger samman med industrins strukturproblem. Eftersom mycket stora krav måste ställas på industrin om de uppställda målen skall kunna förverkligas

är det enligt TCO nödvändigt att analyser i LU också förs i mer konkreta industripolitiska termer. Industrins strukturproblem borde ha fått en utförligare behandling.

Även om det finns förutsättningar för en god industriell tillväxt fram till 1983, anser *Kooperativa förbundet (KF)* att de av LU redovisade prognoserna är orealistiskt höga. Med en långsammare produktionstillväxt och strukturomvandling än i LU:s huvudalternativ blir också produktivitetsökningen lägre. Därmed riskerar man att få ett starkare tryck från kostnadssidan, vilket utgör ett problem för den utlandskonkurrerande industrin och försvårar möjligheterna att nå balans i de utrikes betalningarna. KF vill för sin del betona riskerna för en långsammare uppgång för industrin än vad LU räknar med i sitt huvudalternativ. I så fall måste det ställas högre krav på industri- och sysselsättningspolitiken.

På grund av den avgörande roll som industrin spelar för den svenska ekonomins utveckling fram till 1983 hade KF gärna sett mer utförliga bedömningar av de olika branscherna. Speciellt gäller detta för verkstadsindustrin och skogsindustrin, som tillsammans svarar för nästan två tredjedelar av exporten.

Även *konjunkturinstitutet (KI)* uttrycker tveksamhet till tillväxttalen för industrin. Med hänsyn till utfall och prognos för 1978 och 1979 anger KI att den årliga produktionstillväxten 1979–1983 skulle behöva uppgå till 8,1 % för hela industrin och 10,7 % för verkstadsindustrin för att LU:s huvudalternativ skall uppfyllas. Så höga tillväxttal för en fyraårsperiod är osannolika enligt institutet.

Beträffande industriinvesteringarna menar *Sveriges grossistförbund* att LU:s kalkyl inte är en prognos i egentlig mening, utan ett procenttal framräknat så att den samhällsekonomiska ekvationen skall gå ihop. Det hade varit värdefullare om LU närmare hade gått in på vilka åtgärder som skulle behövas för att uppnå den ökade investeringstakten.

Även *Institutet för internationell ekonomi* bedömer att den av LU beräknade tillväxten av industriinvesteringarna är alltför optimistisk med hänsyn till vinstutveckling, soliditet och den osäkerhet om den framtida utvecklingen som företagen tycks känna. LU har enligt institutets mening underskattat de räntabilitetskrav som måste uppfyllas.

Institutet för internationell ekonomi understryker också de stora krav som ställs på den ekonomiska politiken för att man skall kunna undvika "flaskhalsproblem" då den industriella expansionen åter skjuter fart. Löneglidningstendenserna kan nämligen då bli mycket kraftiga, dels på grund av att rörligheten på arbetsmarknaden under senare år har minskat, dels på grund av den vinstsplittring mellan expanderande och stagnerande branscher som vi kommer att få uppleva under de närmaste åren. En betydande försiktighet i den ekonomiska politiken är enligt institutets mening befogad för att undvika att konjunkturuppgången blir alltför snabb. Härtill krävs kraftfulla rörlighetsstimulerande åtgärder.

Lönsamhetens betydelse för bl. a. investeringsutvecklingen understryks också av *Stockholms handelskammare*. En radikal höjning av självfinansieringsgraden i det svenska näringslivet krävs för att möjliggöra den beräknade investeringsutvecklingen.

Endast några få remissinstanser har kommenterat enskilda industribranschens utveckling. Anledningen är då oftast att man anser att LU:s tillväxttal är för höga. Sålunda påpekar *Kemikontoret* att produktionstillväxten i kemiska industrin framstår som mycket svår att uppnå. Kemikontoret delar dock bedömningen att kemisk industri kommer att kunna expandera men det förutsätter att ett tillväxtbefrämjande klimat skapas.

Skogsstyrelsen pekar på att kapitalstocken i skogsindustrin är relativt ung, vilket nedför risk för kapitalförstöring om produktionskapaciteten måste trappas ned från en högre nivå än den som råder idag. Även *konjunkturinstitutet* menar att en utbyggnad av kapaciteten i skogsindustrin kan ge avkastningar endast under en kortare period med hänsyn till råvarutillgången, varför produktionskostnaden per enhet kan öka.

Energiförsörjningen

Långtidsutredningen

Under så gott som hela efterkrigstiden har användningen av energi vuxit snabbare än BNP i den svenska ekonomin. Från början av 1950-talet fram till oljekrisen 1973 ökade den totala energiförbrukningen i medeltal med ca 5 % per år, medan BNP ökade med ca 4 % per år. Av den slutliga användningen av energi går för närvarande ungefär 40 % till industrin, 20 % till samfärdsel och 40 % till handel, hushåll och övriga användare.

Statens industriverk har för långtidsutredningens räkning utfört en studie över energiförsörjningen under perioden 1977–1983 baserad på den allmänekonomiska bild för perioden 1977–1983 som framkommit i modellkalkylerna för huvudalternativet i LU 78. Energiefterfrågans utveckling inom industrin, samfärdselsektorn samt övrigsektorn för perioden 1977–1983 redovisas i tabell 7 nedan.

Tabell 7 Slutlig energianvändning inom industri-, samfärdsel- och övrigsektorn 1965–1983

Årlig procentuell förändring

	1965– 1970	1970– 1975	1975– 1977	1977– 1983
Industri	3,8	0,7	–2,6	4,1
därav: el	4,3	2,9	–0,5	5,8
Samfärdsel ^a	5,0	2,0	3,0	2,3
därav: el	2,0	–0,2	0,3	3,2
övrigt	4,7	0,0	3,5	–0,6
därav: el	10,6	8,4	9,5	3,8
Total slutlig energianvändning	4,4	0,7	0,9	1,8
därav: el	6,4	5,1	4,1	4,8

^aExkl. bunkers för utrikes sjöfart.

Bedömningar av utvecklingen av de specifika energiåtgångstalen har gjorts av industriverket. Dessa åtgångstal utgör ett sammanfattande mått på effekterna av en rad tekniska, strukturella och beteendemässiga faktorer. Minskningstakten för åtgångstalen inom industrin torde till betydande del vara beroende av den takt i vilken maskiner och byggnader förnyas. I den mån möjligheterna att minska energianvändningen är knutna till ny teknik, leder en snabbare ekonomisk tillväxt till en snabbare introduktion av nyare och energisnålare teknologier.

Med den produktionstillväxt för olika industribranscher som förutses i långtidsutredningens huvudalternativ beräknas den totala energiförbrukningen inom *industrin* öka med ca 4 % per år 1977–1983. Liksom tidigare väntas industrins elanvändning växa snabbare än bränsleförbrukningen. Bland bränslena väntas kol- och koksanvändningen öka i takt med att kapacitetsutnyttjandet åter blir normalt inom järn- och stålindustrin.

Samfärdselsektorn omfattar i energisammanhang praktiskt taget allt transportarbete i samhället, dvs. biltransporter, flygtrafik, järn- och spårvägar, busstrafik, inrikes sjöfart inkl. fritidsbåtar samt bunkring i Sverige till utrikes sjöfart (oavsett nationalitet). Även privatbilismen ingår. Industriverkets beräkningar för samfärdselsektorn visar på en ökning i energiförbrukningen med 2,3 % per år under perioden 1977–1983.

Inom *övrigsektorn* utgör hushållens energianvändning ungefär 2/3. Merparten av energiförbrukningen hänförs inom denna sektor till permanenta bostäder. Den centrala utgångspunkten för prognoserna för övrigsektorns energianvändning är att bostadsbyggandet i genomsnitt uppgår till 63 000 lägenheter per år under perioden 1978–1983. Den specifika energiförbrukningen per lägenhet påverkas bl. a. av vilka besparingsåtgärder som kan antas bli genomförda. Bidrag till energibesparande åtgärder i det befintliga bostads- och lokalbeståndet infördes under 1974 och har successivt ökat i omfattning. Under 1978 har riksdagen tagit ett principbeslut om en tioårig energisparplan för bostads- och lokalbeståndet. Industriverket har förutsatt att energibesparande investeringar till en kostnad av omkring 15 miljarder kr. i 1977 års penningvärde kommer att bli genomförda i det befintliga bostadsbeståndet under en tioårsperiod. Till övrigsektorn räknas även övriga lokaler i handel, servicenäringar och offentlig sektor samt vissa andra förbrukningsslag som t. ex. gatubelysning, fritidshus och energiförbrukning inom jordbruket. Inklusive dessa användarkategorier skulle enligt industriverkets kalkyler den totala energiförbrukningen inom övrigsektorn kunna minska med 0,6 % per år 1977–1983.

Den totala slutliga energiförbrukningen skulle därmed öka med 1,8 % per år under prognosperioden. Denna kalkyl över energiefterfrågan fram till 1983 ligger därmed praktiskt taget helt i linje med den referensprognos, som utarbetades som underlag för energikommissionens arbete i samarbete mellan industriverket och ekonomidepartementet.

Sammanfattningsvis implicerar L.U: s prognos – liksom tidigare progno-

ser gjorda efter oljekrisen 1973 – att den totala energianvändningen i ekonomin under perioden 1977–1983 ökar endast hälften så snabbt som bruttonationalprodukten. Detta skall jämföras med en historiskt sett snabbare ökningstakt för energiförbrukningen än för BNP. Uppbromsningen förklaras av ökade energikostnader, det insatta stödet till besparingsåtgärder tillsammans med förskjutningar i produktionsstrukturen i riktning mot mindre energiintensiva sektorer.

Sverige är för sin energiförsörjning i mycket hög grad beroende av importerad energi. Importenergins andel av den totalt tillförda energin har ökat från ca 70 % i mitten av 1950-talet till ca 80 % för närvarande. Avsaknaden av egna kol- och oljetillgångar, klimatförhållandena, näringslivets struktur och transportberoendet är några faktorer som bidragit härtill.

Enligt industriverkets och LU:s prognos skulle emellertid tillförseln av *petroleumprodukter* öka i endast måttlig takt från 1977 till 1983. Detta förklaras främst av en övergång från enskild oljeuppvärmning till elvärme och fjärrvärme samt av insatta energisparåtgärder inom det befintliga bostads- och lokalbeståndet. Dessutom förutsätts att de vid ingången av år 1983 färdigbyggda kärnkraftaggregaten är i drift 1983. Detta innebär att oljeförbrukningen för elproduktion minskar. Enligt utbyggnadsplanerna för *elförsörjningssystemet* skulle totalt 10 kärnkraftaggregat vara i drift 1983. Endast smärre tillskott av vattenkraftkapacitet förutsätts under prognosperioden.

Remissinstanserna

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) konstaterar i sitt remissvar att en av de faktorer som påverkat den ekonomiska utvecklingen i världen under senare år är de drastiska prishöjningarna på olja. Många länder har efter dessa erfarenheter börjat intressera sig för en omläggning av energipolitiken. Detta måste, enligt LRF, innebära att ökad vikt i vårt land läggs vid utnyttjandet av biomassa från skog och torvmarker.

Kemikontoret, som utan att vara officiell remissinstans insänt yttrande över LU 78, konstaterar att osäkerheten rörande den framtida energipolitiken har försvårat långtidsplaneringen inom denna del av näringslivet, som svarar för ca 25 % av hela den svenska industrins energiförbrukning. Kemikontoret vill för sin del se en kraftig satsning på kärnenergi. Sverige har i de nord- och mellansvenska skiffrarna en betydande energitillgång. Denna tillgång bör, enligt kemikontorets uppfattning, inte vila outnyttjad i en värld präglad av energiknapphet. En kraftfull satsning på skifferutnyttjning har, enligt Kemikontoret, också industripolitisk effekt. Insatser för att nyttiggöra skiffers mineral- och energiråvaror kan komma att medföra nya sysselsättningstillfällen redan innan den industriella delen av ett sådant utvecklingsprogram har påbörjats.

I avsnittet om petroleumindustrin i LU 78 framhålles, att något betydan-

de tillskott av raffinaderikapacitet inte väntas ske i Sverige fram till 1983. I detta sammanhang understryker Kemikontoret de betänkligheter som framfördes i Energikommissionens betänkande mot att växande andelar av den svenska oljemarknaden täcks av företag utan eget långsiktigt engagemang i råolje- och raffineringsleden.

Byggnadsverksamhet

Långtidsutredningen

Byggnadsproduktionen har sjunkit sedan 1970-talets början. Det hänger främst samman med att bostadsinvesteringarna sjönk med nära 20 % mellan 1970–1977, vilket i sin tur medförde en nedgång i de kommunala följdinvesteringarna i t. ex. vägar och gator, vatten och avlopp m. m. Inom industrin ökade emellertid byggandet fram till 1975.

Produktivitetstillväxten inom byggnadsverksamheten har varit avsevärt långsammare under 1970-talet än under 1960-talet. Skillnaden kan till stor del förklaras av att den tidigare förskjutningen mot större objektstorlekar vid byggande av flerfamiljshus bromsades upp, och att andelen mycket små objekt t. o. m. ökade. Ökad objektstorlek medför stordriftsfördelar vid planering och byggande. Liknande tendenser har gällt vid småhusbyggande och förvaltningshusbyggande.

Vad beträffar utvecklingen fram till 1983 förutser LU en fortsatt uppbromsning av produktivitetsökningen för nästan allt slags byggande. Undantag är ombyggnader och reparationer där den ökade volymen kan medföra en snabbare produktivitetsökning. Sammantaget för hela sektorn bedöms produktiviteten öka med 4,4 % per år 1977–1983.

Den totala produktionen inom byggnadsverksamheten beräknas i LU:s huvudalternativ öka med 2,7 % per år 1977–1983. Den förutsatta produktions- och produktivitetsökningen medför en fortsatt stark minskning av sysselsättningen i byggnadsverksamheten om ca 30 000 personer. Det bör dock framhållas att sysselsättningsberäkningarna för denna sektor är särskilt osäkra.

Remissinstanserna

Svenska byggnadsarbetareförbundet har beretts tillfälle att via LO inkomma med yttrande. Enligt förbundets mening kan den kraftiga sysselsättningsminskning som LU beräknat för byggnadsverksamheten inte förenas med de angivna ökningstalen för produktionen. Sysselsättningsminskningen torde, enligt Svenska byggnadsarbetareförbundet, bli väsentligt mindre. Förbundet anser dessutom att LU borde ha tagit större hänsyn till energisparande byggtekniska åtgärder än vad man gjort. Sådana åtgärder är i regel mycket arbetskraftsintensiva. LU:s produktivitsantaganden för sektorn är därför enligt förbundets mening sannolikt överskattade.

Varuhandel

Långtidsutredningen

Produktivitetstillväxten inom varuhandeln har sedan mitten av 1960-talet accelererat något. Utvecklingen förklaras till stor del av den ökade omsättningen. Övriga faktorer som varit bidragande är t.ex. strukturförändringarna och rationaliseringarna inom partihandeln samt butikskoncentrationen och övergången till självbetjäning inom dagligvaruhandeln. Vidare söker man även inom fackhandeln införa mindre personalintensiva försäljningsformer. Olika stordriftsfördelar tillvaratas genom samverkan i frivilliga kedjor. Den anpassning av personalstyrkan till den förväntade kundtillströmningen som sker genom ökningen av andelen deltidsarbetande har givetvis också verkat produktivetsfrämjande, liksom den utökade användningen av ADB.

I LU:s huvudalternativ förutsätts en fortsatt relativt snabb produktivitetstökning på drygt 3 % per år. Antagandet baseras på analyser utförda av Handelns utredningsinstitut (HUI). Produktivitetsutvecklingen i detalj- resp. partihandeln är enligt dessa analyser direkt beroende av omsättningsutvecklingen, vilken i sin tur bestäms av den privata konsumtionens utveckling. Den för perioden 1977–1983 förutsatta produktivitetsutvecklingen är något svagare än den genomsnittliga utvecklingen under perioden 1965–1977.

Sysselsättningsvolymen mätt i timmar kommer enligt LU:s beräkningar att minska i ungefär samma takt under perioden 1977–1983 som 1970–1977, dvs. med drygt 1 % per år. Nedgången i antalet sysselsatta kommer däremot att bli relativt sett starkare än tidigare, främst beroende på att LU inte räknar med någon generell arbetstidsförkortning under prognosperioden. Antalet sysselsatta har beräknats minska från ca 501 000 år 1977 till ca 488 000 år 1983, dvs. med sammanlagt ca 13 000 personer.

LU:s bedömning av investeringsutvecklingen inom handeln baseras också på den av HUI utförda sektorstudien. Analysen bygger på det tidsseriesamband som har kunnat konstateras mellan investeringar och omsättning. Omsättningsutvecklingen är, som ovan nämnts, direkt beroende av den privata konsumtionens tillväxt. De samlade investeringarna i varuhandelssektorn har sålunda beräknats öka med ca 3 % per år 1977–1983. Byggnadsinvesteringarna väntas minska medan investeringarna i maskiner och inventarier ökar starkt. Den beräknade investeringsuppgången är snabbare än under perioden 1965–1974, men väsentligt långsammare än 1974–1977.

Remissinstanserna

Kooperativa förbundet (KF), anser att varuhandelssektorns storlek hade motiverat en mera ingående analys. Bl. a. borde man genomgående göra

särskilda bedömningar för branschens olika delar, speciellt detalj- resp. partihandeln. KF anser vidare att LU avsevärt har överskattat möjligheterna till produktivitetsförbättringar, åtminstone inom dagligvaruhandeln. Bakgrunden härtill är dels att KF förutsätter en mindre ökning av den totala privata konsumtionen än vad LU har i sitt huvudalternativ, dels att KF har funnit att konsumtionen av dagligvaror normalt ökar betydligt långsammare än den totala privata konsumtionen. Inte heller varuhandelns investeringar kommer enligt KF:s bedömning att öka så snabbt som LU förutsätter. Vidare framhåller KF att ett ökat utnyttjande av datatekniken på kort sikt kräver en större kapitalinsats, varför den produktivitetshöjande effekten inte direkt slår igenom i förbättrad lönsamhet för handeln.

Även *Sveriges grossistförbund* anser att produktivitet utvecklingen inom varuhandeln kan komma att hämmas då ökningstakten i omsättningen avtar. Detta kan resultera i krav på höjda handelsmarginaler, vilket enligt Grossistförbundet kan komma att bidra till en inflationistisk utveckling. Med låg tillväxt under en följd av år kan situationen enligt Grossistförbundet mycket snabbt bli ohållbar för stora delar av varuhandeln. Detta kommer då självfallet även att drabba sysselsättningen.

Den bedömning av antalet nedlagda dagligvarubutiker som presenterats i LU 78 på grundval av uppgifter från HUI anser KF vara alltför optimistisk, särskilt med tanke på att LU inte räknar med någon kraftig utbyggnad av det statliga stödet till den kommersiella servicen i glesbygderna.

Sveriges köpmannaförbund påpekar att även om nedläggningstakten bland dagligvarubutikerna har minskat så är den fortfarande betydande. Den bristande lönsamheten är enligt Köpmannaförbundets mening idag ett stort problem för svensk detaljhandel. Påfrestningarna förklaras bl. a. av statsmakternas åtstramning av den privata konsumtionen och av kostnadsutvecklingen. Även befolkningsutvecklingen ger enligt Köpmannaförbundet anledning till stor försiktighet i fråga om detaljhandelns framtidsbedömningar.

Köpmannaförbundet anser vidare att statsmakterna på ett betydligt mer genomgripande sätt än hittills bör uppmärksamma distributionens betydelse för samhällsekonomin. Enligt förbundet krävs konsekventa näringspolitiska insatser som dels tar sikte på handelns speciella förutsättningar, dels ger en förbättrad jordmån för seriöst nyföretagande. Samhällsinsatser krävs även för att säkerställa god kommersiell service utanför tätorterna.

Samfärdsel

Långtidsutredningen

Till samfärdselsektorn räknas i LU transporter samt post och tele. I stor utsträckning baseras LU:s bedömning av sektorns utveckling på planer och material som insamlats och bearbetats i samarbete med kommunikationsdepartementet.

Persontransportarbetets tillväxttakt väntas bli lägre 1977–1983 än under 1960- och 1970-talen. Det beror främst på att personbilarnas transportarbete beräknas växa avsevärt långsammare än tidigare. Personbilarna svarar för ca 80 % av persontransportarbetet. Persontrafiken med buss, tåg och flyg, väntas växa i ungefär samma takt som hittills under 1970-talet.

Godstransporterna visar ett starkare beroende av konjunkturen än persontransporterna. Sålunda minskade det totala godstransportarbetet 1974–1977 med i genomsnitt 3 % per år, vilket medförde en betydande konjunkturell överkapacitet 1977. För perioden 1977–1983 beräknas enligt LU:s huvudalternativ godstransportarbetet öka med ca 4 % per år. Ökningen beräknas främst gälla lastbils- och järnvägstransporterna. Enligt kalkylerna kommer kapaciteten att öka något fram till 1983.

Inom sjötransporterna kännetecknades situationen 1977 av en strukturellt betingad överkapacitet. Det icke utnyttjade tonnaget i världshandelsflottan beräknades uppgå till ca 15 % av det totalt tillgängliga tonnaget. Den svenska handelsflottans konkurrenskraft påverkades dessutom negativt av ett relativt högt kostnadsläge. Enligt LU:s bedömning kommer den svenska handelsflottans storlek uttryckt i bruttoregister-ton att i stort sett halveras fram till 1983. Avgången väntas främst gälla tankfartyg och andra masslastfartyg.

De totala investeringarna i samfärdssektorn utgjorde 1977 5 500 milj. kr. uttryckt i 1975 års priser. Fram till 1983 förutses en i stort sett oförändrad årlig investeringsvolym. Ökade investeringar väntas framför allt inom SJ och televerket, medan investeringarna i sjöfarten väntas minska.

I LU:s huvudalternativ beräknas produktionen i samfärdssektorn öka med 1,4 % per år 1977–1983. Antalet sysselsatta beräknas under samma tid minska med ca 15 000 personer.

Remissinstanserna

Sjöfartsverket menar att de framlagda kalkylerna för sjöfarten närmast får ses som ett räkneexempel. Den framtida efterfrågeutvecklingen för fartygstransporter beror av flera var för sig svårbedömbara faktorer. Enligt verkets uppfattning är det motiverat att stämma av LU:s kalkyler då den sjöfartspolitiska utredningen framlägger sitt underlag för mer långsiktiga ställningstaganden från statsmakternas sida.

Den snabba utvecklingen inom telekommunikationsområdet gör att tumregler som tidigare har kunnat tillämpas på utvecklingen av sysselsättning, produktivitet etc. blir mindre tillförlitliga än de varit tidigare, framhåller *televerket*, utan att för den skull ifrågasätta LU:s kalkyler.

Televerket framhåller vidare att stora investeringsanspråk uppkommer genom övergången från elektromekanik till elektronik. Det är enligt verkets uppfattning lönsamt att påskynda introduktionen av den elektroniska

tekniken, inte minst på grund av den betydelse televerkets investeringar har för effektiviteten inom näringsliv och förvaltning.

Bostäder

Långtidsutredningen

LU:s bedömningar av bostadsbyggandets utveckling har som utgångspunkt bostadsstyrelsens beräknade behov av nyproduktion och ombyggnader av bostäder fram till 1985. Behövet av nyproduktion beror dels på hushållsbildningen, dels på den ersättningsproduktion som krävs för avgången ur beståndet (genom rivning, hopslagning, ombyggnad, kontorisering m. m.).

Antalet hushåll beräknas årligen öka med 35 000–40 000 fram till 1980 och med ca 35 000 därefter. Det kan jämföras med en ökning om drygt 50 000 per år under första hälften av 1970-talet.

Ersättningsproduktionen för avgången i bostadsbeståndet bedöms av bostadsstyrelsen till ca 22 000 lägenheter per år fram till 1980 och ca 25 000 därefter. I dessa bedömningar ligger en ambitionshöjning för ombyggnadsverksamheten. Beräkningarna resulterar i ett minsta årligt nyproduktionsbehov av 57 000–62 000 lägenheter 1978–1980 och 60 000 lägenheter 1981–1985 förutsatt att det inte i någon större omfattning uppkommer lokala överskott som måste kompenseras med nybyggnad på annat håll. Statsmakternas planering bör därför inriktas mot en något större nyproduktion, ca 65 000 lägenheter per år.

LU har kalkylerat med att i genomsnitt 63 000 lägenheter byggs per år 1978–1983. Med hänsyn tagen till utfall för 1978 och prognosen för 1979 fordras ett årligt byggande 1980–1983 om drygt 65 000 nya lägenheter för att det angivna genomsnittet skall uppnås. Därvid krävs en drygt 3-procentig årlig ökning av nybyggnadsinvesteringarna 1977–1983 vid en fördelning med i genomsnitt 60 % av lägenheterna i småhus. Det innebär en ökning av produktionen av flerfamiljshus och en smärre nedgång av småhusbyggandet jämfört med 1977.

Med de av LU valda förutsättningarna om lägenhetsstorlek m. m. beräknas en lägenhet i flerfamiljshus kosta ca 60 % av vad småhuset kostar. Inom ett givet investeringsutrymme kan därför totalantalet nyproducerade lägenheter variera något beroende på fördelningen mellan småhus och flerfamiljshus.

Ombyggnadsinvesteringarna väntas öka snabbt, med i genomsnitt 8,5 % per år 1977–1983. Det beror främst på en satsning på energibesparande åtgärder i det befintliga beståndet, men också på att saneringar genom ombyggnader bedöms öka. Även reparations- och underhållsarbeten beräknas öka snabbt.

Remissinstanserna

De remissinstanser som haft synpunkter på avsnittet om bostäder har i allmänhet uttryckt farhågor för att LU:s beräknade bostadsbyggnadsbehov kan vara för lågt. Främst pekas på att en brist på bostäder utgör ett hinder för rörligheten på arbetsmarknaden.

TCO framhåller att brist f. n. råder på mindre lägenheter, vilka i första hand efterfrågas av ungdomar och att denna brist troligen kommer att förstärkas under perioden 1977–1983.

Kooperativa förbundet (KF) förordar för sin del att statsmakterna bör sträva efter en nybyggnation av i genomsnitt minst 65 000 lägenheter per år 1978–1983. KF räknar med att resursutrymmet medger ett något högre bostadsbyggande på grund av att investeringarna inom näringslivet sannolikt blir lägre än vad LU räknat med. Utrikesbalansen äventyras inte heller av stimulanser till bostadsbyggandet eftersom sektorns importinnehåll är lågt, framhåller KF.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), konjunkturinstitutet (KI) och Svenska kommunförbundet betonar att tillgången på bostäder är en viktig faktor för arbetskraftens rörlighet. Sannolikt krävs därför – med hänsyn till den ökade arbetskraftsrörlighet som huvudalternativet kräver – en icke oväsentligt högre bostadsproduktion på många håll i landet än vad som ryms inom de antaganden som gjorts av LU. Tar man också hänsyn till att invandringen kan bli större än vad LU räknat med borde man enligt KI ha räknat med ett ytterligare ökat behov av nya bostäder.

Offentliga tjänster

Långtidsutredningen

Produktionssektorn offentliga tjänster omfattar i LU all verksamhet vid statliga och kommunala myndigheter. Däremot ingår inte affärsverken och de offentligt ägda aktiebolagen. Sektorns produktion mäts via kostnaderna eftersom marknadsprisbildning i stort sett saknas för offentliga tjänster. Någon hänsyn till de produktivitetsstegringar som säkerligen förekommer tas inte i den nationalräkenskapstatistik som analysen bygger på. Detta innebär sannolikt att volymen av den offentliga tjänsteproduktionen – liksom dess tillväxt – systematiskt underskattas.

Den offentliga sektorns utveckling under perioden 1977–1983 har i LU bestämts dels med hänsyn till utvecklingen i övriga delar av samhällsekonomin, dels mot bakgrund av kända utvecklingstendenser inom sektorn. Som ett första steg i denna analys har en baskalkyl utarbetats för den offentliga konsumtionen. Syftet med baskalkylen är att ange de förändringar i offentlig konsumtion som följer dels av redan fattade politiska beslut

och åtaganden, dels av förändringar i befolkningens åldersmässiga sammansättning i kombination med kravet på oförändrad standard på de offentliga tjänsterna. Baskalkylen anger således hur stor del av utrymmet som redan är in-tecknat genom politiska beslut och kravet att den nuvarande standarden i tjänsteutbudet inte sänks.

Bland de politiska besluten märks i första hand utbyggnadsprogrammet för barnomsorgen. Enligt den överenskommelse som under hösten 1975 träffades mellan regeringen och Svenska kommunförbundet skall 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem byggas under åren 1976–1980, för att kunna tas i bruk under perioden 1977–1981. I baskalkylen förutsätts att denna utbyggnad kommer till stånd även om kommunerna i sin aktuella planering räknar med en något långsammare utbyggnadstakt. Utbyggnaden förutsätts fortsätta också under 1982 och 1983. Det årliga platstillskottet under dessa år har dock antagits bli halverat till 10 000 daghemsplatser och 5 000 platser i fritidshem. För familjedaghem utgår baskalkylen från kommunernas egen planering.

Ett annat område där de politiska bindningarna har beaktats i baskalkylen är långtidssjukvården. Stor politisk enighet synes råda om att långtidssjukvården vid sidan av barnomsorgen hör till de mest angelägna reformområdena i offentlig konsumtion. I landstingens egna planer enligt LKELP 77 beräknas antalet vårdplatser i den somatiska långtidssjukvården öka med 12 300 från 1977 till 1982. Baskalkylen utgår från denna planerade utbyggnadstakt.

För övriga kommunala områden har baskalkylen beräknats med hjälp av befolkningsförändringarna i de relevanta åldersgrupperna eller med totalbefolkningens ökning. Som underlag för baskalkylen avseende den statliga konsumtionen har använts den statliga långtidsbudgeten för perioden 1978/79–1982/83.

Den offentliga konsumtionens volymökning har i baskalkylen beräknats till 1,4 % per år 1977–1983. Den statliga konsumtionen skulle därvid öka med 0,5 % per år och den kommunala med 1,8 % per år. Skillnaden förklaras av att de prioriterade områdena ligger under kommunalt huvudmannaskap. Speciellt omfattande är de kommunala resurskrav som följer av barnomsorgens utbyggnad. Av den totala konsumtionsökningen enligt baskalkylen svarar ändamålet socialvård (huvudsakligen barnomsorg samt äldre-service) för hela 56 %. De beräknade förändringstalen för olika ändamål anges i tabell 8.

I LU:s huvudalternativ har utrymmet för den offentliga konsumtionsvolymens ökning beräknats till 2,2 % per år 1977–1983. Det konsumtionsutrymme som kvarstår efter att baskalkylens tillväxttakter för de enskilda ändamålen uppnåtts kallas i LU för "överutrymme". Även detta har, bl. a. av modelltekniska skäl, fördelats på de olika ändamålen.

Hur det för offentlig konsumtion tillgängliga utrymmet kommer att fördelas på olika ändamål är självfallet en politisk avvägningsfråga. LU:s

beräkningar på denna punkt är inte avsedda som prognoser för sådana ställningstaganden och resultaten har inte heller någon politisk förankring. Huvudalternativets konsumtionsökningar inom statlig och kommunal sektor samt inom olika ändamålsområden redovisas i tabell 8, där också jämförelsetal för tidigare perioder medtagits.

Tabell 8. Offentlig konsumtion: utvecklingen 1965–1977 samt kalkylerna för 1977–1983

1975 års priser

	Milj. kr 1977	Årlig procentuell förändring				
		1965– 1970	1970– 1974	1974– 1977	1977–1983	
					Bas- kalkyl	LU- kalkyl
Försvar	9 200	–0,1	0	–0,6	0,6	0,6
Rättsväsen	4 200	3,3	2,3	2,4	0,5	1,3
Utbildning	16 500	7,4	1,2	3,4	0,4	1,1
Hälsö- och sjukvård	19 000	8,5	3,0	4,9	1,5	2,8
Socialvård	10 900	14,4	4,1	5,9	4,9	5,4
Väg- och gatuväsen	2 300	2,2	3,4	5,6	0,1	1,5
Övriga tjänster	14 800	3,6	3,3	6,3	0,3	1,5
Offentlig konsumtion						
totalt	76 900	5,9	2,3	4,1	1,4	2,2
därav: staten	24 600	1,6	1,2	1,6	0,5	0,9
kommunerna	52 300	8,9	3,0	5,3	1,8	2,8

I ett historiskt perspektiv ter sig den i LU förutsatta ökningen av offentlig konsumtion som relativt låg. Utvecklingen innebär emellertid enligt kalkylerna en nödvändig anpassning av den offentliga sektorns expansion till de förutsättningar som ges av samhällsekonomin i övrigt. LU betonar dock att redan baskalkylens tillväxttakt möjliggör satsningar på flera betydelsefulla områden. Med huvudalternativets tillväxt finns det dessutom utrymme för ytterligare förbättringar.

För kommunernas del innebär den beräknade konsumtionsökningen (2,8% per år) en neddragning i jämförelse med planerna i denna sektor (3,5% per år). Emellertid är planerna – såsom de uttrycks i KELP- och LKELP-undersökningarna – i regel ofullständiga avseende periodens sista del och har därmed tenderat att underskatta den faktiska utvecklingen. Mot denna bakgrund konstaterar LU att den anpassning av den kommunala utvecklingen som förutsätts i huvudalternativet ej kan komma till stånd utan att statsmakterna för en medveten politik för att begränsa den kommunala expansionen. Också för staten ställs stora krav på återhållsamhet med nya utgiftsättaganden.

Av olika delområden visar *försvaret* den lägsta ökningen. Detta sammanhänger med att försvaret antagits ligga kvar på baskalkylens måttliga ökningstakt. Försvarsutgifternas utveckling regleras med långsiktiga försvarsbeslut och baskalkylen utgår i detta fall från de kostnadsramar som angetts i det senaste försvarsbeslutet.

Inom *utbildningen* antas antalet elever minska något i grundskolan och öka relativt kraftigt i gymnasieskolan. För den högre utbildningens del har LU räknat med en viss ökning, även om utvecklingen här, liksom för olika former av vuxenutbildning, är svårbedömbär. Totalt beräknas den offentliga konsumtionen av utbildningstjänster öka med drygt 1 % per år 1977–1983. I baskalkylen beräknades ökningstakten till 0,4 % per år.

Inom *hälso- och sjukvården* har den av huvudmännen planerade utbyggnaden av långtidssjukvården redan berörts. Satsningen på denna vårdgren skall ses mot bakgrund av förändringarna i befolkningens åldersstruktur. En mycket stor del av patienterna i långtidssjukvård är 70 år och äldre och antalet personer i denna åldersgrupp ökar mycket snabbt. Samtidigt förutses en viss minskning inom akutvården och inom psykiatrisk sjukvård. Denna utveckling förklaras dels av att vissa patienter kommer att kunna överföras till somatisk långvård, dels av en övergång till öppnare vårdformer. Förutom den ovan nämnda omstruktureringen av den slutna vården kännetecknas planerna av en relativt snabb utbyggnad av den öppna vården. Enligt LU:s huvudalternativ beräknas den offentliga konsumtionen av hälso- och sjukvård öka med 2,8 % per år 1977–1983, vilket kan jämföras med baskalkylens ökningstakt på 1,5 % per år.

Som framgår av tabell 8 har *socialvården* ökat mycket snabbt under tidigare år. Bakom denna utveckling ligger betydande satsningar på främst barnomsorg och äldreomsorg. LU räknar med att denna utbyggnad fortsätter. Sålunda beräknas i baskalkylen barnomsorgens driftskostnader öka i volym med drygt 9 % per år 1977–1983. Inom åldersvården väntas samhällets insatser i ökad omfattning inriktas på den öppna vården. Socialvårdens samlade tjänsteutbud har i LU beräknats öka med 5,4 % per år 1977–1983, vilket är en halv procentenhet över baskalkylens tillväxttakt. Socialvården har således fått ett något mera begränsat "överutrymme" än andra offentliga tjänsteområden. Orsaken är den redan i baskalkylen höga utbyggnadstakten, som för barnomsorgens del t. o. m. överstiger kommunernas egna planer.

Bland *övriga tjänster* har speciellt kultur- och rekreationsområdet samt den statliga och kommunala förvaltningen expanderat starkt under de senaste åren. I LU:s huvudalternativ räknas med en årlig ökning på 1,5 % 1977–1983. Baskalkylen, som för delområdet övriga tjänster skrivits fram huvudsakligen i takt med totalbefolkningens ökning, visar en ökningstakt på 0,3 % per år.

Huvudalternativets konsumtionsökning har beräknats medföra att antalet i offentlig produktion sysselsatta personer ökar med närmare 270 000 under perioden 1977–1983. Närmare hälften av denna sysselsättningsökning beräknas falla på socialvården. Som jämförelse kan erinras om att den totala sysselsättningsökningen i landet beräknas till drygt 230 000 personer.

Den offentliga tjänstesektorns investeringar förutses i LU öka med 1,1 %

per år 1977–1983. För kommunerna uppvisar kalkylen en något snabbare ökningstakt, 1,6 % per år, medan man för de statliga investeringarna räknar med en årlig neddragning på 0,4 %.

Remissinstanserna

En stor del av remissinstanserna utgörs av offentliga myndigheter och organ. För dessa har det t sett sig naturligt att mycket utförligt kommentera LU:s kalkyler över utvecklingen inom just deras verksamhetsområde och de resurskrav som därvid ställs. Med anledning härav är den följande redogörelsen tämligen omfattande.

Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över den offentliga sektorns tillväxt anser att det i LU 78 angivna tillväxtutrymmet inte är tillräckligt. För remissinstansernas ställningstaganden till avvägningen mellan offentlig och privat konsumtion har tidigare redogjorts i avsnittet om de centrala avvägningsproblemen. Det erinras här om att både *statskontoret* och *riksrevisionsverket (RRV)* anser LU:s alternativ V med en snabbare offentlig tillväxt vara mera realistiskt än huvudalternativet. *Svenska kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* anför att LU:s kalkyler för kommunernas del innebär en underskattning av utbyggnadsbehoven. Båda förbunden är beredda att verka för att den kommunala sektorns utveckling anpassas till de samhällsekonomiska förutsättningarna, men anser att möjligheterna till så stora neddragningar i den kommunala konsumtionens ökningstakt som anges i LU:s huvudalternativ är mycket begränsade. Förbunden understryker också vikten av att staten visar stor återhållsamhet med beslut som medför kostnadsökningar för kommunerna. *TCO* och *SACO/SR* anser det varken vara möjligt eller önskvärt med en så stark nedskärning av den offentliga konsumtionens tillväxt som skulle krävas enligt LU.

En motsatt uppfattning framförs av *Svenska arbetsgivareföreningen (SAF)* och *Sveriges industriförbund (SI)* som menar att den offentliga sektorns storlek nu har nått en sådan nivå att ytterligare ökningar får närmast orimliga konsekvenser på arbetsinsatsernas fördelning mellan offentliga och privata verksamheter. Också med tanke på det stigande skatetrycket framstår en omprövning av de offentliga utgiftsprogrammen som närmast ofrånkomlig. Enligt SAF/SI finns det därför anledning att kraftfullt söka begränsa den offentliga sektorns tillväxt och att inom den befintliga verksamheten göra de omprioriteringar som en sådan lägre total tillväxt motiverar.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) anser – liksom flera andra remissinstanser – att kalkylerna i LU:s huvudalternativ är alltför optimistiska. Enligt LRF talar detta för att såväl den privata som offentliga konsumtionen tvingas ligga på en lägre nivå än vad som förutsatts i LU 78.

Efter dessa mera allmänna synpunkter sammanfattas i det följande re-

missinstansernas syn på mera specifika problem som är förbundna med offentlig verksamhet och dess olika delområden.

Ett par remissinstanser framför synpunkter på konstruktionen av LU:s baskalkyl för offentlig konsumtion. Sälunda noterar både RRV och *Svenska kommunförbundet* att baskalkylen i LU 78 skiljer sig från motsvarande kalkyl i LU 75 på en väsentlig punkt. Baskalkylen i LU 75 inkluderade nämligen en successiv standardhöjning i det offentliga tjänsteutbudet i takt med standardförbättringar i samhället i övrigt. Denna standardhöjning angavs inte vara av direkt reformkaraktär, men skulle vara svår att påverka politiskt på grund av det starka efterfrågetrycket på offentliga tjänster. Den på detta sätt definierade automatiska standardhöjningen uppskattades i LU 75 schablonmässigt till 1 % per år. I baskalkylen i LU 78 ingår inte något sådant "standardtillägg", vilket enligt RRV:s mening är orealistiskt.

Enligt *Svenska kommunförbundet* har LU 78 underskattat volymökningen till följd av barnomsorgens utbyggnad. I LU 78 angavs denna utbyggnad motsvara en driftskostnadsökning på drygt 9 % per år 1977–1983. Enligt förbundskansliets aktuella kalkyler innebär emellertid en utbyggnad av barnomsorgen med baskalkylens förutsättningar om platsantalet en volymökning med inemot 11 % per år. För primärkommunernas del borde därför baskalkylen uppgå till 2,2 % i stället för 1,9 % per år enligt LU 78.

Landstingsförbundet påpekar att LU:s baskalkyl inte tar hänsyn till den utbyggnad som skett 1978 och inte heller till den utbyggnad som landsting och primärkommuner beslutat för 1979 och åren därefter. Det finns vidare andra områden än de som ingår i baskalkylen för vilka kraftiga omprövningar av gällande utbyggnadsplaner enligt förbundets mening inte är realistiska. För landstingens del nämns som exempel den planerade utbyggnaden av den öppna vården. Till detta kommer de krav på ökade personalresurser som följer av den utbyggda föräldraledigheten och arbetsmiljölagens arbetstidsregler. Mot denna bakgrund anser *Landstingsförbundet* att den baskalkyl som redovisas i LU 78 ger för låga ökningstal. För landstingens del kan underskattningen enligt förbundsstyrelsen uppskattas till 1 à 2 procentenheter per år.

I LU:s huvudalternativ anges den genomsnittliga ökningen av den kommunala konsumtionen till 2,8 % per år 1977–1983. Med hänsyn till den faktiska och prognosticerade utvecklingen för periodens två första år måste enligt *Svenska kommunförbundet* ökningen av den primärkommunala konsumtionen begränsas till knappt 2 % per år under resten av perioden för att LU:s kalkyler skall hålla. Av detta utrymme anges utbyggnaden av barnomsorgen ta i anspråk ca 1,5 procentenheter. För övriga ändamål skulle således kvarstå ca 0,5 procentenheter per år. Inom detta utrymme skall bl. a. effekterna av ändrad åldersstruktur rymmas liksom de kommunalekonomiska konsekvenserna av den ökade regionala omflyttning som LU 78 ser som en förutsättning för sina kalkyler.

Inom en sådan ram torde det enligt förbundsstyrelsens bedömning knap-

past var möjligt att förverkliga det beslutade barnomsorgsprogrammet, klara behoven inom äldreomsorgen, den nya inriktningen och utbyggnaden av kollektivtrafiken samt de kommunalekonomiska konsekvenserna av befolkningsförändringarna utan att standarden sänks inom andra områden.

Kommunförbundet påpekar också att kommunerna gjort mycket betydande satsningar på beredskapsarbeten under 1978. Dessa skedde helt i enlighet med statsmakternas intentioner och kan enligt förbundsstyrelsens uppfattning rimligtvis inte avräknas det utrymme som under normala förhållanden kan avsättas för kommunal konsumtion.

Landstingsförbundet noterar att LU:s fördelning av den offentliga konsumtionsökningen på olika ändamål innebär – eftersom landstingens verksamhet domineras av hälso- och sjukvård – att landstingen måste göra en betydligt kraftigare nedskärning i planerna än primärkommunerna.

Enligt förbundsstyrelsen har landstingen redan visat att de är beredda att ta sin del av ansvaret för den samhällsekonomiska utvecklingen. Sålunda var den genomsnittliga årliga volymökningstakten under planperioden 0,6 procentenheter lägre i LKELP 78 än i LKELP 77. Ett annat exempel är resultatet av överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden 1978 om den kommunala ekonomin 1979 och 1980. I enlighet med denna rekommenderades landsting och primärkommuner att undvika utdebiteringshöjningar 1979 och att som riktpunkt för volymökningen 1979 och 1980 ha 3 % per år – en reduktion med en fjärdedel jämfört med volymökningen 1978. Landstingens genomsnittliga utdebiteringsökning 1979 begränsades till 15 öre. Landstingens budgeterade volymökning 1979 innebär en reduktion med en fjärdedel jämfört med volymökningen 1978. Enligt landstingens egna beräkningar uppnås emellertid inte riktpunkten på 3 %.

Också beträffande utvecklingen efter 1980 anser Landstingsförbundet det vara svårt att begränsa konsumtionsökningen till ca 3 % per år. Dels är den volymökning som följer av befolkningsutvecklingen och redan fattade beslut som nämnts större än vad som framgår av LU:s baskalkyl, dels kan landstingens strävan att begränsa volymökningen de närmast liggande åren väntas medföra att beslut om utbyggnader skjuts på framtiden och därmed ökar utbyggnadsbehoven för åren efter den period som den nu gällande överenskommelsen omfattar. Styrelsen anser vidare att den samhällsutveckling som LU:s huvudalternativ förutsätter med snabb strukturomvandling, kommer att verka pådrivande bl. a. när det gäller volymökningen inom hälso- och sjukvård.

Statsmakterna bör enligt Landstingsförbundets mening påverka den kommunala utbyggnadstakten främst genom det system för frivilliga överenskommelser som 1976 års kommunalekonomiska utredning föreslagit. Det krävs dock att överenskommelserna dels beaktar de förutsättningar och behov som föreligger när det gäller den kommunala sektorns utveckling i stort, dels ger ett visst utrymme för den enskilda huvudmannens anpassning till lokala och regionala förutsättningar.

RRV diskuterar den kommunala konsumtionens och sysselsättningens utveckling under 1978 och vad detta innebär för de återstående årens tillväxt. Det står enligt RRV helt klart att den nu budgeterade utbyggnaden av den kommunala verksamheten kommer att bli mer omfattande än vad som förutsattes i överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden i juni 1978. Detta talar enligt RRV för att det utrymme som LU 78 anslagit för kommunal konsumtion förefaller vara väl litet.

Också *statskontoret* anser att LU 78 underskattar den kraft med vilken den offentliga sektorns expansion fortsätter. I ekonomisk prognosverksamhet är man sedan tidigare van att betrakta den privata konsumtionen som en relativt svårpåverkbart faktor som kan påverkas endast med indirekta och trubbiga medel. En liknande syn måste enligt statskontoret allt mer tillämpas även på den offentliga konsumtionen. Decentraliseringen av inflytandet över den offentliga sektorn kommer att förstärka trycket att höja ambitionen i serviceutbudet. Detta måste enligt statskontoret betyda att långt gående nedskärningar och dämpningar blir näst intill omöjliga i jämförelse med ett läge med hårdare central styrning. Statskontoret understryker också att en ökning av rationaliseringsansträngningarna bör ske såväl i stat som kommun och att dessa ansträngningar i ökad utsträckning bör ske samordnat.

Några remissinstanser tar upp de offentliga insatsernas betydelse för andra delar av samhällsekonomin. *SACO/SR* pekar på behovet av ökade insatser för forskning och utbildning och för att främja rörligheten på arbetsmarknaden. Enligt *Landstingsförbundets* bedömning finns det risk för att sysselsättningsprognoserna i LU 78 är för optimistiska. Om så är fallet kan en snabbare expansion av den offentliga sektorn, än vad LU 78 räknat med, framstå som ett alternativ för att upprätthålla sysselsättningen. Också *Svenska kommunförbundet* konstaterar att i ett läge med sysselsättningsproblem visar erfarenheten att åtgärder från kommunernas sida kan komma att aktualiseras.

Remissinstanserna framför även synpunkter på utvecklingen inom olika delområden av offentlig tjänsteproduktion.

Beträffande försvaret påpekar *överbefälhavaren* att arbetskraftskostnaderna under en lång följd av år har tagit en allt större andel av ramen för försvarskostnaderna. Orsaken härtill anges vara att lönekostnaderna har stigit snabbare än den priskompensation som den rambundna verksamheten inom försvaret erhåller. Detta framgår inte av LU:s beskrivning. Mot denna bakgrund har särskilda personalminskningsmål ställts upp inom det militära försvaret, medan LU 78 räknar med en viss ökad sysselsättning inom försvarssektorn.

Beträffande utbildningssektorn framför *skolöverstyrelsen (SÖ)* att gymnasieskolans organisation måste utökas mera än vad som tidigare planerats. På grund av arbetsmarknadsläget för ungdomar räknar SÖ med att intagningskapaciteten i den direkt grundskoleanknutna delen av gymnasie-

skolan fr. o. m. budgetåret 1980/81 skall höjas från nuvarande 97 % till 100 % av årskullen 16-åringar. Detta innebär jämfört med tidigare beräkningar en ökning med drygt 3000–4000 elevplatser per läsår i första årskursen. Enligt SÖ är det vidare troligt att ökade insatser kommer att behövas även inom den del av gymnasieskolan som avser ej grundskoleanknutna specialkurser och specialkurser som är kortare än ett år.

SÖ anser att åtgärder för att kunna bereda alla ungdomar i åldern 16–18 år utbildning eller arbete måste prioriteras vid politiska ställningstaganden till den offentliga sektorns utveckling. Att sådana insatser prioriteras överensstämmer med en av utgångspunkterna för LU:s arbete, nämligen den att full sysselsättning är ett högt prioriterat mål.

De ökade ungdomskullarna och behovet av utökning av intagningskapaciteten på yrkesinriktade studievägar har gjort att behovet av investeringar i skollokaler för gymnasieskolan är mycket stort. Inom vårdområdet behövs ökade lokalresurser för såväl gymnasieskolutbildningar som kommunala högskoleutbildningar. Det finns även ett stort behov av skollokaler för grundskolan i första hand beroende på befolkningsinflyttningar främst inom storstadsregionerna.

Sammanfattningsvis finner SÖ att produktionen av utbildningstjänster torde komma att behöva öka mera än vad som anges i LU:s huvudalternativ, framför allt på grund av behovet av ökade insatser inom gymnasieskolan.

Också enligt *Svenska kommunförbundets* bedömning skulle den i LU angivna konsumtionsökningen avseende utbildningstjänster om 1,1 % per år vara otillräcklig. Förbundsstyrelsen pekar bl. a. på SIA-reformen och vill understryka att den ökning av driftkostnaderna som blir följden härav kan antas bli betydande.

Beträffande utvecklingen inom högskoleområdet vill *universitets- och högskoleämberget (UIÄ)* betona att den ökning av antalet ungdomar i 20-årsåldern som inträffar i början av 1980-talet sannolikt kommer att medföra krav på fler nybörjarplatser inom högskolan. Enligt vad som kan utläsas av betänkandet har LU 78 beaktat variationerna i åldersklassernas storlek för skolväsendets del men däremot inte för högskolans del.

Den i baskalkylen beräknade ökningen av utbildningstjänsterna med 0,5 % per år förefaller UHÄ väl låg. Genom redan fattade riksdagsbeslut är detta utrymme närmast förbrukat. När det gäller den i LU:s huvudalternativ beräknade ökningstakten för den högre utbildningen och forskningen med drygt 1 % per år kan realismen i beräkningarna ifrågasättas, bl. a. mot bakgrund av de krav på utbildning som kan komma att ställas av de stora ungdomskullarna. Till detta bör enligt UHÄ läggas de ökade ambitionerna på forskningens område.

Socialstyrelsen ställer sig mycket tveksam till möjligheterna att genomföra en så kraftig begränsning av den offentliga konsumtionen av hälso- och sjukvård som LU 78 anger. Vad gäller socialvården finner socialstyrel-

sen det förvånansvärt att LU 78 anser en halvering av barnomsorgens utbyggnadstakt efter 1981 vara förenlig med de riktlinjer som statsmakterna angivit. I 1979 års budgetproposition anförts bl. a. att det av riksdagen fastlagda målet för utbyggnaden av barnomsorgen innebär att – utöver den allmänna förskolan för sexåringar – plats skall beredas inom den kommunala barnomsorgen för alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar som efterfrågar sådan plats samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans. Avsikten är att detta mål skall uppnås i mitten av 1980-talet. Det anförts vidare att nya överläggningar kommer att tas upp med Svenska kommunförbundet om ett nytt utbyggnadsprogram för barnomsorgen avseende perioden efter 1980.

Enligt socialstyrelsens mening finns det risk att LU 78 även underskattat utbyggnadsbehovet när det gäller äldreomsorgen. De vägledande mål som samhället har på detta område – ekonomisk trygghet, självständighet, bra bostad och god service som är anpassad efter den enskildes behov – kommer att ställa stora krav på primärkommunernas insatser. Socialstyrelsen vill också erinra om den genomgripande förändring av socialvården som nu förbereds och som enligt socialutredningen inte torde kunna genomföras utan omfattande tillskott av personal och andra resurser.

Svenska kommunförbundet framför att när överenskommelsen om barnomsorgens utbyggnad träffades räknade parterna med att den överenskomna utbyggnaden skulle leda till att i genomsnitt 80 % av omsorgsbehovet skulle täckas i kommunal regi 1981. Med denna utbyggnadstakt och med den sysselsättningsutveckling som LU 78 antagit efter 1981 skulle denna andel enligt förbundskansliets beräkningar 1983 uppgå till ca 66 %. Vill man komma upp till 80 % krävs det därför en betydligt kraftigare utbyggnad än vad LU 78 antagit. Kommunförbundet anmärker också att behovet av tillsyn för skolbarn inte behandlas i LU 78.

Det finansiella perspektivet

Långtidsutredningen

I långtidsutredningens finansiella analys behandlas utvecklingen av priser, löner och vinster. Vidare presenteras en detaljerad analys av den finansiella utvecklingen inom olika institutionella sektorer av ekonomin. Inom ramen härför diskuteras utvecklingen av vinster, räntabilitet och soliditet i företagssektorn. Beträffande hushållssektorn analyseras bl. a. skatteutvecklingen och sparandets utveckling. För den offentliga sektorn ges en detaljerad bild av utgiftsutvecklingen på konsumtions- och transfereringssidan. En viktig fråga i detta sammanhang är också utvecklingen av de skatter och avgifter som flyter in till offentlig sektor. För var och en av sektorerna framkommer ur analysen en utveckling av sektorns finansiella sparande. Dessa resultat har sammanställts i en s. k. sparbalans för ekono-

min. Uppbyggnaden av denna gör det möjligt att diskutera bytesbalansunderskottet ur ett finansiellt perspektiv. Sparbalansen anger också det erforderliga nettoflödet av finansiellt kapital mellan sektorerna och är därmed en viktig utgångspunkt för den kreditmarknadsanalys som avslutar LU:s avsnitt om det finansiella perspektivet.

Prognosperiodens utveckling beräknas i LU medföra en återgång till en mera dämpad inflationsutveckling samt en positiv tillväxt av både reallöner och vinster. Konsumentpriserna beräknas stiga med i genomsnitt 6 % per år, medan den genomsnittliga reallönenivån förutsätts växa med ca 2 % per år.

De genomförda priskalkylerna har tagit sin utgångspunkt i världsmarknadsprisernas prognostiserade tillväxt om 5,6 % per år uttryckt i utländsk valuta. För att huvudalternativets exportutveckling skall kunna realiseras krävs enligt utredningen en sänkning av de svenska relativpriserna så att förlorade marknadsandelar kan återvinnas. Beräkningarna visar att tillväxttakten för de svenska exportpriserna då måste vara 1,8 % lägre än världsmarknadsprisernas, dvs. 3,8 % per år uttryckt i utländsk valuta. För hela prognosperioden innebär detta en sammanlagd sänkning i relativpriserna med ca 11 %. Hälften härav beräknas uppkomma enbart till följd av under 1977 genomförda devalveringar.

Beträffande företagssektorns finansiella utveckling konstaterar LU att situationen för svensk industri sedan 1975 har karakteriserats av kraftigt sjunkande vinster, en låg självfinansieringsgrad, svag soliditet och otillräcklig räntabilitet. För prognosperioden förutsätter långtidsutredningen en relativt kraftig tillväxt i förädlingsvärdets kapitalandel samt motsvarande uppgång av vinsterna. Den s. k. vinstandelen förutsätts öka från 1977 års bottennivå till en nivå som ligger i närheten av den som uppmättes under 1970-talets början – dock klart lägre än under t. ex. 1974.

Självfinansieringsgraden i de svenska industriföretagen beräknas växa från i genomsnitt 28 % år 1977 till i genomsnitt 76 % år 1983. Det kan jämföras med att självfinansieringsgraden under perioden 1972–1974 låg på över 80 %. Räntabiliteten på eget kapital beräknas öka till en nivå som ligger strax över räntabiliteten under 1970-talets första år men klart under 1974 års nivå. Trots vinstuppgången väntas ingen förbättring av företagens soliditet. Det är tvärtom så att prognosen om en oförändrad soliditet på 46 % förutsätter en relativt kraftig uppgång i nyemissionsvolymen för att kunna realiseras.

En central fråga i utredningen är huruvida den beräknade soliditets- och räntabilitetsutvecklingen kan anses förenlig med den prognostiserade investeringsstillväxten, dvs. om räntabilitetsuppgången är stor nog för att stimulera företagen till den nödvändiga investeringsverksamheten. Den svaga soliditeten kommer att utgöra en hämsko härvidlag och utredningen bedömer den förutsatta räntabilitetsuppgången såsom nätt och jämnt tillräcklig. En kraftigare vinstuppgång skulle säkerställa utvecklingen härvid-

lag. Enligt utredningens bedömningar skulle dock en sådan kunna ge upphov till spänningsförhållanden med risk för en ogynnsammare kostnads- och prisutveckling.

Beträffande skatternas utveckling visar LU:s beräkningar på en ökning av det samlade skatteuttaget mätt som procentandel av BNP om 1,5 % mellan 1977 och 1983. I ett historiskt perspektiv innebär det en minskning av skatteuttagets ökningstakt. Sedan 1970-talets början har skatteuttaget mätt på detta sätt växt med i genomsnitt 1 procentenhet per år. Den för prognosperioden kalkylerade ökningstakten uppgår till en fjärdedel härav.

Bakom den kalkylerade tillväxten av skatteuttaget ligger dels en kommunal utdebiteringshöjning om 1 krona från 1978 års nivå, dels en höjning av det statliga inkomstskatteuttaget uppgående till ca 7 miljarder kr. utöver den automatiska höjning som erhålles på grund av progressiviteten i skatteskalorna och ökade genomsnittsinkomster. Det bör framhållas att den beräknade kommunala utdebiteringshöjningen är den som krävs för bibehållen finansiell balans i kommunerna om utgiftstillväxten följer den restriktiva utveckling som förutsätts i LU. Det bör vidare framhållas att den måttliga höjningen av den statliga inkomstskatten förutsätter en fortsatt hög sparbenägenhet i hushållssektorn för att den prognosticerade utvecklingen av privat konsumtion skall realiseras. Tillsammans med en ytterst restriktiv utveckling av de statliga utgifterna beräknas den förutsatta tillväxten av det statliga skatteuttaget leda till ett budgetunderskott om ca 25 miljarder kr. 1983.

I analysen av sparbalansens utveckling konstateras att svensk ekonomi i prognosperiodens utgångsläge kännetecknades av en finansiell sparbrist som avspeglas i ett bytesbalansunderskott om ca 13 miljarder kr. Av tabell 9 framgår att fram till 1983 beräknas detta bli reducerat till 5 miljarder kr.

Bakom förbättringen ligger i första hand en reduktion av företagssektorns sparunderskott, som beräknas minska från ca 30 miljarder kr. år 1977 till ca 12 miljarder kr. år 1983. Även om utredningen räknar med att hushållens sparkvot sjunker något under prognosperioden – ehuru sparbenägenheten fortfarande antas ligga på en hög nivå – förväntas hushållens finansiella sparande mätt i nominella belopp öka från ca 18 miljarder kr. år 1977 till ca 21 miljarder kr. år 1983.

Mot den gynnsamma sparutvecklingen i företag och hushåll svarar en mindre nedgång i bostadssektorns och den offentliga sektorns sparande. Statens finansiella sparunderskott beräknas öka från ca 7 miljarder kr. år 1977 till ca 14 miljarder kr. år 1983. På grund av de kraftigt ökade pensionsutbetalningarna förutses socialsektorns sparande stagnera.

I kreditmarknadsanalysen, som avslutar LU:s belysning av det finansiella perspektivet, beräknas den totala kreditmarknadsvolymen 1983 uppgå till 270 miljarder kr., vilket innebär en något långsammare tillväxt 1977–1983 än under 1970-talets första hälft. Bland de förutsedda strukturförändringarna på kreditmarknaden märks att socialförsäkringssektorns

(AP-fondernas) marknadsandel minskar kraftigt p. g. a. att sektorns sparande stagnerar. Utredningen förutser också ett behov av att den framtida statsskuldspolitiken utformas på ett sådant sätt att en större andel av statsskuldens finansiering placerades hos allmänheten, bl. a. genom att staten inför en särskild placeringsform för företagens likviditetsöverskott. En sådan åtgärd skulle minska företagens inlåning i bankerna och motverka en alltför snabb och inflationsdrivande tillväxt av penningmängden.

Tabell 9 Finansiellt sparande

Milj. kr., löpande priser

År	Stat	Kommuner	Socialförs.-sektor	Hushåll	Bostäder	Företag	Summa
1977	- 6 912	-1 568	15 197	17 938	- 7 378	-30 197	-12 920
1983	-14 415	0	15 739	21 380	-15 660	-12 044	- 5 000

Remissinstanserna

Flertalet remissinstanser har yttrat sig angående LU:s finansiella kalkyler. I huvudsak har intresset härvid koncentrerats dels till LU:s beräkningar av den framtida skatteutvecklingen, dels till analysen av företagens finansiella utveckling.

Centralorganisationen (SACO/SR) anser i sitt remissyttrande att den vinstnivå i företagssektorn som LU anser nödvändig är realistisk. Man framhåller dock att någon ytterligare nedgång i löneandelen, utöver vad LU har räknat med, inte kan accepteras av löntagarkollektivet. Med tanke på prisstabiliteten vill SACO/SR peka på nödvändigheten av att hålla tillbaka företagens prishöjningar utöver den nivå som krävs för att motivera och realisera den nödvändiga investeringsverksamheten.

SACO/SR finner, liksom LU, det troligt att sparkvoten kommer att minska något. Man konstaterar att detta i så fall kräver kompenserande skattehöjningar. Sådana krävs också på grund av den offentliga sektorns expansion och SACO/SR menar att skatte- och avgiftsökningarna måste bli högre än vad LU räknat med. Man anser att speciellt behovet av ökad kommunal utdebitering underskattats av LU. Mot denna bakgrund menar SACO/SR att det är nödvändigt med en ändring av det statliga skattesystemet och förordar en övergång till inkomstskatteskalor med en jämnare progression.

Kooperativa förbundet (KF) påpekar i sitt remissyttrande att företagens låga soliditet inte bara verkar dämpande på speciellt riskfyllda satsningar utan även på normala investeringar. KF bedömer att den av LU beräknade räntabilitetsuppgången kan vara svår att uppnå. Det finns därför en risk för att svenska företags soliditet fortsätter att försämrats fram till 1983. Den av LU förväntade investeringsuppgången kommer då sannolikt inte heller till

stånd. KF anser det därför vara en central politisk uppgift att främja näringslivets försörjning med riskkapital under beaktande av målen om rättvis inkomstfördelning och ekonomisk demokrati.

Konjunkturinstitutet (KI) påpekar i sitt remissyttrande att inte endast de företagna devalveringarna, utan även borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften och de betydande subventionerna till industrin har haft stor betydelse för företagets möjligheter att föra en återhållsam prispolitik. Om man tänker sig att successivt trappa ned subventionsinsatserna blir det enligt konjunkturinstitutet svårare att uppnå den önskade relativprisutvecklingen.

KI anser vidare att den beräknade prisutvecklingen för den konkurrensutsatta sektorns produkter framstår som utomordentligt återhållsam. KI tror också att det kan bli mycket svårt att uppnå den målsatta lönekostnadsutvecklingen, speciellt med tanke på att detta skall ske jämsides med en snabb återhämtning i företagets vinstandelar. Att säkra en sådan utveckling blir enligt KI:s bedömning en krävande om inte nästan övermäktig uppgift för den ekonomiska politiken.

Sveriges grossistförbund understryker att den avgörande punkten när det gäller utvecklingen av näringslivets investeringar är företagets förväntade avkastning. Man framhåller att staten skulle kunna vända på utvecklingen genom att mildra belastningen på företagen i form av avgifter och skatter. Vad gäller hushållens direkta skattebetalningar anser Grossistförbundet att målsättningen borde vara att det relativa skattetrycket ligger still eller helst minskar.

Institutet för internationell ekonomi anser att LU:s investeringsprognos är alltför optimistisk med hänsyn till den förutsatta vinstuppgången. Man betonar att vinstnivåerna 1971–1972 i ett historiskt perspektiv måste betraktas som låga och att enligt kalkylerna skulle vinstnivån under hela perioden fram till 1983 ligga under dessa nivåer. Vidare framhålls att den av LU angivna vinstuppgången ter sig otillräcklig även av det skälet att soliditeten 1983 kommer att ligga kvar på samma låga nivå som idag. Enligt institutets mening finns det ett behov av att kompensera de senaste årens vinstkris genom att under en period tillåta övernormala vinster, så att företagen snabbt kan bygga upp sin soliditet igen. Institutet påpekar också att även kapitalets rörlighet måste underlättas för att en kontinuerlig tillväxt skall bli möjlig. En allmän konjunkturuppgång kan leda till betydande vinster även i branscher som är stagnerande på lång sikt. Dessa vinstmedel bör på en väl fungerande kapitalmarknad allokeras till branscher som har goda tillväxtförutsättningar på sikt.

Svenska arbetsgivareföreningen och *Sveriges industriförbund* framhåller i sitt gemensamma remissvar att den lönsamhetsförbättring för näringslivet som LU förutsatt är alltför försiktig. Mot bakgrund härav bedömer man LU:s investeringskalkyl såsom orealistiskt hög. Dessa synpunkter delas av *Svenska bankföreningen*, som framhåller att bristen på

räntabla projekt är den viktigaste faktorn bakom företagens ökade benägenhet att placera medel i finansiella tillgångar i stället för i en realkapitaluthyggnad.

Sveriges aktiesparares riksförbund understryker att man finner den finansiella analysen i LU särskilt belysande. Man betonar att lönsamheten och soliditeten i industrin måste förbättras samt att beskattningen måste ändras så att möjligheter skapas att tillföra näringslivet riskvilligt kapital.

Sveriges föreningsbankers förbund framhåller att den räntabilitetsuppgång som ligger i LU:s kalkyler är alltför låg och innebär att riskkapitalet inte får någon real förräntning och än mindre någon riskpremie. Man framhåller att denna ersättning knappast lär framkalla något starkt ökat utbud av riskkapital varför utredningens antaganden om emissionsvolymen, soliditetsutvecklingen och i sista hand investeringsutvecklingen blir svåra att förverkliga.

TCO påpekar i sitt remissvar att vinsterna enligt LU växer betydligt snabbare än de investeringar som skall finansieras. Man menar att eftersom LU inte anger några medel som gör det troligt att vi faktiskt skulle få en så kraftig ökning av investeringarna, som skulle kunna ge löntagarna en tryggad sysselsättning i utbyte mot den förutsatta lönepolitiska återhållsamheten, är LU:s fördelningspolitiska konsekvenser mycket svåra att acceptera.

Landsorganisationen (LO) framhåller att den förutsatta vinstuppgången innebär en dramatisk privatisering av det finansiella sparandet i samhället. LO kan inte acceptera de fördelningsmässiga konsekvenserna av en sådan utveckling.

Riksrevisionsverket (RRV) betonar att man bl. a. i samband med beräkningen av den kommunala beskattningsutvecklingen saknar en diskussion om de för beräkningarna strategiska variablernas utveckling under kalkylperioden. Man påpekar vidare att en diskussion borde ha förts för att belysa de skilda förutsättningar och resultat avseende kommunalskatternas framtida utveckling som LU resp. KEU (Kommunalekonomiska utredningen) arbetat med och kommit fram till. RRV påpekar vidare att LU:s presentation ger intryck av att det föreligger ett samband mellan hushållens sparkvot och det nödvändiga inkomstskatteuttaget. Enligt RRV är så inte fallet.

Svenska kommunförbundet påpekar i sitt remissvar att LU:s kalkyler över den kommunala sektorns inkomst- och utgiftsutveckling bygger på en alltför optimistisk bedömning av såväl skatteunderlagstillväxten som prisutvecklingen för kommunal konsumtion. Liknande synpunkter framförs från *Landstingsförbundet*. Landstingsförbundet menar att LU:s antaganden om relationen mellan den allmänna prisutvecklingen och prisutvecklingen för kommunal konsumtion medför en kraftig underskattning av den kommunala sektorns finansieringsanspråk. Man framför vidare att LU borde ha ägnat utrymme åt en känslighetsanalys av kommunernas kost-

nadsutveckling. I likhet med Svenska kommunförbundet anser man att LU:s antagande om statsbidragsandelens utveckling är orealistisk.

Ett fåtal remissinstanser har berört LU:s kreditmarknadsanalys. *Riksgäldskontoret* delar helt utredningens uppfattning att kreditmarknads scenariot är långtifrån problemfritt och vill understryka att det både reser frågor och inger allvarliga farhågor för möjligheterna att förverkliga den förutsedda reala ekonomiska utvecklingen. Man finner förslaget att införa en särskild placeringsform för företagens likviditetsöverskott och därmed minska behovet av statsupplåning genom bankerna väl värt att vidareutveckla. En brist i betänkandets kreditmarknadsavsnitt finner riksgäldskontoret vara att utredningen inte diskuterar de följder som en fortsatt stor statlig upplåning hos affärsbankerna kan komma att få för dessas förmåga att agera som effektiva intermediärer mellan finansiella överskotts- och underskottssektorer samt för möjligheterna att i framtiden föra en flexibel kreditmarknadspolitik. Man vill i detta sammanhang särskilt peka på risken för att den grå marknadens roll ytterligare förstärks.

Fullmäktige i riksbanken påpekar att frågor beträffande kreditmarknadens struktur har behandlats relativt utförligt i bankens remissvar över kapitalmarknadsutredningen. Liksom i detta understryker riksbanksfullmäktige vikten av att kapitalmarknadsutbudet vidgas, i första hand genom att allmänhetens finansiella placeringar i annan form än bankinlåning ökar. För att en sådan politik skall bli framgångsrik är det enligt riksbanksfullmäktiges mening bl. a. nödvändigt att nya placeringsinstrument vid sidan om de nuvarande upplåningsformerna erbjuds med villkor som är attraktiva för såväl företag som hushåll.

Regional utveckling

Långtidsutredningen

Den jämfört med 1960-talet regionalt sett mer balanserade befolkningsutveckling som karakteriserat 1970-talet sammanhänger i hög grad med förändringar i mönstret för den regionala sysselsättningsutvecklingen. Ökningen av antalet anställda inom tjänstenäringarna – främst då de offentliga verksamheterna – har under 1970-talet fördelats betydligt jämnare mellan olika delar av landet än tidigare. Den regionala omfördelning av industrisysselsättningen inom landet som ägt rum under det senaste decenniet har dessutom inneburit en påtaglig ökad andel för skogslänen. De regionalpolitiska åtgärder som vidtagits har i stor utsträckning bidragit till denna omfördelning.

De allra senaste årens utveckling inom den svenska ekonomin – främst då problemen inom industrin – och därav betingade förändringar på arbetsmarknaden i olika delar av landet, har dock inneburit att flyttningsbil-

den åter förändrats. Den nettoinvandring som skogslänen uppvisade under 1970-talets första hälft har stannat av och i vissa fall förbytts i flyttningsförluster.

Beräkningar av den regionala sysselsättningsutvecklingen 1977–1983 har utförts med utgångspunkt i resultaten i I.U:s huvudalternativ. Vid den regionala utfördelningen av den sektorvisa sysselsättningsutvecklingen enligt LU har en modell av s. k. economic base-typ använts. Härutöver har också fristående kalkyler utförts för arbetskraftsresursernas utveckling i olika regioner. Genom att ställa dessa två kalkyler mot varandra kan spänningar på de regionala arbetsmarknaderna som impliceras av LU:s resultat belysas. Landets län har i de regionala analyserna grupperats i åtta s. k. riksområden.

Enligt beräkningarna uppkommer efterfrågeöverskott på arbetskraft 1983 i samtliga riksområden utom Stockholm, Västsverige och Norra Mellansverige om ingen hänsyn tas till den i LU förutsatta nettoinvandringen från utlandet under perioden 1977–1983. Särskilt stora efterfrågeöverskott anges för Östra Mellansverige, Småland med öarna samt Sydsvrige. Betydande utbudsöverskott av arbetskraft 1983 föreligger enligt kalkylerna i Västsverige och Norra Mellansverige. Den differens mellan de två kalkylerna som uppkommer för Stockholm och Mellersta resp. Övre Norrland är däremot av förhållandevis liten storlek. Kalkylerna kan således sägas indikera en i stort sett balanserad arbetsmarknad i dessa tre riksområden 1983. För övriga riksområden gäller att differensen mellan kalkylerna är av sådan storlek att den kan anses ligga utanför den marginal som ges av osäkerheten i själva beräkningsmetoden. För dessa riksområden anger således kalkylerna potentiella obalanser på arbetsmarknaderna vid slutet av prognosperioden.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser kommenterar de metoder som använts i de regionala beräkningarna i LU. *Svenska kommunförbundet* menar att de kalkyler för den regionala utvecklingen som LU redovisat är mycket osäkra och måste tolkas med försiktighet. Såväl kommunförbundet som *Landstingsförbundet* anser det angeläget att man bedriver ett utvecklingsarbete i syfte att förbättra de regionalt nedbrutna kalkylerna. Ett skäl härför är långtidsutredningens betydelse som underlag för både den kommunala och regionalpolitiska planeringen. *Skolöverstyrelsen* anser att en bättre samordning mellan LU:s riksprognoser och länsplaneringens regionala prognoser är önskvärd. En sådan samordning skulle möjliggöra en bättre utbildningsplanering. *Statskontoret* framhåller i sitt yttrande att det för planeringen inom den offentliga sektorn vore värdefullt om i en kommande långtidsutredning en regional fördelning kunde arbetas in redan i de modellberäkningar som utförs i stället för att som hittills skattas i efterhand. *LO* menar att LU

utfört samma ytliga analys av den regionala utvecklingen som tidigare. Landstingsförbundet anser att den nedbrytning på riksområden som utförts inte är tillräcklig utan det krävs också en redovisning och analys på läns- och kommunnivå.

Statens invandrarverk anser att den regionala planeringen bör ta hänsyn till den invandring som kommer att ske som följd av den politik statsmakterna för på detta område. Däremot får den regionala planeringen inte baseras på enkla framräkningar av hur många nya invandrare som behövs för att få planeringen i övrigt att gå ihop. *Socialstyrelsen* påpekar att de strukturellt betingade regionala skillnaderna i arbetslöshet inte belyses i långtidsutredningen.

Enligt *kommunförbundets* uppfattning är det nödvändigt att stimulera en viss rörlighet på arbetsmarknaden, i första hand då inom regionerna. Det är emellertid också viktigt att skapa förutsättningar för sysselsättning där arbetskraften finns. Grunden måste därför vara fortsatta regionalpolitiska insatser för att trygga sysselsättningen i alla delar av landet. *Skolöverstyrelsen* ifrågasätter om inte en avsevärd befolkningsomflyttning måste ske om LU:s kalkyler skall kunna realiseras. Det måste vara svårt att beräkna i vilken utsträckning obalanserna kan motverkas genom invandring och regionalpolitiska insatser.

TCO anser att den minskning av den geografiska rörligheten som orsakats av anställningsskyddet och den ökade förvärvsfrekvensen i huvudsak måste kompenseras genom en kraftigt förstärkt regionalpolitik. Också *AMS* framhåller betydelsen av kraftfulla regionalpolitiska insatser. För närvarande hämmas rörligheten mellan olika yrken och sektorer av att den ofta förutsätter en mellanregional flyttning med dithörande anpassnings- och omställningsproblem.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) framhåller att den större rörlighet på arbetsmarknaden som enligt LU krävs för att balansen i ekonomin skall kunna återställas i sin tur kommer att betyda stora balansrubbningsar för vissa regioner. LRF framhåller för sin del att en sådan rörlighet inte får stå i strid med den regionalpolitiska målsättning som regering och riksdag i andra sammanhang uttalat sig för. Utvecklingsbefrämjande industriinvesteringar i dessa regioner måste därför vidtas. Jord- och skogsbrukets produktionsförutsättningar kan också i många av dessa regioner förbättras genom väl planerade investeringar. Liknande synpunkter framförs av *lantbruksstyrelsen* som menar att den prognos för sysselsättningsutvecklingen inom jordbrukssektorn som redovisas i I.U:s huvudalternativ innebär en ytterligare minskning av befolkningstätheten i områden där underlaget för olika former av nödvändig service redan är mycket svagt. Risker för konflikt med målen för regionalpolitiken är därmed stora inom främst de sju skogslänen men också i delar av Småland med öarna och Västsverige.

Miljövård

Långtidsutredningen

Vid beräkningen av erforderliga investeringar inom industri och kommunal verksamhet tar LU hänsyn också till investeringar i miljövårdande syfte. De kostnader som redovisas är främst sådana investeringskostnader som företas i direkt syfte att reducera utsläpp eller att återställa skadad miljö. Dessa kan dock på intet sätt tas som mått på de totala resursinsatserna i miljöskyddande syfte. Dels kan sådana kostnader vara integrerade i andra investeringskostnader och omöjliga att urskilja, dels innebär övergången till ny teknik ofta i sig förbättringar i miljöskyddet.

Investeringarna i direkta miljöskyddsåtgärder inom industrin och för den kommunala avloppsvattenreningen har under 1970-talet uppgått till omkring 1 miljard kronor per år, varav drygt hälften beräknas ha gällt det industriella miljöskyddet. En viktig utgångspunkt för LU:s bedömningar av utvecklingen 1977–1983 har varit att miljöskyddsarbetet skall fortsätta i oförminskad takt. Åtgärder inom industrin bedöms kräva investeringar av storleksordningen 3 000 milj. kr. totalt under perioden 1977–1983. Detta motsvarar ca 3 % av de beräknade totala industriinvesteringarna. Ungefär hälften avser åtgärder för att begränsa utsläppen av föroreningar i sjöar och vattendrag, medan resten avser åtgärder för att begränsa luftföroreningar samt dämpa buller. Massa- och pappersindustrin bedöms ensam svara för ungefär hälften av hela industrins miljöskyddsinvesteringar. Andra tunga branscher är i detta avseende den kemiska industrin samt järn- och stålindustrin, vars miljöskyddsinvesteringar beräknas motsvara 4 % resp. 3 % av branschernas totala investeringar.

Miljöskyddet inom kommunerna domineras av avloppsvattenrening och avfallsbehandling. Utbyggnadstakten för avloppsvattenrening, som avtagit något under senare år, väntas minska ytterligare under prognosperioden. Detta beror främst på att allt fler tätorter får anslutning till reningsverk.

De samlade årliga investeringskostnaderna i miljöskyddande åtgärder beräknas 1977–1983 uppgå till ca 900 milj. kr. i hela ekonomin. Det innebär investeringar av ungefär samma storleksordning som under de närmast föregående åren. För hela ekonomin beräknas investeringarna i miljöskydd utgöra knappt 1,5 % av de totala investeringarna 1977–1983 enligt LU:s huvudalternativ.

Remissinstanserna

Kemikontoret, som utan att vara remissinstans insänt yttrande över LU, betonar resurstillväxtens betydelse för en snabb teknikförnyelse. Det är, enligt Kemikontoret, ett ofta förbisett faktum att teknikförnyelsen varit av avgörande betydelse för framgångarna inom miljöskyddet. Kemikontoret

talat inte för någon nedrustning av miljöskyddet men vill framhålla svårigheterna att vidareutveckla de uppnådda vinsterna vid en svagare resurstillväxt. En mer realistisk bedömning krävs vad gäller avvägningar mellan ekonomiska och tekniska förutsättningar samt ekologiska behov än vad som skett under de senaste åren, anser Kemikontoret.

Kemikontoret framhåller vidare vikten av internationell samordning av lagstiftningen för hälso- och miljöfarliga varor. Att försöka ligga långt före i utvecklingen på dessa områden kan kosta avsevärda resurser, betonar Kemikontoret. Man påpekar vidare att frågan om ett produktregister har tilldragit sig stort intresse i EG och EFTA. Risken att deklarationer till registret får en icke avsedd effekt av tekniskt handelshinder är påtaglig, anser Kemikontoret.

Utvecklingen på längre sikt

Långtidsutredningen

Behovet av att inom långtidsutredningarnas ram göra en utblick utöver det medelsiktiga perspektivet har successivt ökat. Vissa av de beslut som fattas idag får konsekvenser långt in i framtiden. Dessa beslut bör fattas mot bakgrund av en uppfattning om hur den långsiktiga ekonomiska utvecklingen kan komma att se ut.

I långtidsutredningens huvudalternativ för den medelsiktiga utvecklingen förutsätts att den svenska ekonomin återigen skall ha nått fullt kapacitetsutnyttjande år 1983. Tillväxten i ekonomin under de därefter följande åren blir därför direkt beroende av produktionskapacitetens utveckling.

Jämfört med 1960-talets förhållanden har utvecklingen under 1970-talet inneburit en väsentlig dämpning av tillväxten i ekonomin, från i genomsnitt 4,5 % per år under 1960-talet till 2,1 % per år under 1970-talets första hälft. Delvis förklaras denna nedgång av arbetskraftsresursernas utveckling. Den främsta förklaringen är emellertid produktivitetens utveckling. Arbetsproduktivetens tillväxttakt för hela ekonomin har minskat från i genomsnitt 4,7 % per år under 1960-talet till 3,0 % per år under perioden 1970–1975. En faktor bakom nedgången i produktivitetens ökningstakt är den successiva förskjutningen i produktionsstrukturen från de varuproducerande sektorerna, vilka har en jämförelsevis hög produktivitetstillväxt, till tjänstesektorerna, där produktivetsökningen är relativt sett lägre. En ytterligare faktor som kan ha verkat dämpande på produktivitetstillväxten är den avmattning i arbetskraftsomflyttningen mellan sektorer och regioner som inträffat under 1970-talet.

I långtidsutredningens kalkyler för utvecklingen under perioden 1983–1990 förutsätts sysselsättningen uttryckt i timmar minska med 0,6 % per år jämfört med 0,1 % per år under perioden 1977–1983. Denna väsentligt snabbare nedgång förklaras främst av det antagande om en minskning av

6 Riksdagen 1978/79. 1 saml. Nr 150. Bil. 1.2.

den lagstadgade veckoarbetstiden från 40 till 35 timmar år 1990, som lagts in i kalkylerna.

Produktivitetsutvecklingen i ett längre perspektiv kommer att i hög grad bero på attityderna till fortsatta strukturförändringar. Det huvudalternativ för utvecklingen fram till 1990 som redovisas i LU förutsätter förhållandevis stora strukturförändringar i ekonomin framöver. I den mån som bransch- eller regionspecifika sysselsättningsmål lägger restriktioner på en sådan utveckling, innebär detta ökade krav på omställningar inom andra branscher eller regioner och en minskad tillväxt av produktiviteten och därmed av de totala resurser som samhället kan disponera över.

De antaganden beträffande arbetskraftsresurser och produktivitetsutveckling som görs i LU innebär att den nedgång i BNP:s trendmässiga tillväxttakt som skett under 1970-talet väntas bli bestående framöver. Den trendmässiga produktionstillväxten har i LU beräknats uppgå till i genomsnitt 2,7 % per år 1975–1990. Betydande variationer i tillväxttakten förutses dock under denna 15-årsperiod. Produktionsnedgången 1975–1977 väntas motsvaras av en kraftig återhämtning fram till 1983. Under perioden 1983–1990 har utvecklingen antagits återgå till den trend som beräknats för hela perioden.

Resursernas fördelning på olika användningsområden 1977–1990 enligt LU:s kalkyler framgår av tabell 10. Den exportvolymökning, som är nödvändig för att återställa den externa balansen, kommer att in-teckna en betydande del av de växande resurserna fram till 1983. Den förstärkning av det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet som krävs för att få till stånd en förbättring av externbalansen förutsätter dessutom att investeringarnas andel av BNP ökar på sikt. Som en konsekvens av det låga kapacitetsutnyttjandet i utgångsläget kan dock, enligt de bedömningar som görs i den medelfristiga analysen, investeringskvoten tillåtas minska ytterligare fram till år 1983. Mellan åren 1983 och 1990 förutsätts emellertid en ökning av denna kvot med ca 2 procentenheter, från 19,1 % av BNP år 1983 till 21 % år 1990. Under perioden 1977–1983 ligger investeringsaktivitetens tyngdpunkt på bostadssektorn för att därefter förskjutas mot näringslivet, främst då industrin, i takt med att det i utgångsläget föreliggande kapacitetsgapet successivt reduceras.

Den jämfört med 1960-talets förhållanden klart lägre tillväxt som förutses och de fram till 1990 betydande krav på resurser för exportökning och investeringar som ställs, innebär att utrymmet för ökning av den privata och offentliga konsumtionen blir ytterligt begränsat. LU:s beräkningar anger en ökning av utrymmet för den totala konsumtionen om 1,6 % per år för hela perioden 1977–1990. För delperioden 1983–1990 beräknas konsumtionsutrymmet öka med endast 1,3 % per år. Motsvarande ökningstal under perioden 1965–1975 uppgick till 3,5 % per år. En betydande uppbromsning av den offentliga konsumtionens tillväxt väntas därför behöva ske, från ca 4,7 % per år i genomsnitt 1960–1976, till 1,8 % per

år 1977–1990. Överslagsmässiga kalkyler tyder på att detta skulle ge ett utrymme för nya reformer motsvarande en ökning av den offentliga konsumtionen på ca 1 % per år i genomsnitt över hela perioden. För att fullfölja redan fattade beslut skulle således krävas en årlig ökning av den offentliga konsumtionen med ca 0,8 % per år i perioden fram till år 1990.

De antaganden som gjorts beträffande den offentliga konsumtionen innebär att den privata konsumtionen skulle kunna öka med 1,5 % per år under hela perioden 1977–1990. För åren 1983–1990 har den privata konsumtionen beräknats kunna öka med endast 1,3 % per år.

Tabell 10 Försörjningsbalansens utveckling 1977–1990

Årlig procentuell förändring

	1977–1990	1977–1983	1983–1990
BNP	3,2	3,7	2,8
Import	3,8	4,0	3,7
Konsumtion	1,6	2,0	1,3
Offentlig	1,8	2,2	1,5
Bostäder	1,5	1,8	1,3
Privat (inkl. bostäder)	1,5	1,8	1,3
Bruttoinvesteringar	3,4	2,8	3,9
Näringsliv	3,9	2,9	4,8
Offentlig	1,8	1,1	2,4
Bostäder	3,4	4,1	2,8
Export	6,2	7,9	4,8

Källa: 1978 års långtidsutredningen (SOU 1978: 78).

För att möjliggöra en diskussion om konsekvenserna av olika fruktsamhetsalternativ har befolknings- och arbetskraftskalkylerna utsträckts till år 2025. I det huvudalternativ för utvecklingen fram till år 1990 som refererats ovan har fruktsamheten förutsatts ligga kvar på i genomsnitt 1,8 födda barn per kvinna i åldrarna 15–49 år från 1985 och framåt. I ett lägre alternativ förutsatts fruktsamheten stabiliseras på 1,5 år 1985 och i ett högre alternativ på 2,1. Det senare alternativet innebär en på lång sikt konstant befolkning. I samtliga alternativ förutsätts att nettovandringen är noll efter 1984.

Beträffande de makroekonomiska konsekvenserna av dessa båda alternativ konstaterar långtidsutredningen att de största påfrestningarna på ekonomin skulle uppstå i det högre fruktsamhetsalternativet. Ett ökat barnantal skulle minska arbetskraftsutbudet samt ställa ökade krav på den offentliga sektorn och på bostadsbyggandet. Detta skulle begränsa utrymmet för att öka den privata konsumtionen.

Även det lägre fruktsamhetsalternativet kan komma att leda till en lägre tillväxt i den privata konsumtionen än i huvudalternativet. Utredningen pekar här på att åldringsvården i detta fall kommer att ställa större resurskrav än i huvudalternativet, men också på behovet av produktivitetshöjande investeringar inom näringslivet för att kompensera för en långsammare volymmässig ökning av arbetskraften. Detta alternativ innebär emel-

lertid i ett medellångt perspektiv minskat resursbehov inom utbildningsväsendet jämfört med huvudalternativet samtidigt som skillnaderna mellan utvecklingen av den aktiva befolkningen respektive av antalet åldringar ligger betydligt längre fram i tiden. I motsats till vad som är fallet i det högre fruktsamhetsalternativet skulle således i detta fall inte ökade resursanspråk ställas i förhållande till huvudalternativet under samma period som strävan att nå balans i utrikeshandeln in-tecknar en betydande del av resurstillväxten. Det är i denna mening som det högre fruktsamhetsalternativet ställer ekonomin inför större påfrestningar.

Remissinstanserna

Flera remissinstanser uttrycker sin tillfredsställelse över att man i LU gör en utblick i ett längre tidsperspektiv med resonemang om både tekniska och sociala faktorer.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) menar i sitt yttrande att långtidsutredningen fortsättningsvis bör lägga större tyngd och djup i avsnitt som behandlar utvecklingen i ett längre tidsperspektiv. Man framhåller också att den tekniska utvecklingens ökade betydelse ställer nya krav på framtida långtidsutredningar. Speciellt pekas på behovet av en fördjupad analys av den process varigenom realkapitalbildning, teknisk utveckling och utbildning påverkar produktivitetens utvecklingen. På denna punkt föreslås en ökad samverkan ske mellan långtidsutredningen och STU.

Även *SACO/SR* framhåller angelägenheten av att resurser avdelas för en snar utredning om totalproduktivitets långsiktiga bestämningsfaktorer. Man anser framför allt att utbildningens och forskningens betydelse för produktivitetstillväxten ägnats för liten uppmärksamhet i långtidsutredningen. *SACO/SR* såväl som *universitets- och högskoleämberet (UHÄ)* menar att det i ett längre tidsperspektiv är nödvändigt för den svenska ekonomins fortsatta tillväxt och konkurrensförmåga att kunna materialisera effekterna av en kraftigt ökad satsning på högre utbildning och forskning.

TCO understryker i sitt remissvar vad långtidsutredningen säger om den ökade betydelse som realkapitalbildningen måste få i tillväxtprocessen när ekonomin åter har nått fullt kapacitetsutnyttjande. *TCO* framhåller vidare att denna ökning av investeringarna inte kommer att kunna finansieras genom att vinstandelen fortsätter att öka efter 1983. *TCO*:s uppfattning är därför att den kollektiva kapitalbildningens roll i den totala kapitalförsäljningen måste öka.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och *Sveriges föreningsbankers förbund* ifrågasätter i sina remissyttranden det möjliga i att, som långtidsutredningen förutsätter, öka jordbruksproduktionen med ca 1 % per år fram till 1990 samtidigt som jordbrukssysselsättningen i timmar minskar med ca 5 % per år. *LRF* betonar dock samtidigt betydelsen av effektivitet i

det svenska lantbruket. LRF anknyter också i sitt yttrande till långtidsutredningens diskussion om fruktsamhetsutvecklingen och obalansen i befolkningens åldersstruktur. Mot bakgrund av bl. a. att vår socialpolitik förutsätter en fortgående stark ekonomisk tillväxt menar LRF att denna obalans i kombination med en försvagad tillväxt kan komma att skapa motsättningar mellan olika åldersgrupper.

LRF understryker det angelägna i att den framtida socialpolitiken utformas på ett sätt som skapar rimlig balans och rättvisa och inte lägger onödigt tunga bördor på den aktiva generationen. Dessutom betonas vikten av att inom familjepolitikens ram underlätta flerbarnsfamiljernas situation.

LRF konstaterar avslutningsvis att för att LU:s långsiktiga tillväxtalternativ skall kunna förverkligas krävs en omläggning av skattepolitiken så att företagsamhet och arbetsvilja stimuleras.

Statens invandrarverk ifrågasätter i sitt remissvar den förutsättning som långtidsutredningen gjort beträffande invandringen på lång sikt. Enligt invandrarverket är en fortsatt nettoinvandring till Sverige trolig under överskådlig framtid. Denna invandring kommer framför allt att ske från utomnordiska länder och motiveras av andra skäl än arbetsmarknadsskäl. Invandrarverket menar därför att denna invandring kommer att vara tämligen oberoende av den ekonomiska utvecklingen i Sverige.

*Appendix***Förteckning över avgivna remissyttranden över 1978 års långtidsutredning
SOU 1978: 78.**

Efter remiss har följande instanser avgett yttranden över långtidsutredningen:

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), domänverket, kommerskollegium -- som bifogat yttranden från Stockholms handelskammare -- konjunkturinstitutet (KI), lantbruksstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), sjöfartsverket, skogsstyrelsen, skolöverstyrelsen (SÖ), socialstyrelsen, statens invandrarverk, statens jordbruksnämnd, statistiska centralbyrån (SCB), statskontoret, styrelsen för teknisk utveckling (STU), televerket, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) -- som bifogat yttranden från Stockholm, Göteborg och Umeås högskoleregion -- överbefälhavaren (ÖB), fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Centralorganisationen SACO/SR, Institutet för internationell ekonomi, Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO) -- som bifogat yttranden från Handelsanställdas förbund, Svenska byggnadsarbetareförbundet och Svenska skogsarbetareförbundet -- Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska bankföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges aktiesparares riksförbund, Sveriges föreningsbankers förbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund (SI), Sveriges köpmannaförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Dessutom har Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret) inkommit med yttrande.

Innehåll

Långtidsutredningens uppläggning, metod och politiska utgångspunkter	1
De centrala avvägningsproblemen i utredningens huvudalternativ	6
Den internationella utvecklingen	12
Befolkning och arbetskraft	15
Produktionskapacitetens utveckling	21
Alternativa utvecklingsvägar	24
Bytesbalans och utrikeshandel	29
Jordbruk och fiske	33
Skogsbruk	34
Industri	37
Energiförsörjningen	42
Byggnadsverksamhet	45
Varuhandel	46
Samfärdsel	47
Bostäder	49
Offentliga tjänster	50
Det finansiella perspektivet	59
Regional utveckling	65
Miljövård	68
Utvecklingen på längre sikt	69
Appendix: Förteckning över avgivna remissyttranden	74

Förslag till lag om konto för likviditetsutjämning jämte specialmotivering

Förslag till

Lag om konto för likviditetsutjämning

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Svenska aktiebolag och svenska ekonomiska föreningar har rätt till bonusränta och annan ränta på medel som står inne på ett särskilt konto i riksbanken (konto för likviditetsutjämning). Varje företag får inneha endast ett sådant konto.

Lagen omfattar inte bankaktiebolag, försäkringsföretag, kreditaktiebolag och ekonomiska föreningar inom jordbrukskasserörelsen. Den omfattar inte heller andra aktiebolag och ekonomiska föreningar som har till huvudsakligt ändamål att lämna eller förmedla krediter eller att medverka till finansiering genom att förvärva fordringar eller upplåta lös egendom till nyttjande.

2 § Insättning på ett konto för likviditetsutjämning skall göras under tiden den 1 juli – den 31 december 1979. Första insättningen skall uppgå till minst 100 000 kronor och behållningen på kontot får därefter inte understiga detta belopp. Insättning och uttag får i övrigt ske på de villkor som riksbanken anger.

På medel som står inne på ett konto för likviditetsutjämning skall, förutom bonusränta enligt 3 §, utgå den ränta som riksbanken bestämmer.

3 § Bonusränta utgår med 2 procent för år på det eller de belopp som står inne på ett konto för likviditetsutjämning från insättningsdagen till och med den 31 december 1979. Bonusränta utgår vidare med 2 procent för år på det minsta belopp som står inne på kontot under tiden den 1 januari 1980 – den 31 mars 1981. Bonusränta får dock inte i något fall beräknas på den del av behållningen på kontot som överstiger två gånger summan av de belopp som företaget i bokslut till ledning för 1979 och 1980 års taxeringar har avsatt till investeringsfond enligt lagen (1955: 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

4 § Bonusränta utgör inte skattepliktig inkomst vid taxering enligt kommunalskattelagen (1928: 370) eller lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

Specialmotivering

Som jag har framhållit i det föregående (avsnitt 3.3) bör företagen ha möjlighet att under förmånliga villkor sätta in likvida medel på särskilda konton hos riksbanken (konton för likviditetsutjämning). Bestämmelserna om dessa konton bör tas in i en särskild lag. När jag i det följande diskuterar de nya reglernas utformning anknyter jag till lagförslagets disposition.

1 §

Syftet med bestämmelserna om konton för likviditetsutjämning är i första hand att dra in överlikviditet från företagssektorn. Rätten att placera medel på sådana konton bör bl. a. med hänsyn till detta förbehållas företag som kan göra avsättning till investeringsfond enligt lagen om investeringsfonder för konjunkturutjämning, dvs. aktiebolag och ekonomiska föreningar. Med hänsyn till syftet med bestämmelserna bör banker, kreditaktiebolag, försäkringsföretag och andra företag som bedriver penningrörelse eller liknande verksamhet inte omfattas av de föreslagna bestämmelserna.

För tydlighets skull bör anges att ett visst företag inte får betala in medel på mer än ett konto för likviditetsutjämning.

2 §

Insättning på konto för likviditetsutjämning kan göras endast under andra halvåret 1979. Medlen bör efter företagets eget val kunna betalas in vid ett eller flera tillfällen. Något hinder mot att uttag sker under såväl själva insättningsperioden som under kontots återstående löptid, dvs. fram till utgången av mars 1981, bör inte uppställas. Riksbanken bör dock ha rätt att kräva att viss uppsägningstid skall iakttas o. dyl. Av praktiska skäl bör vidare föreskrivas att första insättningen skall uppgå till minst 100 000 kr. och att behållningen på ett konto för likviditetsutjämning inte vid något tillfälle får understiga 100 000 kr. Uttag under kontots löptid får alltså inte ske med så stort belopp att behållningen efter uttaget kommer att understiga 100 000 kr.

Ett företag som satt in medel på konto för likviditetsutjämning bör ha rätt till dels en grundränta, dels en skattefri bonusränta. Grundräntan bör utgå enligt den räntesats som riksbanken bestämmer och vara anpassad till räntenivån vid insättning av större belopp i bank.

Det åligger riksbanken enligt lagförslaget att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter, vari får anges vad som skall gälla i fråga om grundränta, uppsägningstid och övriga villkor.

3 §

Bonusräntan uppgår till 2 % för år räknat av det belopp som är inbetalat på kontot för likviditetsutjämning. Denna princip bör dock inte gälla undantagslöst i de fall då företaget utnyttjar sin rätt till uttag från kontot. Vid beräkning av bonusräntan är det nämligen enligt min mening lämpligt att skilja mellan insättningsperioden, dvs. andra halvåret 1979, och kontots återstående löptid, dvs. perioden den 1 januari 1980 – den 31 mars 1981. Under insättningsperioden bör bonusräntan grundas på det eller de belopp som faktiskt står inne på kontot. Har företaget betalat in medel i flera omgångar eller tagit ut medel från kontot bör ränteberäkningen alltså baseras på den verkliga behållningen under de olika tidsperioderna. Denna löpande ränteberäkning bör inte tillämpas i fråga om behållningen efter

utgången av år 1979. För att förstärka systemets likviditetsindragande effekt bör här gälla att bonusränta skall utgå endast på det lägsta belopp som står inne under tiden den 1 januari 1980 – den 31 mars 1981. Ett uttag från kontot under denna period medför således att företaget går miste om all bonusränta på beloppet efter 1979 års utgång.

Som jag framhållit i det föregående bör bonusräntans storlek vidare kopplas till de belopp som företagen satt av till investeringsfond i boksluten till ledning för 1979 och 1980 års taxeringar. Mitt förslag innebär närmare bestämt att bonusräntan inte får beräknas på den del av behållningen på kontot som överstiger två gånger summan av de fondavsättningar som företaget gjort vid nämnda taxeringar. Förslaget innebär att ett företag, vars räkenskapsår sammanfaller med kalenderår, måste göra en preliminär bedömning under andra halvåret 1979 av hur stor avsättning till investeringsfond som det avser att göra i bokslutet per den 31 december 1979 för att veta hela underlaget för bonusränta. Med hänsyn bl. a. till att grundränta utgår på inestående belopp är detta knappast någon olägenhet för företagen.

Beräkningen av grundränta och bonusränta kan belysas med följande exempel. Antag att ett företag avsatt 200 000 kr. till investeringsfond i sitt bokslut till ledning för 1979 års taxering och 300 000 kr. i sitt bokslut till ledning för 1980 års taxering. Företaget betalar in 600 000 kr. på konto för likviditetsutjämning den 1 augusti och ytterligare 700 000 kr. den 1 november 1979. Företaget tar ut 500 000 kr. från kontot den 1 maj 1980. Det återstående beloppet, 800 000 kr., står inne på kontot till utgången av mars 1981. I detta fall får företaget beräkna grundränta på 600 000 kr. under tiden augusti – oktober 1979, på 1 300 000 kr. under tiden november 1979 – april 1980 och på 800 000 kr. under tiden maj 1980 – mars 1981. Bonusränta medges inte på den del av behållningen på kontot som överstiger dubbla summan av investeringsfondsavsättningarna, dvs. på den del av behållningen som överstiger $2 \times (200\,000 + 300\,000) = 1\,000\,000$ kr. Vidare gäller att bonusränta grundas på den löpande behållningen under insättningsperioden och på minsta inestående belopp under kontots återstående löptid. Detta medför att bonusräntan kommer att beräknas på 600 000 kr. under tiden augusti–oktober 1979 och på 1 000 000 kr. under november och december samma år. Under perioden den 1 januari 1980 – den 31 mars 1981 kommer bonusräntan att beräknas på 800 000 kr.

Ett företag som gör avsättning till investeringsfond måste betala in en viss del av fondbeloppet – aktiebolag 46% och ekonomiska föreningar 40% – på räntelöst konto hos riksbanken (konto för investering). Riksbanken har således tillgång till uppgifter om såväl behållningen på kontona för likviditetsutjämning som fondavsättningarnas storlek. De föreslagna reglerna torde bl. a. av denna anledning bli enkla att tillämpa och kontrollera.

4 §

Bonusränta bör, som framhållits tidigare, vara skattefri. Grundräntan skall däremot beskattas på vanligt sätt.

Långtidsbudget för perioden 1979/80 – 1983/84

LÅNGTIDSBUDGET FÖR PERIODEN 1979/80–1983/84

1 Inledning

Långtidsbudgetarbetets syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på längre sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. En sådan kartläggning utgör ett underlag för en analys av de statsfinansiella förutsättningarna under den framförliggande femårsperioden. I syfte att bättre belysa denna fråga kompletteras långtidsbudgeten, som i egentlig mening endast omfattar statsbudgetens inkomster och utgifter, med vissa beräkningar rörande socialförsäkringssektorn. Även den kommunala utvecklingen berörs. Avsikten är att långtidsbudgeten på detta sätt skall kunna utgöra ett bättre underlag för bedömningar av den samlade offentliga sektorns sparandeutveckling på något längre sikt. Långtidsbudgeten har utarbetats inom budgetdepartementets budgetavdelning i samarbete med ekonomidepartementet.

Beträffande statsutgifterna är långtidsbudgeten en kalkyl över omfattningen av de resurser som krävs för att av statsmakterna uppställda mål skall kunna uppfyllas och gjorda åtaganden infrias.

Vad gäller statsinkomsterna har förutsatts oförändrade avgifts- och skattesatser under perioden, i den mån inte ändringar har aviserats eller beslutats. Samma metod har i princip utnyttjats vid beräkningarna avseende socialförsäkringssektorn.

Inga försök görs att förutse vilka nya beslut som kan komma att fattas under perioden eller effekterna härav. *Långtidsbudgeten är således varken en plan för den framtida utvecklingen eller en prognos för den mest sannolika utvecklingen. Avsikten med långtidsbudgeten är endast att redovisa vilken budgetutveckling som blir följden om nya utgiftsåtaganden över huvud taget inte görs och om skatte- och avgiftsreglerna inte ändras.* Mot denna bakgrund kan förslag om nya aktiviteter och omprövning av redan gällande program bedömas.

2 Samhällsekonomisk bakgrund

2.1 Ekonomiska utvecklingstendenser under den närmaste femårsperioden

Framtidsperspektiven för den svenska ekonomin har utförligt analyse-

rats i 1978 års långtidsutredning, LU 78 (SOU 1978: 78). Denna utredning, som har utarbetats inom ekonomidepartementet, behandlar i första hand den ekonomiska utvecklingen under perioden 1977–1983. Syftet är att analysen skall ge underlag för den långsiktiga ekonomiska politiken.

Utvecklingen under perioden 1974–1977 präglades av ökade balansbrister i den svenska ekonomin. Sålunda kännetecknas LU:s utgångsår 1977 av ett mycket lågt kapacitetsutnyttjande, ett betydande underskott i bytesbalansen samt en kraftig inflation. En huvuduppgift för den ekonomiska politiken i ett femårsperspektiv är att lösa dessa balansproblem. Mot denna bakgrund har det varit naturligt att utredningsarbetet har koncentrerats kring problemet att finna vägar till fullt kapacitetsutnyttjande och extern balans. Bland de övriga ekonomisk-politiska mål som bildar utgångspunkterna för LU 78, märks full sysselsättning, rimlig prisstabilitet, ekonomisk tillväxt, rättvis inkomstfördelning samt regional balans.

Genom att utarbeta ett flertal alternativ för tänkbara utvecklingsförlopp analyserar LU 78 olika vägar för att nå dessa mål. Det visade sig därvid att i de flesta alternativen kan de uppsatta målen inte nås samtidigt. Utredningen har därför stannat för ett huvudalternativ, vilket under givna betingelser beräknas leda till fullt kapacitetsutnyttjande år 1983 och en samtidig förbättring av den externa balansen.

Huvudalternativet karakteriseras i korta drag av att förbättringen i den externa balansen förutsätts ske genom en historiskt sett kraftig uppgång i exporten, medan importökningar hålls tillbaka. Den nödvändiga exporttillväxten är något snabbare än den beräknade ökningen i världshandeln. De svenska exportföretagen måste således öka sina marknadsandelar. En nödvändig förutsättning för en sådan utveckling är att priserna på svenska exportvaror ökar långsammare än de priser som utlandet tar för motsvarande varor, dvs. att de svenska relativpriserna sänks. En mycket återhållsam inhemsk kostnadsutveckling är därför av central betydelse för att de uppsatta målen skall kunna förverkligas.

Den kraftiga ökningen av exporten ställer i sin tur krav på en fortsatt utbyggnad av den svenska produktionsapparaten genom ökade investeringar inom framför allt industrin. För att denna ökning av investeringarna skall realiseras krävs bl. a. en förbättrad lönsamhet i näringslivet. Den finansiella situationen för svensk industri har sedan år 1975 karakteriserats av kraftigt sjunkande vinster, en låg självfinansieringsgrad, svag soliditet och otillräcklig räntabilitet. Detta har hämmat företagets investeringsvilja. I LU 78 förutsätts att företagets vinstandel ökar från 1977 års bottennivå till en nivå som ligger i närheten av den som uppmättes under 1970-talets början. Den förutsatta vinstandelen ligger dock klart lägre än under högvinståret 1974. Den ligger också klart under den vinstandel som förutsattes i föregående långtidsutredning, LU 75.

LU:s bedömning av den totala produktionskapaciteten har i första hand grundats på uppskattningar av hur arbetskraften och dess produktivitet –

dvs. produktion per arbetstimme – kommer att utvecklas. Den totala sysselsättningen, mätt i antal arbetstimmar, beräknas minska med 0,1 % per år under perioden 1977–1983. Beträffande produktiviteten visar kalkylerna en trendmässig ökning på 3,1 % per år. Härtill måste läggas effekten av att den i utgångsläget inte fullt utnyttjade kapaciteten avseende såväl kapital som arbetskraft förutsätts komma att tas i anspråk under kalkylperioden. Detta kapacitetsgap har uppskattats motsvara en årlig produktivitetsstegring på 0,7 %. Totalt skulle härigenom den totala produktivitetsstegringen uppgå till 3,8 % per år under perioden 1977–1983 och BNP-tillväxten till 3,7 % per år.

Ett realiserande av LU:s huvudalternativ innebär att de stagnationstendenser som präglat den svenska ekonomin under senare år bryts. En stor del av resurstillväxten måste emellertid avdelas för erforderliga investeringsökningar och för att avhjälpa de balansbrister som förelåg i utgångsläget. Utrymmet för ökning av såväl privat som offentlig konsumtion är därmed relativt begränsat. I huvudalternativet har LU förutsatt att konsumtionsökningen fördelas så att privat och offentlig konsumtion växer i ungefär samma takt.

Den privata konsumtionsvolymens ökningstakt beräknas till 1,8 % per år. Med tanke på gjorda åtaganden mot pensionärerna blir den årliga ökningen i privat konsumtionsstandard för den aktiva generationen en halv procentenhet lägre.

När den del av utrymmet för total konsumtionsökning avsatts som krävs för att erhålla en viss real ökning i den aktiva befolkningens privata

Tabell 1. Försörjningsbalansen under perioden 1965–1983

	Milj. kr. i löpande priser 1977	Årlig procentuell volymförändring			
		1965– 1970	1970– 1974	1974– 1977	1977– 1983 enligt LU
Privat konsumtion	189 293	3,0	1,6	2,1	1,8
Offentlig konsumtion	100 925	5,9	2,3	4,1	2,2
Statlig	31 688	1,6	1,2	1,6	0,9
Kommunal	69 237	8,9	3,0	5,3	2,8
Bruttoinvestering	71 403	3,6	1,6	-1,7	2,8
Privata inkl. bostäder	59 093	2,7	3,1	-2,4	3,1
därav: industri	14 790	3,9	6,3	-5,0	4,7
Offentliga myndigheter	12 310	7,8	-5,0	1,5	1,1
därav: statliga	3 286	-0,1	2,8	-3,0	-0,4
kommunala	9 024	11,0	-7,6	3,5	1,6
Lagerförändring ^a	-1 300	(1 300)	(-2 300)	(-6 700)	(-5 000)
Export av varor och tjänster	97 516	7,6	7,0	-2,5	7,9
Import av varor och tjänster	106 326	7,6	4,7	0,8	4,0
Bruttonationalprodukt	351 511	3,8	2,2	-0,1	3,7

^a Förändring i milj. kr.

konsumtionsstandard medges en ökning av den offentliga konsumtionsvolymen på 2,2 % per år under perioden 1977–1983. Den statliga konsumtionen förutses öka med 0,9 % och den kommunala konsumtionen med 2,8 % per år. Detta innebär en neddragning i jämförelse med perioden 1974–1977, då total offentlig konsumtion ökade med 4,1 % per år. Trots neddragningen finns det emellertid, med de angivna förutsättningarna, ett visst utrymme för fortsatt reformverksamhet utöver redan gjorda åtaganden.

LU:s huvudalternativ sammanfattas i tabell 1 i form av försörjningsbalansen för åren 1977–1983. I tabellen anges också jämförelsetal för tidigare perioder.

2.2 Avvägningsproblem

Förverkligandet av huvudalternativet i LU 78 bygger naturligtvis på att kalkylernas centrala yttre förutsättningar angående världshandelstillväxt m. m. förverkligas. Dessutom ställs vissa bestämda krav på olika delar av den svenska ekonomin. Om huvudalternativets utveckling genomförs blir det en uppgift för den ekonomiska politiken att skapa sådana betingelser att de olika kraven i möjligaste mån kan uppfyllas. Härvid ställs man inför svårbemästrade avvägningsproblem och vid remissbehandlingen har vissa remissinstanser ställt sig tveksamma till huruvida dessa krav helt och hållet kan infrias. Det är framför allt två av de centrala betingelserna som har väckt viss tveksamhet. För det första anser flera remissinstanser att en så stark begränsning av den kommunala konsumtionens tillväxt som krävs i LU:s huvudalternativ, blir svår att genomföra. För det andra anser de tunga löntagarorganisationerna att den förutsatta förändringen i den funktionella inkomstfördelningen inte kan accepteras. På denna punkt är emellertid flertalet av de övriga remissinstanserna av motsatt uppfattning. Däremot förefaller remissinstanserna vara tämligen eniga om att den tredje centrala betingelsen för huvudalternativets genomförande, en ökad rörlighet på arbetsmarknaden, är välmotiverad och nödvändig.

I det följande återges de tidigare berörda betingelserna för huvudalternativets genomförande såsom de har presenterats i långtidsutredningen. Ett sådant krav är att den förbättring av de svenska relativpriserna som krävs för att realisera den nödvändiga exporttillväxten förverkligas. Ungefär hälften av denna relativprisförbättring har redan åstadkommits genom utförda devalveringar. Resten måste enligt långtidsutredningen komma till stånd genom en återhållsam inhemsk kostnadsutveckling.

Det ställer i sin tur bestämda krav på utvecklingen av löner och vinster. Även andra restriktioner finns för dessa centrala storheters tillväxt. Löneökningarna måste uppnå en viss nivå för att en real standardförbättring i den privata konsumtionen skall kunna realiseras. Näringslivets vinstnivåer måste öka för att den under prognosperioden nödvändiga investerings-

verksamheten skall kunna uppnås. Problemet kan således formuleras på följande sätt. Inom ramen för en begränsad ökning av förfädlingsvärdet måste fördelningen mellan löner och vinster anpassas så att dels löneökningarna tillfredsställer kravet på privata standardförbättringar, dels vinstökningarna blir av den storleken att den nödvändiga investeringsverksamheten förverkligas. Den lönetillväxt som förutsätts i huvudalternativet medger en viss förbättring av de aktiva löntagarnas privata konsumtionsstandard. Härtill skall emellertid också läggas att utbyggnaden av det offentliga tjänsteutbudet bl. a. kraftigt påverkar barnfamiljernas standard.

Ett annat krav gäller den ovan berörda ökade rörligheten på arbetsmarknaden. Enligt LU 78 väntas efterfrågan på industrivaror bli kraftigast i de områden där graden av outnyttjad kapacitet är relativt låg. Därför kan produktivitetsreserven inte realiseras genom att alla företag behåller sina anställda. I stället krävs ett dynamiskt förlopp där sysselsättningen ökar i de mer expansiva branscherna samtidigt som produktivitetsreserven i svagare branscher löses upp genom avgång av anställda. Detta kräver i sin tur att arbetsmarknadspolitiken inriktas på att befrämja rörligheten. Om så inte sker är risken stor för att en efterfrågegenererad uppgång bromsas av flaskhalsproblem på sysselsättningssidan. Den dämpade kostnadsutveckling som är en förutsättning för LU:s huvudalternativ äventyras därigenom. Kravet på ökad rörlighet på arbetsmarknaden accentueras också av de regionala obalanser som kan uppstå. Eftersom nästan hela nettoökningen av arbetskraften består av kvinnor är det också viktigt att efterfrågan och utbud av arbete anpassas till detta förhållande.

Ytterligare viktiga avvägningssproblem som måste bemästras gäller produktionsresultatens användning. Som redan har visats måste en betydande del av produktionen avsättas på exportmarknaderna för att täcka bytesbalansunderskottet. Vidare måste näringslivets investeringsbehov prioriteras under den närmaste femårsperioden. Ett högt kapacitetsutnyttjande är en nödvändig förutsättning för en snabb investeringsutveckling.

Genom reduktionen av bytesbalansunderskottet och de ökade investeringarna minskas utrymmet för konsumtion högst avsevärt. Detta förhållandevis knappa utrymme måste sedan delas på privat och offentlig konsumtion. För den privata konsumtionens del måste hänsyn tas till redan gjorda bindningar till pensionärerna och att en alltför låg privat konsumtionstillväxt för de aktiva med stor sannolikhet kommer att leda till spänningar på arbetsmarknaden. Genom att den privata konsumtionen således måste medges en viss standardförbättring blir det återstående utrymme för offentlig konsumtion begränsat. De allmänna målen för samhällsekonomins utveckling gör det emellertid helt nödvändigt att den offentliga sektorn så långt det är möjligt anpassar sig till detta utrymme. I det följande behandlas de krav som härvid ställs.

2.3 Den offentliga sektorns roll i samhällsekonomin

Sambanden mellan den offentliga sektorn och övriga delar av ekonomin går i båda riktningarna. Å ena sidan är möjligheterna att bygga ut den offentliga sektorn beroende av resurstillgången och den ekonomiska utvecklingen i övrigt. Å andra sidan är insatser inom den offentliga sektorn av väsentlig betydelse för utvecklingen i andra delar av samhällsekonomin. Som exempel härpå kan nämnas att LU:s kalkyler förutsätter att barnomsorgen ordnas för att det beräknade arbetskraftsutbudet skall kunna förverkligas.

Som framgått tidigare är utrymmet för den offentliga konsumtionens ökning under den framförliggande femårsperioden begränsat. Detta utrymme måste delas mellan statlig och kommunal verksamhet. Denna fördelning är en politisk avvägningsfråga som kräver prioriteringar mellan olika konsumtionsändamål. På grund av olika bindningar är emellertid manöverutrymmet inte särskilt stort. I LU:s baskalkyler preciseras de konsumtionsökningar som följer av olika politiska beslut och åtaganden samt av förändringar i befolkningens åldersstruktur i kombination med kravet på oförändrad standard i det offentliga tjänsteutbudet.

För statens del utgår baskalkylen från långtidsbudgeten för perioden 1978/79–1982/83. Den redan in-tecknade ökningen av statlig konsumtionsvolym anges till 0,5 % per år under perioden 1977–1983. För kommunal konsumtion har motsvarande ökning beräknats till 1,8 % per år. Den högre ökningstakten för kommunerna betingas huvudsakligen av utbyggnaden av de prioriterade områdena barnomsorg och långtidssjukvård samt av de krav som ställs av bl. a. övrig äldreomsorg.

I LU 78 påpekar att den tillväxt man kalkylerat med för kommunernas del (2,8 % per år) innebär en neddragning i jämförelse med planerna i denna sektor (3,5 % per år).

Mot bakgrund av detta och de senaste årens erfarenheter av kommunal expansion måste man konstatera att en sådan anpassning av den kommunala utvecklingen som förutsätts i LU 78 inte kan komma till stånd utan att både stat och kommun iakttar stark återhållsamhet med beslut om utbyggnad av de samhällsverksamheter som har kommuner och landstingskommuner som huvudmän.

Även den förutsatta statliga konsumtionsutvecklingen (1 % per år) kommer att ställa stora krav på återhållsamhet med nya utgiftsåtaganden från statsmakternas sida. En stram återhållsamhet betingas också av utgångsläges stora budgetunderskott. På kort sikt kan ett stort budgetunderskott motiveras av stabiliseringspolitiska överväganden. I ett medelfristigt perspektiv kräver emellertid den samhällsekonomiska balansen att budgetunderskottet motsvaras av ett lika stort sparande i övriga sektorer i ekonomin. Även om detta villkor är uppfyllt kan en överflyttning av finansiellt sparande från offentlig till privat sektor ställa krav på en anpassning av

kreditmarknaden och kreditpolitiken för att en likviditetsupphyggnad inte skall leda till ökad inflation.

Det är mot denna bakgrund som utformningen av den framtida finanspolitiken skall ses. Dess uppgift är att i samspel med kreditpolitiken bidra till en balanserad utveckling i ekonomin i enlighet med de centrala målen.

3 Beräkningsmetodik och antaganden

3.1 Principerna för utgiftsbedömningarna

De beräkningar av den framtida utgiftsutvecklingen som redovisas i det följande syftar till att endast ange *konsekvenserna* av beslut som redan har fattats. Beroende på beslutets eller åtagandets karaktär kan dessa beräkningar göras på olika sätt. När det gäller utgifterna för närings- och arbetsmarknadspolitiken har dessa i beräkningarna kalkylmässigt förutsatts vara konjunkturneutrala. Nedan anges några typfall för hur beräkningarna genomförs för övriga anslag.

1. I vissa fall har statsmakterna i *belopp angivit* en utgiftsnorm. Detta gäller i allmänhet transfereringar till hushåll och kommuner. Dessa utgiftsnormer kan vara av olika slag.

a) I vissa fall föreligger bindningar som är fastställda till belopp, som gäller t. v. och som inte innefattar standardhöjningar. Det gäller t. ex. de allmänna barnbidragen. Här styrs den beräknade utgiftsutvecklingen helt av antagandena om befolkningens utveckling.

b) För vissa verksamheter innefattas även standardhöjningar. Det kan gälla hela den tid som omfattas av långtidsbudgeten eller en del därav. Vid beräkningarna har hänsyn tagits till detta genom att utgifterna successivt höjts enligt det beslutade åtagandet. Ett exempel är utgifterna för folkpensioner, där kalkylerna omfattar den beslutade standardstegringen i form av pensionstillskott.

c) I andra fall finns till belopp fastställda utgiftsnormer där den totala utgiftsutvecklingen blir beroende av utvecklingen inom sektorer som statsmakterna inte har direkt inflytande över. T. ex. kan nämnas statsbidragen till barnomsorgen som utgår med fastställt belopp per plats. Anslagen får beräknas med utgångspunkt i prognoser om den kommunala utvecklingen på barnomsorgens område.

2. I andra fall har statsmakterna *lagt fast ramar* eller regelsystem för utgifterna i andra termer än rent finansiella. Sådana kvantitativa ramar kan t. ex. utgöras av antalet intagningsplatser eller totala antalet platser eller timmar i viss utbildning. Detta förekommer exempelvis när det gäller den

grundläggande högskoleutbildningen. I dessa fall har i långtidsbudgeten tagits upp de resurser som beräknats vara nödvändiga för att uppnå de på detta sätt fastställda målen.

När det gäller beräkning av utgifternas storlek utifrån ett beslutat regelsystem kan nämnas vissa statsbidrag till kommunerna som t. ex. bidragen till social hemhjälp och färdtjänst, vilka utgår som en procentandel av bruttokostnaden. Ett annat exempel är skatteutjämningsbidraget som påverkas av det kommunala skatteunderlagets och den kommunala utdebiteringens utveckling. Prognoser av den kommunala utvecklingen ligger i dessa fall till grund för beräkningarna.

3. På några områden finns *tidsbegränsade* program. I dessa fall har i allmänhet antagits att utgifterna faller bort i och med att programmet upphör.

I den mån det är orealistiskt att räkna med att anslaget kommer att falla bort efter programperiodens slut underskattas omfattningen av de framtida resursanspråken. I en del fall har statsmakterna låtit förstå att tidsbegränsade program avses bli förlängda i en eller annan form utan att formella beslut ännu fattats härom. Likaså har i fråga om vissa avtal, som löper ut under perioden för långtidsbudgeten men som avses bli förnyade, schablonmässigt antagits oförändrad anslagsnivå. Som exempel härpå kan nämnas avtal om forskningssamverkan som sluts mellan staten och berörda näringar för viss tid.

4. För de flesta anslag har statsmakterna *inte kvantifierat* den beslutade framtida verksamheten. I dessa fall har bedömningen av de finansiella konsekvenserna i allmänhet gjorts mer skönsmässigt.

a) En i vissa fall användbar metod är att utgå från oförändrad kvalitet hos den statliga tjänsteproduktionen. Detta innebär att produktionen får anpassas till förändringar i efterfrågan. Insatsen av resurser påverkas emellertid av produktivitetsutvecklingen. I allmänhet måste förutsättas att produktivitetsutvecklingen medger att en över tiden oförändrad efterfrågan kan tillgodoses med successivt minskade resursinsatser. Det bör understrykas att stora svårigheter föreligger att rätt bedöma efterfråge- och produktivitetsutvecklingen. Antagandena måste ofta göras mycket schablonartade.

b) För de statliga investeringarna, bl. a. kommunikationsverken och vägbyggandet, föreligger särskilda svårigheter att avgöra vilken anslagsutveckling som på längre sikt krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. Detta hänger samman främst med svårigheterna att precisera sambandet mellan investeringar och efterfrågan. I beräkningarna har bedömts vilka investeringar som krävs på grund av efterfrågan sedan hänsyn tagits till en förväntad produktivitetsutveckling. För de närmaste åren domineras dock investeringarna ofta av redan fattade investeringsbeslut.

c) På vissa områden görs inte större investeringar. Däremot kan punktvis vissa större projekt aktualiseras utan att dessa i och för sig innebär höjd

ambitionsnivå. I den mån en utbyggnad inte följer av fastlagda program har en allmän skälighetsbedömning fått göras.

3.2 Beräkningsunderlag

Långtidsbudgeten, utom socialförsäkringssektorn, omfattar endast de utgifter och inkomster som redovisas på statsbudgeten. Detta innebär att affärsverkens driftutgifter och vissa investeringar samt andra utgifter för de statliga bolagen än tillskott av kapital inte ingår i beräkningarna.

Grundvalen för långtidsbudgeten utgörs av långtidsbedömningar som utförts av myndigheterna. Den slutliga bedömningen av anslagsutvecklingen har gjorts inom budgetdepartementets budgetavdelning efter samråd med vederbörande fackdepartement.

Beräkningarna av den *framtida utgiftsutvecklingen* utgår från anslagsbeloppen för budgetåret 1979/80 enligt 1979 års reviderade budgetförslag. Utgångspunkten för påföljande budgetår är en beräkning i samma pris- och lönenivå som tillämpats i 1979 års budgetproposition (''oförändrad pris- och lönenivå''). För sådana anslag som omfattas av åtaganden avseende pris- och löneutvecklingen m. m. har därefter gjorts vissa schablonmässiga beräkningar över effekter av gjorda antaganden om framtida pris- och löneökningar (''löpande prisberäkning''). Detta gäller dels löne- och omkostnadsökningar i samband med statlig konsumtion, dels kostnadsökningar till följd av bl. a. indexkonstruktioner. Som exempel på det senare kan nämnas kostnaderna för folkpensioneringen som är knutna till konsumentprisernas utveckling. Anslag som inte faller inom de ovan nämnda kategorierna räknas inte om med hänsyn till pris- och löneutvecklingen. Ett exempel på detta är det allmänna barnbidraget som är räknat i oförändrat nominellt belopp under långtidsbudgetperioden och som inte innefattas i den löpande prisberäkningen. Av tabell 20 framgår i vilka fall omräkningar till ''löpande priser'' gjorts.

Vid en diskussion av den statliga utgiftsutvecklingen under de framföriggande budgetåren är det naturligt att göra jämförelser med utvecklingen under tidigare år. Sådana jämförelser kan visa bl. a. i vilken mån nya tendenser i den totala utgiftsutvecklingen eller i utvecklingen på skilda delområden gör sig gällande.

Som jämförelsematerial används uppgifter om budgetutfallen för *budgetåren 1973/74–1977/78*. För budgetåret 1978/79 föreligger slutredovisning först under hösten 1979. Detta budgetår har därför inte tagits med i kalkylerna.

Budgetutfallen för budgetåren 1973/74–1977/78 har deflaterats med pris- och löneindex. För vissa utgiftsgrupper finns direkt användbara indextal. För andra grupper saknas däremot tillämpbara indexserier. Detta gäller t. ex. de anslag som innehåller omkostnader. För dessa anslag har använts konsumentprisindex sedan detta rensats från varugrupper, som inte är relevanta för den statliga konsumtionen.

I stort sett innebär den angivna metoden att för de utgiftsgrupper som består av statliga transfereringar (inkomstöverföringar) anges den nytta i reala termer som resursöverföringen representerar. För de utgifter som innebär statlig konsumtion eller investering anger beräkningarna statens efterfrågan på reala resurser. Beräkningarna för den historiska perioden är inte helt jämförbara med beräkningarna i oförändrad pris- och lönenivå för den framförliggande perioden.

3.3 Principerna för inkomstberäkningarna

För budgetåret 1979/80 ansluter inkomstberäkningarna till de bedömningar som görs i 1979 års reviderade budgetförslag. Vid beräkningarna avseende långtidsbudgetperioden i övrigt har beaktats beslutade eller av regeringen föreslagna eller aviserade förändringar. Sålunda har hänsyn tagits bl. a. till den av regeringen föreslagna reformeringen av inkomstbeskattningen och den kommunala skatteutjämningen samt den förutsedda finansieringen härav. Vidare har beaktats beslutade och av regeringen föreslagna höjningar av socialförsäkringsavgifter.

3.4 Antaganden för långtidsbudgetperioden

Långtidsbudgeten grundas vad gäller år 1979 på samma antaganden om den ekonomiska tillväxten och pris- och löneutvecklingen i samhället som presenteras i den reviderade finansplanen år 1979. Sålunda har bl. a. förutsatts att lönesumman ökar med drygt 8 1/2 % från år 1978 till år 1979, medan den allmänna konsumentprisnivån stiger med 6 %. Volymtillväxten i bruttonationalprodukten för år 1979 förutses uppgå till 5 1/2 %. För år 1980 har lönesumman förutsatts öka med 8 %, den allmänna prisnivån med 6 % och bruttonationalprodukten med 4 %. För år 1981 har lönesumman förutsatts öka med 7 % och den allmänna prisnivån med 6 %. Vidare antas bruttonationalprodukten volymtillväxt uppgå till 3 %. För åren 1982–1984 har schablonmässigt antagits att lönesumman, allmänna prisutvecklingen samt bruttonationalprodukten årligen ökar med 7 %, 4 % resp. 3 %. För den kommunala utdebiteringen har förutsatts oförändrade genomsnittliga skattesatser åren 1980 och 1981 samt en genomsnittlig höjning med ca 20 öre per år under perioden 1982–1984. Därmed skulle den kommunala utdebiteringen i genomsnitt höjas från 29:02 kr. år 1979 till 29:60 kr. år 1984.

4 Statens utgifter och inkomster

4.1 Statsutgifter efter ändamål

I detta avsnitt redovisas statsutgifternas utveckling i oförändrad pris- och lönenivå under perioden t. o. m. budgetåret 1983/84. Redovisningen

omfattar de totala utgifterna över statsbudgeten. Dessa redovisas grupperade efter ändamål. Fjorton av de största ändamålsgrupperna särredovisas. De svarar tillsammans för ca 88 % av utgifterna under budgetåret 1979/80. En redovisning av de totala utgifternas utveckling lämnas i tabell 19. Beräkningarna utgår från de anslagsbelopp för budgetåret 1979/80 som redovisas i det reviderade budgetförslaget. För vissa anslag som är direkt knutna till pris- eller löneindex eller som nära följer den allmänna pris- och lönestegringen i samhället redovisas också tillkommande utgifter vid i avsnitt 3.4 angivna antaganden om pris- och lönestegringar (tabell 20).

Beräkningarna i 1979 års långtidsbudget styrs i hög grad av de beslut som fattats av statsmakterna under de senaste åren. De totala statsutgifterna i oförändrad pris- och lönenivå (exkl. statsskuldräntor) fortsätter att öka svagt under långtidsbudgetperioden. De betydande budgetunderskotten medför stigande utgifter för statsskuldräntor. Mest märkbara, utöver statsskuldräntorna, är utgiftsökningen för bostadspolitik. Några områden minskar under långtidsbudgetperioden.

Folkpensioner m. m. och sjukförsäkringar

Ändamålsgruppen domineras av utgifterna för folkpensioneringen och statens bidrag till sjukförsäkringen. I ändamålsgruppen ingår även det i prop. 1978/79: 95 föreslagna statsbidraget till kommunala bostadstillägg till folkpension. Med undantag för vissa administrationskostnader utgörs hela ändamålsgruppen av transfereringar till hushållen.

Tabell 2. Folkpensioner m. m.

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+4,5	30 251	+1 576	+1 196	– 34	–169	+ 5,2	+2,0
därav								
folkpensioneringen	+5,6	26 605	+ 539	+ 415	–175	–320	+ 2,0	+0,4
sjukförsäkringen	–2,5	3 555	+ 385	+ 130	+140	+150	+10,8	+5,2

Under budgetåren 1980/81 och 1981/82 ökar kostnaderna kraftigt för ändamålsgruppen. En bidragande orsak till detta är det nya *statsbidrag till kommunala bostadstillägg* till folkpension som föreslås gälla fr. o. m. kalenderåret 1981 och som därmed ökar kraftigt budgetåren 1980/81 och 1981/82. Det framlagda förslaget innebär att en enhetlig statsbidragsnivå

införs för bostadstilläggen till folkpensionärer och de statskommunala bostadsbidragen till övriga hushåll.

Utgifterna för *folkpensionerna* har under perioden 1973/74–1977/78 stigit med i genomsnitt 5,6 % per år räknat i fasta priser. Ökningen beror dels på att antalet pensionärer stigit under denna tid bl. a. genom sänkningen av den allmänna pensionsåldern år 1976, dels på att en rad standardförbättringar genomförts.

Fortsatta sådana effekter slår igenom i beräkningarna för den framförligande långtidsbudgetperioden. Det totala antalet pensionärer beräknas bl. a. till följd av förändringar i befolkningens ålderssammansättning årligen öka med i genomsnitt 16 000, varav 14 000 ålderspensionärer. Antalet folkpensionärer beräknas år 1979 uppgå till knappt 1,9 miljoner, varav drygt 1,3 miljoner ålderspensionärer. Över 700 000 pensionärer erhåller ålderspension från ATP.

Den beslutade fortsatta standardförbättringen för folkpensionärer som inte får ATP eller har låg ATP innebär att pensionerna för dessa grupper ökar betydligt snabbare än den allmänna prisutvecklingen. Härigenom uppstår betydande årliga kostnadsökningar under början av långtidsbudgetperioden.

Beräkningen av utgifterna för folkpensioneringen i oförändrad prisnivå t. o. m. budgetåret 1983/84 har gjorts med utgångspunkt i anslaget för budgetåret 1979/80. Beräkningarna omfattar därefter endast sådana utgiftshöjningar som följer av ett ökat antal folkpensionärer och de lagstadgade förändringarna av pensionsförmånerna. I fasta priser ökar utgifterna för folkpensioneringen med ca 540 milj. kr. budgetåret 1980/81.

De minskade utgifterna fr. o m. budgetåret 1982/83 sammanhänger dels med att den av riksdagen beslutade utbyggnaden av pensionstillskotten slutförs budgetåret 1981/82, dels med att antalet pensionärer som uppbär detta tillskott minskar till följd av att allt fler pensionärer får ATP.

Tabell 3. Folkpensioner, utgiftspåverkande faktorer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Utgiftsförändring till			
	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Ökat antal pensionärer	+249	+235	+170	+135
Pensionstillskott	+290	+180	–345	–455
Summa	+539	+415	–175	–320

Folkpensionernas nivå är knuten till den allmänna prisutvecklingen. Med de antaganden rörande prisutvecklingen som gjorts skulle utvecklingen av utgifterna för folkpensioneringen i *löpande priser* bli följande.

Tabell 4. Folkpensioner
(Milj. kr., löpande priser)

Genom- snittlig procen- tuell förändring 1973/74– 1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1979/80– 1980/81	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1979/80– 1983/84
		1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
+18,9	26 520	+2 700	+1 720	+990	+ 900	+18,1	+5,5

Av sjukförsäkringens kostnader finansieras 85 % med arbetsgivaravgifter och resterande 15 % med statsbidrag. Socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen höjdes från 9,6 % till 10,6 % den 1 januari 1979. Anslagsberäkningen för perioden t. o. m. budgetåret 1983/84 utgår från gällande bestämmelser och statsbidragsregler med tillägg av de nya regler för ersättningen till sjukvårdshuvudmännen som har redovisats i prop. 1978/79: 177. Bl. a. den ökande andelen äldre beräknas medföra att utgifterna ökar något under perioden.

Utbildning och forskning

Denna ändamålsgrupp omfattar de statliga utgifterna för utbildningsväsendet och för den civila forskning som bedrivs av staten eller med statligt stöd. Ändamålsgruppen omfattar bl. a. grundskolan, gymnasiala skolor, högre utbildning och forskning samt studiesociala ändamål och den del av vuxenutbildningen som finansieras via statsbudgeten. Till högre utbildning och forskning förs bl. a. anslagen till högskolan inkl. lantbruksuniversitetet, undervisningssjukhusen och de statliga forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling. I gruppen ingår även de statliga utgifterna för forsknings- och utvecklingsverksamhet på energiområdet. Studiesociala ändamål omfattar det statliga studiestödet till samtliga kategorier av studerande.

Utgifterna för grundskolan beräknas för budgetåret 1979/80 till drygt 9,5 miljarder kr. Utgiftsförändringarna styrs i betydande utsträckning av befolkningsutvecklingen. Elevantalet i grundskolan beräknas läsåret 1979/80 uppgå till ca 1 040 000 och väntas läsåret 1983/84 ha minskat till ca 977 000. Med oförändrad nettoinvandring kommer denna minskning att fortsätta under 1980-talet och antalet barn i skolpliktig ålder beräknas till drygt 900 000 år 1990. Våren 1976 fattade riksdagen beslut om reformering av skolans inre arbete. Beslutet innebär en utveckling av grundskolans inre arbete samt en utökad omsorg för barn och ungdom under skoldagen och i nära anslutning till denna. Reformen skall genomföras stegvis och i den takt kommunerna själva bestämmer. Fr. o. m. budgetåret 1978/79 infördes också ett nytt statsbidragssystem som innebär att kommunerna friare kan använda tilldelade resurser. Vid beräkningen av utgifterna för grundskolan

har hänsyn tagits till regeringens förslag om en reformering av läroplanen i grundskolan.

Läsåret 1979/80 beräknas antalet intagningsplatser i den direkt grundskoleanknutna delen av *gymnasieskolan* motsvara ca 97 % av årskullen 16-åringar. Andelen elever som omedelbart efter grundskolan fortsätter till gymnasieskolan är dock lägre. Antalet sökanden till de mer utpräglat yrkesinriktade linjerna liksom för de tvååriga teoretiska linjerna har ökat. I långtidsbudgeten har antalet intagningsplatser beräknats till oförändrat 97 % av antalet 16-åringar. Detta medför en ökning av antalet platser med ca 8 700 under perioden 1979/80–1982/83. Budgetåret 1983/84 minskar antalet 16-åringar och därmed antalet intagningsplatser. Nedgången i platsantalet beräknas till ca 1 200.

Inom *vuxenutbildningen* har en kraftig utbyggnad skett av såväl utbildningen i studieförbundens regi som de kommunala skolorna för vuxna. Fr. o. m. år 1976 utgår ett särskilt studiestöd till vuxna i form av tim- och dagstudiestöd samt ett särskilt vuxenstudiestöd. Det särskilda vuxenstudiestödet ansluter till stödet för arbetsmarknadsutbildning men består till skillnad från detta till en viss del av återbetalningspliktiga medel. De direkta kostnaderna för det särskilda vuxenstudiestödet finansieras med en särskild vuxenutbildningsavgift som utgår på samma avgiftsunderlag som används för beräkning av sjukförsäkringsavgifter och belastar inte statsbudgeten. Vuxenutbildningsavgiften är fastställd till 0,25 % fr. o. m. den 1 januari 1978. De kostnader för vuxenutbildningen – exkl. studiestöd – som belastar statsbudgeten beräknas för budgetåret 1979/80 till ca 1 650 milj. kr. För långtidsbudgetperioden beräknas, kalkylmässigt på grundval av skolöverstyrelsens prognoser, att antalet studiecirkel ökar med 7 % per år och att kommunal vuxenutbildning på gymnasieskolenivå har samma omfattning som under budgetåret 1977/78. Undervisning på grundskolenivå inom kommunal vuxenutbildning beräknas öka något under perioden. I tabell 5 har utgifterna för vuxenutbildningen fördelats efter skolform och ingår till viss del i de redovisade ändamålsgrupperna.

Tabell 5. Utbildning och forskning

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+3,0	23 630	+174	–193	–18	+42	+0,7	+0,0
därav								
grundskolan	+5,4	10 056	–172	–278	–43	–6	–1,7	–1,3
gymnasieskolan	+3,5	3 281	+222	+22	+34	+14	+6,8	+2,2
högre utbildning och forskning	+0,7	6 402	+60	–3	–33	+22	+0,9	+0,2
studiesociala ändamål	–0,6	2 502	–14	+14	–32	–45	–0,6	–0,8

De beslut som statsmakterna har fattat om ändrade behörighetsregler för tillträde till högskolan har ökat möjligheterna för nya grupper i samhället att få del av högskoleutbildning. Etableringen av högskoleutbildning på nya orter har också ökat tillgängligheten. Antalet studerande ökar under läsåret 1978/79. Någon ytterligare ökning av resurserna beroende på fler studerande beräknas inte. Fr. o. m. läsåret 1979/80 slopas enligt riksdagens beslut den fria sektorn inom högskolan. Resurstillskottet har beräknats för redan beslutade ökningsplatser på vissa utbildningslinjer. Det innebär att kostnaderna stiger något under perioden.

Utgifterna för *studiesociala ändamål* omfattar såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel för studerande. Fr. o. m. budgetåret 1973/74 har alla elever över 20 år i gymnasieskolan, den kommunala och statliga vuxenutbildningen samt folkhögskolan överförs till studiemedelsystemet. Antalet studerande under 20 år som uppbär olika former av studiehjälp och förlängt barnbidrag beräknas stiga tämligen kraftigt under början av perioden. Budgetåret 1983/84 avtar ökningen av stödet i takt med att antalet 16-åringar minskar.

Antalet studiemedelstagare har bedömts öka något. Samtidigt väntas återbetalningarna av studiemedel och studielån stiga successivt under perioden med i genomsnitt drygt 50 milj. kr. per år. Budgetåret 1983/84 beräknas återbetalningarna uppgå till totalt ca 660 milj. kr.

En proposition har lämnats till riksdagen med förslag om studiemedel till 18–19-åringar som lämnat föräldraekonomin. Kostnaderna för denna reform beräknas till ca 82 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Det statliga stödet till *forskning* utgår dels genom de statliga forskningsråden, styrelsen för teknisk utveckling m. fl., dels genom anslag till universiteten och högskolorna.

Stödet till industriellt utvecklingsarbete utgår genom styrelsen för teknisk utveckling. Ökningen av anslagen till direkta forsknings- och utvecklingsändamål har under de senaste åren varit betydande. Riksdagen beslutade således under våren 1978 om modernisering av styrelsens för teknisk utveckling organisation och myndigheten fick en mer målinriktad programstruktur. I samband därmed ökades resursavsättningarna med 73 milj. kr. framför allt med inriktning på särskilda målinriktade insatsområden med fleråriga utvecklingsprojekt samt ökat stöd till teknikupphandling. I budgetpropositionen år 1979 föreslås en ytterligare höjning av resurserna vid styrelsen för teknisk utveckling till utvecklingsstöd med 38,6 milj. kr. Vidare har de regionala utvecklingsfonderna fr. o. m. detta budgetår fått möjlighet att stödja produktutveckling i företagen.

I propositionen om riktlinjer för industripolitiken m. m. som har avlämnats våren 1979 föreslås ytterligare utbyggnad av stödet till utvecklingsverksamhet inom företagen. Bl. a. föreslås att 300 milj. kr. anvisas som stöd till industriellt utvecklingsarbete. Detta belopp har hänförs till ändamålsgruppen Näringspolitik. Stödet föreslås bli administrerat av en särskild

stiftelse som bildas för ändamålet. I samma proposition föreslås att ett utvecklingsarbete inleds för att bygga ut import av teknologiskt kunnande i de svenska företagen.

I långtidsbudgeten beräknas en mindre ökning av anslagen till styrelsen för teknisk utveckling.

Till gruppen forskning och utveckling förs också utgifterna för ökad satsning på *energiforskning*. Riksdagen beslutade våren 1978 om ett nytt treårsprogram för energiforskning m. m. inom en total medelsram av 1 000 milj. kr. för perioden 1978/79–1980/81. Programmet omfattar olika forskningsinsatser för effektivare energianvändning, för ökat sparande samt för att öka och säkra tillgången på energi i olika former. En väsentlig del av insatserna avser utnyttjande av olika förnyelsebara energiformer. För budgetåret 1979/80 har föreslagits anslag av 336 milj. kr. Treårsprogrammet innebär stigande anslagsnivå under programperioden. I långtidsbudgeten har därefter förutsatts insatser på oförändrad nivå. I regeringens proposition om riktlinjer för energipolitiken föreslås väsentligt ökade satsningar på användning av solvärme inom den fastställda medelsramen. Till detta kommer kostnader för lån till forskningsinriktat experimentbyggande.

Totalförsvar

I ändamålsgruppen totalförsvar ingår det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt övriga delar av totalförsvaret.

Riksdagen har våren 1977 mot bakgrund av en säkerhetspolitisk bedömning tagit ställning till inriktningen av det militära försvaret, civilförsvaret, det ekonomiska försvaret samt totalförsvaret i övrigt för perioden 1977/78–1981/82 (1977 års försvarsbeslut). Långtidsbudgetberäkningarna utgår från dessa ställningstaganden. För budgetåren 1982/83 och 1983/84 har förutsatts oförändrade ramar i förhållande till försvarsbeslutet.

F. n. arbetar en kommitté med uppdrag att överväga och lämna förslag om säkerhetspolitikens inriktning och totalförsvarets utveckling fr. o. m. budgetåret 1982/83.

Tabell 6. Totalförsvar
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter därav</i>	+1,0	15 918	+27	+75	+117	–23	+ 0,2	+0,3
militärt försvar	+0,0	14 512	–31	–10	– 63	0	– 0,2	–0,2
civilförsvaret	+3,3	328	+20	+60	+ 38	+ 5	+ 6,1	+8,9
ekonomiskt försvar	+2,1	639	+52	+40	+136	–34	+ 8,1	+6,9

I syfte att inom den givna ramen för det *militära försvaret* skapa ett så stort utrymme som möjligt för sådan materielanskaffning och utbildning, som ger direkt effekt i krigsorganisationen, har överbefälhavaren fått i uppdrag att minska antalet sysselsatta inom försvaret med 3 900 under perioden september 1972 – september 1979. Fram till september 1978 är den genomförda nettominskningen 3 870 anställda. För perioden mars 1978 – juni 1984 är planeringen inriktad mot en personalminskning av ca 3 600 anställda.

För budgetåret 1979/80 har föreslagits militära försvarsutgifter om 14 512 milj. kr. Utgiftsförändringarna under långtidsbudgetperioden bortsett från prisreglering beror i allt väsentligt på investeringsutgifter utanför utgiftsramen till följd av omlokalisering av militär verksamhet samt att de medel som innehölls budgetåret 1977/78 återtas med en tredjedel årligen under perioden 1979/80–1981/82.

För att belysa utvecklingen av de militära försvarsutgifterna även i löpande priser har beräkningar gjorts på grundval av de prisantaganden som tillämpas vid beräkningar i långtidsbudgeten i övrigt (tabell 7). Härvid har förutsatts att värnpliktsförmånerna utvecklas enligt nettoprisindex.

Tabell 7. Militära försvaret
(Milj. kr., löpande priser)

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Utgifter för det militära försvaret	14 512	15 051	15 693	16 293	16 920
varav priskompensation	(1 400)	(1 963)	(2 616)	(3 281)	(3 905)
Förändring från föregående budgetår		+ 539	+ 642	+ 600	+ 627

Planeringsramen medger att betydande belopp årligen kan användas för forskning och materielanskaffning. Till de större planerade anskaffningsprogrammen hör artilleri, bandvagnar, terrängbilar och luftvärnsrobotar för armén, patrullbåtar och kustartilleribatterier för marinen samt anskaffning av jaktversionen av flygplanet Viggen och jaktrobotar för flygvapnet.

Beträffande *civilförsvaret* gäller att planeringen liksom hittills inriktas på åtgärder som gör det möjligt att i händelse av krig skydda och hjälpa befolkningen mot verkningarna av stridshandlingar av olika slag. Dessa åtgärder kan avse kollektivt ordnat skydd i form av främst skyddsrum och utrymning eller individuellt skydd, såsom skyddsmasker och anvisningar om vad som är möjligt att själv göra för sitt skydd i olika situationer samt uppbyggnad av en undsättningsorganisation.

Riksdagen beslutade år 1975 om ett nytt system för planering och finansiering av skyddsrumsbbyggandet. Systemet innebär bl. a. att staten svarar för kostnaderna för skyddsrum som tillkommer fr. o. m. budgetåret 1979/80.

I 1979 års budgetproposition har regeringen föreslagit att 262 milj. kr.

anvisas för budgetåret 1979/80 för civilförsvar utom skyddsrum. För skyddsrum föreslås utgifter om 67 milj. kr. Utgiftsändringarna under perioden beror huvudsakligen på den ändrade finansieringsformen för skyddsrummsbyggande.

Det *ekonomiska försvaret* omfattar beredskapsåtgärder inom bl. a. industriproduktionen, livsmedelsförsörjningen, energiförsörjningen och kommunikationerna.

Riksdagen har beslutat om inriktningen av verksamheten inom det ekonomiska försvaret för perioden 1977/78–1981/82, vilket innebär bl. a. utökad beredskapslagring av livsmedel, gödsel- och bekämpningsmedel, petrokemiska produkter och legeringsmetaller m. m. Vidare beslutades om ett nytt oljelagringsprogram för perioden 1978–1984. Tvångslagringen i näringslivets regi bibehålls i oförändrad omfattning samtidigt som den statliga beredskapslagringen ökar. Kostnaderna för huvuddelen av oljelagringsprogrammet finansieras genom en höjning av den särskilda beredskapsavgiften för oljeprodukter. Intäkterna från beredskapsavgiften tillförs oljelagringsfonden. Ökningen av kostnaderna på statsbudgeten budgetåret 1982/83 består huvudsakligen av följdkostnader till en ökad beredskapslagring av olja m. m. budgetåret 1981/82.

Riksdagen har vidare beslutat om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet. Regeringen har i mars 1979 lämnat förslag om bl. a. försörjningsberedskapsåtgärder inom tekoindustrin.

Kostnaderna för den föreslagna förstärkningen av försörjningsberedskapen för perioden 1979/80–1983/84 beräknas i 1979 års budgetproposition till uppskattningsvis ca 8,3 miljarder kr. i prisläget juli 1978. Mer än hälften av denna verksamhet finansieras över oljelagringsfonden.

Arbetsmarknads- och regionalpolitik

Denna ändamålsgrupp omfattar statens utgifter för olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder såsom arbetsförmedling, sysselsättningsskapande åtgärder, arbetsmarknadsutbildning, kontant stöd vid arbetslöshet samt arbetsmiljöfrämjande åtgärder. Vidare hör utgifterna för regionalpolitiken till denna ändamålsgrupp.

Arbetsförmedlingen har en strategisk roll inom arbetsmarknadspolitiken. Under 1970-talet har arbetsförmedlingen tillförts ca 1 800 nya tjänster. Modern datateknik har successivt tagits i anspråk för framställning av dagliga platslistor. Denna verksamhet byggdes under budgetåret 1977/78 ut till att omfatta hela landet. Metoder provas för användning av sådan teknik också i det dagliga förmedlingsarbetet. Regeringen har tidigare under våren lagt förslag om en fortsatt och utökad försöksverksamhet med ADB-teknik i förmedlingsarbetet. En lag om skyldighet för arbetsgivare att anmäla lediga platser till arbetsförmedlingen har antagits av riksdagen. Sådan skyldighet kommer successivt att införas i hela landet.

Budgetåret 1979/80 tillförs arbetsmarknadsverket medel motsvarande ytterligare 350 tjänster. Under långtidsbudgetperioden förutsätts erfarenhetsmässigt en viss fortsatt utbyggnad. Inriktningen av förmedlingsarbetet bestäms i hög grad av behovet att hjälpa ungdomar vid övergång från skola till arbetsliv. Ungdomarna skall tillförsäkras erbjudande om arbete, praktik eller yrkesinriktad utbildning. Även insatserna till förmån för kvinnor och för dem som på grund av något handikapp har svårt att få anställning på den öppna marknaden förstärks liksom arbetet i anpassningsgrupperna. Riksdagen har den 15 mars 1979 beslutat om väsentligt förstärkta stödåtgärder för arbetshandikappade, bl. a. genom höjda stödbelopp till arbetshjälpmedel och företagsutbildning för äldre och handikappade. Samtidigt beslutades om en ny organisation för den yrkesinriktade rehabiliteringen genom inrättande av arbetsmarknadsinstitut inom arbetsmarknadsverket samt om ett särskilt institut för metodutveckling inom området. De nuvarande stödformerna halvskyddad sysselsättning och arkivarbete ersätts, enligt riksdagens beslut från den 1 juli 1980, av en ny anställningsform, kallad anställning med lönebidrag.

Arbetsmarknadsutbildningen omfattar skolöverstyrelsens AMU-kurser och kurser i det reguljära utbildningsväsendet, där eleverna får utbildningsbidrag, samt utbildning i företag. I enlighet med långtidsbudgetmetodiken antas bidragsbeloppen förbli oförändrade under perioden.

Utgifterna för arbetsmarknadsutbildning liksom för den nya organisationen för yrkesinriktad rehabilitering finansieras via arbetsmarknadsutbildningsfonden. Till fonden inflyter dels medel från en arbetsgivaravgift på 0,4 %, dels anslag från statsbudgeten.

Arbetsmarknadsutbildningens omfattning har i nuvarande konjunkturläge vuxit starkt. För budgetåret 1979/80 och framåt har antagits 145 000 elever/år.

De sysselsättningsskapande åtgärderna i form av *beredskapsarbeten* har beräknats få en i huvudsak oförändrad omfattning under långtidsbudgetperioden jämfört med beräkningen för budgetåret 1979/80. Detta innebär en konjunkturneutral beräkning av anslagen.

Tabell 10. Arbetsmarknads- och regionalpolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter därav</i>	+ 9,4	11 149	+434	+199	+199	+200	+3,9	+2,2
<i>arbetsmarknads-</i>	+10,8	9 163	+589	+187	+187	+187	+6,4	+3,0
<i>politik</i>	– 0,2	1 951	–125	+ 12	+ 12	+ 13	–6,4	–1,1
<i>regionalpolitik</i>								

Sedan budgetåret 1972/73 har antalet anställda vid *arbetarskyddsstyrelsen* och *ykesinspektionen* mer än fördubblats. Ytterligare ca 70 tjänster tillförs organisationen under budgetåret 1979/80. Härigenom uppgår antalet fasta tjänster till ca 1 100. En viss fortsatt förstärkning förutses under långtidsbudgetperioden.

Riksdagen har beslutat om en ny organisation för *skyddat arbete m. m.* Denna verksamhet samordnas under en ny stiftelseorganisation med landstingen och staten som stiftelsebildare. Staten tar hela kostnadsansvaret för den skyddade verksamheten. I avtal med kommunförbunden har förutsatts att motsvarande kostnader avräknas gentemot den kommunala sektorn inom andra områden. I långtidsbudgeten har denna avräkning skett under rubriken Övrigt. Den nya organisationen träder i kraft den 1 januari 1980 och beräknas kosta 1 600 milj. kr./år.

Regeringen har nyligen lagt fram förslag om *regionalpolitiken* (prop. 1978/79: 112). En ram för regionalpolitiskt stöd till näringslivet om 7 400 milj. kr. föreslås för femårsperioden 1979/80–1983/84. Stöd skall enligt regeringens förslag lämnas i form av lokaliseringslån, avskrivningslån, sysselsättningsstöd, utbildningsstöd och enligt offertprincipen.

Regeringen har i nämnda proposition föreslagit att insatser för sysselsättning och service i glesbygd skall samordnas och förstärkas. För budgetåret 1979/80 har regeringen föreslagit att ca 82 milj. kr. anvisas.

Stöd till barnfamiljer

Utgifterna under denna ändamålsgrupp avser till stor del inkomstöverföringar till hushållen i form av allmänna barnbidrag, föräldrapenning och bostadsbidrag för barnfamiljer. Den kraftigast växande delen av ändamålsgruppen utgörs dock av statsbidrag till kommunernas barnomsorg. Vidare ingår statens utgifter för bidragsförskott och den del av statens bidrag till social hemhjälp som avser hjälp till barnfamiljer.

Utgiftsutvecklingen för *barnbidragen* bestäms av bidragsnivån och befolkningsutvecklingen. Bidraget utgör fr. o. m. den 1 januari 1979 2 500 kr. per barn och år. Bidragen utgår till omkring 1 miljon barnfamiljer med ca 1,8 miljoner barn. Antalet barn i bidragsberättigad ålder beräknas sjunka något under perioden. I enlighet med den metodik som tillämpas i långtidsbudgeten beräknas ingen höjning av bidragsbeloppet under den framskörligande perioden.

Föräldraförsäkringen inom sjukförsäkringen trädde i kraft den 1 januari 1974. Ersättning utgår fr. o. m. den 1 januari 1978 med en garantinivå av 32 kr. per dag under sex månader i anslutning till barns födelse eller adoptivbarns ankomst till familjen. Till försäkrad som har rätt till högre sjukpenning än nämnda belopp utgår föräldrapenningen med samma belopp som sjukpenningen, dvs. med 90% av den sjukpenninggrundande inkomsten. För barn födda efter årsskiftet 1977/78 har föräldrarna härutöver rätt till

s. k. särskild föräldrapenning under sammanlagt tre månader t. o. m. barnets första skolår. För barn födda 1971–1977 gäller särskilda övergångsregler.

Regeringen har i prop. 1978/79: 168 föreslagit att vissa ytterligare förbättringar av försäkringen införs den 1 januari 1980. Förbättringarna avser bl. a. ersättningen under den sista månaden av barnledighet med särskild föräldrapenning. De totala kostnaderna härför beräknas uppgå till ca 240 milj. kr. per år. I likhet med övriga delar av sjukförsäkringssystemet bekostas huvuddelen av föräldraförsäkringen med socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen.

Tabell 8. Stöd till barnfamiljer

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+ 4,5	10 710	+285	+ 23	+315	+310	+ 2,7	+ 2,1
därav								
allmänna barnbidrag m. m.	– 0,5	4 914	+100	– 60	– 60	– 50	+ 2,0	– 0,4
bostadsbidrag m. m.	+ 6,7	1 678	–276	–308	0	0	–16,4	–10,2
bidrag till barnomsorg m. m.	+20,3	4 118	+461	+391	+375	+360	+11,2	+ 8,5

De statliga och statskommunala *bostadsbidragen* till barnfamiljer utgår till ca en halv miljon familjer med omkring en miljon barn. Bidragen är relaterade till inkomsterna. De statskommunala bostadsbidragen (SKBB) är vidare beroende av bostadskostnaden. Regeringen har föreslagit att beloppen för de statliga bostadsbidragen höjs samt föreslagit höjda inkomst- och hyresgränser.

Ändringarna innebär att bidragen omfördelas till förmån för hushåll med stor försörjningsbörda. Kostnaderna härför har beaktats i medelsberäkningarna. Stödet till låginkomsttagare utan barn har i långtidsbudgeten inräknats i ändamålsgruppen bostadspolitik.

Till följd av förslag om minskad statlig bidragsandel till SKBB från 72 % till 43 % minskar förbrukningen successivt under budgetåren 1980/81 och 1981/82 med ca 580 milj. kr. under denna ändamålsgrupp. Samtidigt införs ett nytt statsbidrag till kommunala bostadstillägg till folkpensionärer. Utgifterna för detta är upptagna under ändamålsgruppen folkpensioner m. m.

De barn under 18 år vilkas föräldrar lever åtskilda är genom *bidragsförskotten* garanterade ett särskilt ekonomiskt grundskydd. Fr. o. m. den 1 oktober 1977 administreras bidragsförskotten av riks-försäkringsverket och

försäkringskassorna och enligt förslag i prop. 1978/79: 95 skall fr. o. m. år 1980 staten helt bekosta förskotten. Denna senare omläggning beräknas medföra en merkostnad om ca 200 milj. kr./år.

Vårdbidraget till föräldrar med svårt handikappade barn i hemmet uppgår till samma nivå som förtidspension. Utgifterna för vårdbidrag har inräknats i ändamålsgruppen folkpensioner m. m.

En kraftig utbyggnad av samhällets *barnomsorg* har beslutats av riksdagen på grundval av en överenskommelse mellan regeringen och Svenska kommunförbundet år 1975. Utbyggnadsprogrammet för åren 1976–1980 omfattar 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 nya platser i fritidshem jämte en ökning av antalet platser i kommunala familjedaghem.

För att ge kommunerna ekonomiska möjligheter att genomföra utbyggnaden av barnomsorgen infördes ett nytt statsbidragssystem med väsentligt höjda statsbidrag. Bidragsbeloppen är också knutna till den allmänna löneutvecklingen för anställda i offentlig tjänst. För år 1979 utgår driftbidrag för daghem med 16 550 kr./plats. Bidraget till platser i fritidshem uppgår till hälften av nämnda belopp. För familjedaghemmen utgår bidrag dels med 35 % av bruttokostnaderna, dels med 2 950 kr./plats.

Det nya statsbidragssystemet finansieras genom en arbetsgivaravgift. Socialavgiften till barnomsorgen uppgår för år 1979 till 1,6 % av avgiftsunderlaget och för år 1980 till 1,9 %. Enligt av riksdagen beslutade riktlinjer skall avgiften höjas till 2,2 % år 1981.

Beräkningarna av utgifterna i långtidsbudgeten bygger på kommunernas planer beträffande barnomsorgens utbyggnad fram till år 1982. För perioden därefter grundas beräkningen på en schablonmässig framskrivning.

Bostadspolitik

Denna ändamålsgrupp domineras av räntebidrag och långivning till bostadsbyggande. För budgetåret 1979/80 föreslås dessa uppgå till sammanlagt 9,1 miljarder kr. Bland andra ändamål inom gruppen märks lån till kommunala markförvärv samt bostadsbidrag för låginkomsttagare.

Tabell 9. Bostadspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80 1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+ 10,2	9 832	+ 830	+ 1 470	+ 605	+ 680	+ 8,4	+ 8,1
därav								
räntebidrag	—	4 025	+ 661	+ 1 172	+ 745	+ 720	+ 16,4	+ 16,1
lånefonden	—	5 100	+ 230	+ 385	– 100	– 40	+ 4,5	+ 2,3

Efter att ha minskat successivt tidigare under 1970-talet har bostadsbyggandet ökat under år 1978. Antalet påbörjade lägenheter ökade således med ca 4000 till ca 58000. Även fördelningen mellan småhus och flerbostadshus har förändrats något. År 1978 uppgick småhusens andel till ca 70 %. Motsvarande andel år 1977 var 75 %. Den genomsnittliga lägenhetsstorleken har fortsatt att öka i flerbostadshusen. För småhusen har trenden mot större lägenheter brutits.

En stor del av statens stöd till bostadsbyggandet utgår i form av räntebidrag och långivning. För statligt belånade hus gäller att räntekostnaden över vissa garanterade nivåer för lån inom låneunderlaget betalas av staten. Nyproducerade hyres- och bostadsrättslägenheter hade tidigare en garanterad låneränta på 3,9 % under det första året av lånetiden. I enlighet med regeringens förslag i 1978 års budgetproposition sänktes denna ränta till 3,6 % för lägenheter som påbörjades under år 1977 och till 3,4 % för sådana lägenheter som påbörjades år 1978. För nyproducerade småhus som bebos av låntagaren var den garanterade räntan 6 %. För småhus som påbörjades under år 1978 genomfördes en motsvarande sänkning till 5,5 %.

De garanterade räntenivåerna höjs därefter för varje följande år av lånetiden för att slutligen nå upp till marknadsnivån (vid ingången av år 1979 var denna 10 % för bostadslån). I 1979 års budgetproposition har regeringen föreslagit att de lägsta garanterade räntesatserna för ny- och ombyggnad som påbörjas åren 1979 och 1980 skall vara desamma som för år 1978. Räntebidrag utgår även till stora delar av det befintliga beståndet av fastigheter som har finansierats med statliga lån. Utgifterna för befintliga lägenheter påverkas även kraftigt av den omreglering av räntan på bundna bottenlån som företas fortlöpande efter i regel tio år. Denna konvertering leder till att räntan på bottenlånen justeras upp. Därmed ökar statens utgifter för räntebidrag. För budgetåret 1980/81 beräknas merutgiften för dessa konverteringar av äldre lån uppgå till ca 115 milj. kr. Under budgetåret 1980/81 uppstår en tillfällig ökning i utgifterna till följd av regeringens beslut att räntebidrag avseende hyres- och bostadsrättslägenheter skall få utgå för tiden mellan färdigställande och lånets utbetalning.

I syfte att skapa förutsättningar för ett fortsatt ökat bostadsbyggande har regeringen i 1979 års budgetproposition föreslagit att några ramar för beslut om bostadslån till ny- och ombyggnad inte skall fastställas av riksdagen för år 1979. För vart och ett av åren 1980 och 1981 har regeringen föreslagit en preliminär nybyggnadsram om 7 810 000 m² våningsyta. För lån till ombyggnad har för år 1980 föreslagits en ram om 825 milj. kr.

De i långtidsbudgeten angivna anslagsförändringarna har beräknats med utgångspunkt i de bedömningar av bostadsbyggandets omfattning för år 1979 som har redovisats i budgetpropositionen 1979, dvs. totalt drygt 60 000 påbörjade lägenheter. För åren fr. o. m. 1980 har utgångspunkten varit en bostadsbyggnadsvolym om totalt ca 65 000 lägenheter. I beräkningarna har också hänsyn tagits till att hyresförlustlån skall utsträckas till

att omfatta hyresförluster t. o. m. år 1980. Utgifterna härför kan antas belasta bostadslånefonden t. o. m. budgetåret 1981/82.

I ändamålsgruppen ingår vidare utgifter för bostadsbidrag till hushåll utan barn. Statskommunala bostadsbidrag kan från den 1 januari 1978 i vissa fall utgå även till sådana pensionärer som dittills har varit berättigade enbart till kommunala bostadstillägg till folkpensionärer.

Allmänna bidrag till den kommunala sektorn

I denna ändamålsgrupp ingår skatteutjämningsbidrag, skattebortfallsbidrag i anledning av 1970 års skattereform samt kompensation för minskat skatteunderlag i anledning av 1974 års skattereform. Vidare ingår det särskilda statsbidrag till kommuner och landstingskommuner under år 1979 som är ett resultat av överenskommelsen mellan regeringen och kommunförbunden i juni 1978. Detta senare bidrag avlöses år 1980 av dels en förstärkning av skatteutjämningsbidraget, dels ett särskilt statsbidrag till vissa landstingskommuner och landstingsfria kommuner. Slutligen ingår i denna grupp ett bidrag till Trelleborgs kommun för mistad tolag.

Regeringen har tidigare i vår i en proposition om den kommunala ekonomin lagt fram förslag som berör flertalet av de allmänna statsbidragen. Beräkningarna i långtidsbudgeten beaktar dessa förslag.

Skatteutjämningsbidraget, som utgör merparten av ändamålsgruppen, syftar huvudsakligen till att stödja kommuner, landstingskommuner och kyrkliga kommuner med svag skattekraft. I propositionen om den kommunala ekonomin föreslås en omfattande reformering av skatteutjämnings-systemet för kommuner och landstingskommuner. Det föreslagna systemet innebär liksom nu gällande system att bidrag utgår till kommuner och landstingskommuner för att tillförsäkra dessa ett visst skatteunderlag, som relateras till medelskattekraften i landet. I det föreslagna systemet görs årliga justeringar av den tillförsäkrade skattekraften med hänsyn till åldersstrukturens inverkan på kostnadsläget i enskilda kommuner och landstingskommuner. Reformen föreslås genomförd i två steg åren 1980 och 1981. Jämfört med de bidrag som utgår under år 1979 innebär förslaget en kraftigt ökad överföring av medel från staten till kommuner och landstingskommuner. Skatteutjämningsbidraget, som under år 1979 uppgår till 4 009 milj. kr. ökar sålunda i löpande priser till närmare 6 700 milj. kr. år 1980 och ca 8 900 milj. kr. år 1981.

Skatteutjämningsbidragen betyder mest för Gotlands kommun och kommunerna i norrlandslänen. De lägsta bidragen per invånare får storstadslänen.

Skattebortfallsbidraget är avsett att kompensera kommunerna och landstingskommunerna för det inkomstbortfall som uppstod till följd av 1970 års skattereform. Detta bortfall beräknades till 1 250 milj. kr. för år 1971. Bidragsgivningen minskar häfter i takt med att den skattekraft som

kommunerna och landstingskommunerna förlorade i anledning av 1970 års skattereform successivt återvinns genom att den beskattningsbara inkomsten per inkomsttagare ökar. För budgetåret 1979/80 beräknas det slutliga skattebortfallsbidraget till ca 340 milj. kr.

Genom den skattereform som trädde i kraft den 1 januari 1975 har kommuner och landstingskommuner m. fl. fått ett minskat skatteunderlag på grund av ändrade avdragsregler m. m. Riksdagen beslutade att *kompensation* skall utgå för detta. Kompensationen utbetalas sedan år 1977. Den slutliga kompensation som utbetalas under budgetåret 1979/80 beräknas uppgå till ca 2 200 milj. kr.

I propositionen om den kommunala ekonomin föreslås att de båda skattebortfallsbidragen skall upphöra fr. o. m. år 1982 (1981 års taxering). Som kompensation för bortfallet av dessa bidrag tillförs i stället kommuner och landstingskommuner ökade kommunalskattemedel genom att vissa skattepliktiga förmåner inräknas i det kommunala skatteunderlaget. Vidare höjs grundavdraget vid den kommunala beskattningen. Förslaget att slopa skattebortfallsbidraget och kompensationsbidraget medför att de allmänna bidragen till den kommunala sektorn fr. o. m. budgetåret 1981/82 blir avsevärt lägre än om nuvarande regler bibehållits. Detta medför dock inte en förbättring av budgetsaldot. Visserligen minskar utgifterna på budgetens utgiftssida men till följd av de föreslagna kompenserande justeringarna av det kommunala skatteunderlaget minskar nettoinkomsterna på inkomstskattetiteln med ett lika stort eller på sikt något större belopp.

Som en följd av den överenskommelse som träffades mellan regeringen samt Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet i juni 1978 betalar staten under år 1979 ett *särskilt statsbidrag* till kommuner och landstingskommuner. Bidraget uppgår till ca 980 milj. kr. och belastar statsbudgeten 1979/80 med ca 490 milj. kr.

I propositionen om den kommunala ekonomin föreslås att ett *särskilt statsbidrag* om 45 kr. per invånare införs övergångsvis under år 1980 till de landstingskommuner och landstingsfria kommuner som inte omfattas av skatteutjämningssystemet. Utgifterna för bidraget beräknas uppgå till ca 100 milj. kr.

Tabell 12. Allmänna bidrag till den kommunala sektorn
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+1,0	8 386	+1 844	–369	–1 067	+279	+22,0	+2,0

För att erhålla viss jämförbarhet med andra ändamålsgrupper har de i löpande priser beräknade statsutgifterna för kommunbidragen deflaterats med förväntad prisutveckling för kommunal konsumtion och kommunala investeringar. I beräkningen i löpande priser (tabell 20) anges vilka ytterligare utgifter som kan förväntas för de allmänna bidragen till den kommunala sektorn.

Kommunikationer

Denna ändamålsgrupp omfattar huvudsakligen utgifterna för vägväsendet, kommunikationsverken – dvs. postverket, televerket, statens järnvägar, luftfartsverket och sjöfartsverket – samt vissa investeringsutgifter för Sveriges Radio AB.

Vid bedömningen av den framtida utvecklingen har hänsyn i första hand tagits till den väntade efterfrågeutvecklingen. Som nämnts i avsnitt 3.1 föreligger vissa svårigheter att avgöra vilken investeringsutveckling som krävs för att anpassa produktionen till efterfrågan. För att få en praktiskt användbar beräkningsmetod har investeringarna, efter minskning med väntad produktivitetstegring, ändrats i takt med den beräknade efterfrågeökningen. Vidare har vissa beslutade program och engångsprojekt beaktats. Variationerna mellan budgetåren beror således huvudsakligen på den beräkningsteknik som tillämpats, inte i första hand på förändringar i verksamhetens omfattning.

Tabell 11. Kommunikationer
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	–1,2	8 192	+399	–107	+142	–241	+4,9	+0,6
därav								
väganslag, trafiksäkerhet m. m.	–1,3	4 315	+ 56	+ 21	+ 55	+ 35	+1,3	+0,9
kommunikationsverken	–1,7	3 669	+334	–152	+ 79	–296	+9,1	+0,2

Inom vägväsendet beräknas trafikvolymen öka i något långsammare takt än vad som hittills varit fallet under 1970-talet. Vid beräkningen av driftanslagen har beaktats att vägkapitalet stiger till följd av vägbygget.

Televerkets investeringar omfattar dels tele- och datakommunikationsnäten, dels rundradioanläggningar för distribution av radio- och TV-programmen. Investeringarna i telenätet har bedömts öka mot bakgrund av

den väntade teletrafikutvecklingen och telenätets modernisering genom övergång till elektronisk teknik.

Medelsförbrukningen för *statsens järnvägars* investeringar har beräknats med hänsyn till den förväntade trafik- och produktivitetsutvecklingen.

Medelsförbrukningen för *luftfartsverkets* investeringar har beräknats med hänsyn till den förväntade trafikutvecklingen. Medel har således inte beräknats för åtgärder för inrikesflyget vid antingen Bromma eller Arlanda.

I fråga om *sjöfarten* förutses under den framförliggande perioden en fortsatt rationalisering av lots- och fyrväsendet.

Näringspolitik

Utgifterna för *näringspolitiken* omfattar en rad anslag för insatser för jordbruk, fiske, skogsbruk, hantverk, handel och industri. Budgetåret 1979/80 uppgår anslagen för dessa ändamål till 7,0 miljarder kr. Utgifterna inom ändamålsgruppen har till stora delar karaktären av mycket betydande i tiden koncentrerade satsningar. Exempel på detta är tidigare insatser för varvsindustrin. Belastningen inom ändamålsgruppen kommer därför att variera kraftigt.

Tabell 17. Näringspolitik
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genom- snittlig procen- tuell föränd- ring 1973/74– 1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1979/80– 1980/81	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1979/80– 1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+34,1	6 955	–1 458	–1 797	–1 039	–67	–21,0	–21,9

Utgifterna inom ändamålsgruppen har de senaste åren varit stora till följd av det ekonomiska läget. I enlighet med de principer som ligger till grund för beräkningarna av långtidsbudgeten beräknas dessa särskilda resursavsättningar minska.

Under budgetåret 1979/80 belastas statsbudgeten bl. a. med utgifter för åtgärder som föreslagits i propositionen om riktlinjer för industripolitiken, m. m. för fortsatta investeringar inom SSAB, Svenskt Stål AB, samt för förvärv av aktier i skogsindustriföretag.

För budgetåret 1980/81, och i någon mån för budgetåret 1981/82, har utgifter inlagts för inlösen av värdegarantier ställda till varven.

Stödet till skogsbruket föreslås öka fr. o. m. den 1 januari 1980 enligt de förslag som regeringen lagt fram i prop. 1978/79: 110 om riktlinjer för skogspolitiken, m. m. Helårseffekten av de utgiftsökningar som föreslås uppgår till 76 milj. kr., vilket innebär en ökning med drygt 75 % av det

nuvarande stödet. Därutöver föreslås en betydande förstärkning av skogsforskningen.

Hälso-, sjuk- och socialvård

Denna ändamålsgrupp omfattar utgifter för statliga och statsunderstödda vårdområden. Huvudparten av här redovisade utgifter avser statsbidrag till vårdområden under kommunalt huvudmannaskap, varav statsbidrag till den psykiska sjukvården utgör den största posten. Statsbidrag utgår också till viss annan hälso- och sjukvård, social hemhjälp och samhällets åtgärder för handikappade. I direkt statlig regi drivs bl. a. vissa sjukhus samt ungdomsvårdsskolor och vissa vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Anslagsberäkningarna påverkas av vissa av förslagen i prop. 1978/79: 95 om den kommunala ekonomin, vilket förklarar nedgången i ändamålsgruppens totala utgifter 1980/81.

Genom avtal har staten och landstingen träffat överenskommelse om driftbidragen för den *psykiatriska sjukvården m. m.* för tiden t. o. m. år 1979. Driftbidragen för långtidsbudgetperioden har därför schablonmässigt beräknats på 1979 års nivå.

Tabell 13. Hälso-, sjuk- och socialvård

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+ 3,8	6 608	– 185	+ 18	– 18	+ 4	– 2,8	– 0,7
därav								
psykiatrisk sjukvård m. m.	+ 1,8	3 054	– 24	– 21	– 11	– 11	– 0,8	– 0,6
kroppssjukvård och allmän hälsovård	+ 12,2	1 090	+ 10	+ 22	– 14	+ 5	+ 0,9	+ 0,5
åldringsvård	+ 8,6	510	– 3	+ 7	+ 7	+ 7	– 0,6	+ 0,8
hjälp åt handikappade m. m.	– 0,4	920	+ 8	+ 18	+ 4	+ 8	+ 0,9	+ 1,0

De statliga utgifterna för *kroppssjukvård och allmän hälsovård* avser vissa myndigheter på detta område, statliga sjukhus, statsbidrag till olika former av hälso- och sjukvård samt bidrag till kostnaderna för de kommunala undervisningssjukhusen. Beräkningarna av statens utgifter för sjukhus har skett med utgångspunkt i nuvarande grunder för samarbetet med övriga finansörer.

Inom *åldringsvården* inriktas samhällets insatser i ökad omfattning på de öppna vårdformerna. Staten täcker 35 % av kommunernas bruttokostnader

för den sociala hemhjälpen, varvid statsbidrag lämnas inte bara för hemvårdare och hemsamariter utan även för att täcka kostnader för vissa andra serviceåtgärder. Ca 350 000 åldringar och handikappade beräknas få social hemhjälp år 1979.

Samhällets åtgärder för handikappade spänner över en rad områden. Den större delen av utgifterna – t. ex. förtidspensioner och handikappersättningar inom folkpensioneringen – ingår i andra ändamålsgrupper. Under ändamålsgruppen hälso-, sjuk- och socialvård ingår utgifterna för bidrag till särskolor, bidrag till färdtjänst och social hemhjälp för handikappade, bidrag till organisationer m. m. Den procentuella minskningen under perioden 1973/74–1977/78 beror på att handikapphjälpmedlen övertogs av landstingen år 1976. Ersättning för dessa lämnas över sjukförsäkringen och redovisas numera under den ändamålsgruppen.

Rätts- och polisväsende

Till ändamålsgruppen hör polisväsendet, åklagarväsendet, domstolsväsendet, kriminalvården samt exekutionsväsendet.

Tabell 14. Rätts- och polisväsende
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter därav</i>	+5,3	6035	+88	+33	+36	+24	+1,5	+0,7
polisväsende	+3,7	3 265	+51	+25	+32	+21	+1,6	+1,0
domstolar m. m.	+6,2	1091	+17	+ 6	+ 2	+ 2	+1,6	+0,6
kriminalvård	+2,1	949	+17	+ 2	+ 2	+ 1	+1,8	+0,6

Polisväsendet har förstärkts kraftigt under senare år. Under budgetåren 1973/74–1978/79 ökade antalet tjänster med ca 2 800, varav ca 2 100 poliser. För budgetåret 1979/80 tillförs organisationen ytterligare 280 tjänster, därav 130 poliser. För de närmaste åren räknas med en viss fortsatt resursökning, bl. a. mot bakgrund av situationen på narkotikaområdet samt med tanke på de särskilda insatser som vidtas mot den ekonomiska och organiserade brottsligheten.

Inom *domstolsväsendet* förutses endast begränsade personalökningar.

Kriminalvårdens inriktning styrs av det principbeslut om kriminalvårdens framtida utformning som fattades av 1973 års riksdag. I enlighet med beslutet räknas med viss fortsatt förnyelse av kriminalvårdens anstaltsbestånd. Ett antal äldre anstalter ersätts under långtidsbudgetperioden med nya lokalanstalter.

Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

Denna ändamålsgrupp innefattar anslagen till internationellt utvecklingsbistånd (u-hjälp), bidrag till internationella organisationer och anslag till andra internationella ändamål.

Tabell 15. Internationellt utvecklingssamarbete m. m.

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genom- snittlig procen- tuell förändring 1973/74– 1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procen- tuell för- ändring 1979/80– 1980/81	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1979/80– 1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+ 14,6	4 588	+ 202	+ 142	+ 142	+ 145	+ 4,4	+ 3,3
därav utvecklings- samarbete	+ 15,2	4 370	+ 203	+ 142	+ 142	+ 142	+ 4,6	+ 3,4

Biståndsanslagen för budgetåret 1979/80 har beräknats så att de något överstiger det av riksdagen fastställda målet om 1 % av bruttonationalprodukten till marknadspris. Utgångspunkten för de i långtidsbudgeten angivna anslagsförändringarna är att biståndsanslagen skall uppgå till samma andel av bruttonationalprodukten som under budgetåret 1979/80, dvs. något över 1 %.

Energiförsörjning

Utgifterna för *energiförsörjning* omfattar främst investeringsanslaget till statens vattenfallsverk samt anslagen till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet och näringslivet. Regeringen har nyligen lagt fram förslag till riktlinjer för energipolitiken fram till omkring år 1990 (prop. 1978/79: 115).

Omfattande insatser för att ersätta olja med andra energislag föreslås. Trots dessa åtgärder bedöms oljan under hela den aktuella perioden komma att lämna det största bidraget till landets energiförsörjning. Åtgärder i syfte att öka försörjningstryggheten på den svenska oljemarknaden aviserar. Eventuella utgifter för dessa åtgärder kan f. n. inte beräknas.

I propositionen framhålls att ökad kolanvändning erfordras för att minska oljeberoendet. Användningen av torv för energiändamål bör också öka. Vidare beräknas skogsavfall och biomassa få större betydelse för energiförsörjningen. Kärnkraftprogrammet bör enligt propositionen begränsas till tolv reaktorer.

Tabell 16. Energiförsörjning.

(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genom- snittlig procent- uell förändring 1973/74– 1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procent- uell för- ändring 1979/80– 1980/81	Genom- snittlig procent- uell för- ändring 1979/80– 1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+11,1	2 648	+211	–319	–300	0	+8,0	–4,1

Inom ramen för av riksdagen fastlagda riktlinjer för den fortsatta vattenkraftutbyggnaden föreslås ett utbyggnadsmål på 65 TWh (1 TWh = 1 miljard kilowattimmar) vattenkraft år 1990. Anslaget till statens vattenfallsverk beräknas minska under perioden till följd av att stora anläggningar för vattenkraft och kärnkraft successivt färdigställs.

Riksdagen behandlade under riksmötet 1977/78 frågan om energisparplan för befintlig bebyggelse. Enligt riksdagens formulering av sparmålet skall riktpunkten vara att nettoenergiförbrukningen i det nu befintliga byggnadsbeståndet år 1988 är ca 35 TWh lägre än vid tiden för beslutet. Utbyggnaden av energisparprogrammet förutsattes ske stegvis. En omprövning av programmet skall ske efter tre år, dvs. inför budgetåret 1981/82.

I propositionen redovisades olika alternativa ambitionsnivåer för energisparandet i befintlig bebyggelse. De totala investeringskostnaderna under en tioårsperiod uppskattades till mellan 31 och 48 miljarder kr. Chefen för bostadsdepartementet förutsåg då därvid att det totala investeringsbehovet uttryckt i 1978/79 års prisläge, skulle uppgå till ca 1,8 miljarder kr. 1978/79, ca 2,7 miljarder kr. 1979/80 och ca 3,6 miljarder kr. budgetåret 1980/81.

De i prop. 1978/79: 115 bil. 3 redovisade förslagen till ramar och anslagsberäkningar för budgetåret 1979/80 avser en verksamhet som motsvarar en total investeringskostnad om 2,9 miljarder kr.

I långtidsbudgeten redovisas de budgetmässiga effekterna av ett program som fr. o. m. 1980/81 motsvarar en total investeringskostnad om 3,8 miljarder kr. Medelsberäkningen har gjorts med utgångspunkt i att endast bidrag och subventioner belastar statsbudgeten efter den 1 januari 1980.

Förslag läggs fram om fortsatt stöd till energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m. Stödet till prototyper och demonstrationsanläggningar för bättre energihushållning föreslås öka. Effektivisering av stödet till energibesparande åtgärder i bostäder och ökning av stödet till sådana åtgärder i kommunala byggnader föreslås.

Övrigt

Under denna rubrik har sammanförts utgifter som inte har hänförs till någon av de tidigare behandlade ändamålsgrupperna. Här återfinns bl. a. anslag för livsmedelssubventioner, miljövård, kyrkliga och kulturella ändamål, idrotts- och fritidsverksamhet, central och regional förvaltning samt oförutsedda utgifter. Vidare har här beaktats förändringar i anslagsbehållningar och förändringar i rörliga krediter.

Tabell 18. Övrigt
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
<i>Totala utgifter</i>	+7,3	20 627	–2 899	–184	–81	–159	–14,2	–4,3

I ändamålsgruppen ingår vidare utgifterna för *livsmedelssubventioner* som för budgetåret 1979/80 väntas uppgå till ca 3,8 miljarder kr. I långtidsbudgetberäkningarna har förutsatts oförändrade livsmedelssubventioner.

Utgifterna för *kyrkliga och kulturella ändamål* har beräknats till ca 1,7 miljarder kr. under budgetåret 1979/80. I enlighet med långtidsbudgetmetodiken förutses ingen ökning av utgifterna för dessa ändamål under perioden.

Även *skatteadministrationen* ingår i denna ändamålsgrupp. Sammanlagt uppgår kostnaderna under budgetåret 1979/80 för riksskatteverket, länsstyrelsernas skatteavdelningar och de lokala skattemyndigheterna till drygt 1,2 miljarder kr. Under långtidsbudgetperioden förutses inga större förändringar.

I fråga om *förändringar i anslagsbehållningar* har förutsatts en kraftigt minskad förbrukning budgetåret 1980/81 jämfört med budgetåret 1979/80. Detta förklarar i allt väsentligt de minskade utgifterna för ändamålsgruppen till budgetåret 1980/81. Den förbrukning av anslagsbehållningar som har förutsatts för detta och följande budgetår är dock större än vad som antogs i förra årets långtidsbudget. Detta motiveras av de stora anslagsbehållningar som byggts upp under senare år.

Totala utgifter

I tabell 19 sammanfattas utgiftsutvecklingen för samtliga utgiftsgrupper som behandlats i det föregående. Enligt de redovisade beräkningarna skulle *utgifterna i oförändrat pris- och löneläge* under den framförliggande fyraårsperioden öka med i genomsnitt 0,3% per år att jämföra med en

realiserad ökning av 5,3 % per år under perioden 1973/74–1977/78. Den lägre ökningstakten åren framöver beror framför allt på att beräkningarna har beaktat endast sådana utgiftskrav som följer av redan gjorda åtaganden. Ökningstalen under den gångna perioden avser däremot verkställda utgifter. Den största ökningen under den framförliggande perioden återfinns under ändamålsgruppen bostadspolitik.

Tabell 19. Utgiftsutvecklingen i oförändrad pris- och lönenivå (Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
Folkpensioner m. m.	+ 4,5	30 251	+ 1 576	+ 1 196	– 34	– 169	+ 5,2	+ 2,0
Utbildning och forskning	+ 3,0	23 630	+ 174	– 193	– 18	+ 42	+ 0,7	+ 0,0
Totalförsvär	+ 1,0	15 918	+ 27	+ 75	+ 117	– 23	+ 0,2	+ 0,3
Arbetsmarknads- och regionalpolitik	+ 9,4	11 149	+ 434	+ 199	+ 199	+ 200	+ 3,9	+ 2,2
Stöd till barnfamiljer	+ 4,5	10 710	+ 285	+ 23	+ 315	+ 310	+ 2,7	+ 2,1
Bostadspolitik	+ 10,2	9 832	+ 830	+ 1 470	+ 605	+ 680	+ 8,4	+ 8,1
Allmänna bidrag till kommuner	+ 1,0	8 386	+ 1 844	– 369	– 1 067	+ 279	+ 22,0	+ 2,0
Kommunikationer	– 1,2	8 192	+ 399	– 107	+ 142	– 241	+ 4,9	+ 0,6
Näringspolitik	+ 34,1	6 955	– 1 458	– 1 797	– 1 039	– 67	– 21,0	– 21,9
Hälsa-, sjuk- och socialvård	+ 3,8	6 608	– 185	+ 18	– 18	+ 4	– 2,8	– 0,7
Rätts- och polisväsende	+ 5,3	6 035	+ 88	+ 33	+ 36	+ 24	+ 1,5	+ 0,7
Internationellt utvecklingssamarbete m. m.	+ 14,6	4 588	+ 202	+ 142	+ 142	+ 145	+ 4,4	+ 3,3
Energiförsörjning	+ 11,1	2 648	+ 211	– 319	– 300	0	+ 8,0	– 4,1
Övrigt	+ 7,3	20 627	– 2 899	– 184	– 81	– 159	– 14,2	– 4,3
Utgifter i oförändrat pris- och löneläge	+ 5,3	165 529	+ 1 528	+ 187	– 1 001	+ 1 025	+ 0,9	+ 0,3

Beloppen i tabell 19 är uttryckta i oförändrad pris- och lönenivå. I tabell 20 redovisas en beräkning av *utgiftsutvecklingen i löpande priser*. Det sätt på vilket dessa begrepp definierats i långtidsbudgeten redovisas i avsnitt 3.2. De pris- och löneantaganden som redovisas i avsnitt 3.4 medför en högre takt för utgiftsstegringarna i löpande prisalternativet än i alternativet med oförändrad pris- och lönenivå. Detta gäller för anslag som är direkt knutna till något pris- eller löneindex, såsom försvarsutgifterna och folkpensionerna. Även för en rad andra anslag finns sådana regler som medför utgiftsökningar när priser och löner stiger.

Höjda priser medför också kostnadsökningar i den statliga verksamheten. I alternativet med löpande priser har förutsatts att utgifterna för löner

åt statsanställda kommer att utvecklas enligt antagandet om förändringar av den totala lönesumman i samhället. Vid beräkningen av de tillkommande utgifterna för löner och omkostnader har förutsatts att en oförändrad verksamhetsnivå kan upprätthållas med 2 % lägre anslagsökning varje år än vad ren pris- och löneomräkning resulterar i.

Efter omräkning till löpande priser enligt ovan nämnda principer fås för långtidsbudgetperioden en genomsnittlig ökning av de totala statsutgifterna om 4,3 % per år att jämföra med drygt 17,6 % per år för perioden 1973/74–1977/78. Till budgetåret 1980/81 beräknas utgifterna stiga med 5,4 %. Att den förutsedda utgiftsökningen under de kommande budgetåren ligger på en påtagligt lägre nivå än under jämförelseperioden förklaras dels av själva långtidsbudgettekniken, dels av den gjorda förutsättningen om den framtida pris- och lönestegringen, vilken är väsentligt lägre än den faktiska under senare år. Till detta kommer att inte alla anslag räknas om till löpande priser.

Tabell 20. Utgiftsutvecklingen i löpande priser
(Milj. kr.)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80–1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
Summa utgifter i oförändrad pris- och lönenivå	+ 5,3	165 529	+ 1 528	+ 187	–1 001	+ 1 025	+0,9	+0,3
<i>Tillkommande utgifter i löpande priser</i>								
Utvecklingsbistånd			+ 380	+ 250	+ 230	+ 260		
Försvaret			+ 580	+ 680	+ 690	+ 650		
Folkpensioner			+ 2 160	+ 1 300	+ 1 170	+ 1 220		
Sjukförsäkringen			+ 90	+ 110	+ 130	+ 320		
Sjukvård, social hemhjälp m. m.			+ 300	+ 240	+ 260	+ 270		
Barnomsorg			+ 260	+ 250	+ 420	+ 510		
Grundskolebidraget			+ 580	+ 750	+ 800	+ 700		
Studiemedelsfonden			+ 80	+ 110	+ 140	+ 80		
Allmänna bidrag till kommuner			+ 650	+ 640	+ 460	+ 680		
Räntebidrag till bostäder			+ 10	+ 90	+ 50	+ 60		
Bostadslånefonden			+ 240	+ 350	+ 280	+ 280		
Löner			+ 1 360	+ 1 440	+ 1 530	+ 1 620		
Omkostnader m. m.			+ 720	+ 750	+ 590	+ 610		
<i>Summa löne- och priseffekter</i>			<i>+ 7 410</i>	<i>+ 6 960</i>	<i>+ 6 750</i>	<i>+ 7 260</i>		
Utgifter i löpande priser Absolutnivå	+17,6	165 529	+ 8 938	+ 7 147	+ 5 749	+ 8 285	+5,4	+4,3
			174 467	181 614	187 363	195 648		

I beräkningarna ovan ingår inte *kostnaderna för statsskulden*.
Statsskulden ökade under år 1978 med 33 194 milj. kr. och uppgick vid slutet av år 1978 till 131 175 milj. kr. Bl. a. var 75 601 milj. kr. placerade i räntelöpande obligationslån, 13 950 milj. kr. i premieobligationslån och 6 741 milj. kr. i sparobligationer. Upplåningen i utlandet uppgick vid slutet av år 1978 till 11 233 milj. kr. Vid slutet av budgetåret 1978/79 beräknas statsskulden uppgå till ca 150 miljarder kr. F.n. beräknas den statliga nyupplåningen ha en genomsnittlig ränta av ca 9,5 %. Eventuella förändringar av diskontot påverkar givetvis denna. Även med en oförändrad räntenivå för nyupplåningen kommer emellertid den genomsnittliga räntesatsen för den totala upplåningen att stiga allt eftersom äldre lån med lägre räntesatser förfaller till betalning och ersätts av nya lån.

Ökningen av ränteutgifterna ett visst budgetår beror i huvudsak på statens upplåning under föregående budgetår. Ränteutgifterna under budgetåret 1979/80 väntas uppgå till ca 12 300 milj. kr. På längre sikt har endast ungefärliga framskrivningar av ränteutgifterna kunnat göras. Till grund för dessa framskrivningar ligger den förväntade saldoutvecklingen för statsbudgeten under långtidsbudgetperioden. En redogörelse för saldoutvecklingen ges i avsnitt 4.4. Utgiftsökningarna för statsskuldräntorna beräknas bli betydande nämligen drygt 23 % årligen under perioden. Statsskuldräntorna svarar således för en snabbt stigande andel av statens totala utgifter.

Sammanfattningsvis beräknas sålunda de *totala statsutgifterna* under långtidsbudgetperioden enligt tabell 21. Av denna framgår att utgifterna beräknas öka med 5,9 % per år under den framförliggande perioden. Detta skall jämföras med den faktiskt erhållna årliga ökningen om 18 % för perioden 1973/74–1977/78.

Tabell 21. Totala statsutgifter
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	Genom- snittlig procen- tuell föränd- ring 1973/74– 1977/78	Anslag					Procen- tuell för- ändring 1979/80– 1980/81	Genom- snittlig procen- tuell för- ändring 1979/80– 1983/84
		1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
Summa stats- utgifter (exkl. statsskuldrän- tor)	+ 17,6	165 529	174 500	181 600	187 400	195 600	+ 5,4	+ 4,3
Statsskuld- räntor	+ 26,6	12 300	16 300	20 500	24 700	28 300	+ 32,5	+ 23,2
Totala stats- utgifter i löpande priser	+ 18,0	177 829	190 800	202 100	212 100	223 900	+ 7,3	+ 5,9

Ett alternativt sätt att göra en beräkning i löpande priser av budgetutgifterna vore att schablonmässigt räkna upp utgifterna i fasta priser med ett implicitprisindex för bruttonationalprodukten. En överslagsmässig beräkning av detta slag leder till en ännu snabbare utgiftsutveckling än vad som redovisas i tabell 21.

4.2 Statsutgifternas realekonomiska utveckling

Inledning

Tidigare har redovisats en bedömning av statsutgifternas utveckling fördelade på olika ändamål. För att ytterligare belysa utgiftsutvecklingen i ett samhällsekonomiskt perspektiv krävs en uppdelning av statsutgifterna i realekonomiska termer. Härmed avses en uppdelning i konsumtion, investeringar, transfereringar och finansiella transaktioner.

Vid en analys av den statliga utgiftsutvecklingen i dessa termer är det i första hand av intresse att skilja mellan å ena sidan sådana utgifter som innebär att staten direkt efterfrågar produktionsresurser i form av varor och tjänster och å andra sidan sådana utgifter som påverkar den samhällsekonomiska utvecklingen indirekt genom sina effekter på de disponibla inkomsterna och likviditeten i andra sektorer av ekonomin.

Den redovisning av anslagsbeloppens utveckling i realekonomiska kategorier som lämnas i det följande bygger i huvudsak på inom nationalräkenskaperna tillämpade internationella SNA-systemet (System of National Accounts).

De statliga konsumtions- och investeringsutgifterna anger statens direkta efterfrågan på reala resurser. Som *konsumtionsutgifter* betraktas utgifter för statliga myndigheters produktion av tjänster inom t. ex. undervisningssektorn, rättsväsendet och försvaret. Av konsumtionsutgifterna består över 50 % av lönekostnader. Återstoden är omkostnader i den löpande verksamheten, hyror, försvarets materielinköp samt reparationer och underhåll.

I princip skiljer sig inte det investeringsbegrepp som används i beräkningarna för den statliga sektorn från det som används för den privata sektorn. Som statliga *investeringar* betraktas här utgifter för byggnader och anläggningar samt materielinköp för civila ändamål. Till skillnad mot vad som följer vid en strikt tillämpning av SNA-systemet räknas dock även affärsverkens investeringar som direkta statliga investeringar.

I tidigare års långtidsbudgetar har statliga bidrag till kommunernas och landstingskommunernas konsumtion och investeringar sammanräknats med de statliga utgifterna av dessa slag. Det är emellertid svårt att enbart utifrån statsbidragen till den kommunala sektorn göra en bedömning av konsumtions- och investeringsutvecklingen i kommuner och landstingskommuner. I årets långtidsbudget har därför samtliga statliga bidrag till

kommunernas konsumtion och investeringar hänförs till kategorin transfereringar.

Det bör understrykas att avgränsningen mellan konsumtion och investering från vissa synpunkter kan te sig missvisande. Det kan sålunda hävdas att delar av de som konsumtion betraktade utgifterna för t. ex. utbildning och forskning utgör produktiva investeringar i lika hög grad som exempelvis inköp av maskiner. Det bör också erinras om att utgifterna för försvarsmateriel och militära befästningar i nationalräkenskapssystemet och även i denna redovisning betraktas som konsumtion och inte som investeringar.

Den del av statens utgifter som endast indirekt påverkar samhällsekonomin indelas i transfereringar och finansiella transaktioner.

Transfereringarna indelas i undergrupper med utgångspunkt i olika mottagare av inkomstöverföringen. Den dominerande gruppen är transfereringar till hushållen. I denna grupp ingår de från fördelningssynpunkt viktiga utgifterna för folkpensioner, bostadstillägg, barnbidrag, m. m. Som transfereringar räknas också statens bidrag till företag och organisationer, utgifter för utvecklingsbistånd samt ränteutgifter för statsskulden. Som påpekats ovan ingår fr. o. m. årets långtidsbudget även statliga bidrag till kommunerna i kategorin transfereringar.

Till gruppen *finansiella transaktioner* hänförs utgifter för utlåning, aktieteckning, markinköp, m. m. Denna utgiftskategori kan närmast uppfattas som en del av kreditmarknaden.

Konsumtions- och investeringsutgifter

I tabellen redovisas statens utgifter för konsumtion och investeringar.

Tabell 22. Konsumtions- och investeringsutgifternas utveckling (Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80		Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Statliga konsumtionsutgifter	+3,9	45 400	25,5	+0,3
varav försvar		14 300	8,0	
utbildning och forskning		4 700	2,6	
vägunderhåll		3 100	1,7	
förvaltning m. m.		23 300	13,1	
Statliga investeringsutgifter	+0,5	9 100	5,1	–2,5
Summa statliga konsumtions- och investeringsutgifter	+3,1	54 500	30,6	0,0

Dessa utgifter för konsumtion och investeringar, vilka representerar statens direkta efterfrågan på varor och tjänster, beräknas budgetåret 1979/80 utgöra knappt 31 % av de totala statsutgifterna. Utgifterna beräknas

nas vara oförändrade under den framförliggande femårsperioden. Under jämförelseperioden ökade motsvarande utgifter med 3,1 %. Detta beror framför allt på att utgifterna under den förflutna perioden inbegriper reformer medan beräkningarna för perioden framåt enbart avser konsekvenserna av redan fattade beslut.

Som framgår utgörs närmare hälften av *statens konsumtionsutgifter* av kostnader för försvar, utbildning och forskning samt vägunderhåll. Återstoden – förvaltning m. m. – innehåller stora utgiftsposter som inte avser myndighetsutövning i traditionell mening t. ex. utgifter för de statliga sjukhusen. De samlade statliga konsumtionsutgifterna stiger årligen med i genomsnitt 0,3 % under den framförliggande perioden.

De *statliga investeringarna* visar en genomsnittlig årlig nedgång om 2,5 %. Detta sammanhänger främst med att bedömningen av investeringsutvecklingen än mer än konsumtionsutvecklingen påverkas av långtidsbudgetens karaktär. Nu beslutade investeringar kommer under långtidsbudgetperioden att avslutas, medan kommande investeringsbeslut endast i begränsad utsträckning är inlagda i beräkningarna. Investeringarna avser främst kraftstationer, teleanläggningar, vägar och byggnader.

Transfereringar

Transfereringarna beräknas budgetåret 1979/80 svara för närmare 63 % av statsutgifterna. Utvecklingen av transfereringarna framgår av tabell 23. Transfereringarna beräknas visa en betydligt snabbare tillväxt än konsumtions- och investeringsutgifterna, något som har varit ett genomgående drag även under den historiska jämförelseperioden. Sammantaget beräknas transfereringarna öka med i genomsnitt 3,6 % per år.

Tabell 23. Transfereringarnas utveckling
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80		Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Till hushåll	+ 3,2	40 400	22,7	+ 0,7
Till kommuner	+ 5,0	34 400	19,3	+ 1,8
Till företag m. m.	+ 33,1	21 100	11,9	+ 1,2
Statsskuldräntor ¹	+ 14,3	12 300	6,9	+ 17,9
Internationella	+ 6,0	3 200	1,8	+ 4,0
Summa transfereringar	+ 7,8	111 400	62,6	+ 3,6

¹ Deflaterade med konsumentprisindex.

Transfereringarna till hushållen beräknas växa med i genomsnitt 0,7 % per år. Folkpensionerna dominerar denna grupp beloppsmässigt. Utöver

folkpensionerna ingår i denna utgiftsgrupp bl. a. bidragen till sjukförsäkringen och det kontanta stödet vid arbetslöshet. Vissa transfereringar som direkt påverkar hushållens konsumtionsstandard redovisas i enlighet med SNA-systemet under andra rubriker. Detta gäller exempelvis räntebidrag för bostäder, livsmedelssubventioner och statens kostnader för kommunala bostadsbidrag.

De statliga bidragen till kommunernas konsumtion och investeringar innefattar dels bidrag avsedda för särskilda ändamål som exempelvis lärarlöner för grundskolan och utbyggnad av barnomsorgen, dels allmänna bidrag till kommunerna. Transfereringarna till kommunsektorn beräknas öka med 1,8 % under den framförliggande perioden. Förslagen i propositionen om den kommunala ekonomin innebär att vissa statliga bidrag till kommunala sektorn slopas under långtidsbudgetperioden samtidigt som överföringarna från budgetens inkomstsida till denna sektor ökar. Denna konstruktion medför att ovan angivna ökningstal för transfereringarna till kommunsektorn underskattar de totala statsfinansiella konsekvenserna av de statliga överföringarna till denna sektor.

Transfereringar till företag m. m. inkluderar såväl privata som statliga företag. Även transfereringar till organisationer och ideella föreningar ingår i denna grupp, liksom livsmedelssubventioner och räntebidrag för bostäder. De senare ökar kraftigt under långtidsbudgetperioden medan övriga transfereringar till företag m. m. sammantaget minskar under perioden.

Finansiella transaktioner

I posten finansiella transaktioner, se tabell 24, ingår förutom den statliga utlåningen till bostadsbyggande, studiesociala ändamål m. m. även förändringarna i dispositionen av rörliga krediter. De minskade finansiella transaktionerna i oförändrad pris- och lönenivå sammanhänger med att kostnader för industripolitiska satsningar bortfaller under perioden.

Tabell 24. Finansiella transaktioners utveckling
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74–1977/78	Anslag 1979/80		Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
		Avrundat nominellt belopp	Andel av totala statsutgifterna	
Finansiella transaktioner	–0,1	12 000	6,7	–7,2

4.3 Statsinkomsternas utveckling

Vid beräkningen av statsinkomsternas utveckling beaktas för långtidsbudgetperioden beslutade och av regeringen föreslagna eller aviserade förändringar av skatte- och avgiftsregler. Sålunda har regeringens förslag i prop. 1978/79: 160 om sänkt statlig inkomstskatt tillämpats. Hänsyn tas också till de föreslagna förändringarna av det kommunala skatteunderlaget som avses gälla fr. o. m. 1981 års taxering. Vidare har beaktats beslutade och föreslagna förändringar av arbetsgivaravgifterna. Sålunda förutsätts att socialförsäkringsavgiften till barnomsorgen höjs med 0,3 procentenheter under vart och ett av åren 1980 och 1981, så att den det sistnämnda året kommer att uppgå till 2,2 %. Vidare beaktas den föreslagna höjningen av arbetsskadeavgiften med 0,35 procentenheter fr. o. m. år 1980. Vid beräkningen av statsinkomsternas utveckling har vidare förutsatts att de föreslagna reformerna som berör den statliga inkomstbeskattningen och den kommunala ekonomin totalfinansieras genom åtgärder som berör budgetens inkomstsida vart och ett av åren under långtidsbudgetperioden. Till en del har finansieringskällor redan anvisats av regeringen. Detta gäller bl. a. höjningarna av stämpelskatten och energiskatten. Återstående finansieringsbehov har beräknats uppgå till 1 000, 2 600, 3 700, 4 500 resp. 5 300 miljoner kr. budgetåren 1979/80 – 1983/84.

Till grund för beräkningarna av den statliga inkomstskatten ligger bl. a. antaganden om lönesummans och pensionsinkomsternas utveckling. Med hänsyn till att löner svarar för den övervägande delen av de samlade inkomsterna i samhället blir lönesummans utveckling av stor betydelse för skatteunderlagets tillväxt. Mervärdesskatten beror av den privata konsumtionen i samhället som i sin tur bl. a. sammanhänger med lönesummans storlek.

Tabell 25. Totala statsinkomster
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	Genomsnittlig procentuell förändring 1973/74-1977/78	Anslag 1979/80	Anslagsförändring till				Procentuell förändring 1979/80-1980/81	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80-1983/84
			1980/81	1981/82	1982/83	1983/84		
Direkt inkomstskatt		32 800	+ 2 200	+ 2 700	+ 3 500	+ 3 500	+ 6,7	+ 8,0
Socialförsäkringsavgifter	+ 21,8	22 900	+ 2 100	+ 2 200	+ 1 100	+ 1 400	+ 9,2	+ 6,7
Mervärdesskatt	+ 17,5	32 600	+ 3 100	+ 2 500	+ 2 500	+ 2 800	+ 9,5	+ 7,5
Övriga inkomster	+ 10,3	40 326	+ 3 974	+ 2 100	+ 2 100	+ 2 000	+ 9,9	+ 5,8
Återstående finansiering av skatte- och kommunalekonomiska reformerna	—	1 000	+ 1 600	+ 1 100	+ 800	+ 800	—	—
Totala statsinkomster	+ 16,2	129 626	+ 12 974	+ 10 600	+ 10 000	+ 10 500	+ 10,0	+ 7,6
Absolutnivå			142 600	153 200	163 200	173 700		

De beräknade förändringarna i statsinkomsterna under angivna förutsättningar framgår av tabell 25. Enligt kalkylen kommer statsinkomsternas tillväxt att minska från 16,2 % per år under perioden 1973/74 – 1977/78 till 7,6 % per år under perioden 1979/80 – 1983/84. Detta beror bl. a. på att de faktiska ökningarna av lönesumman varit större under den historiska perioden än vad som antas för långtidsbudgetperioden.

Av stor betydelse för statsinkomsternas utveckling är förändringarna under inkomstskattetiteln. Denna inkomsttitel utgör ett samlingskonto för redovisningen av den allmänna skatteuppbörden och av vissa socialförsäkringsavgifter. På inkomsttiteln redovisas både inkomster och utgifter. Skillnaden mellan dessa utgör den nettoinkomst som redovisas på statsbudgeten. Vad gäller den statliga och kommunala inkomstskatten redovisas på titelns inkomstsida, främst statens bruttouppbörd av preliminär A-skatt och B-skatt, fyllnadsinbetalningar och kvarskatt och på titelns utgiftsida främst utbetalningar av kommunalskattemedel och överskjutande skatt. De mest betydande socialförsäkringsavgifterna som redovisas under inkomstskattetiteln är folkpensionsavgiften, barnomsorgsavgiften och sjukförsäkringsavgiften. För den sistnämnda avgiften gäller att 85 % av försäkringens utgifter finansieras direkt över inkomstskattetiteln och således utgör en avdragspost från statens inkomster. Sjukförsäkringen påverkar med andra ord inte inkomstskattetitelns netto.

Som framgår av tabell 25 beräknas nettot på inkomstskattetiteln öka i betydligt långsammare takt under perioden 1979/80 – 1983/84 än under perioden 1973/74 – 1977/78. En orsak till den långsammare ökningstakten, utöver vad som förklaras av lönesummeutvecklingen, är de föreslagna förändringarna av det kommunala skatteunderlaget som leder till ökade kommunalskatteutbetalningar fr. o. m. kalenderåret 1982. De ökade kommunalskatteutbetalningarna under budgetåren fr. o. m. 1981/82 motsvaras dock i stort sett av minskade utgifter för vissa allmänna statliga bidrag till den kommunala sektorn.

Mervärdeskatten är beroende av ökningen av konsumtionen av mervärdeskattepliktiga varor. Mervärdeskatteinkomsterna beräknas under långtidsbudgetperioden stiga i ungefär samma takt som den totala lönesumman.

Övriga inkomster bl. a. automobilskattemedel, skatt på energi, sprit och tobak samt inkomster av statens kapitalfonder förutses öka med 5,8 % per år.

Det samlade uttaget av skatter och obligatoriska avgifter till stat och kommun har under senare år stadigt ökat som andel av bruttonationalprodukten. År 1977 uppgick de debiterade skatterna och avgifterna till 53,2 % av bruttonationalprodukten.

	1973	1974	1975	1976	1977
Debiterade skatter och avgifter i % av BNP	42,4	44,3	46,9	50,5	53,2

Med de antaganden och förutsättningar som gäller för beräkningarna i långtidsbudgeten blir det samlade skatte- och avgiftsuttaget som andel av BNP i stort sett oförändrat under långtidsbudgetperioden. Beräkningen för långtidsbudgetperioden avser influtna skatter och avgifter.

	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Influtna skatter och avgifter i % av BNP	52	52	52	52	52	53

Eftersom viss eftersläpning normalt förekommer i uppbörden är beräkningen av skatte- och avgiftsuttaget under budgetåren 1978/79–1983/84 inte helt jämförbar med uppgifterna för åren 1973–1977.

4.4 Statens budgetsaldo och finansiella sparande

De tidigare presenterade beräkningarna av inkomst- och utgiftsutvecklingen under långtidsbudgetperioden har sammanställts i tabell 26, som visar budgetutfallet budgetåren 1973/74 – 1977/78 samt vilket budgetsaldo som beräknas för vart och ett av budgetåren 1978/79 – 1983/84. Underskotten för budgetåren 1978/79 och 1979/80 beräknas nu uppgå till 42,3 resp. 48,2 miljarder kr.

Tabell 26. Budgetsaldots utveckling 1973/74 – 1983/84
(Milj. kr., löpande priser, avrundat för budgetåren 1980/81 – 1983/84)

	1973/74 Utfall	1974/75 Utfall	1975/76 Utfall	1976/77 Utfall	1977/78 Utfall	1978/79 Ber. utfall
Inkomster	61 489	72 490	93 934	104 360	112 113	117 686
Utgifter	70 881	83 187	97 658	114 845	137 292	159 978
Saldo	–9 393	–10 698	–3 724	–10 484	–25 179	–42 292
	1979/80 Enl. rev. budget- förslaget	1980/81 LB- kalkyl	1981/82 LB- kalkyl	1982/83 LB- kalkyl	1983/84 LB- kalkyl	
Inkomster	129 626	142 600	153 200	163 200	173 700	
Utgifter	177 829	190 800	202 100	212 100	223 900	
Saldo	–48 203	–48 200	–48 900	–48 900	–50 200	

Tendensen under långtidsbudgetperioden är att budgetunderskottet ökar, vilket även var fallet i förra årets långtidsbudget.

Som framgår av avsnitt 4.2 innehåller statsbudgetens utgiftssida såväl utgifter som innebär en direkt efterfrågan på produktionsresurser som utgifter som snarare påverkar likviditetssituationen inom andra delar av ekonomin. Genom att från budgetsaldot dra dessa finansiella transaktioner, som enligt gängse definitioner omfattar bl. a. statlig långivning, aktie-teckning samt köp och försäljning av mark, framkommer statens finan-

siella sparande. Vid en analys av sparandeutvecklingen i samhället är detta ett mera relevant begrepp än det traditionella budgetsaldot. Beräkningarna av statens finansiella sparande under långtidsbudgetperioden redovisas i tabell 27.

Tabell 27. Statens finansiella sparande 1973/74 – 1983/84
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	1973/74 Utfall	1974/75 Utfall	1975/76 Utfall	1976/77 Utfall	1977/78 Utfall	1978/79 Ber. utfall
Budgetsaldo	-9 400	-10 700	-3 700	-10 500	-25 200	-42 300
Finansiella transaktioner	3 900	4 800	4 900	5 600	8 000	9 300
Statens finansiella sparande	-5 500	- 5 900	+1 200	- 4 900	-17 200	-33 000
		1979/80 Enl. rev. budget- förslaget	1980/81 LB- kalkyl	1981/82 LB- kalkyl	1982/83 LB- kalkyl	1983/84 LB- kalkyl
Budgetsaldo		-48 200	-48 200	-48 900	-48 900	-50 200
Finansiella transaktioner		12 000	9 100	9 700	9 700	9 900
Statens finansiella sparande		-36 200	-39 100	-39 200	-39 200	-40 300

Utvecklingen av det finansiella sparandet är i huvudsak parallell med budgetsaldots förändring under långtidsbudgetperioden. Att de finansiella transaktionerna, räknade i löpande priser, ökar under långtidsbudgetperioden förklaras främst av att utgifterna under bostadslånefonden beräknas stiga kraftigt i löpande priser.

5 Socialförsäkringssektorn

Delar av det sociala trygghetssystemet finansieras i sin helhet över statsbudgeten. Så är fallet med folkpensionerna. Andra delar, som allmänna tilläggspensioner (ATP), ligger helt vid sidan av statsbudgeten. Ytterligare andra delar av socialförsäkringssystemet, t. ex. sjukförsäkringen, berör delvis budgetens utgifts- och/eller inkomstsida och därmed, i vissa fall, budgetsaldot. Gränsdragningen mellan statsbudgeten och socialförsäkringssektorn utanför budgeten är med andra ord i viss mån godtycklig.

Gemensamt för hela socialförsäkringssektorn och den verksamhet som finansieras över statsbudgeten är att de helt regleras av beslut som fattas av statsmakterna. Vid en analys av den offentliga verksamhetens reala och finansiella utveckling är det därför motiverat att behandla såväl statsbudgeten som socialförsäkringssektorn.

I den till finansplanen fogade nationalbudgeten presenteras för detta ändamål prognoser inte bara för staten och kommunerna utan även för socialförsäkringssektorn. Den använda definitionen, som är i enlighet med internationell praxis, omfattar försäkringsformer såväl inom som helt eller delvis utanför statsbudgeten. Vid sammanställningen i nationalbudgeten av den totala offentliga sektorn får därför transaktionerna mellan statsbudgeten och socialförsäkringssektorn elimineras.

I långtidsbudgeten har socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten definierats på sådant sätt att den endast omfattar de transaktioner inom socialförsäkringssektorn vilkas netto inte påverkar statsbudgetens saldo. Därmed kan denna sektors och statsbudgetens finansiella sparande direkt adderas så att man får fram ett samlat finansiellt sparande för dessa två områden. Därmed erhålls i princip samma resultat som vid en sammanställning enligt den definition som tillämpas i nationalbudgeten. Den i långtidsbudgeten tillämpade socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten omfattar allmän tilläggspensionering (ATP), del av arbetslöshetsförsäkringen, delpensionsförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen och den frivilliga pensionsförsäkringen.

Den helt dominerande delen av socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten utgörs av den allmänna tilläggspensioneringen (ATP). ATP-avgifterna tillförs AP-fonden och ligger, fränsett egenföretagares avgifter, helt vid sidan av statsbudgeten. AP-fonden har ökat kraftigt under 1960- och början av 1970-talet. Denna tillväxt har emellertid stagnerat under de senaste åren. De främsta orsakerna till detta är att det procentuella avgiftsuttaget som tidigare stegrades snabbt, hållits på oförändrad nivå samtidigt som pensionsutbetalningarna stigit. I tabell 28 redovisas beräkningar av AP-fondens utveckling under långtidsbudgetperioden. Därvid har beaktats regeringens förslag att öka avgiftsuttaget med 0,25 procentenheter per år fr. o. m. år 1980 så att avgiften år 1984 blir 13 %.

Tabell 28. AP-fondens utveckling 1979/80–1983/84
(Milj. kr., löpande priser, avrundat)

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
Inkomster	32 400	35 900	39 400	43 100	47 200	+ 9,9
Utgifter	16 400	19 100	21 900	24 800	27 900	+ 14,2
Saldo	+16 000	+16 800	+17 500	+18 300	+19 300	+ 4,8

Det positiva saldot av AP-fondens inkomster och utgifter beräknas som framgår av tabell 28 stiga med närmare 5 % per år. Utvecklingen under långtidsbudgetperioden innebär dock, trots det ökade avgiftsuttaget, att inkomsterna ökar i betydligt långsammare takt än utgifterna.

Vid beräkningen av sparandet inom övriga fonder utanför statsbudgeten har den beslutade höjningen av delpensionsavgiften med 0,25 procentenhet fr. o. m. år 1980 beaktats. Vidare tas hänsyn till den föreslagna höjningen av arbetsskadeavgiften med 0,35 procentenheter fr. o. m. år 1980. För övriga fonder förutses sparandeöverskott under samtliga år. Saldot ligger dock nära noll samtliga år. I tabell 29 redovisas saldot av inkomster och utgifter för den samlade socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten.

Tabell 29. Saldo för socialförsäkringssektorn utanför statsbudgeten 1979/80–1983/84
(Milj. kr., oförändrad pris- och lönenivå)

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	Genomsnittlig procentuell förändring 1979/80–1983/84
AP-fonden	+16 000	+16 800	+17 500	+18 300	+19 300	
Övriga fonder	+ 400	+ 400	+ 400	+ 600	+ 600	
Saldo	+16 400	+17 200	+17 900	+18 900	+19 900	+5,0

Som framgår av tabell 29 överensstämmer de framräknade saldona för socialförsäkringssektorn utanför budgeten i stort sett med AP-fondens beräknade saldon.

6 Den kommunala sektorn

Den kommunala sektorns framtida utveckling är i flera avseenden av betydelse för de bedömningar som görs i anslutning till långtidsbudgetarbetet. Dels påverkas olika poster på statsbudgetens utgifts- och inkomstsida av kommunernas och landstingskommunernas ekonomiska förhållanden, dels måste den kommunala sektorn tas med i bilden vid de mer övergripande ekonomisk-politiska bedömningarna av det totala skattetrycket i samhället, den offentliga sektorns reala resursutnyttjande samt utvecklingen av det finansiella sparandet i den samlade offentliga sektorn. Förutsättningarna för den statliga budgetpolitiken är således i betydande utsträckning beroende av den kommunala utvecklingen.

Statsbidragen till kommuner och landstingskommuner utgör en tung post bland utgifterna på statsbudgeten. Skatteutjämningsbidragen påverkas av det kommunala skatteunderlagets och den kommunala utdebiteringens utveckling. Många av de särskilda statsbidragen är också som har framgått av tidigare avsnitt direkt kopplade till den kommunala utvecklingen. Detta gäller t. ex. bidragen till barnomsorgen som utgår per plats, skolbidragen som täcker lärarlönekostnaderna, samt de bidrag som utgår som en fastställd andel av de kommunala bruttokostnaderna för en viss

verksamhet. För andra speciella bidrag provas bidragsgivningens omfattning från år till år.

Staten svarar för uppbörden av den preliminära inkomstskatten, även den del som avser kommunal inkomstskatt. För varje kalenderår betalar staten ut ett förskott av kommunalskattemedel till kommuner och landstingskommuner. Förskottet grundas på senast kända taxering och den utdebitering som har bestämts för kalenderåret. Slutavräkning sker när taxeringsutfallet föreligger. Uppbörden och utbetalningen av kommunalskattemedel påverkar således statsbudgetens inkomstsida. Det kommunala skatteunderlagets och utdebiteringens utveckling är även av detta skäl av betydelse för långtidsbudgetbedömningarna.

Långtidsutredningen som publicerades i slutet av år 1978 täcker perioden fram t. o. m. år 1983. Utredningens huvudalternativ anger de krav som ställs på olika delar av ekonomin för att återställa inre och yttre balans. Därmed ger kalkylerna också ett underlag för att bedöma det samhällsekonomiska utrymmet för den kommunala sektorns framtida utveckling.

Utrymmet för den kommunala konsumtionens ökning beräknas i långtidsutredningens huvudalternativ till 2,8 % per år. Enligt långtidsutredningens baskalkyl, som är en beräkning av den utveckling av den kommunala konsumtionen som är intecknad av redan fattade politiska beslut och av förskjutningen i befolkningens åldersmässiga sammansättning, krävs en årlig ökning med 1,8 %.

I baskalkylen förutsätts att utbyggnaden av barnomsorgen kommer att fortsätta också under åren 1981–1983, dock i en långsammare takt än hittills. Ett annat område där de politiska bindningarna har beaktats är långtidssjukvården. I baskalkylen ingår samma utbyggnad som anges i landstingskommunernas planer.

I juni 1978 träffades en överenskommelse mellan regeringen å ena sidan och Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet å andra sidan. I överenskommelsen anges riktpunkten för den kommunala konsumtionens volymökning till 3 % per år under åren 1979 och 1980. I den reviderade nationalbudgeten beräknas den kommunala konsumtionens volymökning uppgå till inemot 4 % år 1979, vilket innebär att utbyggnaden av den kommunala verksamheten förutses bli mer omfattande än vad som förutsattes i överenskommelsen med kommunförbunden. Volymökningen ligger vidare högre än vad långtidsutredningen anger som förenligt med förutsättningarna för att nå samhällsekonomisk balans i mitten av 1980-talet. För att utvecklingen inom den kommunala sektorn skall anpassas till det samhällsekonomiska utrymmet är det nödvändigt med ytterligare dämpning av den kommunala konsumtionsutvecklingen under de första åren av 1980-talet i förhållande till den beräknade ökningen under år 1979. Det bör påpekas att en snabbare kommunal konsumtionsökning via statsbidragen får återverkningar även på statens utgifter.

Regeringen har tidigare i vår lagt fram förslag om en reformering av skatteutjämnningssystemet. Reformen föreslås genomförd i två etapper under åren 1980 och 1981. Den ökning av skatteutjämningsbidragen som blir en följd av förslaget motsvarar, då reformen är helt genomförd, fr. o. m. år 1981, ett minskat kommunalt utdebiteringsbehov på ca 1:15 kr./skr. Vidare har regeringen föreslagit vissa justeringar av det kommunala skatteunderlaget fr. o. m. 1981 års taxering, bl. a. tillförs kommuner och landstingskommuner ökade medel jämfört med nu gällande regler. Den ökade statliga resursöverföringen lättar finansieringsbördan för kommuner och landstingskommuner. Även om förhållandena naturligtvis kan variera mellan olika kommuner och landstingskommuner bör behovet av kommunal-skattehöjningar totalt sett bli begränsat under långtidsbudgetperioden. Under förutsättning att den kommunala volymexpansionen kan hållas inom de angivna ramarna samt att pris- och löneutvecklingen fortsätter i den lugnare takt som nu har uppnåtts bör skattesatserna kunna sänkas i de kommuner och landstingskommuner som får stora inkomstillskott. Å andra sidan innebär de framlagda förslagen att staten påtar sig en större finansieringsbörda.

Vid bedömningen av hur den samlade offentliga sektorns finansiella sparande kommer att utvecklas är även kommunernas och landstingskommunernas sparande av intresse. Någon bestående underbalansering av de kommunala finanserna är knappast tänkbar bl. a. av det skälet att den kommunala budgeten skall vara formellt balanserad i den meningen att samtliga utgifter skall motsvaras av inkomster. Enligt kommunallagens bestämmelser skall det överskott eller underskott som har uppstått i föregående års avslutade räkenskaper upptas i budgeten. Det innebär exempelvis att ett underskott på driftbudgeten för år 1978 skall täckas i 1980 års budget. Dessa budgetbestämmelser leder till att de samlade över- resp. underskotten i kommunernas och landstingskommunernas finansiella sparande blir relativt begränsade.

För perioden 1963–1977 har det finansiella sparandet totalt för den kommunala sektorn enligt nationalräkenskaperna varierat från överskott på ca 500 milj. kr. till underskott av i storleksordningen 3 000 milj. kr. För år 1978 uppvisade den kommunala sektorn ett sparandeöverskott på ca 3,5 miljarder kr. För år 1979 förutses enligt 1979 års reviderade nationalbudget ett sparandeöverskott på inemot 2 miljarder kr. Det finns emellertid inte anledning att räkna med att kommunernas och landstingskommunernas finansiella sparande på sikt på något för samhällsekonomin avgörande sätt kommer att avvika från de nivåer som uppnåtts under senare år.

7 Sammanfattande analys

7.1 Inledning

Långtidsbudgetens syfte är att kartlägga de statsfinansiella konsekvenserna på fem års sikt av redan fattade beslut och gjorda åtaganden. På grundval av bl. a. långtidsbudgeten kan bedömningar göras av finanspolitikens förutsättningar på längre sikt. Långtidsbudgeten behandlar i första hand statsbudgetens inkomster och utgifter. Utvecklingen inom andra delar av den offentliga sektorn är emellertid också av intresse i detta sammanhang. I syfte att ge en mer allsidig bild av den offentliga sektorns finansiella situation kompletteras därför långtidsbudgeten med ett avsnitt om socialförsäkringssektorns utveckling och med ett mer allmänt hållet avsnitt om den framtida utvecklingen inom kommunerna.

Långtidsbudgeten är varken en plan eller en prognos över statsutgifter-nas och statsinkomsternas utveckling.

På utgiftssidan omfattar långtidsbudgeten endast en på visst sätt genomförd kalkyl av de resurser som krävs för att verksamhet skall kunna bedrivas i enlighet med de beslut som statsmakterna redan har fattat och de åtaganden som gjorts för framtiden. Vad gäller statsinkomsterna grundas beräkningarna på oförändrade skatteregler och avgiftssatser i den mån inte förändringar beslutats eller förutsatts. Detta innebär bl. a. att den av regeringen föreslagna reformeringen av inkomstbeskattningen har beaktats liksom beslutade och av regeringen föreslagna höjningar av socialförsäkringsavgifter. Vidare har en fullständig finansiering av den kommunalekonomiska reformen och reformeringen av inkomstbeskattningen förutsatts.

Det görs alltså inga försök att förutse eller rekommendera vilka beslut avseende budgetens inkomster och utgifter, som statsmakterna kan komma att fatta under perioden.

Kalkylen utgår från anslagsbeloppen och de beräknade inkomsterna i 1979 års reviderade budgetförslag för budgetåret 1979/80 och omfattar perioden t. o. m. budgetåret 1983/84.

Långtidsbudgetens grundmaterial utgörs av underlag som myndigheterna lämnat i samband med anslagsframställningar och material från departementen. De slutliga bedömningarna och utarbetandet av själva långtidsbudgeten har skett inom budgetdepartementets budgetavdelning och ekonomidepartementet.

Långtidsbudgeten grundas vad gäller åren 1979 till 1981 på samma antaganden rörande pris- och löneutveckling i samhället samt ekonomisk tillväxt som presenteras i 1979 års reviderade finansplan. Vad gäller perioden därefter fram t. o. m. budgetåret 1983/84 har lönesumman schablonmässigt förutsatts öka med 7% per år och den allmänna prisnivån 4% per år. Bruttonationalprodukten beräknas på samma sätt årligen växa realt med 3%.

7.2 Inkomstutvecklingen

Såväl inkomsterna från statlig inkomstskatt som från socialförsäkringsavgifter är i allt väsentligt beroende av den antagna utvecklingen av de samlade löneinkomsterna i samhället, lönesumman. Detta gäller även för inkomsterna från mervärdeskatten. Inkomsterna av denna skatt påverkas av den privata konsumtionen, som i sin tur sammanhänger med lönesummans förändringar. Lönesumman har för den framförliggande femårsperioden antagits komma att stiga med 8 1/2 % år 1979, 8 % år 1980, och för åren därefter med 7 % årligen. Statens inkomster uppvisar i kalkylen med dessa utgångspunkter en årlig genomsnittlig ökningstakt om 7,6 %.

Inkomstsidan i den långtidsbudget som presenterades i förra årets kompletteringsproposition och som omfattade perioden fram t. o. m. budgetåret 1982/83 var baserad på ett antagande om en något lägre tillväxt av lönesumman. Statsinkomsterna beräknades då öka med 7,9 % årligen.

De framtida inkomsternas tillväxt i löpande priser har alltså bedömts vara något lägre i årets långtidsbudget trots snabbare tillväxt i lönesumma, vilket förklaras av den budgetteknik som tillämpas vid genomförandet av den föreslagna kommunalekonomiska reformen. Vissa utgifter som tidigare har redovisats på budgetens utgiftssida redovisas nu direkt på inkomstskattetiteln. Inkomsternas årliga nivå ligger emellertid i årets långtidsbudget drygt 4 miljarder kr. högre än i förra årets långtidsbudget, vilket till övervägande del beror på att den faktiska lönesumman 1979/80 beräknas bli högre än vad som antogs i 1978 års långtidsbudget och att den kommunalekonomiska reformen förutsätts bli totalfinansierad.

Långtidsbudgetmetodiken innebär en kalkyl med utgångspunkt i beslutade eller aviserade skatte- och avgiftssatser samt beslutad indexreglering av inkomstskatteskalan. Indexregleringen innebär att progressiviteten inte drabbar rent nominella inkomsthöjningar men däremot fortfarande verkar fullt ut på reala inkomsthöjningar. Eftersom en viss årlig realinkomsthöjning har antagits under den framförliggande perioden innebär detta ett något stigande inkomstskattetryck. I motsatt riktning verkar det förhållandet att oförändrade skattesatser beräkningsmässigt förutsatts beträffande vissa punktskatter, t. ex. skatt på vin, sprit och tobak, samtidigt som prisnivån förutsatts stiga.

Det samlade uttag av skatter och avgifter till stat, kommuner och socialförsäkringssektor, mätt som andel av bruttonationalprodukten, har under de senaste åren ökat snabbt och uppgick år 1977 till drygt 53 %. Skatteandelen för budgetåret 1978/79 kan beräknas uppgå till 52 %. Sänkningen är väsentligen ett uttryck för att BNP åren 1978 och 1979 visar en relativt snabb tillväxt samtidigt som skatteuttaget totalt sett växer långsamt. Långtidsbudgetkalkylen för staten och socialförsäkringssektorn innebär inte någon nämnvärd förändring av denna andel. Kommunernas finansiella problematik har berörts i avsnitt 6. Varje ökning av den kommunala utdebiteringen skulle medföra en ytterligare höjning av det totala skattetrycket och av marginalsattesatserna.

7.3 Utgiftsutvecklingen

De totala statsutgifterna exklusive statsskuldräntorna ökade med i genomsnitt 5,3 % om året i oförändrat pris- och löneläge under perioden 1973/74–1977/78. Långtidsbudgetkalkylen resulterar i en stegringstakt med 0,3 % årligen mått på samma sätt under den framförliggande femårsperioden. Enligt vad som gäller för långtidsbudgetberäkningarna har därvid utgiftsutvecklingen begränsats till att omfatta vad som krävs för att infria och vidmakthålla gjorda åtaganden. Av skillnaden i ökningstakt mellan den faktiskt realiserade utvecklingen och årets långtidsbudgetkalkyl framgår att ett förverkligande av långtidsbudgetens utgiftspolitik skulle innebära en starkt dämpad utgiftsutveckling jämfört med den hittills genomförda. Takten i de framtida utgiftsökningarna exklusive statsskuldräntorna ligger nära vad som presenterades i förra årets långtidsbudget.

De relativt sett mest expansiva utgiftsområdena under den förflutna perioden utgörs av näringspolitik, internationellt utvecklingsbistånd, energiförsörjning och bostadspolitik. Långtidsbudgetens beräkningar för perioden fram t. o. m. budgetåret 1983/84 visar att bl. a. bostadspolitiken och utvecklingsbiståndet reser betydande krav på framtida statliga utgiftsökningar.

Den årliga genomsnittliga ökningen av statsutgifterna exkl. statsskuldräntorna under långtidsbudgetperioden beräknas i löpande priser uppgå till 4,3 %, vilket är samma ökningstakt som förra årets långtidsbudget uppvisade. Den absoluta utgiftsnivån i utgångsläget är emellertid väsentligt högre än vad som framkom vid förra årets beräkningar. Utgiftsnivån för budgetåret 1979/80 beräknas nu ligga drygt 14 miljarder kr. över den nivå i löpande priser som beräknades i 1978 års långtidsbudget, och utgifterna ligger enligt långtidsbudgeten kvar på denna högre nivå.

Denna väsentligt högre utgiftsnivå under långtidsbudgetperioden jämfört med beräkningarna för ett år sedan förklaras till den större delen av själva långtidsbudgetmetodiken. I 1978 års långtidsbudget förutsattes i enlighet med de principer som tillämpas vid beräkningarna t. ex. att krontalsbestämda transfereringar inte skulle höjas under långtidsbudgetperioden och att de industripolitiska satsningarna skulle trappas ned till budgetåret 1980/81. Sedan 1978 års långtidsbudget utarbetades har emellertid beslut fattats och förslag lagts fram som på ett flertal punkter medför att tidigare långtidsbudgetsiffror överskrids. Som exempel kan nämnas barnbidrag och allmänna bidrag till kommunerna, liksom fortsatta industripolitiska och regionalpolitiska satsningar. Trots att vissa tidsbegränsade utgiftsåtaganden successivt faller bort ligger utgiftsnivån i fasta priser kvar under långtidsbudgetperioden. Till den mindre delen förklaras nivålyftet av att antagandet om lönenivån i årets långtidsbudget ligger över föregående års.

För den framförliggande perioden förutses statsutgifterna i löpande priser exkl. statsskuldräntorna genom budgetens inbyggda utgiftsautoma-

tik öka med i genomsnitt knappt 8 miljarder kr. årligen. Statsskuldräntorna förväntas stiga något snabbare än övriga statsutgifter. Den årliga genomsnittliga ökningen för de totala statsutgifterna blir därigenom 5,9 % eller ca 12 miljarder kr. per år.

För att belysa på vilka olika sätt de statliga utgifterna kommer att ställa anspråk på samhällets reala resurser direkt eller indirekt bör även utvecklingen av de statliga konsumtions- och investeringsutgifterna samt transfereringar och finansiella transaktioner belysas.

Konsumtions- och investeringsutgifterna uppgår budgetåret 1979/80 till ca 55 miljarder kr. och utgör ungefär 31 % av budgetens utgifter. Transfereringar och finansiella transaktioner kan beräknas till ca 123 miljarder kr. och utgör 69 % av budgetens utgifter. Enligt årets långtidsbudget skulle utgifterna för statlig konsumtion komma att öka med endast 0,3 % årligen i oförändrat pris- och löneläge under perioden fram t. o. m. budgetåret 1983/84. Detta är en lika låg ökningstakt som i förra årets långtidsbudgetkalkyl. De statliga investeringsutgifterna skulle enligt långtidsbudgeten komma att minska i oförändrat pris- och löneläge. Detta är naturligt med hänsyn till att långtidsbudgetens beräkningsteknik innebär att beslutade investeringsutgifter succesivt faller bort utan att ersättas av nya.

Transfereringarna beräknas öka med 3,6 % per år i oförändrat pris- och löneläge. Det bör påpekas att transfereringarnas ökningstakt systematiskt underskattas genom långtidsbudgettekniken. De finansiella transaktionerna väntas minska under långtidsbudgetperioden mätta på motsvarande sätt.

Årets långtidsbudget bekräftar den i tidigare långtidsbudgetar tecknade bilden att transfereringarna utgör det expansiva elementet i utgiftsutvecklingen. Statsskuldräntornas ökning och folkpensionsutgifterna spelar här en betydande roll.

I syfte att ytterligare belysa budgetens inbyggda utgiftsautomatik redovisas nedan budgetens utgiftsstruktur. Den statliga konsumtionen beräknas för budgetåret 1979/80 till ca 45 miljarder kr. Härav svarar försvar, utbildning och forskning, vägväsendet, lokala polisorganisationen och de statliga sjukhusen för uppskattningsvis närmare två tredjedelar. Myndighetsverksamhet i traditionell mening belastar alltså budgetåret 1979/80 budgeten med utgifter om 15–20 miljarder kr., i huvudsak lönekostnader. Vid beräkningen av myndighetsanslagen har en årlig rationalisering om 2 % förutsatts.

Tabell 30 Transfereringarna och de finansiella transaktionerna budgetåret 1979/80 (miljarder kr.)

		Anslag 1979/80 (avrundat)	
Till hushåll			40
därav	Folkpensioner	27	
	Barnbidrag	4	
	Sjukförsäkring	4	
	Övrigt	5	
Till kommuner			34
därav	Lärarlöner	13	
	Allmänna bidrag	8	
	Barnomsorg	4	
	Sjukvård	4	
	Övrigt	5	
Till företag m. fl.			21
därav	Räntebidrag till bostäder	4	
	Livsmedelssubventioner	4	
	Övrigt	13	
Övriga transfereringar och lån			28
därav	Statsskuldräntor	12	
	Bostads- och studielån	7	
	U-hjälp	3	
	Företagslån och aktieteckning	4	
	Övrigt	2	

Av långtidsbudgetens genomsnittliga årliga utgiftsökningar om ungefär 12 miljarder kr. svarar transfereringarnas automatik för ungefär 10 miljarder kr. Härav utgör statsskuldräntornas ökning 4 miljarder kr.

En betydelsefull slutsats av årets långtidsbudgetkalkyl vad gäller utgiftsutvecklingen torde vara att den utgiftsnivå som uppnåtts under budgetåret 1978/79 och som nu förväntas för budgetåret 1979/80 inte är resultatet av någon temporär uppgång av utgiftsnivån utan är en i allt väsentligt permanent inteckning för framtiden.

Vid en bedömning av den inteckning i resursutrymmet som långtidsbudgetens utgiftssida indikerar måste betonas att långtidsbudgeten endast innebär en snävt beräknad framskrivning av fattade beslut. Detta innebär bl. a. att alla krontalsbestämda inkomstöverföringar, t. ex. barnbidrag, beräknas ligga stilla trots att priser och löner stiger. För en mängd utgiftsområden där årliga uppjusteringar regelmässigt har gjorts utan att någon direkt plan fastställts innebär beräkningstekniken att inga ytterligare utgiftshöjningar har räknats in. Som exempel kan nämnas kulturpolitiken och stödet till de handikappade. Även i övrigt ligger gällande eller av regeringen föreslagna bidragskonstruktioner fast.

7.4 Budgetsaldo

Utvecklingen av statsbudgetens saldo sedan budgetåret 1974/75 och under långtidsbudgetperioden fram t. o. m. budgetåret 1983/84 framgår av nedanstående tabell.

Tabell 31. Budgetsaldots utveckling 1974/75–1983/84
(Milj. kr., löpande priser)

1974/75 Utfall	1975/76 Utfall	1976/77 Utfall	1977/78 Utfall	1978/79 Ber. utfall
-10 698	- 3 724	-10 484	-25 179	-42 292
1979/80 Ber. utfall	1980/81 LB-kalkyl	1981/82 LB-kalkyl	1982/83 LB-kalkyl	1983/84 LB-kalkyl
-48 203	-48 200	-48 900	-48 900	-50 200

Av tabellen framgår att den förda budgetpolitiken medfört en betydande uppgång av budgetunderskottet under budgetåren 1977/78 och 1978/79. Det låga utfallet för budgetåret 1975/76 förklaras främst av vissa inkomst-förskjutningar mellan budgetåren. Nivåhöjningen till budgetåret 1979/80 blir bestående under långtidsbudgetperioden.

Att budgetunderskottet inte minskar trots att inkomsterna växer relativt sett snabbare än utgifterna och att de närings- och industripolitiska satsningarna förutsatts minska beror på följande. Inkomsterna växer från en så mycket lägre nivå än utgifterna att de absoluta inkomstökningarna inte är tillräckliga för att tillsammans med de nämnda anslagsminskningarna kompensera framförallt transfereringarnas och statsskuldräntornas expansion.

Tidigare har berörts de förändringar beträffande statsbudgetens inkomst- och utgiftssida som har inträffat sedan förra årets långtidsbudget lades fram. Utvecklingen av budgetunderskottet återspeglar dessa förändringar. Såväl inkomster som utgifter har ökat. Utgifterna har emellertid ökat mer än inkomsterna till följd av främst satsningarna på bostadspolitik, närings- och regionalpolitiken samt stödet till barnfamiljerna. Dessa medför starkt ökade åtaganden på utgiftssidan som inte kompenseras av en motsvarande utveckling på inkomstsidan. Den höga underskottsnivån medför i sin tur stora utgiftsåtaganden för att betala ränta på statsskulden.

De antaganden rörande den framtida pris- och löneutvecklingen m. m. som utnyttjats vid långtidsbudgetkalkylen är givetvis inte de enda tänkbara. Det bör emellertid framhållas att variationer i dessa antaganden inte i avgörande grad påverkar saldoutvecklingen. Enligt de antaganden som legat till grund för beräkningarna skulle ökningen av lönesumman komma att överstiga prisökningarna. Om antagandena beträffande ökningen av lönesumman och inflationen varieras med bibehållen differens påverkas såväl statsbudgetens inkomstsida som dess utgiftssida med i stort sett oförändrade budgetunderskott som resultat. Om skillnaden mellan lönesummeökning och inflation antas bli mindre och reallönestegringen följaktligen lägre blir följderna något ökade budgetunderskott.

De betydande budgetunderskott som nu förutses för budgetåren 1978/79 och 1979/80 har givetvis sin bakgrund i rådande ekonomiska läge och den därav påkallade ekonomiska politiken. Vid en högre aktivitetsnivå i ekonomin skulle vissa utgifter för sysselsättnings- och industripolitiken kunna hållas på en lägre nivå och statsinkomsterna skulle vara något högre. Det bör dock påpekas att de antaganden som utnyttjats vid långtidsbudgetkalkylen förutsätter en snabb återgång till stabil tillväxt i samhällsekonomin och stigande reallöner vid en i jämförelse med de senaste åren måttlig inflationstakt.

7.5 Finansiellt sparande

Sverige har ett underskott i sin bytesbalans med utlandet. Detta innebär att ekonomin som helhet har ett sparandeunderskott som måste finansieras genom upplåning i utlandet. Om bytesbalansens underskott skall kunna minskas måste sparandet inom landet därför öka i motsvarande grad. Detta kan ske såväl genom att statens sparandeunderskott minskas som genom att sparandet ökar i någon av de andra sektorerna i samhället, dvs. hushållssektorn, företagssektorn, socialförsäkringssektorn samt den kommunala sektorn.

I detta perspektiv kan en belysning av den konsoliderade offentliga sektorns sparandeutveckling vara av intresse. Detta innebär att förutom staten även kommunerna och socialförsäkringssektorn vägs in. Enligt vad som har framgått av avsnitt 6 väntas inte några nämnvärda förändringar i sparandet inom den kommunala sektorn. Under den framförliggande perioden beräknas överskottet i socialförsäkringssektorn, som helt domineras av AP-fonden, öka. Statens och socialförsäkringssektorns sammanlagda sparandeutveckling under perioden 1973/74 till 1983/84 enligt långtidsbudgetkalkylen framgår av följande tabell.

Tabell 32. Statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande 1973/74–1983/84

(Milj. kr., löpande priser)

	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Staten	-5 500	-5 900	+1 200	-4 900	-17 200	-33 000
Socialförsäkringssektorn	+10 500	+11 300	+13 100	+14 700	+15 600	+15 400
Summa	+5 000	+5 400	+14 300	+9 800	-1 600	-17 600

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Staten	-36 200	-39 100	-39 200	-39 200	-40 300
Socialförsäkringssektorn	+16 400	+17 200	+17 900	+18 900	+19 900
Summa	-19 800	-21 900	-21 300	-20 300	-20 400

Av tabellen framgår att den omsvängning av statens och socialförsäkringssektorns finansiella sparande som inträffade under budgetåren 1977/78 och 1978/79 kvarstår under långtidsbudgetperioden. Som andel av BNP minskar dock den konsoliderade offentliga sektorns sparandeunderskott något under långtidsbudgetperioden.

Den utveckling av statens finansiella sparande som nu redovisas måste bl. a. ses i ljuset av den framtida utveckling för samhällsekonomin i sin helhet som förutses och vilka mål som ställs upp. Dessa frågor har behandlats av långtidsutredningen (LU).

För att uppnå de centrala målen om fullt kapacitetsutnyttjande och extern balans förutsätter långtidsutredningen ett positivt finansiellt sparande i den konsoliderade offentliga sektorn kalenderåret 1983 om 1 miljard kr., att jämföras med långtidsbudgetens kalkyl om ett negativt sparande om drygt 20 miljarder kr.

Skillnaden beror väsentligen på tre faktorer. För det första har LU antagit vissa skatteökningar. Sålunda förutsätts vissa indirekta skatter utgå med oförändrad andel av produktionsvärdet i löpande priser för produkterna i fråga. Denna förutsättning innebär höjningar av vissa av nu gällande skattesatser. För det andra skiljer sig L.U:s antaganden, främst beträffande lönesummans utveckling, från långtidsbudgetens mera schablonmässiga utgångspunkter. För det tredje bygger LU på en ett år äldre utgiftsbedömning än den som ligger till grund för årets långtidsbudget. Dessa tre faktorer ger en skillnad i finansiellt sparande om ca 25 miljarder kr. Att differensen mellan LU och långtidsbudgeten endast blir drygt 20 miljarder kr. beror på att LU inte kunde beakta den höjning av ATP-avgiften som regeringen föreslagit och som verkar i motsatt riktning.

Sammanfattningsvis kan konstateras, att den högre utgiftsnivån i årets långtidsbudget jämfört med föregående års endast i begränsad utsträckning är att hänföra till temporära insatser. Den är i allt väsentligt uttryck för permanenta åtaganden. Till följd av den beräkningsmetodik som används i långtidsbudgeten skulle man i och för sig kunnat vänta att budgetunderskotten successivt skulle minska. Denna metodik innebär bl. a. att utgifterna för näringspolitiska satsningar förutsatts minska kraftigt. Härtill kommer att inkomsterna växer relativt sett snabbare än utgifterna. Den saldoförbättring som följer av dessa omständigheter är emellertid inte tillräcklig för att väga upp transfereringarnas utgiftsautomatik och de växande statsskuldräntorna. Långtidsbudgetkalkylen leder alltså till slutsatsen att någon automatisk förbättring av budgetunderskottet inte är att räkna med. En sådan förbättring kräver därför budgetpolitiska åtgärder.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Samhällsekonomisk bakgrund	4
3 Beräkningsmetodik och antaganden	7
4 Statens utgifter och inkomster	10
4.1 Statsutgifterna efter ändamål	10
4.2 Statsutgifternas realekonomiska utveckling	36
4.3 Statsinkomsternas utveckling	40
4.4 Statens budgetsaldo och finansiella sparande	42
5 Socialförsäkringssektorn	43
6 Kommunerna	45
7 Sammanfattande analys	48

Riksrevisionsverkets beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1978/79

RIKSREVISIONSVERKET

1979-04-03

TILL REGERINGEN

Beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1978/79

Riksrevisionsverket (RRV) lämnar härmed beräkning över utfallet av statens budget för budgetåret 1978/79.

I beräkningarna ingår de av riksdagen beviljade anslagen på tilläggsbudget I (FiU 1978/79: 16, rskr 1978/79: 125) till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 samt begärda anslag på tilläggsbudget II och III (prop 1978/79: 83, 87, 101, 104, 106 och 125). Sammanlagt uppgår de medräknade anslagen på tilläggsbudgetar till 14 701 milj. kr.

Statens inkomster beräknas uppgå till 117 686 milj. kr. för budgetåret 1978/79 vilket är 2 906 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Utgifterna beräknas bli 159 978 milj. kr. dvs. 4 301 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. I denna anvisades 7 000 milj. kr. för oförutsedda utgifter. Budgetunderskottet beräknas därmed bli 42 292 milj. kr. I statsbudgeten beräknades underskottet uppgå till 40 897 milj. kr. I bilaga 1 redovisas statsbudgetens inkomster och utgifter fördelade på huvudtitlar.

Statsbudgeten för budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

	Statsbudget (inkl tilläggs- budgetar)	Beräknat utfall	Differens beräknat utfall och statsbudget
INKOMSTER			
A Skatter, avgifter m. m.	104 341	106 926	+ 2 585
B Inkomster av statens kapitalfonder	7 336	7 373	+ 37
C Beräknad övrig finansiering	3 103	3 387	+ 284
Summa	114 780	117 686	+ 2 906
UTGIFTER			
Förslags- och obetecknade anslag	115 485 ¹	118 220	+ 2 735
Reservationsanslag	30 322 ²	25 424	- 4 898
Investeringsanslag	17 271 ³	16 029	- 1 242
Rörliga krediter (+ = ökad disposition) - = minskad disposition)	+ 300	+ 305	+ 5
Summa	163 378	159 978	- 3 400
STATSBUDGETENS SALDO			
(inkomster-utgifter)	-48 598	-42 292	+ 6 306

¹ I budgetförslaget ingick 7 000 milj. kr. för oförutsedda utgifter. Detta belopp har sedermera tagits i anspråk för tilläggsbudgetar och har därför frånräknats här.

² Inkl beräknad minskning av anslagsbehållningarna med 2 000 milj. kr.

³ Inkl beräknad minskning av anslagsbehållningarna med 1 000 milj. kr.

Inkomster

Det beräknade utfallet för statsbudgetens inkomster framgår av bilaga 2. Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter beräknas uppgå till 49 200 milj. kr. under budgetåret 1978/79 vilket är 2 100 milj. kr. mer än beräkningen i statsbudgeten. Höjningen beror främst på att lönesumman och aktiebolagens inkomster nu beräknas öka i snabbare takt än för ett år sedan.

Mervärdesskatten beräknas uppgå till 29 500 milj. kr. Det är 400 milj. kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten. De minskade inkomsterna beror på att den privata konsumtionen och importvärdet beräknas bli lägre än vad som tidigare antagits.

Inkomsterna vid karolinska sjukhuset beräknas uppgå till 621 milj. kr. Det är 202 milj. kr. mer än vad som beräknades i statsbudgeten. Ökningen beror främst på förslaget till överenskommelse med Stockholms läns landsting angående bidrag till investeringar och drift för 1979.

Inkomsterna på titeln pensionsmedel m. m. beräknas bli 1 766 milj. kr. Det är 566 milj. kr. mer än vad som beräknades i statsbudgeten. Ökningen beror på nya antaganden om utvecklingen av lönesumman.

Beräknad övrig finansiering beräknas uppgå till 3 387 milj. kr. vilket är en ökning med 284 milj. kr. jämfört med statsbudgeten. Denna ökning beror bl. a. på att avskrivningar inom statens järnvägars fond i statsbudgeten för 1978/79 togs upp med formellt 1 000 kr. Avskrivningarna beräknas nu uppgå till 436 milj. kr.

Förslags- och obetecknade anslag

Utgifterna på förslags- och obetecknade anslag beräknas uppgå till 118 220 milj. kr. under 1978/79 (bilaga 3). Det är 2 415 milj. kr. mindre än vad som beräknades i statsbudgeten. I denna anvisades 7 000 milj. kr. för oförutsedda utgifter. Dessa medel var avsedda för att täcka utgifter på tilläggsbudgetar. I den här prognosen har hänsyn tagits till tilläggsbudget III (prop 1978/79: 125). Något belopp för oförutsedda utgifter tas inte upp i den här beräkningen.

I statsbudgeten för 1978/79 anvisades 1 000 milj. kr. på anslaget täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. I prognoserna för förslagsanslagen har hänsyn tagits till löneavtalet för år 1978 och år 1979. Prognosen för anslaget är nu 300 milj. kr. Dessa medel är avsedda för täckning av merkostnader för löner och pensioner på reservationsanslagen bl. a. inom universitets- och högskolcområdet. Förslagsanslaget lokala polisorganisationen; Förvaltningskostnaderna har till följd av löneavtalen för år 1978 och år 1979 räknats upp med 106 milj. kr. till 2 673 milj. kr.

För reglering av prisstegringar inom det militära försvaret anvisades i statsbudgeten 2030 milj. kr. Priskompensationen beräknas nu uppgå till

2 188 milj. kr. Den ingår i denna beräkning i prognoserna för resp anslag.

Utgifterna för folkpensioner beräknas bli 24 340 milj. kr. vilket är 260 milj. kr. mindre än beräkningen i statsbudgeten. Det är basbeloppet som beräknas öka mindre än vad som antogs i statsbudgeten. Utbetalningarna av bidrag till social hemhjälp och färdtjänst har till följd av kostnadsökningar räknats upp med 245 milj. kr. till 1 100 milj. kr.

Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka har räknats upp med 885 milj. kr. jämfört med statsbudgeten. Utbetalningarna på anslaget beräknas nu uppgå till 3 008 milj. kr. Uppräkningen är en följd av ett nytt avtal mellan staten och sjukvårdshuvudmännen.

Bidrag till driften av grundskolor resp. gymnasieskolor beräknas uppgå till 9 376 milj. kr. resp. 2 440 milj. kr. Det är en ökning med 688 milj. kr. resp. 170 milj. kr. jämfört med statsbudgeten. I statsbudgeten anvisades 3 345 milj. kr. för räntebidrag vid statliga bostadslån. Utfallet beräknas nu bli 215 milj. kr. mindre än vad som anvisades i statsbudgeten.

Reservationsanslag

I bilaga 4 redovisas förändringar av medelsbehållningar på reservationsanslag. Medelsbehållningarna beräknas uppgå till 13 802 milj. kr. vid budgetårets slut vilket är en ökning med 2 898 milj. kr.

Reservationsmedelsbehållningarna inom industridepartementets område beräknas uppgå till 4 176 milj. kr. vid budgetårets slut. Det är en ökning med 790 milj. kr. De största förändringarna i behållningarna framgår av sammanställningen nedan.

Förändringar i anslagsbehållningar inom industridepartementet (milj. kr.)

Anslag	Reservation 1978-07-01	Reservation 1979-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
B 6 Medelstillskott till Svenska Varv AB	.	700	+ 700
B 26 Avskrivningslån till beställare av fartyg	.	675	+ 675
C 5 Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna	.	265	+ 265
G 7 Bidrag till Svenska Varv AB för alternativ produktion	.	200	+ 200
Tillskott av medel till Statsföretag AB	.	200	+ 200
1977/78			
B 16 Avskrivningslån till beställare av fartyg	1 444	640	- 804
1977/78			
B 27 Medelstillskott till Svenska Varv AB	950	194	- 756
Övriga	992	1 302	+ 310
	3 386	4 176	+ 790

De största minskningarna av behållningarna hänför sig till anslag som anvisades under budgetåret 1977/78.

Behållningen på anslaget sysselsättningsskapande åtgärder beräknas bli 2 090 milj. kr. vilket är en ökning med 914 milj. kr.

Investeringsanslag

Anslagsbehållningen på investeringsanslag beräknas bli 5 901 milj. kr. vid budgetårets slut (bilaga 5). Det är en ökning med 242 milj. kr.

Behållningen på lånefonden för bostadsbyggande beräknas bli 440 milj. kr. vilket är en ökning med 440 milj. kr. Inom fonden för låneunderstöd beräknas behållningen öka med 121 milj. kr. De största förändringarna under fonden för låneunderstöd framgår av sammanställningen nedan.

Förändring i anslagsbehållningar inom fonden för låneunderstöd (milj. kr.)

Anslag	Behållning 1978-07-01	Behållning 1979-06-30	Ökning (+) Minskning (-)
3aa Lån till Saléninvest AB	.	200	+ 200
14 Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån	378	528	+ 150
18 Lån till ett nytt handels- stålbolag för rekonstruktions- ändamål	700	.	- 700
19 Lån till ett nytt handels- stålbolag för investerings- ändamål	200	500	+ 300
20 Lån till AB Statens Skogsindustrier	.	275	+ 275
23 Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån inom varvsregionerna	.	280	+ 280
1977/78			
20 Lån för att underlätta strukturomvandlingen inom specialstålindustrin m m	700	450	- 250
1977/78			
27 Lån till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB	140	.	- 140
Övriga	1 447	1 453	+ 6
	3 565	3 686	+ 121

Rörliga krediter

Beräknad disposition av rörliga krediter redovisas i bilaga 6. Det utestående beloppet den 30 juni 1979 beräknas uppgå till 2 476 milj. kr. Det är en ökning under budgetåret med 305 milj. kr. Av denna ökning svarar televerket för 200 milj. kr.

Underlaget för beräkningarna har samlats in från olika myndigheter. Detta har bearbetats och sammanställts inom RRVs prognosavdelning. Beräkningarna grundar sig på det preliminära utfallet för juli-februari samt

en prognos för budgetårets återstående månader. Inkomstittlarna har beräknats i samband med RRVs reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1979/80.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektören Nilsson och revisorn Stenberg, föredragande.

G Rune Berggren

Ewa Stenberg

Statsbudgeten för budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

Inkomster		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och stats- budget
A Skatter, avgifter m. m.				
I	Skatter	100 314	102 137	+ 1 823
II	Uppbörd i statens verksamhet	2 811	3 581	+ 770
III	Diverse inkomster	1 215	1 208	- 7
	Summa	104 340	106 926	+ 2 585
B Inkomster av statens kapitalfonder				
I	Statens affärsverksfonder	1 510	1 535	+ 25
II	Riksbanksfonden	650	650	—
III	Statens allmänna fastighetsfond	740	740	—
IV	Försvarets fastighetsfond	153	153	—
V	Statens utlåningsfonder	3 552	3 591	+ 39
VI	Fonden för låneunderstöd	215	235	+ 20
VII	Fonden för statens aktier	85	92	+ 7
VIII	Fonden för beredskapslagring	196	133	- 63
IX	Statens pensionsfonder	107	109	+ 2
X	Diverse kapitalfonder	129	135	+ 6
	Summa	7 337	7 373	+ 36
C Beräknad övrig finansiering				
I	Avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna	3 084	3 367	+ 283
	Statens affärsverksfonder	2 469	2 729	+ 260
	Övriga kapitalfonder	615	638	+ 23
II	Övrig kapitalåterbetalning	19	20	+ 1
	Summa	3 103	3 387	+ 284
	Summa	114 780	117 686	+ 2 905
Underskott		48 598	42 292	- 6 306
	Summa	163 378	159 978	- 3 400

Utgifter		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och stats- budget
A Utgiftsslag				
I	Kungl. hov.- och slottsstaterna	18	18	—
II	Justitiedepartementet	5 740	5 742	+ 2
III	Utrikesdepartementet	4 393	4 277	- 116
IV	Försvarsdepartementet	14 097	14 323	+ 226
V	Socialdepartementet	41 857	43 133	+ 1 276
VI	Kommunikationsdepartementet	9 633	9 204	- 429
VII	Ekonomidepartementet	402	418	+ 16
VIII	Budgetdepartementet	9 944	9 473	- 471
IX	Utbildningsdepartementet	20 424	21 459	+ 1 035
X	Jordbruksdepartementet	5 757	6 062	+ 305
XI	Handelsdepartementet	1 216	1 219	+ 3
XII	Arbetsmarknadsdepartementet	11 541	10 243	- 1 298
XIII	Bostadsdepartementet	11 749	10 655	- 1 094
XIV	Industridepartementet	12 286	12 279	- 7
XV	Kommundepartementet	2 073	2 150	+ 77
XVI	Öförutsedda utgifter ¹	(7 000)	—	—
XVII	Riksdagen och dess verk m. m.	250	218	- 32
XVIII	Underskott på riksgäldsfonden	8 700	8 800	+ 100
	Summa	160 078	159 670	408
B Beräknad övrig medelsförbrukning				
I	Minskning av anslagsbehållningar	3 000	—	- 3 000
II	Ökad disposition av rörliga krediter	300	305	+ 5
	Summa	3 300	305	- 2 995
	Summa	163 378	159 975	- 3 403

¹ Detta belopp har tagits i anspråk för tilläggsbudgetar och har därför frånräknats här.

Beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

	Statsbudget	Beräknat utfall	Mer- inkomst Brist	(+) (-)
<i>A Skatter, avgifter, m. m.</i>				
I Skatter:				
1 Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:				
a Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	47 100	49 200	+ 2 100	
b Kupongskatt	38	34	- 4	
c Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	3	3	—	
d Skogsvårdsavgifter	18	18	—	
e Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	3	3	—	
f Arvsskatt och gåvoskatt	500	460	- 40	
g Lotterivinstskatt	320	350	+ 30	
h Stämpelskatt och stämpelavgift	639	692	+ 53	
2 Automobilskattemedel:				
a Bensinskatt	3 290	3 300	+ 10	
b Vägtrafikskatt	3 160	3 190	+ 30	
3 Allmän arbetsgivaravgift	600	608	+ 8	
4 Tullar och acciser:				
a Tullmedel	1 020	882	- 138	
b Mervärdesskatt	29 900	29 500	- 400	
c Särskilda varuskatter	490	502	+ 12	
d Försäljningsskatt på motorfordon	610	573	- 37	
e Tobaksskatt	2 500	2 500	—	
f Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	35	120	+ 85	
g Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	50	50	—	
h Skatt på sprit	3 900	4 000	+ 100	
i Skatt på vin	860	800	- 60	
j Skatt på malt- och läskedrycker	802	796	- 6	
k Energiskatt	4 146	4 209	+ 63	
l Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	0	0	—	
m Skatt på annonser och reklam	169	166	- 3	
n Skatt på spel	63	67	+ 4	
o Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	4	10	+ 6	
p Reseskatt	95	103	+ 8	
Summa skatter	100 315	102 136	+ 1 821	
II Uppbörd i statens verksamhet:				
1 Expeditionsavgifter	131	152	+ 21	
2 Bidrag till kostnader för polis, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	73	73	—	
3 Inkomster vid karolinska sjukhuset	419	621	+ 202	
13 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionens verksamhet	50	50	—	
15 Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk	44	48	+ 4	
17 Avgifter för registrering av motorfordon	76	82	+ 6	
19 Fyravgifter, farledsvaruavgifter	232	194	- 38	
20 Lotsavgifter	30	29	- 1	
25 Pensionsmedel m. m.	1 200	1 766	+ 566	
26 Inkomst av myntning	88	85	- 3	
43 Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	75	70	- 5	

	Statsbudget	Beräknat utfall	Mer- inkomst Brist	(+) (-)
46 Restavgifter	76	94	+	18
48 Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	51	50	-	1
Övriga	266	267	+	1
Summa uppbörd i statens verksamhet	2 811	3 581	+	770
III Diverse inkomster:				
1 Bötesmedel	92	93	+	1
2 Totalisatormedel	175	170	-	5
3 Tipsmedel	414	380	-	34
4 Lotterimedel	313	282	-	31
5 Räntor och amorteringar på energisparlån	119	102	-	17
6 Övriga diverse inkomster	102	181	+	79
Summa diverse inkomster	1 215	1 208	-	7
Summa skatter, avgifter m. m.	104 341	106 925	+	2 584
B Inkomster av statens kapitalfonder				
I Statens affärsverksfonder:				
1 Postverket	38	38		—
2 Televerket	127	145	+	18
3 Luftfartsverket	22	25	+	3
4 Förenade fabriksverken	33	61	+	28
5 Statens vattenfallsverk	1 255	1 231	-	24
6 Domänverket	35	35		—
Summa statens affärsverksfonder	1 510	1 535	+	25
II Riksbanksfonden	650	650		—
III Statens allmänna fastighetsfond	740	740		—
IV Försvarets fastighetsfond	153	153		—
V Statens utlåningsfonder	3 552	3 591	+	39
VI Fonden för låneunderstöd	215	235	+	20
VII Fonden för statens aktier	85	92	+	7
VIII Fonden för beredskapslagring	196	133	-	63
IX Statens pensionsfonder	107	109	+	2
X Diverse kapitalfonder	129	135	+	6
Summa inkomster av statens kapitalfonder	7 337	7 373	+	36
Summa driftbudgetens inkomster	111 678	114 298	+	2 620
C Beräknad övrig finansiering	3 103	3 387	+	284
Summa statsbudgetens inkomster	114 780	117 686	+	2 906

Beräknade merutgifter och besparingar på förslags- och obetecknade anslag under budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och stats- budget
II	B 6 Lokala polisorganisationen:			
	Förvaltningskostnader	2 567	2 673	+ 106
	D 2 Allmänna domstolarna	574	631	+ 57
	E 1 Rättshjälpkostnader	135	164	+ 29
	F 2 Kriminalvårdsanstalterna	653	639	- 14
	F 7 Kriminalvårdsenheter med särskild budget	0	66	+ 66
IV	A 5 Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	2 030	—	-2 030
	A 6 Reglering av prisstegringar för civilförsvaret	44	—	- 44
	B 1 Arméförband: Ledning och förbands- verksamhet	2 893	3 415	+ 522
	B 2 Arméförband: Materielanskaffning	760	948	+ 188
	B 4 Arméförband: Forskning och utveckling	89	105	- 16
	C 1 Marinförband: Ledning och förbands- verksamhet	972	1 195	+ 223
	C 2 Marinförband: Materielanskaffning	554	665	+ 111
	D 1 Flygförband: Ledning och förbands- verksamhet	1 714	1 931	+ 217
	D 2 Flygförband: Materielanskaffning	1 888	2 460	+ 572
	D 4 Flygförband: Forskning och utveckling	392	476	+ 84
	E 1 Försvarsstaben	68	83	+ 15
	E 5 Militärömrådestaber m. m.	228	267	+ 39
	F 4 Försvarets materielverk	431	492	+ 61
	F 5 Gemensam försvarsforskning	212	247	+ 35
	F 6 Försvarets radioanstalt	105	125	+ 20
	F 7 Värnpliktsverket	57	67	+ 10
	G 1 Civilförsvaret	200	238	+ 38
V	B 5 Folkpensioner	24 600	24 340	- 260
	B 7 Bidrag till sjukförsäkringen	3 285	3 350	+ 65
	C 3 Bidrag till sjukförsäkringen för föräldraförsäkringen	360	370	+ 10
	C 4 Bidragsförskott	500	470	- 30
	D 1 Bidrag till social hemhjälp och färdtjänst	855	1 100	+ 245
	D 4 Bidrag till kommunala familjedaghem	515	625	+ 110
	G 2 Karolinska sjukhuset: Driftkostnader	593	656	+ 63
	G 7 Bidrag till kommunala undervisnings- sjukhus	390	450	+ 60
	H 4 Bidrag till driften av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	2 123	3 008	+ 885
	I 5 Ersättning till kommuner enligt social- hjälp- och barnvårdsdagarna	105	135	+ 30
	K 3 Bidrag till driften av särskolor m. m.	277	288	+ 11
VI	D 2 Isbrytning	110	127	+ 17
	E 14 Transportstöd för Norrland m. m.	127	115	- 12
	F 1 Ersättning till statens järnvägar för drift av icke lönsamma järnvägslinjer m. m.	733	715	- 18
	F 2 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser	402	494	+ 92
VII	B 1 Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser	196	210	+ 14

		Statsbudget (inkl. till- läggsbudgetar)	Beräknat utfall	Differens be- räknat utfall och stats- budget
VIII	D 3 Skattebortfallsbidrag till kommunerna m. fl.	500	529	+ 20
	D 6 Kompensation till kommuner m. fl. i anledning av 1974 års skattereform	1 670	1 685	+ 15
	E 6 Stöd till organisationstidskrifter	40	51	+ 11
	E 9 Bidrag till vissa investeringar	100	203	+ 103
	E 16 Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	1 000	300	- 700
IX	B 15 Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner	112	130	+ 18
	C 11 Bidrag till driften av grundskolor	8 688	9 376	+ 688
	C 14 Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader	84	102	+ 18
	C 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor	2 270	2 440	+ 170
	C 32 Bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m.	261	318	+ 57
	E 5 Bidrag till kommunal vuxenutbildning m. m.	365	457	+ 92
	E 8 Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.	272	315	+ 43
	F 2 Studiebidrag m. m.	809	750	- 59
X	B 2 Lantbruksnämnderna	155	166	+ 11
	C 3 Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	3 666	3 819	+ 153
	H 13 Bidrag till kommunala avloppsreningss- verk m. m.	120	145	+ 25
XI	G 1 Tullverket: Förvaltningskostnader	471	488	+ 17
XII	B 1 Arbetsmarknadsservice	769	823	+ 54
	B 5 Kontant stöd vid arbetslöshet	1 082	920	- 162
	D 2 Åtgärder för flyktingar	70	106	+ 36
XIII	B 2 Länsbostadsnämnderna	38	49	+ 11
	B 3 Bostadsbidrag m. m.	1 785	1 732	- 53
	B 4 Rängebidrag m. m.	3 345	3 130	- 215
	B 5 Eftergift av hyresförlustlän	75	40	- 35
	B 6 Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.	190	145	- 45
XIV	C 1 Regionalpolitiskt stöd: Bidragsverksamhet	273	233	- 40
	G 2 Täckande av förluster på grund av garantier till den statliga varvskoncernen	0	500	+ 500
XV	B 2 Lokala skattemyndigheterna	382	410	+ 28
XVI	Oförutsedda utgifter ¹	(7 000)	—	—
XVII	Underskott på riksgäldsfonden	8 700	8 800	+ 100
	Övriga	26 456	26 727	+ 271
	Summa	115 485	118 220	+ 2 735

¹ Detta belopp har tagits i anspråk för tilläggsbudgetar och har därför frånräknats här.

Beräknade förändringar av reservationsmedelsbehållningar på reservationsanslag under budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

		Reservation 1978-07-01	Reservation 1979-06-30	Ökning Minskning	(+) (-)
III	C 1	Bidrag till internationella biståndsprogram	1 178	1 328	+ 150
	C 2	Bilateralt utvecklingssamarbete	738	703	- 35
V	D 2a	Bidrag till anordnande av förskolor och fritidshem	121	90	- 31
	H 3	Bidrag till anordnande av kliniker för psykiskt sjuka m. m.	160	120	- 40
VI	B 2	Drift av statliga vägar	872	927	+ 55
	B 3	Byggande av statliga vägar	710	1 074	+ 364
	1977/78				
	B 10	Byggande av mellanriksvägen Kiruna—Narvik	276	225	- 51
	E 21	Investeringsbidrag till Rederi AB Gotland	.	56	+ 56
X	H 14	Stöd till avfallsbehandling m. m.	182	125	- 57
XII	B 3	Sysselsättningsskapande åtgärder	1 176	2 090	+ 914
	B 12	Tillfälligt sysselsättningsstöd	.	150	+ 150
	1977/78				
		Särskilda sysselsättningsskapande åtgärder i Vindelälvsområdet	.	100	+ 100
	B 13	Särskilt bidrag till Billerud—Uddeholms AB	.	20	+ 20
	C 5	Särskilda åtgärder för arbetsanpassning	256	310	+ 54
XIII	B 7	Bidrag till förbättring av boendemiljön	80	96	+ 16
	B 11	Vissa energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m. m.	831	1 241	+ 410
XIV	B 6	Medelstillskott till Svenska Varv AB	.	700	+ 700
	B 25	Bidrag till fartygsexport till utvecklingsländer	.	125	+ 125
	B 26	Avskrivningslån till beställare av fartyg	.	675	+ 675
	C 5	Bidrag till sysselsättningsåtgärder inom varvsregionerna	.	265	+ 265
XIV	E 5	Energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m.	342	452	+ 110
	F 1	Teknisk forskning och utveckling	136	159	+ 23
	F 13	Energiforskning	39	85	+ 46
	G 3	Betalning av ränta och amortering på statens skulder till Statsföretag AB och ett nytt handelsstålbolag	.	54	+ 54
	G 4	Kapitaltillskott till Statsföretag AB	.	80	+ 80
	G 7	Bidrag till Svenska Varv AB för alternativ produktion	.	200	+ 200
	G 11	Medelstillskott till AB Eiser	.	12	+ 12
		Tillskott av medel till Statsföretag AB	.	200	+ 200
		Sysselsättningsfrämjande åtgärder vid LKAB	.	67	+ 67
	1977/78				
	B 16	Avskrivningslån till beställare av fartyg	1 444	640	- 804
	B 20	Bidrag till AB Götaverken	45	—	- 45
	B 23	Medelstillskott till Loussavaara-Kiurunavaara AB	146	—	- 146
	B 25	Bidrag till Statsföretag AB	44	13	- 31

	Reservation 1978-07-01	Reservation 1979-06-30	Ökning Minskning	(+) (-)
B 27 Medelstillskott till Svenska Varv AB	950	194	-	756
C 3 Bidrag till kommunala industrilokaler	.	15	+	15
E 9 Oljeprospektering	22	5	-	17
XV D 5 Anskaffning av miljöskyddsfartyg 1977/78	.	16	+	16
E 1 Ersättning i samband med natur- katastrofen i Tuve	34	4	-	30
XVII RIKSDAGEN OCH DESS VERK	31	63	+	32
Övriga	1 091	1 123	+	32
Summa	10 904	13 802	+ 2	898

Bilaga 5

Beräknade förändringar av reservationsmedelsbehållningar på investeringsanslag under budgetåret 1978/79 (milj. kr.)

	Reservation 1978-07-01	Reservation 1979-06-30	Ökning Minskning	(+) (-)
Statens affärsverksfonder	863	672	-	191
Statens allmänna fastighetsfond	412	423	+	11
Försvarets fastighetsfond	100	53	-	47
Statens utlåningsfonder	274	699	+	425
Därav:				
Lånefonden för bostadsbyggande	—	440	+	440
Fonden för låneunderstöd	3 565	3 686	+	121
Fonden för statens aktier	180	180	—	—
Fonden för förlag till statsverket	51	1	-	50
Fonden för beredskapslagring	19	27	+	8
Diverse kapitalfonder	195	161	-	34
Summa	5 659	5 901	+	242

Bilaga 6

Beräknad disposition av rörliga krediter

Myndighet/aktiebolag	Utestående belopp 1978-06-30	Beräknat utestående belopp 1979-06-30	Beräknad förändring 1978/79
Televerket	970	1 170	+ 200
Statens järnvägar	57	57	—
Statens vattenfallsverk	410	465	+ 55
Domänverket	220	207	- 13
Förenade fabriksverken	107	107	—
Statens jordbruksnämnd:			
Prisreglering på jordbrukets område	—	—	—
Kammarkollegiet	150	200	+ 50
Svenskt Stål AB	—	—	—
Statliga myndigheter med uppdragsverksamhet	57	57	—
Regeringen:			
Försvarsberedskap (FöU 1974: 8)	200	150	- 50
Övriga	—	63	+ 63
Summa	2 171	2 476	+ 305

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1979/80

Bilaga 2.3

TILL REGERINGEN

Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1979/80

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen lämna en reviderad beräkning av statens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkningen i kompletteringspropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse nya beräkningar av inkomsterna under budgetåret 1979/80 på de större inkomstitlarna samt vissa speciellt konjunkturkänsliga inkomstitlar. I anslutning till beräkningarna har bedömningar även gjorts av utfallet för budgetåret 1978/79. Underlag för beräkningarna har inhämtats från berörda myndigheter. För beräkningarna av inkomstskatterna har dessutom uppgifter från RRVs taxeringsstatistiska undersökning och förnyade aktiebolagsenkät utnyttjats.

I denna beräkning avrapporterar RRV även ett uppdrag från regeringen (beslut 1979-02-22) att utreda vissa frågor rörande inkomstiteln Pensionsmedel m. m.

Inledningsvis presenteras en sammanfattning av beräkningsresultaten. En jämförelse görs mellan den reviderade beräkningen och de belopp som upptogs i budgetpropositionen.

Därefter redovisas de förutsättningar och antaganden beträffande skatteunderlagets framtida utveckling som ligger till grund för beräkningarna. Bl. a. redovisas i denna del resultaten av RRVs förnyade aktiebolagsenkät som ligger till grund för antagandet om bolagens inkomstutveckling.

För de titlar avseende budgetåret 1979/80 där RRV nu förordar förändringar lämnas i det följande kommentarer till dessa. Avslutningsvis lämnas ett förslag till förnyad beräkning av kapitalbudgetens inkomster.

I en tabellbilaga redovisas resultaten av RRVs reviderade beräkningar titel för titel för budgetåren 1978/79 och 1979/80. För att underlätta jämförelse med prognoserna i den reviderade nationalbudgeten presenteras i tabellbilagan också beräkningsresultaten kalenderårsvis för åren 1978–80.

Den av RRV utgivna Inkomstliggaren för budgetåret 1978/79 kan tillsammans med RRVs inkomstberäkning i december 1978 (se bilaga 1 i Budgetförslaget 1979/80) användas som ett komplement till den nu presenterade reviderade inkomstberäkningen. Inkomstliggaren innehåller utförliga be-

skrivningar av vad de olika inkomstitlarna avser och vilka bestämmelser som gäller för dessa.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektören Berggren i närvaro av avdelningschefen Sanell, revisionsdirektörerna Nilsson, föredragande, och Olhans, byrådirektörerna Apelblat, Dalmo, Gutfelt och Svahlstedt, förste revisorererna Jansson, Karlson och Rahmn samt revisorn Stenberg.

Stockholm den 3 april 1979

G Rune Berggren

Ove Nilsson

Innehåll	Sid.
I. Sammanfattning	5
Förutsättningar	5
Utveckling av inkomsterna budgetåren 1978/79 och 1979/80	5
Jämförelse mellan budgetpropositionen och RRVs marsberäkning ...	7
II. Allmänna förutsättningar	11
Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer	11
Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.	12
III. Beräkning av de olika inkomstittlarna	13
<i>Skatter</i>	13
Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	14
Skogsvårdsavgifter	25
Arvsskatt och gåvoskatt	25
Stämpelskatt och stämpelavgift	25
Tullmedel	26
Mervärdesskatt	27
Särskilda varuskatter	28
Försäljningsskatt på motorfordon	29
Skatt på malt- och läskedrycker	29
Energiskatt	29
Skatt på annonser och reklam	30
Reseskatt	31
<i>Upphörd i statens verksamhet</i>	31
Expeditionsavgifter	31
Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	31
Inkomster vid karolinska sjukhuset	31
Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen	32
Avgifter för registrering av motorfordon	32
Fyravgifter, farledsvaruavgifter	32
Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut ...	33
Pensionsmedel m. m.	33
Inkomst av myntning	37
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	37
<i>Diverse inkomster</i>	38
Bötesmedel	38
Tipsmedel	38
Lotterimedel	38
Räntor och amorteringar på energisparlån	38
<i>Statens affärsverksfonder</i>	39
Postverket	39
Televerket	40

Statens järnvägar	40
Luftfartsverket	41
Förenade fabriksverken	41
Statens vattenfallsverk	42
Domänverket	44
<i>Statens utlåningsfonder</i>	44
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	45
<i>Statens pensionsfonder</i>	45
<i>Diverse kapitalfonder</i>	45
<i>Beräknad övrig finansiering</i>	45
<i>Tabellförteckning</i>	46
<i>Tabellbilaga</i>	47

I Sammanfattning

Förutsättningar

RRVs förslag till reviderad beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1979/80 och den nu gjorda uppskattningen av inkomsterna under budgetåret 1978/79 har utförts under antagande om oförändrad ekonomisk politik. Förändringar av ekonomisk – politisk karaktär har beaktats i de fall då det föreligger beslut av statsmakterna eller förslag därom har lagts fram av regeringen i propositioner offentliggjorda före den 21 mars 1979.

Förutom dessa institutionella förutsättningar är bedömningen av konjunkturutvecklingen betydelsefull för beräkningen av statsbudgetens inkomster. Den bedömning som regeringen presenterade i den preliminära nationalbudgeten har utgjort det huvudsakliga underlaget för antagandena om den samhällsekonomiska utvecklingen. Under konjunkturinstitutets pågående arbete med den reviderade nationalbudgeten har RRV också haft kontakt med institutet och ekonomidepartementet. Med anledning av vad som har framkommit vid dessa kontakter har vissa revideringar gjorts av antagandena i den preliminära nationalbudgeten.

Antagandena om löneutvecklingen har central betydelse för RRVs beräkningar. Enligt nu tillgänglig statistik beräknas den totala lönesumman ha ökat med 8,1 % från år 1977 till år 1978. Inkomstökningen mellan åren 1978 och 1979 har uppjusterats med en halv procentenhet efter beräkningen i december. Lönerna antas nu öka med 8,6 % 1978–1979. Det är främst löneglidningen, dvs. förtjänstökningen utöver avtalsökningen, som antagits bli större. För första halvåret 1980 har ökningen schablonmässigt satts till 8 %.

De svenska aktiebolagens statligt taxerade inkomster förutses öka med 12 % mellan åren 1977 och 1978. Underlaget för denna prognos har hämtats från den enkät till svenska aktiebolag som RRV utfört under februari–mars 1979. Mellan åren 1978 och 1979 antas att aktiebolagens inkomster ökar med 5 %.

En specifikation av RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster under budgetåren 1978/79 och 1979/80 samt under kalenderåren 1978–1980 framgår av en särskild tabellbilaga. En sammanfattning av beräkningsresultaten framgår av tabell 1. I tabell 2 redovisas de inkomstitlar för vilka RRV nu föreslår ändringar av beräkningen i budgetpropositionen.

Utveckling av inkomsterna budgetåren 1978/79 och 1979/80

Enligt de reviderade beräkningarna skulle totalbudgetens inkomster under budgetåret 1978/79 uppgå till 117 686 milj. kr. Det innebär en ökning

från budgetåret 1977/78 med 5 573 milj. kr. eller 5,0%. Det är en något mindre ökning än under det närmaste föregående budgetåret. Mellan budgetåren 1976/77 och 1977/78 ökade inkomsterna med 7,4%.

Av tabell 1 framgår att till ökning av statsinkomsterna mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79 bidrar arbetsgivaravgifterna (exkl. allmän arbetsgivaravgift) med 2 818 milj. kr., mervärdeskatten med 2 916 milj. kr. och bilskattorna med 1 601 milj. kr. I minskande riktning verkar den allmänna arbetsgivaravgiften som sjunker med 5 341 milj. kr.

Inkomstskatterna minskade under budgetåren 1976/77 och 1977/78 och beräknas vara i stort sett oförändrade mellan budgetåren 1977/78 och 1978/79. Den ökning av skatterna som löneutvecklingen har bidragit till har motverkats av inflationsskyddet och justeringen av inkomstskatteskalen.

Tabell 1. Utveckling av totalbudgetens inkomster budgetåren 1977/78, 1978/79 och 1979/80, milj. kr.

	1977/78 Utfall	1978/79 RRVs marsbe- räkning	1979/80 RRVs marsbe- räkning	Föränd- ring från 1977/78 till 1978/79	Föränd- ring i procent	Föränd- ring från 1978/79 till 1979/80	Föränd- ring i pro- cent
Skatt på inkomst och för- mögenhet (exkl. arbetsgivar- avgifter) ¹	29 264	29 500	32 800	236	0,8	3 300	11,2
Arbetsgivaravgifter (exkl. allm. arbetsgivaravgift) ¹	16 882	19 700	24 400	2 818	16,7	4 700	23,9
Övriga skatter på inkomst, förmögenhet och förelse samt socialförsäkringsavgifter	1 354	1 561	2 025	207	15,3	464	29,7
Automobilskattemedel	4 889	6 490	6 670	1 601	32,7	180	2,8
Allmän arbetsgivaravgift	5 949	608	72	-5 341	-89,8	- 536	-88,2
Mervärdeskatt	26 584	29 500	32 600	2 916	11,0	3 100	10,5
Skatt på sprit	3 442	4 000	4 100	558	16,2	100	2,5
Energiskatt	4 020	4 210	4 450	190	4,7	240	5,7
Övriga tullar och acciser	6 431	6 568	6 858	137	2,1	290	4,4
Uppbörd exkl. pensionsmedel	1 459	1 814	1 754	355	24,3	- 60	- 3,3
Pensionsmedel	1 213	1 766	1	553	45,6	-1 765	-99,9
Diverse inkomster	1 222	1 209	1 389	- 13	- 1,1	180	14,9
Alfärsverk	1 394	1 534	1 642	140	10,0	108	7,0
Övriga kapitalfonder	5 185	5 839	6 395	654	12,6	556	9,5
Driftbudgetens inkomster	109 286	114 298	125 156	5 012	4,6	10 858	9,5
Övrig finansiering	2 827	3 387	3 593	560	19,8	206	6,1
Totalbudgetens inkomster	112 113	117 686	128 749	5 573	5,0	11 063	9,4

¹ Inkomsterna av Skatt på inkomst och förmögenhet (exkl. arbetsgivaravgifter) och Arbetsgivaravgifter (exkl. allmän arbetsgivaravgift) utgör tillsammans de inkomster som i statsbudgeten redovisas under titeln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.

Arbetsgivaravgifterna (exkl. allmän arbetsgivaravgift) är en av de inkomstposter i statsbudgeten som ökar snabbast under budgetåret 1978/79. De beräknas nu öka med 2 818 milj. kr. eller 16,7%. Denna ökningstakt är emellertid endast ungefär hälften av ökningen mellan de två närmast föregående budgetåren. Sjukförsäkringsavgiften och barnomsorgsavgiften höjdes den 1 januari 1979 med 1,0 resp. 0,3 procentenheter. För sjukförsäkringen förutses en förbättring av nettot, som redovisas i statsinkomsterna, med 1 248 milj. kr. Barnomsorgsavgiften och folkpensionsavgifterna beräknas öka med 766 milj. kr. resp. 1 323 milj. kr.

RRV har sett över beräkningarna av bilskatten, allmän arbetsgivaravgift, mervärdeskatt och skatt på sprit men inte funnit anledning att ändra på prognoserna från december 1978. Energiskatten har räknats upp bl. a. med hänsyn till ökad energiförbrukning för uppvärmning under den kalla vintern. Den beräknas nu öka med 190 milj. kr. eller 4,7 %.

För *budgetåret 1979/80* beräknas inkomsterna på totalbudgeten enligt den reviderade beräkningen uppgå till 128 749 milj. kr. Det skulle innebära en uppgång med 11 063 milj. kr. eller 9,4 % jämfört med budgetåret 1978/79. Ökningstakten accelererar således jämfört med under innevarande år.

I beräkningarna har beaktats regeringens förslag om bl. a. marginalsattesänkningar och förändringar i beräkningen av det kommunala beskattningsunderlaget (prop. 1978/79:160 och 1978/79:95). Dessa förslag innebär vissa ändringar som verkar i neddragande riktning på inkomstskatterna fr. o. m. år 1980. Sänkningarna har endast delvis finansierats, med bl. a. höjda expeditiionsavgifter och höjd energiskatt.

Av den totala ökningen i statsinkomsterna på 11 060 milj. kr. svarar inkomstskatterna för 3 300 milj. kr., mervärdeskatten för 3 100 milj. kr. och arbetsgivaravgiften (exkl. allmän arbetsgivaravgift) för 4 700 milj. kr. Den kraftiga ökningen av arbetsgivaravgifterna hänger bl. a. samman med en uppbördsteknisk omläggning av inkomsttiteln pensionsmedel m. m. Under budgetåret 1979/80 beräknas överskottet på titeln därmed sjunka med 1 765 milj. kr. Huvuddelen av dessa inkomster flyter i stället in på titeln arbetsgivaravgifter.

Det netto för sjukförsäkringen, som redovisas bland arbetsgivaravgifterna, förutses förbättras med ytterligare 1 365 milj. kr. budgetåret 1979/80. Barnomsorgsavgiften har förutsatts öka med 0,3 procentenheter även år 1980 till 1,90 %. Inkomsterna av barnomsorgsavgiften beräknas därmed öka med 1 021 milj. kr. eller med 36,2 %. Folkpensioneringsavgiften beräknas öka med 2 137 milj. kr. eller med 12,3 %.

Bilskatterna förutses öka i betydligt långsammare takt budgetåret 1979/80 än under de närmaste föregående åren vilket bl. a. beror på att några skattechöjningar inte har förutsatts ske under beräkningsperioden.

Mervärdeskatten väntas fortsätta att öka i snabbare takt än totala inkomsterna. Inkomsterna av skatten förutses öka med 10,5 % nästa budgetår. Delar av energiskatten föreslås av regeringen bli höjd den 1 januari 1980. Energiskatten beräknas därmed öka med 240 milj. kr. eller med 5,7 % budgetåret 1979/80.

Jämförelse mellan budgetpropositionen och RRVs marsberäkning

Totalbudgetens inkomster under *budgetåret 1978/79* beräknas nu bli 1 477 milj. kr. högre än enligt beräkningen i budgetpropositionen. I tabell 2 redovisas de titlar där RRV nu föreslår en ändrad beräkning jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

Tabell 2. Jämförelse mellan inkomster för budgetåren 1978/79 och 1979/80 enligt budgetpropositionen och RRVs marsberäkning (tkr).

Inkomsttitel	1978/79			1979/80		
	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)
<i>Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter därav</i>	49 575 500	50 760 600	+ 1 185 100	56 243 600	59 224 600	+ 2 981 000
Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	48 000 000	49 200 000	+ 1 200 000	54 500 000	57 200 000	+ 2 700 000
Stämpelskatt och stämpelavgift	706 900	692 000	- 14 900	799 000	1 080 000	+ 281 000
<i>Automobilskattemedel</i>	6 490 000	6 490 000	± 0	6 670 000	6 670 000	± 0
<i>Allmän arbetsgivaravgift</i>	611 000	608 000	- 3 000	74 000	72 000	- 2 000
<i>Tullar och acciser därav</i>	44 157 201	44 278 244	+ 121 043	47 774 201	48 008 201	+ 234 000
Tullmedel	880 000	881 746	+ 1 746	1 025 000	1 025 000	± 0
Mervärdeskatt	29 500 000	29 500 000	± 0	32 600 000	32 600 000	± 0
Särskilda varuskatte	501 300	501 589	+ 289	528 500	521 000	- 7 500
Försäljningsskatt på motorfordon	559 000	573 000	+ 14 000	609 500	640 000	+ 30 500
Skatt på malt- och läskedrycker	802 000	796 000	- 6 000	804 000	786 000	- 18 000
Energiskatt	4 094 000	4 209 500	+ 115 500	4 212 000	4 450 000	+ 238 000
Skatt på annonser och reklam	174 000	166 008	- 7 992	195 000	186 000	- 9 000
Skatt på spel	67 000	67 500	+ 500	60 000	60 000	± 0
Reseskatt	100 000	103 000	+ 3 000	110 000	110 000	± 0
<i>Upphörd i statens verksamhet därav</i>	3 398 959	3 580 259	+ 181 300	3 419 719	1 754 895	- 1 664 824
Expeditionsavgifter	157 750	152 050	- 5 700	163 050	157 050	- 6 000
Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	29 600	29 600	± 0	32 200	32 500	+ 300
Inkomster vid karo-linska sjukhuset	528 970	621 300	+ 92 330	428 700	536 200	+ 107 500
Inkomster vid sta-tens trafiksäker-hetsverk	46 168	47 502	+ 1 334	46 168	47 600	+ 1 432
Körkortsavgifter	18 300	18 979	+ 679	21 600	21 900	+ 300
Avgifter för regi-strering av motorfordon	81 075	82 257	+ 1 182	87 150	87 550	+ 400
Fyravgifter, farleds-varuavgifter	207 810	194 400	- 13 410	212 075	200 800	- 11 275
Inkomster vid Sveriges meteoro-logiska och hydro-logiska institut	38 221	41 627	+ 3 406	41 491	43 550	+ 2 059
Pensionsmedel	1 657 000	1 766 000	+ 109 000	1 714 000	1 000	- 1 713 000
Inkomst av mynt-ni	88 000	85 000	- 3 000	139 000	92 000	- 47 000

Tabell 2. Jämförelse mellan inkomster för budgetåren 1978/79 och 1979/80 enligt budgetpropositionen och RRVs marsberäkning (tkr).

Inkomsttitel	1978/79			1979/80		
	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)	Enligt budgetpropositionen	Enligt RRVs marsberäkning	Ökning (+) Minskning (-)
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	74 355	69 834	- 4 521	80 690	81 150	+ 460
<i>Diverse inkomster</i>	1 213 490	1 208 613	- 4 877	1 381 305	1 389 471	+ 8 166
därav						
Bötesmedel	93 170	93 170	± 0	94 170	96 170	+ 2 000
Totalisatormedel	170 000	170 300	+ 300	195 000	195 000	± 0
Tipsmedel	392 284	380 242	- 12 042	419 135	424 939	+ 5 804
Lotterimedel	275 336	282 059	+ 6 723	288 000	296 162	+ 8 162
Räntor och amorteringar på energisparlån	102 200	102 342	+ 142	178 000	170 200	- 7 800
<i>Inkomster av statens kapitalfonder</i>	7 378 811	7 372 556	- 6 255	7 868 519	8 036 546	+ 168 027
därav						
Postverket	38 000	38 000	± 0	48 000	50 000	+ 2 000
Televerket	145 000	145 000	± 0	148 100	155 000	+ 6 900
Statens järnvägar	1	-	- 1	1	1	± 0
Luftfartsverket	24 700	24 700	± 0	32 600	32 900	+ 300
Förenade fabriksverken	60 700	60 500	- 200	42 800	43 900	+ 1 100
Statens vattenfallsverk	1 230 600	1 230 600	± 0	1 268 000	1 325 000	+ 57 000
Statens utlåningsfonder	3 608 058	3 591 654	- 16 404	3 964 844	4 066 844	+ 102 000
Fonden för låneunderstöd	222 872	234 872	+ 12 000	241 809	241 809	± 0
Statens pensionsfonder	111 087	109 187	- 1 900	128 031	128 031	± 0
Diverse kapitalfonder	135 099	135 349	+ 250	153 050	151 777	- 1 273
Summa för driftbudgetens inkomster	112 824 961	114 298 272	+ 1 473 311	123 431 344	125 155 713	+ 1 724 369
<i>Kapitalbudgetens inkomster</i>	3 384 047	3 387 346	+ 3 299	3 387 385	3 593 185	+ 205 800
Summa totalbudgeten	116 209 008	117 685 618	+ 1 476 610	126 818 729	128 748 898	+ 1 930 169

Inflödet av preliminärskatter under år 1978 blev ca 200 milj. kr. större än som beräknades i december. Vidare har höjningen av lönesummeutvecklingen åren 1978-1979 bidragit till att preliminärskatteinflödet under år 1979 väntas bli större än enligt tidigare beräkningar.

Den ökning av aktiebolagens inkomster år 1978 som RRVs aktiebolagsenkät utvisat har bidragit till att de juridiska personernas fyllnadsbetalningar av skatt våren 1979 har justerats upp med drygt 300 milj. kr. Totalt har inkomsterna på inkomstskatttiteln (exkl. arbetsgivaravgifter) räknats upp med 1 000 milj. kr. budgetåret 1978/79.

Arbetsgivaravgifterna har justerats upp med 200 milj. kr. jämfört med höstens beräkning. Höjningen hänger samman med att sjukförsäkringens utgifter blivit lägre än som beräknades i december. Det har gjort att nettot mellan å ena sidan sjukförsäkringens inkomster och å andra sidan utgifter i form av förskottsutbetalningar till försäkringskassorna har justerats upp med 260 milj. kr. De inkomster som redovisas på statsbudgettiteln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. har reviderats upp med tillsammans 1 200 milj. kr. för budgetåret 1978/79 jämfört med beräkningen i budgetpropositionen.

Inkomsterna på titeln energiskatt har räknats upp med 115 milj. kr. budgetåret 1978/79 jämfört med budgetpropositionen. Höjningen beror bl. a. på den ökade energiförbrukningen under den kalla vintern 1979.

Av titlarna under uppbörd i statens verksamhet har inkomster av pensionsmedel m. m. räknats upp med 109 milj. kr och inkomster vid karolinska sjukhuset höjts med 92 milj. kr. budgetåret 1978/79. De ökade inkomsterna vid karolinska sjukhuset beror på det nya drift- och investeringsavtalet för år 1979 med Stockholms läns landsting.

Totalbudgetens inkomster under *budgetåret 1979/80* beräknas bli 1 930 milj. kr. större än det belopp som uppfördes i budgetpropositionen. Inkomstskatterna har räknats upp med 1 400 milj. kr. Det är den preliminära A- och B-skatten och fyllnadsbetalningarna som till följd av nivåjusteringarna budgetåret 1978/79 har räknats upp för budgetåret 1979/80. Preliminärskatterna har ökat med 1 000 milj. kr. Sänkningen av marginalsatterna som föreslagits ske år 1980 påverkar skatteuppbörden under endast två uppbördsterminer budgetåret 1979/80.

Arbetsgivaravgifterna (exkl. allmän arbetsgivaravgift) har justerats upp med 1 300 milj. kr. budgetåret 1979/80 jämfört med i höstens beräkningar. Huvuddelen av denna höjning är en överflyttning av inkomster från titeln pensionsmedel m. m. För denna har i beräkningarna gjorts en uppbördsteknisk omläggning som innebär att uppbörden av statliga arbetsgivaravgifter påskyndas. Det ger en särskilt kraftig engångseffekt budgetåret 1979/80.

Inkomsterna av stämpelskatt och stämpelavgift har höjts med 281 milj. kr. jämfört med budgetpropositionen. Höjningen beror på regeringens förslag till avgiftshöjningar. Likaså har energiskatten höjts med 238 milj. kr. till följd av höjda skatter.

Inkomsterna av försäljningsskatt på motorfordon har höjts med 30 milj. kr. eftersom bilförsäljningen nu har antagits bli större än som beräknades tidigare.

Inkomsterna vid karolinska sjukhuset har räknats upp även för budgetåret 1979/80 till följd av det nya landstingsavtalet. Inkomsterna vid lånefonden för bostadsbyggande har räknats upp med 102 milj. kr. med anledning av att bostadslåneräntan har höjts till 10 %.

II Allmänna förutsättningar

Utveckling av skatteunderlaget för fysiska personer

I RRVs beräkningar i december 1978 antogs lönesumman öka med 8,1 % mellan åren 1977 och 1978. Det vara samma ökningstal som användes i den preliminära nationalbudgeten 1979. Den totala ökningen fördelade sig på följande komponenter. Avtalskomponenten beräknades till 8 % och löneglidningen till drygt 2 %. Sysselsättningskomponenten antogs ge ett negativt bidrag till lönesummeutvecklingen på ca 1,8 procentenheter.

RRV har i sin reviderade beräkning utgått från att lönesumman ökade i samma takt mellan åren 1977 och 1978 som antogs i december. Löneglidningen har visserligen antagits bli något högre, men detta kompenseras i lönesummeberäkningen av ett större negativt bidrag från sysselsättningskomponenten.

Sedan beräkningarna presenterades i december 1978 har förtjänstutvecklingsgarantierna i avtalen för åren 1978 och 1979 kunnat beräknas med större grad av tillförlitlighet. Det innebär att den totala lönesumman nu förutses öka med 8,6 % mellan åren 1978 och 1979. Den avtalsmässiga löneökningen har nu antagits bli 5,7 % och löneglidningen beräknas uppgå till 2,5 procentenheter. Sysselsättningskomponenten förutses liksom i preliminära nationalbudgeten ge ett positivt bidrag till lönesummeutvecklingen på 0,4 procentenheter. För totala lönesummans utveckling innebär detta en upprevidering med 0,5 procentenheter jämfört med decemberberäkningen. I dessa kalkyler förutsätts att några löner enligt nya avtal efter det att avtalsperioden löper ut hösten 1979 inte kommer att utbetalas år 1979. Eventuella retroaktivutbetalningar förutsätts sålunda ske först år 1980.

För år 1980 har RRV valt att schablonmässigt skriva fram lönerna med 8 %.

De utbetalade pensionerna ökade enligt preliminära siffror med 17,9 % mellan åren 1977 och 1978. Den kraftiga ökningen hänger samman med prisutvecklingen och en kraftig tillväxt av antalet pensionärer. Mellan åren 1978 och 1979 förutses ökningstakten avta något. Den beräknas till 13,1 %. Det är något mer än vad som antogs i beräkningen i december 1978. Av de olika pensionsutbetalningarna är det den allmänna tilläggspensionen och delpensionen som ökar mest. För år 1980 har RRV valt att skriva fram pensionerna med drygt 9 %.

Av inkomsterna från andra förvärvskällor än tjänst har utvecklingen av inkomst av kapital mellan åren 1977 och 1978 ändrats från en antagen ökning på 1,7 % till en ökning på 3,3 %. Kapitalinkomsterna förutses öka med 6 % mellan åren 1978 och 1979 jämfört med en antagen ökning på 2 % i december. Förändringarna baseras på nya antaganden om räntenivån, in- och utlåning samt sparande.

Inkomsterna av jordbruksfastighet förutsågs i december ligga på ungefär oförändrad nivå år 1978 jämfört med år 1977 och öka med 4 % år 1979. RRV uppskattar nu med ledning av uppgifter från statens jordbruksnämnd att inkomsterna ökade med knappt 9 % år 1978 och att ökningen beräknas uppgå till drygt 5 % år 1979.

Inkomst av rörelse förutsågs i december öka med 8 % under år 1978. RRV bedömer nu att rörelseinkomsterna ökade med 7 % år 1978. För åren 1979 och 1980 förutses inkomsten öka med 9 % vardera året.

För övriga inkomstslag har endast smärre korrigeringar gjorts av utvecklingstakten mellan åren 1977 och 1979 jämfört med decemberberäkningen.

Utveckling av skatteunderlaget för svenska aktiebolag m. fl.

Under februari–mars upprepade RRV sin enkät till ett urval om drygt 2 000 svenska företag, sparbanker och försäkringsinstitut. De tillfrågades om den till statlig och kommunal skatt taxerade inkomsten under verksamhetsåren 1977 och 1978. Dessutom tillfrågades företagen om beräknade fyllnadsbetalningar under våren 1979, avdrag för forsknings- och utvecklingskostnader, det särskilda investeringsavdraget och det statliga investeringsbidraget för maskininvesteringar. Avdraget och bidraget har förlängts att gälla t. o. m. år 1979 (SFS 1978: 948, 949). Investeringsavdraget och bidraget är oförändrade 25 % resp. 10 %. Under perioden den 1 oktober 1978–den 31 mars 1980 medges ett särskilt investeringsavdrag för vissa byggnadsarbeten och ett statligt investeringsbidrag för vissa byggnadsarbeten (SFS 1978: 950, 951). Konstruktionen för detta avdrag och bidrag liknar den som gäller för investeringsavdraget och bidraget för maskininvesteringar. Avdraget och bidraget för vissa byggnadsarbeten utgår för en investeringskostnad som uppgår minst till 10 000 kr. Bidraget får inte beräknas på högre investeringskostnad än 1 milj. kr. Avdraget är 10 % och bidraget är 4 %.

Resultatet av enkäten har fördelats på företagsstorlek och redovisas i tabell 3.

Enligt enkäten beräknas den statligt taxerade inkomsten öka med 12 % från år 1977 till år 1978. Enligt höstens enkät var ökningen 6 %. Den kommunalt taxerade inkomsten beräknas i vårenkäten öka med 7 % mellan åren 1977 och 1978. I höstenkäten beräknades den kommunalt taxerade inkomsten bli oförändrad.

Det särskilda investeringsavdraget för maskininvesteringar beräknas uppgå till 2 154 milj. kr. för verksamhetsåret 1978. Företag med mer än 500 anställda svarar för 52 % av det totala avdraget. Som en följd av investeringsavdraget minskar den statliga bolagsskatten med 860 milj. kr. De företag som inte kan utnyttja avdraget kan i stället ansöka om investeringsbidrag. Dessa ansökningar beräknas totalt komma att motsvara ett belopp på 132 milj. kr. för verksamhetsåret 1978. Drygt 40 % av detta kommer att betalas ut till företag med högst 19 anställda.

Tabell 3. Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar, forsknings- och utvecklingsavdrag, investeringsavdrag samt investeringsbidrag fördelat på företagsstorlek verksamhetsåren 1977 och 1978, milj. kr.

Antal anställda	Statligt taxerad inkomst för verk- sammans- året 1977	Föränd- ring i statligt taxerad inkomst mellan verksam- hetsåren 1977— 1978	Kommu- nalt taxerad inkomst för verk- sammans- året 1977	Föränd- ring i kom- munalt taxerad inkomst mellan verksam- hetsåren 1977— 1978	Fyllnads- för verk- sammans- året 1978	Forsk- nings- och ut- veck- lings- avdrag för verk- sammans- hetsåret 1978	Investe- ringsav- drag för verksam- hetsåret 1978	Investe- ringsbi- drag för verksam- hetsåret 1978
Aktiebolag								
0— 19	1 234	— 89	2 310	+ 84	476	3	415	55
20— 99	799	— 44	1 609	— 13	345	3	315	51
100— 499	449	+ 77	1 106	+ 74	150	57	266	18
500—1 999	550	+131	1 640	+ 99	274	146	400	4
2 000—	761	+439	2 468	+372	328	190	718	1
Bank- och försäk- ringsverksamhet, fastighetsför- valtning	405	— 6	652	+ 41	101	0	35	1
Uppgift saknas	115	+ 3	144	+ 12	36	0	5	2
Totalt	4 313	+511	9 929	+669	1 710	399	2 154	132
Därav företag med mer än 500 anställda	1 311	+570	4 108	+471	602	336	1 118	5

Det särskilda forsknings- och utvecklingsavdraget beräknas uppgå till totalt 399 milj. kr. Företag med mer än 500 anställda svarar för drygt 80 % av avdraget.

Fyllnadsbetalningar under våren 1979 beräknas enligt enkäten utgöra ca 34 % av den totala bolagsskatten.

Vid bedömning av 1979 års statligt taxerade inkomster har RRV utgått från en trendmässig ökning på 10 %. Företagens möjlighet att göra avdrag ökar genom det nya investeringsavdraget för byggnadsinvesteringar. Med hänsyn till detta räknar RRV med en ökning av den statligt taxerade inkomsten på 5 % från år 1978 till år 1979.

III Beräkning av de olika inkomstitlarna

Skatter

För att revidera beräkningarna under denna rubrik har RRV fordrat in nya beräkningar av inkomsterna på vissa titlar från generaltullstyrelsen, riksskatteverket, riksförsäkringsverket, sjöfartsverket och arbetsmarknadsstyrelsen.

Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. Liksom i decemberberäkningen har RRV valt att redovisa titelns inkomster resp. utgifter uppdelade på å ena sidan skatt på inkomst och förmögen-

het, å andra sidan arbetsgivaravgifter. Arbetsgivaravgifterna har i sin tur delats in i fem olika deltitlar, som belyser den budgetmässiga behandlingen av arbetsgivaravgifterna. Inkomstiteln kan således delas i olika delar.

Dessa är:

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. (exkl. arbetsgivaravgift)

Arbetsgivaravgifter m. m. (exkl. allm. arbetsgivaravgift)

A Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen

B Socialavgift till barnomsorgen

C Socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m.

D Socialförsäkringsavgift till arbetslöshetsförsäkringen och utbetalningar till försäkringskassor samt arbetslöshetskassor

E Övriga arbetsgivaravgifter

Beräkningen över titelns delar sammanfattas i tabell 4. Som framgår av tabellen beräknas nu titeln Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. till 49 200 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och till 57 200 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Tabell 4. Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m., milj. kr.

	1977/78	1978/79	1979/80		
	Utfall	Enl RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med RRVs decemberberäkning	Enl RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med RRVs decemberberäkning
Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. (exkl. arbetsgivaravgifter, avrundat)	29 264	29 500	+ 1 000	32 800	+ 1 400
Arbetsgivaravgifter, (exkl. allmän arbetsgivaravgift, avrundat)	16 882	19 700	+ 200	24 400	+ 1 300
A Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen	16 024	17 347	- 71	19 484	+ 778
B Socialavgift till barnomsorgen	2 058	2 824	- 3	3 845	+ 139
C Socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna	- 1 157	91	+ 260	1 456	+ 313
D Arbetsgivaravgift till arbetslöshetsförsäkringen och utbetalningar till de allmänna försäkringskassorna samt de erkända arbetslöshetskassorna	- 75	- 238	+ 52	- 217	+ 38
E Övriga arbetsgivaravgifter	32	- 289	+ 7	- 140	+ 26
Netto avrundat	46 146	49 200	+ 1 200	57 200	+ 2 700

Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. (exkl. arbetsgivaravgifter)

Samtidigt med beräkningen av inkomstskatterna för nästa budgetår har RRV bedömt utfallet för innevarande budgetår. Beräkningarna sammanfat-

tas i tabell 5 i vilken också framgår skillnaden gentemot RRVs beräkningar i december år 1978.

De olika posternas innebörd förklaras närmare i RRVs decemberberäkning.

RRV har i sin förnyade beräkning liksom i decemberberäkningen utnyttjat resultat av RRVs urvalsundersökning av taxeringsstatistiskt material. En sammanfattning av resultaten av 1978 års undersökning avseende det årets taxering finns i RRVs decemberberäkning. En närmare redogörelse för undersökningen och dess resultat kommer att lämnas i ett statistiskt meddelande (SM) serie N från SCB.

Utgångspunkten för beräkningarna av inkomstskatterna är bl. a. de inkomstfördelningar som antas gälla för åren 1978, 1979 och 1980. Den taxeringsstatistiska undersökningen har använts för att beräkna dessa. De fysiska personernas inkomster och avdrag år 1977 har därvid räknats upp till resp. års nivå med tidigare nämnda inkomstantaganden. I beräkningarna har samma inkomstantaganden och kommunala utdebiteringshöjning applicerats på alla personer.

De förändringar i skattesystemet som infördes för inkomståret 1979 har beskrivits i RRVs decemberberäkning. Där redovisas även effekterna av olika ändringar i skattereglerna. RRV har gjort nya beräkningar av effekterna med de nya inkomstantagandena men inte funnit anledning att revidera de tidigare redovisade beräkningarna för år 1979. Förändringarna i skattereglerna år 1979 var:

- statliga skatteskalen indexreglerad, basenheten 5 400 kr. år 1979
- statliga skatteskalen sänktes i inkomstlägena 43 200 kr. till 64 800 kr. (statlig beskattningsbar inkomst)
- den särskilda skattereduktionen indexreglerades. Utgår år 1979 med 560 kr. för samtliga inkomsttagare
- höjning av extra avdraget för pensionärer
- höjning av avdraget för underhåll till icke hemmavarande barn
- skattereduktion genom det nya skattesparandet (SFS 1978: 423)
- automatisk uppräkningsbelopp för höjningen av schablonintäkt för en- och tvåfamiljsfastigheter
- höjning av den kommande kommunala medeldebiteringen med 31 öre per skattekrona.

För inkomståret 1980 föreligger två propositioner som påverkar inkomstskatternas utveckling nämligen prop. 1978/79: 160 och prop. 1978/79: 95 om den kommunala ekonomin.

I den sistnämnda propositionen föreslås att kommuner och landstingskommuner fr. o. m. 1981 års taxering tillförs skatteunderlag från beskattade förmåner, där skatten i dag i sin helhet tillfaller staten. Samtidigt höjs grundavdraget vid den kommunala inkomsttaxeringen från 4 500 kr. till 6 000 kr., och skattebortfallsbidraget för 1970 års skattereform och kompensationsbidraget för 1974 års skattereform slopas.

I prop. 1978/79: 160 förslås att den statliga skattereduktionen minskas med 400 kr. Detta motsvarar beloppsmässigt höjningen av det kommunala grundavdraget. Samtidigt föreslås att det statliga grundavdraget slopas och att en teknisk anpassning görs av skatteskalen med anledning av detta.

Tabell 5. Skatt på inkomst och förmögenhet m. m.

	1977/78 Utfall	1978/79		1979/80	
		Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
Inkomster					
Prel A-skatt	75 694	85 165	+ 544	93 695	+ 743
Prel B-skatt	10 687	11 180	+ 124	11 994	+ 293
Fyllnadsbetalningar av preliminärskatt	5 794	6 085	+ 334	6 674	+ 580
Kvarstående skatt	2 946	3 490	± 0	3 313	+ 36
Tillkommande skatt sjömansskatt res- tantier	1 058	1 000	± 0	1 000	± 0
Slutlig kompensation till kommuner 1974 års skattereform	1 398	1 694	- 5	2 199	+ 4
Summa	97 577	108 613	+ 997	118 875	+1 656
Utgifter					
Kommunalskattemedel	59 865	69 396	- 10	75 884	+ 252
Överskjutande skatt	5 708	6 862	± 0	7 114	- 53
Övriga restitutioner	790	500	± 0	500	± 0
Utbetalningar till allm pensionsfonden	604	742	± 0	803	± 0
Omföringar till andra inkomsttitlar	213	167	± 0	61	± 0
Omföringar av skatte- deb avg och egenavgif- ter till folkpensione- ringen sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäk- ringen	1 133	1 441	± 0	1 696	+ 32
Summa utgifter	68 313	79 108	- 10	86 058	+ 231
Netto på deltiteln	29 264	29 505	+ 1 007	32 817	+1 425
Avrundat		29 500	+ 1 000	32 800	+1 400

I prop. 1978/79: 160 lämnas också ett förslag till marginalsattesänkning för 1980 års inkomster. Inkomstintervallen i skatteskalen är uttryckta i basenheten. År 1980 skall den statliga skatteskalen inflationsskyddas med ett prisindex baserat på prisutvecklingen rensad från effekter av mervärdeskatten mellan augusti 1978 och augusti 1979. RRV har liksom i december beräknat uppgången enligt detta prisindex till drygt 5,5 %. Det innebär att skatteskalans skiktgränser förskjuts uppåt med 5,5 % år 1980 jämfört med år 1979. Basenheten blir då 5 700 kr. Det innebär att marginalskatte-

sänkningar kommer att ske år 1980 för inkomster mellan 34 000 kr. och 114 000 kr. Den största sänkningen på 5 procentenheter genomförs i skikten mellan 57 000 kr. och 74 000 kr. Vidare föreslås att en marginalskattespärr införs, enligt vilken den sammanlagda statliga och kommunala marginalskatten inte får överstiga en viss gräns. Denna föreslås utgöra 80 % i inkomstsikt upp till 171 000 kr. och 85 % för inkomster därutöver. Den gällande regeln om begränsning av det totala skatteuttaget, den s. k. 80/85-procentsregeln, föreslås anpassad till marginalskattetaket.

Resultaten av de förändringar i skatteregler som föreslås gälla för år 1980 jämfört med de regler som gäller för år 1979 presenteras i tabell 6. I tabellen redovisas även hur inflationsskyddet i skattesystemet påverkar statsskatten och den statliga skattereduktionen.

I prop. 1978/79: 160 föreslås även att skattereduktion skall medges för gåvor till organisationer som antingen utövar internationell biståndsverk-

Tabell 6. Effekter av ändrade skatteregler inkomståret 1980. Medelvärden

Statlig beskattningsbar inkomst	Antal inkomsttagare, 1 000-tal	Effekt av inflations-skyddad skatteskala, kr	Effekt av marginalskatte-sänkning, kr	Effekt av inflations-skyddad skattereduktion, kr	Sänkt skatte-reduktion, kr	Effekt av höjt kommunalt grundavdrag, kr	Nettoeffekt, kr
- 15 ¹	1 326	(0)	(+ 33)	(- 120)	(+ 400)	(- 435)	(- 122)
15- 20	310	0	+ 33	- 120	+ 400	- 435	- 122
20- 25	323	- 18	+ 12	- 120	+ 400	- 435	- 161
25- 30	319	- 18	+ 9	- 120	+ 400	- 435	- 164
30- 35	313	- 57	+ 49	- 120	+ 400	- 435	- 163
35- 40	332	- 110	+ 18	- 120	+ 400	- 435	- 247
40- 45	392	- 176	- 69	- 120	+ 400	- 435	- 400
45- 50	410	- 231	- 155	- 120	+ 400	- 435	- 541
50- 55	430	- 327	- 252	- 120	+ 400	- 435	- 734
55- 60	386	- 462	- 377	- 120	+ 400	- 435	- 994
60- 65	292	- 582	- 618	- 120	+ 400	- 435	- 1 335
65- 70	235	- 714	- 832	- 120	+ 400	- 435	- 1 701
70- 80	275	- 786	- 1 173	- 120	+ 400	- 435	- 2 114
80- 90	155	- 1 191	- 1 442	- 120	+ 400	- 435	- 2 788
90-100	84	- 1 346	- 1 623	- 120	+ 400	- 435	- 3 124
100-125	108	- 1 383	- 1 803	- 120	+ 400	- 435	- 3 341
125-150	41	- 1 623	- 2 091	- 120	+ 400	- 435	- 3 869
150-200	31	- 1 806	- 2 786	- 120	+ 400	- 435	- 4 747
200-500	16	- 2 073	- 4 253	- 120	+ 400	- 435	- 6 481
500-	1	- 2 073	- 12 483	- 120	+ 400	- 435	- 14 711
Totalt²	5 779	- 2 348	- 2 658	- 670	+ 2 310	- 2 510	- 5 876

¹ Alla erhåller inte hela effekten i detta inkomstintervall.

² De totaler som avser belopp är angivna i milj. kr.

Ann: I tabellen är inte effekterna av nya regler för extra avdrag samt höjd kommunal utdebitering medtagna. Vid prognoseringen av inkomstfördelningen för år 1980 har hänsyn tagits till förslaget om slopandet av det statliga grundavdraget. Den tekniska anpassningen av den statliga skatteskalan till detta förslag innebär totalt sett en skattehöjning på ca 200 milj. kr. Beräkningen av effekten av en marginalskattesänkning beaktar denna förändring och inkluderar den föreslagna marginalskattespärren för inkomster överstigande 20 basenheter (=114 000 kr.). Skattebortfallet till följd av marginalskattespärren har beräknats till 140 milj. kr. under antagande om en genomsnittlig utdebitering på 29 kr. år 1980. Denna effekt reduceras till ca 80 milj. kr. om hänsyn tas till den nuvarande 80/85 %-regeln och att personer med högre inkomster i större utsträckning är bosatta i kommuner med relativt låg kommunal utdebitering. Samma genomsnittliga utdebitering har använts för att beräkna effekten av en höjning av det kommunala grundavdraget.

samhet eller som verkar för internationellt samförstånd eller för respekt för de mänskliga rättigheterna. För att skattereduktion för gåvor skall föreliggande måste den skattskyldige styrka såväl gåvans storlek som den mottagande organisationens identitet. Skattereduktionen föreslås utgöra 50 % av det belopp som under beskattningsåret har givits som gåva. Gåvoreduktionen får dock inte beräknas på högre belopp än 2 000 kr. Är gåvobeloppet under 200 kr. utgår ingen skattelättnad. Förslaget avses träda i kraft den 1 januari 1980 och tillämpas på gåvor som har lämnats efter detta datum. Effekten har i prop. 1978/79: 160 beräknats till ca 20 milj. kr. i skattelättnad år 1980.

Preliminära skatteinflödet är i huvudsak känt t. o. m. januari-terminen. Utfallet under november och januari avseende skatten på inkomster under september-december 1978 blev ca 200 milj. kr. större än som förutsågs i beräkningarna i december. Den totala uppbörden av preliminär A-skatt år 1978 skulle därmed uppgå till ca 82 700 milj. kr. vilket är en uppgång med nästan 16 % från år 1977.

Uppjusteringen av preliminärskatteinflödet, dvs. både A- och B-skatt, motsvaras av lika stora ökningar av den statliga skatten. Detta medför att de fysiska personernas fyllnadsbetalningar våren 1979 och deras kvarstående skatter våren 1980 kan antas bli av ungefär samma omfattning som antogs vid beräkningen i december.

De totala fyllnadsbetalningarna våren 1979 beräknas emellertid öka med ca 330 milj. kr. Orsaken till uppjusteringen är den information RRV fått i den tidigare nämnda enkäten över de juridiska personernas inkomstutveckling. Eftersom en uppjustering har gjorts såväl av de statligt som de kommunalt taxerade inkomsterna för år 1978 och inte motsvarande ökning av uppbörden av den preliminära B-skatten har skett, ökar det s. k. underuttaget. Erfarenhetsmässigt betalar aktiebolagen en stor del av sina skatter i form av fyllnadsbetalningar och dessa väntas därför öka våren 1979. En konsekvens av uppjusteringen av den statliga skatten blir också att den överskjutande skatten hösten 1979 väntas minska något för de juridiska personerna, jämfört med beräkningen i december. Som nämnts tidigare har också en uppjustering gjorts av antagandet om aktiebolagens inkomstutveckling år 1979 jämfört med decemberberäkningen. Företagens benägenhet att göra fyllnadsbetalningar väntas bli bestående även år 1980. De totala fyllnadsbetalningarna har därför reviderats upp med ca 580 milj. kr. budgetåret 1979/80 jämfört med decemberberäkningen.

Den preliminära A-skatten har sålunda reviderats upp med drygt 500 milj. kr. för budgetåret 1978/79 vilket bl. a. beror på utfallet av uppbörden år 1978. En annan bidragande förklaring är antagandet om lönesummans utveckling år 1979. Uppjusteringen av lönesumman med 0,5 procentenheter påverkar upphörden budgetåret 1978/79 endast under två av de sex uppbördsterminerna.

I preliminärskatteberäkningarna förutsätts att några retroaktiva löneutbetalningar inte sker förrän tidigast år 1980.

Utfallet för år 1978 samt uppjusteringen av lönesummeantagandet år 1979 och år 1980 beräknas tillsammans bidra till en ökning av den preliminära A-skatten jämfört med beräkningen i december, trots att nya skattelättnader föreslagits för år 1980. Effekterna av de ändrade skattereglerna påverkar budgetåret 1979/80 i mindre omfattning. Den preliminära A-skatten har således beräknats till ca 93 700 milj. kr. budgetåret 1979/80 vilket är en uppjustering med ca 740 milj. kr. sedan december 1978.

Den preliminära B-skatten, som i huvudsak erläggs av egna företagare, har justerats upp från december bl. a. med hänsyn till att inkomsterna från jordbruk och rörelse nu beräknas ha ökat under inkomståret 1978. Detta medför att den totala B-skatten justeras upp med drygt 100 milj. kr. budgetåret 1978/79 och med ca 300 milj. kr. budgetåret 1979/80 jämfört med decemberberäkningen.

I decemberberäkningen antogs att den kommunala utdebiteringen skulle höjas med 0,30 kr. per skattekrona från år 1978 till år 1979. Utfallet blev 0,31 kr. per skattekrona vilket innebär att den kommunala utdebiteringen uppgår till 29,02 kr. per skattekrona under år 1979. För år 1980 har RRV liksom i december räknat med en schablonmässig höjning på 0,25 kr. per skattekrona. Utbetalningarna av kommunalskattemedel under år 1980 påverkas också av upprevideringen av bolagens inkomstutveckling år 1978. Såväl förskotten för år 1980 som slutavräkningen år 1980 avseende år 1978 påverkas. För budgetåret 1979/80 räknar RRV således med en uppjustering på ca 250 milj. kr.

RRVs kalkyler över inkomstskatterna innebär sammantaget en uppjustering med 1 000 milj. kr. jämfört med beräkningen i december. Inkomstskatterna beräknas således nu till 29 500 milj. kr. för innevarande budgetår. För budgetåret 1979/80 beräknas inkomsterna till 32 800 milj. kr. vilket är en uppdragning med 1 400 milj. kr. Revideringarna hänger till stor del samman med bedömningen av de juridiska personernas skatteinbetalningar och uppjusteringen av lönesummeantagandet för år 1979.

Arbetsgivaravgifter m. m.

Arbetsgivaravgifterna betalas under året in i form av preliminära avgifter, fyllnadsinbetalningar av preliminära avgifter och kvarstående avgifter. För en närmare redovisning av uppbördsförfarandet för arbetsgivaravgifter hänvisas till RRVs decemberberäkning.

Fr. o. m. budgetåret 1979/80 har i beräkningarna vissa ändringar genomförts vad gäller uppbörden av arbetsgivaravgifter från statliga myndigheter. Dessa ändringar har gjorts på uppdrag av regeringen. Uppdraget redovisas närmare under inkomstiteln pensionsmedel m. m. Statliga myndigheter betalar varje månad ett lönekostnadspålägg, f. n. 39 % av utbetald lönesumma. Det inbetalda lönekostnadspålägget, som avser att täcka lagstadgade arbetsgivaravgifter m. m., personalpensionsförmåner samt av-

sättningar till framtida kompletteringspensioner, bokförs på inkomsttiteln pensionsmedel m. m. Från titeln pensionsmedel överförs arbetsgivaravgifter till dels inkomstskatttiteln, dels fonder utanför budgeten. Denna överföring har hittills skett först när de slutliga avgifterna för ett kalenderår kan fastställas, dock senast i juni månad året efter avgiftsåret. Undantagen från denna regel har ATP-avgiften varit. Här har tillämpats ett system med löpande preliminära överföringar till AP-fonden. Slutregleringen har ägt rum senast i juni månad året efter avgiftsåret.

Det nuvarande systemet medför således ett periodiseringsfel på titeln pensionsmedel, eftersom inkomsterna på titeln avser det under budgetåret influtna lönekostnadspåslägget, medan utgifterna avser arbetsgivaravgifter för det kalenderår som avslutas under budgetåret. För att komma till rätta med detta förutsätts här att alla arbetsgivaravgifter från statliga myndigheter fr. o. m. budgetåret 1979/80 kommer att överföras från inkomsttiteln pensionsmedel med ett preliminärt belopp varannan månad. Slutregleringen för kalenderåret i fråga skall ske senast juni månad efter avgiftsåret. De preliminära avgifterna för kalenderåret beräknas på så sätt att lönesumman två år före avgiftsåret räknas upp med den uppräkningsfaktor som regeringen fastställer dvs. samma förfarande som gäller för näringslivet och kommunerna.

Arbetsgivaravgifter (exkl. ATP-avgiften) inbetalade av statliga affärsverk, riksbanken och riksgäldskontoret berörs inte av omläggningen. Dessa avgifter betalas in till riksförsäkringsverket när den slutliga avgiften för kalenderåret kan fastställas, dock senast i juni månad året efter avgiftsåret.

Under budgetåret 1979/80 kommer således preliminära arbetsgivaravgifter inbetalade av statliga myndigheter avseende socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen, socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen, socialförsäkringsavgiften till barnomsorgen, arbetsgivaravgiften till arbetslöshetsförsäkring samt den särskilda vuxenutbildningsavgiften att löpande överföras till inkomstskatttiteln. Dessutom skall avgifterna för kalenderåret 1979 slutregleras före juni 1980. Eftersom avgifterna för första halvåret inte har överförts löpande kommer slutregleringen för kalenderåret även att omfatta dessa avgifter. Detta betyder att avgifter avseende tre halvår kommer att påföras inkomstskatttiteln budgetåret 1979/80.

	1979 andra halvåret	1980 första halvåret	1979/80 budget- året
Preliminära avgifter	1 640	1 753	3 393
Slutreglering avseende kalenderåret 1979		1 738	1 738
varav:			
första halvåret		1 640	1 640
Summa			5 131

Inkomsterna på inkomstskattetiteln blir till följd härav drygt 1 600 milj. kr. högre (se tablå). Fr. o. m. budgetåret 1980/81 kommer överföringarna att avse preliminära avgifter för två halvår samt slutregleringen för det kalenderår som avslutas under budgetåret.

Arbetsgivaravgifterna har i det följande delats in i olika grupper med avseende på olikheter i den kassamässiga redovisningen över inkomstskattetiteln.

Socialförsäkringsavgifter till folkpensioneringen samt socialavgift till barnomsorgen

Dessa avgifter redovisas som inkomster på titeln. Utgifterna för såväl folkpensioneringen som barnomsorgen sker via anslag på statsbudgeten.

Tabell 7. Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen milj. kr.

Inkomster	1977/78 Utfall	1978/79		1979/80	
		Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
Inkomster					
Direktdebiterade avgifter	13 623	14 545	-69	15 765	+ 60
Egenavgifter och övriga skatte- debiterade avgifter	542	796	- 4	852	+ 6
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	1 859	2 006	+ 2	2 867	+712
Summa inkomster	16 024	17 347	-71	19 484	+778
Netto på titeln	+16 024	+17 347	-71	+19 484	+778

Tabell 8. Socialavgift till barnomsorgen, milj. kr.

Inkomster	1977/78 Utfall	1978/79		1979/80	
		Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
Inkomster					
Direktdebiterade avgifter	1 834	2 510	-3	3 292	+ 1
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	224	314	0	553	+138
Summa inkomster	2 058	2 824	-3	3 845	+139
Netto på titeln	+2 058	+2 824	-3	+3 845	+139

Socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m.

Som framgår av tabell 9 beräknas förskotten till de allmänna försäkringskassorna uppgå till 20 539 milj. kr. budgetåret 1978/79. Jämfört med decemberberäkningen är detta en nedjustering med 336 milj. kr. Neddragningen förklaras huvudsakligen av att de faktiska kostnaderna under andra halvåret 1978 blev lägre än vad som beräknades i november.

Tabell 9. Beräkning av de allmänna försäkringskassornas förskott från inkomstskattetiteln för sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen (milj. kr.)

	1977/78	1978/79		1979/80	
	Utfall	Enl RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med RRVs decemberberäkning	Enl RRVs marsberäkning	Förändring jämfört med RRVs decemberberäkning
Sjukpenning	11 414	12 351	- 87	13 561	- 5
Sjukvårdsförmåner inkl. läkemedelsersättning	6 711	7 657	-237	9 134	+766
Föräldrapenning	2 009	2 506	- 17	2 821	+ 97
Frivillig försäkring	12	11	- 1	12	0
Förvaltningskostnader	1 453	1 665	- 39	1 785	- 48
Summa utgifter	21 599	24 190	-381	27 313	+810
Statsbidrag	3 233	3 641	- 45	4 096	+119
Frivillig försäkring	8	10	0	10	0
Förskott från inkomstskattetiteln (utgifter - bidrag)	18 358	20 539	-336	23 207	+691

Den 1 mars 1979 träffades en överenskommelse mellan landstingsförbundet och regeringen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen åren 1980 och 1981. Överenskommelsen innebär bl. a., att ersättningen för offentlig öppen läkarvård höjs från 93 kr. till 127 kr. för varje besök, att ersättningen för sjukvårdande behandling höjs från 40 kr. till 55 kr. per besök, att ersättning för hjälpmedel åt handikappade höjs från 43 kr. till 62 kr. per invånare, att ersättning för sjukhusvård höjs från 30 kr. till 40 kr. per vård dag. Dessutom införs en ny ersättning för att underlätta utbyggnaden av långtidssjukvården. För budgetåret 1979/80 beräknas kostnaderna för sjukförsäkringen öka med 650 milj. kr. som en följd av överenskommelsen.

Föräldraförsäkringens kostnader budgetåret 1979/80 beräknas till 2 821 milj. kr. vilket är 97 milj. kr. mer än vad som beräknades i decemberberäkningen. Orsaken härtill är att hänsyn tagits till den i budgetpropositionen aviserade ändringen av ersättningsreglerna för föräldraförsäkringens nionde månad. Fr. o. m. den 1 januari 1980 skall ersättning utgå för inkomstbortfall enligt samma regler som gäller för försäkringen i övrigt. Enligt de nuvarande reglerna utgår ersättning för den nionde månaden med 32 kr. per dag.

De totala kostnaderna för sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen beräknas till 27 313 milj. kr. budgetåret 1979/80, dvs. en ökning med 810 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen. Förskotten från inkomstskatttiteln till de allmänna försäkringskassorna, som utgör 85 % av de totala kostnaderna, skulle därmed uppgå till 23 207 milj. kr.

Tabell 10. Socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m., milj. kr.

Inkomster Utgifter	1977/78	1978/79		1979/80	
	Utfall	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
A. Inkomster					
Direktdebiterade avgifter	14 523	17 572	- 82	20 081	+ 67
Egenavgifter och övriga skatte- debiterade avgifter	591	634	0	819	+ 26
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	1 792	2 321	+ 3	3 663	+ 911
Återföring av medel från allmänna sjukförsäkringsfonden	205	-		-	
Övriga inkomster	90	103	+ 3	100	0
Summa inkomster	17 201	20 630	- 76	24 663	+1 004
B. Utgifter					
Förskott till de allmänna försäkringskassorna	18 358	20 539	-336	23 207	+ 691
Avsättning av medel till allmänna sjukförsäkringsfonden	-	-		-	
Summa utgifter	18 358	20 539	-336	23 207	+ 691
Netto på titeln (A - B)	-1 157	+91	+260	+1 456	+ 313

Alltsedan sjukförsäkringssystemet lades om året 1974 har utgifterna väsentligt överstigit inkomsterna. Det har därvid uppkommit ett kassamässigt underskott. För budgetåret 1978/79 beräknas detta underskott förbytas i ett kassamässigt överskott på 91 milj. kr. Beräkningen för budgetåret 1979/80 anger ett överskott på 1 456 milj. kr. Ca 900 milj. kr. av detta överskott förklaras dock av att avgifter från statliga myndigheter avseende tre halvår kommer att överföras från inkomstiteln pensionsmedel till inkomstskatttiteln budgetåret 1979/80.

Arbetsgivaravgift till arbetslöshetsförsäkringen och utbetalningar till de allmänna försäkringskassorna samt de erkända arbetslöshetskassorna

På titeln redovisas den del av arbetslöshetsförsäkringen som finansieras med arbetsgivaravgifter. Till de allmänna försäkringskassorna utbetalas förskott och slutavräkningsbelopp avseende kostnaderna för kontant arbetsmarknadsstöd (KAS). Vidare utbetalas två tredjedelar av kostnaderna för grundbidrag och viss del av kostnaderna för progressivbidrag. Jämfört med decemberberäkningen har endast smärre korrigeringar gjorts.

Tabell 11. Avgift till arbetslöshetsförsäkringen och utbetalningar till de allmänna försäkringskassorna och de erkända arbetslöshetskassorna.

Inkomster Utgifter	1977/78	1978/79		1979/80	
	Utfall	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
A. Inkomster					
Direktdebiterade avgifter	666	701	- 2	760	+ 6
Avgifter från statliga myndigheter och affärsverk	89	97	0	138	+34
Återföring av medel från arbets- löshetsfonden	-	-		-	
Summa inkomster	755	798	- 2	898	+40
B. Utgifter					
Kontant arbetsmarknadsstöd	144	184	-17	199	- 3
Utbetalningar till erkända arbetslöshetskassor	355	493	-41	570	+ 2
Avsättning av medel till arbetslöshetsfonden	331	359	+ 4	346	+ 3
Summa utgifter	830	1 036	-54	1 115	+ 2
Netto på titeln (A-B)	-75	-238	+52	-217	+38

Övriga arbetsgivaravgifter

De avgifter som redovisas i tabellen nedan flyter in på titeln för att därefter under samma budgetår överföras till olika myndigheter eller fonder.

Tabell 12. Övriga arbetsgivaravgifter, milj. kr.

Inkomster Utgifter	1977/78	1978/79		1979/80	
	Utfall	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning	Enl RRVs marsbe- räkning	Förändring jämfört med RRVs december- beräkning
A. Inkomster					
1. Arbetsskadeförsäkringsavgift	415	449	- 1	498	+ 1
2. Byggnadsforskningsavgift	86	92	+ 2	95	+ 1
3. Lönegarantiavgift	168	303	+ 1	444	+ 19
4. Arbetarskyddsavgift	214	219	- 7	249	- 27
5. Avgift för sjöfolks pensionering	11	9	+ 1	10	- 1
6. Arbetsmarknadsutbildningsavgift	754	798	- 2	898	+ 38
7. Delpensionsavgift	463	500	- 1	808	+272
8. Särskild vuxenutbildningsavgift	362	494	+ 1	561	+ 24
Summa inkomster	2 473	2 864	- 6	3 563	+327
B. Utgifter					
Summa 1-7 enl ovan	2 111	2 370	- 7	3 002	+303
8. Särskild vuxenutbildningsavgift	330	546	0	561	+ 24
Merkostnader för delpensions- försäkringen	-	237	- 6	140	- 26
Summa utgifter	2 441	3 153	-13	3 703	+301
Netto på titeln (A-B)	+32	-289	+ 7	-140	+ 26

Avsättningar till/återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunal-skattemedel

De avsättningar till resp. återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt den nu framlagda beräkningen bör verkställas under budgetåren 1978/79 och 1979/80, framgår av följande sammanställning, i vilken som jämförelse medtagits motsvarande belopp vid RRVs decemberberäkning (milj. kr.).

	1978/79		1979/80	
	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning	Enligt RRVs decemberberäkning	Enligt RRVs marsberäkning
Avsättning	11 700	11 700	12 100	14 400
Återföring	12 250	12 150	11 700	11 550
Nettoavsättning	- 550	- 450	400	2 850

Med understrykande av de osäkerhetsmoment som föreligger i frågor om inkomstantaganden, kommunal utdebitering m.m. uppskattar RRV nettoinkomsterna på titeln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m.m. till 49 200 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 57 200 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Skogsvårdsavgifter. Enligt prop. 1978/79: 110 om riktlinjer för skogspolitiken, m.m. föreslås en höjning av skogsvårdsavgiften från 0,9 promille av skogsbruksvärdet till 3 promille. Höjningen föreslås träda i kraft vid 1981 års allmänna fastighetstaxering, varför budgetåren 1978/79 och 1979/80 inte berörs av förslaget. För båda budgetåren beräknas inkomsterna på titeln skogsvårdsavgifter till oförändrat 18,1 milj. kr.

Arvskatt och gåvoskatt. I prop. 1978/79: 160 om fortsatt reformering av inkomstskatten, m.m. föreslås befrielse från arvskatt för trossamfund m.fl. De nya reglerna, vilka föreslås träda i kraft den 1 januari 1980, har dock inte föranlett någon justering av den tidigare beräkningen av inkomsterna på titeln för budgetåret 1979/80.

Stämpelskatt och stämpelavgift. Inkomsterna på titeln redovisas av riksskatteverket, domstolsverket och centralnämnden för fastighetsdata. I decemberberäkningen beräknades inkomsterna till sammanlagt 706,9 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 799 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Därav hänförde sig 110 resp. 125 milj. kr. till riksskatteverkets uppbörd av framför allt skatt på aktier och obligationer. I skrivelse till RRV den 28 februari 1979 motiverar riksskatteverket en sänkning av dessa belopp med 15 resp. 20 milj. kr.:

Under budgetåret 1977/78 inflöt 93,4 milj. kr. jämfört med 145,5 milj. kr. under budgetåret 1976/77. Denna nedgång, som bedömts ha sin förklaring i den långdragna lågkonjunkturen och den av statsmakterna förda åtstramningspolitiken, har i motsats till vad som antagits i samband med RSVs inkomstberäkning i februari 1978 fortsatt även under första halvåret 1978. Först under hösten 1978 har en viss ökning av uppbörden kunnat förmärkas. Uppbörden har dock ännu inte nått upp till det i och för sig låga beloppet från hösten 1977.

Domstolsverkets och centralnämndens uppbörd påverkas av förslag till skattehöjningar i prop. 1978/79: 160 om fortsatt reformering av inkomstskatten, m. m. Stämpelskatten vid förvärv av fast egendom och tomträtt föreslås höjas från 1 % till 1,5 för fysiska personer och från 2 % till 3 % för juridiska personer. Vidare föreslås att stämpelskatten vid in-teckning för fordran höjs från 0,4 % till 1 %. Höjningarna avses träda i kraft den 1 januari 1980. I propositionen beräknas förslagen öka statsinkomsterna med 550 milj. kr. under år 1980.

Med ledning av uppgifter från domstolsverket om uppbördens fördelning på stämpelskatt för lagfart resp. in-teckning beräknar RRV att inkomstökningen till följd av förslagen kommer att uppgå till 600 milj. kr. under år 1980. För budgetåret 1979/80 beräknas ökningen på titeln uppgå till 280 milj. kr. med hänsyn tagen också till riksskatteverkets nedjustering.

RRV beräknar inkomsterna på titeln stämpelskatt och stämpelavgift till 692 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 1 080 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Tullmedel. Inkomsterna på titeln tullmedel beräknades i budgetpropositionen till 880 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och till 1 025 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

I skrivelse till RRV den 27 februari 1979 anför generaltullstyrelsen följande:

Styrelsens inkomstberäkning 1978.11.02 grundades på konjunkturinstitutets bedömning av konjunkturläget hösten 1978. Enligt denna väntades värdet av importen under 1979 öka med 11,5 % till 104 110 milj. kr.

I den preliminära nationalbudgeten för 1979 beräknas importvärdet för 1979 till 105 303 milj. kr., en ökning med 13,7 % i förhållande till det i nationalbudgeten upptagna importvärdet för 1978, 92 596 milj. kr. På grundval av prognosen för importen under 1979 har styrelsen i samråd med konjunkturinstitutet beräknat importvärdet för budgetåret 1978/79 till $(47\,500 + 50\,500 =) 98\,000$ milj. kr.

Importvärdet för 1980 har beräknats stiga med ca 14,5 % (volym 8 %, pris 6 %) till 120 500 milj. kr. För 1981 har importvärdet beräknats stiga med ca 13 % till 136 000 milj. kr. Samråd under hand har även beträffande dessa beräkningar skett med konjunkturinstitutet.

På grundval av ovanstående bedömningar har importvärdet för 1979/80 beräknats till $(54\,800 + 58\,000 =) 112\,800$ milj. kr. och för 1980/81 till $(62\,500 + 65\,500 =) 128\,000$ milj. kr.

Tullmedel, milj. kr. .

Utfall

	1977/78 juli-dec	jan-juni	summa	1978/79 juli-dec
Debiterad uppbörd	581	473	1 054	507
Influten nettouppbörd	540	401	941	432

Prognos

	1978/79 juli-dec (Utfall)	jan-juni	1979/80 juli-dec	jan-juni	1980/81 juli-dec	jan-juni
Nettouppbörd	432	450	495	530	565	600
Summa	880		1 025		1 165	

Såsom framgår av nedanstående tabell har under innevarande budgetår en viss omfördelning ägt rum i fråga om importandelarna för de olika handelsområdena. Genom att importen från "Övriga länder", för vilken tullpreferenser gäller endast i begränsad omfattning, har lägre andel av importvärdet än tidigare, torde uppbörden av tull komma att ligga på samma nivå som beräknades hösten 1978, trots uppjusteringen av importvärdena.

Handelsområde	Andel av det totala importvärdet (%)			
	1976/77	1977/78	1977/78 juli-dec	1978/79 juli-nov
EFTA-länder inkl Danmark och Storbritannien	33,7	34,4	33,9	35,6
EG-länder exkl Danmark och Storbritannien	33,4	32,2	33,2	32,7
Övriga länder	32,9	32,4	32,9	31,7

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln tullmedel beräknas till 881 746 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 1 025 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Mervärdeskatt. Inkomsterna på denna titel uppbärs av länsstyrelserna och tullverket.

Utfallsiffror för inbetald skatt till länsstyrelserna är kända t. o. m. februari månad 1979 och för återbetald skatt t. o. m. januari månad. Till grund för beräkningen av länsstyrelsernas uppbörd av mervärdeskatt ligger en bedömning av den privata konsumtionens utveckling. Mellan åren 1978 och 1979 beräknas den privata konsumtionen öka med 9,2%. Detta är 0,3 procentenheter högre än enligt decemberberäkningen. För år 1980 har ökningen beräknats till ca 8%. Länsstyrelsernas nettouppbörd av mervärdeskatt under budgetåret 1978/79 beräknas uppgå till 11 500 milj. kr., vilket

är 600 milj. kr. högre än i decemberberäkningen. Uppbörden under budgetåret 1979/80 beräknas uppgå till 11 800 milj. kr. Det är en ökning med 300 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

Tabell 13. Mervärdeskatt budgetåret 1978/79, milj. kr.

Uppbördsmonad	Tull- verket	Länsstyrelserna		Summa
		Inbetald skatt	Återbetald skatt	
Juli-aug	2 930 ¹	4 317 ¹	2 394 ¹	4 853 ¹
Sept-okt	2 531 ¹	3 953 ¹	2 458 ¹	4 026 ¹
Nov-dec	3 020 ¹	4 261 ¹	2 525 ¹	4 756 ¹
Jan-febr	3 137	5 698 ¹	2 547	6 288
Mars-april	3 235	4 043	2 699	4 579
Maj-juni	3 147	4 528	2 677	4 998
Summa	18 000	26 800	15 300	29 500

¹ Utfall

Generaltullstyrelsen har reviderat sin prognos för mervärdeskatt på importerade varor. Importvärdet för budgetåret 1978/79 beräknas uppgå till 98 000 milj. kr., vilket är 200 milj. kr. högre än enligt decemberberäkningen. För budgetåret 1979/80 beräknas importvärdet uppgå till 112 800 milj. kr. Detta är en ökning i förhållande till decemberberäkningen med 1 800 milj. kr. Med dessa importvärden beräknar generaltullstyrelsen uppbörden av mervärdeskatt under budgetåret 1978/79 till 18 000 milj. kr. I förhållande till decemberberäkningen är detta en minskning med 600 milj. kr. För budgetåret 1979/80 beräknas mervärdeskatten på importerade varor uppgå till 20 800 milj. kr., vilket är en minskning med 300 milj. kr. jämfört med decemberberäkningen.

RRV beräknar inkomsterna på titeln mervärdeskatt till 29 500 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 32 600 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Särskilda varuskatter. De särskilda varuskatterna redovisas av riksskatteverket och generaltullstyrelsen. I budgetpropositionen uppfördes titeln med 501,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 528,5 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I sin nya beräkning har generaltullstyrelsen reviderat ned sin prognos av uppbörden med 4,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 7,5 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Generaltullstyrelsens prognos för budgetåren 1978/79 och 1979/80 skulle därmed bli 37 milj. kr. och 36 milj. kr. Minskningen av uppbörden förklaras framför allt av att dryckesförpackningsavgiften beräknas bli mer än halverad mellan första och andra halvåren 1978/79 till följd av den kraftiga importminskningen av läskedrycker och starköl. Därefter räknar styrelsen med en viss volymökning. I budgetpropositionen beräknades höjningen av utjämningsskatten med 20 öre den 1 januari 1979 medföra en ökning av titeln med 5 milj. kr. budgetåret 1978/79. Riksskatteverket har nu beräknat ökningen till 10 milj. kr.

RRV ansluter sig till generaltullstyrelsens och riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln särskilda varuskatter beräknas till 501 589 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 521 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Försäljningsskatt på motorfordon. Nyregistreringen av personbilar uppgick till drygt 200 000 år 1978. Riksskatteverket har uppskattat nyregistreringen till 230 000 personbilar år 1979 och 250 000 personbilar år 1980. Jämfört med beräkningarna i december har prognoserna på nyregistreringen justerats upp med 10 000 bilar för resp. år. Riksskatteverket har beräknat inkomsterna till 565 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 630 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I förhållande till budgetpropositionen innebär detta en ökning med 15 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 30 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Generaltullstyrelsen har beräknat inkomsterna av försäljningsskatt på enskilt importerade bilar till 8 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1978/79 och 1979/80.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar. Inkomsterna på titeln försäljningsskatt på motorfordon beräknas till 573 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 640 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Skatt på malt- och läskedrycker. I skrivelse till RRV den 27 februari 1979 har generaltullstyrelsen justerat ned sin beräkning av skatt på importerade malt- och läskedrycker. Importen av starköl och läskedrycker har under år 1978 till stor del ersatts av tillverkning inom landet. Uppbörderna beräknas därför halveras mellan första och andra halvåren av budgetåret 1978/79. Generaltullstyrelsen beräknar uppbörden till 26,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 16 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Riksskatteverket har inte reviderat sin tidigare beräkning.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar. Inkomsterna på titeln skatt på malt- och läskedrycker beräknas till 796 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 786 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Energiskatt. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna av energiskatt till 4 094 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 4 212 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I beräkningen hade hänsyn tagits till att regeringen även för år 1979 medgivit nedsättningar av energiskatten för vissa företag med industriell tillverkning.

I skrivelse till RRV den 28 februari 1979 har riksskatteverket anfört följande:

Energiskatt

Enligt RRVs beräkningar skulle inkomsterna av allmän energiskatt bli 35 milj. kr. lägre för budgetåret 1978/79 och 105 milj. kr. lägre för budgetåret 1979/80 än som angetts i RSVs inkomstberäkning hösten 1978. Anledningen härtill var att regeringen medgett fortsatt nedsättning av skatten för 1979. Nedsättningen antas fördelas lika mellan skatt på elkraft och skatt på bränsle.

a) Energiskatt på elkraft

Under tiden juli 1978—januari 1979 har influtit 862,7 milj. kr. i energiskatt på elkraft. Bl. a. på grund av den kalla vintern kan inkomsten under den återstående delen av budgetåret beräknas bli 5 % större än under motsvarande tid ett år tidigare. Under tiden februari—juni 1978 inflöt 873,1 milj. kr. Inkomsten under samma tid 1979 beräknas till $(873,1 \times 1,05 =) 916,8$ milj. kr. Inkomsten för budgetåret 1978/79 beräknas sålunda till $(862,7 + 916,8 =) 1\,779,5$ milj. kr. Detta är 6,8 % mer än enligt RRVs prognos (efter avdrag för nedsättningen).

Inkomsten för de två följande budgetåren torde behöva räknas upp med 5 % jämfört med RRVs prognos.

För energiskatt på bensin och gasol samt energiskatt på andra bränslen än bensin och gasol beräknar riksskatteverket inte någon förändring jämfört med höstens prognos.

I prop. 1978/79: 115, bil. 4 har regeringen föreslagit att skatten på mineraloljor skall fördubblas den 1 januari 1980. Vidare har regeringen aviserat att man inte i fortsättningen kommer att medge lika långtgående nedsättningar av företagens energiskattkostnad som hittills. Denna kostnad begränsas f. n. enligt regeringens beslut till högst 1,3 % av produktionsvärdet fritt fabrik, men denna gräns föreslås bli höjd till 1,8 %. Inkomsterna av energiskatt beräknas mot bakgrund av dessa två förslag öka med ca 600 milj. kr. för år 1980. Skatten på olja redovisas kvartalsvis. Deklaration och skatt sänds in en månad efter kvartalets utgång. Den ökade försäljningen av mineraloljor under vinterhalvåret kommer förmodligen att motverkas av en större lagerhållning vid ingången till 1980 på grund av den aviserade prishöjningen. För budgetåret 1979/80 beräknas därför energiskatteinkomsterna öka med en fjärdedel av 600 milj. kr. mer än i riksskatteverkets beräkning.

RRV beräknar inkomsterna på titeln energiskatt till 4 209 500 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 4 450 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Skatt på annonser och reklam. I budgetpropositionen uppfördes titeln till 174 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 195 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Riksskatteverket har justerat ned inkomsterna med 10 milj. kr. för budgetåret 1978/79 mot bakgrund av att inkomsterna under budgetårets första hälft var lägre än beräknat. För budgetåret 1979/80 räknar riksskatteverket med ungefär samma prisstegring och volymförändring som tidigare. In-

komsterna på titeln skulle därmed öka med 20 milj. kr. jämfört med budgetåret 1978/79.

Generaltullstyrelsen har justerat upp sin beräkning med 2 resp. 1 milj. kr. för budgetåren 1978/79 och 1979/80.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets och generaltullstyrelsens beräkningar. Inkomsterna på titeln skatt på annonser och reklam beräknas till 166 008 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 186 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Reseskatt. I budgetpropositionen uppfördes titeln med 100 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 110 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Med hänsyn till uppbörden under andra halvåret 1978 har riksskatteverket justerat upp beräkningen för budgetåret 1978/79 med 3 milj. kr.

RRV ansluter sig till riksskatteverkets beräkning. Inkomsterna på titeln reseskatt beräknas till 103 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 110 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Uppbörd i statens verksamhet

Expeditionsavgifter. I budgetpropositionen uppfördes denna titel till 157,8 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och till 163,1 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Med hänsyn till utfallet t. o. m. januari 1978 har domstolsverket nu räknat ned inkomsterna på titeln med 6 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln expeditionsavgifter till 152 050 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 157 050 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 27,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 29,1 milj. kr. för budgetåret 1979/80. De avgiftshöjningar som förordning om avgifter för den statliga kontrollen av läkemedel m. m. (SFS 1979: 28) innehåller inkluderades i socialstyrelsens beräkning till budgetpropositionen. Någon uppräknings av inkomsterna på titeln är därför inte aktuell.

RRV beräknar inkomsterna på titeln inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen till 27 262 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 29 055 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomster vid karolinska sjukhuset. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 529,0 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 428,7 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Direktionen för karolinska sjukhuset beräknar nu inkomsterna till 621,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 536,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Beräkningarna av de olika inkomsterna som redovisas på denna titel framgår nedan:

	1978/79	1979/80
Driftbidrag från Stockholms läns landsting	483,7	428,2
Landstingets bidrag till investeringar	31,0	—
Inkomster för öppen och sluten vård i övrigt	101,5	102,7
Övriga ersättningar	5,1	5,3
Summa	621,3	536,2

Förslaget till överenskommelse med Stockholms läns landsting angående bidrag till investeringar och drift för år 1979 har beaktats.

RRV ansluter sig till karolinska sjukhusets beräkning. Inkomsterna på titeln inkomster vid karolinska sjukhuset beräknas till 621 300 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 536 200 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 46,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 46,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Trafiksäkerhetsverket beräknar nu inkomsterna till 47,5 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 47,6 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Ökningen av de beräknade inkomsterna på titeln härrör främst från den ökande nybilsförsäljningen som konstaterats under hösten 1978.

RRV ansluter sig till trafiksäkerhetsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen beräknas till 47 502 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 47 600 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Avgifter för registrering av motorfordon. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 81,1 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 87,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Trafiksäkerhetsverket beräknar nu inkomsterna till 81,1 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 86,4 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Därtill tillkommer länsstyrelsernas uppbörd av inkomster för körtillstånd. Ökningen av de beräknade inkomsterna vid trafiksäkerhetsverket härrör främst från den ökande nybilsförsäljningen.

RRV beräknar inkomsterna på titeln avgifter för registrering av motorfordon till 82 257 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 87 550 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Fyravgifter, farledsvaruavgifter. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 207,8 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 212,1 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Sjöfartsverket och generaltullstyrelsen beräknar nu inkomsterna enligt nedanstående sammanställning i milj. kr.:

	1978/79	1979/80
Farledsvaruavgift	127,0	136,6
Fyravgift	96,0	101,0
Summa	223,0	237,6
Avgår till:		
Handelsflottans kultur- och fritidsfond	9,0	9,5
Trollhätte kanalverk	13,7	19,8
Vänerns seglationsstyrelse	1,9	4,0
Rabatter m. m.	4,0	3,5
Summa netto	194,4	200,8

Minskningen i de beräknade inkomsterna på titeln i förhållande till höstens beräkning motiveras av att varutrafiken under budgetåret 1978/79 hittills inte nått den nivå som sjöfartsverket räknat med.

RRV ansluter sig till myndigheternas beräkning. Inkomsterna på titeln fyravgifter, farledsvaruavgifter beräknas till 194 400 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 200 800 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 38,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 41,5 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut beräknar nu inkomsterna till 41,6 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 43,6 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Förändringen i förhållande till höstens beräkning beror på att avgifterna för SMHIs tjänster har höjts med anledning av de ökade lönekostnaderna fr. o. m. år 1979.

RRV ansluter sig till Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts beräkning. Inkomsterna på titeln inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut beräknas till 41 627 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 43 550 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Pensionsmedel m. m. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på titeln pensionsmedel m. m. till 1 657 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 1 714 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

Mot bakgrund av det stora överskott som redovisades i budgetpropositionen fick RRV i slutet av februari 1979 i uppdrag av regeringen att i samråd med riksförsäkringsverket utreda vissa frågor rörande inkomsttiteln pensionsmedel m. m. (regeringsbeslut 1979-02-22). Resultatet av riksförsäkringsverkets och RRVs beräkningar skall enligt uppdraget, som är specificerat i tre punkter, beaktas i RRVs reviderade inkomstberäkning.

Den första punkten behandlar personalsjukpenningar m. m. Under inkomstposten personalsjukpenningar redovisas ersättningar från de allmänna försäkringskassorna till riksförsäkringsverket på grund av arbetsgivarinträde enligt lagen om allmän försäkring. Förutom statliga myndigheters personal omfattar inbetalningarna även vissa lärarkategorier för

vilkas avlöning utgår statsbidrag. Eftersom arbetsgivaravgiften till sjukförsäkringen för dessa, i huvudsak fr. o. m. den 1 juli 1977 tillkomna, lärarkategorier ej belastar inkomstiteln pensionsmedel borde inte heller inkomsterna redovisas över titeln pensionsmedel. Enligt uppdraget bör det övervägas att föra dessa medel till någon annan inkomstitel än pensionsmedel m. m. I RRVs inkomstberäkningar bör medlen tills vidare särredovisas.

Redovisning av personalsjukpenningar på annan inkomstitel förutsätter, enligt riksförsäkringsverket, att regeringen meddelar föreskrifter här om. För att en särredovisning skall kunna ske fr. o. m. budgetåret 1979/80 måste vissa rutiner vid de allmänna försäkringskassorna läggas om. Någon särredovisning för budgetåren 1977/78 och 1978/79 kan därför inte ske.

RRV har, i avvaktan på att en ny uppbördstitel införs, valt att särredovisa dessa lärarkategoriernas personalsjukpenningar under uppbördstitelns program 1. I avsaknad av underlag har beloppet uppskattats utifrån ett antagande om att sjukfrånvaron hos dessa lärare inte märkbart skiljer sig från sjukfrånvaron hos myndighetsanställda.

Under punkt 2 efterfrågas en förklaring till varför utgiftsposten för ATP-avgiften minskar från 8,52 % av lönesumman budgetåret 1977/78 till 8,38 % av lönesumman budgetåret 1979/80.

Förskjutningen i den inlevererade ATP-avgiften som andel av lönesumman hänger samman med uppbördsförfarandet. Till skillnad från övriga arbetsgivaravgifter överförs, under det kalenderår som avgiften avser, preliminär ATP-avgift till AP-fonden. Överföringen sker varannan månad med sex lika stora belopp. Som underlag för att beräkna den preliminära avgiften för kalenderåret i fråga används samma uppräkningsfaktor som regeringen fastställt för preliminärdebitering utanför den statliga sektorn. Före utgången av juni månad året efter avgiftsåret fastställs den slutliga avgiften och skillnaden regleras. Under budgetåret 1977/78 reglerades sålunda avgiften för kalenderåret 1977. Preliminäravgiften för år 1977 hade baserats på ett avgiftsunderlag överstigande motsvarande för år 1975 med 19 %. Den faktiska lönesummeökningen för perioden 1975–1977 uppgick emellertid till 28 % varför regleringsavgiften i juni 1978 blev betydande.

De preliminära avgifterna för kalenderåret 1979 har bestämts utifrån en uppräkning av avgiftsunderlaget för år 1977 med 14 %. Den slutliga avgiften för år 1979, som alltså är en prognos, har beräknats utifrån en lönesummeökning för perioden 1977–1979 på ca 18 %. Skillnaden mellan den faktiska lönesummeökningen och uppräkningsfaktorn förväntas sålunda bli mindre för kalenderåret 1979 än för kalenderåret 1977. Vid en mera jämn preliminärdebitering skulle en del av ATP-överföringarna under budgetåret 1977/78 ha skett redan under 1976/77. Överföringarnas andel av lönesumman skulle samtidigt ha stannat på ungefär samma nivå som 1979/80.

Under punkt 3 efterfrågas en övergång till löpande uppbörd av samtliga arbetsgivaravgifter som betalas av statliga myndigheter på samma sätt som gäller för övriga sektorer.

Enligt gällande ordning överförs från inkomstiteln pensionsmedel m. m. under budgetårets sista månad arbetsgivaravgifter för det kalenderår som avslutats under budgetåret. Under budgetåret 1979/80 överförs således avgifterna för kalenderåret 1979. Detta gäller alla avgifter utom ATP-avgiften. Merparten av avgifterna överförs till inkomstiteln skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. medan en mindre del överförs till olika fonder utanför budgeten. En omläggning till löpande uppbörd skulle betyda att en preliminär avgift betalas ut varannan månad från titeln. Före utgången av juni månad året efter avgiftsåret skall regleringen för kalenderåret ifråga äga rum, dvs. samma förfarande som gäller för ATP-avgiften. Den preliminära avgiften för kalenderåret kan beräknas på så sätt att avgiftsunderlaget två år före avgiftsåret räknas upp med den uppräkningsfaktor som regeringen fastställer. Övergång till löpande uppbörd förutsätter enligt riksförsäkringsverket, som har att fastställa avgifterna, ändring i kungörelse 1969:412.

Enligt det nuvarande systemet skulle 3 532 milj. kr. avseende kalenderåret 1979 överföras från titeln pensionsmedel under budgetåret 1979/80. Om det systemet som gäller för ATP-avgiften även gällt övriga avgifter skulle i stället 3 669 milj. kr. överföras löpande under budgetåret. Dessa avser preliminära avgifter för andra halvåret 1979, första halvåret 1980 samt slutreglering för kalenderåret 1979. Den löpande överföringen skulle sålunda medföra en ökning av utgifterna med 137 milj. kr. Av kostnadsökningen är ca 120 milj. kr. att hänföra till lönesummeuppgången 1979–1980 och återstoden till högre avgiftsuttag för delpensionsförsäkring. Preliminära avgifter för första halvåret 1979 har ej överförts löpande. Tillämpningen av det nya systemet fr. o. m. den 1 juli 1979 innebär därför att inkomstiteln belastas med ytterligare 1 715 milj. kr. För budgetåret 1979/80 kommer således avgifter avseende tre halvår att belasta titeln (se tabell 14). Fr. o. m. budgetåret 1980/81 kommer däremot belastningen att avse två halvår samt slutregleringen för det kalenderår som avslutas under budgetåret.

Tabell 14. Belastning av arbetsgivaravgifter exkl. ATP-avgiften

	1979 andra halvåret	1980 första halvåret	Budgetåret 1979/80
Enligt nuvarande system			
Slutliga avgifter för kalender- året 1979		3 532	3 532
Enligt ett system med löpande uppbörd fr. o. m. den 1 juli 1979			
Preliminära avgifter	1 715	1 852	3 567
Slutreglering avseende kalender- året 1979		1 817	1 817
varav extra för första halvåret 1979		1 715	1 715
Summa utgifter	1 715	3 669	5 384

Tabell 15. Pensionsmedel m. m.

	1977/78 Utfall	1978/79 Enl. RRVs marsbe- räkning	1979/80 Enl. RRVs marsbe- räkning
<i>Program 1</i>			
Inkomster ¹			
1 Lönekostnadspålägg	6 174	6 703	7 200
2 Personalsjukpenningar m. m. därav:	653	880	920
Vissa lärarkategorier			310
<i>Summa</i>	6 827	7 583	8 120
Utgifter ¹			
1 Socialförsäkringsavgift till försäkringen för tilläggs pension	1 349	1 419	1 538
2 Socialförsäkringsavgift till den allmänna sjukförsäkringen	1 088	1 413	2 572
3 Allmän arbetsgivaravgift	535	145	—
4 Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen	1 129	1 221	2 013
5 Arbetslöshetsförsäkringsavgift	54	59	97
6 Lönegarantiavgift	9	17	48
7 Delpensionsavgift	34	37	81
8 Arbetsmarknadsutbildningsavgift	54	59	97
9 Vissa yrkesskadeersättningar m. m.	23	21	21
10 Ersättning från grupplivförsäkring	42	58	63
11 Vuxenutbildningsavgift	20	37	61
12 Arbetarskyddsavgift	17	15	28
13 Barnomsorgsavgift	136	191	388
14 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	2 337	2 891	1 113
<i>Summa</i>	6 827	7 583	8 120
<i>Program 2</i>			
Inkomster ¹			
Lönekostnadspålägg m. m.	1 278	1 426	1 540
Utgifter ¹			
1 Ersättning från gruppliv- försäkring	11	15	16
2 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	1 267	1 411	1 524
<i>Summa</i>	1 278	1 426	1 540
<i>Program 3</i>			
Inkomster ¹			
1 Avsättningar till framtida kompletteringspensioner	3 604	4 302	2 637
2 Vissa pensionsavgifter	20	22	9
<i>Summa</i>	3 624	4 324	2 646
Utgifter ¹			
1 Personalpensionsförmåner	2 411	2 558	2 645
2 Överskott	1 213	1 766	1
<i>Summa</i>	3 624	4 324	2 646

¹ Utöver angivna belopp redovisas över denna titel vissa personalpensionsförmåner med samma belopp på både inkomst- och utgiftstitlar.

RRV vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att uppbörden av arbetsgivaravgifter (exkl. ATP-avgiften) från statliga affärsverk, riksbanken och riksgäldskontoret inte sker löpande. Uppdraget från regeringen inkluderade inte en omläggning till löpande uppbörd av dessa avgifter. För dessa gäller även i fortsättningen att avgifterna betalas in till riksförsäkringsverket först sedan de slutliga avgifterna för kalenderåret ifråga kan beräknas, dock senast i juni månad året efter avgiftsåret.

Förutom ovan redovisade ändringar har lönekostnadspålaggets belopp korrigerats upp något beroende på ändrade lönesummeantaganden.

Överskottet på titeln pensionsmedel m. m. beräknas till 1 766 milj. kr. för budgetåret 1978/79. För budgetåret 1979/80 beräknas överskottet till 1 milj. kr. Denna kraftiga minskning är att jämföra med den extra regleringsavgiften på ca 1 700 milj. kr. och med den allmänna kostnadsuppgången på ca 140 milj. kr. i samband med övergång till löpande debitering.

RRV beräknar inkomsterna på titeln pensionsmedel m. m. till 1 766 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 1 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomst av myntning. I budgetpropositionen beräknades inkomsterna på denna titel till 88 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 139 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Myntverket beräknar nu inkomsterna till 85 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 92 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Vid höstens beräkning antog myntverket att ett beslut om indragning av 5-kronorssedeln skulle fattas av riksbanksfullmäktige. Ett sådant beslut skulle nödvändiggöra en ökad produktion av 5-kronorsmynt. Myntverket räknar nu med en lägre produktion av 5-kronorsmynt på grund av att något beslut om indragning av 5-kronorssedeln inte föreligger.

RRV ansluter sig till myntverkets beräkning. Inkomsterna på titeln inkomst av myntning beräknas till 85 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 92 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Inkomster vid patent- och registreringsväsendet. I budgetpropositionen beräknas inkomsterna till 74,4 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 80,7 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Patent- och registreringsverket beräknar nu inkomsterna till 69,8 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 81,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Minskningen av de beräknade inkomsterna för budgetåret 1978/79 motiveras av att kapitalbildningen under hösten 1978 hade en mindre omfattning än vad som antogs vid höstens beräkning. Ökningen av de beräknade inkomsterna för budgetåret 1979/80 motiverades av de nyligen beslutade avgiftshöjningarna i aktiebolagsförordningen (SFS 1979:62).

RRV ansluter sig till patent- och registreringsverkets beräkning. Inkomsterna beräknas till 69 834 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 81 150 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Diverse inkomster

Bötesmedel. I prop. 1978/79: 40 med förslag till lag om bötesverkställighet föreslås bl. a. att det uppbördssystem som tillkommit inom ramen för ordningsbots- och strafföreläggandesystemen utvidgas till att omfatta även böter som utdömts av allmän domstol. Förslaget innebär att den bötfälldes tillfälle att frivilligt betala böterna redan i samband med att tingsrättens dom meddelas.

I skrivelse till RRV den 23 februari 1979 skriver rikspolisstyrelsen att det inte torde vara möjligt att nu göra någon inkomstberäkning beträffande dessa böter eftersom man inte vet när det nya systemet kommer att börja fungera praktiskt.

Uppbörderna på titeln bötesmedel beräknas för budgetåret 1978/79 till 93,2 milj. kr. och för budgetåret 1979/80 till 96,2 milj. kr. Det är en ökning jämfört med höstens beräkning på 2,0 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

RRV beräknar titeln bötesmedel till 93 170 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 96 170 000 kr för budgetåret 1979/80.

Tipsmedel. I skrivelse till RRV den 2 mars 1979 har AB Tipstjänst beräknat inkomsten till 380,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 424,9 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Det är en minskning på 12,0 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och en ökning på 5,8 milj. kr. för budgetåret 1979/80 jämfört med budgetpropositionen.

RRV ansluter sig till AB Tipstjänsts beräkning. Inkomsterna på titeln tipsmedel beräknas till 380 242 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 424 939 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Lotterimedel. Svenska Penninglotteriet AB beräknar inkomsterna på titeln lotterimedel till 282,1 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 296,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Det är en ökning med 6,7 milj. kr. och 8,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 resp. 1979/80 jämfört med budgetpropositionen.

RRV ansluter sig till Svenska Penninglotteriet ABs beräkning. Inkomsterna på titeln lotterimedel beräknas till 282 059 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 296 162 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Räntor och amorteringar på energisparlån. Bostadsstyrelsen beräknar inkomsterna på titeln till 102,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 170,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Inkomsterna fördelar sig enligt följande uttryckta i tusental kr.:

	Räntor	Amorteringar	Summa
1978/79	58 182	44 160	102 342
1979/80	114 800	55 400	170 200

Ränteinkomsterna för innevarande budgetår har beräknats efter den för kalenderåret 1978 fastställda räntan om 9,75 % (SFS 1977: 993). För budgetåret 1979/80 har beräkningen grundats på motsvarande för år 1979 fastställda ränta om 10 % (SFS 1978: 833).

RRV ansluter sig till bostadsstyrelsens beräkning. Inkomsterna på titeln räntor och amorteringar på energisparlån beräknas till 102 342 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 170 200 000 kr. för budgetåret 1979/80.

B. Inkomster av statens kapitalfonder

Statens affärsverksfonder

De statliga affärsverken redovisar i skrivelser till RRV de beräknade inkomsterna för statens affärsverksfonder. Enligt en av RRV upprättad promemoria som skickats till samtliga affärsverk har RRV anmodat dem att följa enhetlig linje i sina prognoser. I promemorian anges bl. a. att den bedömning av den ekonomiska utvecklingen som redovisas i den preliminära nationalbudgeten bör tjäna som vägledning för beräkningarna.

Postverket. I sin inkomstberäkning i november 1978 beräknade postverket inleverera 38 milj. kr. budgetåret 1978/79 och 48 milj. kr. budgetåret 1979/80. I skrivelse till RRV beräknar postverket att inleverera 38 milj. kr. budgetåret 1978/79 och 50 milj. kr. budgetåret 1979/80. I skrivelsen räknar postverket nu med ett överskott på 40 milj. kr. resp. 53 milj. kr. för budgetåren 1978/79 och 1979/80. Detta motsvarar normal förräntning av det disponerade statskapitalet. I skrivelsen anförts vidare:

Beräkningen grundar sig på de förutsättningar för den allmänna ekonomiska utvecklingen som lämnats i bilaga till Er skrivelse.

Postverket räknar nu med en volymökning för de totala portointäkterna inkl. tidningsavgifter med omkring 1,5 % under båda åren.

Personalkostnaderna beräknas öka volymmässigt med drygt 1 % under innevarande budgetår, bl. a. beroende på fortlöpande utbyggnad av servicenätet genom tillkomsten av nya hushåll. Under 1979/80 beräknas personalkostnaderna kunna hållas på en i det närmaste oförändrad nivå, främst på grund av den ändrade lördagsservicen. Den genomsnittliga prisökningen på personalkostnaderna under resp. budgetår beräknas till 6,5 % 1978/79 och 10,8 % 1979/80. Hänsyn har tagits till utfallet av 1978 års avtalsrörelse och till beslutade ökningar av sociala avgifter. Ökningen jämfört med föregående beräkning beror främst på de nyligen avslutade kontrollstationsförhandlingarna för 1978. Fr. o. m. 1980 beräknas personalkostnaderna öka med ca 9 % per år, vilket p. g. a. Postverkets speciella personalstruktur är något mer än enligt Riksrevisionsverkets prognos.

Sakkostnaderna beräknas öka med i genomsnitt 11 % per år. Diskontoni-vån förutsätts ligga kvar på 6,5 %.

Beräkningen bygger också på att Postverkets förslag till höjningar av porton och tidningsavgifter beviljas samt att konsolideringsfonden får utnyttjas enligt Postverkets förslag.

RRV ansluter sig till postverkets beräkning. Inkomsterna på titeln postverkets fond beräknas till 38 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 50 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Televerket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 145 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 148,1 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelse till RRV beräknar televerket att inleverera 145,3 milj. kr. budgetåret 1978/79 och 158 milj. kr. budgetåret 1979/80. I skrivelsen anföras följande:

Beräkningarna bygger på de intäkter och kostnader som teleområdena tagit upp i den s. k. "grovbudgeten". Dessa beräkningar har under februari månad reviderats, varvid hänsyn bl. a. tagits till de nedskärningar som gjorts i samband med budgetdialogerna.

Vid intäktsberäkningen har förutsetts att vissa generella taxehöjningar måste vidtagas under budgetåret 1979/80.

De vid inkomstberäkningen förutsatta generella taxehöjningarna beräknas ge televerket ett nettotillskott på ca 130 milj. kr. under budgetåret 1979/80.

RRV ansluter sig till televerkets beräkningar. Inkomsterna på titeln televerkets fond beräknas till 145 000 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 155 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Statens järnvägar. I budgetpropositionen uppfördes denna titel formellt med 1 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 1 000 kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelse till RRV anger statens järnvägar att någon inleverans inte kommer att ske vare sig för budgetåret 1978/79 eller 1979/80. I skrivelsen anföras följande:

Revideringen innebär bl. a. att trafikintäkterna räknats upp till följd av att vissa taxor höjdes 1979-02-01. Den nya taxenivån har antagits gälla även under budgetåret 1979/80. Vissa volymjusteringar har dessutom gjorts på grundval av utvecklingen under loppet av innevarande budgetår samt bedömningar av konjunkturutsikterna enligt den preliminära nationalbudgeten m. m.

Ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer m. m. har för budgetåren 1978/79 och 1979/80 upptagits till 733 resp. 746 milj. kr. Det senare beloppet motsvarar i budgetpropositionen angivet belopp ökat med ett av SJ 1979-02-13 begärt tilläggsanslag om 26 milj. kr.

Beräkningen av personalkostnaderna har baserats på en reviderad bedömning av personalbehovet. Personalkostnaderna samt vissa kostnadsberoende intäkter har härvid räknats upp med beaktande av löneutvecklingsgarantins utlösning fr. o. m. januari 1979 samt höjning av vissa sociala avgifter 1979-01-01. Beräkningarna bygger i övrigt på samma antaganden om löne- och sakkostnadsnivåns utveckling som i novemberprognosen.

Den beräknade räntan på statskapitalet under 1978/79 och 1979/80 uppgår till 193 resp. 223 milj. kr.

RRV beräknar inte några inkomster på titeln statens järnvägars fond för budgetåret 1978/79. För budgetåret 1979/80 beräknas inkomsterna på titeln till formellt 1 000 kr.

Luftfartsverket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 24,7 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och med 32,6 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelse till RRV har luftfartsverket beräknat inleveranserna till 24,7 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 32,9 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelsen anfördes följande:

Intäkterna för 1978/79 har beräknats till 511,3 milj. kr. Detta är 4,9 milj. kr. högre än i verkets driftbudgetbeslut.

Kostnaderna för 1978/79 beräknas nu till 490,3 milj. kr. vilket är 4,5 milj. kr. högre än i driftbudgetbeslut. Ränteersättningen för kommunala finansieringsbidrag har därvid reducerats med 40,3 till 9,9 milj. kr. vilket likställer kommunalt och statligt finansieringskapital från förräntningssynpunkt. Under dessa förutsättningar beräknas överskottet uppgå till 21 milj. kr., vilket är 0,3 milj. kr. högre än i driftbudgetbeslutet. Förräntningen av statligt och kommunalt finansieringskapital skulle därmed uppgå till ca 20% av full förräntning.

Som grund för intäktsberäkningen 1979/80 har trafikvolymen uttryckt i antalet landningar beräknats öka med 4% och i antalet passagerare med 7,5%. Därvid har ej effekterna av det s. k. lågprisflyget beaktats.

Som grund för kostnadsberäkningen 1979/80 gäller att kostnaderna totalt antas öka med ca 10% i jämförelse med budgetbeslutet 1978/79. Beräkningen av resultatet för 1979/80 grundas på samma förutsättningar som verkets 10-årsprognos. Personalkostnaderna beräknas således öka med totalt 9%, varav 2% till följd av löneklassuppflyttningar. Sociala kostnader har beräknats efter 34% av lönekostnaden. Vidare har sakkostnaderna beräknats öka med 8%, varav 1% till följd av volymökning. Avskrivningskostnaderna bedöms ligga på i stort sett oförändrad nivå.

Under angivna förutsättningar beräknas överskottet för 1979/80 uppgå till 36,5 milj. kr. Förräntningskravet på statskapitalet, beräknat efter 9,25% uppgår till 120,3 milj. kr. Det beräknade överskottet uppgår således till drygt 30% av full förräntning.

Räntekostnader för kommunala finansieringsbidrag har liksom under budgetåret 1978/79 reducerats i proportion till beräknad förräntning av statskapitalet eller från 46,4 till 14,1 milj. kr.

Verkets beräkningar förutsätter en genomsnittlig taxehöjning på ca 10% för budgetåret 1979/80.

RRV ansluter sig till luftfartsverkets beräkning. Inkomsterna på titeln luftfartsverkets fond beräknas till 24 700 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 32 900 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Förenade fabriksverken. I budgetpropositionen uppfördes denna titeln med 60,7 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 42,8 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Förenade fabriksverken har i skrivelse till RRV beräknat inleveranserna till 40,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 23,2 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelsen anfördes följande:

I den nya beräkningen för 1978/79 har kvarvarande tvätteriverksamhet (Ödeshög, Hagfors) medräknats till 3/4. Det avtal som upprättats beträffande utarrendering av tvätterierna Hagfors och Ödeshög löper från 1979-04-01.

Den nedgång av rörelseintäkterna som framgår av den nya beräkningen är hänförlig till sektorerna Försvarsmateriel och Underhåll. Jämfört med den lämnade driftstaten förväntas ändå resultatet för 1978/79 att bli något bättre bl. a. beroende på att aktiva sparåtgärder beslutats och är under genomförande.

Som tidigare meddelats kommer FFV att få en lägre beställningsvolym från svenska försvaret än tidigare. Detta ställer krav på att FFV anpassar verksamheten. En sådan anpassning har redan påbörjats. FFV har inlett förhandlingar om varsel av personal inom Grovkaliberenheten i Karlstad. I beräkningarna för 1979/80 ingår i omsättningssiffrorna sektorerna Allmateriel och Industriprodukter. Hänsyn har också tagits till det koncernbidrag som FFV beräknas få lämna till av FFV förvaltade bolag. Ovanstående innebär att FFV för 1979/80 inte kommer att nå den avkastning på statskapitalet som normalräntan innebär.

För 1978/79 har avskrivningarna beräknats kalkylmässigt i enlighet med FFV instruktion. Antal heltidsanställda per 30 juni 1979 beräknas uppgå till ca 6 200.

Investeringarna för 1978/79 uppgår till 88,0 Mkr. varav 4,0 Mkr. utgör medel för tidigarelagda investeringar från 1979/80 års investeringsram. För 1979/80 har FFV fått en investeringsram på 83,4 Mkr varav 4,0 Mkr redan tidigare lagts.

RRV ansluter sig till förenade fabriksverkens beräkning av inleveransen avseende budgetåret 1978/79. Till den beräknade inleveransen kommer dock ett belopp om 20,3 milj. kr. vilket utgör den av regeringen beslutade korrigeringen av inleveransen avseende budgetåret 1977/78. Resultatet för budgetåret 1979/80 har av förenade fabriksverken beräknats med utgångspunkten att koncernbidrag lämnas till av förenade fabriksverken förvaltade dotterbolag. För att avkastningskravet på 9,25 % skall uppnås skulle resultatet behöva uppjusteras med (46,3–15,0) 31,3 milj. kr. Regeringen har den 15 mars i år beslutat föreslå riksdagen (prop. 1978/79: 125, bilaga 11) att förenade fabriksverken medges rätt att lämna ägartillskott till av förenade fabriksverken förvaltade aktiebolag. Sådana tillskott förutsätts emellertid enligt förslaget kunna påverka förenade fabriksverkens avkastningskrav på sätt som förenade fabriksverken förutsatt i verkets inkomstberäkning först efter särskilt medgivande från regeringen. Sådant medgivande har ännu inte lämnats.

RRV beräknar därmed inkomsterna på titeln förenade fabriksverkens fond till 60 500 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 43 900 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Statens vattenfallsverk. I budgetpropositionen uppfördes denna titel med 1 230,6 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 1 268 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelse till RRV har statens vattenfallsverk räknat med att

inleverera 1 230,6 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 1 325 milj. kr. för budgetåret 1979/80. I skrivelsen anfördes följande:

Kraftverksrörelsen

Budgetåret 1978/79

I Vattenfalls förslag till driftstat för innevarande budgetår anmäldes att de redovisade intäkts- och kostnadsberäkningarna innefattade vissa osäkerhetsfaktorer. Bl. a. angavs att rådande konjunkturförhållanden försvårade en säkrare bedömning av kraftförsäljningsutvecklingen. De förutsättningar som driftstaten byggde på har också förändrats i vissa delar, vilket påverkar verksamhetsutfallet.

Totalt beräknas rörelseintäkterna öka med 118 milj. kr., huvudsakligen beroende på uppräknig av intäkterna från detaljdistributionen och från försäljningen av tillfällig kraft.

Bränslekostnaderna för kärnkraftproduktionen har uppräknats med 23 milj. kr.

I verkets förslag till driftstat beräknades avsättningen för förnyelse av anläggningar till 1 094 milj. kr. Den av regeringen fastställda driftstaten upptar emellertid förnyelseavsättningar med 1 129 milj. kr., en ökning med 35 milj. kr. Ökningen beror på att förräntningskravet fastställdes till 8,75 % mot i verkets förslag antagna 9,0 %. Den minskning av erforderligt nettoöverskott som blev följden härav användes således till att öka avsättningen för förnyelse av anläggningar.

En översyn av beräknat behov av avsättning för förnyelse av anläggningar med utgångspunkt från justerade förutsättningar om prisnivån har genomförts. Det bedömda behovet av förnyelse av anläggningar har därvid beräknats till 999 milj. kr., en minskning med 95 milj. kr. jämfört med verkets förslag till driftstat.

Finansiella intäkter beräknas minska med 7 milj. kr. jämfört med beräkningarna i driftstaten, beroende på lägre ränteintäkter från dotterbolagen. De finansiella kostnaderna beräknas minska med 10 milj. kr. p. g. a. lägre räntekostnader för den rörliga krediten.

Kommunalskatter har i driftstaten beräknats till 48 milj. kr. motsvarande garantiskatt för fastigheter. Enligt förnyade beräkningar har skatterna uppräknats med 98 milj. kr. Ökningen motsvaras dels av fyllnadsinbetalning för budgetåret 1977/78 avseende såväl garantiskatt som kommunal inkomstskatt, dels av beräknad kommunal inkomstskatt för budgetåret 1978/79.

Sammantaget innebär de nu redovisade beräkningarna högre intäkter med 111 milj. kr. samt högre kostnader med 16 milj. kr. Årets nettoöverskott skulle därmed uppgå till 1 320 milj. kr.

För att uppnå förräntningskravet om 8,75 % erfordras ett nettoöverskott om 1 225 milj. kr. Överskjutande belopp om 95 milj. kr. har jämte ovan nämnda extraavsättning på 35 milj. kr. upptagits under bokslutsdispositioner som skillnad mellan verklig avsättning för förnyelse och bedömt behov. Den sammanlagda avsättningen för förnyelse utöver bedömt behov uppgår därmed till 130 milj. kr. Detta belopp kompenserar en del av under tidigare budgetår gjorda reduceringar av avskrivningarna.

Avskrivningar totalt för budgetåret blir då 1 129 milj. kr. vilket överensstämmer med godkänd avsättning i driftstaten.

Verkets investeringar beräknas för innevarande budgetår uppgå till 2 553 milj. kr. och för nästkommande till ca 1 770 milj. kr.

Budgetåret 1979/80

Beräkningarna bygger på en i dagarna upprättad preliminär driftstat. Bland förutsättningarna ingår medelårstillrinning till de vattenkraftproducerande älvarna, ca 3 % ökad försäljning av fast kraft och 6 % årlig ökning av prisnivån. Vidare förutsattes att block 3 i Ringhals samt block 1 i Forsmark tas i kommersiell drift under budgetåret.

Med angivna förutsättningar medför beräkningarna ett nettoöverskott om 1 369 milj. kr., vilket motsvarar förräntningskravet om 9,25 % på det beräknade i medeltal disponerade statskapitalet.

Kanalrörelsen**Budgetåret 1978/79**

Kanalrörelsen beräknas för innevarande budgetår uppvisa ett underskott om 1,6 milj. kr., vilket är en försämring med 1,7 milj. kr. jämfört med driftstaten. Det försämrade resultatet beror på en svagare trafikutveckling än beräknat som en följd av onormalt svåra vinterförhållanden.

Som även nämndes i novemberberäkningen gäller fr. o. m. den 1 januari 1978 särskilda bestämmelser för driften vid Trollhätte kanalverk.

Bl. a. skall vissa för driften erforderliga medel ställas till verkets förfo- gande via anslag. Verket kommer att begära särskilda medel för att täcka ett ev. underskott för innevarande budgetår.

Det bör framhållas att bränsleprisernas utveckling, kärnkraftblockens drifttillgänglighet och idrifttagningstidpunkter, vattentillrinning och belastningsutveckling är faktorer som starkt påverkar det ekonomiska resultatet och som gör beräkningarna osäkra.

RRV ansluter sig till statens vattenfallsverks beräkningar. Inkomsterna på titeln statens vattenfallsverksfond beräknas till 1 230 600 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 1 325 000 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Domänverket. Denna titel uppfördes i budgetpropositionen med 35 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1978/79 och 1979/80. I skrivelse till RRV beräknar domänverket i likhet med decemberberäkningen att inleverera 35 milj. kr. för vart och ett av budgetåren 1978/79 och 1979/80.

RRV ansluter sig till domänverkets beräkningar. Inkomsterna på titeln domänverkets fond beräknas till 35 000 000 kr. för budgetåret 1978/79. I avvaktan på att statsmakterna fastställer ett avkastningskrav för budget- året 1979/80 har domänverket tagit upp ett belopp på 35 000 000 kr.

Statens utlåningsfonder. Beräkningen av inkomsterna från två av utlå- ningsfonderna har justerats jämfört med decemberberäkningen.

Bostadsstyrelsen har i skrivelse till RRV den 22 februari 1979 beräknat inkomsterna från lånefonden för bostadsbyggande till 3 421,8 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 3 917 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Detta innebär en sänkning med 18,2 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och en ökning med 102 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Beräkningen för budgetåret 1979/80 grundar sig på den för år 1979 fastställda räntan på bostadslån om 10 % (SFS 1978: 833).

Beräkningen av inkomsterna från lånefonden för kommunala markförvärv har med hänsyn till utfallet justerats upp med 1,8 milj. kr. till 64 milj. kr. för budgetåret 1978/79.

RRV beräknar inkomsterna på titeln statens utlåningsfonder till 3 591 654 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 4 066 844 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Fonden för låneunderstöd. Med hänsyn till utfallet hittills har beräkningen av inkomsterna från arbetsmarknadsstyrelsens delfond justerats upp med 12 milj. kr. till 175 milj. kr. för budgetåret 1978/79.

RRV beräknar inkomsterna på titeln fonden för låneunderstöd till 234 872 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 241 809 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Statens pensionsfonder. I decemberberäkningen beräknades inkomsterna från folkpensioneringsfonden till 79 milj. kr. för budgetåret 1978/79. Riksförsäkringsverket beräknar nu inkomsterna till 77,1 milj. kr.

RRV beräknar inkomsterna på titeln statens pensionsfonder till 109 187 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 128 031 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Diverse kapitalfonder. Inkomsterna från statens vägverks förrådsfond har justerats något jämfört med den tidigare beräkningen. Statens vägverk beräknar nu inkomsterna från fonden till 31 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och 33,5 milj. kr. för budgetåret 1979/80. Detta innebär en ökning med 0,3 milj. kr. för budgetåret 1978/79 och en sänkning med 1,3 milj. kr. för budgetåret 1979/80.

RRV beräknar inkomsterna på titeln diverse kapitalfonder till 135 349 000 kr. för budgetåret 1978/79 och 151 777 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Beräknad övrig finansiering

Avskrivningsmedel inom fonden. Avskrivningsmedel inom fonden (årsavskrivningar) används för finansiering av investeringar på kapitalbudgeten. RRV har hämtat in nya uppgifter om avskrivningsmedlens utveckling för de större fonderna. I tabell 16 redovisas beräkningarna för budgetåren 1978/79 och 1979/80.

RRV har från luftfartsverket inhämtat uppgifter om de avskrivningar som inom fonden avser statens del. En nedjustering av avskrivningarna på 2,2 milj. kr. har gjorts jämfört med budgetpropositionen.

RRV beräknar kapitalbudgetens inkomster för budgetåret 1978/79 till 3 387 346 000 kr. och 3 593 185 000 kr. för budgetåret 1979/80.

Tabell 16. Avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom de större fonderna budgetåren 1978/79 och 1979/80, tusental kr.

	1977/78 Utfall	1978/79 Enligt RRVs marsbe- räkning	Ökning (+) minsk- ning (-) jämfört med budget- prop.	1979/80 Enligt RRVs marsbe- räkning	Ökning (+) minsk- ning (-) jämfört med budget- prop.
Statens affärsverksfonder					
Postverket	23 276	25 000	0	27 000	0
Televerket	782 518	1 023 300	0	1 195 000	+ 6 600
Statens järnvägar	262 104	436 000	+31 000	371 000	+ 50 700
Luftfartsverket	45 549	64 400	- 2 200	66 700	0
Förenade fabriksverken	33 521	29 300	0	35 000	- 500
Statens vattenfallsverk	968 658	1 129 300	-18 700	1 183 000	+149 000
Summa	2 115 626	2 707 300	+10 100	2 877 700	+205 800
Diverse kapitalfonder					
Statens vägverks förrädsfond	90 169	108 500	-10 300	110 300	0
Övriga kapitalmedel					
Fabriksverkens fond	44 020	3 500	+ 3 499	1	0

Tabellförteckning

Sid.

1. Utveckling av totalbudgetens inkomster budgetåret 1977/78, 1978/79 och 1979/80 6
2. Jämförelse mellan inkomster för budgetåren 1978/79 och 1979/80 enligt budgetpropositionen och RRVs marsberäkning 8
3. Statligt och kommunalt taxerad inkomst, fyllnadsinbetalningar, forsknings- och utvecklingsavdrag, investeringsavdrag samt investeringsbidrag fördelat på företagsstorlek verksamhetsåren 1977 och 1978 13
4. Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m. 14
5. Skatt på inkomst och förmögenhet m. m. 16
6. Effekter av ändrade skatteregler inkomståret 1980 17
7. Socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen 21
8. Socialavgift till barnomsorgen 21
9. Beräkning av de allmänna försäkringskassornas förskott från inkomstskattetiteln för sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen 22
10. Socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen och förskott till de allmänna försäkringskassorna m. m. 23
11. Avgift till arbetslöshetsförsäkringen och utbetalningar till de allmänna försäkringskassorna och de erkända arbetslöshetskassorna 24
12. Övriga arbetsgivaravgifter 24
13. Mervärdeskatt budgetåret 1978/79 28
14. Belastning av arbetsgivaravgifter exkl. ATP-avgifter 35
15. Pensionsmedel m. m. 36
16. Avskrivningsmedel och övriga kapitalmedel inom de större fonderna budgetåren 1978/79 och 1979/80 46

Inkomster på driftbudgeten 1978/79 och 1979/80 resp. kalenderåren 1978–1980

Tusental kronor

	Budgetår		Kalenderår		
	1978/79 Prognos	1979/80 Prognos	1978 Preliminärt utfall	1979 Prognos	1980 Prognos
Skatter, avgifter, m. m.					
SKATTER:					
<i>Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter</i>					
Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter:	49 200 000	57 200 000	46 200 000	52 800 000	58 500 000
Kupongskatt	34 000	35 000	32 264	36 000	35 000
Utskiftningsskatt och ersättnings-skatt	4 000	4 000	4 488	4 000	4 000
Skogsvårdsavgifter	18 100	18 100	18 120	18 100	18 100
Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	2 500	2 500	2 547	2 500	2 500
Arvsskatt och gåvoskatt	460 000	490 000	443 340	475 000	505 000
Lotterivinstskatt	350 000	395 000	312 745	377 000	416 000
Stämpelskatt och stämpelavgift	692 000	1 080 000	637 157	738 000	1 430 000
<i>Automobilskattemedel:</i>					
Bensinskatt	3 300 000	3 400 000	2 656 897	3 439 000	3 455 000
Vägrafikskatt	3 190 000	3 270 000	2 939 492	3 409 000	3 295 000
<i>Allmän arbetsgivaravgift</i>	608 000	72 000	3 188 000	592 000	72 000
<i>Tullar och acciser:</i>					
Tullmedel	881 746	1 025 000	863 639	945 000	1 095 000
Mervärdeskatt	29 500 000	32 600 000	27 688 753	31 200 000	34 300 000
Särskilda varuskatter	501 589	521 000	488 075	510 500	527 000
Försäljningsskatt på motorfordon	573 000	640 000	542 636	612 000	668 000
Tobaksskatt	2 500 000	2 500 000	2 570 570	2 500 000	2 500 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	120 000	110 000	67 042	110 000	110 000
Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	50 000	50 000	53 530	50 000	50 000
Skatt på sprit	4 000 000	4 100 000	3 569 582	4 033 000	4 150 000
Skatt på vin	800 000	870 000	702 628	830 000	905 000
Skatt på malt- och läskedrycker	796 000	786 000	779 544	783 500	786 500
Energiskatt	4 209 500	4 450 000	4 107 264	4 268 000	5 029 000
Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1	1	—	—	—
Skatt på annonser och reklam	166 008	186 000	153 996	174 500	191 500
Skatt på spel	67 500	60 000	77 037	58 000	63 000
Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	9 900	200	4 568	5 500	100
Reseskatt	103 000	110 000	52 778	109 000	115 000
Summa skatter	102 136 844	113 974 801	98 156 692	108 079 600	118 222 700
Uppbörd i statens verksamhet:					
Expeditionsavgifter	152 050	157 050	147 930	154 550	158 875
Bidrag till kostnader för polis, domstols- och oppbördsväsendet m. m.	72 780	69 218	72 514	70 999	67 487
Vattendomstolsavgifter	1 000	1 000	1 420	1 000	1 000
Inkomster vid kriminalvården	1 000	1 000	7 192	1 000	1 000

	Budgetår		Kalenderår		
	1978/79 Prognos	1979/80 Prognos	1978 Preliminärt utfall	1979 Prognos	1980 Prognos
Avgifter för utrikesförvaltningens exportfrämjande åtgärder	300	400	30	350	450
Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	29 600	32 500	28 756	30 300	33 100
Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	27 262	29 055	6 937	48 069	30 594
Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 600	1 800	1 514	1 800	1 800
Inkomster vid karolinska sjukhuset	621 300	536 200	444 099	613 790	548 300
Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	201	200	472	200	200
Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	45	45	82	45	45
Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	3 820	3 320	1 890	2 560	3 500
Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionens verksamhet	49 600	53 200	48 925	50 800	54 700
Inkomster vid statens vägverk	350	—	704	—	—
Inkomster vid statens trafik-säkerhetsverk	47 502	47 600	44 990	49 210	47 600
Körkortsavgifter	18 979	21 900	17 343	21 900	21 900
Avgifter för registrering av motorfordon	82 257	87 550	75 647	86 350	86 350
Försäljning av sjökort	4 450	4 450	3 808	4 450	4 450
Fyravgifter, farledsvaruavgifter	194 400	200 800	137 487	208 000	218 000
Lotsavgifter	28 500	30 000	27 471	29 500	31 000
Skeppsmättningsavgifter	1 700	1 700	2 134	1 700	1 700
Fartygsinspektionsavgifter	4 660	5 340	4 526	5 000	5 975
Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	41 627	43 550	39 618	41 627	43 550
Ersättning för visst värderingsförfarande	40	—	16	40	—
Pensionsmedel m. m.	1 766 000	1 000	1 440 000	243 000	105 000
Inkomst av myntning	85 000	92 000	114 657	73 000	103 000
Bidrag till bankinspektionen	9 664	—	9 245	5 664	—
Bidrag för revision av sparbankerna	2 041	—	2 041	—	—
Bidrag till försäkringsinspektionen	6 394	—	8 160	—	—
Avgifter för granskning av biograffilm	440	506	419	473	506
Inkomster vid riksantikvarieämbetet	8 863	8 444	4 496	8 591	8 444
Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	572	599	650	583	608
Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 500	6 800	6 697	6 700	7 000
Inkomster vid statens jordbruksnämnd	1 535	1 504	1 691	1 492	1 597
Inkomster vid statens utsädeskontroll	12 300	—	15 271	8 024	—
Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	5 080	5 150	4 195	5 115	5 225
Avgifter vid köttbesiktning	17 700	18 600	18 439	17 950	19 000
Inkomster vid statens livsmedelsverk	2 000	2 100	1 517	2 000	2 200
Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	8 100	9 400	8 320	8 300	9 500

	Budgetår		Kalenderår		
	1978/79 Prognos	1979/80 Prognos	1978 Preliminärt utfall	1979 Prognos	1980 Prognos
Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	378	404	270	379	404
Inkomster vid statens gruv-egendom	11 000	12 000	11 931	11 000	12 000
Inkomster vid bergsstaten m. m.	3 900	4 300	2 742	4 200	4 000
Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	69 834	81 150	72 867	75 825	86 975
Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	5 983	6 489	5 463	6 239	6 657
Exekutionsavgifter	27 452	28 566	22 678	28 121	29 086
Restavgifter	94 215	87 840	99 365	92 005	89 715
Inkomster vid statens planverk	200	250	1 033	250	250
Ersättning för vissa komplement-kostnader vid vissa myndigheter m. m.	50 085	59 915	50 950	53 818	61 633
Summa uppbörd i statens verksamhet	3 580 259	1 754 895	3 018 602	2 075 969	1 914 376
Diverse inkomster:					
Bötesmedel	93 170	96 170	94 436	93 775	96 630
Totalisatormedel	170 300	195 000	156 020	182 000	205 000
Tipsmedel	380 242	424 939	553 349	398 142	418 267
Lotterimedel	282 059	296 162	283 705	288 113	302 519
Räntor och amorteringar på energisparlån	102 342	170 200	78 041	133 200	206 800
Övriga diverse inkomster	180 500	207 000	273 064	191 000	212 000
Summa diverse inkomster	1 208 613	1 389 471	1 438 615	1 286 230	1 441 216
Summa skatter, avgifter m. m.	106 925 716	117 119 167	102 613 909	111 441 799	121 578 292
Inkomster av statens kapitalfonder					
<i>Statens affärsverksfonder:</i>					
Postverket	38 000	50 000	30 156	40 000	53 000
Televerket	145 000	155 000	127 000	145 000	158 000
Statens järnvägar	—	1	—	—	—
Luftfartsverket	24 700	32 900	52 611	20 900	36 500
Förenade fabriksverken	60 500	43 900	27 689	60 500	43 900
Statens vattenfallsverk	1 230 600	1 325 000	1 315 303	1 250 000	1 413 000
Domänverket	35 000	35 000	43 636	35 000	35 000
Summa statens affärsverksfonder	1 533 800	1 641 801	1 596 395	1 551 400	1 739 400
<i>Riksbanksfonden</i>	650 000	650 000	650 000	650 000	650 000
<i>Statens allmänna fastighetsfond</i>	739 510	774 108	493 510	739 510	774 108
<i>Försvarets fastighetsfond</i>	152 942	151 444	136 034	152 942	151 444
<i>Statens utlåningsfonder</i>	3 591 654	4 066 844	3 468 586	3 841 490	4 315 559
<i>Fonden för låneunderstöd</i>	234 872	241 809	215 911	232 341	247 283
<i>Fonden för statens aktier</i>	92 142	91 432	81 967	92 142	91 432
<i>Fonden för beredskapslagring</i>	133 100	139 300	114 287	195 817	139 300
Statens pensionsfonder:					
Folkpensioneringsfonden	77 100	95 000	76 275	94 000	96 000
Civila tjänstepensionsfonden	2 900	3 000	2 873	2 900	3 000
Militära tjänstepensionsfonden	369	376	363	369	376
Allmänna familjepensionsfonden	8 980	9 380	8 761	8 980	9 380
Statens pensionsanstalts pensionsfond	19 778	20 210	18 727	19 780	20 210
Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	60	65	56	60	65
Summa statens pensionsfonder	109 187	128 031	107 055	126 089	129 031

	Budgetår		Kalenderår		
	1978/79 Prognos	1979/80 Prognos	1978 Preliminärt utfall	1979 Prognos	1980 Prognos
Diverse kapitalfonder:					
Fonden för kreditgivning till utlandet	1 228	828	1 424	1 030	676
Naturvårdsfonden	4 277	4 741	3 600	4 277	4 741
Övriga diverse kapitalfonder	129 844	146 208	123 098	147 481	155 964
Summa diverse kapitalfonder	135 349	151 777	128 122	152 788	161 381
Summa inkomster av statens kapitalfonder	7 372 556	8 036 546	6 991 867	7 734 519	8 398 938
Beräknad övrig finansiering					
<i>Avskrivningar och övriga kapital- medel inom kapitalfonderna:</i>					
Statens affärsverksfonder	2 729 803	2 896 704			
Övriga kapitalfonder	637 669	680 010			
Summa avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna	3 367 472	3 576 714			
Övrig kapitalåterbetalning	19 874	16 471			
Summa beräknad övrig finansiering	3 387 346	3 593 185	3 114 498	3 250 000	3 400 000
Summa totalbudgeten	117 685 618	128 748 898	112 720 274	122 426 318	133 377 230

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1979/80

Bilaga 2.4 Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten

Bilaga 2.4

Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1979/80

A Skatter, avgifter, m. m.

I Skatter:

1	Skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse samt socialförsäkringsavgifter:			
a	Skatt på inkomst och förmögenhet samt socialförsäkringsavgifter m. m.	56 700 000 000		
b	Kupongskatt	35 000 000		
c	Utskiptningsskatt och ersättningsskatt	4 000 000		
d	Skogsvårdsavgifter	18 100 000		
e	Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter	2 500 000		
f	Arvsskatt och gåvoskatt	490 000 000		
g	Lotterivinstskatt	395 000 000		
h	Stämpelskatt och stämpelavgift	1 080 000 000	58 724 600 000	
2	Automobilskattmedel:			
a	Bensinskatt	3 400 000 000		
b	Vägtrafikskatt	3 273 000 000	6 673 000 000	
3	Allmän arbetsgivaravgift		72 000 000	
4	Tullar och acciser:			
a	Tullmedel	1 025 000 000		
b	Mervärdesskatt	32 600 000 000		
c	Särskilda varuskatter	521 000 000		
d	Försäljningsskatt på motorfordon	640 000 000		
e	Tobaksskatt	2 500 000 000		
f	Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag	110 000 000		
g	Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag	50 000 000		
h	Skatt på sprit	4 100 000 000		
i	Skatt på vin	870 000 000		
j	Skatt på malt- och läskedrycker	786 000 000		
k	Energiskatt	4 450 000 000		
l	Särskild beredskapsavgift för oljeprodukter	1 000		
m	Skatt på annonser och reklam	186 000 000		
n	Skatt på spel	60 000 000		
o	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	200 000		
p	Reseskatt	110 000 000	48 008 201 000	113 477 801 000

II Uppbörd i statens verksamhet:

1	Expeditionsavgifter	157 050 000
2	Bidrag till kostnader för polis-, domstols- och uppbördsväsendet m. m.	69 218 000
3	Vattendomstolsavgifter	1 000 000
4	Inkomster vid kriminalvården	1 000 000
5	Avgifter för utrikesförvaltningens exportfrämjande åtgärder	400 000
6	Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	32 500 000
7	Inkomster vid den statliga läkemedelskontrollen	29 055 000
8	Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	1 800 000
9	Inkomster vid karolinska sjukhuset	536 200 000
10	Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	200 000
11	Inkomster under anslaget kostnader för viss utbildning av handikappade	45 000
12	Inkomster vid arbetarskyddsstyrelsen	3 320 000

13	Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet	53 200 000	
14	Inkomster vid statens trafiksäkerhetsverk, att tillföras automobilskattemedlen	47 600 000	
15	Körkortsavgifter	21 900 000	
16	Avgifter för registrering av motorfordon	87 550 000	
17	Försäljning av sjökort	4 450 000	
18	Fyravgifter, farledsvaruavgifter	200 800 000	
19	Lotsavgifter	30 000 000	
20	Skeppsmättningsavgifter	1 700 000	
21	Fartygsinspektionsavgifter	5 340 000	
22	Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	43 550 000	
23	Pensionsmedel m. m.	1 715 000 000	
24	Inkomst av mynttuing	92 000 000	
25	Avgifter för granskning av biograffilm	506 000	
26	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	8 444 000	
27	Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	599 000	
28	Inkomster vid lantbruksnämnderna	6 800 000	
29	Inkomster vid statens jordbruksnämnd	1 504 000	
30	Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	5 150 000	
31	Avgifter vid köttbesiktning	18 600 000	
32	Inkomster vid statens livsmedelsverk	2 100 000	
33	Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	9 400 000	
34	Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	404 000	
35	Inkomster av statens gruvegendom	12 000 000	
36	Inkomster vid bergsstaten m. m.	4 300 000	
37	Inkomster vid patent- och registreringsväsendet	81 150 000	
38	Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	6 489 000	
39	Exekutionsavgifter	28 566 000	
40	Restavgifter	87 840 000	
41	Inkomster vid statens planverk	250 000	
42	Ersättning för vissa komplementkostnader vid vissa myndigheter m. m.	59 915 000	3 468 895 000

III Diverse inkomster:

1	Bötesmedel	96 170 000	
2	Totalisatormedel	195 000 000	
3	Tipsmedel	424 939 000	
4	Lotterimedel	296 162 000	
5	Räntor och amorteringar på energisparlån	170 200 000	
6	Övriga diverse inkomster	207 000 000	1 389 471 000
			118 336 167 000

B Inkomster av statens kapitalfonder

I Statens affärsverksfonder:

1	Postverket	50 000 000	
2	Televerket	155 000 000	
3	Statens järnvägar	1 000	
4	Luftfartsverket	32 900 000	
5	Förenade fabriksverken	43 900 000	
6	Statens vattenfallsverk	1 125 000 000	
7	Domänverket	45 000 000	1 451 801 000

II Riksbanksfonden

650 000 000

III Statens allmänna fastighetsfond:

1	Slottsbyggnadernas	delfond	1 000	
2	Kriminalvårdsstyrelsens	"	1 329 000	
3	Beskickningsfastigheternas	"	23 981 000	
4	Karolinska sjukhusets	"	45 442 000	
5	Akademiska sjukhusets	"	14 241 000	
6	Byggnadsstyrelsens	"	689 006 000	
7	Generaltullstyrelsens	"	108 000	774 108 000

IV Försvarets fastighetsfond

151 444 000

V Statens utlåningsfonder:

1	Utrikesförvaltningens lånefond	360 000	
2	Biståndsförvaltningens lånefond	110 000	
3	Statens bosättningslånefond	14 000 000	
4	Vattenkraftslånefonden	208 000	
5	Luftfartslånefonden	2 333 000	
6	Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	7 757 000	
7	Statens lånefond för universitetsstudier	50 000	
8	Studiemedelsfonden	40 000 000	
9	Lånefonden för studentkårlokaler	160 000	
10	Jordbrukets lagerhusfond	8 000	
11	Kraftledningslånefonden	7 000	
12	Egnahemslånefonden	210 000	
13	Statens avdikningslånefond	1 150 000	
14	Fiskerilånefonden	1 900 000	
15	Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.	246 000	
16	Skogsväglånefonden	50 000	
17	Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	420 000	
18	Lånefonden för bostadsbyggande	3 917 000 000	
19	Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder	900 000	
20	Lånefonden för kommunala markförvärv	75 000 000	
21	Lånefonden för allmänna samlingslokaler	4 675 000	
22	Övriga utlåningsfonder	300 000	4 066 844 000

VI Fonden för låneunderstöd:

1	Kammarkollegiets	delfond	75 000 000	
2	Arbetsmarknadsstyrelsens	"	166 000 000	
3	Bostadsstyrelsens	"	264 000	
4	Riksbankens	"	5 000	
5	Riksgäldskontorets	"	540 000	241 809 000

VII Fonden för statens aktier

91 432 000

VIII Fonden för beredskapslagring

139 300 000

IX Statens pensionsfonder:

1	Folkpensioneringsfonden	95 000 000	
2	Civila tjänstepensionsfonden	3 000 000	
3	Militära tjänstepensionsfonden	376 000	
4	Allmänna familjepensionsfonden	9 380 000	
5	Statens pensionsanstalts pensionsfond	20 210 000	
6	Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	65 000	128 031 000

X Diverse kapitalfonder:

1	Fonden för kreditgivning till utlandet	828 000	
2	Naturvårdsfonden	4 741 000	
3	Övriga diverse kapitalfonder	146 208 000	151 777 000

7 846 546 000**Summa kr. 126 182 713 000**

Specifikation av anslags- förändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1979/80

Bilaga 2.5 Anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen

Bilaga 2.5

Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1979/80

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
DRIFTBUDGETEN					
A. Egentliga statsutgifter					
III. Utrikesdepartementet					
Svenska institutet, <i>reservationsanslag</i>	21 860	rskr 147	26 950	+	5 090
Sveriges Radios programverksamhet för utlandet	21 160	rskr 147	21 440	+	280
Övrig information om Sverige i utlandet, <i>reservationsanslag</i>	7 780	rskr 147	7 980	+	200
Bidrag till Stockholms internationella freds- forskningsinstitut, <i>reservationsanslag</i>	7 030	rskr 243	7 430	+	400
Summa	57 830		63 800	+	5 970
V. Socialdepartementet					
Extra utgifter, <i>reservationsanslag</i>	880	rskr 214	1 180	+	300
Statens miljömedicinska laboratorium, <i>förslagsanslag</i>	9 923	120	12 859	+	2 936
Skyddssympningar, <i>förslagsanslag</i>	30 400	95	14 100	-	16 300
Bidrag till anordnande av vissa institutioner för psykiskt utvecklingsstörda, <i>reserva- tionsanslag</i>	11 000	95	5 000	-	6 000
Bidrag till anordnande av vårdanstalter och inackorderingshem m. m., <i>reserva- tionsanslag</i>	1 760	rskr 218	2 640	+	880
Summa	53 963		35 779	-	18 184
VI. Kommunikationsdepartementet					
Bidrag till vissa resor av sjöfolk, <i>förslagsanslag</i>	100	116	18 000	+	17 900
Transportnämnden, <i>förslagsanslag</i>	3 200	99	1 620	-	1 580
Bidrag till statens väg- och trafikinstitut, <i>reservationsanslag</i>	18 518	99	21 118	+	2 600
Statens väg- och trafikinstitut: Utrustning, <i>reservationsanslag</i>	1	99	400	+	399
Fraktbidragsnämnden, <i>förslagsanslag</i>	825	99	413	-	412
Transportforskningsdelegationen, <i>reserva- tionsanslag</i>	9 589	99	13 589	+	4 000
Bussbidragsnämnden, <i>förslagsanslag</i>	1 145	99	573	-	572
Transportrådet, <i>förslagsanslag</i>	—	99	3 387	+	3 387
Kostnader för försök med riksfärdtjänst, <i>reservationsanslag</i>	—	99	20 000	+	20 000
Summa	33 378		79 100	+	45 722

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- portionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
VII. Ekonomidepartementet					
Statistiska centralbyrån: Folk- och bostads- räkning 1975/1980, <i>förslagsanslag</i>	200			}	+ 11 100
Folk- och bostadsräkning 1980, <i>förslagsanslag</i>		128	11 300		
Folk- och bostadsräkning 1980: Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	—	128	1	+	1
Summa	200		11 301	+	11 101
VIII. Budgetdepartementet					
Personalutbildning och personaladministration:					
Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	—	133	1	+	1
Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	—	133	1	+	1
Statens personalutbildningsnämnd:					
Uppdragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	1	133	—	—	1
Statens arbetsmarknadsnämnd, <i>förslagsanslag</i>	—	133	1	+	1
Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m., <i>förslagsanslag</i>	3 925 000	95	5 325 000	+	1 400 000
Särskilt statsbidrag till landstingskommuner m. fl. under år 1980, <i>förslagsanslag</i>	—	95	50 000	+	50 000
Exportkreditbidrag, <i>förslagsanslag</i>	—	106	1	+	1
Information till statsmyndigheterna m. fl. om användningen av automatisk databe- handling i statsförvaltningen, <i>förslagsanslag</i>	—	121	200	+	200
Summa	3 925 001		5 375 204	+	1 450 203
IX. Utbildningsdepartementet					
Stöd till dagspressen, <i>förslagsanslag</i>	304 500	rskr 203	308 500	+	4 000
Stöd till organisationstidskrifter, <i>förslagsanslag</i>	50 000	rskr 203	57 500	+	7 500
Stöd till tidningar på andra språk än svenska, <i>förslagsanslag</i>	3 500	rskr 203	4 025	+	525
Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m., <i>förslagsanslag</i>	45 105	rskr 219	43 500	—	1 605
Bidrag till Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, <i>reservationsanslag</i>	1 491	rskr 219	1 741	+	250
Bidrag till kulturverksamhet bland barn, <i>reserva- tionsanslag</i>	—	143	7 485	+	7 485
Bidrag till internationellt kulturutbyte, <i>reservationsanslag</i>	—	147	4 020	+	4 020
Lokala och individuella linjer och enstaka kurser, <i>reservationsanslag</i>	261 276	rskr 271	255 276	—	6 000
Vetenskapliga bibliotek m. m.	24 689			}	+ 2 182
Kungl. biblioteket, <i>reservationsanslag</i>		122	26 871		
Inredning och utrustning av lokaler vid högskole- enheterna m. m., <i>reservationsanslag</i>	76 000	82	100 000	+	24 000
Delegationen för vetenskaplig och teknisk in- formationsförsörjning, <i>reservationsanslag</i>	—	122	8 000	+	8 000
Extra medel för dimensioneringsåtgärder i högskolan	—	rskr 271	6 000	+	6 000
Vissa kostnader i samband med forsknings/ forskarutbildningsreform, <i>reservationsanslag</i>	—	119	18 953	+	18 953
Bidrag till studiecirkelverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	713 319	rskr 174	732 319	+	19 000
Bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	24 253	162	26 253	+	2 000
Nordisk kulturbudget m. m., <i>förslagsanslag</i>	24 188	203	27 317	+	3 129
Summa	1 528 321		1 627 760	+	99 439

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
X. Jordbruksdepartementet					
Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering m. m., <i>reservationsanslag</i>	150				
Bidrag till trädgårdsnäringsens rationalisering m. m., <i>förslagsanslag</i>		136	2 000	+	1 850
Stöd till skärgårdsföretag, <i>förslagsanslag</i>	3 000	112	—	—	3 000
Särskilt stöd till lantbruksföretag m. m. i vissa glesbygder, <i>förslagsanslag</i>	10 000	112	—	—	10 000
Särskilt stöd till jordbruk och skogsbruk, m. m. i Norrbottens län, <i>reservationsanslag</i>	—	127	30 000	+	30 000
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, <i>förslagsanslag</i>	3 808 000	208	3 837 000	+	29 000
Skogsstyrelsen, <i>förslagsanslag</i>	18 433	110	19 989	+	1 556
Bidrag till skogsvårdsstyrelserna, <i>förslagsanslag</i>	86 384	110	87 284	+	900
Bidrag till skogsförbättringar, <i>förslagsanslag</i>	12 000				
Åtgärder för intensifierad skogsvård i norra Sverige, m. m., <i>förslagsanslag</i>	45 000			+	28 000
Bidrag till skogsvård m. m., <i>förslagsanslag</i>		110	85 000		
Vägbyggnader på skogar i enskild ägo, <i>förslags- anslag</i>	20 000			+	10 000
Stöd till byggande av skogsvägar, <i>förslags- anslag</i>		110	30 000		
Kursverksamhet för skogsbrukets rationalisering m. m., <i>förslagsanslag</i>	2 515	110	3 385	+	870
Främjande av skogsvård m. m., <i>reservations- anslag</i>	7 500	110	4 250	—	3 250
Prisreglerande åtgärder på fiskets område, <i>förslagsanslag</i>	25 000	146	20 000	—	5 000
Sveriges lantbruksuniversitet:					
Lantbruksvetenskapliga fakultetens driftkost- nader, <i>reservationsanslag</i>	69 102	130	71 672	+	2 570
Skogsvetenskapliga fakultetens driftkostnader, <i>reservationsanslag</i>	27 457	110	28 757	+	1 300
Bidrag till Sveriges utsädesförening, <i>förslags- anslag</i>	13 831	130	7 750	—	6 081
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtför- ädling	460	130	230	—	230
Skoglig forskning, <i>reservationsanslag</i>	7 057	110	8 039	+	982
Stöd till kollektiv forskning rörande skogsträds- förädling och skogsgödsling m. m., <i>reserva- tionsanslag</i>	2 743	110	3 350	+	607
Stöd till kollektiv skogsteknisk forskning, <i>reservationsanslag</i>	5 040	110	7 800	+	2 760
Bidrag till växtförädling, <i>reservationsanslag</i>	—	130	10 850	+	10 850
Miljövårdsforskning, <i>reservationsanslag</i>	28 200	115	30 200	+	2 000
Bidrag till kommunala avloppsreningsverk, <i>för- slagsanslag</i>	120 000	95	100 000	—	20 000
Summa	4 311 872		4 387 556	+	75 684
XI. Handelsdepartementet					
Nordiska ministerrådets allmänna budget, <i>förslagsanslag</i>	28 457	206	31 775	+	3 318
Bidrag till kommersiell service, <i>förslagsanslag</i>	2 500	112	—	—	2 500
Stöd till svensk projektexport, <i>reservationsanslag</i>	—	123	47 000	+	47 000
Summa	30 957		78 775	+	47 818

¹ Anslagen överförda till XIV ht

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
<i>XII. Arbetsmarknadsdepartementet</i>					
Arbetsmarknadsservice, <i>förslagsanslag</i>	885 961	131	909 061	+	23 100
Bidrag till arbetsmarknadsutbildning	1 988 668	135	2 138 668	+	150 000
Sysselsättningsskapande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	1 533 000	127	1 708 000	+	175 000
Kontant stöd vid arbetslöshet, <i>förslagsanslag</i>	985 229	135	1 033 829	+	48 600
Bidrag till Stiftelsen Samhällsföretag, <i>förslagsanslag</i>	191 550	139	1 000 000	+	808 450
Summa	5 584 408		6 789 558	+1	205 150
<i>XIII. Bostadsdepartementet</i>					
Bostadsstyrelsen, <i>förslagsanslag</i>	31 657	rskr 181	31 331	-	326
Vissa energibesparande åtgärder i bostadsbeståndet m. m., <i>reservationsanslag</i>	1 010 000	115	498 500	-	511 500
Summa	1 041 657		529 831	-	511 826
<i>XIV. Industridepartementet</i>					
Åtgärder i etableringsfrämjande syfte i vissa län, <i>reservationsanslag</i>	—	112	12 600	+	12 600
Branschfrämjande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	45 985	145	53 985	+	8 000
Kostnader för räntebefrielse vid särskilda strukturgarantier för textil- och konfektionsindustrierna, <i>förslagsanslag</i>	27 000	145	22 000	-	5 000
Kostnader för avskrivning av lån mot särskilda strukturgarantier för textil- och konfektionsindustrierna, <i>reservationsanslag</i>	25 000	145	—	-	25 000
Medelstillskott till regionala utvecklingsfonder, <i>reservationsanslag</i>	100 000	123	300 000	+	200 000
Främjande av hemslojden, <i>reservationsanslag</i>	2 362	rskr 207	2 596	+	234
Medelstillskott till Norrlandsfonden, <i>reservationsanslag</i>	30 000	127	39 000	+	9 000
Medelstillskott till Kopparbergs läns utvecklingsfond, <i>reservationsanslag</i>	—	126	7 500	+	7 500
Vissa etableringsfrämjande åtgärder, <i>reservationsanslag</i>	—	123	4 000	+	4 000
Regionalpolitiskt stöd:					
Bidragsverksamhet, <i>förslagsanslag</i>	273 300	112	423 300	+	150 000
Åtgärder i glesbygder, <i>reservationsanslag</i>	—	112	74 000	+	74 000
Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.	—	112	1	+	1
Åtgärder m. m. i anslutning till länsplaneringen, <i>reservationsanslag</i>	—	112	35 000	+	35 000
Bidrag till sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län, <i>reservationsanslag</i>	—	127	160 000	+	160 000
Prospektering i Jokkmokks kommun, <i>reservationsanslag</i>	—	127	40 000	+	40 000
Forskningsstation i gruvbrytning, <i>reservationsanslag</i>	—	127	35 000	+	35 000
Energibesparande åtgärder inom näringslivet m. m., <i>reservationsanslag</i>	310 000	115	300 000	-	10 000
Medelstillskott till Svenska Petroleum Exploration AB, <i>reservationsanslag</i>	—	115	7 000	+	7 000
Europeiskt rymdsamarbete m. m., <i>förslagsanslag</i>	65 870	142	80 000	+	14 130
Stöd till industriellt utvecklingssamarbete, <i>reservationsanslag</i>	—	123	300 000	+	300 000

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
Försöksverksamhet med teknikimport. <i>reservationsanslag</i>	—	123	10 000	+	10 000
Medelstillskott till Statsföretag AB för finansiering av Regioninvest i Norr AB. <i>reservationsanslag</i>	—	127	75 000	+	75 000
Medelstillskott till Statsföretag AB för vissa marknadsföringsåtgärder. <i>reservationsanslag</i>	—	127	20 000	+	20 000
Bidrag till Svenska Varv AB. <i>reservationsanslag</i>	—	124	235 000	+	235 000
Medelstillskott till Luxor Industri AB. <i>reservationsanslag</i>	—	192	75 000	+	75 000
Avskrivningslån till beställare av fartyg. <i>reservationsanslag</i>	—	211	160 000	+	160 000
Summa	879 517		2 470 982	+	1 591 465
<i>XV. Kommundepartementet</i>					
Länsstyrelserna. <i>förlagsanslag</i>	1 276 959	241	1 277 561	+	602
Bidrag till kostnader för kommunal beredskap. <i>reservationsanslag</i>	1 300	95	900	—	400
Summa	1 278 259		1 278 461	+	202
<i>XVI. Oförutsedda utgifter</i>					
Oförutsedda utgifter. <i>förlagsanslag</i>	7 000 000	150	4 000 000	—	3 000 000
Summa	7 000 000		4 000 000	—	3 000 000
Summa förändringar av egentliga statsutgifter					+ 1 002 744
B. Utgifter för statens kapitalfonder					
I. Riksgäldsfonden	12 800 000	150	12 300 000	—	500 000
II. Avskrivningar av nya kapitalinvesteringar	2 289 038	150	2 949 095	+	660 057
Summa förändringar av utgifter för statens kapitalfonder				+	160 057
Summa förändringar på driftbudgeten					+ 1 162 801
KAPITALBUDGETEN					
I. Statens affärsverksfonder					
Kommunikationsdepartementet:					
Statens järnvägar					
Järnvägar m. m.	761 700	99	870 700	+	109 000
Industridepartementet:					
Statens vattenfallsverk					
Kraftstationer m. m.	2 310 000	115	1 830 000	—	480 000
Summa utgiftsförändringar under statens affärsverksfonder				—	371 000
II. Statens allmänna fastighetsfond					
Socialdepartementet:					
Utbyggande av karolinska sjukhuset	55 000	107	58 000	+	3 000
Utbildningsdepartementet:					
Radio- och televisionshus	3 600	82	2 416	—	1 184
Byggnadsarbeten inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde	130 000	82	135 000	+	5 000
Summa utgiftsförändringar under statens allmänna fastighetsfond				+	6 816

1 000-tal kr.

Anslagsrubrik	Beräknat belopp i budgetpro- positionen	Slutligt förslag eller beslut		Förändring	
		Propositio- nens eller skrivelsens nummer	Anslags- belopp	Ökning Minsk- ning	(+) (-)
IV. Statens utlåningsfonder					
Kommunikationsdepartementet:					
Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1	116	15 000	+	14 999
Utbildningsdepartementet:					
Studiemedelsfonden	1 429 500	153	1 511 500	+	82 000
Jordbruksdepartementet:					
Statens fiskredskapslånefond	1	146	500	+	499
Summa utgiftsförändringar under statens utlåningsfonder				+	97 498
V. Fonden för låneunderstöd					
Jordbruksdepartementet:					
Lån till Åreprojektet	—	167	30 300	+	30 300
Handelsdepartementet:					
Lån till investeringar för kommersiell service	6 000	112	—	-	6 000
Försörjningsberedskapslån	64 100	145	85 400	+	21 300
Industridepartementet:					
Regionalpolitiskt stöd:					
Lokaliseringsslån	600 000	112	1 050 000	+	450 000
Lån till investeringar för kommersiell service	—	112	8 000	+	8 000
Lån till SSAB Svenskt Stål AB för struktur- ändamål	—	126	815 000	+	815 000
Lån till SSAB Svenskt Stål AB för rekonstruk- tionsändamål	—	126	203 500	+	203 500
Summa utgiftsförändringar under fonden för låneunderstöd				+	1 522 100
VI. Fonden för statens aktier					
Jordbruksdepartementet:					
Teckning av aktier i Allmänna svenska ut- sædesaktiebolaget	—	130	2 000	+	2 000
Industridepartementet:					
Förvärv av aktier i Luxor Industri AB	—	192	100 000	+	100 000
Förvärv av aktier i Södra Skogsägarna AB	—	207	500 000	+	500 000
Förvärv av aktier i Norrlands Skogsägares Cellulosa AB	—	207	600 000	+	600 000
Summa utgiftsförändringar under fonden för statens aktier				+	1 202 000
Summa förändringar på kapitalbudgeten					+2 457 414

Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1979/80

Bilaga 2.6 Förslag till investeringsplan och investeringsstater

Bilaga 2.6

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1979/80

I	Statens affärsverksfonder:		
A.	Postverkets fond	82 698 000	
B.	Televerkets fond	79 500 000	
C.	Statens järnvägars fond	575 400 000	
D.	Luftfartsverkets fond	98 000	
E.	Fabriksverkens fond	47 998 000	
F.	Statens vattenfallsverks fond	632 000 000	1 417 694 000
II	Statens allmänna fastighetsfond		444 207 000
III	Försvarets fastighetsfond		170 782 000
IV	Statens utlåningsfonder		5 319 759 000
V	Fonden för låneunderstöd		2 762 675 000
VI	Fonden för statens aktier		680 800 000
VII	Fonden för förslag till statsverket		16 300 000
VIII	Fonden för beredskapslagring		98 324 000
IX	Diverse kapitalfonder:		
	Statens vägverks förrådsfond	—21 201 000	
	Sjöfartsverkets fond	—16 229 000	
	Statens datamaskinfond	31 400 000	
	Jordfonden	25 000 000	
	Naturvårdsfonden	11 000 000	
	Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	— 1 062 000	28 908 000
			10 939 449 000

Avgår kapitalåterbetalning:

Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedels-
förluster

Övrig kapitalåterbetalning

1 000 000	
16 471 000	17 471 000
	10 921 978 000

FÖRSLAG TILL INVESTERINGSSTATER FÖR BUDGETÅRET 1979/80

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	
från statsbudgeten	1 000		109 700 000
inom fonden	27 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	82 698 000		
	<u>109 700 000</u>		<u>109 700 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel: Tele-		Investeringsanslag:	
anläggningar m. m.		Teleanläggningar m. m.	1 198 100 000
från statsbudgeten	7 000 000	Televisions- och	
inom fonden	1 110 600 000	radioanläggningar	84 400 000
Avskrivningsmedel: Tele-			
visions- och			
radioanläggningar			
inom fonden	84 400 000		
Övriga kapitalmedel:			
Teleanläggningar m. m.	1 000 000		
Investeringsbemyndigande:			
Teleanläggningar m. m.	79 500 000		
	<u>1 282 500 000</u>		<u>1 282 500 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	
från statsbudgeten	66 300 000		870 700 000
inom fonden	221 000 000		
Övriga kapitalmedel	8 000 000		
Investeringsbemyndigande	575 400 000		
	<u>870 700 000</u>		<u>870 700 000</u>

D. Luftfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	
från statsbudgeten	1 000		66 800 000
inom fonden	66 700 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	98 000		
	<u>66 800 000</u>		<u>66 800 000</u>

E. Fabriksverkens fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	
från statsbudgeten	1 000		83 000 000
inom fonden	35 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	47 998 000		
	<u>83 000 000</u>		<u>83 000 000</u>

F. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 830 000 000
från statsbudgeten	5 000 000		
inom fonden	1 183 000 000		
Övriga kapitalmedel	10 000 000		
Investeringsbemyndigande	632 000 000		
	<u>1 830 000 000</u>		<u>1 830 000 000</u>

G. Domänverkets fond

Övriga kapitalmedel	1 000	Summa investeringsanslag	1 000
<i>Summa investeringsbemyndiganden för statens affärsverksfonder</i>	1 417 694 000		

II. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	839 274 000
från statsbudgeten	298 776 000		
inom fonden	95 738 000		
Övriga kapitalmedel	553 000		
Investeringsbemyndigande	444 207 000		
	<u>839 274 000</u>		<u>839 274 000</u>

III. Försvarets fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	576 600 000
från statsbudgeten	341 018 000		
inom fonden	42 800 000		
Övriga kapitalmedel	22 000 000		
Investeringsbemyndigande	170 782 000		
	<u>576 600 000</u>		<u>576 600 000</u>

IV. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Biståndsförvaltningens lånefond

Investeringsbemyndigande	1 000	Investeringsanslag	1 000

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande	40 000 000	Investeringsanslag	40 000 000

Statens lånefond för den mindre skeppsarten

Investeringsbemyndigande	15 000 000

Investeringsanslag	15 000 000

Studiemedelsfonden

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	1 511 500 000

Investeringsanslag	1 511 500 000

Lånefonden för studentkårlokaler

Investeringsbemyndigande	1 000

Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för byggnadsarbeten vid folkhögskolor

Investeringsbemyndigande	12 000 000

Investeringsanslag	12 000 000

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	8 743 000
Investeringsbemyndigande	8 257 000
	<u>17 000 000</u>

Investeringsanslag	17 000 000
	<u>17 000 000</u>

Lånefonden till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	3 446 000
Investeringsbemyndigande	3 254 000
	<u>6 700 000</u>

Investeringsanslag	6 700 000
	<u>6 700 000</u>

Statens fiskredskapslånefond

Avskrivningsmedel från statsbudgeten	257 000
Investeringsbemyndigande	243 000
	<u>500 000</u>

Investeringsanslag	500 000
	<u>500 000</u>

Lånefonden för lån med uppskjuten ränta

Investeringsbemyndigande	1 000

Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande	5 100 000 000

Investeringsanslag	5 100 000 000

Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder

Investeringsbemyndigande	1 000

Investeringsanslag	1 000

Lånefonden för kommunala markförvärv

Investeringsbemyndigande	133 000 000

Investeringsanslag	133 000 000

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Investeringsbemyndigande	8 000 000

Investeringsanslag	8 000 000

*Summa investeringsbemyndi-
ganden för statens
utlåningsfonder*

5 319 759 000

V. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	3 137 604 000
från statsbudgeten	184 900 000		
Övriga kapitalmedel	190 029 000		
Investeringsbemyndigande	2 762 675 000		
	<u>3 137 604 000</u>		<u>3 137 604 000</u>

VI. Fonden för statens aktier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	1 202 000 000
från statsbudgeten	521 200 000		
Investeringsbemyndigande	680 800 000		
	<u>1 202 000 000</u>		<u>1 202 000 000</u>

VII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	58 700 000	Investeringsanslag	75 000 000
Investeringsbemyndigande	16 300 000		
	<u>75 000 000</u>		<u>75 000 000</u>

VIII. Fonden för beredskapslagring

Investeringsbemyndigande	98 324 000	Investeringsanslag	98 324 000

IX. Diverse kapitalfonder**A. Statens vägverks förrådsfond**

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	90 600 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	110 300 000		
Övriga kapitalmedel	1 500 000		
Investeringsbemyndigande	-21 201 000		
	<u>90 600 000</u>		<u>90 600 000</u>

B. Sjöfartsverkets fond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	42 700 000
från statsbudgeten	1 000		
inom fonden	58 878 000		
Övriga kapitalmedel	50 000		
Investeringsbemyndigande	-16 229 000		
	<u>42 700 000</u>		<u>42 700 000</u>

C. Statens datamaskinfond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	129 800 000
inom fonden	98 000 000		
Övriga kapitalmedel	400 000		
Investeringsbemyndigande	31 400 000		
	<u>129 800 000</u>		<u>129 800 000</u>

D. Jordfonden

Investeringsbemyndigande	25 000 000	Investeringsanslag	25 000 000

E. Naturvårdsfonden

Investeringsbemyndigande	11 000 000	Investeringsanslag	11 000 000

F. Förrådsfonden för ekonomiskt försvar

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	950 000
från statsbudgeten	950 000		
inom fonden	1 062 000		
Investeringsbemyndigande	— 1 062 000		
	<u>950 000</u>		<u>950 000</u>

*Summa investeringsbe-
myndiganden för
diverse kapitalfonder*

28 908 000

SUMMA INVESTERINGSSTATER

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	17 315 258 000
från statsbudgeten	2 949 095 000		
inom fonden	3 134 478 000		
Övriga kapitalmedel	292 236 000		
Investeringsbemyndigande	10 939 449 000		
	<u>17 315 258 000</u>		<u>17 315 258 000</u>

Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1979/80 sedan budgetpropositionen

Bilaga 2.7

**FÖRÄNDRINGAR I FÖRSLAGET TILL STATS-
BUDGET FÖR BUDGETÅRET 1979/80 SEDAN
BUDGETPROPOSITIONEN**

Totalbudgeten för**Inkomster**

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	110 761 801	- 2 716 000	113 477 801
II. Upphörd i statens verksamhet	3 419 719	+ 49 176	3 468 895
III. Diverse inkomster	1 381 305	+ 8 166	1 389 471
Summa	115 562 825	+ 2 773 342	118 336 167
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	1 574 501	- 122 700	1 451 801
II. Riksbanksfonden	650 000	—	650 000
III. Statens allmänna fastighetsfond	774 108	—	774 108
IV. Försvarets fastighetsfond	151 444	—	151 444
V. Statens utlåningsfonder	3 964 844	+ 102 000	4 066 844
VI. Fonden för låneunderstöd	241 809	—	241 809
VII. Fonden för statens aktier	91 432	—	91 432
VIII. Fonden för beredskapslagring	139 300	—	139 300
IX. Statens pensionsfonder	128 031	—	128 031
X. Diverse kapitalfonder	153 050	- 1 273	151 777
Summa	7 868 519	- 21 973	7 846 546
<i>C. Beräkнад övrig finansiering:</i>			
I. Avskrivningar och övriga kapitalmedel inom kapitalfonderna:			
Statens affärsverksfonder	2 690 904	+ 55 800	2 746 704
Övriga kapitalfonder	680 010	—	680 010
II. Övrig kapitalåterbetalning	16 471	—	16 471
Summa	3 387 385	+ 55 800	3 443 185
Summa	126 818 729	+ 2 807 169	129 625 898
<i>Underskott</i>			
Summa	45 049 965	+ 3 152 989	48 202 954
Summa	171 868 694	+ 5 960 158	177 828 852

budgetåret 1979/80

Utgifter

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
<i>A. Utgiftsanslag:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	19 011	—	19 011
II. Justitiedepartementet	5 801 296	—	5 801 296
III. Utrikesdepartementet	4 973 593	+ 5 970	4 979 563
IV. Försvarsdepartementet	14 988 921	—	14 988 921
V. Socialdepartementet	46 504 243	- 15 184	46 489 059
VI. Kommunikationsdepartementet	8 666 042	+ 169 721	8 835 763
VII. Ekonomidepartementet	349 542	+ 11 101	360 643
VIII. Budgetdepartementet	9 962 334	+1 450 203	11 412 537
IX. Utbildningsdepartementet	22 966 653	+ 185 255	23 151 908
X. Jordbruksdepartementet	5 981 964	+ 108 483	6 090 447
XI. Handelsdepartementet	1 289 202	+ 63 118	1 352 320
XII. Arbetsmarknadsdepartementet	7 860 018	+1 205 150	9 065 168
XIII. Bostadsdepartementet	12 730 576	- 511 826	12 218 750
XIV. Industridepartementet	6 061 683	+3 787 965	9 849 648
XV. Kommundepartementet	2 144 063	+ 202	2 144 265
XVI. Oförutsedda utgifter	7 000 000	- 3 000 000	4 000 000
XVII. Riksdagen och dess verk	269 553	—	269 553
XVIII. Riksgäldsfonden	12 800 000	- 500 000	12 300 000
Summa	170 368 694	+2 960 158	173 328 852
<i>B. Beräknad övrig medelförbrukning:</i>			
I. Minskning av anslagsbehållningar	1 000 000	+3 000 000	4 000 000
II. Ökad disposition av rörliga krediter	500 000	—	500 000
Summa	1 500 000	+3 000 000	4 500 000
Summa	171 868 694	+ 5 960 158	177 828 852

Driftbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
<i>A. Skatter, avgifter, m. m.:</i>			
I. Skatter	110 761 801	+ 2 716 000	113 477 801
II. Uppbörd i statens verksamhet	3 419 719	+ 49 176	3 468 895
III. Diverse inkomster	1 381 305	+ 8 166	1 389 471
Summa	115 562 825	+ 2 773 342	118 336 167
<i>B. Inkomster av statens kapitalfonder:</i>			
I. Statens affärsverksfonder	1 574 501	— 122 700	1 451 801
II. Riksbanksfonden	650 000	—	650 000
III. Statens allmänna fastighetsfond	774 108	—	774 108
IV. Försvarets fastighetsfond	151 444	—	151 444
V. Statens utlåningsfonder	3 964 844	+ 102 000	4 066 844
VI. Fonden för låneunderstöd	241 809	—	241 809
VII. Fonden för statens aktier	91 432	—	91 432
VIII. Fonden för beredskapslagring	139 300	—	139 300
IX. Statens pensionsfonder	128 031	—	128 031
X. Diverse kapitalfonder	153 050	+ 1 273	154 323
Summa	7 868 519	+ 21 973	7 890 492

Summa inkomster på driftbudgeten	123 431 344	+ 2 751 369	126 182 713

Beräknat underskott på budgetregleringen:

Beräknat underskott på budgetregleringen	34 769 544	+ 861 432	35 630 976
Avsättning till budgetutjämnings- fonden av kommunalskattemedel	400 000	2 450 000	2 850 000
Summa	34 369 544	1 588 568	32 780 976
Summa	157 800 888	+ 1 162 801	158 963 689

budgetåret 1979/80

Utgifter

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
<i>A. Egentliga statsutgifter:</i>			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	19 011	—	19 011
II. Justitiedepartementet	5 765 895	—	5 765 895
III. Utrikesdepartementet	4 963 591	+ 5 970	4 969 561
IV. Försvarsdepartementet	14 296 820	—	14 296 820
V. Socialdepartementet	46 353 426	- 18 184	46 335 242
VI. Kommunikationsdepartementet	6 366 441	+ 45 722	6 412 163
VII. Ekonomidepartementet	349 542	+ 11 101	360 643
VIII. Budgetdepartementet	9 392 334	+ 1 450 203	10 842 537
IX. Utbildningsdepartementet	21 304 751	+ 99 439	21 404 190
X. Jordbruksdepartementet	5 808 261	+ 75 684	5 883 945
XI. Handelsdepartementet	1 126 387	+ 47 818	1 174 205
XII. Arbetsmarknadsdepartementet	7 860 018	+ 1 205 150	9 065 168
XIII. Bostadsdepartementet	7 466 074	- 511 826	6 954 248
XIV. Industridepartementet	2 224 683	+ 1 591 465	3 816 148
XV. Kommundepartementet	2 144 063	+ 202	2 144 265
XVI. Oförutsedda utgifter	7 000 000	- 3 000 000	4 000 000
XVII. Riksdagen och dess verk	269 553	—	269 553
Summa	142 710 850	+ 1 002 744	143 713 594
<i>B. Utgifter för statens kapitalfonder:</i>			
I. Riksgäldsfonden	12 800 000	- 500 000	12 300 000
II. Avskrivningar av nya kapital- investeringar	2 289 038	+ 660 057	2 949 095
III. Avskrivningar av oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000	—	1 000
Summa	15 090 038	+ 160 057	15 250 095
Summa utgifter på driftbudgeten	157 800 888	+ 1 162 801	158 963 689
Summa	157 800 888	+ 1 162 801	158 963 689

Kapitalbudgeten för

Inkomster

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
Lånemedel	9 180 421	+1 741 557	10 921 978

Summa 9 180 421 +1 741 557 10 921 978

budgetåret 1979/80

Utgifter

	Budget- propositionen 1 000-tal kr.	Senare ändringar 1 000-tal kr.	Summa 1 000-tal kr.
I. Statens affärsverksfonder:			
Postverkets fond	82 698	—	82 698
Televerkets fond	86 100	- 6 600	79 500
Statens järnvägars fond	367 100	+ 208 300	575 400
Luftfartsverkets fond	98	—	98
Fabriksverkens fond	47 498	+ 500	47 998
Statens vattenfallsverks fond	1 261 000	- 629 000	632 000
II. Statens allmänna fastighetsfond	441 391	+ 2 816	444 207
III. Försvarets fastighetsfond	170 782	—	170 782
IV. Statens utlåningsfonder	5 304 518	- 15 241	5 319 759
V. Fonden för läneunderstöd	1 293 175	+ 1 469 500	2 762 675
VI. Fonden för statens aktier	—	+ 680 800	680 800
VII. Fonden för förslag till statsverket	16 300	—	16 300
VIII. Fonden för beredskapslagring	98 324	—	98 324
IX. Diverse kapitalfonder:			
Statens vägverks förrådsfond	- 21 201	—	- 21 201
Sjöfartsverkets fond	- 16 229	—	- 16 229
Statens datamaskinfond	31 400	—	31 400
Jordfonden	25 000	—	25 000
Naturvårdsfonden	11 000	—	11 000
Förrådsfonden för ekonomiskt försvar	- 1 062	—	- 1 062
Summa	9 197 892	+ 1 741 557	10 939 449
Avgär kapitalåterbetalning:			
Avsättning till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000	—	1 000
Övrig kapitalåterbetalning	16 471	—	16 471
Summa	17 471	—	17 471
Summa	9 180 421	+ 1 741 557	10 921 978

Lagförslag

Bilaga 2.8

Förslag till

Lag om storleken av statlig inkomstskatt som ingår i preliminär skatt för budgetåret 1979/80¹

Härigenom föreskrivs att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt, skall för budgetåret 1979/80 ingå i preliminär skatt med 100 procent av grundbeloppet.

¹ Jämför 1978: 431.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Reviderade finansplanen	Sid
1 Den internationella utvecklingen	1
2 Konjunkturer och ekonomisk politik under 1978 och början av 1979	6
3 Den ekonomiska politiken 1979	10
3.1 Målen för och inriktningen av den ekonomiska politiken	10
3.2 Finanspolitiken	19
3.3 Kreditpolitiken	25
3.4 Sysselsättningspolitiken	30
3.5 Industripolitiken	32
4 Den ekonomiska utvecklingen 1979	35
5 Utblick mot 1980 och 1981	39
6 Utvecklingen på längre sikt	43
7 Avslutning	54

Reviderade budgetförslaget	
1 Det reviderade budgetförslaget för budgetåret 1979/80	59
1.1 Inledning	59
1.2 Statsutgifterna	60
1.3 Statsinkomsterna	61
1.4 Saldoutvecklingen	62
2 1979 års långtidsbudget	63
3 De statsfinansiella perspektiven på längre sikt	69
4 Särskilda frågor	71
4.1 Konsolideringsfond för televerket	71
4.2 Avskrivning av lån	73
4.3 Utnyttjande av finansfullmakten, m. m.	73
4.4 Totalbudget budgetåren 1978/79 och 1979/80	75
4.5 Totalbudgetens saldo budgetåren 1978/79 och 1979/80	91
5 Hemställan	93

Bilaga 1.1	Reviderad nationalbudget 1979
Bilaga 1.2	1978 års långtidsutredning och remissyttrandena
Bilaga 1.3	Förslag till lag om konto för likviditetsutjämning jämte specialmotivering
Bilaga 2.1	Långtidsbudget för perioden 1979/80–1983/84
Bilaga 2.2	Riksrevisionsverkets beräkning över budgetutfallet för budgetåret 1978/79
Bilaga 2.3	Riksrevisionsverkets reviderade inkomstberäkning för budgetåret 1979/80
Bilaga 2.4	Specifikation av inkomsterna på driftbudgeten för budgetåret 1979/80
Bilaga 2.5	Specifikation av anslagsförändringar i förhållande till budgetpropositionen för budgetåret 1979/80
Bilaga 2.6	Förslag till investeringsplan och investeringsstater för budgetåret 1979/80
Bilaga 2.7	Förändringar i förslaget till statsbudget för budgetåret 1979/80 sedan budgetpropositionen
Bilaga 2.8	Lagförslag

